

**ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ**

5

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

**ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ**

**Ἰπὸ
ΣΟΦΙΑΣ ΚΑΡΑΚΑΣΙΔΟΥ
θεολόγου**

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ & ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΣ
Καθηγηταὶ Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ Ὑφηγητὴς Θεολ. Σχολῆς
ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑΣ Διδάκτωρ τῆς Θεολογίας

Ε Π Ε

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

5

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν εἶνε τὸ πλεόν γνωστὸν ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ὁ Μέγας Βασιλείος εἰς τὴν ἐρμηνείαν του εἰς τὸν Α΄ ψαλμὸν λέγει, ὅτι ὅλα τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶνε ὠφέλιμα, ἀλλ' οἱ ψαλμοὶ παρέχουν τόσῃν ὠφέλειαν, ὅσην παρέχουν ὅλα μαζὶ τὰ ἄλλα (σ. 12,7). Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἀπὸ τὰ ἄλλα βιβλία τῆς Γραφῆς διαβάζονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὠρισμένα τεμάχια, ἐνῶ τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν διαβάζεται ὁλόκληρον καὶ πολλὰς φορές. Καὶ ὅπως λέγει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, ὁ Δαυτὶδ ἀναγινώσκειται εἰς ὅλας τὰς ἀκολουθίας «πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος». Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν πολλοὶ ἠρμήνευσαν τοὺς Ψαλμοὺς εἰς ὀμιλίαις καὶ ὑπομνήματα ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὅπως ὁ Ὠριγένης, ὁ Εὐσέβιος, ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, ὁ Θεοδώρητος Κύρου, ὁ Ζυγαβηνός, οἱ Λατῖνοι Ἰλάριος, Ἀμβρόσιος, Αὐγουστῖνος, κ.ἄ. Μεταξὺ αὐτῶν τοὺς ἠρμήνευσε καὶ ὁ Μέγας Βασιλείος.

Τοῦ Μ. Βασιλείου σώζονται σήμερον ἐρμηνεῖαι εἰς 13 ψαλμοὺς, ἀλλὰ καθὼς φαίνεται ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι αἱ ὁποῖαι ἐχάθησαν. Σώζονται ἐρμηνεῖαι εἰς τοὺς ψαλμοὺς 1, 7, 14, 28, 29, 32, 33, 44, 45, 48, (59) 61, 114. Ἀπ' αὐτὰς εἰς ἄλλας ἐρμηνεύεται ὁλόκληρος ὁ ψαλμὸς, εἰς ἄλλας ἐν μέρος τοῦ ψαλμοῦ, καὶ εἰς ἄλλας ἕνας μόνον στίχος· ὅπως π.χ. εἰς τὰς ἐρμηνείας τοῦ 1 καὶ τοῦ 14 ἐρμηνεύεται μόνον ἕνας στίχος. Διὰ τοῦτο ἡ ἐρμηνεία τοῦ πρώτου εἰς ἓν χειρόγραφον ἐπιγράφεται «Ὁμιλία εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Α΄ ψαλμοῦ». Εἰς τὰς ἐρμηνείας του ὁ ἴδιος ὁ Μέγας Βασιλείος μαρτυρεῖ, ὅτι ἠρμήνευσε καὶ τοὺς ψαλμοὺς 31, 35 καὶ 79, καθὼς καὶ ὠρισμένους ψαλμοὺς ποὺ περιέχουν τὴν φράσιν «Κύριε, ἐκέκραξα» (3, 27, 76, 87, 106, 119, 140, 141), τῶν ὁποίων ὁμοῦς αἱ ἐρμηνεῖαι δὲν σώζονται ὅπως καὶ πολλῶν ἄλλων. Ἐπίσης ἀπὸ τὰ λεγόμενά

του φαίνεται, ὅτι τὸν 31 ἡρμήνευσε πρὸ τοῦ 28, τὸν 33 πρὸ τοῦ 7, τὸν 35 πρὸ τοῦ 32 καὶ τὸν 79 πρὸ τοῦ 28 (σ. 130,16· 63,12· 178,11· 118,4). Ἀπ' αὐτὰ συμπεραίνομεν, ὅτι ὁ ἱερός πατήρ δὲν ἡρμήνευσε ὄλον τὸ Ψαλτήριον κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν καὶ μὲ τὴν σειρὰν, ἀλλὰ κατὰ καιροὺς ἡρμήνευε μερικοὺς ψαλμοὺς. Ὅλοι αὐταὶ αἱ ἐρμηνεῖαι ἀργότερον περισυνελέγησαν εἰς μίαν συλλογὴν, ἢ ὅποια δημοσιεύεται εἰς τὸν παρόντα τόμον.

Ἔτσι εἶναι ἀβέβαιος ὁ χρόνος τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ τοῦ ἔργου. Ἡ μόνη χρονολογικὴ μαρτυρία του, τὴν ὅποιαν ἔχομεν, εἶνε ὅτι ὁ 28 ψαλμὸς ἡρμηνεύθη μετὰ τὴν Ἑξαήμερον διότι εἰς τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ τοῦ ψαλμοῦ ὁ Μέγας Βασιλεῖος ἀναφέρει τὰς Ὀμιλίαις του εἰς τὴν Ἑξαήμερον (σ. 110,7). Αἱ ἐρμηνεῖαι εἰς τοὺς ψαλμοὺς αἱ ὅποιαί σφῶνται, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦ ἱεροῦ πατρός, εἶνε ὀμιλίαι αἱ ὅποιαί ἐξεφωνήθησαν ἐνώπιον λαοῦ ἐπ' ἐκκλησίας εἰς διαφόρους ἑορτάς. Τὴν ὀμιλίαν π.χ. εἰς τὸν 114 ψαλμὸν ἐξεφώνησεν εἰς τὸν ναὸν τῶν Μαρτύρων, ὅπως λέγει, εἰς τὸ τέλος μιᾶς ἀγρυπνίας, κατὰ τὴν ὅποιαν πρὸ τῆς ὀμιλίας ἐψάλλετο ὁ ψαλμὸς αὐτὸς (σ. 400,1 ἐ.). Ἐννοεῖ μᾶλλον τὸν ναὸν τῶν 40 Μαρτύρων καὶ τὴν ἑορτὴν αὐτῶν. Διότι εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἐτιμῶντο ἀπὸ τότε οἱ 40 Μάρτυρες, ἰδιαιτέρως μάλιστα ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ἐπίσης τὴν ὀμιλίαν εἰς τὸν 29 ψαλμὸν ἐξεφώνησεν ἐπ' ἐκκλησίας, διότι εἰς μίαν στιγμὴν ἀπευθύνεται πρὸς τὸν λαὸν καὶ ἐρωτᾷ· «Πόσοι ἀπὸ πορνείας ἐσταῖσιν ἐνταῦθα, πόσοι ἀπὸ κλοπῆς; Πόσοι δόλον, πόσοι ψευδολογίαν ἐν ταῖς καρδίαις κρύπτοντες; Ὑάλλειν οἴονται, τῇ ἀληθείᾳ μὴ ψάλλοντες (σ. 142,24).

Τὰς ὀμιλίαις εἰς τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου μαρτυρεῖ ὁ ἀδελφός του Γρηγόριος Νύσσης¹. Ἐπίσης πολλὰ κομμάτια λαμβάνουν ἐκ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου οἱ Λατῖνοι πατέρες Ἀμβρόσιος καὶ Αὐγουστῖνος εἰς τὰς ἰδικὰς των ἐρμηνείαις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς.

¹ Ἐκδόσεις τοῦ ἔργου αὐτοῦ τοῦ Μ. Βασιλείου ὑπάρχουν πολ-

1. Γρηγ. Νύσ. Κατὰ τοκίζόντων, PG 46,433.

λαί, ἡ καλυτέρα δὲ εἶνε τοῦ Garnier. Πολὺ ἀργότερον ἐγράφησαν καὶ 5 νόθοι ὁμιλίας εἰς 5 ψαλμούς, αἱ ὁποῖαι ἀπεδόθησαν εἰς τὸν Μ. Βασίλειον. Δὲν εἶνε ὁμῶς τοῦ Μ. Βασιλείου.

Διὰ τὸ ἔργον αὐτὸ τοῦ Μ. Βασιλείου σπουδαῖοι κριτικοὶ εἶπαν, ὅτι εἶνε κατώτερον ἀπὸ τὴν Ἑξαήμερον εἰς τὴν εὐγλωττίαν, ἀλλ' ἀνώτερον εἰς χρησιμότητα καὶ ὠφέλειαν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΟΜΙΛΙΑ Α'

ΕΙΣ ΤΟΝ Α' ΨΑΛΜΟΝ

1. «Πᾶσα Γραφή θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος», διὰ τοῦτο συγγραφεῖσα παρὰ τοῦ Πνεύματος, ἵν', ὡσπερ ἐν κοινῷ τῶν ψυχῶν ἰατρείῳ, πάντες ἄνθρωποι τὸ ἴαμα τοῦ οἰκείου πάθους ἕκαστος ἐκλεγώμεθα. «Ἰαμα γάρ, φησί, καταπαύσει ἁμαρτίας 5 μεγάλας». Ἐπὶ ἄλλα μὲν οὖν προφητῶν παιδεύουσι, καὶ ἄλλα ἱστορικοί, καὶ ὁ νόμος ἕτερα, καὶ ἄλλα τὸ εἶδος τῆς παροιμιακῆς παραινέσεως. Ἡ δὲ τῶν Ψαλμῶν βίβλος τὸ ἐκ πάντων ὠφέλιμον περιείληφε. Προφητεύει τὰ μέλλοντα· ἱστορίας ὑπομιμνήσκει· νομοθετεῖ τῷ βίῳ· ὑποτίθεται τὰ πρακτέα· καὶ ἀπαξιαπλῶς κοι- 10 ρὸν ταμιεῖόν ἐστιν ἀγαθῶν διδαγμάτων, τὸ ἐκάστῳ πρόσφορον κατὰ τὴν ἐπιμέλειαν ἐξευρίσκουσα. Τὰ τε γὰρ παλαιὰ τραύματα τῶν ψυχῶν ἐξιᾶται, καὶ τῷ νεοτρώτῳ ταχεῖαν ἐπάγει τὴν ἐπανόρθωσιν· καὶ τὸ νεοσηκός περιποιεῖται· καὶ τὸ ἀκέραιον διασφίζει· καὶ ὅλως ἐξαιρεῖ τὰ πάθη, καθ' ὅσον οἶόν τε, τὰ ποικί- 15 λως ταῖς ψυχαῖς ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ἐνδυναστεύοντα· καὶ τοῦτο μετὰ τινος ψυχαγωγίας ἐμμελοῦς καὶ ἡδονῆς σώφρο-

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΟΜΙΛΙΑ Α΄

ΕΙΣ ΤΟΝ Α΄ ΨΑΛΜΟΝ

1. «Πᾶσα Γραφή θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος»¹, διότι συνεγράφη ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου με σκοπὸν νὰ διαλέγωμεν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι σάν ἀπὸ κοινὸν ἰατρεῖον τῶν ψυχῶν ὁ καθένας τὸ φάρμακον τοῦ ἰδικοῦ του πάθους. «Διότι, λέγει, Ἰαμα καταπαύσει ἁμαρτίας μεγάλας»². Ἄλλα λοιπὸν διδάσκουν οἱ προφῆται, καὶ ἄλλα οἱ ἱστορικοί, καὶ ἄλλα ὁ νόμος, καὶ ἄλλα τὸ εἶδος τῶν συμβουλευτικῶν παροιμιῶν. Τὸ δὲ βιβλίον τῶν ψαλμῶν ἔχει συμπεριλάβει τὸ ὠφέλιμον ἀπὸ ὅλα. Προφητεύει τὰ μέλλοντα· ὑπενθυμίζει τὰ παρελθόντα· θεσπίζει νόμους διὰ τὴν ζωὴν· ὑποδεικνύει ὅσα πρέπει νὰ πράξωμεν· καὶ με ἓνα λόγον εἶνε κοινὸν ταμεῖον καλῶν διδαγμάτων ποὺ προμηθεύει εἰς τὸν καθένα τὸ κατάλληλον συμφώνως πρὸς τὴν σπουδὴν του. Διότι καὶ τὰ παλαιὰ τραύματα τῶν ψυχῶν θεραπεύει καὶ εἰς τὸν νεοτραυματισθέντα ἀποδίδει γρήγορα τὴν θεραπείαν· καὶ τὸ ἄρρωστον περιποιεῖται καὶ τὸ ὑγιὲς προφυλάσσει καὶ γενικῶς ξερριζώνει, ὅσον εἶνε δυνατόν, τὰ πάθη, τὰ ὁποῖα κατατυραννοῦν ποικιλοτρόπως εἰς τὴν ζωὴν τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων· καὶ τοῦτο με κάποιαν μελωδικὴν ψυχαγωγίαν καὶ εὐχα-

2. Ἐκκλ. 10, 4.

να λογισμὸν ἐμποιοῦσης. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
 δυσάγωγον πρὸς ἀρετὴν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ διὰ τὸ
 πρὸς ἡδονὴν ἐπιρροεπὲς τοῦ ὀρθοῦ βίου καταμελοῦντας ἡμᾶς,
 τί ποιεῖ; Τὸ ἐκ τῆς μελωδίας τερπνὸν τοῖς δόγμασιν ἐγκατέ-
 5 μιξεν, ἵνα τῷ προσηγεῖ καὶ λείψ τῆς ἀκοῆς τὸ ἐκ τῶν λόγων ὠ-
 φέλιμον λαθρονότως ὑποδεχώμεθα· κατὰ τοὺς σοφοὺς τῶν
 ἰατρῶν, οἱ τῶν φαρμάκων τὰ ἀσθηρότερα πίνειν διδόντες τοῖς
 κακοσίτοις, μέλιτι πολλᾶκις τὴν κύλικα περιχρῶνσι. Διὰ τοῦ-
 το τὰ ἑναρμόνια ταῦτα μέλη τῶν ψαλμῶν ἡμῖν ἐπινενόηται,
 10 ἵνα οἱ παῖδες τὴν ἡλικίαν, ἢ καὶ ὅλως οἱ νεαροὶ τὸ ἦθος, τῷ μὲν
 δοκεῖν μελωδῶσι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τὰς ψυχὰς ἐκπαιδεύονται.
 Οὕτε γὰρ ἀποστολικὸν τις οὔτε προφητικὸν παράγγελμα τῶν
 πολλῶν καὶ ῥαθύμων ῥαδίως ποτὲ τῇ μνήμῃ κατασχὼν ἀπῆλ-
 θε· τὰ δὲ τῶν ψαλμῶν λόγια καὶ κατ' οἶκον μελωδοῦσι, καὶ ἐπὶ
 15 τῆς ἀγορᾶς περιφέρουσι· καὶ πού τις τῶν σφόδρα ἐκτεθηρω-
 μένων ὑπὸ θυμοῦ, ἐπειδὴν ἀρξῆται τῷ ψαλμῷ κατεπαῖδασθαι,
 ἀπῆλθεν εὐθὺς τὸ ἀγριαῖον τῆς ψυχῆς τῇ μελωδίᾳ κατακοιμί-
 σαις.

2. Ψαλμὸς γαλήνη ψυχῶν, βραβευτῆς εἰρήνης, τὸ θο-
 20 ρυβοῦν καὶ κυμαῖνον τῶν λογισμῶν καταστέλλον. Μαλάσσει
 μὲν γὰρ τῆς ψυχῆς τὸ θυμούμενον, τὸ δὲ ἀκόλαστον σωφρονίζει.
 Ψαλμὸς φιλίας συναγωγός· ἔνωσις διεστῶτων· ἐχθραίνοντων
 διαλλακτήριον. Τίς γὰρ ἔτι ἐχθρὸν ἠγεῖσθαι δύναται μεθ' οὗ
 μίαν ἀφῆκε πρὸς Θεὸν τὴν φωνήν; Ὡστε καὶ τὸ μέγιστον τῶν
 25 ἀγαθῶν τὴν ἀγάπην ἢ ψαλμωδία παρέχεται, οἷονεὶ σύνδεσμόν
 τινα πρὸς τὴν ἔνωσιν τὴν συνωδίαν ἐπινοήσασα, καὶ εἰς ἐνὸς
 χοροῦ συμφωνίαν τὸν λαὸν συναρμόζουσα. Ψαλμὸς δαιμόνων
 φυγαδευτήριον· τῆς τῶν ἀγγέλων βοηθείας ἐπαγωγὴ ὄπλον

3. Εἶνε μία μαρτυρία ὅτι τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν ἦτο προσφιλέστατον

ρίστησιν ποῦ γεννᾷ ἀγνήν σκέψιν. Τί ἔκανε λοιπὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλέποντας ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος δύσκολα ὀδηγεῖται πρὸς τὴν ἀρετὴν, καὶ ὅτι ἡμεῖς ἐξ αἰτίας τῆς ροπῆς πρὸς τὴν ἡδονὴν παραμελοῦμεν τὸν ὀρθὸν βίον; Ἀνέμιξε μὲ τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως τὴν τέρψιν τῆς μελωδίας, ὥστε νὰ δεχώμεθα χωρὶς ἀντίδρασιν τὴν ὠφέλειαν τῶν λόγων ποῦ θὰ ἀκούωνται γλυκὰ καὶ ἀπαλά. Ἔτσι καὶ οἱ σοφοὶ ἰατροὶ προσφέρουν καὶ τὰ πικρότερα φάρμακα νὰ τὰ πιοῦν δύσκολοι ἀσθενεῖς ἀλείφοντες πολλάκις τὸ ποτήρι ὀλόγουρα μὲ μέλι. Δι' αὐτὸ ἐπενοήθησαν τὰ ἀρμονικὰ αὐτὰ ἄσματα τῶν ψαλμῶν, ὥστε καὶ τὰ παιδιὰ, ἢ γενικῶς καὶ οἱ ἀνώριμοι εἰς τὸ ἦθος, νὰ φαίνεται μὲν ὅτι ψάλλουν, εἰς τὴν πραγματικότητά ὁμως νὰ μορφώνωνται ψυχικῶς. Διότι κανεὶς ποτέ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ ἀμελεῖς δὲν ἔφυγε συγκρατώντας εὐκολα εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀποστολικὸν ἢ προφητικὸν παράγγελμα· τὰ λόγια ὁμως τῶν ψαλμῶν καὶ εἰς τὰς οἰκίας ψάλλονται καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν περιφέρονται³· καὶ ἐὰν κανεὶς, ἀπὸ ἐκείνους ποῦ γίνονται θηρία ἀνήμερα ἀπὸ τὸν θυμὸν, ἀρχίσῃ νὰ λέγῃ τοὺς ψαλμούς, ἀμέσως φεύγει ἢ ἀγριότης ἀπὸ τὴν ψυχὴν του, διότι τὴν ἀπεκοίμισε μὲ τὴν μελωδίαν.

2. Ὁ ψαλμὸς γαληνεύει τὰς ψυχάς, τὰς βραβεύει μὲ εἰρήνην, καθησυχάζει τοὺς θυροῦβους καὶ τὰ κύματα τῶν λογισμῶν. Μαλακώνει τὴν τάσιν τῆς ψυχῆς διὰ θυμὸν καὶ σωφρονίζει τὴν ἀκολασίαν τῆς. Ὁ ψαλμὸς συσφίγγει τὴν φιλίαν· ἐνώνει τὰ χωρισμένα· συμφιλιώνει τοὺς ἐχθρούς. Διότι ποῖος δύναται ἀκόμη νὰ θεωρῇ ἐχθρὸν ἐκεῖνον μὲ τὸν ὁποῖον ὕψωσε τὴν ἴδιαν φωνὴν πρὸς τὸν Θεόν; Ὡστε ἡ ψαλμωδία χορηγεῖ καὶ τὸ μέγιστον ἀγαθόν, τὴν ἀγάπην, διότι ἐπενόησεν ὡς συνδυτικὸν κρίκον διὰ τὴν ἔνωσιν τὴν ἀπὸ κοινοῦ ψαλμωδίαν καὶ συναρμονίζει τὸν λαὸν εἰς τὴν συμφωνίαν ἑνὸς χοροῦ. Ὁ ψαλμὸς τρέπει εἰς φυγὴν τοὺς δαίμονας, ἐπιφέρει τὴν βοήθειαν τῶν ἀγγέλων· εἶνε ὄπλον εἰς τοὺς φόβους τῆς νυκτὸς καὶ ἀνάπαυσις

ἀνάγνωσμα εἰς τοὺς πιστοὺς, καὶ μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ ἄλλους πατέρας καὶ ἀπὸ τὴν πλουσίαν χρῆσιν εἰς τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας.

ἐν φόβοις νυκτερινοῖς, ἀνάπαυσις κόπων ἡμερινῶν· νηπίοις
 ἀσφάλεια· ἀκμάζουσιν ἐγκαλλώπισμα· πρεσβυτέροις παρηγο-
 ρία· γυναιξὶ κόσμος ἁρμοδιώτατος. Τὰς ἐρημίας οἰκίζει, τὰς
 ἀγορὰς σωφρονίζει· εἰσαγομένοις στοιχειώσεις, προκοπτόντων
 5 ἀδξησης, τελειομένων στήριγμα, ἐκκλησίας φωνή. Οὗτος τὰς
 ἐορτὰς φαιδρύνει, οὗτος τὴν κατὰ Θεὸν λύπην δημιουργεῖ.
 Ψαλμὸς γὰρ καὶ ἐκ λιθίνης καρδίας δάκρυον ἐκκαλεῖται. Ψαλ-
 μὸς τὸ τῶν ἀγγέλων ἔργον, τὸ οὐράνιον πολίτευμα, τὸ πνευμα-
 τικὸν θυμίαμα. Ὡ τῆς σοφῆς ἐπινοίας τοῦ διδασκάλου, ὁμοῦ τε
 10 ἄδειν ἡμᾶς καὶ τὰ λυσιτελεῖ μανθάνειν μηχανωμένου! ὅθεν καὶ
 μᾶλλον πὼς ἐντυποῦται ταῖς ψυχαῖς τὰ διδάγματα. Βίαιον μὲν
 γὰρ μάθημα οὐ πέφυκε παραμένειν, τὰ δὲ μετὰ τέρφεως καὶ
 χάριτος εἰσδύόμενα μονιμώτερόν πὼς ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐνι-
 ζάνει. Τί γὰρ οὐκ ἂν μάθοις ἐντεῦθεν; οὐ τῆς ἀνδρίας τὸ μεγα-
 15 λοπρεπές; οὐ τῆς δικαιοσύνης τὸ ἀκριβές; οὐ σωφροσύνης τὸ
 σεμνόν; οὐ τὸ τῆς φρονήσεως τέλειον; οὐ μετanoiας τρόπον;
 οὐχ ὑπομονῆς μέτρα; οὐχ ὅ τι ἂν εἴποις τῶν ἀγαθῶν; Ἐνταῦθα
 ἐν θεολογίᾳ τελεία· πρόρρησις τῆς διὰ σαρκὸς ἐπιδημίας Χρι-
 στοῦ· ἀπειλὴ κρίσεως· ἀναστάσεως ἐλπίς· φόβος κολάσεως·
 20 ἐπαγγελίαι δόξης· μυστηρίων ἀποκαλύψεις· πάντα, ὥσπερ ἐν
 μεγάλῳ τιλ καὶ κοινῷ ταμείῳ, τῇ βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν τεθη-
 σαύριται, ἦν, πολλῶν ὄντων ὀργάνων μουσικῶν, πρὸς τὸ λε-
 γόμενον ψαλτήριον ἤρμωσεν ὁ προφήτης· τὴν ἄνωθεν, ἐμοὶ
 δοκεῖν, ἐνηχοῦσαν αὐτῷ χάριν παρὰ τοῦ Πνεύματος ἐνδει-
 25 κνόμενος, διότι τοῦτο μόνον τῶν μουσικῶν ὀργάνων τὴν αἰτίαν

4. Τὸ ψαλτήριον εἶνε ἐγχορδον μουσικὸν ὄργανον. Μὲ τὴν λέξιν ψαλ-
 τήριον οἱ Ἑβδομήκοντα μεταφράζουν τὴν ἑβραϊκὴν λέξιν νέβελ, πολλὰς φο-
 ρὰς ὁμοῦ μεταχειρίζονται καὶ τὴν λέξιν κιθάρα. Τὸ ψαλτήριον ἦτο ἐν χρή-
 σει καὶ πρὸ τοῦ Δαυὶδ, ἀλλὰ πρῶτος αὐτὸς τὸ ἐτελειοποίησεν. Ἐπειδὴ δὲ

εἰς τοὺς κόπους τῆς ἡμέρας· ἀσφάλεια διὰ τὰ νήπια· κόσμημα διὰ τοὺς ἀκμαίους εἰς τὴν ἡλικίαν ἀνδρας· παρηγορία διὰ τοὺς πρεσβυτέρους· στολίδι πάρα πολὺ ταιριαστὸν διὰ τὰς γυναῖκας. Κατοικίζει τὰς ἐρήμους, σωφρονίζει τὰς συγκεντρώσεις· εἶνε ἡ βᾶσις διὰ τοὺς ἀρχαρίους, αὐξησις αὐτῶν ποὺ προκόπτουν, στήριγμα τῶν τελείων, φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸς λαμπρύνει τὰς ἑορτάς, αὐτὸς προξενεῖ τὴν κατὰ Θεὸν λύπην. Διότι ὁ ψαλμὸς ἐξάγει δάκρυ καὶ ἀπὸ πέτρινην καρδίαν. Ὁ ψαλμὸς εἶνε τὸ ἔργον τῶν ἀγγέλων, τὸ οὐράνιον πολιτευμα, τὸ πνευματικὸν θυμίαμα. Ὡ τί σοφὴ ἐπινόησις τοῦ διδασκάλου, ὁ ὁποῖος ἐπενόησε νὰ ψάλλωμεν καὶ συγχρόνως νὰ μαθαίνωμεν τὰ ὠφέλιμα! διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ κάπως βαθύτερα ἐγχαράσσονται τὰ διδάγματα εἰς τὰς ψυχάς. Διότι μάθημα ποὺ ἔγινε μὲ βίαν δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ παραμείνη, ὅσα ὁμως εἰσέρχονται μὲ εὐχαρίστησιν καὶ χάριν, κάπως σταθερώτερα κατοικοῦν εἰς τὰς ψυχάς μας. Διότι τί δὲν δύνασαι νὰ μάθης ἀπὸ ἐδῶ; Δὲν μαθαίνεις τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ἀνδρείας; τὴν ἀκρίβειαν τῆς δικαιοσύνης; τὴν σεμνότητα τῆς σωφροσύνης; τὴν τελειότητα τῆς φρονήσεως; τὸν τρόπον τῆς μετανοίας; τὰ μέτρα τῆς ὑπομονῆς; καὶ ὅ,τιδῆποτε εἶπης ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ; Ἐδῶ ἐνυπάρχει τελεία θεολογία· πρὸρρησις τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ· ἀπειλὴ τῆς κρίσεως· ἡ ἐλπίς τῆς ἀναστάσεως· ὁ φόβος τῆς κολάσεως· αἱ ὑποσχέσεις διὰ τὴν δόξαν· ἀποκαλύψεις μυστηρίων. Ὅλα εἶνε ἀποθησαυρισμένα εἰς τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν ὡς εἰς κάποιο μεγάλο καὶ κοινὸν θησαυροφυλάκιον, τὸ ὁποῖον, παρ' ὅλον ποὺ ὑπάρχουν πολλὰ μουσικὰ ὄργανα, ὁ προφήτης τὸ προσήρμοσε πρὸς τὸ μουσικὸν ὄργανον ποὺ ὀνομάζεται ψαλτήριον⁴. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, νομίζω, θέλει νὰ δείξη τὴν ἄνωθεν χάριν ποὺ ἤχει ἐντὸς αὐτοῦ παρὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, διότι μόνον αὐτὸ ἀπὸ τὰ μουσικὰ ὄργανα ἔχει τὴν αἰτίαν τοῦ ἤχου εἰς τὸ ἐπάνω μέρος.

οἱ ψαλμοὶ ἐψάλλοντο τῇ συνοδίᾳ τοῦ ψαλτηρίου ὅλη ἡ βίβλος τῶν Ψαλμῶν ὠνομάσθη ψαλτήριον.

τῶν φθόγγων ἐκ τῶν ἄνωθεν ἔχει. Τῇ κιθάρα μὲν γὰρ καὶ τῇ λύρα κάτωθεν ὁ χαλκὸς ὑπὸνται πρὸς τὸ πληκτρον· τὸ ψαλτήριον δὲ τοῦτο τῶν ἁρμονικῶν ῥυθμῶν ἄνωθεν ἔχει τὰς ἀφορμάς· ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ ἄνω ζητεῖν μελετῶμεν, καὶ μὴ τῇ ἡδονῇ τοῦ μέλους ἐπὶ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη καταφερώμεθα. Κάκεινο δὲ οἶμαι τὸν προφητικὸν λόγον βαθέως ἡμῖν καὶ σοφῶς διὰ τῆς τοῦ ὄργάνου κατασκευῆς ἐνδεδειχθαι, ὅτι οἱ ἐμμελεῖς καὶ εὐάρμοστοι τὰς ψυχὰς ῥαδίαν ἔχουσι τὴν εἰς τὰ ἄνω πορείαν. Ἰδῶμεν δὲ λοιπὸν καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν Ψαλμῶν.

3. «Μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν». Οἰκοδόμοι μὲν οὖν μεγέθη κατασκευασμάτων εἰς ὕψος αἵροντες, ἀναλογοῦντας τῷ ὕψει τοὺς θεμελίους ὑποβάλλονται· καὶ ναυπηγοὶ μυριοφόρον συμπληγνύντες ὀλκάδα, συμβαίνουσαν τῷ βάρει τῶν ἀγωγίμων τὴν τρόπιν πῆγνυνται. Καὶ ἐν τῇ γενέσει τῶν ζώων ἡ καρδία πρώτη καταβληθεῖσα παρὰ τῆς φύσεως, ἀναλογοῦσαν τῷ μέλλοντι συνίστασθαι ζῶω τὴν παρὰ τῆς φύσεως λαμβάνει καταβολήν. Διότι συμμετρως ταῖς οἰκείαις ἀρχαῖς περιωφαινομένου τοῦ σώματος, αἱ κατὰ τὰ μεγέθη διαφοραὶ τῶν ζώων ἀποτελοῦνται. Ὅπερ οὖν θεμέλιος ἐν οἴκῳ, καὶ ἐν πλοίῳ τρόπις, καὶ ἐν σώματι ζώου καρδία, ταύτην μοι δοκεῖ τὴν δύναμιν ἔχειν πρὸς τὴν ὄλην τῶν ψαλμῶν κατασκευὴν καὶ τὸ βραχὺ τοῦτο προοίμιον. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ καὶ ἐπίπονα καὶ μυρίων ἰδρώτων καὶ πόνων γέμοντα παραινεῖν μέλλει, προῖόντος τοῦ λόγου, τοῖς τῆς εὐσεβείας ἀγωνισταῖς προλαβὼν ὑπέδειξε τὸ μακάριον τέλος, ἵνα τῇ ἐλπίδι τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν ἀλύπως τοῦ βίου τὰ ἀλγεῖνὰ διαφέρωμεν. Οὕτως καὶ ὁδοιπόροις τραχεῖαν ὁδὸν πορευομένοις καὶ δύσβατον κουφίζει τὸν μόχθον ἐπιτήδειον αὐτοῖς προσδοκηθὲν καταγώγιον· καὶ ἐμπόρους ποιεῖ τῆς θαλάσσης κατατολμᾶν ἢ ἐπιθυμία τῶν ἀγωγί-

Καί εἰς μὲν τὴν κιθάραν καὶ τὴν λύραν ὁ χαλκὸς δίδει τὸν ἤχον εἰς τὸ πληκτρον ἀπὸ κάτω, εἰς τὸ ψαλτήριον ὁμοῦς ἢ αἰτία τῶν ἁρμονικῶν ρυθμῶν εὐρίσκεται εἰς τὸ ἐπάνω μέρος· διὰ τὸ νὰ φροντίζωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ζητῶμεν τὰ ἄνω καὶ νὰ μὴ καταπίπτωμεν εἰς τὰ πάθη τῆς σαρκὸς ἐξ αἰτίας τῆς ἡδονῆς τοῦ ἕσματος. Νομίζω ὅτι ὁ προφητικὸς λόγος διὰ τῆς κατασκευῆς τοῦ ὄργανου μᾶς ἀποδεικνύει ἀπράνταχτα καὶ σοφὰ καὶ τὸ ἐξῆς· ὅτι ὅσοι ἔχουν τὰς ψυχὰς των τακτοποιημένας μὲ καλαισθησίαν καὶ ἁρμονίαν εὐκολὰ δύνανται νὰ πορευθοῦν πρὸς τὰ ἄνω. Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν τὴν ἀρχὴν τῶν Ψαλμῶν.

3. «Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλήι ἀσεβῶν». Οἱ ἀρχιτέκτονες, ὅταν πρόκηται νὰ κτίσουν ὑψηλὰ οἰκοδομήματα, θέτουν θεμέλια ἀνάλογα πρὸς τὸ ὕψος· καὶ οἱ ναυπηγοί, ὅταν κατασκευάζουν φορητὸν πλοῖον μεγάλης χωρητικότητος, κατασκευάζουν τὴν καρὶναν ἀνάλογον πρὸς τὸ βᾶρος τῶν ἐμπορευμάτων. Καὶ κατὰ τὴν δημιουργίαν τῶν ζώων σχηματίζεται πρώτη ἡ καρδία καὶ ἐκ φύσεως λαμβάνει διάπλασιν ἀνάλογον πρὸς τὸ τί μέγεθος πρόκειται νὰ λάβῃ τὸ ζῶον. Ἐπειδὴ κάθε σῶμα διαπλάσσεται ἀναλόγως πρὸς τὰς ἀτομικὰς του καταβολὰς, διὰ τοῦτο παρουσιάζονται αἱ διαφοραὶ τῶν ζώων ὡς πρὸς τὸ μέγεθος. Ὅσῃν σημασίαν λοιπὸν ἔχει τὸ θεμέλιον διὰ τὴν οἰκίαν, καὶ ἡ καρὶνα διὰ τὸ πλοῖον, καὶ ἡ καρδία διὰ τὸ σῶμα τοῦ ζώου, αὐτὴν τὴν δύναμιν νομίζω ὅτι ἔχει καὶ τὸ σύντομον αὐτὸ προοίμιον εἰς τὴν ὅλην ὑπόθεσιν τῶν ψαλμῶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν, εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου, πρόκειται νὰ δώσῃ συμβουλὰς πολλὰς καὶ δυσκόλους καὶ γεμάτας ἀπὸ ἰδρωτὰς καὶ κόπους, ἐπρόλαβε καὶ ὑπέδειξεν εἰς τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας τὸ εὐτυχὲς τέλος, ὥστε μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν νὰ ὑπομένωμεν τὰς δυσκολίας τῆς ζωῆς χωρὶς λύπην. Ἔτσι καὶ τὸν μόχθον τῶν ὁδοιπόρων ποὺ βαδίζουν ἀνώμαλον καὶ δύσβατον δρόμον ἀνακουφίζει κάποιον κατάλληλον κατάλυμα εἰς τὸ ὁποῖον ἐλπίζουν νὰ φθάσουν· καὶ τοὺς ἐμπόρους ἢ ἐπιθυμία τῶν ἐμπορευμάτων τοὺς κάνει νὰ ριψοκινδυνεύουν εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ

μων· καὶ γεωργῶν ὑποκλέπτει τοὺς πόνους ἢ τῆς ἐπικαρπίας ἐλπίς. Διὸ καὶ ὁ κοινὸς τοῦ βίου διορθωτῆς, ὁ μέγας διδάσκαλος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, σοφῶς καὶ ἐντέχνως τοὺς μισθοὺς προεβάλετο, ἵνα ὑπερκύπτοντες τοὺς ἐν χερσὶ πόνους, 5 τῇ διανοίᾳ πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπειγώμεθα.

«Μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν». Ἔστι μὲν οὖν τὸ κυρίως καὶ πρώτως μακαριστὸν τὸ ἀληθινῶς ἀγαθόν. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ὁ Θεός. Ὅθεν καὶ Παῦλος ὑπόμνησιν μέλων ποιεῖσθαι Χριστοῦ, «Κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν, φησί, τοῦ μακαρίου Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Μακάριον 10 γὰρ τῷ ὄντι τὸ αὐτόκαλον, πρὸς ὃ πάντα ἀποβλέπει, οὗ πάντα ἐφίεται, ἢ ἀτρεπτος φύσις, τὸ δεσποτικὸν ἀξίωμα, ἢ ἀόχλητος ζωή, ἢ ἄλυπος διεξαγωγή, περὶ ἣν οὐκ ἔστιν ἀλλοίωσις· ἥς οὐχ ἄπτεται μεταβολή· ἢ βρῦουσα πηγὴ, ἢ ἀφθοнос χάρις, 15 ὁ ἀδαπάνητος θησαυρός. Ἀμαθεῖς δὲ ἀνθρώποι καὶ φιλόκοσμοι, ἀγνοοῦντες αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ τὴν φύσιν, μακαρίζουσι πολλάκις τὰ μηδενὸς ἄξια, πλοῦτον, ὑγίειαν, περηφάνειαν βίου· ὧν οὐδέν ἐστιν ἀγαθὸν τῇ ἑαυτοῦ φύσει· οὐ μόνον καθότι ῥαδίαν ἔχει τὴν πρὸς τὰ ἐναντία περιτροπήν, ἀλλ' ὅτι μηδὲ ἀγαθοῦς 20 δύναται τοὺς κεκτημένους ἀποτελεῖν. Τίς γὰρ δίκαιος διὰ χρήματα; τίς σώφρων διὰ ὑγίειαν; Τοῦναντίον μὲν οὖν, καὶ ὑπηρεσία πολλάκις πρὸς ἁμαρτίαν τοῖς κακῶς χρωμένοις τούτων ἕκαστον γίνεται. Μακάριος οὖν ὁ τὰ πλείστου ἄξια κεκτημένος, ὁ τῶν ἀναφαιρέτων ἀγαθῶν μέτοχος. Τοῦτον δὲ πῶς ἐπι- 25 γνωσόμεθα; («Ὅς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν»). Καὶ πρὶν γε εἰπεῖν, τί τὸ μὴ πορευθῆναι ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, βούλομαι ὑμῖν

5. Τίτ. 2, 13. Ἐδῶ ὁ Μέγας Βασίλειος ἔχων εἰς τὴν μνήμην του τοῦ χωρίου Α' Τιμ. 1, 11 παρεσύρθη καὶ ἔγραψε «τοῦ μακαρίου Θεοῦ» ἀντὶ

τούς κόπους τῶν γεωργῶν ἀφαιρεῖ ἀσυναίσθητως ἢ ἐλπίς τῆς καρποφορίας. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ ὁ κοινὸς διορθωτῆς τοῦ βίου, ὁ μέγας διδάσκαλος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, μὲ σοφίαν καὶ τέχνην προέβαλε τοὺς μισθοὺς, ὥστε παραβλέποντες τοὺς παρόντας κόπους μὲ τὴν σκέψιν μας νὰ σπεύδωμεν πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν.

«Μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν». Ὑπάρχει βεβαίως τὸ ἀληθινὸν ἀγαθὸν ποὺ εἶνε τὸ κυρίως καὶ πρωτίστως ἀξιομακάριστον. Αὐτὸ δὲ εἶνε ὁ Θεός. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος μέλλων νὰ κἀνῃ ὑπόμνησιν τοῦ Χριστοῦ λέγει· «κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ μακαρίου Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁶. Εἶνε πράγματι μακάριον τὸ αὐτόκαλον· πρὸς αὐτὸ τὰ πάντα ἀποβλέπουν, αὐτὸ ἐπιθυμοῦν τὰ πάντα· ἡ ἀμετάβλητος φύσις, τὸ ἀρχοντικὸν ἀξίωμα, ἡ ἀνενόχλητος ζωὴ, ὁ χωρὶς λύπην τρόπος ζωῆς, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει καμμία ἀλλοίωσις⁶· αὐτὴν δὲ τὴν ἐγγίζει ἡ μεταβολὴ· ἡ ἀνεξάντλητος πηγὴ, ἡ ἄφθονος χάρις, ὁ ἀδαπάνητος θησαυρός. Οἱ ἁμαθεῖς ὁμως ἄνθρωποι καὶ φιλόκοσμοι, οἱ ὅποιοι ἀγνοοῦν τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ, μακαρίζουν πολλὰς φορὰς ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν, τὸν πλοῦτον, τὴν ὑγείαν, τὴν λαμπρότητα τοῦ βίου· ἐκ τῶν ὁποίων κανὲν δὲν εἶνε ἀγαθὸν ἐκ τῆς φύσεώς του, ὄχι μόνον διότι εὐκόλως δύναται νὰ μεταβληθῇ εἰς τὰ ἀντίθετα, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν δύναται νὰ κἀνῃ ἀγαθοὺς αὐτοὺς ποὺ τὸ κατέχουν. Διότι ποῖος εἶνε δίκαιος, ἐπειδὴ ἔχει χρήματα; ποῖος σὼφρων, ἐπειδὴ ἔχει ὑγείαν; Ἀντιθέτως μάλιστα τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ γίνεται πολλὰς φορὰς αἴτιον διὰ νὰ ἁμαρτήσουν ἐκεῖνοι ποὺ τὰ διαχειρίζονται κακῶς. Μακάριος λοιπὸν εἶνε ἐκεῖνος ποὺ κατέχει ἀγαθὰ μεγαλυτέρας ἀξίας, ὁ μέτοχος ἀναφαιρέτων ἀγαθῶν. Αὐτὸν δὲ πῶς θὰ τὸν γνωρίσωμεν; «Ὁς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν». Καὶ προτοῦ εἶπω τί εἶνε τὸ νὰ μὴ πορευθῇ κανεὶς «ἐν βουλῇ ἀσεβῶν», θέλω νὰ σᾶς

⁶ «προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

6. Πρβλ. Ἰακ. 1, 17· Μαλ. 3, 6.

τὸ ἐν τῷ τόπῳ ζητούμενον διαλυσαί. Διὰ τί, φησίν, ὁ προφήτης τὸν ἄνδρα μόνον ἐκλεξάμενος μακαρίζει; Ἄρα μὴ τοῦ μακαρισμοῦ τὰς γυναῖκας ἀπέκλεισε; Μὴ γένοιτο. Μία γὰρ ἀρετὴ ἄνδρὸς καὶ γυναικὸς, ἐπειδὴ καὶ ἡ κτίσις ἀμφοτέροις ὁμότιμος, 5 ὥστε καὶ ὁ μισθὸς ὁ αὐτὸς ἀμφοτέροις. "Ἀκουε τῆς Γενέσεως: "Ἐποίησε, φησίν, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς). "Ὡν δὲ ἡ φύσις μία, τούτων καὶ ἐνέργειαι αἱ αὐταί· ὧν δὲ τὸ ἔργον ἴσον, τούτων καὶ ὁ μισθὸς ὁ αὐτός. Διὰ τί οὖν ἄνδρὸς μνησθεῖς, τὴν γυναῖκα 10 ἀπεσιώπησεν; "Ὅτι ἀρκεῖν ἠγήσατο, μιᾶς οὔσης τῆς φύσεως, ἐκ τοῦ ἡγεμονικωτέρου τὸ ὄλον ἐνδείξασθαι. «Μακάριος οὖν ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν». Σκόπει τῶν ῥημάτων τὸ ἀκριβές, πῶς ἐκάστη λέξις δογμάτων πεπλήρωται. Οὐκ εἶπεν, ὃς οὐ πορεύεται ἐν βουλῇ ἀσεβῶν· ἀλλ', ὃς οὐκ ἐπο- 15 ρεύθη. Ὁ μὲν γὰρ ἐν τῷ βίῳ τυγχάνων, οὐπω μακαριστός, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως· ὁ δὲ συμπληρώσας τὰ ἐπιβάλλοντα, καὶ ἀναντιρρήτῳ τέλει τὴν ζωὴν κατακλείσας, οὗτος ἤδη ἀσφαλῶς μακαρίζεται. Διὰ τί οὖν «μακάριοι οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου»; Οὐ γὰρ τοὺς πορευθέντας ἐκεῖ, ἀλλὰ τοὺς ἔτι πορευο- 20 μένους μακαριστοὺς ὁ λόγος τίθεται· ὅτι οἱ τὸ ἀγαθὸν ἐργαζόμενοι ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ τὸ ἀπόδεκτον ἔχουσιν· οἱ δὲ τὸ κακὸν φεύγοντες, οὐκ εἰάν ἅπαξ πού ἢ δευτέρον ἐκκλίνωσι τὴν ἁμαρτίαν ἐπαινετοί, ἀλλ' εἰάν δυνηθῶσι τοῦ κακοῦ τὴν πείραν εἰς τὸ παντελὲς διαδραῖναι. Ἐκ δὲ τῆς τοῦ λόγου ἀκολουθίας καὶ 25 ἕτερον ἡμῖν ἄπορον ἀνεφάνη. Διὰ τί οὐχὶ τὸν κατορθοῦντα τὴν ἀρετὴν μακαρίζει, ἀλλὰ τὸν μὴ πεποιηκότα τὴν ἁμαρτίαν; Οὐτως γὰρ καὶ ἵππος, καὶ βοῦς, καὶ λίθος μακαρισθήσεται. Ποῖον

λύσω τὸ ζήτημα πού παρουσιάζεται εἰς τὸ σημεῖον αὐτό. Διατί, θὰ εἰπῆ κανεὶς, ὁ προφήτης ἐδιάλεξε καὶ μακαρίζει μόνον τὸν ἄνδρα; Μήπως ἀπέκλεισε τοῦ μακαρισμοῦ τὰς γυναῖκας; Μὴ γένοιτο. Διότι ἰδίᾳ εἶνε ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς· ἐξ ἴσου τιμᾶται ἡ δημιουργία καὶ τῶν δύο, ὥστε καὶ ὁ μισθὸς καὶ τῶν δύο εἶναι ὁ αὐτός. Ἔκουσε τί λέγει ἡ Γένεσις· «Ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς»⁷. Ὅσοι ἔχουν τὴν ἰδίαν φύσιν κάνουν τὰς ἰδίας ἐνεργείας· ἐκεῖνοι πού κάνουν ἰσάξια ἔργα παίρνουν τὸν ἴδιον μισθόν. Διατί λοιπὸν ἀνέφερε τὸν ἄνδρα καὶ ἀπεσιώπησε τὴν γυναῖκα; Διότι ἔκρινεν ὅτι, ἐφ' ὅσον μία εἶνε ἡ φύσις των, εἶνε ἀρκετὸν νὰ δεῖξη τὸ ὅλον διὰ τοῦ ἡγεμονικωτέρου. «Μακάριος», λοιπὸν «ἄνῆρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλή ἄσεβῶν». Παρατήρησε τὴν ἀκρίβειαν τῶν ρημάτων, πῶς ἡ κάθε λέξις εἶνε γεμάτη ἀπὸ δόγματα. Δὲν εἶπεν, αὐτὸς πού δὲν πορεύεται ἐν βουλή ἄσεβῶν· ἀλλὰ, αὐτὸς πού δὲν ἐπορεύθη. Διότι αὐτὸς πού ὑπάρχει εἰς τὴν ζωὴν δὲν εἶνε ἀκόμη μακαριστός, διότι εἶνε ἄγνωστον τὸ τέλος του⁸. Ἐκεῖνος ὁμως πού ἐξετέλεσε τὰ καθήκοντά του, καὶ ἐτελείωσε τὴν ζωὴν του μὲ τέλος τὸ ὁποῖον κανεὶς δὲν ἀμφισβητεῖ, αὐτὸς πλέον μὲ βεβαιότητα καλοτυχίζεται. Διατί λοιπὸν εἶνε μακάριοι αὐτοὶ πού ζοῦν σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τοῦ Κυρίου⁹; Διότι ὁ λόγος δὲν μακαρίζει μόνον ἐκείνους πού ἐπορεύθησαν ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ αὐτούς πού ἀκόμη πορεύονται· διότι οἱ ἐργάται τοῦ ἀγαθοῦ ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ ἔργον των ἀποδεικνύονται. Ἐκεῖνοι δὲ πού ἀποφεύγουν τὸ κακόν, εἶνε ἀξίεπαινοὶ ὄχι ἔαν κάποτε διὰ μίαν ἢ δύο φορὰς ἀπέφυγαν τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ ἔαν δυνηθοῦν εἰς ὅλην τὴν ζωὴν των νὰ μὴ λάβουν πείραν τῆς ἁμαρτίας. Ὅμως μὲ τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου παρουσιάσθη καὶ ἄλλη ἀπορία. Διατί δὲν μακαρίζει ἐκεῖνον πού κατορθώνει τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ ἐκεῖνον πού δὲν διέπραξε τὴν ἁμαρτίαν; Ἔτσι καὶ ὁ ἵππος, καὶ ὁ βοῦς

8. Πρβλ. Σοφ. Σειρ. 11, 28· «πρὸ τῆς τελευτῆς μὴ μακάριζε μηδένα».

9. Ψαλ. 118, 1.

γὰρ ἄψυχον ἔστι ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν; ἢ ποῖον ἄλογον ἐπὶ καθέδρα λοιμῶν ἐκάθισε; Μικρὸν μὲν οὖν ἀναμείνας εὐρήσεις τὸ ἴαμα. Ἐπάγει γάρ, («Ἄλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ»). Θεοῦ δὲ νόμου μελέτη ἐπὶ τὸν λογικὸν μόνον πίπτει. Ἡ-
5 μεις δὲ κάκεινο λέγομεν, ὅτι ἀρχὴ πρὸς τὴν ἀνάληψιν τῶν καλῶν ἢ ἀναχώρησις τῶν κακῶν. («Ἐκκλινον γάρ, φησὶν, ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν»).

4. Σοφῶς οὖν καὶ ἐντέχνως προσάγων ἡμᾶς εἰς ἀρετὴν, τὴν ἀναχώρησιν τῆς κακίας ἀρχὴν ἐποίησατο τῶν καλῶν. Εἰ
10 γὰρ εὐθὺς προέβαλέ σοι τὰ τέλεια, ἀπώκνησας ἂν πρὸς τὴν ἐγχείρησιν· νῦν δὲ τοῖς εὐληπτοτέροις σε προσεθίξει, ἵνα κατατολμήσης τῶν ἐφεξῆς. Κλίμακι γὰρ προσεοικέναι φαίην ἂν ἔγωγε τῆς εὐσεβείας τὴν ἄσκησιν· κλίμακι ἐκείνη, ἣν εἶδέ ποτε ὁ μακάριος Ἰακώβ, ἧς τὰ μὲν ἦν πρόσγειά τε καὶ χαμαίζηλα,
15 τὰ δὲ ὑπὲρ αὐτὸν ἤδη τὸν οὐρανὸν ἀνετεινετο. Ὡστε δεῖ τοὺς εἰσαγομένους πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον τοῖς πρώτοις βαθμοῖς ἐπιβάλλειν τὸ ἴχνος, κάκειθεν αἰεὶ τῶν ἐφεξῆς ἐπιβαίνειν, ἕως ἂν πρὸς τὸ ἐφικτὸν ὕψος τῆ ἀνθρωπίνῃ φύσει διὰ τῆς κατ' ὀλίγον προκοπῆς ἀναβῶσιν. Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τῆς κλίμακος πρώ-
20 τη ἀνάβασις ἢ τῆς γῆς ἀναχώρησις, οὕτως ἐπὶ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας ἀρχὴ προκοπῆς ὁ χωρισμὸς τοῦ κακοῦ. Ὅλως δὲ πᾶσα ἀργία καὶ τῆς τυχούσης πράξεώς ἐστιν εὐμαρεστέρα· οἶον, («οὐ φονεύσεις· οὐ μοιχεύσεις· οὐ κλέψεις»). Ἀργίας τούτων ἕκαστον καὶ ἀκινήσιος δεῖται. («Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον
25 σου ὡς σεαυτόν»)· καί, («πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς»)· καί, («ἐὰν τίς σε ἀγγαρεύσῃ μίλιον ἓν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο»), ἐνεργήματά ἐστιν ἀθληταῖς πρέποντα, καὶ ψυχῆς ἤδη νεα-

καὶ ὁ λίθος θὰ μακαρισθῆ. Διότι ποῖον ἄψυχον «ἔστη ἐν ὁδοῦ ἀμαρτωλῶν»; ἢ ποῖον ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα «ἐπὶ καθέδρα λοιμῶν ἐκάθισε»; Ἐὰν περιμένῃς ὀλίγον, θὰ εὕρῃς τὴν λύσιν. Διότι προσθέτει· «Ἄλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ». Ἡ μελέτη τοῦ θείου νόμου ἀνήκει μόνον εἰς τὸν λογικὸν ἄνθρωπον. Ἐμεῖς δὲ λέγομεν ἐπὶ πλέον καὶ τὸ ἐξῆς, ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὰ κακὰ γίνεται ἢ ἀρχὴ διὰ νὰ ἀναλάβωμεν τὰ κακὰ. Διότι λέγει· «Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν»¹⁰.

4. Μὲ σοφίαν λοιπὸν καὶ τέχνην μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ὥρισεν ὡς ἀρχὴν τῶν καλῶν τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς κακίας. Διότι ἐὰν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς σοῦ παρουσίαζε τὰ τέλεια, θὰ ἐδίσταζες νὰ ἐπιχειρήσῃς τὸ ἔργον. Τώρα ὁμως σὲ συνηθίζει εἰς ἐκεῖνα ποῦ εὐκόλως ἐπιτυγχάνονται, διὰ νὰ τολμήσῃς νὰ ἐπιχειρήσῃς καὶ τὰ μετέπειτα. Θὰ ἔλεγα μάλιστα ὅτι ἡ ἀσκησις τῆς εὐσεβείας ὁμοιάζει πρὸς κλίμακα· ἐκείνην τὴν κλίμακα ποῦ εἶδε κάποτε ὁ μακάριος Ἰακώβ, τῆς ὁποίας τὸ ἓνα μέρος εὐρίσκετο πλησίον τῆς γῆς καὶ χαμηλά, τὸ δὲ ἄλλο ἀνυψοῦτο καὶ ἐπάνω ἀπ' αὐτὸν τὸν οὐρανόν¹¹. Ὡστε λοιπὸν πρέπει, αὐτοὶ ποῦ ἀρχίζουσιν νὰ ζοῦν τὴν ζωὴν τῆς ἀρετῆς, νὰ θέτουν τὸ πόδι τους εἰς τὰς πρώτας βαθμίδας, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἀνεβαίνουν εἰς τὰς ἐπομένας, ἕως ὅτου διὰ τῆς βαθμιαίας προκοπῆς νὰ ἀναβοῦν εἰς τὸ ὕψος ποῦ εἶνε δυνατὸν νὰ φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος. Ὅπως λοιπὸν εἰς τὴν κλίμακα τὸ πρῶτον ἀνέβασμα γίνεται μὲ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν γῆν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν ἀρχὴ τῆς προκοπῆς εἶνε ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τὸ κακόν. Καὶ γενικῶς κάθε ἀποφυγὴ εἶνε εὐκολωτέρα ἀπὸ ὁποιανδήποτε πρᾶξιν. Π.χ. τὰ «οὐ φονεύσεις», «οὐ μοιχεύσεις», «οὐ κλέψεις»¹², τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ χρειάζεται ἀποφυγὴν καὶ ἀκινήσιον. Τὰ «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν»· καὶ «πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς»· καὶ «ἐὰν τίς σε ἀγγαρεύσῃ μίλιον ἓν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο»¹³, εἶνε ἐνέργειαι ποῦ ἀρμόζουν εἰς ἀθλητὰς καὶ χρειάζονται διὰ τὴν ἐπιτυχίαν νεανικὴν ψυχῆν.

12. Ἔξ. 20, 13 - 15.

13. Ματθ. 19, 19, 21· 5, 41.

νικῆς δεόμενα πρὸς κατορθώσιν. Ὡστε θαύμασον τὴν σοφίαν
 τοῦ διὰ τῶν εὐμαρεστέρων καὶ εὐληπτοτέρων ἐνάγοντος ἡμᾶς
 πρὸς τὴν τελείωσιν. Τρία δὲ προέβαλεν ἡμῖν τὰ φυλακῆς ἄξια,
 μὴ πορευθῆναι ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, μὴ στήναι ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν,
 5 μὴ καθεσθῆναι ἐπὶ καθέδρας λοιμῶν. Τῇ φύσει τῶν πραγμάτων
 ἐπόμενος τὴν τάξιν ταύτην τοῖς εἰρημένοις ἐπέθηκε. Βουλευόμεθα
γὰρ πρότερον· εἶτα ἰστώμεν τὸ βούλευμα· εἶτα τοῖς βου-
 λευθεῖσιν ἐναπομένομεν. Πρώτως οὖν μακαριστὸν τὸ ἐν τῇ
 διανοίᾳ ἡμῶν καθαρὸν, ἐπειδὴ ῥίζα τῶν διὰ τοῦ σώματος ἐνεργειῶν
 10 τὸ ἐν καρδίᾳ βούλευμα. Ἡ γὰρ μοιχεία ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ
 φιληδόνου πρῶτον ἀναφλεχθεῖσα, οὕτω τὴν διὰ τοῦ σώματος
 φθορὰν ἀπεργάζεται. Ὅθεν καὶ ὁ Κύριός φησιν ἐνδοθεν εἶναι
 τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον. Ἐπειδὴ δὲ ἀσέβεια κυρίως λέγε-
 ται ἢ εἰς Θεὸν ἁμαρτία, μὴ γένοιτο δέξασθαι ἡμᾶς ἐξ ἀπιστίας
 15 ποτὲ ἀμφιβολίαν περὶ Θεοῦ. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ πορευθῆναι ἐν
 βουλῇ ἀσεβῶν, εἰάν τις ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ἅρα ἐστὶ Θεὸς κυ-
 βερῶν τὰ σύμπαντα; ἅρα ἐστὶ Θεὸς ἐν οὐρανῷ, οἰκονομῶν τὰ
 καθ' ἕκαστον; ἅρα κρίσις; ἅρα ἀνταπόδοσις ἐκάστῳ κατὰ τὸ
 ἔργον αὐτοῦ; Διὰ τί οὖν δίκαιοι πένονται καὶ ἁμαρτωλοὶ πλου-
 20 τοῦσιν; οὗτοι ἀσθενοῦσι, κἀκεῖνοι ἔρρωνται; οὗτοι ἄτιμοι, κἀ-
 κείνοι ἐνδοξοὶ; Μήποτε αὐτομάτως ὁ κόσμος φέρεται, καὶ συν-
 τυχίαι τινὲς ἄλογοι ἀτάκτως ἐκάστῳ ἀποκληροῦσι τοὺς βίους;
 Ἐὰν ταῦτα διανοηθῆς, ἐπορεύθης ἐν βουλῇ ἀσεβῶν. Μακάριος
 οὖν ὃς οὐκ ἔλαβε περὶ Θεοῦ δισταγμόν, ὃ μὴ μικροψυχήσας πε-
 25 ρὶ τὰ παρόντα, ἀλλ' ἀναμένων τὰ προσδοκώμενα· ὃς οὐκ ἔσχε
 περὶ τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς ὑπόληψιν ἄπιστον. Μακάριος δὲ κἀ-
 κείνος, «ὃς ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη». Ὁδὸς μὲν οὖν ὁ βίος
 εἴρηται διὰ τὴν πρὸς τὸ τέλος ἐκάστου τῶν γεννηθέντων ἐπει-

Θαύμασε λοιπὸν τὴν σοφίαν αὐτοῦ ποὺ μᾶς καθοδηγεῖ εἰς τὴν τελείωσιν διὰ μέσου τῶν εὐκολωτέρων καὶ κατορθωτῶν. Τρία πράγματα παρουσίασεν εἰς ἡμᾶς ὡς ἄξια νὰ τὰ φυλάξωμεν, τὸ νὰ μὴ πορευθοῦμεν «ἐν βουλῇ ἀσεβῶν», νὰ μὴ σταθοῦμεν «ἐν ὁδοῖ ἀμαρτωλῶν», νὰ μὴ καθίσωμεν «ἐπὶ καθέδρας λοιμῶν». Ἀκολουθῶν τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων, τοποθετεῖ εἰς αὐτὴν τὴν σειρὰν τὰ ὅσα εἶπε. Προηγούμενος σκεπτόμεθα· ἔπειτα πραγματοποιοῦμεν τὴν σκέψιν· καὶ τέλος παραμένομεν σταθερὰ εἰς τὰς ἀποφάσεις. Πρῶτα - πρῶτα λοιπὸν ἐκεῖνο ποὺ μακαρίζεται εἶνε ἡ καθαρὴ σκέψις, ἐπειδὴ ρίζα τῶν σωματικῶν πράξεων εἶνε ἡ σκέψις τῆς καρδίας. Διότι ἡ μοιχεία πρῶτα κατακαίει τὴν ψυχὴν τοῦ φιληδόνου καὶ ἔτσι ἀποτελεῖώνει τὴν καταστροφὴν διὰ τοῦ σώματος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος λέγει ὅτι ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου προέρχονται ἐκεῖνα ποὺ τὸν μολύνουν¹⁴. Ἐπειδὴ δὲ ἀσέβεια λέγεται κυρίως ἡ ἀμαρτία ποὺ προσβάλλει τὸν Θεόν, μὴ γένοιτο ποτὲ νὰ δεχθοῦμεν ἀπὸ ἀπιστίαν ἀμφιβολίαν περὶ Θεοῦ. Αὐτὸ σημαίνει τὸ νὰ βადίσῃς «ἐν βουλῇ ἀσεβῶν», ἐὰν εἴπησς μέσα σου, ἄραγε ὑπάρχει Θεὸς ποὺ κυβερνᾷ τὰ σύμπαντα; ἄραγε ὑπάρχει Θεὸς εἰς τὸν οὐρανόν, ποὺ προνοεῖ διὰ τὸν καθένα; ἄραγε ὑπάρχει κρίσις; ἄραγε ὑπάρχει ἀνταπόδοσις εἰς τὸν καθένα κατὰ τὸ ἔργον του; Διατί οἱ δίκαιοι εἶνε πτωχοὶ καὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ πλούσιοι; αὐτοὶ ἀσθενεῖς, καὶ ἐκεῖνοι ὑγιεῖς; ἄλλοι δὲν ἐκτιμῶνται καὶ ἄλλοι εἶναι ἔνδοξοι; Μήπως ὁ κόσμος διοικεῖται μόνος του, καὶ μερικὰ παράλογα συμβάντα χωρὶς τάξιν ρυθμίζουν τὴν ζωὴν τοῦ καθενός; Ἐὰν σκεφθῆς αὐτά, ἐπορεύθησς «ἐν βουλῇ ἀσεβῶν». Μακάριος λοιπὸν εἶνε ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν ἀμφέβαλε περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, δὲν ἐμικροψύχησε διὰ τὰ παρόντα, ἀλλὰ περιμένει τὰ μέλλοντα, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν ἔδειξεν ἀπιστίαν εἰς τὸν κτίστην μας. Μακάριος ἀκόμη εἶνε καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος «ἐν ὁδοῖ ἀμαρτωλῶν οὐκ ἔστη». Ὁδὸς βεβαίως ὀνομάζεται ὁ βίος, διότι ὁ καθένας ποὺ γεννᾶται βαδίζει πρὸς τὸ τέλος. Διότι ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ κοιμοῦνται μέσα εἰς τὰ πλοῖα αὐτομάτως ὀδη-

ξιν. Ὡσπερ γὰρ οἱ ἐν τοῖς πλοίοις καθεύδοντες, αὐτομάτως ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐπὶ λιμένας ἄγονται, κἂν αὐτοὶ μὴ αἰσθάνωνται, ἀλλ' ὁ δρόμος αὐτοὺς πρὸς τὸ τέλος ἐπείγει· οὕτω καὶ ἡμεῖς, τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς ἡμῶν παραρρέοντες, οἷόν τιμι κινήσει συν-
 5 εχεῖ καὶ ἀπαύστῳ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἕκαστος πέρας τῷ λανθάνον-
 τι δρόμῳ τῆς ζωῆς ἡμῶν κατεπειγόμεθα. Οἷον, καθεύδεις, καὶ ὁ χρόνος σε παρατρέχει; ἐργήγορας, καὶ ἄσχυλος εἰ τὴν διά-
 νοιαν; Ἄλλ' ὅμως ἡ ζωὴ δαπανᾶται, κἂν τὴν αἰσθησιν ἡμῶν
 διαφεύγη. Δρόμον οὖν τινα τρέχομεν πάντες ἄνθρωποι πρὸς τὸ
 10 οἰκεῖον τέλος ἕκαστος ἐπειγόμενοι· διὰ τοῦτο πάντες ἐσμὲν
 ἐν ὁδῷ. Καὶ οὕτω δ' ἂν λάβοις τῆς ὁδοῦ τὴν ἔννοιαν. Ὀδοιπό-
 ρος ἐφέστηκας τῷ βίῳ τούτῳ· πάντα παρέρχη, πάντα κατόπιν
 σου γίνεται. Εἶδες ἐπὶ τῆς ὁδοῦ φυτὸν ἢ πῶαν ἢ ὕδωρ, ἢ ὅ τι ἂν
 τύχη τῶν ἀξίων θεάματος· μικρὸν ἐτέρφθης, εἶτα παρέδραμες.
 15 Πάλιν ἐνέτυχες λίθοις, καὶ φάραγξι, καὶ κρημνοῖς, καὶ σκοπέ-
 λοις, καὶ σκόλοπιν, ἤπου καὶ θηρίοις, καὶ ἐρπετοῖς, καὶ ἀκάν-
 θαις, καὶ τισιν ἄλλοις τῶν ὀχληρῶν· μικρὸν ἠνιάθης, εἶτα κατ-
 ἔλιπες. Τοιοῦτος ὁ βίος· οὔτε τὰ τερπνὰ μόνιμα, οὔτε τὰ λυπηρὰ
 διαρκῆ κεκτημένος. Ἡ ὁδὸς οὐκ ἔστι σῆ, ἀλλ' οὐδὲ τὰ παρόντα
 20 σά. Ἐπὶ τῶν ὀδονόντων ὁμοῦ τε ὁ πρῶτος τὸ ἴχνος ἐκίνησε,
 καὶ εὐθὺς ὁ μετ' αὐτὸν τὴν βάσιν ἤνεγκε, καὶ μετ' ἐκεῖνον ὁ
 ἐφεπόμενος.

5. Σκόπει δὲ καὶ τὰ τοῦ βίου εἰ μὴ παραπλήσια. Σήμε-
 ρον τὴν γῆν σὺ ἐγεώργησας, καὶ αἴριον ἄλλος, καὶ μετ' ἐκεῖ-
 25 νον ἕτερος. Ὁρᾷς τοὺς ἀγροὺς τούτους καὶ τὰς πολυτελεῖς οἰ-
 κίας; Πόσα ἤδη ὀνόματα ἀφ' οὗ γέγονε τούτων ἕκαστον ἡμμεψε;
 Τοῦ δεῖνος ἐλέγετο· εἶτα μετωνομάσθη πρὸς ἕτερον· πρὸς τὸν
 δεῖνα μετῆλθεν· εἶτα νῦν ἄλλον λέγεται. Ἄρ' οὖν οὐχ ὁδὸς ἡμῶν
 ὁ βίος, ἄλλοτε ἄλλον μεταλαμβάνων, καὶ πάντας ἔχων ἀλλή-
 30 λους ἐφεπομένους; Μακάριος οὖν δς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν ἁμαρτω-
 λῶν οὐκ ἔστη. Τὸ δέ, οὐκ ἔστη, τί ἐστιν; Ἐτι ἐπὶ τῆς πρώτης
 ἡλικίας ὄντες οἱ ἄνθρωποι, οὔτε ἐν κακίᾳ ἐσμὲν, οὔτε ἐν ἀρετῇ

γούνται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου εἰς τοὺς λιμένας, καὶ ἂν ἀκόμη αὐτοὶ δὲν καταλαβαίνουν, ὁ δρόμος ὅμως τοὺς ὀδηγεῖ πρὸς τὸ τέλος, ἔτσι καὶ ἡμεῖς, ἐνῶ ὁ χρόνος τῆς ζωῆς μας παρέρχεται, μὲ κάποιαν κίνησιν συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπον κατευθυνόμεθα ὁ καθένας πρὸς τὸ ἰδικόν του τέλος μὲ τὴν ἀνεπαίσθητον πάροδον τῆς ζωῆς μας. Π.χ. κοιμᾶσαι καὶ ὁ χρόνος σὲ προσπερνᾷ; Εἶσαι ἐν ἔγρηγόρσει καὶ εἶνε ἀπησχολημένη ἡ σκέψις σου; Ἄλλ' ὅμως ἡ ζωὴ ἐξοδεύεται, κι' ἂν ἀκόμη διαφεύγη τὴν προσοχὴν μας. Κάποιον δρόμον λοιπὸν τρέχομεν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ βιαζόμεθα νὰ φθάσωμεν ὁ καθένας εἰς τὸ ἰδικόν του τέλος· διὰ τοῦτο ὅλοι εὐρισκόμεθα ἐν ὁδῷ. Καὶ ἔτσι δύνασαι νὰ καταλάβῃς τὴν σημασίαν τῆς ὁδοῦ. Ὁδοιπὸρος ἐνεφανίσθη εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν· ὅλα τὰ παρατρέχεις, ὅλα τὰ ἀφήνεις πίσω σου. Εἶδες εἰς τὸν δρόμον φυτὸν ἢ χόρτον ἢ νερὸν ἢ ἴσως κάτι ἀξιοθέατον· ὀλίγον εὐχαριστήθης, ἔπειτα προσπέρασες. Πάλιν, συνήνητες λίθους καὶ φαράγγια καὶ κρημνοὺς καὶ βράχους ὑψηλοὺς καὶ πασσάλους ἢ κάπου καὶ θηρία καὶ ἔρπετά καὶ ἀκάνθας καὶ μερικὰ ἄλλα ἀπὸ τὰ ἐνοχλητικά· ὀλίγον δυσηρεστήθης, ἔπειτα τὰ ἄφησες. Τέτοια εἶνε ἡ ζωὴ, οὔτε τὰ εὐχάριστα εἶνε μόνιμα, οὔτε τὰ λυπηρὰ διαρκῆ. Ὁ δρόμος δὲν εἶνε ἰδικός σου, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὰ παρόντα ἰδικά σου. Εἰς τοὺς ὁδοιπόρους, μόλις ὁ πρῶτος ἀφήσῃ τὸ ἴχνος τοῦ πατήματος, ἀμέσως πατάει ὁ δεῦτερος καὶ ἔπειτα ὁ ἐπόμενος.

5. Σκέψου μήπως καὶ αἱ περιστάσεις τῆς ζωῆς εἶνε παραπλήσια. Σήμερον ἐσὺ καλλιεργεῖς τὴν γῆν, καὶ αὔριον ἄλλος, καὶ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον ἄλλος. Βλέπεις αὐτοὺς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς πολυτελεῖς οἰκίας; Πόσα ὀνόματα δὲν ἄλλαξε τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ἀπὸ τότε ποὺ ἐκτίσθη μέχρι τώρα; Τοῦ τὰδε ἔλεγετο· ἔπειτα ἔφερε τὸ ὄνομα ἄλλου· περιῆλθε εἰς τὸν τὰδε καὶ τώρα λέγεται κάποιου ἄλλου. Ἄρα λοιπὸν δὲν εἶνε ἡ ζωὴ μας δρόμος, ἐφ' ὅσον κάθε φορὰ ἄλλον δέχεται καὶ ὅλους τοὺς ἔχει νὰ ἀκολουθοῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον; Μακάριος λοιπὸν εἶνε ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν εὐρέθη εἰς τὸν αὐτὸν δρόμον μὲ τοὺς ἀμαρτωλοὺς. Τὸ δέ, «οὐκ ἔστη», τί σημαίνει; Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ἀκόμη

(ἀνεπίδεκτος γὰρ ἡ ἡλικία τῆς ἕξεως ἑκατέρας)· ἐπειδὴν δὲ
 ὁ λόγος ἡμῶν συμπληρωθῆ, τότε γίνεται τὸ γεγραμμένον· «Ἐλ-
 θούσης δὲ τῆς ἐντολῆς, ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν, ἐγὼ δὲ ἀπέθανον».
 Ἐπανατέλλουσι γὰρ λογισμοὶ πονηροὶ ἐκ τῶν παθῶν τῆς σαρ-
 5 κὸς ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐντικτόμενοι. Τῷ ὄντι γὰρ ἔλθοῦσα ἡ
 ἐντολή, τουτέστιν, ἡ διάγνωσις τῶν καλῶν, εἰ μὴ κατακρα-
 τήση τοῦ χείρονος λογισμοῦ, ἀλλὰ συγχωρήση ὑπὸ τῶν παθῶν
 ἐξανδραποδισθῆναι τὸν λογισμόν, ἀνέζησε μὲν ἡ ἁμαρτία, ἀπέ-
 10 θανε δὲ ὁ νοῦς, νεκρὸς γενόμενος τοῖς παραπτώμασι. Μακά-
 ριος οὖν ὁ μὴ ἐγχρονίσας τῇ ὁδῷ τῶν ἁμαρτανόντων, ἀλλὰ λο-
 γισμῷ βελτίονι πρὸς τὴν εὐσεβῆ πολιτείαν μεταπηδήσας. Δύο
 γὰρ εἰσιν ὁδοὶ ἐναντία ἀλλήλαις· ἡ μὲν πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος,
 ἡ δὲ στενὴ καὶ τεθλιμμένη. Καὶ δύο ὁδηγοί, ἑκάτερος πρὸς ἐαυ-
 τὸν ἐπιστρέφειν ἐπιχειρῶν. Ἐχει οὖν ἡ μὲν λεία ὁδὸς καὶ πρα-
 15 νῆς ὁδηγὸν ἀπατηλόν, δαίμονα πονηρόν, δι' ἡδονῆς πρὸς τὴν
 ἀπώλειαν τοὺς ἐπομένους ἐπισυρόμενον· ἡ δὲ τραχεῖα καὶ ἀνάν-
 της ἄγγελον ἀγαθόν, διὰ τῶν ἐπιπόνων τῆς ἀρετῆς πρὸς τὸ μα-
 κάριον τέλος τοὺς ἐπομένους ἄγοντα. Ἐως μὲν οὖν νῆπιός ἐστιν
 ἕκαστος ἡμῶν, τὸ ἐν τῷ παρόντι ἠδὲ διώκων, οὐδεμίαν τοῦ μέλ-
 20 λοντος κηδεμονίαν ποιεῖται· ἀνὴρ δὲ ἤδη γενόμενος, μετὰ τὸν
 ἀπαρτισμὸν τῶν ἐννοιῶν, ὅλον ὄραν δοκεῖ τὸν βίον αὐτῷ σχι-
 ζόμενον πρὸς ἀρετὴν καὶ κακίαν, καὶ πυκνὰ πρὸς ἑκάτερον τὸ
 ὄμμα τῆς ψυχῆς μεταστρέφων, παράλληλα κρίνει τὰ ἑκατέρω
 προσόντα. Καὶ ὁ μὲν τῶν ἁμαρτωλῶν βίος πάντα δείκνυσι τὰ
 25 τοῦ παρόντος αἰῶνος τερπνά· ὁ δὲ τῶν δικαίων μόνα ὑποφαίνει
 τὰ τοῦ μέλλοντος ἀγαθὰ. Καὶ ἡ μὲν τῶν σφζομένων ὁδὸς ὅσον
 καλὰ ὑπισχνεῖται τὰ μέλλοντα, τοσοῦτον ἐπίπονα παρέχεται
 τὰ παρόντα· ὁ δὲ ἡδὺς καὶ ἀκόλαστος βίος οὐχὶ προσδοκωμένην

εὕρισκώμεθα εἰς τὴν πρώτην ἡλικίαν, οὔτε κακίαν ἔχομεν οὔτε ἀρετὴν (διότι αὐτὴ ἡ ἡλικία εἶνε ἀνεπίδεκτος αὐτῶν τῶν δύο συνηθειῶν): ὅταν ὁμως τελειοποιηθῇ τὸ λογικὸν μας, τότε συμβαίνει αὐτὸ ποῦ λέγει ἡ Γραφή: «Ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς, ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν, ἐγὼ δὲ ἀπέθανον»¹⁵. Διότι ἐμφανίζονται λογισμοὶ πονηροὶ ποῦ γεννῶνται εἰς τὰς ψυχὰς μας ἐξ αἰτίας τῶν σαρκικῶν παθῶν. Πράγματι λοιπὸν ὅταν ἔλθῃ ἡ ἐντολή, δηλαδὴ ἡ διάγνωσις τῶν καλῶν, ἐὰν δὲν συγκρατήσῃ τὸν πονηρὸν λογισμόν, ἀλλὰ ἐπιτρέψῃ νὰ ὑποδουλωθῇ τὸ λογικὸν εἰς τὰ πάθη, ἀναζῆ μὲν ἡ ἁμαρτία, ἀποθνήσκει δὲ ὁ νοῦς, τὸν ὁποῖον νεκρῶνουν αἱ ἁμαρτίαι. Μακάριος λοιπὸν εἶνε ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν ἐχρονοτρίβησεν εἰς τὸν δρόμον τῶν ἁμαρτωλῶν, ἀλλὰ μετεπήδησε πρὸς τὴν ζωὴν τῆς εὐσεβείας μὲ τὸν ἀγαθὸν λογισμόν. Δύο δρόμοι ὑπάρχουν ποῦ εἶνε ἀντίθετοι μεταξὺ των· ὁ ἓνας εἶνε πλατύς καὶ εὐρύχωρος, ὁ ἄλλος στενὸς καὶ τεθλιμμένος. Καὶ δύο ὁδηγοὶ ἐπίσης ποῦ προσπαθεῖ ὁ καθένας νὰ ἐλκύσῃ πρὸς τὸν ἑαυτὸν του. Ὁ ὁμαλὸς λοιπὸν καὶ κατηφορικὸς δρόμος ἔχει ὁδηγὸν ἀπατεῶνα, πονηρὸν δαίμονα ποῦ ὁδηγεῖ εἰς τὴν καταστροφὴν τοὺς ὁπαδοὺς μὲ δόλωμα τὴν ἡδονήν· ἀντιθέτως ὁ δύσκολος καὶ ἀνηφορικὸς δρόμος ἔχει ἄγγελον ἀγαθόν, ποῦ ὁδηγεῖ τοὺς ὁπαδοὺς εἰς τὸ μακάριον τέλος διὰ τῶν δυσκόλων ἀγώνων τῆς ἀρετῆς. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς εἶνε νήπιος, ἐπιδιώκει τὴν πρόσκαιρον ἀπόλαυσιν χωρὶς νὰ φροντίζῃ καθόλου διὰ τὸ μέλλον· ὅταν ὁμως γίνῃ ἡδη ἄνδρας, μετὰ τὴν τελειοποίησιν τοῦ λογικοῦ φαίνεται σάν νὰ βλέπῃ τὴν ζωὴν νὰ χωρίζεται εἰς δύο, τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν, καὶ συχνὰ στρέφει τὸ βλέμμα τῆς ψυχῆς πρὸς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς δύο κατευθύνσεις καὶ παραλλήλως κρίνει τὰ προσόντα τῆς κάθε μιᾶς. Καὶ ἡ μὲν ζωὴ τῶν ἁμαρτωλῶν δεικνύει ὅλα τὰ εὐχάριστα τοῦ παρόντος αἵωνος· ἡ δὲ ζωὴ τῶν δικαίων θαμπὰ μόνον παρουσιάζει τὰ ἀγαθὰ τοῦ μέλλοντος. Καὶ ὁ μὲν δρόμος τῶν σωζομένων ὅσον εὐχάριστα ὑπόσχεται τὰ μέλλοντα, τόσο δύσκολα παρουσιάζει τὰ παρόντα· ἡ δὲ εὐχάριστος

εἰς ὕστερον, ἀλλ' ἤδη παροῦσαν προτείνεται τὴν ἀπόλαυσιν. Ἰλιγγιᾶ οὖν πᾶσα ψυχὴ καὶ μετοκλάζει τοῖς λογισμοῖς, ὅταν μὲν ἐνθυμηθῇ τὰ αἰώνια, τὴν ἀρετὴν αἰρουμένη, ὅταν δὲ ἀποβλέψῃ πρὸς τὰ παρόντα, τὴν ἡδονὴν προτιμῶσα. Ὡδε βλέπει 5 σαρκὸς εὐπάθειαν, ἐκεῖ δουλαγωγίαν σαρκός· ὦδε μέθην, ἐκεῖ νηστείαν· ὦδε γέλωτας ἀκρατεῖς, ἐκεῖ δάκρυον δαυιλές· ἐνταῦθα ὄρχησιν, κἀκεῖ προσευχὴν· αὐλοὺς ὦδε, κἀκεῖ στεναγμούς· ὦδε πορνείαν, κἀκεῖ παρθενίαν. Ἐπεὶ οὖν τὸ μὲν ἀληθινῶς ἀγαθὸν λογισμῶ ληπτὸν ἐστὶ διὰ πίστεως (μακρὰν γὰρ 10 ἀπόκισται, καὶ «ὄφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε»), τὸ δὲ τῆς ἁμαρτίας ἡδὺ πρόχειρον ἔχει καὶ διὰ πάσης αἰσθήσεως ῥέουσιν τὴν ἀπόλαυσιν· μακάριος ὁ μὴ περιτραπεῖς ἐκ τῶν τῆς ἡδονῆς δελεασμάτων πρὸς τὴν ἀπώλειαν, ἀλλὰ δι' ὑπομονῆς τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἀπεκδεχόμενος, καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν 15 ὁδῶν ἐκατέρων μὴ ἐπιβάς τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐπὶ τὰ χειρόνα.

6. «Καὶ ἐπὶ καθέδρας λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν». Ἄρα ταύτας λέγει τὰς καθέδρας, ἐφ' ὧν ἀναπαύομεν ἡμῶν τὰ σώματα; Καὶ τίς ἢ ἀπὸ τοῦ ξύλου πρὸς ἁμαρτίαν μετάδοσις, ὥστε με τὴν ὑπὸ 20 τοῦ ἁμαρτωλοῦ προκαταληφθεῖσαν καθέδραν ὡς βλαβερὰν ἀποφεύγειν; Ἡ νομίζειν ἡμᾶς χρῆ καθέδραν λέγεσθαι τὴν ἐδραίαν καὶ μόνιμον ἐν τῇ κρίσει τῆς κακίας διατριβὴν; Ὁ φυλακτέον ἡμῖν, διότι τὸ φιλοπόνως προσδιατριβεῖν ταῖς ἁμαρτίαις ἔστιν τινὰ δυσκίνητον ταῖς ψυχαῖς ἐμποιεῖ. Παλαιωθὲν 25 γὰρ πάθος ψυχῆς, καὶ κακοῦ μελέτη χρόνῳ βεβαιωθεῖσα δυσίατός ἐστιν· ἢ καὶ ἀνίατος παντελῶς, εἰς φύσιν, ὡς τὰ πολλά, τοῦ ἔθους μεθισταμένου. Εὐχῆς μὲν οὖν ἄξιον, μὴ προσάψασθαι τοῦ κακοῦ. Δεύτερος δὲ πλοῦς, εὐθὺς μετὰ τὴν πείραν ὥσπερ

καὶ ἀκόλαστος ζωὴ παρουσιάζει τὴν ἀπόλαυσιν ὄχι ἀναμενομένην εἰς τὸ μέλλον ἀλλὰ ἤδη παροῦσαν. Ἰλιγγιᾶ λοιπὸν κάθε ψυχὴ καὶ διχάζεται ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς, διότι, ὅταν μὲν ἐνθυμηθῇ τὰ αἰώνια, ἐκλέγει τὴν ἀρετὴν, ὅταν δὲ ρίπτῃ τὸ βλέμμα εἰς τὰ παρόντα, προτιμᾷ τὴν ἡδονήν. Ἐδῶ βλέπει ἀπόλαυσιν σαρκός, ἐκεῖ σκληραγωγίαν σαρκός· ἐδῶ μέθην, ἐκεῖ νηστείαν· ἐδῶ γέλια ἀσυγκράτητα, ἐκεῖ δάκρυ ἄφθονον· ἐδῶ χορόν, καὶ ἐκεῖ προσευχὴν· ἐδῶ ὄργανα, ἐκεῖ στεναγμούς· ἐδῶ πορνείαν ἐνῶ ἐκεῖ παρθενίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ μὲν ἀληθινὸν ἀγαθὸν τὸ ἀντιλαμβάνεται ὁ νοῦς διὰ τῆς πίστεως (διότι εὐρίσκεται μακριά, καὶ «ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν»¹⁶), ἐνῶ ἡ εὐχαρίστησις τῆς ἀμαρτίας εὐρίσκεται πλησίον του καὶ διὰ πάσης αἰσθήσεως ρέει ἡ ἀπόλαυσις· μακάριος εἶνε ἐκεῖνος ὁ ὅποιος δὲν παρεσύρθη ἀπὸ τὰ δελεάσματα τῆς ἡδονῆς πρὸς τὴν καταστροφήν, ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπομονῆς ἀναμένει μὲ ἐλπίδα τὴν σωτηρίαν καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν μεταξὺ τῶν δύο ὁδῶν δὲν ἠκολούθησε τὸν δρόμον ποῦ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀμαρτίαν.

6. «Καὶ ἐπὶ καθέδρας λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν»¹⁷. Ἄραγε καθέδρας λέγει αὐτάς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀναπαύομεν τὰ σώματά μας; Καὶ ποία μετάδοσις ἀμαρτίας εἶνε δυνατὴ ἀπὸ τὸ ξύλον, ὥστε νὰ ἀποφεύγω ὡς βλαβερὸν τὸ κάθισμα εἰς τὸ ὅποιον προηγουμένως ἐκάθισεν ἕνας ἀμαρτωλός; Ἡ μήπως πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι καθέδρα ὀνομάζεται ἡ σταθερὰ καὶ μόνιμος παραμονὴ εἰς τὴν ἀμαρτίαν; Ἀπὸ αὐτὸ πρέπει νὰ φυλασσωμεθα, διότι τὸ νὰ χρονοτριβῇ κανεὶς μὲ προθυμίαν εἰς τὰς ἀμαρτίας δημιουργεῖ εἰς τὰς ψυχὰς κάποιαν σταθερὰν συνήθειαν. Παλαιὸν πάθος τῆς ψυχῆς, καὶ ἀσκησις τοῦ κακοῦ ποῦ ἐρρίζωσε μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου εἶνε δυσκολοθεράπευτος ἢ καὶ παντελῶς ἀθεράπευτος, διότι ἡ συνήθεια, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεταβάλλεται εἰς φύσιν. Εἶνε λοιπὸν εὐχῆς ἄξιον, νὰ μὴ ἐγγίσωμεν τὸ κακόν. Δευτέρα δὲ προσπάθεια εἶνε νὰ τὸ ἀποφεύγωμεν ἀμέσως μετὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἀμαρτίας σὰν πληγὴν

17. Οἱ Ἑβδομήκοντα ἔχουν τὴν γραφὴν «ἐπὶ καθέδρα».

ἰοβόλον πληγὴν ἀποφεύγειν, κατὰ τὸ γεγραμμένον παρὰ τοῦ
 Σολομῶντος περὶ τῆς γυναικὸς τῆς φαύλης, ὅτι «Μὴ ἐπιστήσης
 σὸν ὄμμα πρὸς αὐτήν, ἀλλ' ἀποπήδησον· μὴ ἐγχρονίσῃς». Νῦν
 δὲ οἶδ' αὖτις τινὰς ἐν νεότητι πρὸς τὰ τῆς σαρκὸς πάθη κατολισθή-
 5 σαντας, καὶ μέχρι πολιᾶς αὐτῆς διὰ συνήθειαν τοῦ κακοῦ ταῖς
 ἁμαρτίαις παραμένοντας. Ὡς γὰρ οἱ ἐν βορβόρῳ καλινδούμε-
 νοι χοῖροι ἀεὶ προσπλάττουσιν ἑαυτοῖς τὸν πηλόν· οὕτως οὖ-
 τοι τὸ ἐκ τῆς ἡδονῆς αἰσχος καθ' ἐκάστην ἡμέραν προσανα-
 μάσσονται. Μακάριον μὲν οὖν τὸ μὴ διανοηθῆναι τὸ πονηρόν·
 10 εἰ δὲ κατὰ συναρπαγὴν τοῦ ἐχθροῦ ἐδέξω τῇ ψυχῇ βουλεύματα
 ἀσεβείας, μὴ στήῃς ἐπὶ τῆς ἁμαρτίας. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο πέπονθας,
 μὴ ἐνιδρυνθῆς τῷ κακῷ. Μὴ τοίνυν καθεσθῆς ἐπὶ καθέδρας
 τῆς τῶν λοιμῶν. Εἰ ἐνόησας καθέδραν τίνα φησὶν ὁ λόγος, ὅτι
 τὴν διαρκῆ λέγει τοῦ κακοῦ προσεδρίαν, ἐξέτασον λοιπὸν τί-
 15 νας ὠνόμασε τοὺς λοιμούς. Φασὶ δὴ τὸν λοιμὸν οἱ περὶ ταῦτα
 δεινοί, ἐπειδὴν ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ κτήνους ἄψηται, κατὰ διάδο-
 σιν ἐπὶ πάντας τοὺς ἐγγίζοντας διανέμεσθαι· φύσιν γὰρ εἶναι
 τῆς νόσου τοιαύτην, τὸ ἐξ ἀλλήλων πάντας ἀναπιμπλᾶναι τῆς
 ἀρρωστίας. Τοιοῦτοι δὲ τινὲς εἰσι καὶ οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας.
 20 Ἄλλος γὰρ ἄλλῳ τῆς νόσου μεταδιδόντες συννοσοῦσιν ἀλλή-
 λους, καὶ συναπόλλυνται. Ἡ οὐχ ὀρᾶς τοὺς πόρνος τοὺς ἐπὶ
 τῆς ἀγορᾶς καθημένους, καὶ καταγελῶντας τῶν σωφρονούν-
 των, καὶ διηγουμένους ἑαυτῶν τὰ τῆς αἰσχύνῃς ἔργα, τὰ τοῦ
 σκότους ἐπιτηδεύματα, καὶ τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας ἀπαριθμονμέ-
 25 νους ὡς ἀριστείας, ἢ τινὰς ἄλλας ἀνδραγαθίας; Οὗτοί εἰσιν οἱ
 λοιμοὶ οἱ τὸ ἴδιον κακὸν ἐπὶ πάντας ἄγειν φιλονικούντες, καὶ
 πολλοὺς ἑαυτοῖς πικραπλησίους γενέσθαι φιλοτιμούμενοι, ἵνα
 ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν κακῶν διαφύγωσι τὰ ὄνειδη. Οὔτε γὰρ πῦρ
 εὐκαταπρήστου ὕλης ἀφάμενον δυνατόν μὴ οὐχὶ ἐπὶ πᾶσαν αὐ-
 30 τὴν διαβῆναι, ἄλλως τε καὶ ἐπιτύχη πνεύματος ἐπιφόρου τὴν
 φλόγα διακομίζοντος· οὔτε τὴν ἁμαρτίαν ἐνὸς ἀφαιμένην, μὴ
 οὐχὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἐγγίζοντας διελεθῆν, ἐξαπτόντων αὐτὴν

ἀπὸ φαρμακερὸν ὄφιν, καθὼς γράφει καὶ ὁ Σολομών περὶ τῆς φαύλης γυναικός, ὅτι «Μὴ ἐπιστήσης σὸν ὄμμα πρὸς αὐτήν, ἀλλ' ἀποπήδησον· μὴ ἐγχνονίσῃς»¹⁸. Καὶ ὅμως γνωρίζω μερικούς πού εἰς τὴν νεότητά των ἐκυλίσθησαν εἰς τὰ σαρκικά πάθη, καὶ μέχρι αὐτὰ τὰ γεράματα παραμένουν εἰς τὰς ἀμαρτίας, ἐπειδὴ ἐσυνήθισαν εἰς τὸ κακόν. Καὶ ὅπως οἱ χοῖροι πού κυλίνονται εἰς τὸν βοῦρκον πάντοτε ζυμώνουν καὶ προσκολλοῦν ἐπάνω τους τὴν λάσπην, ἔτσι καὶ αὐτοὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσκολλοῦν ἐπάνω των τὸ αἴσχος τῆς ἡδονῆς. Μακάριον λοιπὸν εἶνε νὰ μὴ σκεφθῆς τὸ πονηρόν· ἐὰν ὅμως ἀπὸ κλοπῆν τοῦ ἐχθροῦ ἐδέχθῃς εἰς τὴν ψυχὴν σου σκέψεις ἀσεβεῖς, μὴ παραμείνης εἰς τὴν ἀμαρτίαν. Ἐὰν δὲ καὶ αὐτὸ ἔχῃς πάθει, μὴ στερεωθῆς εἰς τὸ κακόν. Μὴ λοιπὸν καθίσῃς εἰς τὴν καθέδραν «τῶν λοιμῶν». Ἐὰν κατενόησες ποῖαν καθέδραν ἐννοεῖ ὁ λόγος, δηλαδὴ τὴν διαρκῆ παραμονὴν εἰς τὸ κακόν, πρόσεξε τώρα, ποίους ὠνόμασε «λοιμούς». Λέγουν λοιπὸν ἐκεῖνοι πού εἶνε ἔμπειροι εἰς αὐτὰ ὅτι ὁ λοιμός, ὅταν προσβάλλῃ ἕναν ἄνθρωπον ἢ κτῆνος, μεταδίδεται καὶ εἰς ὅλους ὅσοι πλησιάζουν· διότι εἶνε τέτοια ἡ φύσις τῆς ἀρρώστιας, νὰ καθιστᾷ ἀσθενεῖς ὅλους ὅσοι ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς ἀρρώστους. Τέτοιοι περίπου εἶνε καὶ οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας. Ὁ ἕνας μεταδίδει εἰς τὸν ἄλλον τὴν νόσον καὶ ὅλοι μαζί πάσχουν καὶ μαζί καταστρέφονται. Ἡ δὲν βλέπεις τοὺς πόρνους πού κάθονται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰρωνεύονται τοὺς σώφρονας καὶ διηγοῦνται τὰ ἔργα τῆς αἰσχύνῃς των καὶ τὰς πράξεις τοῦ σκότους, καὶ ἀπαριθμοῦν τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας ὡς κατορθώματα καὶ ἀνδραγαθήματα; Αὐτοὶ εἶνε οἱ λοιμοὶ οἱ ὁποῖοι συναγωνίζονται νὰ μεταδώσουν τὸ ἰδικόν των κακόν εἰς ὅλους καὶ δεικνύουν προθυμίαν νὰ γίνουν πολλοὶ ὅμοιοι πρὸς αὐτούς, ὥστε μὲ τὸ νὰ συμμετέχουν πολλοὶ εἰς τὸ κακόν νὰ διαφύγουν τὴν μομφήν. Οὔτε ὅταν τὸ πῦρ ἐγγίσῃ εὐφλεκτον ὕλην εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ ἐξαπλωθῇ εἰς ὀλόκληρον τὴν ὕλην, ἰδίως ὅταν ἐπιτύχῃ εὐνοϊκὸν ἄνεμον πού διαδίδει τὴν φλόγα· οὔτε ὅταν ἕνας ἐγγίξῃ τὴν ἀμαρτίαν εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ μεταδοθῇ εἰς ὅλους ὅσοι πλησιάζουν, καὶ

τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας. Τὸ γὰρ τῆς πορνείας πνεῦμα
 οὐκ ἀνέχεται ἐν τῷ ἐνὶ στήναι τὴν ἀτιμίαν, ἀλλ' εὐθὺς ἠλικιῶ-
 ται συμπαρελήφθησαν· κῶμοι καὶ μέθαι καὶ αἰσχροῦ διηγί-
 ματα· ἑταῖρα συμπίνουσα, τούτῳ προσμειδιῶσα, κάκεινον
 5 διερεθίζουσα, καὶ πάντα πρὸς τὴν αὐτὴν ἁμαρτίαν συμφλέ-
 γουσα. Ἄρα μικρὸς ὁ λοιμὸς οὗτος, ἢ μικρὰ ἢ διάδοσις τοῦ
 κακοῦ; Τί δέ, ὁ τὸν πλεονέκτην ζηλῶν, ἢ ὁ τὸν ἐξ ἄλλης τινὸς
 πονηρίας περιφανῆ τινα πολιτικὴν δυναστείαν περιβεβλημένον,
 ἢ ἔθνῶν ἡγεμονίαν ἔχοντα, ἢ στρατοπέδων ἄρχοντα, εἶτα τοῖς
 10 αἰσχίστοις πάθεσιν ἐμφυρόμενον, οὐχὶ αὐτῇ τῇ ψυχῇ τὸν λοι-
 μὸν παρεδέξατο, τὸ τοῦ ζηλουμένου κακὸν οἰκειῶν ποιούμενος;
 Αἱ γὰρ κατὰ τὸν βίον λαμπρότητες συναναφαίνουσιν ἑαυταῖς
 καὶ τοὺς βίους τῶν περιβλέπτων· καὶ στρατιῶται μὲν ὡς τὰ
 πολλὰ τοῖς στρατοπεδάρχαις ἐξομοιοῦνται· οἱ δὲ ἐν ταῖς πόλεσι
 15 δῆμοι ζηλοῦσι τοὺς ἐν δυνάμει. Καὶ ὅπως, ἐπειδὴν τὸ τοῦ ἐνὸς
 κακὸν μιμήσεως ἄξιον τοῖς πολλοῖς νομισθῆ, οἰκειῶς καὶ προσ-
 ηκόντως λεχθήσεται λοιμὸς τις ψυχῶν ἐπιπολάζειν τῷ βίῳ. Τὸ
 γὰρ ἐν κακίᾳ περιβλεπτον πολλοὺς τῶν εὐολισθητῶν εἰς τὸν
 ὁμοιον ζῆλον ἐφέλκεται. Ἐπεὶ οὖν ἄλλος ἐξ ἄλλου τῆς φθορᾶς
 20 ἀναπίμπλαται, λοιμῶσσειν τὰς ψυχὰς οἱ τοιοῦτοι λεγέσθωσαν.
 Μὴ τοίνυν καθίσσης ἐπὶ καθέδρας λοιμῶν, ἢ μὴ μετὰσχης συν-
 εδρείου ἀνθρώπων φθορέων καὶ λυμεόνων, ἢ μὴ ἐναπομείνης
 τοῖς κακῶς βουλευθεῖσιν. Ἄλλ' ὁ μὲν λόγος ἔτι ἐν προοιμίῳ,
 τὸ δὲ πλῆθος ὁρῶ τὴν συμμετρίαν ἐκβαῖνον· ὡς μήτε ὑμῖν ὀφθαλμῶν
 25 εἶναι τῶν πλειόνων τὴν φυλακὴν, μήτε ἐμοὶ τὴν διακονίαν τοῦ
λόγου, διὰ τὴν σύντροφον ἀσθένειαν τῆς φωνῆς ἡμᾶς ἐπιλει-
πούσης. Εἰ δὲ καὶ ἀτελῶς εἴρηται τὰ εἰρημένα, τοῦ μὲν κακοῦ
 τῆς φυγῆς ὑποδειχθείσης, τῆς δὲ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων τε-

μάλιστα ὅταν τὴν φλογίζουν τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας. Τὸ πνεῦμα τῆς πορνείας δὲν ἀνέχεται νὰ σταματήσῃ εἰς τὸν ἕνα ἢ ἀτιμία, ἀλλὰ ἀμέσως παίρνει μαζί καὶ τοὺς συνομηλί-
 κους του· γλέντια καὶ μέθαι καὶ αἰσχραὶ διηγήσεις· κάποια πόρ-
 νη συντρῶγει μαζί των καὶ εἰς τὸν ἕνα μειδιᾷ προκλητικὰ ἄλ-
 λον ἐρεθίζει καὶ ὄλους μαζί τοὺς φλογίζει πρὸς τὴν ἰδίαν ἀμαρ-
 τίαν. Ἐραγε εἶνε μικρὸς αὐτὸς ὁ λοιμὸς, ἢ εἶνε μικρὰ ἡ ἐξάπλω-
 σις τοῦ κακοῦ; Ἄλλὰ μήπως καὶ ἐκεῖνος ποὺ θαυμάζει τὸν πλεο-
 νέκτην, ἢ ἐκεῖνον ποὺ μὲ κάποιο ἄλλο πονηρὸν σχέδιον ἔχει περι-
 βληθῆ κάποιαν λαμπρὰν πολιτικὴν ἐξουσίαν, ἢ τὸν ἡγεμόνα
 ἔθνῶν ἢ τὸν ἄρχοντα στρατοπέδων, καὶ ἔπειτα ἐκυλίσθη εἰς
 τὰ αἰσχροτέρα ἀπὸ τὰ πάθη, μήπως δὲν ἐδέχθη εἰς τὴν ψυχὴν
 του αὐτὸν τὸν λοιμόν, ἐφ' ὅσον οἰκειοποιήθη τὸ κακὸν ποὺ
 ἐθαύμασε; Διότι τὰ κοσμικὰ ἀξιώματα φέρουν εἰς φῶς συγ-
 χρόνως καὶ τὸν ἀτομικὸν βίον τῶν δημοσίων προσώπων·
 καὶ οἱ μὲν στρατιῶται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προσπαθοῦν νὰ
 ἐξομοιωθοῦν μὲ τοὺς ἀρχιστρατήγους· ὁ δὲ λαὸς τῶν πό-
 λεων ζηλεῦει τοὺς ἰσχυροὺς. Καὶ γενικῶς, ὅταν τὸ κακὸν τοῦ
 ἑνὸς θεωρηθῆ ἄξιον μιμήσεως ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, τότε ἀρμυζει
 καὶ πρέπει νὰ λεχθῆ ὅτι κάποιος λοιμὸς τῶν ψυχῶν ἐπικρατεῖ
 εἰς τὸν βίον. Διότι αὐτὸς ποὺ διὰ τῆς ἀμαρτίας ἀπέκτησε φή-
 μιν παρασύρει πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εὐκολα παρασύρον-
 ται εἰς τὸ νὰ μιμηθοῦν τὴν ὁμοίαν ἀμαρτίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν
 ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον ἐμπλέκεται εἰς τὴν φθοράν, θὰ ἐλέγαμεν
 ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν τοιούτων πάσχουν ἀπὸ κολλητικὴν ἀσθέ-
 νειαν. Μὴ λοιπὸν καθίσσης εἰς καθέδραν λοιμῶν, ἢ μὴ συμμε-
 τάσσης εἰς συγκέντρωσιν φθοροποιῶν καὶ καταστρεπτικῶν
 ἀνθρώπων ἢ νὰ μὴ μείνης ἀμετάπειστος εἰς ἀποφάσεις τὰς ὁποίας
 κακῶς ἔλαβες. Ἄλλ' ὁ λόγος εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς τὸ προοίμιον
 τὸ δὲ πλῆθος τῶν νοημάτων βλέπω ὅτι ξεπερνᾷ τὸ μέτρον·
 ὥστε οὔτε ἐσεῖς εἶνε εὐκολον νὰ συγκρατήσετε περισσότερα,
 οὔτε ἐγὼ νὰ συνεχίσω τὴν ὁμιλίαν, διότι ἡ φωνή μου ἐκλείπει
 λόγῳ τῆς ἀσθενείας ποὺ μὲ συντροφεύει. Ἄν καὶ ἀτελῶς σᾶς
 ἐξήγησα ὅσα σᾶς εἶπα, ἐν τούτοις σᾶς ὑπέδειξα τὴν ἀποφυγὴν

λειώσεως παρεθείσης, ὅμως ἐδγνώμοσιν ἀκοαῖς παραθέμενοι τὰ παρόντα, ἐπαγγελλόμεθα, Θεοῦ διδόντος, ἀναπληρώσειν καὶ τὰ λειπόμενα, εἴαν γε μὴ τὴν παντελεῖ ἄλοιπὸν ὑπέλθωμεν σιωπὴν. Παράσχοι δὲ ὁ Κύριος καὶ ἡμῖν τῶν εἰρημένων μισθόν, 5 καὶ ὑμῖν καρπὸν ὧν ἠκούσατε, χάριτι τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τῶν κακῶν. Παρέλεια βεβαίως τὴν τελείωσιν διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ὅμως ἐπειδὴ ἀπευθύναμεν εἰς εὐγνώμονα αὐτιά τὰ ὅσα εἶπαμεν, ὑποσχόμεθα, ἔάν θελήσῃ ὁ Θεός, νὰ συμπληρώσωμεν καὶ τὰς ἐλλείψεις, ἔάν βέβαια δὲν ὑποκύψωμεν εἰς τὴν σιγὴν τοῦ θανάτου. Εἴθε νὰ δώσῃ ὁ Κύριος εἰς ἐμέ τὸν μισθὸν δι' ὅσα εἶπα καὶ εἰς ἑσᾶς καρπὸν ἀπὸ ὅσα ἠκούσατε, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Β'

ΕΙΣ ΤΟΝ Ζ' ΨΑΛΜΟΝ

«Ψαλμός τῷ Δαβίδ, ὃν ἤσε τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ
τῶν λόγων Χουσι υἱοῦ Ἰεμεεὶ».

1. Δοκεῖ πως ἐναντίως ἔχειν πρὸς τὴν ἐν ταῖς Βασιλείαις
ἱστορίαν, ἔνθα τὰ περὶ τοῦ Δαβίδ ἀναγράφονται, ἢ ἐπιγραφή
5 τοῦ ἑβδόμου ψαλμοῦ. Ἐκεῖ γὰρ ὁ Χουσι ἀρχιερατὴρ μὲν τοῦ
Δαβίδ, υἱὸς δὲ Ἀραχὶ ἱστορεῖται, ἐνταῦθα δὲ Χουσι υἱὸς Ἰεμε-
νει. Ἔστι δὲ οὔτε οὗτος, οὔτε ἄλλος τις τῶν ἐκεῖ φαινομένων
υἱὸς Ἰεμεεὶ. Μήποτε οὖν, ἐπειδὴ μεγάλην ἀριστείαν καὶ ἀν-
δραγὰθημα ἐκ τοῦ περὶ τὴν φιλίαν σχηματισμοῦ ἐνεδείξατο,
10 προσχωρήσας μὲν δῆθεν τῷ Ἀβεσσαλώμ, διαλύων δὲ τὰς βου-
λὰς τοῦ Ἀχιτόφελ, ἀνδρὸς ἐντρεχεσιτάτου καὶ στρατηγικωτά-
του τὰς γνώμας ὑποτιθεμένον, διὰ τοῦτο υἱὸς Ἰεμεεὶ προση-
γορεύθη; Ἐρμηνεύεται δὲ ὁ υἱὸς Ἰεμεεὶ υἱὸς τῆς δεξιᾶς. Εἰση-
γουμένον γὰρ ἐκείνου μηδένα χρόνον ἐμποιεῖν τοῖς πράγμασιν,
15 ἀλλ' ἐδθὺς ἀπαρασκευάσθαι ὄντι ἐπιτίθεσθαι τῷ πατρί, οὐκ εἴασε
παραδεχθῆναι τὴν βουλὴν τοῦ Ἀχιτόφελ, («Ὅπως ἐπαγάγη, φη-
σί, Κύριος ἐπὶ Ἀβεσσαλώμ τὰ κακὰ πάντα») ἀλλὰ πιθανωτέρας
ἔδοξεν ἀναβολὰς αὐτοῖς καὶ διατριβὰς ἐμποιεῖν, πρὸς τὸ δοῦ-
ναι καιρὸν τῷ Δαβίδ συλλέξασθαι τὰς δυνάμεις. Ὅθεν καὶ
20 ἀποδεκτὸς ἦν παρὰ τῷ Ἀβεσσαλώμ λέγοντι («Ἀγαθὴ ἢ βουλὴ
Χουσι τοῦ Ἀραχὶ ὑπὲρ τὴν βουλὴν Ἀχιτόφελ»). Τῷ μέντοι Δα-
βίδ διὰ τῶν ἱερέων Σαδώκ καὶ Ἀβιάθαρ ἐδήλου τὰ οικονομη-
θέντα, καὶ προσέταξε μὴ ἀδλισθῆναι ἐν τῇ Ἀραβῶθ τῆς ἐρή-
μου, ἀλλὰ κατέσπευδεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν διάβασιν. Ἐπεὶ οὖν ἐκ

1. Β' Βασ. 15, 12.

2. Β' Βασ. 17, 14.

3. Β' Βασ. 17, 14.

4. Β' Βασ. 17, 16.

ΟΜΙΛΙΑ Β΄

ΕΙΣ ΤΟΝ Ζ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, ὃν ἤσε τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ τῶν
λόγων Χουσί υἱοῦ Ἰεμεεὶ».

1. Ἡ ἐπιγραφή τοῦ ἑβδόμου ψαλμοῦ φαίνεται ὅτι ἀντιτίθεται πρὸς ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸ βιβλίον τῶν Βασιλειῶν, ὅπου ἱστοροῦνται τὰ περὶ τοῦ Δαυὶδ. Διότι ἐκεῖ ὁ Χουσί ἀναφέρεται ὡς πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Δαυὶδ καὶ υἱὸς τοῦ Ἀραχί, ἐδῶ δὲ ὁ Χουσί ὡς υἱὸς τοῦ Ἰεμεεὶ. Ἀλλὰ οὔτε αὐτὸς οὔτε κανεὶς ἄλλος ἀπὸ ὅσους ἀναφέρονται ἐκεῖ εἶνε υἱὸς τοῦ Ἰεμεεὶ. Μήπως λοιπὸν ὠνομάσθη υἱὸς Ἰεμεεὶ, ἐπειδὴ ἔδειξε μεγάλην γενναιότητα καὶ ἥρωϊκὸν κατόρθωμα διὰ τῆς προσποιοιτῆς φιλίας, δηλαδὴ μὲ τὸ νὰ ταχθῆθῃ δῆθεν μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἀβεσσαλώμ, στὴν πραγματικότητα ὅμως νὰ διαλύη τὰ σχέδια τοῦ Ἀχιτόφελ,¹ ὁ ὁποῖος ἦτο ἀνὴρ ἔξυπνος καὶ στρατηγὸς ἱκανὸς ποῦ ἐπρότεινε τὰ σχέδια; Τὸ δὲ υἱὸς Ἰεμεεὶ ἐρμηνεύεται υἱὸς δεξιᾶς. Διότι ὅταν ἐκεῖνος ἐπρότεινε νὰ μὴ χρονοτριβῆ, ἀλλὰ ἀμέσως νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ πατρός του ποῦ ἦτο ἀπροετοίμαστος, δὲν ἄφησε νὰ δεχθῆ τὴν συμβουλήν τοῦ Ἀχιτόφελ, «ὅπως ἐπαγάγη», λέγει, «Κύριος ἐπὶ Ἀβεσσαλώμ τὰ κακὰ πάντα»²; ἀλλὰ ἐφάνη ὅτι δίδει εἰς αὐτοὺς πιὸ πιθανὰς ἀναβολὰς καὶ καθυστερήσεις, διὰ νὰ δώσῃ εὐκαιρίαν εἰς τὸν Δαυὶδ νὰ συγκεντρώσῃ τὰς δυνάμεις του. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ ὁ Ἀβεσσαλώμ τὸν παρεδέχετο καὶ ἔλεγε· «Ἀγαθὴ ἡ βουλή Χουσί τοῦ Ἀραχί ὑπὲρ τὴν βουλήν Ἀχιτόφελ»³. Συγχρόνως ὅμως ἐφανέρωνεν εἰς τὸν Δαυὶδ τὰς ἀποφάσεις διὰ μέσου τῶν ἱερέων Σαδὼκ καὶ Ἀβιάθαρ, καὶ διέταξε νὰ μὴ στρατοπεδεύσουν εἰς τὴν Ἀραβῶθ τῆς ἐρήμου, ἀλλὰ τὸν ἐβίαζε νὰ σπεύσῃ πρὸς τὴν διάβασιν⁴. Ἐ-

τῆς ἀγαθῆς συμβουλῆς ἐγένετο δεξιὸς τοῦ Δαβὶδ, ἀπὸ τοῦ ἀνδρα-
 γαθήματος τῆς προσηγορίας τετύχηκε. Διὰ τοι τοῦτο υἱὸς Ἰε-
 μενεὶ προσηγόρευται, τουτέστιν, υἱὸς δεξιᾶς. Αἴτη δὲ συνήθεια
 τῆς Γραφῆς, καὶ τοὺς χείρονας ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας χρηματίζειν
 5 μᾶλλον ἢ ἀπὸ τῶν πατέρων, καὶ τοὺς κρείττους υἱοὺς ὀνομά-
 ζειν ἐκ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτοὺς ἀρετῆς. Τὸν τοίνυν διὰ-
 βολον υἱὸν ἀπωλείας ὁ ἀπόστολος ὀνομάζει· («Ἐὰν γὰρ μὴ ἀπο-
 καλυφθῆ ὁ ἄνομος, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας»). Καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ
 τὸν Ἰούδαν υἱὸν ἀπωλείας ὁ Κύριος εἶπεν· «Οὐδεὶς γὰρ, φησὶν,
 10 ἀπόλετο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας». Τέκνα δὲ σοφίας, τοὺς ἐν
 τῇ θεογνωσίᾳ μεμορφωμένους· («Ἐδικαιώθη γὰρ, φησὶν, ἡ σοφία
 ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς»), καί· («Ἐὰν ᾗ, φησὶν, ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης»).
 Οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν καὶ νῦν σιωπηθῆναι μὲν αὐτοῦ τὸν σωμα-
 τικὸν πατέρα, δεξιᾶς δὲ υἱὸν τὸν ἀρχιεταῖρον τοῦ Δαβὶδ ὀνο-
 15 μασθῆναι, ἀπὸ τῆς πράξεως πρέποντα ἑαυτῷ τὸν χρηματισμὸν
 λαβόντα.

2. «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, σῶσόν με». Νομιζό-
 μενον ἀπλοῦν εἶναι καὶ ὑπὸ τοῦ τυχόντος ὑγιῶς ἀναφέρεσθαι
 δύνασθαι τό· «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, σῶσόν με», τᾶ-
 20 χα οὐ τοιοῦτόν ἐστιν. Ὁ γὰρ ἐπ' ἀνθρωπον ἐλπίζων, ἢ ἐπ' ἄλ-
 λο τι τῶν κατὰ τὸν βίον μετεωριζόμενος, οἷον ἐπὶ δυναστείαν,
 ἢ χρήματα, ἢ τι τῶν παρὰ τοῖς πολλοῖς νομιζομένων εἶναι λαμ-
 προῶν, οὐ δύναται εἰπεῖν· «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα».
 Παράγγελμα γὰρ ἐστι, μὴ ἐλπίζειν ἐπ' ἀρχοντας, καί· («Ἐπικα-
 25 τάρατος ἄνθρωπος, δς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον»). Ὡσπερ
 οὐδὲ σέβειν ἄλλο τι παρὰ τὸν Θεὸν προσῆκεν, οὕτως οὐδὲ ἐπὶ

5. Τὸ ἴδιον λέγει καὶ ὁ λαὸς δι' ἓνα ἄνθρωπον πολὺ χρήσιμον, «αὐτὸς
 εἶνε τὸ δεξιὸν μου χεῖρι».

πειδὴ λοιπὸν λόγῳ τῆς καλῆς συμβουλῆς ἐφάνη χρήσιμος εἰς τὸν Δαυίδ, ἀπὸ αὐτὸ τὸ κατόρθωμα ἔλαβε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν. Διὰ τοῦτο ὠνομάσθη υἱὸς τοῦ Ἰεμενεί, δηλαδή, υἱὸς δεξιᾶς⁵. Αὐτὸ δὲ εἶνε συνήθεια τῆς Γραφῆς, οἱ κατώτεροι νὰ λαμβάνουν τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν των παρά ἀπὸ τοὺς γονεῖς των, καὶ οἱ ἄνωτεροι νὰ ὀνομάζωνται υἱοὶ ἀπὸ τὴν ἀρετὴν ποὺ τοὺς διακρίνει. Τὸν διάβολον λοιπὸν ὁ ἀπόστολος τὸν ὀνομάζει «υἱὸν ἀπωλείας»: «ἐὰν γὰρ μὴ ἀποκαλυφθῆ ὁ ἄνομος, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας»⁶. Καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ὁ Κύριος τὸν Ἰούδαν ὠνόμασεν υἱὸν ἀπωλείας. «Οὐδεὶς γὰρ», λέγει, «ἀπώλετο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας»⁷. Τέκνα δὲ σοφίας ὀνομάζει, ὄσους ἐμορφώθησαν μὲ τὴν θεογνωσίαν: «ἐδικαιώθη γὰρ», λέγει, «ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς»⁸. Καὶ «ἐὰν ᾖ», λέγει, «ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης»⁹. Δὲν εἶνε λοιπὸν καθόλου παράδοξον τὸ ὅτι καὶ ἐδῶ ἀπεσιώπησε τὸν σαρκικὸν πατέρα τοῦ πρωτοπαλλήκαρου τοῦ Δαυίδ, καὶ τὸν ὠνόμασεν υἱὸν δεξιᾶς¹⁰: διότι ἐξ αἰτίας τῆς πράξεώς του ἦτο ἄξιος νὰ λάβῃ αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν.

2. «Κύριε ὁ Θεὸς μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, σῶσον με». Ἐνῶ θεωρεῖται ὅτι εἶνε ἀπλοῦν καὶ δύναται ὁ καθένας νὰ λέγῃ ὀρθῶς τὸ: «Κύριε ὁ Θεὸς μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, σῶσόν με», ἴσως ὁμως δὲν εἶνε ἔτσι. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἐλπίζει εἰς ἄνθρωπον ἢ ὑπερηφανεύεται διὰ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ βιοτικά, π.χ. διὰ ἐξουσίαν ἢ χρήματα ἢ κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς θεωροῦνται ἐπιφανῆ, δὲν δύναται νὰ εἴπῃ: «Κύριε ὁ Θεὸς μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα». Ἐντολὴ λοιπὸν εἶνε νὰ μὴ ἐλπίζωμεν εἰς ἄρχοντας¹¹, καὶ «ἐπικατάρατος ἄνθρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον»¹². Ὅπως λοιπὸν δὲν ἀρμόζει νὰ σεβώμεθα κάτι ἄλλο παρά μόνον τὸν Θεόν, ἔτσι οὔτε νὰ ἐλπίζωμεν εἰς κάποιον ἄλλον παρά μό-

6. Β' Θεσ. 2, 3. Τὸ χωρίον εἰς τὴν Γραφὴν ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἐὰν μὴ ἀποκαλυφθῆ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας». Υἱὸν ἀπωλείας ὀνομάζει ὁ Παῦλος τὸν ἀντίχριστον καὶ ὄχι τὸν διάβολον.

7. Ἰωάν. 17, 12. 8. Ματθ. 11, 19. 9. Λουκ. 10, 6.
10. Β' Βασ. 16, 16. 11. Ψαλ. 145, 3. 12. Ἰερ. 17, 5.

ἄλλον ἐλπίζειν ἢ ἐπὶ τὸν Θεὸν τῶν πάντων Κύριον. («Ἐλπὶς γάρ μου, φησί, καὶ ὕμνησίς μου ὁ Κύριος»). Πῶς δὲ πρῶτον σωθῆναι εἴχεται ἐκ τῶν διωκόντων, εἶτα ῥυθῆναι; Ἡ διαστολή σαφῆ ποιήσει τὸν λόγον. «Σῶσον γάρ με ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με, καὶ ῥῦσαί με, μὴ ποτε ἀρπάσῃ ὡς λέων τὴν ψυχὴν μου».

Τίς οὖν ἡ διαφορὰ τοῦ σώζεσθαι καὶ τοῦ ῥύεσθαι; Ὅτι τῆς σωτηρίας μὲν κυρίως οἱ ἀσθενοῦντες χρῆζουσι, τοῦ ῥυθῆναι δὲ οἱ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ κατεχόμενοι. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν ἐν ἑαυτῷ ἔχων τὴν ἀσθένειαν, ἐν ἑαυτῷ δὲ λαβὼν τὴν πίστιν, ὑπὸ τῆς

10 οἰκείας πίστεως οἰκονομεῖται πρὸς τὸ σωθῆναι. («Ἡ πίστις γάρ σου, φησί, σέσωκέ σε), καὶ· «Γενηθήτω σοι ὡς ἐπίστευσας»). Ὁ δὲ ὀφείλων ῥυθῆναι, τιμὴν ἐξῶθεν ὑπὲρ αὐτοῦ κατατεθῆναι ὀφείλουσαν ἀναμένει. Ὁ τοίνυν ὑπὸ τὸν θάνατον ὢν, εἰδὼς ὅτι εἰς ὁ σώζων, εἰς ὁ λυτρούμενος, («Ἐπὶ σοί, φησὶν, ἤλπισα, σῶ-

15 σόν με ἀπὸ τῆς ἀσθενείας, καὶ ῥῦσαί με ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας»). Οἶμαι δέ, ὅτι οἱ γενναῖοι τοῦ Θεοῦ ἀθληταὶ ἰκανῶς παρὰ πάντα τὸν ἑαυτῶν βίον τοῖς ἀοράτοις ἐχθροῖς προσπαλαίσαντες, ἐπειδὴν πάσας αὐτῶν ὑπεκφύγωσι τὰς διώξεις, πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου γενόμενοι, ἐρευνῶνται ὑπὸ τοῦ ἀρχοντος τοῦ αἰῶνος, ἵνα

20 ἂν μὲν εὐρεθῶσιν ἔχοντες τραύματα ἀπὸ τῶν παλαισμάτων, ἢ σπύλους τινάς, καὶ τύπους τῆς ἁμαρτίας, κατασχεθῶσιν· εἰ δὲ ἄτρωτοι εὐρεθῶσι καὶ ἄσπιλοι, ὡς ἀκράτητοι ὄντες ὡς ἐλεύθεροι ὑπὸ Χριστοῦ ἀναπαύσονται. Εἴχεται οὖν περὶ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, καὶ περὶ τῆς μελλούσης. Σῶσον γάρ με, φη-

25 σὶν, ἐνταῦθα ἀπὸ τῶν διωκόντων· ῥῦσαί δέ με ἐκεῖ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐρεῦνης, μὴ ποτε ἀρπάσῃ ὡς λέων τὴν ψυχὴν μου. Καὶ ταῦτα μάθοις ἂν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου λέγοντος περὶ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους· «Νῦν ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου τούτου ἔρχεται, καὶ ἐν

νον εἰς τὸν Θεὸν τὸν Κύριον πάντων. Διότι λέγει· «Ἐλπίς μου καὶ ὕμνησις μου ὁ Κύριος»¹³. Πῶς ὁμως πρῶτα ζητεῖ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τοὺς διώκτας καὶ ἔπειτα νὰ τὸν προστατεύσῃ; Ἡ διάκρισις τῶν δύο λέξεων θὰ κἀνῃ σαφῆ τὸν λόγον. Λέγει· «Σῶσόν με ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με, καὶ ῥῦσαί με, μὴ ποτε ἀρπάσῃ ὡς λέων τὴν ψυχὴν μου». Ποία λοιπὸν ἡ διαφορὰ τοῦ σῶζεσθαι καὶ τοῦ ῥύεσθαι; Ὅτι οἱ ἀσθενεῖς, κυρίως, ἔχουν ἀνάγκην σωτηρίας, ἐνῶ ἀνάγκην λυτρώσεως ἔχουν οἱ αἰχμάλωτοι. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνος ποὺ ἔχει μέσα του τὴν ἀσθενεῖαν, ἀλλὰ ἐδέχθη μέσα του καὶ τὴν πίστιν, διὰ τῆς πίστεώς του ὁδηγεῖται πρὸς τὴν σωτηρίαν. Διότι λέγει· «Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε»¹⁴ καὶ «Γενηθῆτω σοι ὡς ἐπίστευσας»¹⁵. Ἐκεῖνος ὁμως ποὺ ἔχει ἀνάγκην λυτρώσεως περιμένει νὰ καταθέσῃ κάποιος ἄλλος ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ χρήματα. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ εἶνε ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ θανάτου, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ἓνας εἶνε ὁ σωτὴρ, ἓνας ὁ λυτρωτής, λέγει· «Ἐπὶ σοὶ ἠλπισα, σῶσον με ἀπὸ τῆς ἀσθενείας, καὶ ῥῦσαί με ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας». Νομίζω δὲ ὅτι οἱ γενναῖοι ἀθληταὶ τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἠγωνίσθησαν εἰς ὀλόκληρον τὴν ζωὴν των ἀξίως κατὰ τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν, ὅταν διαφύγουν ἀπὸ ὄλας τὰς καταδιώξεις αὐτῶν καὶ φθάσουν εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς, ἐξετάζονται ἀπὸ τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος· καί, ἐὰν μὲν εὐρεθῶν τραυματισμένοι ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας των ἢ κάπως στιγματισμένοι ἢ νὰ ἔχουν ἀποτυπώματα τῆς ἀμαρτίας, θὰ κρατηθῶν αἰχμάλωτοι· ἐὰν ὁμως εὐρεθῶν ἀπρόσβλητοι καὶ ἀκηλίδωτοι, θὰ τοὺς ἀναπαύσῃ ὁ Χριστὸς, ἐπειδὴ εἶνε ἀνίκητοι καὶ ἐλεύθεροι. Παρακαλεῖ λοιπὸν καὶ περὶ τῆς παρουσίας καὶ περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς. Διότι λέγει, σῶσε με ἔδῶ ἀπὸ τοὺς διώκτας· λύτρωσέ με ἐκεῖ εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐξετάσεως μήπως ὡς λέων ἀρπάξῃ τὴν ψυχὴν μου. Καὶ αὐτὰ δύνασαι νὰ τὰ μάθῃς ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Κύριον ποὺ ἔλεγε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους του· «Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἔρχεται, καὶ ἐν ἐμοὶ

15. Ματθ. 8, 13.

ἐμοὶ ἔξει οὐδέν». Ἀλλ' ὁ μὲν, μὴ ποιήσας ἁμαρτίαν, ἔλεγεν ἔχειν οὐδέν· ἀνθρώπων δὲ αὐταρκες, ἐὰν τολμήσῃ εἰπεῖν, ὅτι ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ ἔξει ὀλίγα καὶ μικρά. Κίνδυνος δὲ ταῦτα παθεῖν, ἐὰν μὴ ἔχωμεν τὸν λυτρούμενον 5 ἡμᾶς, μηδὲ τὸν σφύζοντα. Πρὸς τὰ δύο τὰ προκείμενα δύο ἐστὶ τὰ ἐπαγόμενα· «Σῶσόν με ἐκ τοῦ πλήθους τῶν διωκόντων με, καὶ ῥῦσαι, ἵνα μὴ ποτε ἀρπασθῶ, ὡς μὴ ὄντος λυτρομένου».

3. «Κύριε ὁ Θεός μου, εἰ ἐποίησα τοῦτο, εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσὶ μου, εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδουσί μοι κακά, 10 ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός. Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου, καὶ καταλάβου». Σύνηθες τῇ Γραφῇ τὸ τῆς ἀνταποδόσεως ὄνομα οὐκ ἐπὶ τῶν νομιζομένων, ὡς ὑπάρξαντός τινος ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ, μόνον λαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν προκαταρχομένων· ὡς ἐπὶ τοῦ, «ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου».

15 Ἀντὶ γὰρ τοῦ εἰπεῖν, δός, εἴρηται, ἀνταπόδος. Δόσις μὲν οὖν ἐστὶν ἡ καταρχὴ τῆς εὐποίας· ἀπόδοσις δέ, ἡ τοῦ ἴσου ἀντιμέτρησις παρὰ τοῦ εἰς πεπονθότος· ἀνταπόδοσις δὲ δευτέρα τις ἀρχὴ καὶ περίοδος τῶν καταβαλλομένων εἰς τινος ἀγαθῶν ἢ κακῶν. Οἴμαι δέ, ὅταν ἀντὶ τῆς αἰτήσεως οἴονεὶ ἀπαίτησίν τινα 20 ποιούμενος ὁ λόγος τὴν ἀνταπόδοσιν ἐπιζητῇ, τοιοῦτόν τινα νοῦν παριστᾷ· ὅτι, τὸ παρὰ τῆς φύσεως ἀναγκαίως ὀφειλόμενον τῆς ἐπιμελείας χρέος τοῖς ἐκγόνοις παρὰ τῶν γεννησάντων, τοῦτό μοι παράσχου. Χρεωστεῖται γὰρ τέκνοις παρὰ πατρός κατὰ τὴν φυσικὴν στοργὴν ἢ περὶ τοῦ βίου πρόνοια. («Ὁφείλου-

25 σι γὰρ, φησὶν, οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις θησαυρίζειν»), ἵνα πρὸς τῷ ζῆν ἔτι καὶ τὰς κατὰ τὸν βίον αὐτοῖς ἀφορμὰς παράσχονται. Τοιοῦτόν ἐστι πολλάκις ἐπὶ τῆς Γραφῆς ἐν ταῖς προκαταρκτικαῖς ἐνεργείαις τὸ ἀπόδομα ἢ τὸ ἀνταπόδομα παραλαμβανόμενον. Νῦν δὲ ἔοικε θαρρεῖν ὁ λέγων τῷ μὴ ἀντιδεδωκέναι τοῖς 30 ἀνταποδιδουσί κακά, μὴ ἀνταποδεδωκέναι τὰ ὅμοια. «Εἰ οὖν ἐποίησα τοῦτο, καὶ εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδουσί μοι κακά, ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός». Κενός ἀπο-

ἔξει οὐδέν»¹⁶. Ἀλλὰ ἐκεῖνος μὲν ἐπειδὴ δὲν ἔπραξεν ἀμαρτίαν, ἔλεγε ὅτι δὲν ἔχει τίποτε· διὰ τὸν ἄνθρωπον ὅμως εἶνε ἄρκετόν, ἐὰν τολμήσῃ νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἔρχεται καὶ εἰς ἐμὲ θὰ εὔρῃ ὀλίγα καὶ μικρά. Διατρέχομεν τὸν κίνδυνον νὰ τὰ πάθωμεν αὐτά, ἐὰν δὲν ἔχωμεν τὸν λυτρωτὴν μας καὶ τὸν σωτήρα. Τὰς δύο ἐννοίας πού ἐξετάζομεν τὰς ἀκολουθοῦν αἱ ἐξῆς δύο· «Σῶσε με ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν διωκτῶν μου, καὶ λύτρωσέ με διὰ νὰ μὴ μὲ ἀρπάξουν ποτέ, ἐπειδὴ δὲν ἔχω λυτρωτὴν».

3. «Κύριε ὁ Θεός μου, εἰ ἐποίησα τοῦτο, εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσὶ μου, εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδουσί μοι κακά, ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός. Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου, καὶ καταλάβοι». Εἶνε συνήθεια τῆς Γραφῆς νὰ χρησιμοποιοῖ τὸν ὄρον «ἀνταπόδοσις» ὄχι μόνον ὅταν ἐννοῖ ὅτι προϋπῆρξε κάποιον καλὸν ἢ κακὸν ἀλλὰ καὶ ὅταν γίνεται ἡ ἀρχή· ὅπως εἰς τὸ, «ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου»¹⁷. Διότι ἀντὶ νὰ εἴπῃ, δός, λέγεται, ἀνταπόδος. Ἡ ἔναρξις λοιπὸν τῆς εὐεργεσίας ὀνομάζεται δόσις· ἀπόδοσις δὲ ἡ καταβολὴ τοῦ ἴσου ἀπὸ τὸν εὐεργετηθέντα· ἀνταπόδοσις δὲ εἶνε κάποια δευτέρα ἔναρξις καὶ περίοδος καλῶν ἢ κακῶν πού γίνονται εἰς κάποιον. Νομίζω δὲ ὅτι, ὁ λόγος, ὅταν ἀντὶ τῆς ἀπλῆς αἰτήσεως προβάλλῃ τὸν τρόπον τινὰ μίαν ἀπαίτησιν ἐννοεῖ τὴν ἀνταπόδοσιν, μὲ τὸ ἐξῆς περίπτου νόημα· τὸ χρέος τῆς φροντίδος πού ἐκ φύσεως ὀφείλουν ἀναγκαίως οἱ γεννήτορες πρὸς τὰ τέκνα, αὐτὸ νὰ μοῦ ἀποδῶσης. Βεβαίως ὁ πατήρ χρεωστεῖ φροντίδα διὰ τὴν ζωὴν τῶν τέκνων ἐξ αἰτίας τῆς ἐκ φύσεως στοργῆς. Διότι λέγει «ὀφείλουσιν οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις θησαυρίζειν»¹⁸, ὥστε νὰ δώσουν εἰς αὐτὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν ζωὴν. Μὲ αὐτὴν τὴν ἐννοίαν χρησιμοποιεῖται πολλάκις εἰς τὴν Γραφήν διὰ τὰς ἀρχικὰς ἐνεργείας τὸ «ἀπόδομα» ἢ τὸ «ἀνταπόδομα». Τώρα δὲ φαίνεται νὰ ἔχη θάρρος ἐκεῖνος πού λέγει εἰς αὐτὸν δὲν ἀνταπέδωσεν εἰς ἐκείνους πού ἀνταποδίδουν κακά, ὅτι δὲν ἀνταπέδωσε τὰ ὅμοια. «Εἰ οὖν ἐποίησα τοῦτο, καὶ εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδουσί μοι κακά, ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός». «Κενός» πίπτει

πίπτει ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὁ τῆς χάριτος τῆς ἐκ τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ ἐκπεσών. «Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου, καὶ καταλάβοι, καὶ καταπατήσαι εἰς γῆν τὴν ζωὴν μου». Τοῦ μὲν δικαίου ἡ ψυχὴ χωριζομένη τῆς πρὸς τὸ σῶμα συμπαθείας, 5 τὴν ζωὴν ἔχει κεκρυμμένην σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ· ὥστε δύνασθαι λέγειν κατὰ τὸν ἀπόστολον, ὅτι «Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός», καί· «Ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ». Τοῦ δὲ ἁμαρτωλοῦ καὶ κατὰ σάρκα ζῶντος καὶ συμπεφυρμένου ταῖς τοῦ σώματος ἡδοναῖς ἢ ψυχῇ οἷον ἐν βορβόρῳ τοῖς πά- 10 θεσι τῆς σαρκὸς ἐγκεκύλισται· ἦν καὶ καταπατῶν ὁ ἐχθρὸς ἐπὶ πλέον ἐκμολύνειν καὶ οἰονεῖ καταχωννύειν φιλονικεῖ, ἐπιβαίνων τῷ πεπτωκότι, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ ποσὶ καταπατῶν εἰς γῆν, τουτέστιν, εἰς τὸ σῶμα τὴν ζωὴν τοῦ ὀλισθήσαντος. «Καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκηνώσαι». Τῶν μὲν ἀγίων τὸ πολίτευ- 15 μα ἐχόντων ἐν οὐρανοῖς, καὶ θησαυρίζοντων ἑαυτοῖς ἐν τοῖς αἰωνίοις θησαυροῖς τὰ ἀγαθὰ, ἡ δόξα ἐστὶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· τῶν δὲ χοϊκῶν καὶ κατὰ σάρκα ζώντων, ἡ δόξα αὐτῶν κατασκηνοῦν εἰς τὸν χοῦν λέγεται. Ὁ γὰρ ἐπὶ τῷ χοϊκῷ πλούτῳ δοξαζόμενος, καὶ ὁ τὴν ὀλιγοχροῖον τιμὴν τῶν ἀνθρώπων περιέ- 20 πων, καὶ ὁ ἐπὶ τοῖς σωματικοῖς πλεονεκτήμασι πεπειθώς, δόξαν ἑαυτῷ ἔχει, οὐκ ἀνανεύουσαν εἰς οὐρανόν, ἀλλ' εἰς τὸν χοῦν ἐναπομένουσαν. «Ἀνάστηθι, Κύριε, ἐν ὀργῇ σου· ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν μου». Τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως ἤδη ἐνεργεῖσθαι εἶχεται ὁ προφήτης, εἰς ἀθέτησιν τῆς ἁμαρτίας 25 αὐτῶν· ἢ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὕψωσιν, ἣτις γενήσεσθαι ἔμελλε μετὰ τὸ εἰς τὸν ἔσχατον ὄρον τὴν κακίαν τῶν ἐχθρῶν ὑψωθῆναι. Ἡ καὶ τό, «ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν μου», τοιοῦτόν τινα ὑποβάλλει νοῦν· ὅτι ὅσον ἂν κορυφωθῇ ἡ κακία, καὶ προ-

ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἐκεῖνος ποὺ ἐκπίπτει τῆς χάριτος ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ¹⁹. «Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου, καὶ καταλάβοι, καὶ καταπατήσαι εἰς γῆν τὴν ζωὴν μου». Ἡ μὲν ψυχὴ τοῦ δικαίου, ὅταν χωρίζεται ἀπὸ τὴν ἐνότητα μὲ τὸ σῶμα, ἔχει κρυμμένην τὴν ζωὴν μαζί μὲ τὸν Χριστὸν εἰς τὸν Θεόν²⁰. ὥστε δύναται νὰ λέγη, ὅπως καὶ ὁ ἀπόστολος· «Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός», καί· «Ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ»²¹. Ἀντιθέτως ἡ ψυχὴ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ποὺ ζῆ σαρκικὰ καὶ ἀναμιγνύεται μὲ τὰς ἡδονὰς τοῦ σώματος, κυλίεται εἰς τὰ πάθη τῆς σαρκὸς ὡσὰν εἰς βουρκον. Αὐτὴν τὴν καταπατεῖ ὁ ἐχθρὸς καὶ προσπαθεῖ νὰ τὴν μολύνη ἀκόμη περισσότερο καὶ νὰ τὴν καταχώσῃ, ἀνεβαίνων ἐπάνω εἰς τὸν πεσμένον, καὶ καταπατῶν μὲ τὰ πόδια του εἰς τὴν γῆν, δηλαδή εἰς τὸ σῶμα τὴν ζωὴν αὐτοῦ ποὺ κατέπεσε. «Καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκηνώσαι». Ἡ δόξα τῶν ἀγίων εἶνε εἰς τοὺς οὐρανοὺς, διότι ἔχουν τὸ πολίτευμά των εἰς τοὺς οὐρανοὺς²² καὶ συγκεντρώνουν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ἀγαθὰ εἰς τὰ αἰώνια θησαυροφυλάκια· ἡ δόξα ὁμως τῶν χοϊκῶν ποὺ ζοῦν σαρκικὰ λέγεται ὅτι κατασκηνώνει εἰς τὸ χῶμα. Ἐκεῖνος ποὺ δοξάζεται διὰ τὸν γήινον πλοῦτον του, καὶ ἐπιδιώκει τὴν ὀλιγοχρόνιον τιμὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ στηρίζεται εἰς τὰς σωματικὰς του δυνάμεις, ἔχει δόξαν διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἡ ὁποία δὲν ἀνυψώνεται εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ παραμένει εἰς τὸ χῶμα. «Ἀνάστηθι, Κύριε, ἐν ὀργῇ σου· ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν μου». Ὁ προφήτης εὐχεται νὰ πραγματοποιηθῆ τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως, διὰ νὰ ἐξαλειφθῆ ἡ ἁμαρτία αὐτῶν, ἢ ἡ ὑψωσις ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ μετὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς κακίας εἰς τὸ ἔσχατον ὄριον. Ἡ καὶ τό, «ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν μου», ἐκφράζει τὸ ἐξῆς περίπου νόημα· ὅσον καὶ ἂν κορυφωθῆ ἡ κακία, καὶ ἂν φθάσῃ καὶ ἐξαπλωθῆ εἰς ἀμέτρητον

21. Γαλ. 2, 20.

22. Φιλ. 3, 20.

έλθη ἐπὶ τὸ ἄμετρον καὶ ἀπεριορίστον χυθεῖσα, τῇ περιουσίᾳ τῆς δυνάμεως δύνασαι, ὥσπερ ἀγαθὸς ἰατρός προκαταλαβὼν τῆς νομῆς τὰ πέρατα, στήσαι τὴν νόσον νεμομένην καὶ ἔρπουσαν, καὶ διακόψαι αὐτῆς τὴν συνέχειαν ταῖς παιδευτικαῖς σου
5 πληγαῖς.

4. «Καὶ ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προστάγματι ᾧ ἐνετείλω». Δύναται μὲν καὶ ἐπὶ τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως ὁ λόγος ἀναφέρεσθαι, παρακαλοῦντος τοῦ προφήτου ἐξεγερθῆναι τὸν κριτὴν εἰς ἐκδίκησιν παντὸς ἁμαρτήματος, καὶ
10 τὰς προδιατεταγμένας ἡμῖν ἐντολὰς τελεσθῆναι. Δύναται δὲ καὶ ἐπὶ τὴν τότε κατάστασιν τῶν πραγμάτων τοῦ προφήτου λαμβάνεσθαι, παρακαλοῦντος ἐξεγερθῆναι τὸν Θεὸν εἰς ἐκδίκησιν τοῦ προστάγματος οὗ ἐνετείλατο. Πρόσταγμα δὲ ἦν, «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα», παρὰ Θεοῦ δεδομένον, ὅπερ
15 παρέβη ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Διὸ παρακαλεῖ εἰς αὐτοῦ τε ἐκείνου ἐπανόρθωσιν καὶ σωφρονισμόν τῶν πολλῶν μὴ μακροθυμεῖν τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐγερθῆναι ἐν ὀργῇ, καὶ διαναστάντα ἐκδικῆσαι τὴν ἰδίαν ἐντολήν. Οὐ γὰρ ἐμέ, φησί, ἐκδικήσεις, ἀλλὰ τὸ πρόσταγμα τὸ σὸν καταφρονηθὲν, ὃ αὐτὸς ἐνετείλω. «Καὶ συναγωγή
20 λαῶν κυκλώσει σε». Δῆλον δὲ ὅτι, ἐνὸς ἀδίκου σωφρονισθέντος, πολλοὶ ἐπιστρέφουσι. Τὴν οὖν τούτου πονηρίαν κόλασον, ἵνα πολλὴ συναγωγή λαῶν κυκλώσῃ σε. «Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον». Ὑπὲρ τῆς κυκλώσεως σε συναγωγῆς, ἣν ἐκτήσω διὰ τῆς κατὰ χάριν συγκαταβάσεως καὶ οἰκονομίας, ἐπίστρε-
25 ψον εἰς τὸ ὕψος τῆς δόξης, ἣν εἶχες πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι. «Κύριος κρινεῖ λαούς». Πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς ὁ περὶ τῆς κρίσεως ἐγκατέσπαρται λόγος, ὡς ἀναγκαιότατος καὶ συνεκτικώτατος εἰς διδασκαλίαν εὐσεβείας τοῖς εἰς Θεὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ πεπιστευκόσιν. Ἐπειδὴ δὲ πολυτρόπως ὁ περὶ τῆς κρί-
30 σεως ἐγγέγραπται λόγος, δόξει τιὰ καὶ σύγχυσιν ἔχειν τοῖς μὴ ἀκριβῶς τὰ σημαινόμενα διαστέλλουσιν. «Ὁ πιστεύων γὰρ

καὶ ἀπεριόριστον ἔκτασιν, δύνασαι μὲ τὸν πλοῦτον τῆς δυνάμεως, ὡς καλὸς ἰατρός νὰ πιάσῃς τὰ ἄκρα τῆς ἐξαπλώσεως τῆς νόσου καὶ νὰ σταματήσῃς τὴν νόσον ποῦ ἐξαπλοῦται καὶ ἔρπει καὶ νὰ διακόψῃς τὴν πρόοδόν της μὲ τὰ κτυπήματα ποῦ παιδεύουν.

4. «Καὶ ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεὸς μου, ἐν προστάγματι ᾧ ἐνετείλω». Ὁ λόγος αὐτὸς δύναται νὰ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως ἐννοῶν ὅτι ὁ προφήτης παρακαλεῖ νὰ σηκωθῇ ὁ κριτὴς διὰ νὰ ἐκδικηθῇ κάθε ἀμάρτημα, καὶ νὰ ἐκτελεστοῦν αἱ ἐντολαί, αἱ ὁποῖαι ἐκ τῶν προτέρων ἐδόθησαν εἰς ἡμᾶς. Δύναται ὅμως νὰ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν τότε κατάστασιν τῶν ὑποθέσεων τοῦ προφήτου ἐννοῶν νὰ ἐξεγερθῇ ὁ Θεὸς διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἐκδίκησιν τῆς ἐντολῆς ποῦ ἔδωσεν. Ἡ δὲ ἐντολὴ ἣ ὁποία ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεὸν ἦτο· «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα»²³. Αὐτὴν παρέβη ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο παρακαλεῖ καὶ διὰ τὴν ἐπανόρθωσιν αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ του καὶ διὰ τὸν σωφρονισμόν τῶν πολλῶν, νὰ μὴ μακροθυμῇ ὁ Θεός, ἀλλὰ νὰ σηκωθῇ μὲ ὀργὴν καὶ ἀφοῦ σηκωθῇ νὰ λάβῃ ἐκδίκησιν τῆς ἰδικῆς του ἐντολῆς. Διότι, λέγει, δὲν θὰ ἐκδικηθῆς ἐμένα, ἀλλὰ τὴν ἐντολήν σου αὐτὴν ποῦ ἐστὶν ἔδωσες καὶ ποῦ κατεφρονήθη. «Καὶ συναγωγὴ λαῶν κυκλώσει σε». Εἶνε φανερόν ὅτι ὅταν ἕνας ἄδικος σωφρονισθῇ, πολλοὶ θὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸν Θεόν. Τιμώρησε λοιπὸν τὴν πονηρίαν αὐτοῦ, διὰ νὰ σὲ κυκλώσῃ πολὺ πλῆθος λαῶν. «Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον». Χάριν τοῦ λαοῦ ποῦ σὲ κυκλώνει, τὸν ὁποῖον ἀπέκτησες διὰ τῆς κατὰ χάριν συγκαταβάσεως καὶ οἰκονομίας, ἐπίστρεψε εἰς τὸ ὕψος τῆς δόξης, τὴν ὁποῖαν εἶχες προτοῦ νὰ δημιουργηθῇ ὁ κόσμος²⁴. «Κύριος κρινεῖ λαοὺς». Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γραφῆς εἶνε ἐγκατεσπαρμένος ὁ λόγος περὶ τῆς κρίσεως, ὡς ἀναγκαῖος καὶ ἰκανὸς νὰ συγκρατήσῃ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς εὐσεβείας ἐκείνους ποῦ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ τῆς κρίσεως ἔχει γραφῆ κατὰ διαφόρους τρόπους φαίνεται ὅτι προκαλεῖ κάποιαν σύγχυσιν εἰς ἐκείνους ποῦ δὲν διακρίνουν ἀκριβῶς τὴν σημασίαν.

εἰς ἐμέ, οὐ κρίνεται· ὁ δὲ ἀπιστῶν, ἤδη κέκριται). Εἰ δὲ ὁ μὴ πιστεύων ὁμοίος ἐστὶ τῷ ἄσεβει, πῶς εἴρηται τὸ μὴ ἀναστήσεσθαι ἄσεβεῖς ἐν κρίσει; Καὶ εἰ οἱ πιστεύοντες υἱοὶ Θεοῦ διὰ τῆς πίστεως γεγόνασι, καὶ διὰ τοῦτο ἄξιοί εἰσι τοῦ καὶ αὐτοὶ 5 θεοὶ χρηματίζεσθαι, πῶς «Θεὸς ἔσθι ἐν συναγωγῇ θεῶν, ἐν μέσῳ δὲ θεοῦ διακρινεῖ»; Ἄλλ' ἔοικε τὸ κρίνεσθαι ποτὲ μὲν ἐπὶ τοῦ δοκιμάζεσθαι ὑπὸ τῆς Γραφῆς παραλαμβάνεσθαι, ποτὲ δὲ ἐπὶ τοῦ κατακρίνεσθαι. Ἐπὶ μὲν τοῦ δοκιμάζεσθαι, ὡς τό, «κρινόν με, Κύριε, ὅτι ἐγὼ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην»· ἐπάγει γὰρ ἐκεῖ, 10 «δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με». Ἐπὶ δὲ τοῦ κατακρίνεσθαι, ὡς τό, «εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα»· εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐξητάζομεν, φησὶν, οὐκ ἂν κατακρίσει ὑπεβαλλόμεθα. Πάλιν εἴρηται κριθήσεσθαι τὸν Κύριον πρὸς πᾶσαν σάρκα· τουτέστιν, ἐν τῷ ἐξετασμῷ τῶν βεβιωμένων ἐκάστῳ ἑαν- 15 τὸν ὑποβάλλει τῇ κρίσει, καὶ τὰ ἑαυτοῦ προστάγματα ἀντι-παραξάγει τοῖς πεπραγμένοις ὑπὸ τῶν ἡμαρτηκότων, ἀπολογούμενος μετὰ ἀποδείξεω, ὅτι πάντα τὰ εἰς αὐτὸν ἦκοντα ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν κρινομένων πεποίηκεν, ἵνα πειθόμενοι οἱ ἡμαρτηκο- 20 ἐκόντες πρόσκωνται τὸ ἐπιβάλλον αὐτοῖς ἐπιτίμιον.

5. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλο σημαινόμενον ὑπὸ τῆς τοῦ κρίνεσθαι φωνῆς, καθὰ φησὶν ὁ Κύριος· «Βασίλισσα νότου ἐγεροθήσεται ἐν τῇ κρίσει, καὶ κατακρινεῖ τὴν γενεὰν ταύτην». Τοὺς γὰρ ἀποστρεφομένους τὴν θείαν διδασκαλίαν, καὶ ἀφιλοκάλους, καὶ 25 παντελῶς ἀπεστραμμένους τὰ παιδευτικὰ τῆς σοφίας δόγματα, συγκρίσει καὶ ἀντιπαραθέσει τῶν κατὰ τὴν ἰδίαν γενεὰν ἐπὶ τῇ περὶ τὰ καλὰ σπουδῇ διενεγκόντων, βαρύτεραν φησὶ λαμβάνειν τὴν ἐπὶ τοῖς παρεθεῖσι κατάκρισιν. Οἴμαι δέ, ὅτι

«Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ κρίνεται· ὁ δὲ ἀπιστῶν, ἤδη κέ-
κρίται»²⁵. Ἐάν δὲ ὁ ἀπιστος εἶνε ὁμοιος μὲ τὸν ἀσεβῆ, πῶς ἐ-
λέχθη τὸ «μὴ ἀναστήσῃσαι ἀσεβεῖς ἐν κρίσει»²⁶; Καὶ ἐάν οἱ πι-
στοὶ διὰ τῆς πίστεως ἔγιναν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο
εἶνε ἄξιοι νὰ ὀνομασθοῦν καὶ αὐτοὶ θεοί, πῶς λέγει· «Θεὸς ἔστη
ἐν συναγωγῇ θεῶν, ἐν μέσῳ δὲ θεοὺς διακρινεῖ»²⁷; Ἀλλὰ φαίνεται
ὅτι τὸ «κρίνομαι» συναντᾶται εἰς τὴν Γραφὴν ἄλλοτε μὲ τὴν ση-
μασίαν τοῦ δοκιμάζομαι καὶ ἄλλοτε μὲ τὴν σημασίαν τοῦ κατα-
κρίνομαι. Μὲ τὴν σημασίαν τοῦ δοκιμάζομαι εἰς τὸ «κρίνόν με,
Κύριε, ὅτι ἐγὼ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην»²⁸. προσθέτει δὲ ἐκεῖ,
«δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με»²⁹. Μὲ τὴν σημασίαν δὲ
τοῦ κατακρίνομαι εἰς τὸ «εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρι-
νόμεθα»³⁰. λέγει δηλαδὴ ὅτι, ἐάν ἐξητάζαμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας,
δὲν θὰ κατεδικαζόμεθα. Πάλιν ἐλέχθη ὅτι θὰ κριθῆ ὁ Κύριος
μαζὶ μὲ κάθε ἄνθρωπον³¹, δηλαδὴ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν πράξεων
τοῦ καθενὸς θὰ ὑποβάλλῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν κρίσιν καὶ θὰ
ἀντιπαραβάλλῃ πρὸς τὰς ἰδικὰς του ἐντολὰς τὰς πράξεις αὐτῶν
ποῦ ἡμάρτησαν. Θὰ ἀποδεικνύῃ εἰς τὴν ἀπολογίαν του ὅτι ὅσα
ἐξηρτῶντο ἀπὸ αὐτὸν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν κρινομένων τὰ
ἔπραξεν, ὥστε νὰ πεισθοῦν οἱ ἁμαρτωλοὶ ὅτι εἶνε ἔνοχοι διὰ τὰ
ἁμαρτήματα καὶ ἀφοῦ παραδεχθοῦν τὴν θείαν καταδίκην δε-
χθοῦν μὲ τὴν θέλησίν των τὴν τιμωρίαν ποῦ τοὺς ἐπιβάλλεται.

5. Ἔχει δὲ καὶ ἄλλην σημασίαν τὸ κρίνομαι, καθὼς λέγει
ὁ Κύριος· «Βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει, καὶ κατα-
κρινεῖ τὴν γενεάν ταύτην»³². Διότι ἐκεῖνοι ποῦ ἀποστρέφονται
τὴν θείαν διδασκαλίαν, καὶ δὲν ἀγαποῦν τὸ καλόν, καὶ ἀπο-
στρέφονται ἐντελῶς τὰ δόγματα τῆς σοφίας ποῦ δύνανται νὰ
διαπαιδαγωγήσουν, λέγει, ὅτι θὰ δεχθοῦν βαρυτέραν καταδί-
κην δι' ὅσα παρημέλησαν, ὅταν συγκριθοῦν καὶ ἀντιπαρα-
βληθοῦν πρὸς ἐκείνους τοὺς συγχρόνους των, οἱ ὅποιοι ἔδειξαν
προθυμίαν διὰ τὰ καλὰ. Νομίζω δὲ ὅτι δὲν θὰ κριθοῦν κατὰ τὸν

28. Ψαλ. 25, 1.

29. Ψαλ. 25, 2.

30. Α' Κορ. 11, 31.

31. Ἱερ. 32, 17.

32. Ματθ. 12, 42.

οὐχ ὁμοίως κριθήσονται πάντες οἱ τὸ γήινον τοῦτο σῶμα ἀνα-
 λαβόντες παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ, διότι τὰ ἔξωθεν συμπί-
 πτοντα ἐκάστῳ ἡμῶν παρὰ πολὺ διαφέροντα παραλλαγῆναι
 ποιεῖ τὴν ἐκάστου κρίσιν. Ἡ γὰρ βαρύνει ἡμῖν τὰ ἁμαρτήματα,
 5 ἢ καὶ κουφίζει ἢ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' ἀκουσίως περισταμέ-
 νων ἡμᾶς συνδρομή. Ὑποκείσθω γὰρ πορνείαν εἶναι τὸ κρινό-
 μενον. Ἀλλὰ ταύτην ὁ μὲν τις ἡμαρτε, πονηροῖς ἤθεσι τὸ ἐξ
 ἀρχῆς ἐντεθραμμένος· καὶ γὰρ καὶ ὑπὸ γονέων ἀσελγῶν εἰς
 τὸν βίον παρήχθη, καὶ συνανεστράφη τῇ περὶ τὰ φαῦλα συνη-
 10 θεία, μέθαις καὶ κῶμοις καὶ αἰσχροῖς διηγήμασιν. Ἄλλος δέ
 τις πολλὰ ἔχων τὰ προκαλούμενα αὐτὸν ἐπὶ τὰ κάλλιστα, ἀνα-
 τροφῆν, διδασκάλους, ἀκρόασις λόγων θειοτέρων, ἀναγνώσμα-
 τα σωτήρια, νουθέτησιν γονέων, διηγήματα πρὸς σεμνότητα
 καὶ σωφροσύνην τυποῦντα, δίαιταν κατεσταλμένην, εἶτα ὑπε-
 15 νεχθεὶς εἰς τὴν ὁμοίαν ἁμαρτίαν τῷ ἑτέρῳ, καὶ διδοὺς λόγον
 τῶν βεβιωμένων, πῶς οὐχὶ βαρυτέρας παρὰ τὸν ἕτερον ὁ τοιοῦ-
 τος δικαίως τιμωρίας ἀξιωθήσεται; Ὁ μὲν γὰρ ἐγκληθήσεται
 ἐπὶ μόναις ταῖς ἐγκατεσπαρμέναις κατὰ τὰς ἐννοίας σωτηρίοις
 ἀφορμαῖς, ὡς οὐ χρησάμενος αὐταῖς ὑγιῶς· ὁ δὲ πρὸς τούτῳ
 20 καὶ ὡς πολλῆς τυχῶν εἰς τὸ σωθῆναι συνεργείας, καὶ δι' ἀκρα-
 σίαν καὶ τὴν ἐν βραχυτάτῳ καιρῷ ἀπροσεξίαν προοδεωκῶς
 ἑαυτόν. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἐντρεφόμενος ἀρχῆθεν τῇ εὐσεβείᾳ,
 καὶ πᾶσαν διαστροφῆν ἐκφυγὼν ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ δόγμασιν,
 ἐντρεφόμενος δὲ καὶ νόμῳ Θεοῦ διαβάλοντι πᾶσαν ἁμαρτίαν
 25 καὶ προκαλουμένῳ ἐπὶ τὰ ἐναντία, οὐχ ὁμοίαν ἔξει εἰδωλολα-
 τρίας ἀπολογίαν τῇ ἀπὸ πατέρων ἀνόμων ἀνατεθραμμένῳ, καὶ
 ἔθνῶν ἀρχῆθεν εἰδωλολατρεῖν δεδιδαγμένῳ. «Κύριος κρινεῖ
 λαούς». Ἄλλως τὸν Ἰουδαῖον, καὶ ἄλλως τὸν Σκόθην. Ὁ μὲν
 γὰρ ἐπαναπαύεται νόμῳ, καὶ καυχᾶται ἐν Θεῷ, καὶ δοκιμάζει

ἴδιον τρόπον ὅλοι ὅσοι ἔλαβον τό γήινον αὐτό σῶμα ἀπό τόν δίκαιον κριτήν, διότι οἱ ἑξωτερικοὶ παράγοντες πού διαφέρουν πάρα πολύ εἰς τόν καθένα ἀπό ἡμᾶς, κάνουν ὥστε νά διαφέρῃ ἡ καταδίκη ἐνὸς ἐκάστου. Διότι ἡ μᾶς βαρύνουν τὰ ἁμαρτήματα ἡ μᾶς ἀνακουφίζει ἡ συσσώρευσις ἐκείνων πού δέν ἔξαρτῶνται ἀπό ἡμᾶς ἀλλά μᾶς κυκλώνουν χωρὶς τὴν θέλησίν μας. Ἐὰν ὑποθεθῆ ὅτι αὐτό πού κρίνεται εἶνε ἡ πορνεία. Ἄλλά, ἄλλος μὲν διέπραξε τὴν πορνείαν, διότι ἐξ ἀρχῆς ἀνετράφη μὲ αἰσχρὰς συνηθείας· διότι καὶ ἀπὸ ἀσελγείας γονεῖς ὠδηγήθη εἰς αὐτὸν τὸν βίον, καὶ συνανεστράφη εἰς τὴν φαύλην συνήθειαν μὲ μεθύσια, κωμικὰ γλέντια καὶ αἰσχρὰς διηγήσεις. Ἀντιθέτως ἄλλος ἐνῶ εἶχε πολλὰς ἀφορμὰς πού τὸν παρακινούσαν εἰς τὰ περισσότερον ἐνάρετα, δηλαδή· ἀνατροφὴν, διδασκάλους, ἀκρόασιν τοῦ θείου λόγου, σωτήρια ἀναγνώσματα, συμβουλήν τῶν γονέων, διηγήσεις πού ὀδηγοῦν εἰς τὴν σεμνότητα καὶ τὴν σωφροσύνην, συμπεριφορὰν σεμνήν, ἀργότερον παρεσύρθη εἰς τὴν ἰδίαν ἁμαρτίαν μὲ τὸν προηγούμενον· πῶς δέν θὰ τύχῃ δικαίως βαρυτέρας τιμωρίας ἀπὸ τὸν ἄλλον, ὅταν θὰ δώσῃ λόγον διὰ τὰς πράξεις του; Διότι ὁ μὲν ἕνας θὰ κατηγορηθῆ μόνον διότι δέν ἐχρησιμοποίησεν ἀξίως τὰς σωτηρίους ἀφορμὰς πού ἦσαν ἐγκατεσπαρμέναι εἰς τὴν σκέψιν του· ἐνῶ ὁ ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτό καὶ διὰ τὸ ἐξῆς· ὅτι, ἐνῶ εἶχε πολλὴν βοήθειαν διὰ νὰ σωθῆ, ὅμως λόγῳ τῆς ἀκρασίας του καὶ τῆς ἀπροσεξίας εἰς ὀλίγον χρονικὸν διάστημα, ἐπρόδωσε τὸν ἑαυτὸν του. Ὅμοίως καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀνετράφη ἐξ ἀρχῆς μὲ τὴν εὐσέβειαν, καὶ ἀπέφυγε κάθε διαστροφὴν τῶν δογμάτων περὶ Θεοῦ, ἀνετράφη δὲ μὲ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος καταδικάζει κάθε ἁμαρτίαν καὶ παρακινεῖ εἰς τὰ ἀντίθετα, αὐτὸς δέν θὰ ἔχῃ ἀπολογία ἐιδωλολατρίας ὁμοίαν μὲ ἐκείνον πού ἀνετράφη ἀπὸ γονεῖς εἰδωλολάτρας καὶ ἀπὸ ἔθνη πού ἐξ ἀρχῆς ἐδιδάχθησαν νὰ λατρεύουν τὰ εἰδωλα. «Κύριος κρινεῖ λαούς». Διαφορετικὰ τὸν Ἰουδαῖον, καὶ διαφορετικὰ τὸν Σκύθην. Διότι ὁ μὲν (Ἰουδαῖος) ἐπαναπαύεται εἰς τὸν νόμον, καὶ καυχᾶται

τὰ διαφέροντα. Κατηχούμενος ὢν ἐκ τοῦ νόμου, καὶ πρὸς ταῖς
 κοιναῖς ἀεὶ ἐννοίαις κατεπαρόμενος, καὶ παιδευόμενος τὰ προ-
 φητικὰ καὶ νομικὰ γράμματα, ἐὰν εὗρεθῇ πταίσας παρανόμως,
 πολλῶ βαρύτερα ἔξει λελογισμένα τὰ ἁμαρτήματα. Σκύθαι
 5 δὲ νομάδες ἀνημέροις καὶ ἀπανθρώποις συντραφέντες ἦθесιν,
 ἀρπαγαῖς καὶ βίαις ταῖς κατ' ἀλλήλων ἐνειθισμένοι, ἀκρατῶς
 μὲν ἔχοντες θυμοῦ, καὶ εὐκόλως εἰς τοὺς κατ' ἀλλήλων παρο-
 ξυσμοὺς ἐρεθιζόμενοι, πᾶσαν δὲ φιλονικίαν σιδήρῳ κρίνειν
 συνειθισμένοι, καὶ αἵματι τὰς μάχας λύειν δεδιδαγμένοι, ἐὰν
 10 τι πρὸς ἀλλήλους φιλάνθρωπον καὶ χρηστὸν ἐπιδείξονται, ἡμῖν
 βαρυτέραν διὰ τῶν ἰδίων κατορθωμάτων τὴν τιμωρίαν παρα-
 σκευάζουσι. «Κριῖνόν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου,
 καὶ κατὰ τὴν ἀκακίαν μου ἐπ' ἐμοί». Δόξει τι ὁ λόγος ἀλασο-
 νικὸν ἔχειν καὶ παραπλήσιον τῇ εὐχῇ τοῦ ὑποῦντος ἑαυτὸν φα-
 15 ρισαίου· ἐδγνωμόνως δὲ σκοποῦντι μακρὰν γενήσεται τῆς τοιαύ-
 της διαθέσεως ὁ προφήτης. «Κριῖνόν με, Κύριε, φησί, κατὰ τὴν
 δικαιοσύνην μου». Πολύς, φησὶν, ἐστὶν ὁ περὶ τῆς δικαιοσύνης
 λόγος, καὶ δυσέφικτα τῆς τελείας δικαιοσύνης τὰ πέρατα. Ἔστι
 γάρ τις καὶ ἀγγέλων δικαιοσύνη ὑπεραναβεβηκυῖα τὴν τῶν ἀν-
 20 θρώπων, καὶ εἴ τις ὑπὲρ ἀγγέλους δύναιμις, ἀναλογοῦσαν ἔχει
 τῷ μεγέθει καὶ τὴν τῆς δικαιοσύνης ὑπεροχὴν· καὶ αὐτοῦ τοῦ
 Θεοῦ ἡ δικαιοσύνη ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, ἀρρητος οὐσα καὶ
 ἀκατάληπτος πάση τῇ γενητῇ φύσει.

6. «Ἐμὲ οὖν κριῖνον, Κύριε, κατὰ τὴν ἐμὴν δικαιοσύνην»·
 23 τουτέστι, τὴν ἐφικτὴν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ δυνατὴν τοῖς ἐν σαρκὶ
 ζῶσι. «Καὶ κατὰ τὴν ἀκακίαν μου ἐπ' ἐμοί». Οὕτω γὰρ μάλιστα

33. Ρωμ. 2, 17 - 18.

34. Νομάδες εἶνε ἀνθρωποι πού ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κτηνοτροφίαν

εἰς τὸν Θεόν, καὶ γνωρίζει νὰ διακρίνη³³. Καὶ ἐπειδὴ κατηχεῖται ἀπὸ τὸν νόμον καὶ πάντοτε ἐκπαιδεύεται εἰς τὰ προφητικά καὶ νομικά γράμματα, ἐὰν εὐρεθῆ παραβάτης τοῦ νόμου θὰ τοῦ λογαριασθοῦν πολὺ βαρύτερα τὰ ἁμαρτήματα. Οἱ Σκύθαι δὲ νομάδες³⁴, οἱ ὅποιοι ἀνετράφησαν μὲ ἀνήμερα καὶ ἀπάνθρωπα ἦθη, συνηθισμένοι εἰς ἀρπαγὰς καὶ βίας μεταξύ των εἶνε ἀσυγκράτητοι εἰς τὸν θυμὸν καὶ εὐκόλως ἐρεθίζονται εἰς τὰς μεταξύ των παρεξηγήσεις· κάθε φιλονικίαν εἶνε συνηθισμένοι νὰ τὴν κρίνουν μὲ τὸ μαχαίρι, καὶ ἔχουν διδαχθῆ νὰ διαλύουν τὰς μάχας μὲ αἷμα. Ἐὰν αὐτοὶ ἐπιδείξουν κάποιαν φιλανθρωπίαν καὶ χρηστότητα μεταξύ των, θὰ προετοιμάσουν εἰς ἡμᾶς βαρύτεραν τὴν τιμωρίαν, ἐξ αἰτίας τῶν ἰδικῶν των κατορθωμάτων. «Κρίνόν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου, καὶ κατὰ τὴν ἀκακίαν μου ἐπ' ἐμοί». Θὰ φανῆ ὅτι ὁ λόγος ἐκφράζει κάποιαν ἀλαζονείαν καὶ ἔχει κάποιαν ὁμοιότητα μὲ τὴν προσευχὴν τοῦ φαρισαίου ποὺ ὕψωνε τὸν ἑαυτὸν του· ἐὰν ὁμως ἐξετάσῃ κανεὶς μὲ ἀγαθὰς διαθέσεις, θὰ εὐρεθῆ ὁ προφήτης μακριὰ ἀπὸ μίαν τοιαύτην διάθεσιν. «Κρίνόν με, Κύριε», λέγει, «κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου». Πολλά, λέγει, δύναται νὰ εἴπῃ κανεὶς περὶ δικαιοσύνης, καὶ δυσκόλως νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ἄκρα τῆς τελείας δικαιοσύνης. Διότι ὑπάρχει καὶ δικαιοσύνη ἀγγέλων ἢ ὅποια ξεπερνᾷ τὴν δικαιοσύνην τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐὰν ὑπάρχη δύναμις ἀνωτέρα ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, θὰ ἔχη δικαιοσύνην ἀνωτέραν, ἀνάλογον μὲ τὸ μέγεθός της· καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἢ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, εἶνε ἄρρητος καὶ ἀκατάληπτος εἰς ὅλην τὴν κτιστὴν φύσιν.

6. «Ἐμένα λοιπὸν κρίνε, Κύριε, σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην μου»· δηλαδή, αὐτὴν εἰς τὴν ὅποιαν δύνανται νὰ φθάσουν οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ κατορθώσουν οἱ ζωντανοὶ ὀργανισμοὶ ποὺ ἔχουν σάρκα. Καὶ «κατὰ τὴν ἀκακίαν μου ἐπ' ἐμοί». Ἀπὸ

καὶ δὲν ἔχουν μόνιμον κατοικίαν, διότι μεταβαίνουν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον κυρίως διὰ τὴν βοσκήν. Αὐταὶ εἶνε αἱ νομαδικαὶ φυλαί.

συνίσταται ἢ διάθεσις τοῦ λέγοντος πολὺ μακρὰν οὐσα τῆς φαρ-
 ρισαϊκῆς ὑπερηφανίας. Ἀκακίαν γὰρ ἑαυτοῦ ὀνομάζει τὴν οἶονε
 ἀκεραιότητα καὶ ἀπειρίαν τῶν χρησίμων εἰς γνῶσιν, κατὰ τὸ
 εἰρημένον ἐν ταῖς Παροιμίαις, ὅτι («Ἀκακος πιστεύει παντὶ
 5 λόγῳ»). Ἐπεὶ οὖν πολλοῖς ἀφυλάκτως περιπίπτομεν ἐξ ἀπειρίας
 οἱ ἄνθρωποι, παραιτεῖται τὸν Θεὸν καὶ ἀξιῶσι συγγνώμης τυ-
 χεῖν ἐπὶ τῇ ἀκακίᾳ. Ἐκ δὲ τούτου δηλὸν ἐστίν, ὅτι ταπεινοφρο-
 σύνην τοῦ λέγοντος παρίστησι μᾶλλον ἢ ὑπερηφανίαν τὰ εἰρη-
 μένα. «Κρινον γὰρ με, φησί, κατὰ τὴν ἐμὴν δικαιοσύνην, καὶ κρι-
 10 νόν με κατὰ τὴν ἀκακίαν τὴν οὐσαν ἐπ' ἐμοί». Τὸ μὲν δικαίωμά
 μου τῇ ἀσθενείᾳ παρεξετάζων τῇ ἀνθρωπίνῃ, οὕτω κρινόν με
 τὴν δὲ ἀπλότητα τῶν τρόπων μου καταμαθὼν, μὴ ὡς ἐντρεχῆ
 με, μηδὲ ὡς εὐπερίβλεπτον εἰς τὰ τοῦ κόσμου πράγματα, οὕτως
 ἁμαρτάνοντά με καταδικάσης. «Συντελεσθήτω δὴ πονηρία ἁμαρ-
 15 τωλῶν»). Ἀντικρὺς μαθητῆς ἐστὶ τῶν εὐαγγελικῶν προσταγμά-
 των ὁ ταῦτα εὐχόμενος. Προσεύχεται γὰρ ὑπὲρ τῶν ἐπηρεα-
 ζόντων αὐτόν, ἀξιῶν πέρατι καὶ δρω τινὶ τὴν πονηρίαν τῶν
 ἁμαρτανόντων περιγραφῆναι. Ὡσπερ ἂν εἴ τις ὑπὲρ τῶν κα-
 μνόντων τὸ σῶμα προσευχόμενος λέγοι, συντελεσθήτω δὴ ἢ
 20 νόσος τῶν καμνόντων. Ἴνα γὰρ μὴ ἐπὶ πλεον ἔρπουσα ὡς γάγ-
 γραινα νομὴν λαμβάνῃ ἢ ἁμαρτία, εἴχεται παρὰ Θεοῦ στήναι
 καὶ ὀρισθῆναι τὴν ἐπὶ πλεον χύσιν τῆς ἁμαρτίας, ὁ ἀγαπῶν τοὺς
 ἐχθροὺς αὐτοῦ, καὶ καλῶς ποιεῖν τοὺς μισοῦντας βουλόμενος,
 καὶ διὰ τοῦτο προσευχόμενος ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων αὐτόν.
 25 «Καὶ κατευθυνεῖς δίκαιον». Εὐθὺς ὁ δίκαιος ὀνομάζεται καὶ εὐ-
 θὺς ἢ καρδία ἢ κατωρθωμένη. Τί οὖν βούλεται ἐνταῦθα ἢ προσευ-
 χῆ τῷ προφήτῃ; Εἴχεται γὰρ τὸν ἡδὴ ἔχοντα τὴν εὐθύτητα κα-

αὐτὸ ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ διάθεσις τοῦ λέγοντος ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν φαρισαϊκὴν ὑπερηφάνειαν. Διότι ἀκακίαν ἑαυτοῦ ὀνομάζει τρόπον τινὰ τὴν ἀθωότητα καὶ ἀπειρίαν ἐκείνων πού εἶνε χρήσιμα εἰς τὴν γνῶσιν, συμφώνως πρὸς τὸ λεχθὲν εἰς τὰς Παροιμίας, ὅτι «ἄκακος πιστεύει παντὶ λόγῳ»³⁵. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι περιπίπτομεν εἰς πολλὰ ἀπὸ ἀπειρίαν χωρὶς νὰ φυλαγώμεθα, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν καὶ τοῦ ζητεῖ νὰ τὸν συγχωρήσῃ διὰ τὴν ἀθωότητά του. Καὶ ἐκ τούτου εἶνε φανερὸν ὅτι τὰ λεχθέντα δεικνύουν τὴν ταπεινοφροσύνην τοῦ λέγοντος μᾶλλον παρὰ ὑπερηφάνειαν. «Κρίνέ με λοιπὸν, λέγει, σύμφωνα με τὴν ἰδικήν μου δικαιοσύνην, καὶ κρίνέ με σύμφωνα με τὴν ἀθωότητα πού ὑπάρχει εἰς ἐμένα». Ὅταν λοιπὸν ἐξετάσῃς τὴν δικαιοσύνην μου λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν ἀνθρωπίνην μου ἀσθένειαν, τότε κρίνέ με· ὅταν ὁμως γνωρίσῃς τὴν ἀπλότητα τῶν τρόπων μου, μὴ με καταδικάσῃς, ἐὰν ἡμάρτησα μ' αὐτὸν τὸν τρόπον οὔτε ὡς πονηρὸν οὔτε ὡς εὐπερίβλεπτον εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου. «Συντελεσθήτω δὴ πονηρία ἁμαρτωλῶν». Ἀναμφιβόλως αὐτὸς πού εὐχεται αὐτὰ εἶνε μαθητῆς τῶν εὐαγγελικῶν προσταγμάτων. Διότι προσεύχεται ὑπὲρ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τὸν ἐνοχλοῦν καὶ ζητεῖ νὰ περιορισθῇ ἡ κακία τῶν ἁμαρτωλῶν με κάποιο τέλος καὶ ὄριον. Ὅπως ἐκεῖνος πού προσεύχεται ὑπὲρ σωματικῶς ἀσθενῶν, λέγει νὰ σταματήσῃ ἡ νόσος τῶν ἀσθενῶν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τοὺς ἐχθροὺς του, καὶ θέλει νὰ εὐεργετῇ τοὺς μισοῦντας, εὐχεται εἰς τὸν Θεὸν νὰ μὴ λαμβάνῃ ἡ ἁμαρτία ὡς γάγγραινα μεγαλυτέραν ἕκτασιν ἐξαπλουμένη ἀκόμη περισσότερον, νὰ σταματήσῃ δὲ καὶ νὰ θέσῃ ὄριον εἰς τὴν περαιτέρω διάδοσιν τῆς ἁμαρτίας, καὶ διὰ τοῦτο προσεύχεται ὑπὲρ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τὸν ἐνοχλοῦν³⁶. «Καὶ κατευθυνεῖς δίκαιον». Ὁ δίκαιος ὀνομάζεται εὐθύς· καὶ εὐθεῖα ὀνομάζεται ἡ καρδία ἡ γεμάτη κατορθώματα. Τί λοιπὸν ἐννοεῖ ἐδῶ ὁ προφήτης; Εὐχεται ἐκεῖνος πού εἶνε ἤδη εὐθύς

τευθύνεσθαι. Οὐ γὰρ ἂν τις εἴποι εἶναι τι ἐν τῷ δικαίῳ σκολιὸν
 οὐδὲ διεστραμμένον οὐδὲ στραγγαλιῶδες. Τάχα δὲ ἀναγκαία
 ὑπὲρ τοῦ δικαίου ἢ αἰτησις, ἵνα τὸ κατὰ πρόθεσιν αὐτοῦ εὐθὲς
 καὶ τὸ ἀδιάστροφον τῆς γνώμης, τοῦτο τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ χει-
 5 ραγωγίᾳ κατευθυνθῆ, ὡς μήτε ὑπὸ ἀσθενείας αὐτὸν ἀπονεῦσαι
 ποτε τοῦ οἰονεῖ κανόνος τῆς ἀληθείας, μήτε ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τῆς
 ἀληθείας τοῖς ἐνδιαστροφῶσι δόγμασι παραβλαβῆναι. «Ἐτάζων
 καρδίας καὶ νεφροὺς ὁ Θεὸς δικαίως». Ἐπειδὴ καρδίαν ἢ Γραφῇ
 πολλαχοῦ ἐπὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ παραλαμβάνει, νεφροὺς δὲ πολ-
 10 λαχοῦ ἐπὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ τῆς ψυχῆς, καὶ ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ
 σημαίνει· ὅτι, ὁ Θεός, κρινόν με ἐπὶ τε τοῖς δόγμασιν οἷς ἔχω
 περὶ τῆς εὐσεβείας, καὶ ἐπὶ τοῖς κινήμασι τοῖς παθητικοῖς·
 σὺ γὰρ εἰ ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροῦς. Ἐτασμός κυρίως ἐστὶν
 ἢ μετὰ πασῶν βασάνων προσαγομένη ἔρευνα παρὰ τῶν κριτῶν
 15 τοῖς ἐξεταζομένοις, ἵνα οἱ κρύπτοντες παρ' ἑαυτοῖς τὰ ἐπιζητού-
 μενα, τῇ ἀνάγκῃ τῶν πόνων εἰς τὸ ἐμφανὲς καταστήσωσι τὸ
 λανθάνον. Ἐν γὰρ τοῖς ἀπαραλογίστοις ἐξετασμοῖς τοῦ κριτοῦ
 ἐτάζονται μὲν ἡμῶν οἱ λογισμοί, ἐτάζονται δὲ καὶ αἱ πράξεις.
 Μηδεὶς οὖν προλαμβάνετω τὸν ἀληθινὸν κριτὴν, μηδὲ πρὸ και-
 20 ροῦ τις κρινέτω, («Ἔως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυ-
 πτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν»). Ἐν
 οὖν τῷ ἐτάζειν καρδίας καὶ νεφροὺς ὁ Θεὸς τὸ ἑαυτοῦ δίκαιον
 ἀναφαίνει. Ἠτάσθη μὲν οὖν ἡ καρδία τοῦ Ἀβραάμ, εἰ ἀγαπᾷ
 τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας,
 25 ὅτε ἐκελεύσθη ὀλοκαύτωμα ἀνενεγκεῖν τὸν Ἰσαάκ, ἵνα φανῆ
 ὅτι οὐκ ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν ὑπὲρ τὸν Θεόν. Ἠτάσθη δὲ καὶ Ἰακώβ
 ἐπιβουλευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ, ἵνα λάμψῃ ἐν τοσοῦτοις ἀμαρ-
 τήμασι τοῦ Ἡσαῦ μὴ ἀμβλυνομένη αὐτοῦ ἢ φιλαδελφία. Τού-
 των μὲν οὖν αἱ καρδίαι ἠτάσθησαν· νεφροὶ δὲ ἠτάσθησαν τοῦ
 30 Ἰωσήφ, ὅτε, ἐπιμανείσης αὐτῷ τῆς ἀκολάστου δεσποίνης, τὸ
 σεμνὸν τῆς σωφροσύνης τῆς ἀσχήμονος ἡδονῆς προετίμησεν.

νά παραμείνη εὐθύς. Διότι κανείς δὲν θὰ ἔλεγεν ὅτι ὑπάρχει κάτι δύστροπον ἢ διεστραμμένον ἢ πανοῦργον εἰς τὸν δίκαιον. Ἴσως δὲ εἶνε ἀναγκαῖον καὶ ὑπὲρ τοῦ δικαίου αὐτὸ τὸ αἴτημα, ὥστε ἡ ἐκ προθέσεων εὐθύτης καὶ ἡ σταθερά του γνώμη, νά κατευθυνθῇ διὰ τῆς χειραγωγίας τοῦ Θεοῦ, καὶ οὔτε ποτὲ νά ξεκλίνη τοῦ κανόνος τῆς ἀληθείας ἀπὸ ἀδυναμίαν, οὔτε νά τὸν βλάβῃ ποτὲ ὁ ἐχθρὸς τῆς ἀληθείας μὲ τὰ διεστραμμένα δόγματα. Ὁ Θεὸς ἐξετάζει δικαίως καρδίας καὶ νεφρούς. Ἐπειδὴ εἰς πολλὰ μέρη ἡ Γραφή ὑπὸ τὴν λέξιν καρδίαν ἐννοεῖ τὸ ἡγεμονικόν, καὶ εἰς πολλὰ μέρη ὑπὸ τὸ νεφρούς ἐννοεῖ τὸ ἐπιθυμητικόν τῆς ψυχῆς, καὶ ἐδῶ σημαίνει τὸ ἴδιον. Δηλαδή, Θεέ μου, κρίνέ με διὰ τὰ δόγματα τὰ ὁποῖα ἔχω περὶ τῆς πίστεως, καὶ διὰ τὰς κινήσεις τοῦ ἐπιθυμητικοῦ· διότι σὺ εἶσαι ἐκεῖνος ποὺ ἐξετάζεις καρδίας καὶ νεφρούς. Ἐτασμός κυρίως εἶνε ἡ ἔρευνα ἢ ὁποῖα γίνεται μὲ πολλοὺς κόπους ἐκ μέρους τῶν κριτῶν εἰς τοὺς ἐξεταζομένους, ὥστε ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι κρύπτουν ἐντὸς των ἐκεῖνα ποὺ ζητοῦν οἱ κριταί, νά ἀναγκασθοῦν ἐκ τοῦ κόπου τῆς ἐρέυνης νά φανερώσουν τὸ κρυφόν. Διότι εἰς τὰς ἀλανθάστοις ἐξετάσεις τοῦ κριτοῦ, ἐξετάζονται καὶ οἱ λογισμοί, ἐξετάζονται καὶ αἱ πράξεις. Κανείς λοιπὸν ἄς μὴ προλαμβάνῃ τὸν ἀληθινὸν κριτὴν, οὔτε νά κρίνῃ πρὸ καιροῦ, «Ἐως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὃς φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν»³⁷. Ὄταν ἐξετάζη ὁ Θεὸς τὰς καρδίας καὶ τοὺς νεφρούς φανερῶνει τὴν ἰδικὴν του δικαιοσύνην. Ἐξητάσθη λοιπὸν ἡ καρδία τοῦ Ἀβραάμ, ἐὰν ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, ὅταν διετάχθη νά θυσιάσῃ τὸν Ἰσαάκ, διὰ νά φανῇ ὅτι παραπάνω ἀπὸ τὸ παιδί του ἀγαπᾷ τὸν Θεόν. Ἐξητάσθη δὲ καὶ ὁ Ἰακώβ, ὅταν τὸν ἐπεβουλεύετο ὁ ἀδελφός του διὰ νά λάμψη ἡ φιλαδελφία αὐτοῦ ἐν μέσῳ τόσων ἀμαρτημάτων τοῦ Ἡσαῦ χωρὶς νά ἐξασθενίση. Αὐτῶν λοιπὸν αἱ καρδίαι ἐξητάσθησαν· τοῦ δὲ Ἰωσήφ ἐξητάσθησαν οἱ νεφροί, ὅταν ἡ ἀκόλαστος κυρία του τὸν ἠρωτεύθη μανιωδῶς καὶ αὐτὸς προετίμησεν ἀντὶ τῆς αἰσχροῦς ἡδονῆς τὴν σεμνότητα τῆς σωφροσύνης. Ἐξητάσθη δὲ διὰ τὸν ἐ-

Εἰς τοῦτο δὲ ἠτάσθη, ἵνα οἱ θεαταὶ τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ σύν-
θωνται δικαίως ἀπονεμομένην αὐτῷ τὴν τιμὴν, διὰ τὸ ἐν με-
γάλοις δοκιμασθηρίοις ὑπερλάμψαι αὐτοῦ τὴν σεμνότητα.

7. «Ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ». Κυρίως ἐν πολέμοις
5 κατὰ τὰς ἐφόδους τῶν ἐναντίων τὰς βοηθείας ἐπιζητοῦσιν οἱ πολε-
μούμενοι. Καὶ ἐνταῦθα τοίνυν ὁ τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν ἑαυτοῦ ἐ-
παισθανόμενος, καὶ τὸν ἐφροσῶτα αὐτῷ κίνδυνον παρὰ τῶν πε-
ριστρατοπεδενομένων αὐτὸν πολεμίων ὄρων, ἐρεῖ· Ἡ βοήθειά μου
οὐκ ἐκ πλούτου, οὐδὲ ἐκ σωματικῶν ἀφορμῶν, οὐδὲ ἐκ δυνά-
10 μεως καὶ ἰσχύος ἐμῆς, οὐδὲ ἐκ συγγενείας ἀνθρωπίνης, ἀλλ'
«ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ». Ποταπὴν δὲ συμμαχίαν ἀπο-
στέλλει τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν ὁ Κύριος, ἀλλαχοῦ μεμαθή-
καμεν τοῦ ψαλμοῦ λέγοντος· «Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύ-
κλω τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ῥύσεται αὐτούς». Καὶ ἀλλαχοῦ·
15 «Ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με». «Τοῦ σώζοντος τοὺς εὐθείς τῇ καρ-
δίᾳ». Εὐθὺς ἐστὶ τῇ καρδίᾳ ὁ τὸν λογισμὸν μὴ ἔχων ῥέποντα
πρὸς ὑπερβολὴν μηδὲ ἔλλειψιν, ἀλλ' ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸ
μέσον τῆς ἀρετῆς. Ὁ γὰρ ἀπὸ τῆς ἀνδρίας ἐπὶ τὸ ἔλαττον παρ-
εκκλίνας, κατὰ δειλίαν διαστρέφεται· ὁ δὲ ἐπὶ πλέον ὑπερτα-
20 θεῖς, ἐπὶ τὴν θρασύτητα ἀποκλίνει. Διόπερ τοῦτους σκολιοὺς
ἡ Γραφή ὀνομάζει, τοὺς ταῖς ὑπερβολαῖς καὶ ἔλλειψεσι τοῦ μέ-
σου διαμαρτάνοντας. Ὡσπερ γὰρ σκολιὰ γραμμὴ γίνεται,
ποτὲ μὲν ἐπὶ τὸ κυρτόν, ποτὲ δὲ ἐπὶ τὸ κοῖλον τῆς εὐθείας δια-
κλασθείσης· οὕτω καὶ σκολιὰ καρδιά, νῦν μὲν ὑψουμένη δι'
25 ἀλαζονείαν, νῦν δὲ ταπεινουμένη διὰ λύπας καὶ συστολάς.
Διόπερ φησὶν ὁ Ἐκκλησιαστής, ὅτι «Διεστραμμένον οὐ κατευθυν-
θήσεται». «Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος,
καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἐκάστην ἡμέραν». Τοῦτο ἔοικεν ἀπο-

ξῆς σκοπόν· διὰ νὰ συμφωνήσουν οἱ θεαταὶ τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ ὅτι δικαίως ἀπεδόθη εἰς αὐτὸν τιμὴ, διότι ἡ σεμνότης αὐτοῦ ὑπερέλαμψεν εἰς μεγάλας δοκιμασίας.

7. «Ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ». Κυρίως ἐν καιρῷ πολέμου κατὰ τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν ζητοῦν βοήθειαν ἐκεῖνοι ποὺ πολεμοῦνται. Καὶ ἐδῶ λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ ἀντιλαμβάνεται τοὺς ἀοράτους ἐχθρούς, καὶ βλέπει ἐπικείμενον τὸν κίνδυνον τῶν ἐχθρῶν ποὺ ἐστρατοπέδευσαν γύρω του, θὰ εἰπῇ· Δὲν θὰ μὲ βοηθήσῃ ὁ πλοῦτος, οὔτε αἱ σωματικαὶ ἱκανότητες, οὔτε ἡ δύναμις καὶ ἡ ἰσχὺς μου, οὔτε ἡ συγγένεια ἡ ἀνθρωπίνη, ἀλλὰ «θὰ μὲ βοηθήσῃ ὁ Θεός». Εἰς ἄλλον δὲ ψαλμὸν ἐμάθαμεν πόσον μεγάλην συμμαχίαν ἀποστέλλει ὁ Κύριος εἰς ἐκείνους ποὺ τὸν φοβοῦνται, ὅπου λέγει· «Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ῥύσεται αὐτούς»³⁸. Καὶ ἄλλοῦ· «Ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με»³⁹. «Τοῦ σφύζοντος τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ». Εὐθύς εἰς τὴν καρδίαν εἶνε ἐκεῖνος τοῦ ὁποῖου ὁ λογισμὸς δὲν κλίνει ἄλλοτε πρὸς τὴν ὑπερβολὴν καὶ ἄλλοτε πρὸς τὴν ἔλλειψιν ἀλλὰ κατευθύνεται πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀρετῆς. Διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν παρεκκλίνει πρὸς τὸ κατώτερον, μεταβάλλεται πρὸς τὴν δειλίαν· ἐκεῖνος δὲ ποὺ ἐπὶ πλέον ἐντείνει τὰς δυνάμεις του ἀποκλίνει πρὸς τὴν θρασύτητα. Διὰ τοῦτο αὐτοὺς ἡ Γραφή τοὺς ὀνομάζει δυστρόπους, διότι ξεφεύγουν τὴν μέσην γραμμὴν ἄλλοτε πρὸς τὰς ὑπερβολὰς καὶ ἄλλοτε πρὸς τὰς ἐλλείψεις. Καὶ ὅπως ἡ στραβὴ γραμμὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν διακλάδωσιν τῆς εὐθείας ἄλλοτε πρὸς τὸ κυρτὸν καὶ ἄλλοτε πρὸς τὸ κοῖλον, ἔτσι καὶ ἡ διεστραμμένη καρδιά, ἄλλοτε μὲν ἀνυψώνεται ἀπὸ ἀλαζονείαν, ἄλλοτε δὲ ταπεινώνεται ἀπὸ τὰς λύπας καὶ τὰς ταπεινώσεις. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Ἐκκλησιαστής ὅτι «διεστραμμένον οὐ κατευθυνθήσεται»⁴⁰. «Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν». Αὐτὸ φαίνεται ὅτι τὸ λέγει ὁ

40. Ἐκκλ. 1, 15.

τεινόμενος πρὸς τοὺς ποτε ταραχθισμένους ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσιν ὁ προφήτης διαλέγεσθαι, οἷονεὶ καταστέλλων τῶν ἀνθρώπων τὴν ταραχὴν, μὴ ποτε ἀπιστήσωσι τῇ περὶ τῶν ὄλων προνοίᾳ, ὀρῶντες ἀνεκδίκητον πατέρα ἐπὶ νιοῦ ἐπαναστάσει, 5 καὶ τὴν πονηρίαν τοῦ Ἀβεσσαλώμ εὐδοουμένην ἐν οἷς προέθετο. Διορθούμενος οὖν αὐτῶν τὸ ἐν τοῖς λογισμοῖς ἀνόητον, διεμαρτύρατο αὐτοῖς: «Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἐκάστην ἡμέραν». Οὐκ ἀκριτῶς τι γίνεται τῶν γινομένων, ἀλλὰ τοῖς ἐκάστον μέτροις 10 ἀντιμετρεῖ ὁ Θεός, οἷς προλαβὼν ἀπεμέτρησε τὰς κατὰ τὸν βίον πράξεις. Ἐπεὶ οὖν πέπρακται μοί τις ἁμαρτία, κατὰ τὴν ἀξίαν τὴν ἐμαντοῦ ἀντιλαμβάνω. «Μὴ τοίνυν λαλεῖτε κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν»: ὁ γὰρ Θεὸς κριτὴς δίκαιος. Μὴδὲ οὕτω ταπεινῶς διανοεῖσθαι περὶ Θεοῦ, ὥστε οἶεσθαι αὐτὸν ἀτονεῖν πρὸς τὴν 15 ἐκδίκησιν· καὶ γὰρ καὶ ἰσχυρὸς ἐστί. Τίς οὖν ἢ αἰτία τοῦ μὴ ταχεῖαν ἐπάγεσθαι τοῖς ἁμαρτάνουσι τὴν τιμωρίαν; Διότι μακρόθυμός ἐστι, «μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἐκάστην ἡμέραν». «Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στυλβώσει». Ἀπειλητικὸς ὁ λόγος, εἰς ἐπιστροφήν ἐνάγων τοὺς βραδεῖς εἰς με- 20 τάνοιαν. Οὐκ εὐθὺς ἀπειλεῖ τὰ τραύματα καὶ τὰς πληγὰς καὶ τοὺς θανάτους· ἀλλὰ στυλβῶσιν ὄπλων, καὶ οἷονεὶ παρασκευῆν τινα πρὸς τὴν ἄμυναν. Ὡσπερ γὰρ οἱ διασμήχοντες τὰ ὄπλα, τὴν ἐπὶ τὸν πόλεμον ὀρμὴν διὰ τούτου παραδηλοῦσιν, οὕτω καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπὶ τὸ τιμωρεῖσθαι κίνησιν ἐμφῆναι βουλόμενος 25 ὁ λόγος, στυλβῶν ἔφησεν αὐτοῦ τὴν ῥομφαίαν. «Τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε, καὶ ἠτοίμασεν αὐτό, καὶ ἐν αὐτῷ ἠτοίμασε σκευὴ θανάτου». Οὐ νευρά τίς ἐστίν ἢ διατεινούσα τὸ τόξον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κολαστικὴ δύναμις, ποτὲ μὲν ἐντεινωμένη, ποτὲ δὲ ἀνιεμένη. Τῷ οὖν ἁμαρτάνοντι ἀπειλεῖ ὁ λόγος, ὅτι ἔτοιμα αὐτῷ 30 ἐστί τὰ μέλλοντα εἰς κόλασιν ἀποπέμπεσθαι, ἐὰν ἐπιμένῃ τῇ ἁμαρτίᾳ. Ἠτοίμασται γὰρ ἐν τῷ τόξῳ σκευὴ θανάτου. Σκευὴ δὲ θανάτου, δυνάμεις εἰσὶν ἀφανιστικαὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ.

προφήτης ἀπευθυνόμενος πρὸς ἐκείνους πού ἴσως ταραχοῦν ἀπὸ τὰ συμβάντα καὶ τρόπον τινὰ καθησυχάζει τὴν ταραχὴν τῶν ἀνθρώπων, μὴ τυχὸν ἀπιστήσουν εἰς τὴν πρόνοιαν τῶν πάντων, βλέποντες νὰ μένη ἀνεκδίκητος ὁ πατήρ διὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ υἱοῦ του, καὶ ἡ κακία τοῦ Ἀβεσσαλώμ νὰ βαίνη κατ' εὐχὴν εἰς ὅσα ἐσχεδίασεν ἐκ τῶν προτέρων. Ἐπειδὴ λοιπὸν θέλει νὰ διορθώσῃ τὰς ἀνοήτους σκέψεις αὐτῶν, τοὺς διαβεβαιώνει· «Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν». Τίποτε ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν δὲν γίνεται ἀπερίσκεπτα, ἀλλ' ἀναλόγως μὲ τὸ μέτρον τοῦ καθενὸς μετρεῖ καὶ δίδει καὶ ὁ Θεὸς εἰς ἐκείνους πού ἐκ τῶν προτέρων ἐμοίρασε τὰ γεγονότα τοῦ βίου των. Ἀφοῦ λοιπὸν διέπραξα κάποιαν ἀμαρτίαν ἀνταμείβομαι κατὰ τὴν ἀξίαν μου. «Μὴ τοίνυν λαλεῖτε κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν»⁴¹· διότι ὁ Θεὸς εἶνε «κριτὴς δίκαιος». Οὔτε νὰ ἔχετε ταπεινὴν ἰδέαν περὶ Θεοῦ, ὥστε νὰ νομίζετε ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ἐκδικηθῇ· διότι εἶνε καὶ ἰσχυρὸς. Ποία λοιπὸν ἡ αἰτία πού δὲν τιμωρεῖ ἀμέσως τοὺς ἀμαρτάνοντας; Διότι εἶνε μακρόθυμος, «μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν». «Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει». Ὁ λόγος εἶνε ἀπειλητικὸς καὶ παρακινεῖ εἰς ἐπιστροφήν ἐκείνους πού δυσκόλως μετανοοῦν. Δὲν ἀπειλεῖ ἀμέσως μὲ τραύματα καὶ πληγὰς καὶ θανάτους· ἀλλὰ μὲ ἀκόνισμα τῶν ὄπλων καὶ τρόπον τινὰ κάποιαν προετοιμασίαν διὰ τὴν ἄμυναν. Καὶ ὅπως ἐκεῖνοι πού καθαρίζουν τὰ ὄπλα φανερώνουν διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τὴν ὁρμὴν πρὸς τὸν πόλεμον, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ φανερώσῃ τὴν διάθεσιν νὰ τιμωρήσῃ εἶπε ὅτι ἀκονίζει τὴν ρομφαίαν του. «Τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε, καὶ ἠτοίμασεν αὐτό, καὶ ἐν αὐτῷ ἠτοίμασε σκευὴ θανάτου». Δὲν ὑπάρχει καμμία χορδὴ ἢ ὅποια νὰ τεντώνῃ τὸ τόξον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δύναμις τιμωρητικὴ, πού ἄλλοτε τεντώνεται καὶ ἄλλοτε χαλαροῦται. Ἀπειλεῖ λοιπὸν ὁ λόγος τὸν ἀμαρτάνοντα ὅτι, ἐὰν ἐπιμένῃ εἰς τὴν ἀμαρτίαν, ἔτοιμα εἶνε ἐκεῖνα τὰ ὅποια θὰ σταλοῦν διὰ νὰ τὸν τιμωρήσουν. Διότι εἰς τὸ τόξον ἠτοιμάσθησαν θανατηφόρα ὄργανα. Σκευὴ θανάτου εἶνε δυνάμεις αἱ ὅποια ἐξαφανίζουν τοὺς

«Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξειργάσατο». Ὡσπερ τὸ πῦρ τῇ καιομένῃ ὕλῃ παρὰ τοῦ κτίσαντος ἐξειργάσθη· οὐ γὰρ διὰ τὸν ἀδάμαντα ἐκτίσθη τὸν μὴ τηκόμενον ὑπὸ τοῦ πυρός, ἀλλὰ διὰ τὰ ξύλα τὰ κατακαιόμενα· οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ βέλη ταῖς 5 εὐκαταπρήστοις ψυχαῖς, ὧν πολὺ τὸ ὕλικόν καὶ τὸ πρὸς ἀφανισμόν ἐπιτήδειον συνείλεκται, παρ' αὐτοῦ κατειργάσθη. Οἱ οὖν προλαβόντες καὶ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς τὰ πεπυρωμένα βέλη τοῦ διαβόλου, οὗτοι δέχονται τὰ βέλη τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτό φησι «Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς ἤδη καιομένοις ἐξειργάσατο». Καίουσι δὲ 10 ψυχὴν ἔρωτες σαρκικοί, καὶ ἐπιθυμίαι χρημάτων, καὶ διάπτυροι ὄργαι, καὶ λῦπαι φλέγουσαι καὶ ἐκτῆκουσαι τὴν ψυχὴν, καὶ φόβοι οἱ ἀλλότριοι τοῦ Θεοῦ. Ὁ μέντοι ἄτρωτος ὑπὸ τῶν τοῦ ἐχθροῦ βελῶν καὶ ἐνδεδυμένος τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ τῶν θανατηφόρων βελῶν ἀπέριτος διαμένει.

8. «Ἴδοὺ ὠδίνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον, καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν». Ὡς μὲν πρὸς τὴν τάξιν δοκεῖ συγκεχυμένως ἡ λέξις ἔχειν. Ἐπειδὴ πρῶτον αἱ κύνουσαι συλλαμβάνουσιν, εἶτα ὠδίνουσι, τελευταῖον δὲ τίκτουσιν. Ἐνταῦθα δέ, πρῶτον ἡ ὠδίν, εἶτα ἡ σύλληψις, εἶτα ὁ τοκετός. Πρὸς δὲ τὴν τῆς καρδίας σύλ- 20 ληψιν ἐμφαντικώτατα ἔχει. Αἱ γὰρ ἄλογοι τῶν ἀκολάστων ὀρμαί, καὶ αἱ μανικαὶ καὶ παροιστρῶσαι ἐπιθυμίαι ὠδίνες ἐλέχθησαν, διὰ τὸ μετὰ ὀξύτητος καὶ πόνου ἐγγίνεσθαι τῇ ψυχῇ. Κατὰ δὲ τὴν τοιαύτην ὀρμὴν ὁ περικρατῆς τῶν πονηρῶν μὴ γενόμενος βουλευμάτων συνέλαβε πόνον· καὶ ὁ τὴν ἐν τῇ καρ- 25 δία κακίαν διὰ τῶν πονηρῶν πράξεων ἐκκαύσας ἔτεκε τὴν ἀνομίαν. Ἔοικε δὲ ταῦτα λέγειν αἰσχυρόμενος ἐπὶ τῷ πατῆρ εἶναι παιδὸς παρανόμου. Οὐκ ἐμός, φησὶν, ὁ παῖς, ἀλλὰ τοῦ πατρὸς γέγονεν υἱός, ᾧ διὰ τῆς ἁμαρτίας ἑαυτὸν εἰσεποίησε. Διότι κατὰ τὸν Ἰωάννην, «Ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου 30 γεγέννηται». Ἴδοὺ οὖν ὠδίνησεν αὐτὸν διὰ τῆς ἀδικίας, καὶ συν-

ἐχθρούς τοῦ Θεοῦ. «Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξεργάσατο». Ὅπως ἀκριβῶς ἡ φωτιά κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ κτίστου διὰ τὴν ὕλην ποῦ καίεται, διότι δὲν κατεσκευάσθη διὰ τὸν ἀδάμαντα ποῦ δὲν λυώνει ἀπὸ τὴν φωτιάν, ἀλλὰ διὰ τὰ ξύλα ποῦ καίονται τελείως, ἔτσι καὶ τὰ βέλη τοῦ Θεοῦ κατεσκευάσθησαν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὰς ψυχὰς ποῦ εὐκόλως καίονται, εἰς τὰς ὁποίας τὸ ὑλικόν τὸ ὁποῖον συνεκεντρώθη εἶνε πολὺ καὶ κατάλληλον διὰ νὰ καῖ. Ἐκείνοι λοιπὸν ποῦ ἔλαβον ἐκ τῶν προτέρων καὶ κρατοῦν μέσα των τὰ ἀναμμένα βέλη τοῦ διαβόλου, αὐτοὶ δέχονται τὰ βέλη τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει· «Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς ἤδη καιομένοις ἐξεργάσατο». Καίουν δὲ τὴν ψυχὴν ἔρωτες σαρκικοί, καὶ ἐπιθυμίαι χρημάτων, καὶ φλογεραὶ ὄργαι, καὶ λύπαι ποῦ καίουν καὶ λυώνουν τὴν ψυχὴν καὶ φόβοι ξένοι ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐκεῖνος ποῦ μένει ἀκτύπητος ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ ἐχθροῦ καὶ εἶνε ἐνδεδυμένος τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, δὲν δοκιμάζει τὰ θανατηφόρα βέλη.

8. «Ἴδου ὠδίνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον, καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν». Φαίνεται ὅτι ἡ λέξις εἰς τὴν σειρὰν αὐτῶν τῶν πραγμάτων εἶνε συγκεχυμένη. Διότι αἱ ἔγκυοι γυναῖκες πρῶτα συλλαμβάνουν, ἔπειτα κοιλοπονοῦν καὶ τελευταῖα γεννοῦν. Ἐδῶ ὅμως, πρῶτα εἶνε ὁ κοιλόπονος, ἔπειτα ἡ σύλληψις καὶ ἔπειτα ὁ τοκετός. Εἶνε ὅμως ὀλοφάνερον ὅτι ἀναφέρονται εἰς τὴν σύλληψιν τῆς καρδίας. Διότι αἱ παράλογοι ὄρμαὶ τῶν ἀκολάστων καὶ αἱ μανιώδεις καὶ παράφοροι ἐπιθυμίαι, ὠνομάσθησαν ὠδίνες, διότι μὲ ὀξύτητα καὶ πόνον δημιουργοῦνται εἰς τὴν ψυχὴν. Εἰς μίαν τοιαύτην ἐπίθεσιν ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν ἐκυριάρχησεν εἰς τὰς πονηρὰς σκέψεις, συνέλαβε πόνον· καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μὲ τὰς πονηρὰς πράξεις ἐξάναψε τὴν ἀμαρτίαν ποῦ ὑπῆρχεν εἰς τὴν καρδίαν του, ἐγέννησε τὴν ἀμαρτίαν. Φαίνεται δὲ νὰ λέγη αὐτά, διότι ντρέπεται ποῦ εἶνε πατὴρ ἐνὸς παρανόμου υἱοῦ. Δὲν εἶνε, λέγει, ἰδικὸς μου υἱός, ἀλλὰ ἐγένεν υἱὸς τοῦ πατρός, εἰς τὸν ὁποῖον διὰ τῆς ἀμαρτίας ἔκανε τὸν ἑαυτὸν του υἱόν. Διότι κατὰ τὸν Ἰωάννην, «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται»⁴². Νὰ λοιπὸν, ἐκοιλοπόνησεν αὐτὸν διὰ τῆς ἀδικίας καὶ

ἔλαβεν αὐτόν, οἶονεὶ ἐν τοῖς οἰκειοτάτοις ἑαυτοῦ ὑπὸ τὰ σπλάγ-
 χνα τῆς ἰδίας διαθέσεως ἤγαγε καὶ ἐκνοφόρησεν αὐτόν ὁ διά-
 βολος· εἶτα ἀπεγέννησεν αὐτόν, ἐκφανῆ τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ
 καταστήσας, διότι πᾶσι προεκηρύχθη ἢ κατὰ τοῦ πατρὸς ἐπα-
 5 νάστασις. «Λάκκον ὤρυξε, καὶ ἀνέσκαφεν αὐτόν»). Οὐδὲ πᾶν ἐπὶ
 καλοῦ εὐρίσκομεν τὸ ὄνομα τοῦ λάκκου τεταγμένον ἐν ταῖς
 θείαις Γραφαῖς· ὡς οὐδὲ τὸ φρέαρ ὕδατος ἐπὶ χείρονος. Λάκκος
 μὲν γάρ ἐστιν εἰς δν ἐβλήθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Ἰωσήφ.
 Καὶ ὅτε πατάσεται «ἀπὸ πρωτοτόκου φαραῶ, ἕως πρωτοτό-
 10 κου τῆς αἰχμαλωτίδος τῆς ἐν τῷ λάκκῳ»). Καὶ ἐν τοῖς Ψαλμοῖς·
 «Προσελογίσθη μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον». Καὶ ἐν
 τῷ Ἰερεμῖα φησὶν· «Ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος,
 καὶ ὤρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐ δυνήσον-
 ται ὕδωρ συνέχειν». Ἄλλὰ καὶ ἐν τῷ Δανιήλ λάκκος λεόντων
 15 ἀναγέγραπται, εἰς δν ῥίπτεται Δανιήλ. Φρέαρ δὲ ὀρύσσει Ἀ-
 βραάμ· καὶ οἱ παῖδες τοῦ Ἰσαάκ· καὶ ἐπὶ φρέαρ ἐξελθὼν ἀνε-
 παύετο Μωϋσῆς. Καὶ ἐντολὴν λαμβάνομεν ἀπὸ τοῦ Σολομῶν-
 τος πίνειν ὕδατα ἀπὸ ἡμετέρων ἀγγείων, καὶ ἀπὸ ἡμετέρων
 φρεάτων πηγῆς. Καὶ ὁ Σωτὴρ παρὰ τῷ φρέατι τῆ Σαμαρείτιδι
 20 περὶ θείων μυστηρίων διαλέγεται. Τὴν δὲ αἰτίαν τοῦ ἐπὶ χει-
 ρόνων μὲν τοὺς λάκκους τετάχθαι, ἐπὶ κρείττωνων δὲ τὰ φρέα-
 τα, νομίζομεν ταύτην ὑπάρχειν. Ἐπίκτητον τὸ ὕδωρ ἐν τοῖς
 λάκκοις, πίπτον ἐξ οὐρανοῦ· ἐν δὲ τοῖς φρέασι φλέβες ὕδατων
 κεχωσμένοι, πρὶν ὀρυχθῆναι τοὺς τόπους, φανεροῦνται, περι-
 25 αιρεθέντων τῶν ἐπικαλυπτόντων χωμάτων, καὶ οἰασθήποτε
 οὐσίας ἐπικειμένης, ἥτις πᾶσά ἐστι γῆ. Καὶ ἐν ταῖς ψυχαῖς
 τοίνυν ἐστὶν οἶονεὶ ὄρυγμα ἐν αἷς καταπίπτει τὰ κρείττονα με-
 ταβάλλοντα καὶ παραχαραττόμενα, ὅτε τις τὰς περὶ τῶν καλῶν

συνέλαβεν αὐτόν, δηλαδή τὸν ὠδήγησεν ὁ διάβολος εἰς τοὺς πλεόν οἰκείους του καὶ τὸν ἐκυφόρησε κάτω ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς ἰδικῆς του διαθέσεως· ἔπειτα τὸν ἐγέννησε τελείως καὶ ἔκανεν ὀλοφάνερη τὴν ἀμαρτίαν του, διότι ἔγινε γνωστὴ εἰς ὅλους ἢ ἐπανάστασις κατὰ τοῦ πατρὸς του. «Λάκκον ὠρυξε καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν». Πουθενὰ εἰς τὰς θείας Γραφὰς δὲν συναντῶμεν τὸ ὄνομα «λάκκος» μὲ καλὴν σημασίαν. Οὔτε τὸ «φρέαρ ὕδατος» μὲ κακὴν σημασίαν. Διότι λάκκος ἦτο ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ἔρριψαν τὸν Ἰωσήφ οἱ ἀδελφοὶ του⁴³. Καὶ ὅταν ἔγινεν ἡ σφαγὴ «ἀπὸ πρωτοτόκου φαραῶ, ἕως πρωτοτόκου τῆς αἰχμαλωτίδος τῆς ἐν τῷ λάκκῳ»⁴⁴. Καὶ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς· «Προσελογίσθη μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον»⁴⁵. Καὶ εἰς τὸν Ἰερεμίαν λέγει· «Ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὠρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἱ οὐ δυνήσονται ὕδωρ συνέχειν»⁴⁶. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Δανιήλ «λάκκος λεόντων» ἀναφέρεται, εἰς τὸν ὁποῖον ρίπτεται ὁ Δανιήλ⁴⁷. Φρέαρ δὲ ἀνασκάπτει ὁ Ἀβραάμ καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Ἰσαάκ· καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐξῆλθε καὶ ἀνεπαύετο εἰς φρέαρ. Καὶ ἀπὸ τὸν Σολομῶντα παίρνομεν ἐντολὴν νὰ πίνωμεν νερὸ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μας δοχεῖα καὶ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μας φρέατα⁴⁸. Καὶ ὁ Σωτὴρ κοντὰ εἰς τὸ φρέαρ συνομιλεῖ μὲ τὴν Σαμαρείτιδα περὶ θείων μυστηρίων. Ἡ αἰτία δὲ τοῦ ὅτι οἱ λάκκοι λαμβάνονται μὲ κακὴν σημασίαν καὶ τὰ φρέατα μὲ καλὴν, νομίζομεν ὅτι εἶνε ἡ ἀκόλουθος. Τὸ νερὸ εἰς τοὺς λάκκους ἀποκτᾶται ἀπὸ ἕξω, πίπτοντας ἀπὸ τὸν οὐρανόν· εἰς τὰ φρέατα ὁμως ὑπάρχουν φλέβες ὑδάτων ποὺ εἶνε χωμέναι εἰς τὴν γῆν πρὶν σκαφοῦν οἱ τόποι ἐκεῖνοι, φανερώνονται δὲ ὅταν ἀφαιρεθοῦν τὰ χῶματα ποὺ τὰ καλύπτουν ἀπὸ ἐπάνω καὶ ὁποιαδήποτε οὐσία ἐπικάθηται, ἢ ὁποῖα ὅλη εἶνε γῆ. Καὶ εἰς τὰς ψυχὰς λοιπὸν ὑπάρχει τρόπον τινὰ λάκκος, εἰς τὰς ὁποίας καταπίπτουν τὰ καλύτερα, τὰ ὁποῖα μεταβάλλονται καὶ διαστρέφονται, ὅταν κανεῖς ἀλλάζῃ τὰς καλὰς ἐννοίας ποὺ πίπτουν

46. Ἰερ. 2, 13.

47. Δαν. 6, 16.

48. Παροιμ. 5, 15.

ἐννοίας πεσούσας εἰς αὐτὸν τρέπει, ἐπὶ τὸ κακουργότερον αὐ-
 τὰς διαστρέφων, καὶ ἐπὶ τὰ ἐναντία τῇ ἀληθείᾳ, οὐδὲν οἰκείον
 βεβουλευμένος ἔχειν καλόν. Καὶ πάλιν φρέατα, ὅτε, περιαι-
 ρεθέντων τῶν ἐπικαλυπτόντων χειρόνων, ἀναλάμπει φῶς καὶ
 5 πηγὴ ὕδατος ἐν λόγῳ καὶ δόγμασι ποτίμον. Διὰ τοῦτο ἕκαστον
 ἐαυτῷ φρέαρ κατασκευᾶσαι ἀναγκαῖον, ἵνα τηρήσῃ τὴν προ-
 ειρημένην ἐντολὴν τὴν λέγουσαν «Πῖνε ὕδατα ἀπὸ σῶν ἀγγείων,
 καὶ ἀπὸ σῶν φρεάτων πηγῆς». Οὕτω γὰρ χρηματίσομεν τέκνα
 τῶν ὀρυζάντων τὰ φρέατα, Ἄβραᾶμ καὶ Ἰσαᾶκ καὶ Ἰακώβ.
 10 Λάκκον δὲ οὐ ποιητέον, ἵνα μὴ ἐμπέσωμεν εἰς τὸ ὄρυγμα, κατὰ
 τὸ ἐνθάδε εἰρημένον, μηδὲ ἀκούσωμεν τὰ ἐν τῷ Ἰερεμίᾳ ἐπ'
 ὄνειδισμῷ τῶν ἁμαρτανόντων ἀναγεγραμμένα, τοῦ Θεοῦ λέ-
 γοντος περὶ αὐτῶν ἃ καὶ πρὸ βραχέως παρεθέμεθα: «Ἐμὲ ἐγκα-
 τέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὄρυξαν ἐαυτοῖς λάκκους
 15 συντετριμμένους, οἳ οὐ δυνήσονται ὕδωρ αὐτοῖς συνέχειν».

εἰς αὐτὸν καὶ τὰς διαστρέφει πρὸς τὸ ἐπιβλαβέστερον, καὶ εἰς ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀλήθειαν, διότι σκέπτεται ὅτι τίποτε καλὸν δὲν ἔχει ἰδικόν του. Καὶ πάλιν φρέατα (ἔχουν ἐκεῖναι αἱ ψυχαί) ὄταν, ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν τὰ κακὰ ἐπικαλύμματα, ἀναλάμπη φῶς καὶ πηγή ὕδατος ποῦ πίνεται καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τῶν δογμάτων. Διὰ τοῦτο εἶνε ἀνάγκη ὁ καθένας νὰ κατασκευάσῃ φρέαρ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, διὰ νὰ ἐφαρμόσῃ καὶ τὴν προλεχθεῖσαν ἐντολὴν ποῦ λέγει· «Πίνε ὕδατα ἀπὸ σῶν ἀγγείων, καὶ ἀπὸ σῶν φρεάτων πηγῆς»⁴⁹. Διότι ἔτσι θὰ γίνωμεν τέκνα ἐκείνων ποῦ ἀνοιξαν τὰ φρέατα, τοῦ Ἄβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. Λάκκον δὲ δὲν πρέπει νὰ ἀνοίξωμεν, διὰ νὰ μὴ πέσωμεν μέσα εἰς τὸ ἀνοιγμα, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποῦ λέγεται ἐδῶ, οὔτε νὰ ἀκούσωμεν ἐκεῖνα ποῦ ἀναφέρονται εἰς τὸν Ἱερεμίαν εἰς ὄνειδισμόν τῶν ἀμαρτωλῶν, περὶ τῶν ὁποίων λέγει ὁ Θεὸς αὐτὰ ποῦ εἶπαμεν καὶ πρὸ ὀλίγου· «Ἐμὲ ἐγκατέλιπον, πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὠρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἱ οὐ δυνήσονται ὕδωρ αὐτοῖς συνέχειν»⁵⁰.

50. Ἱερ. 2, 13.

ΟΜΙΛΙΑ Γ'

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΙΔ' ΨΑΛΜΟΥ
ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΚΙΖΟΝΤΩΝ

1. Χθές εἰς τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον ψαλμὸν ὑμῖν διαλεγόμενοι, ἐξικέσθαι πρὸς τὸ πέρας τοῦ λόγου ὑπὸ τῆς ὥρας οὐκ ἐπετροάπημεν. Νῦν δὲ ἤκομεν εὐγνωμόνες ὀφειλέται τὰ χρέα τῶν ἐλλειφθέντων ὑμῖν ἀποτινόντες. Ἔστι δὲ τὸ λειπόμενον
5 βραχὺ μὲν τὸ ἀκοῦσαι, ὥστε οὕτωςι δόξαι, καὶ ἴσως τοὺς πολλοὺς ὑμῶν καὶ παρέλαθεν, ὡς μηδὲ παραλελείφθαι τι τοῦ ψαλμοῦ νομισθῆναι. Μεγάλην μέντοι πρὸς τὰ τοῦ βίου πράγματα δύναμιν ἔχειν τὴν βραχεῖαν ταύτην λέξιν καταμαθόντες, οὐκ ᾤθημεν δεῖν παρεῖναι τὸ ἐκ τῆς ἐξετάσεως χρήσιμον. Ὑπογρά-
10 φων τῷ λόγῳ τὸν τέλειον ὁ προφήτης, τὸν τῆς ἀσαλεύτου ζωῆς ἐπιβήσεσθαι μέλλοντα, ἐν τοῖς ἀνδραγαθήμασι ἀπρηίθησε τό: «Ἄργύριον αὐτοῦ ἐπὶ τόκῳ μὴ δοῦναι». Πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς διαβέβληται ἡ ἁμαρτία αὕτη. Ὁ τε Ἰεζεκιήλ ἐν τοῖς μεγίστοις τῶν κακῶν τίθεται τόκον λαβεῖν καὶ πλεονασμόν· καὶ ὁ νόμος
15 διαρρήδην ἀπαγορεύει: «Οὐκ ἐκτοκιεῖς τῷ ἀδελφῷ σου καὶ τῷ πλησίον σου». Καὶ πάλιν φησί: «Δόλος ἐπὶ δόλῳ, καὶ τόκος ἐπὶ τόκῳ». Καὶ περὶ πόλεως δὲ τῆς ἐν πλήθει κακῶν εὐθηνουμένης ὁ ψαλμὸς τί φησιν; «Οὐκ ἐξέλιπεν ἐκ τῶν πλατειῶν αὐτῆς τόκος καὶ δόλος». Καὶ νῦν χαρακτηριστικὸν τῆς κατὰ τὸν ἄνθρωπον
20 τελειώσεως τὸ αὐτὸ τοῦτο παρείληφεν ὁ προφήτης λέγων· «Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ». Τῷ ὄντι γὰρ ἀπανθρω-

1. Ἰεζ. 22, 12.

2. Δευτ. 23, 20.

ΟΜΙΛΙΑ Γ'
ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΙΔ' ΨΑΛΜΟΥ
ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΚΙΖΟΝΤΩΝ

1. Χθές όταν σᾶς ἐξηγούσαμε τὸν δέκατον τέταρτον ψαλμόν, δὲν μᾶς ἐπέτρεψεν ἡ ὥρα νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ τέλος τοῦ λόγου. Σήμερα δὲ ἤλθαμεν ὡς εὐγνωμόνες χρεωφειλέται νὰ ἐξοφλήσωμεν τὸ χρέος τῶν ὑπολοίπων στίχων τοῦ ψαλμοῦ. Αὐτὸ δὲ ποῦ παρελείφθη εἶνε τόσο σύντομον, ὅταν τὸ ἀκούη κανεὶς, ὥστε ἔτσι νὰ φανῆ ὅτι δὲν παρελείφθη τίποτε ἀπὸ τὸν ψαλμόν, καὶ ἴσως νὰ διέφυγε τὴν προσοχὴν καὶ πολλῶν ἐξ ὑμῶν. Ἐπειδὴ ὁμως ἀντελήφθημεν ὅτι ἡ σύντομος αὐτὴ περικοπὴ ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὰ βιοτικὰ πράγματα, ἐνομίσαμεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ παραλείψωμεν τὸ χρήσιμον ἀπὸ τὴν ἐξέτασιν.

Ἐπειδὴ ὁ προφήτης ἠθέλε νὰ περιγράψῃ μὲ τὸν λόγον τὸν τέλειον, ἐκείνον ποῦ πρόκειται νὰ βαδίσῃ τὴν σταθερὰν ζωὴν, ἀπηρίθμησε μεταξὺ τῶν κατορθωμάτων καὶ τὸ ἐξῆς· «νὰ μὴ δανείζῃ τὰ χρήματά του ἐπὶ τόκῳ». Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γραφῆς κατηγορεῖται ἡ ἁμαρτία αὐτὴ. Καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ τοποθετεῖ μεταξὺ τῶν μεγάλων κακῶν τὸ νὰ λαμβάνῃ κανεὶς τόκον καὶ πλεόνασμα¹, καὶ ὁ νόμος ἀπαγορεύει κατηγορηματικῶς· «Οὐκ ἐκτοκιεῖς τῷ ἀδελφῷ σου καὶ τῷ πλησίον σου»². Καὶ πάλιν λέγει· «Δόλος ἐπὶ δόλῳ, καὶ τόκος ἐπὶ τόκῳ»³. Ἄλλὰ καὶ διὰ τὴν πόλιν ἢ ὅποια εἶνε πλουσία εἰς πλῆθος ἁμαρτιῶν τί λέγει ὁ ψαλμός; «Οὐκ ἐξέλιπεν ἐκ τῶν πλατειῶν αὐτῆς τόκος καὶ δόλος»⁴. Καὶ τῶρα ὡς χαρακτηριστικὸν τῆς τελειώσεως τοῦ ἀνθρώπου ὁ προφήτης ἐθεώρησεν αὐτὸ τὸ ἴδιον λέγων· «Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ». Πράγματι κρύβει ὑπερβο-

3. Ἱερ. 9, 6.

4. Ψαλ. 54, 12.

πίας ὑπερβολὴν ἔχει, τὸν μὲν τῶν ἀναγκαίων ἐνδεῶς ἔχοντα
 ζητεῖν δάνεισμα εἰς παραμυθίαν τοῦ βίου, τὸν δὲ μὴ ἀρκεῖσθαι
 τῷ κεφαλαίῳ, ἀλλ' ἐπινοεῖν ἐκ τῶν συμφορῶν τοῦ πένητος
 προσόδους ἑαυτῷ καὶ εὐπορίας συνάγειν. Ὁ μὲν οὖν Κύριος
 5 ἐναργῶς ἡμῖν διετέτατο λέγων· «Καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δα-
 νείσασθαι, μὴ ἀποστραφῆς»· ὁ δὲ φιλάργυρος ὁρῶν ὑπὸ τῆς ἀ-
 νάγκης ἄνδρα κατακαμπτόμενον πρὸ τῶν γονάτων ἱκετεύοντα,
 τί οὐ ποιοῦντα ταπεινόν; τί οὐ φθεγγόμενον; οὐκ ἔλεεῖ παρ'
 ἀξίαν πράττοντα· οὐ λογίζεται τὴν φύσιν, οὐκ ἐνδίδωσι ταῖς
 10 ἱκεσίαις, ἀλλ' ἄκαμπτος καὶ ἀμείλικτος ἔστηκεν, οὐ ταῖς δεή-
 σεσιν εἴκων, οὐ δάκρυσιν ἐπικλώμενος, ἐπιμένων τῇ ἀρνήσει,
 ἐξομνύμενος καὶ ἐπαρώμενος ἑαυτῷ, ἢ μὴν ἀπορεῖν παντελῶς
 χρημάτων, καὶ περισκοπεῖν καὶ αὐτὸς εἶ τινα εὗροι τῶν δανει-
 ζόντων, καὶ πιστούμενος τὸ ψεῦδος διὰ τῶν ὄρκων, κακὸν πα-
 15 ρεμπόρευμα τῆς ἀπανθρωπίας τὴν ἐπιτοκίαν προσκτώμενος.
 Ἐπειδὴν δὲ ὁ ζητῶν τὸ δάνειον τόκων μνησθῆ, καὶ ὑποθήκας
 ὀνομάσῃ, τότε καταβαλὼν τὴν ὄφρυν προσεμειδίασε, καὶ που
 καὶ πατρώας φιλίας ἀνεμνήσθη, καὶ συνήθη εἶπε καὶ φίλον·
 καί, ὀφόμεθα, φησίν, εἶπου τί ἐστὶν ἡμῖν ἀποκείμενον ἀργύ-
 20 ριον. Ἔστι δὲ παρακαταθήκη φίλου ἀνδρὸς ἐπ' ἐργασίᾳ παρα-
 θεμένου ἡμῖν. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν βαρεῖς ἐπ' αὐτῷ τοὺς τόκους
 ὥρισεν· ἡμεῖς δὲ πάντως ἐπανήσομέν τι, καὶ ἐπ' ἐλάττοσι τοῖς
 τόκοις δώσομεν. Τοιαῦτα κατασχηματιζόμενος, καὶ τοιούτοις
 25 προσκαταδήσας, καὶ πρὸς τῇ καταπονοῦσῃ πενίᾳ ἔτι καὶ τὴν
 ἐλευθερίαν τοῦ ἀνδρὸς προσαφελόμενος ὄχετο. Ὁ γὰρ τόκοις
 ἑαυτὸν ὑπεύθυνον καταστήσας, ὧν τὴν ἔκτισιν οὐχ ὑφίσταται,
 δουλείαν αὐθαίρετον κατεδέξατο διὰ βίου. Χρήματα, εἰπέ μοι,

λικὴν ἀπανθρωπίαν, ὁ μὲν ἕνας νὰ στερῆται καὶ τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ζωὴν καὶ νὰ ζητῇ δάνειον διὰ νὰ παρηγορηθῇ εἰς τὴν ζωὴν του, ὁ δὲ ἄλλος νὰ μὴ ἀρκῆται εἰς τὸ κεφάλαιον, ἀλλὰ νὰ ἐπινοῇ νέα κέρδη διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὰς συμφορὰς τοῦ πτωχοῦ καὶ νὰ συνάγῃ πλοῦτον. Ὁ Κύριος λοιπὸν σαφέστατα μᾶς διατάσσει λέγων· «Καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι, μὴ ἀποστραφῆς»⁵. ὁ φιλάργυρος ὁμως ἐνῶ βλέπει κάποιον ἄνδρα νὰ λυγίζῃ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, νὰ τὸν ἱκετεύῃ ἐμπρὸς εἰς τὰ πόδια του, νὰ κάμνῃ κάθε τι ταπεινόν, νὰ λέγῃ τὸ πᾶν, δὲν τὸν ἔλεει παρ' ὅλον ὅτι κάνει πράξεις ἀναξιοπρεπεῖς· δὲν σκέπτεται τὴν φύσιν του, δὲν ὑποχωρεῖ εἰς τὰς ἱκεσίας, ἀλλὰ παραμένει ἄκαμπτος καὶ ἀμείλικτος, δὲν ὑποχωρεῖ εἰς τὰς παρακλήσεις, δὲν λυγίζει εἰς τὰ δάκρυα, ἐπιμένει εἰς τὴν ἄρνησιν, καὶ ὀρκίζεται καὶ καταρᾶται τὸν ἑαυτὸν του, διότι εὐρίσκεται εἰς παντελεῖ ἔλλειψιν χρημάτων καὶ ψάχνει καὶ αὐτὸς μήπως εὕρῃ κάποιον ἀπὸ τοὺς δανειστὰς καὶ βεβαιώνει μὲ ὄρκους τὸ ψέμμα του ἀποκτώντας ὡς πρόσθετον κακὸν ἐμπόρευμα τῆς ἀπανθρωπίας τὴν ἐπιορκίαν. Ὅταν ὁμως ἐκεῖνος ποῦ ζητεῖ τὸ δάνειον ὑπενθυμίσῃ τοὺς τόκους καὶ ὀμιλήσῃ διὰ ὑποθήκας, τότε κατεβάζει τὰ φρύδια του καὶ χαμογελά, καὶ ἴσως νὰ θυμηθῇ κάποιαν πατρικὴν φιλίαν καὶ νὰ τὸν ἀποκαλέσῃ γινώριμον καὶ φίλον· καί, θὰ δοῦμε, λέγει, ἐὰν ἔχω κάπου φυλαγμένα χρήματα. Ὑπάρχει κάποια παρακαταθήκη ἐνὸς φίλου μου ἀνδρός, ὁ ὁποῖος μοῦ τὴν παρέδωσε διὰ νὰ τὴν τοκίσω. Ἀλλὰ ἐκεῖνος βεβαίως ὤρισε βαρεῖς τόκους δι' αὐτό· ἐγὼ ὁμως θὰ τοὺς ἐλαττώσω κατὰ τι καὶ θὰ σοῦ τὰ δώσω μὲ χαμηλότερον τόκον. Μὲ τέτοια φτιαχτὰ λόγια καὶ μὲ τέτοιας κολακείας ξεγελά τὸν ταλαίπωρον, δεσμεύοντάς τον μὲ γραμμάτια, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πτωχείαν, ποῦ τὸν καταταρνανεῖ, ἀφοῦ ἀφαιρέσῃ ἐπὶ πλεόν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνδρός, φεύγει. Διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κατέστησε τὸν ἑαυτὸν του ὑπεύθυνον εἰς τόκους τοὺς ὁποῖους δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ πληρώσῃ, ἔγινε δοῦλος μὲ τὴν θέλησίν του εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν. Πές μου, χρήματα καὶ κέρδη

καὶ πόρους ἐπιζητεῖς παρὰ τοῦ ἀπόρου; Καὶ εἰ πλουσιώτερόν σε ἀποφαίνειν ἠδύνατο, τί ἐζήτει παρὰ τὰς θύρας τὰς σᾶς; Ἐπὶ συμμαχίαν ἔλθῶν, πολέμιον εὗρεν. Ἀλεξιφάρμακα περιζητῶν, δηλητηρίοις ἐνέτυχε. Δέον παραμυθεῖσθαι τοῦ ἀνδρός 5 τὴν πτωχείαν, σὺ δὲ πολυπλασιάζεις τὴν ἐνδειαν, ἐκκαρποῦσθαι ζητῶν τὴν ἔρημον. Ὡσπερ ἂν εἴ τις ἰατρὸς πρὸς κάμνοντας εἰσιῶν, ἀντὶ τοῦ ὑγίειαν αὐτοῖς ἐπαναγαγεῖν, ὁ δὲ καὶ τὸ μικρὸν λείψανον τῆς δυνάμεως προσαφέλοιτο· οὕτω καὶ σὺ τὰς συμφορὰς τῶν ἀθλίων ἀφορμὴν πόρων ποιῆς. Καὶ ὥσπερ οἱ 10 γεωργοὶ ὄμβρους εὐχονται εἰς πολυπλασιασμόν τῶν σπερμάτων, οὕτως καὶ σὺ ἐνδείας καὶ ἀπορίας ἀνθρώπων ἐπιζητεῖς, ἵνα σοι ἐνεργὰ τὰ χρήματα γένηται. Ἄγνοεῖς πλείονα προσθήκην ταῖς ἀμαρτίαις ποιούμενος, ἢ τῷ πλούτῳ τὴν αὐξησιν ἀπὸ τῶν τόκων ἐπινοῶν; Καὶ ὁ μὲν ζητῶν τὸ δάνεισμα, μέσος ἀμη- 15 χανίας ἀπειλημμένος, ὅταν μὲν πρὸς τὴν πενίαν ἀπίδῃ, ἀπογινώσκει τὴν ἔκτισιν, ὅταν δὲ πρὸς τὴν παροῦσαν ἀνάγκην, κατατολμᾷ τοῦ δανείσματος. Εἶτα ὁ μὲν ἠτήτηθη ὑποκύψας τῇ χρεῖᾳ· ὁ δὲ ἀπέρχεται γραμματεῖοις αὐτὸν καὶ ἐχεγγύοις ἀσφαλισόμενος.

20 2. Λαβῶν δὲ τὰ χρήματα, τὴν μὲν πρώτην λαμπρὸς ἐστὶ καὶ περιχαρής, ἄλλοτρίῳ ἄνθει γεγανωμένος, ἐπισημαίνων τῇ μεταβολῇ τοῦ βίου. Τράπεζα γὰρ ἀνειμένη, ἐσθῆς πολυτελεστέρα· οἰκέται πρὸς τὸ φαιδρότερον ἐξηλλαγμένοι τῷ σχήματι, κόλακες, συμπόται, κηφῆνες οἴκων μυριοί. Ὡς δὲ τὰ μὲν 25 χρήματα ὑπορρεῖ, ὁ δὲ χρόνος προϊὼν τοὺς τόκους ἐαυτῷ συμπροᾶγει, οὐ νύκτες ἐκείνῳ ἀνάπαισιν φέρουσιν, οὐχ ἡμέρα φαιδρά, οὐχ ἥλιος τερπνός, ἀλλὰ δυσχεραίνει τὸν βίον, μισεῖ τὰς ἡμέρας πρὸς τὴν προθεσμίαν ἐπείγομένης, φοβεῖται τοὺς μῆνας ὡς τόκων πατέρας. Κἂν καθεύδῃ, ἐνύπνιον βλέπει τὸν

ζητεῖς ἀπὸ τὸν πτωχόν; Ἄλλὰ ἐὰν ἠδύνατο νὰ σὲ κάμη πλουσιώτερον, διὰ ποῖον λόγον νὰ ζητῇ νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς θύρας σου; Ἦλθε διὰ νὰ εὖρη σύμμαχον καὶ εὖρεν ἐχθρόν. Ζητοῦσε ἀντίδοτον καὶ ἐπέτυχε δηλητήρια. Ἐνῶ ἔπρεπε νὰ παρηγορήσῃς τὴν πτωχείαν τοῦ ἀνδρός, ἐσὺ μεγαλώνεις τὴν πτωχείαν του καὶ ζητεῖς νὰ καρποφορήσῃ ἡ ἔρημος. Ὅπως ἀκριβῶς ἐὰν κάποιος ἰατρὸς ἐπήγαιεν εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ ἀντὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ὑγείαν των, ἀφαιροῦσε καὶ τὴν ἐλαχίστην δύναμιν πού τοὺς ἀπέμεινεν, ἔτσι καὶ σὺ τὰς συμφορὰς τῶν πτωχῶν τὰς μεταβάλλεις εἰς μέσον πλουτισμοῦ. Καὶ ὅπως οἱ γεωργοὶ εὐχονται νὰ βρέξῃ διὰ νὰ αὐξηθοῦν οἱ καρποί, ἔτσι καὶ σὺ ζητεῖς τὰς πτωχείας καὶ τὰς στερήσεις τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ γίνουν ἀποδοτικὰ τὰ χρήματά σου. Ἄγνοεῖς ὅτι αὐξάνεις περισσότερον τὰς ἀμαρτίας σου ἀπὸ τὴν αὐξησιν πού ἐπινοεῖς εἰς τὸν πλοῦτον σου μὲ τοὺς τόκους; Καὶ ἐκεῖνος πού ζητεῖ τὸ δάνειον εὕρσκεται εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν, διότι, ὅταν ἀναλογισθῇ τὴν πτωχείαν, ἀπογοητεύεται διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν χρημάτων, ὅταν ὁμως σκεφθῇ τὴν ἀνάγκην εἰς τὴν ὁποίαν εὕρσκεται, τολμᾷ νὰ δανεισθῇ. Ἐπειτα, ὁ μὲν ἕνας ἐνικήθη, διότι ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀνάγκην· ὁ ἄλλος δὲ ἀναχωρεῖ ἀφοῦ ἐξασφάλισε τὸν ἑαυτὸν του μὲ γραμμάτια καὶ ἐγγυήσεις.

2. Ἀφοῦ δὲ λάβῃ τὰ χρήματα, τὴν πρώτην ἡμέραν εἶνε λαμπρὸς καὶ χαρούμενος, καὶ ἐπιχρισμένος μὲ ξένον μέταλλον φανερῶνει τὴν ἀλλαγὴν τῆς ζωῆς του. Διότι τὸ τραπέζι εἶνε γεμάτον, τὸ ἔνδυμα πολυτελέστερον, οἱ δοῦλοι μὲ ἀλλαγμένην τὴν ἐμφάνισιν πρὸς τὸ λαμπρότερον, κόλακες, συμποσιασταί, ἀμέτρητοι κηφῆνες εἰς τὰ σπίτια. Ὅμως καὶ τὰ χρήματα σιγὰ - σιγὰ φεύγουν, καὶ ὁ χρόνος προχωρεῖ καὶ αὐξάνει συγχρόνως τοὺς τόκους, τότε δὲν τὸν ἀναπαύουν πλέον οὔτε αἱ νύκτες, οὔτε ἡ λαμπρὰ ἡμέρα, οὔτε ὁ εὐχάριστος ἥλιος, ἀλλὰ δυσανασχετεῖ διὰ τὴν ζωὴν, μισεῖ τὰς ἡμέρας, διότι τὸν ὀδηγοῦν πρὸς τὴν προθεσμίαν, φοβεῖται τοὺς μῆνας, διότι εἶνε πατέρες τόκων. Καὶ ὅταν ἀκόμη κοιμᾶται, βλέπη εἰς τὸν ὕπνον του τὸν δανειστὴν νὰ στῆκῃ ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του ὡς κακὸν ὁ-

δανειστήν, κακὸν ὄναρ τῇ κεφαλῇ παριστάμενον· κἄν γρηγορῇ, ἔννοια αὐτῷ καὶ φροντίς ὁ τόκος ἐστί. «Δανειστοῦ, φησί, καὶ χρεωφειλέτου ἀπαντησάντων ἀλλήλοις, ἐπισκοπὴν ἀμφοτέρων ποιεῖται ὁ Κύριος». Ὁ μὲν ὥσπερ κύων ἐπιτρέχει τῇ ἄγρα·
 5 ὁ δὲ ὥσπερ ἔτοιμον θήραμα καταπιήσσει τὴν συντυχίαν. Ἐφαιρεῖται γὰρ αὐτοῦ τὴν παρρησίαν τὸ πένεσθαι. Ἀμφοτέροις ἢ ψῆφος ἐπὶ δακτύλων· τοῦ μὲν χαίροντος ἐπὶ τῇ ἀδξήσει τῶν τόκων, τοῦ δὲ στενάζοντος ἐπὶ τῇ προσθήκῃ τῶν συμφορῶν. «Πῖνε ὕδατα ἀπὸ σῶν ἀγγείων»· τουτέστι, τὰς οἰκείας ἀφορμὰς
 10 περισκόπει, μὴ ἐπ' ἀλλοτρίας πηγὰς βάδιζε, ἀλλ' ἐξ οἰκείων λιβάδων σύναγε σεαυτῷ τὰ παραμυθίας τοῦ βίου. Ἐχεις χαλκώματα, ἐσθῆτα, ὑποζύγιον, σκεύη παντοδαπά; Ταῦτα ἀπόδου· πάντα προέσθαι κατάδεξαι, πλὴν τῆς ἐλευθερίας. Ἄλλ' αἰσχύνομαι αὐτὰ δημοσιεύειν, φησίν. Τί οὖν ὅτι μικρὸν ὕστε-
 15 ρον ἄλλος αὐτὰ προκομίσει, καὶ ἀποκηρύξει τὰ σά, καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς σοῖς ἐπευωνίζων αὐτὰ διαθήσεται; Μὴ βάδιζε ἐπ' ἀλλοτρίας θύρας. «Φρέαρ γὰρ τῷ ὄντι στενὸν τὸ ἀλλότριον». Βέλτιον ταῖς κατὰ μικρὸν ἐπινοίαις τὴν χρεῖαν παραμυθήσασθαι, ἢ ἀθρόως ἐπαρθέντα τοῖς ἀλλοτρίοις, ὕστερον πάντων ὁμοῦ
 20 τῶν προσόντων ἀπογυμνοῦσθαι. Εἰ μὲν οὖν ἔχεις ὄθεν ἀποδῶς, τί οὐχὶ τὴν παροῦσαν ἔνδειαν ἐκ τούτων τῶν ἀφορμῶν διαλύεις; Εἰ δὲ ἀπορεῖς πρὸς τὴν ἔκτισιν, κακὸν κακῶ θεραπεύεις. Μὴ δέξῃ πολιορκούντά σε δανειστήν. Μὴ ἀνάσχη ὥσπερ ἄλλο τι θήραμα ἀναζητεῖσθαι καὶ ἐξιχνεύεσθαι. Ψεύδους ἀρχὴ τὸ δα-
 25 νεῖζεσθαι· ἀχαριστίας ἀφορμὴ, ἀγνωμοσύνης, ἐπιπορκίας. Ἄλλα ῥήματα τοῦ δανειζομένου, καὶ ἄλλα τοῦ ἀπαιτουμένου. Εἴθε σοι μὴ ἀπῆντησα τότε, ἤδη ἂν εὖρον τὰς ἀφορμὰς πρὸς

νειρον· καὶ ὅταν εἶνε ξύπνιος εἰς τὴν σκέψιν του καὶ εἰς τὴν φροντίδα του εἶνε ὁ τόκος. «Δανειστοῦ», λέγει, «καὶ χρεωφειλέτου ἀπαντησάντων ἀλλήλοις, ἐπισκοπὴν ἀμφοτέρων ποιεῖται ὁ Κύριος»⁶. Καὶ ὁ μὲν ἕνας ὡς σκύλος τρέχει εἰς τὸ θήραμα· ὁ δὲ ἄλλος ὡς ἔτοιμον θήραμα φοβεῖται τὴν συνάντησιν. Διότι ἡ πτωχεία τοῦ ἀφαιρεῖ τὸ θάρρος. Ἡ ἀπόφασις καὶ τῶν δύο εἶνε εἰς τὰ δάκτυλα· ὁ μὲν ἕνας χαίρεται, διότι θὰ αὐξηθοῦν οἱ τόκοι, ὁ ἄλλος στενάζει, διότι θὰ προστεθοῦν καὶ ἄλλαι συμφοραί. «Πῖνε ὕδατα ἀπὸ σῶν ἀγγείων»⁷· δηλαδή, τὰς ἰδικὰς σου ἀφορμάς νὰ ἐξετάζης, νὰ μὴ βαδίζης εἰς ξένας πηγὰς, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ σου λιβάδια νὰ παρηγορῆς τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὴν ζωὴν. Ἔχεις ἐργαλεῖα, ἔνδυμα, ζῶον, σκευὴ παντὸς εἶδους; Αὐτὰ νὰ ἀποδώσης· ὅλα νὰ προτιμήσης νὰ τὰ χάσης, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν σου. Ἄλλά, λέγει, ντρέπομαι νὰ τὰ βγάλω εἰς δημοπρασίαν. Τί λοιπὸν θὰ κάμης, ὅταν ὕστερα ἀπ' ὀλίγον ἄλλος θὰ τὰ μεταφέρῃ καὶ θὰ τὰ ξεγράψῃ ἀπὸ σένα, καὶ ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια σου θὰ τὰ πωλήσῃ εἰς εὐθνήν τιμὴν; Μὴ βαδίζης εἰς ξένας θύρας. Διότι πραγματικῶς «φρέαρ στενὸν τὸ ἀλλότριον»⁸. Εἶνε καλύτερον νὰ παρηγορῆ κανεὶς τὴν ἀνάγκην του ὀλίγον κατ' ὀλίγον μὲ διαφόρους ἐπινοήσεις, παρά ἀφοῦ ὑψωθῆ διὰ μιᾶς μὲ τὰ ξένα, ὕστερα νὰ ἀπογυμνωθῆ ἀπὸ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του. Ἐὰν λοιπὸν ἔχῃς διὰ νὰ τὰ ἐπιστρέψῃς, διατί τότε δὲν ἱκανοποιεῖς τὴν παροῦσαν ἀνάγκην μὲ αὐτὰ ποὺ ἔχεις; Ἐὰν ὁμως δὲν ἔχῃς πόρους διὰ νὰ πληρώσῃς τὸ χρέος σου, θεραπεύεις τὸ κακὸν μὲ τὸ κακόν. Νὰ μὴ καταδεχθῆς νὰ σὲ πολιορκῆ δανειστής. Νὰ μὴ ἀνεχθῆς νὰ σὲ ἀναζητοῦν καὶ νὰ ψάχνουν τὰ ἴχνη σου σὰν κάποιον ἄλλο θήραμα. Τὸ δάνειον εἶνε ἀρχὴ ψεύδους· εἶνε ἀφορμὴ ἀχαριστίας, ἀγνωμοσύνης, ἐπιπορκίας. Ἄλλα λέγει ὁ δανειζόμενος καὶ ἄλλα ὁ δανειστής. Εἶθε νὰ μὴ σὲ συναντοῦσα τότε, διότι θὰ

7. Παροιμ. 5, 15.

8. Παροιμ. 23, 27.

τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς ἀνάγκης. Οὐχὶ δὲ ἄκοντός μου ἐνέβαλες
 τῇ χειρὶ τὰ χρήματα; Ὑπόχαλκον δέ σου τὸ χρυσίον, καὶ πα-
 ρακεκομμένον τὸ νόμισμα. Εἴτε οὖν φίλος ὁ δανείζων, μὴ ζη-
 μιωθῆς αὐτοῦ τὴν φιλίαν· εἴτε ἐχθρός, μὴ γένη τῷ δυσμενεῖ
 5 ὑποχείριος. Μικρὸν ἐγκαλλωπισάμενος τοῖς ἀλλοτρίοις, ἔστε-
 ρον καὶ τῶν πατρῶων ἐκσθήση. Πένης εἰ νῦν, ἀλλ' ἐλεύθερος.
 Δανεισάμενος δέ, οὔτε πλουτήσεις, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφαι-
 ρεθήσῃ. Δούλος τοῦ δεδανεικότος ὁ δανεισάμενος, καὶ δούλος
 μισθοφόρος ἀπαραίτητον φέρων τὴν λειτουργίαν. Οἱ κύνες
 10 λαμβάνοντες ἡμεροῦνται· ὁ δὲ δανειστής λαμβάνων προσερε-
 θίζεται. Οὐ γὰρ παύεται ὑλακτῶν, ἀλλὰ τὸ πλεον ἐπιζητεῖ.
 Ἐὰν ὀμνήσῃ, οὐ πιστεύει· ἐρευνᾷ τὰ ἔνδον, τὰ συναλλάγματά
 σου πολυπραγμονεῖ. Ἐὰν προΐησθε τοῦ δωματίου, ἔλκει πρὸς
 ἑαυτὸν καὶ κατασύρει· ἐὰν ἔνδον σεαυτὸν κατακρούψῃς, ἐφέστηκε
 15 τῇ οἰκίᾳ, καὶ θυροκρουστεῖ. Ἐπὶ γαμετῆς καταισχύνει, ἐπὶ φί-
 λων καθυβρίζει, ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἄγχει· κακὸν συνάντημα ἐορ-
 τῆς· ἀβιώτόν σοι κατασκευάζει τὸν βίον. Ἀλλὰ μεγάλη, φησὶν,
 ἡ ἀνάγκη, καὶ οὐδεὶς πόρος χρημάτων ἕτερος. Τί οὖν τὸ ὄφελος
 ἐκ τοῦ τὴν σήμερον ὑπερθέσθαι; Πάλιν γὰρ ἤξει σοι ἡ πενία
 20 ὥσπερ ἀγαθὸς δρομεύς, καὶ ἡ αὐτὴ ἀνάγκη μετὰ προσθήκης
 παρέσται. Τὸ γὰρ δάνος οὐκ ἀπαλλαγὴν παντελῆ, ἀλλὰ μικρὰν
 ἀναβολὴν τῆς ἀμηχανίας παρέχεται. Σήμερον πάθωμεν τὰ ἐκ
 τῆς ἐνδείας δυσχερῆ, καὶ μὴ ἀποτιθώμεθα εἰς τὴν αὔριον. Μὴ
 δανεισάμενος μὲν ὁμοίως ἔση πένης καὶ σήμερον καὶ πρὸς τὸ
 25 ἐφεξῆς· δανεισάμενος δὲ χαλεπώτερον ἐκτρυνωθήσῃ, τοῦ τό-
 κου τὴν πενίαν προσεπιτείναντος. Καὶ νῦν μὲν οὐδεὶς ἐγκαλεῖ
 σοι πτωχεύοντι· ἀκούσιον γὰρ τὸ κακόν· ἐὰν δὲ τόκοις ὑπεύ-
 θυνος ᾖς, οὐκ ἔστιν ὅστις οὐ μέμψεται σοι τῇ ἀβουλίᾳ.

εὔρισκα τὸν τρόπον διὰ νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην. Δὲν μοῦ ἔβαλες τὰ χρήματα εἰς τὸ χέρι χωρὶς νὰ τὸ θέλω; Ὁ χρυσός σου ἦτο νοθευμένος μὲ χαλκὸν καὶ τὸ νόμισμά σου κίβδηλον. Ἐὰν λοιπὸν εἶνε φίλος ὁ δανειστής, μὴ βλάβῃς τὴν φιλίαν του· ἔὰν εἶνε ἐχθρός, μὴ πέσης εἰς τὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ. Ἄφοῦ χαρῆς ὀλίγον μὲ τὰ ξένα, ὕστερα θὰ χάσης καὶ τὰ πατρικά. Πτωχὸς εἶσαι τῶρα, ἀλλὰ ἐλεύθερος. Μὲ τὸ νὰ δανεισθῆς δὲ ὄχι μόνον δὲν γίνεσαι πλούσιος, ἀλλὰ χάνεις καὶ τὴν ἐλευθερίαν σου. Δοῦλος τοῦ δανειστοῦ εἶνε ὁ δανεισθεὶς καὶ μάλιστα δοῦλος μισθωτὸς ποῦ φέρει εἰς πέρας κατ' ἀνάγκην τὴν ὑπηρεσίαν του. Τὰ σκυλιά, ὅταν παίρνουν τροφήν, ἐξημερώνονται· ὁ δανειστής ὁμως παίρνοντας τὰ δανεικὰ ἐρεθίζεται περισσότερον. Διότι δὲν παύει νὰ γαυγίζῃ, ἀλλὰ ζητεῖ ἀκόμη περισσότερον. Ἐὰν ὀρκίζεσαι, δὲν πιστεύει· ἐξετάζει βαθύτερα, περιεργάζεται τὰς συναλλαγὰς σου. Ἐὰν ἐξέλθῃς ἀπὸ τὸ δωμάτιον, σὲ τραβᾷ πρὸς τὸν ἑαυτὸν του καὶ σὲ παρασύρει μαζί του· ἔὰν κρύψῃς τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὸ ἐσωτερικόν, στέκεται ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκίαν καὶ κτυπᾷ τὴν θύραν. Ἐμπρὸς εἰς τὴν σύζυγον σὲ καταντροπιάζει, εἰς τοὺς φίλους σὲ ὑβρίζει, εἰς τὰς ἀγορὰς σὲ πιέζει· κακὸν συναπάντημα εἰς τὴν ἑορτήν· σοῦ κάνει τὸν βίον ἀβίωτον. Ἀλλὰ, λέγει, μεγάλη εἶνε ἡ ἀνάγκη καὶ ἄλλος πόρος χρημάτων δὲν ὑπάρχει. Ποῖον λοιπὸν τὸ ὄφελος, ἔὰν ξεπεράσῃς τὴν σημερινὴν ἡμέραν; Πάλιν θὰ ἔλθῃ ἡ πτωχεία σὰν καλὸς ἀθλητῆς τοῦ δρόμου⁹ καὶ ἡ ἴδια ἀνάγκη θὰ παρουσιασθῇ μὲ προσθήκην. Διότι τὸ δάνειον δὲν σοῦ ἀπαλλάσσει ἐντελῶς, ἀλλὰ δίδει μικρὰν ἀναβολὴν εἰς τὴν ἀμηχανίαν σου. Ἄς ὑποφῆρωμεν σήμερα τὰς δυσκολίας τῆς στερήσεως, καὶ μὴ τὰς φορτώσωμεν εἰς τὴν αὔριον. Ἐὰν δὲν δανεισθῆς, θὰ εἶσαι τὸ ἴδιο πτωχὸς καὶ σήμερα καὶ εἰς τὸ μέλλον· ἔὰν ὁμως δανεισθῆς, θὰ βασανίζεσαι σκληρότερα, διότι ὁ τόκος θὰ σοῦ αὐξήσῃ τὴν πτωχείαν. Καὶ τῶρα μὲν κανεὶς δὲν σὲ κατηγορεῖ ποῦ εἶσαι πτωχός· διότι τὸ κακὸν ἦλθε χωρὶς τὴν θέλησίν σου· ἔὰν ὁμως καταστῆς ὑπεύθυνος διὰ τόκους, δὲν ὑπάρχει κανεὶς ὁ ὁποῖος δὲν θὰ σὲ κατηγορήσῃ διὰ τὴν ἀπερισκεψίαν σου.

3. Μὴ οὖν πρὸς τοῖς ἀκουσίοις κακοῖς ἔτι καὶ ἀθθαίρετον
κακὸν ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀνοίας ἐπισπασώμεθα. Νηπίας φρενὸς μὴ
ἐκ τῶν παρόντων ἑαυτὸν περιστέλλειν, ἀλλ' ἀδήλοισ ἐλπίσιν
ἐπιτρέψαντα φανερᾶς βλάβης καὶ ἀναντιορήτου κατατολμᾶν.
5 Ἦδη βούλευσαι πόθεν ἀποτίσεις. Ἐφ' ὧν λαμβάνεις; Ἄλλ' οὐκ
ἐξαρκεῖ καὶ πρὸς τὴν χρεῖαν καὶ πρὸς τὴν ἔκτισιν. Ἐὰν δὲ
δὴ καὶ τοὺς τόκους λογίσῃ, πόθεν τὰ χρήματα εἰς τοσοῦτον
πολυπλασιασθήσεται, ὥστε ἰδίᾳ μὲν σου θεραπεύειν τὴν χρεῖαν,
ἰδίᾳ δὲ ἐκπληροῦν τὸ κεφάλαιον, ἔξωθεν δὲ καὶ τόκους ἀπογεννᾶν;
10 Ἄλλ' οὐκ ἐξ ὧν λαμβάνεις ἀποδώσεις τὸ δάνειον. Ἐτέρωθεν
δέ; Ἐκείνας οὖν ἀναμένωμεν τὰς ἐλπίδας, καὶ μὴ ἔλθωμεν,
ὥσπερ οἱ ἰχθύες, ἐπὶ τὸ δέλεαρ. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνοι μετὰ τῆς
τροφῆς τὸ ἄγκιστρον καταπίνουσιν, οὕτω καὶ ἡμεῖς διὰ τὰ
χρήματα τοῖς τόκοις περιπειρόμεθα. Οὐδεμίαν αἰσχύνῃν τὸ πέ-
15 ρεσθαι προξενεῖ. Τί οὖν τὰ ἐκ τοῦ ὀφείλειν ὀνειδῆ ἑαυτοῖς προσ-
τιθέμεθα; Οὐδεὶς τραύματα τραύματι θεραπεύει, οὐδὲ κακῶ
τὸ κακὸν ἰᾶται, οὐδὲ πενίαν τόκοις ἐπανορθοῦται. Πλουσίους
εἰ; Μὴ δανείζου. Πένης εἰ; Μὴ δανείζου. Εἰ μὲν γὰρ εὐπο-
ρεῖς, οὐ χρήσεις δανείσματος· εἰ δὲ οὐδὲν ἔχεις, οὐκ ἀποτί-
20 σεις τὸ δάνειον. Μὴ δῶς σεαυτοῦ τὸν βίον εἰς ὑστεροβουλίαν,
μήποτε μακαρίσῃς τὰς πρὸ τῶν τόκων ἡμέρας. Ἐνὶ τούτῳ
διαφέρωμεν τῶν πλουτούντων οἱ πένητες, τῇ ἀμεριμνίᾳ. Καὶ
καταγελῶμεν αὐτῶν ἀγρυπνούντων, αὐτοὶ καθεύδοντες· καὶ
τῶν συνεστῶτων αἰεὶ καὶ φροντιζόντων, αὐτοὶ ἀφροντιστοῦν-
25 τες καὶ ἀνειμένοι. Ὁ μέντοι ὀφείλων, καὶ πένης ἐστὶ καὶ πολυ-
μέριμνος· ἄυπνος νύκτωρ, ἄυπνος μεθ' ἡμέραν, σὴνους πάν-
τα τὸν χρόνον· νῦν μὲν τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν ἀποτιμώμενος, νῦν
δὲ τὰς οἰκίας τὰς πολυτελεῖς, τοὺς ἀγροὺς τῶν πλουσίων, τὰς

3. Μὴ λοιπὸν ἐπισύρωμεν ἐπάνω μας κοντὰ εἰς τὰ ἀθέλητα κακὰ καὶ ἄλλο θεληματικὸν κακὸν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπερισκεψίας μας. Εἶνε γνῶρισμα νηπίου ἀνθρώπου νὰ μὴ φροντίζῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ διαθέτει τῶρα, ἀλλὰ νὰ στηρίζεται εἰς ἀβεβαίους ἐλπίδας καὶ νὰ τολμᾷ μίαν φανεράν καὶ ἀναντίρρητον βλάβην. Ἦδη σκέψου ἀπὸ ποῦ θὰ πληρώσῃς τὸ χρέος. Ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ λαμβάνεις; Ἀλλὰ αὐτὰ δὲν φθάνουν καὶ διὰ νὰ καλύψῃς τὴν ἀνάγκην σου καὶ διὰ τὴν ἐξόφλησιν. Ἐάν δὲ σκεφθῆς καὶ τοὺς τόκους, ἀπὸ ποῦ θὰ αὐξηθοῦν τὰ χρήματα εἰς τόσον μεγάλο ποσόν, ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ θεραπεύσουν τὴν ἀνάγκην σου, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐξοφλήσῃς τὸ κεφάλαιον, ἐπὶ πλεόν δὲ νὰ γεννοῦν ἀπὸ ἔξω καὶ τόκους; Ἀλλὰ δὲν θὰ ἐξοφλήσῃς τὸ δάνειον ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ λαμβάνεις. Ἀπὸ ἄλλους πόρους λοιπὸν; Ἄς περιμένωμεν λοιπὸν ἐκείνας τὰς ἐλπίδας καὶ ἄς μὴ πᾶμε, ὅπως τὰ ψάρια, εἰς τὸ δόλωμα. Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖνα μαζὶ μὲ τὴν τροφήν καταπίνουσι καὶ τὸ ἄγκιστρον, ἔτσι καὶ ἡμεῖς ἐξ αἰτίας τῶν χρημάτων ἀγκιστρωνόμεθα εἰς τοὺς τόκους. Δὲν προξενεῖ καμμίαν ἐντροπήν ἢ πτωχεῖα. Διὰ τί λοιπὸν νὰ προσθέτωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας τοὺς ὄνειδισμοὺς ἐξ αἰτίας τοῦ χρέους; Κανεὶς δὲν θεραπεύει τραύματα μὲ τραῦμα, οὔτε ἰατρεῦει τὸ κακὸν μὲ τὸ κακόν, οὔτε ἐπανορθώνει τὴν πτωχεῖαν μὲ τοὺς τόκους. Πλούσιος εἶσαι; Μὴ δανείζεσαι. Πτωχὸς εἶσαι; Μὴ δανείζεσαι. Διότι, ἐάν εἶσαι εὐκατάστατος, δὲν ἔχεις ἀνάγκην ἀπὸ δάνειον· ἐάν τίποτε δὲν ἔχῃς, δὲν θὰ ἐξοφλήσῃς τὸ δάνειον. Μὴ σκέπτεσαι διὰ τὴν ζωὴν μὲ ὑστεροβουλίαν, μήπως τότε μακαρίσῃς τὰς πρὸ τοῦ δανείου ἡμέρας. Εἰς ἓνα πρᾶγμα διαφέρομεν οἱ πτωχοὶ ἀπὸ τοὺς πλουσίους, εἰς τὴν ξεγνοιασίαν. Καὶ τοὺς κοροϊδεύομεν, ὅταν ἀγρυπνοῦν, ἐνῶ οἱ ἴδιοι κοιμῶμεθα· καὶ ὅταν αὐτοὶ πιέζωνται πάντοτε ἀπὸ μερίμνας καὶ φροντίδας, ἡμεῖς εἴμεθα ἀμέριμνοι καὶ ἡσυχιοὶ. Διότι ἐκεῖνος ποῦ χρεωστεῖ καὶ πτωχὸς εἶνε καὶ πολλὰς φροντίδας ἔχει· ἄπνους εἶνε τὴν νύκτα, ἄπνους τὴν ἡμέραν, πάντοτε σκεπτικός· τῶρα κάμνει ἐκτίμησιν τῆς ἰδικῆς του περιουσίας, συγχρόνως δὲ ἐκτιμᾷ καὶ τὰς πολυτελεῖς οἰκίας, τὰ

ἐσθῆτας τῶν ἐντυγχανόντων, τὰ σκευή τῶν ἐστιῶντων. Εἰ ταῦ-
 τα ἐμὰ ἦν, φησὶν, ἀπεδιδόμην τόσου καὶ τόσου, καὶ ἀπηλλασ-
 σόμην τοῦ τόκου. Ταῦτα αὐτοῦ καὶ νύκτωρ ἐγκαθέζεται τῇ
 καρδίᾳ, καὶ μεθ' ἡμέραν τὰς ἐννοίας κατείληφεν. Ἐὰν τὴν θύ-
 5 ραν πατάξῃς, ὁ χρεώστης ὑπὸ τὴν κλίνην. Σφοδρῶς εἰσέδραμέ-
 τις· τοῦ δὲ ἐπάταξεν ἡ καρδία. Ὑλακτεῖ ὁ κύων; Ὁ δὲ ἰδρωτί
 περιρρεῖται, καὶ ἀγωνία συνέχεται, καὶ περισκοπεῖ πόθεν φύ-
 γῃ. Ὅταν ἡ προθεσμία προσάγῃ, μεριμνᾷ τί ψεύσεται· ποίαν
 πλασάμενος πρόφασιν τὸν δανειστὴν διακρούσεται. Μὴ μόνον
 10 λαμβάνοντα σεαυτὸν ἐννόει, ἀλλὰ καὶ ἀπαιτούμενον. Τί πολυ-
 τόκῳ θηρίῳ σεαυτὸν παραζευγνύεις; Τοὺς λαγούς φασὶ καὶ
 τίκτειν ὁμοῦ καὶ τρέφειν καὶ ἐπικυτσκεσθαι. Καὶ τοῖς τοκο-
 γλύφοις τὰ χρήματα ὁμοῦ δανεῖζεται καὶ γεννᾶται καὶ ὑποφύε-
 ται. Ὅπῳ γὰρ ἐδέξω εἰς χεῖρας, καὶ τοῦ παρόντος μηνὸς ἀπη-
 15 τήθῃς τὴν ἐργασίαν. Καὶ τοῦτο πάλιν δανεισθέν, ἕτερον κακὸν
 ἐξέθρεψε, κάκεινο ἕτερον, καὶ τὸ κακὸν εἰς ἄπειρον. Διὰ τοῦτο
 καὶ τῆς προσηγορίας ταύτης ἠξίωται τὸ εἶδος τοῦτο τῆς πλεο-
 νεξίας. Τόκος γάρ, ὡς οἶμαι, διὰ τὴν πολυγονίαν τοῦ κακοῦ
προσηγόρευται. Πόθεν γὰρ ἄλλοθεν; Ἡ τάχα τόκος λέγεται
 20 διὰ τὰς ὠδῖνας καὶ λύπας, ἃς ἐμποιεῖν ταῖς ψυχαῖς τῶν δανει-
 σμένωνν πέφυκεν. Ὡς γὰρ ἡ ὠδὴν τῇ τικτούσῃ, οὕτως ἡ προ-
 θεσμία τῷ ὑποχρέῳ παρίσταται. Τόκος ἐπὶ τόκῳ, πονηρῶν
 γονέων πονηρὸν ἔκγονον. Ταῦτα λεγέσθω γεννήματα ἐχιδνῶν,
 τὰ τῶν τόκων ἀποκνήματα. Τὰς ἐχίδνας λέγουσι τὴν γαστέρα
 25 τῆς μητρὸς διεσθιούσας τίκτεσθαι. Καὶ οἱ τόκοι τοὺς οἴκους

10. Ἐπειδὴ ἡ λέξις «τόκος» σημαίνει «γέννα», «νεογνόν», ὁ Μ. Βασίλειος ἐδῶ κάνει λογοπαίγνιον. Τὸν παρομοιάζει μὲ πολύτοκον θηρίον, ποῦ γεννᾷ πολλά νεογνά. Πολυτόκους συνήθως ἔλεγον τοὺς λαγούς.

11. «Τίκτειν γὰρ δὴ καὶ ἄρρενα λαγῶν ἔλεγε καὶ παιδοποιεῖσθαι τε

κτήματα τῶν πλουσίων, τὰ ἐνδύματα αὐτῶν ποῦ συναντᾷ, τὰ σκεύη αὐτῶν ποῦ τρώγουν. Ἐάν αὐτά ἦταν ἰδικά μοι, λέγει, θὰ τὰ ἐπωλοῦσα τόσο καὶ τόσο καὶ θὰ ξελάφρωνα ἀπὸ τὸν τόκον. Αὐταὶ αἱ σκέψεις ἐνεδρεύουν κατὰ τὴν νύκτα εἰς τὴν καρδίαν του καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἀπασχολοῦν τὴν σκέψιν του. Ἐάν κτυπήσης τὴν θύραν, ὁ χρεωφειλέτης κρύπτεται κάτω ἀπὸ τὸ κρεβάτι. Μπῆκε κάποιος ξαφνικά μέσα; ἡ καρδία του ἐκτύπησε δυνατά. Γαυγίζει ὁ σκύλος; Περιλούεται ἀπὸ τὸν ἰδρῶτα, καὶ καταλαμβάνεται ἀπὸ ἀγωνίαν, καὶ κυττάζει ἀπὸ ποῦ νὰ φύγη. Ὅταν πλησιάζῃ ἡ προθεσμία, σκέπτεται τί ψέμμα νὰ εἶπη, μὲ ποίαν πλαστὴν πρόφασιν νὰ ἀποφύγη τὸν δανειστήν. Νὰ μὴ σκέπτεσαι τὸν ἑαυτὸν σου, μόνον ὅταν δανείζεσαι, ἀλλὰ σκέψου ὅτι καὶ θὰ ἐξοφλήσης τὸ δάνειον. Διατί δένεις τὸν ἑαυτὸν σου μὲ γόνιμον θηρίον;¹⁰ Λένε ὅτι οἱ λαγοὶ συγχρόνως γεννοῦν καὶ τρέφουν καὶ κυοφοροῦν¹¹. Καὶ εἰς τοὺς τοκιστὰς τὰ χρήματα συγχρόνως δανείζονται καὶ γεννοῦν καὶ βλαστάνουν νέα. Δὲν τὰ πῆρες ἀκόμη εἰς τὰ χέρια σου καὶ σοῦ ἐζητήθη ὁ τόκος τοῦ παρόντος μηνός. Καὶ αὐτὸ πάλιν, ἀφοῦ ἐδόθη ὡς δάνειον, ἀνατρέφει ἄλλο κακόν, καὶ ἐκεῖνο ἄλλο, καὶ τὸ κακὸν συνεχίζεται ἐπ' ἄπειρον. Διὰ τοῦτο τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς πλεονεξίας ἔλαβεν αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν. Διότι τόκος, νομίζω, ὠνομάσθηκε διὰ τὴν μεγάλην γονιμότητα τοῦ κακοῦ. Καὶ ἀπὸ ποῦ ἄλλοῦ; Ἡ ἴσως τόκος λέγεται διὰ τοὺς πόνους καὶ τὰς λύπας ποῦ προξενεῖ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν δανεισθέντων. Διότι, ὅπως παρουσιάζεται ὁ πόνος εἰς ἐκείνην ποῦ μέλλει νὰ γεννήσῃ, ἔτσι παρουσιάζεται καὶ ἡ προθεσμία εἰς τὸν χρεωφειλέτην. Τόκος ἐπ' ἀνω εἰς τὸν τόκον εἶνε πονηρὸν γέννημα πονηρῶν γονέων. Αὐτὰ νὰ λέγεις γεννήματα ἐχιδνῶν, τὰ γεννήματα τῶν τόκων. Λέγουν ὅτι αἱ ἐχιδναὶ γεννῶνται, ἀφοῦ καταφάγουν τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς των. Καὶ οἱ τόκοι παύουν νὰ γεννοῦν, ἀφοῦ φάγουν τε-

ἅμα καὶ ὠδίνειν καὶ τῆς φύσεως μὴ ἀμοιρεῖν ἑκατέρας. καὶ ὡς ἐκτρέφει τεκῶν ἔλεγε, καὶ ὡς ἀποτίκτει καὶ δύο ποῦ καὶ τρία» Αἰλιανοῦ, Περὶ ζῴων 13, 12.

τῶν ὀφειλόντων ἐκφαγόντες ἀπογεννῶνται. Τὰ σπέρματα χρό-
 νῷ φύεται, καὶ τὰ ζῶα χρόνῳ τελεσφορεῖται· ὁ δὲ τόκος σή-
 μερον γεννᾶται, καὶ σήμερον τοῦ τίκτειν ἀρχεται. Τῶν ζῴων
 τὰ ταχὺ τίκτοντα ταχὺ τοῦ γεννᾶν παύεται· τὰ δὲ χρήματα
 5 ταχεῖαν λαμβάνοντα τοῦ πλεονασμοῦ τὴν ἀρχήν, ἀτέλεστον
 ἐπιδέχεται τὴν εἰς τὸ πλεῖον προσθήκην. Τῶν ἀδξανομένων
 ἕκαστον, ἐπειδὴν πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀφίκηται μέγεθος, τῆς ἀδ-
 ξήσεως ἴσταται· τὸ δὲ τῶν πλεονεκτῶν ἀργύριον τῷ χρόνῳ
 παντὶ συμπαραύξεται. Τὰ ζῶα, παραδόντα τοῖς ἐκγόνοις τὸ
 10 τίκτειν, αὐτὰ τῆς κνήσεως παύεται· τὰ δὲ τῶν δανειστῶν ἀρ-
 γύρια καὶ τὰ ἐπιγινόμενα τίκτει, καὶ τὰ ἀρχαῖα νεάζει. Μὴ σύ-
 γε εἰς πείραν ἔλθοις τοῦ ἀλλοκότου τούτου θηρίου.

4. Ἐλεύθερος ὄραξ τὸν ἥλιον. Τί φθονεῖς σεαυτῷ τῆς
 παρρησίας τοῦ βίου; Οὐδεὶς πύκτης οὕτω τὰς πληγὰς τοῦ ἀν-
 15 ταγωνιστοῦ ὑποφεύγει, ὡς ὁ δανεισάμενος τοῦ χρήστου τὰς
 συντηχίας, πρὸς κίονας καὶ τοίχους ἀποσκιάζων τὴν κεφαλὴν.
 Πῶς οὖν διατραφῶ, φησίν; Ἔχεις χεῖρας, ἔχεις τέχνην· μι-
 σθαροῦ, διακόνει· πολλαὶ ἐπίνοιαι τοῦ βίου, πολλαὶ ἀφορμαί.
 ἀλλ' ἀδυνάτως ἔχεις; Προσαίτει παρὰ τῶν κεκτημένων. Ἄλλ'
 20 αἰσχρὸν τὸ αἰτεῖν; Αἰσχροτέρων μὲν οὖν τὸ δανεισάμενον ἀπο-
 στερεῖν. Οὐ πάντως νομοθετῶν ταῦτα λέγω, ἀλλ' ὑποδεικνύς,
 ὅτι πάντα σοι τοῦ δανειζέσθαι φορητότερα. Ὁ μύρμηξ μὲν δύ-
 νηται, μήτε προσαιτῶν, μήτε δανειζόμενος, διατρέφεσθαι·
 καὶ μέλισσα τὰ λείψανα τῆς οἰκειᾶς τροφῆς βασιλευσι χαρί-
 25 ζεται· οἷς οὔτε χεῖρας, οὔτε τέχνας ἢ φύσις ἔδωκεν. Σὺ δὲ τὸ
 εὐμήχανον ζῶον ὁ ἄνθρωπος, μίαν τῶν πασῶν μηχανὴν οὐχ
 εὐρήσεις πρὸς τὴν τοῦ βίου διαγωγὴν; Καίτοι ὀρώμεν οὐχὶ
 τοὺς τῶν ἀναγκαίων ἐνδεεῖς ἐρχομένους ἐπὶ τὸ δάνειον (οὐδὲ
 γὰρ ἔχουσι τοὺς πιστεύοντας), ἀλλὰ δανειζονται ἄνθρωποι,
 30 δαπάναις ἀνειμέναις καὶ πολυτελείαις ἀκάρποις ἑαυτοὺς ἐπι-

λείως τὰς οἰκίας τῶν χρεωφειλετῶν. Τὰ σπέρματα μὲ τὸν καιρὸν φυτρῶνουν, καὶ τὰ ζῶα μετὰ ἀπὸ χρόνον γεννῶνται· ὁ τόκος ὁμως σήμερα γεννᾶται καὶ σήμερα ἀρχίζει νὰ γεννᾷ. Ὅσα ἀπὸ τὰ ζῶα γεννοῦν γρήγορα, γρήγορα παύουν καὶ νὰ γεννοῦν· τὰ χρήματα ὁμως, ἐνῶ ἀρχίζουν γρήγορα νὰ αὐξάνουν, ἀτελειώτον ἔχουν τὴν αὐξησιν. Τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ζῶα ποὺ αὐξάνει, ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ κανονικόν του μέγεθος, παύει νὰ αὐξάνῃ· τὰ χρήματα ὁμως τῶν πλεονεκτῶν αὐξάνονται συγχρόνως μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου. Τὰ ζῶα παύουν νὰ γεννοῦν, ὅταν τὰ τέκνα των καταστοῦν ἱκανὰ νὰ γεννοῦν· τὰ χρήματα ὁμως τῶν δανειστῶν καὶ τὰ νέα γεννοῦν καὶ τὰ παλαιὰ γίνονται νέα. Ἐσὺ νὰ μὴ λάβῃς πείραν αὐτοῦ τοῦ παραδόξου θηρίου.

4. Ἐλεύθερος βλέπεις τὸν ἥλιον. Διατί φθονεῖς τὴν παρησίαν τῆς ζωῆς σου; Κανένας πυγμαῖος δὲν ἀποφεύγει τόσο τὰ κτυπήματα τοῦ ἀντιπάλου του ὅσον ὁ χρεωφειλέτης τὰς συναντήσεις τοῦ δανειστοῦ, κρύπτοντας τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν σκιὰν τῶν κίωνων καὶ τῶν τοίχων. Πῶς λοιπόν, λέγει, θὰ συντηρηθῶ; Ἔχεις χέρια, ἔχεις τέχνην· δούλευε ἐπὶ μισθῷ, διακόνει· πολλὰ δύνασαι νὰ ἐπινοήσῃς εἰς τὴν ζωὴν, πολλαὶ εὐκαιρίαι ὑπάρχουν. Δὲν δύνασαι νὰ ἐργασθῆς; Ζητιάνευε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν. Ἄλλ' εἶνε ἐντροπὴ νὰ ζητιανεύῃς; Ἄλλ' εἶνε περισσότερον ἐντροπὴ νὰ μὴ ἐπιστρέφῃς τὸ δανεικόν. Πάντως αὐτὰ τὰ λέγω χωρὶς νὰ ἔχουν κῦρος νόμου, ἀλλὰ ὑποδεικνύω ὅτι ὅλα εἶνε πιὸ ὑποφερτὰ ἀπὸ τὸ δάνειον. Τὸ μυρμήγκι δύναται, χωρὶς νὰ ζητιανεύῃ καὶ χωρὶς νὰ δανεῖζεται, νὰ συντηρῆται· καὶ ἡ μέλισσα τὰ ἀπομεινάρια τῆς ἰδικῆς τῆς τροφῆς τὰ χαρίζει εἰς τοὺς βασιλεῖς¹², εἰς τοὺς ὁποίους οὔτε χέρια, οὔτε τέχνας ἔδωκεν ἢ φύσις. Σὺ δὲ ὁ ἄνθρωπος, ποὺ εἶσαι ζῶον ποὺ εὐκόλως μηχανᾶσαι τὰ πάντα, δὲν εὕρισκεις μίαν ἀπὸ ὅλας μηχανῆν διὰ νὰ ζήσης; Καὶ ὁμως δανεῖζονται ὄχι ἐκεῖνοι ποὺ στεροῦνται τὰ ἀναγκαῖα (διότι δὲν τοὺς ἔχουν ἐμπιστοσύνην), ἀλλὰ δανεῖζονται ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐπιδίδονται εἰς ἀσώτους δαπάνας καὶ ἀνωφελεῖς πολυτελείας, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν δοῦλοι

δίδόντες, οἱ γυναικείαις ἡδυναθείαις δουλεύοντες. Ἐμοί, φη-
 σίν, ἐσθῆτα πολυτελῆ καὶ χρυσία, τοῖς παιδίοις κόσμον αὐτοῖς
 εὐπρεπῆ τῶν ἐνδυμάτων, ἀλλὰ καὶ τοῖς οἰκέταις ἀνθινὰ καὶ
 ποικίλα τὰ περιβόλαια, τῇ τραπέζῃ δαψίλειαν. Ὅ τὰ τοιαῦτα
 5 λειτουργῶν γυναικί, ἐπὶ τὸν τραπεζίτην ἔρχεται, καὶ πρὶν χρή-
 σασθαι τοῖς ληφθεῖσιν, ἄλλον ἐξ ἄλλου μεταλαμβάνει δεσπότην,
 καὶ μετενδεσμῶν ἀεὶ τοὺς δανείζοντας, τῇ συνεχείᾳ τοῦ κακοῦ
 φεύγει τῆς ἀπορίας τὸν ἔλεγχον. Καὶ ὡσπερ οἱ ὑδεριῶντες ἐν
 ὑπονοίᾳ πολυσαρκίας εἰσίν, οὕτω καὶ οὗτος ἐν φαντασίᾳ πε-
 10 ριουσίας ὑπάρχει, ἀεὶ λαμβάνων, καὶ ἀεὶ διδούς, καὶ ἐκ τῶν
 δευτέρων διαλύων τὰ φθίσαντα, τὴν πρὸς τὸ λαμβάνειν ἀξιο-
 πιστίαν ἐκ τῆς τοῦ κακοῦ συνεχείας περιποιούμενος ἑαυτῷ.
 Εἶτα ὡσπερ ἐπὶ τῆς χολέρας οἱ τὸ ἀεὶ προϊστάμενον ἐξερωῶντες,
 καὶ πρὶν παντελῶς καθαρθῆναι δευτέραν τροφὴν ἐπεμβαλλό-
 15 μενοι, πάλιν ἐμοῦσι μετ' ὀδύνης καὶ σπαραγμῶν οὕτω καὶ οὗ-
 τοι τόκους ἐκ τόκων μεταλαμβάνοντες, καὶ πρὶν ἐκκαθᾶραι τὰ
 πρῶτα, δεύτερον ἐπεισάγοντες δάνεισμα, μικρὸν χρόνον τοῖς
 ἀλλοτρίοις ἐναβρονόμενοι, ὕστερον καὶ τὰ οἰκεία ὠδύραντο.
 Ὡ πόσους ἀπώλεσε τὰ ἀλλότρια ἀγαθὰ; Πόσοι ὄναρ πλουτή-
 20 σαντες ὑπεραπήλαυσαν τῆς ζημίας; Ἀλλὰ πολλοί, φησί, καὶ
 ἐκ δανεισμάτων ἐπλούτησαν. Πλείους δέ, οἶμαι, καὶ βρόχων
 ἦσαν. Σὺ δὲ τοὺς μὲν πλουτήσαντας βλέπεις, τοὺς δὲ ἀπαγ-
 ξαμένους οὐκ ἀριθμεῖς, οἳ τὴν ἐπὶ ταῖς ἀπαιτήσεσιν αἰσχύνῃ
 μὴ φέροντες, τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον τοῦ ἐπονειδίστως ζῆν
 25 προετίμησαν. Εἶδον ἐγὼ ἔλεεινὸν θέαμα, παῖδας ἐλευθέρους
 ὑπὲρ χρεῶν πατρικῶν ἐλκομένους εἰς τὸ πρατήριον. Οὐκ ἔ-
 χεις καταλιπεῖν χρήματα τοῖς παισὶ; Μὴ προσαφέλη καὶ τὴν
 εὐγένειαν. Ἐν τούτῳ διατήρησον αὐτοῖς, τὸ κτῆμα τῆς ἐλευθε-
 ρίας, τὴν παρακαταθήκην ἣν παρὰ τῶν γονέων παρέλαβες.

τῶν γυναικείων ἀπαιτήσεων. Ἐγώ, λέγει, θέλω ἔνδυμα πολυτελές καί χρυσαφικά, τὰ παιδιὰ στολισμένα ἐνδύματα ὅπως πρέπει εἰς αὐτά, ἀλλὰ καί οἱ δοῦλοι μὲ λαμπράς καί ποικίλας στολᾶς, τὸ τραπέζι μας πλούσιον. Αὐτὸς ποῦ ὑπηρετεῖ τέτοιες ἀπαιτήσεις τῆς γυναικὸς ἔρχεται εἰς τὸν τραπεζίτην καὶ προτοῦ χρησιμοποίησιν αὐτὰ ποῦ ἔλαβεν, ἀλλάσσει τὸν ἕνα δεσπότην κατόπιν τοῦ ἄλλου, καὶ ἀλλάζοντας πάντοτε τοὺς δανειστὰς μὲ τὴν συνέχισιν τοῦ κακοῦ ἀποφεύγει τὸν ἔλεγχον τῆς πτωχείας. Καὶ ὅπως ἐκεῖνοι ποῦ πάσχουν ἀπὸ ὑδρωπικίαν, δίδουν τὴν ἐντύπωσιν τῆς πολυσαρκίας, ἔτσι καὶ αὐτὸς δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἔχει περιουσίαν, μὲ τὸ νὰ παίρνη συνεχῶς, καὶ συνεχῶς νὰ δίδῃ καὶ μὲ τὰ δευτέρω ἐξοφλώντας ἐκεῖνα ποῦ ἔληξαν κερδίζει τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ πρόσωπόν του ἐξ αἰτίας τῆς συνεχείας τοῦ κακοῦ, ὥστε νὰ λαμβάνῃ δάνεια. Ἐπειτα ὅπως ἐκεῖνοι ποῦ πάσχουν ἀπὸ χολέραν ξερνοῦν ὅ,τι ἔφαγαν προηγουμένως, καὶ πρὶν καθαρισθοῦν ἐντελῶς ἀφοῦ λάβουν δευτέραν τροφήν, πάλιν ξερνοῦν μὲ πόνον καὶ σπαραγμούς, ἔτσι καὶ αὐτοὶ παίρνοντας τόκους ἀπὸ τοὺς τόκους, καὶ προτοῦ ἐξοφλήσουν τὰ πρῶτα, ὀδηγοῦνται εἰς δεύτερον δάνειον καὶ ἀφοῦ καμαρώσουν ὀλίγον χρόνον μὲ τὰ ξένα, ὕστερα θρηνοῦν τὰ ἰδικά τους. Ὡ πόσους κατέστρεψαν τὰ ξένα ἀγαθὰ; Πόσοι ἀφοῦ ἐπλούτησαν εἰς τὸ ὄνειρον, ἀπήλαυσαν εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν τὴν δυστυχίαν; Ἀλλὰ, λέγει, ὅτι πολλοὶ ἐπλούτησαν ἀπὸ τὰ δάνεια. Νομίζω ὅμως ὅτι οἱ περισσότεροι ἐκρεμάσθησαν. Ἐσὺ βλέπεις μὲν ἐκείνους ποῦ ἐπλούτησαν, δὲν μετρᾷς ὅμως ἐκείνους ποῦ ἠτύκτονησαν, οἱ ὅποιοι, ἐπειδὴ δὲν ὑπέφεραν τὴν ἐντροπὴν νὰ τοὺς ζητοῦν τὰ χρέη, ἐπροτίμησαν τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον ἀπὸ μίαν ζωὴν ἐντροπῆς. Ἐγὼ εἶδα ἀξιοθρήνητον θέαμα, παιδιὰ ἐλεύθερα νὰ σύρωνται διὰ νὰ πωληθοῦν πρὸς ἐξόφλησιν τῶν πατρικῶν χρεῶν. Δὲν ἔχεις χρήματα διὰ νὰ ἀφήσῃς εἰς τὰ παιδιὰ σου; Μὴ τὰ ἀφαιρῆς καὶ τὴν εὐγένειαν. Ἐνα τοῦλάχιστον κράτησε δι' αὐτούς, τὸ κτῆμα τῆς ἐλευθερίας, τὴν παρακαταθήκην τὴν ὁποίαν παρέλαβες ἀπὸ τοὺς γονεῖς σου. Κανεῖς δὲν ἐκλήθη εἰς δικαστήριον διὰ τὴν

Οὐδείς πενίαν πατρὸς ἐνεκλήθη ποτέ· ὄφλημα δὲ πατρῶον εἰς δεσμωτήριον ἄγει. Μὴ καταλίπης γραμματεῖον ὡσπερ ἄραν πατρικὴν εἰς παῖδας καταβαίνουσας καὶ ἐγγόνους.

5. Ἀκούετε, οἱ πλούσιοι, ὅποια συμβουλευόμεν τοῖς
 5 πτωχοῖς διὰ τὴν ὑμετέραν ἀπανθρωπίαν· ἐγκαρτερεῖν μᾶλλον
 τοῖς δεινοῖς, ἢ τὰς ἐκ τῶν τόκων συμφορὰς ὑποδέχεσθαι. Εἰ
 δὲ ἐπιθέσθε τῷ Κυρίῳ, τίς χρεῖα τῶν λόγων τούτων; Τίς
 δὲ ἐστὶν ἡ συμβουλὴ τοῦ Δεσπότη; «Δανεῖζετε παρ' ὧν οὐκ
 ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν». Καὶ ποῖον, φησί, τοῦτο δάνεισμα, ᾧ τῆς
 10 ἀποδόσεως ἐλπίς οὐ συνέζευκται; Νόησον τὴν δύναμιν τοῦ ῥη-
 τοῦ, καὶ θαυμάσεις τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ νομοθέτου. Ὅταν
 πτωχῷ παρέχειν μέλλῃς διὰ τὸν Κύριον, τὸ αὐτὸ καὶ δῶρόν
 ἐστὶ καὶ δάνεισμα· δῶρον μὲν διὰ τὴν ἀνελπιστίαν τῆς ἀπολή-
 φεως· δάνεισμα δὲ διὰ τὴν μεγαλοδωρεάν τοῦ Δεσπότη τοῦ
 15 ἀποτιννύντος ὑπὲρ αὐτοῦ, ὃς μικρὰ λαβὼν διὰ τοῦ πένητος,
 μεγάλα ὑπὲρ αὐτῶν ἀποδώσει. «Ὁ γὰρ ἐλεῶν πτωχόν, δανεί-
 ζει Θεῷ». Οὐ βούλει τὸν πάντων Δεσπότην ὑπεύθυνον ἔχειν
 σεαυτῷ πρὸς τὴν ἔκτισιν; Ἡ τῶν μὲν ἐν τῇ πόλει πλουσίων
 ἐάν τις ὁμολογήσῃ σοὶ τὴν ὑπὲρ ἐτέρων ἔκτισιν, δέχη αὐτοῦ τὴν
 20 ἐγγύην; Θεὸν δὲ ὑπερεκτιστὴν τῶν πτωχῶν οὐ προσίεσαι. Δὸς
 τὸ εἰκῆ κείμενον ἀργύριον, μὴ βαρύνων αὐτὸ ταῖς προσθήκαις,
 καὶ ἀμφοτέροις ἕξει καλῶς. Σοὶ μὲν γὰρ ὑπάρξει τὸ ἐκ τῆς φυ-
 λακῆς ἀσφαλές. Τῷ δὲ λαβόντι, τὸ ἐκ τῆς χρήσεως κέρδος.
 Εἰ δὲ καὶ προσθήκην ἐπιζητεῖς, ἀρκέσθητι τοῖς παρὰ τοῦ Κυ-
 25 ρίου. Αὐτὸς ὑπὲρ τῶν πενήτων τὸν πλεονασμὸν ἀποτίσει.
 Παρὰ τοῦ ὄντως φιλανθρώπου ἀνάμενε τὰ φιλάνθρωπα. Ἄ
 γὰρ λαμβάνεις, ταῦτα μισανθρωπίας οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἀπο-

πτωχείαν τοῦ πατρός του· χρέος ὁμως πατρικὸν ὀδηγεῖ εἰς φυλακὴν. Μὴ ἀφήσης γραμματίον τὸ ὁποῖον ὡς κατὰρα πατρικὴ φθάνει μέχρι τὰ παιδιὰ καὶ τὰ ἐγγόνια.

5. Ἀκοῦστε οἱ πλοῦσιοι ποίας συμβουλάς δίδομεν εἰς τοὺς πτωχοὺς ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς σας ἀπανθρωπίας· καλύτερον νὰ ὑπομένουν τὰς δυσκολίας παρὰ νὰ δέχωνται τὰς συμφορὰς ποὺ προξενοῦν οἱ τόκοι. Ἐὰν ὁμως ὑπακούατε εἰς τὸν Κύριον, ποία ἡ ἀνάγκη τῶν λόγων αὐτῶν; Ποία λοιπὸν εἶνε ἡ συμβουλή τοῦ Δεσπότη; «Δανεῖζετε παρ' ὧν οὐκ ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν»¹³. Καὶ τί δάνειον, λέγει, εἶνε αὐτό, μὲ τὸ ὁποῖον δὲν συνδέεται ἡ ἐλπίς τῆς ἐπιστροφῆς; Κατανόησε τὴν σημασίαν τοῦ ρητοῦ καὶ θὰ θαυμάσης τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ νομοθέτου. Ὅταν πρόκηται νὰ δώσης χρήματα εἰς τὸν πτωχὸν σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, αὐτὸ εἶνε συγχρόνως καὶ δῶρον καὶ δάνειον. Δῶρον μὲν διότι δὲν ἐλπίζεις εἰς τὴν ἐπιστροφήν· δάνειον δὲ διότι ἡ μεγαλοδωρεὰ τοῦ Δεσπότη θὰ πληρώσῃ τὸ χρέος ἀντὶ ἐκείνου· αὐτός, ἐνῶ ἔλαβεν ὀλίγα διὰ μέσου τοῦ πτωχοῦ, θὰ σοῦ ἀποδώσῃ πολλὰ ἀντὶ τῶν ὀλίγων. Διότι «ὁ ἐλεῶν πτωχόν, δανεῖζει Θεῶ»¹⁴. Δὲν θέλεις νὰ ἔχῃς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου ὑπόλογον τὸν Δεσπότην τῶν πάντων διὰ τὴν ἐξόφλησιν; Ἡ διατί ἐὰν κάποιος ἀπὸ τοὺς πλουσίους τῆς πόλεως σοῦ ἐγγυηθῇ τὴν ἐξόφλησιν δι' ἄλλους, δέχεσαι τὴν ἐγγύησιν αὐτοῦ; Τὸν Θεὸν ὁμως, ποὺ πληρώνει μὲ τὸ παραπάνω διὰ τοὺς πτωχοὺς, δὲν τὸν δέχεσαι ἐγγυητὴν. Δῶσε τὸ χρῆμά σου ποὺ κάθεται ἄχρηστον, χωρὶς νὰ τὸ ἐπιβαρύνῃς μὲ τοὺς τόκους καὶ θὰ εἶνε ὠφέλιμον καὶ διὰ τοὺς δύο. Διότι ἐσύ θὰ ἔχῃς ἀσφαλισμένον τὸ χρῆμά σου. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ τὸ παίρνει θὰ κερδίσῃ χρησιμοποιοῦντας τὰ χρήματά σου. Ἐὰν δὲ ζητῆς καὶ τόκους, νὰ ἀρκεσθῆς εἰς αὐτὰ ποὺ ὑπόσχεται ὁ Κύριος. Αὐτὸς θὰ σοῦ ἀποδώσῃ τοὺς τόκους ἀντὶ τῶν πτωχῶν. Ἀπὸ ἐκεῖνον, ποὺ εἶνε πράγματι φιλάνθρωπος, νὰ περιμένῃς τὴν φιλανθρωπίαν. Διότι, ὅσα παίρνεις, δὲν ὑστεροῦν καθόλου εἰς ὑπερβολικὴν

14. Παροιμ. 19, 17.

λείπει. Ἀπὸ συμφορῶν κερδαίνεις, ἀπὸ δακρῶν ἀργυρολογεῖς, τὸν γυμνὸν ἄγχεις, τὸν λιμόττοντα τύπτεις· ἔλεος οὐδαμοῦ· ἔννοια τῆς συγγενείας τοῦ πάσχοντος οὐδεμία· καὶ τὰ ἐντεῦθεν κέρδη φιλάνθρωπα ὀνομάζεις. «Οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ πικρὸν γλυ-
 5 κύ, καὶ τὸ γλυκὸ πικρὸν», καὶ οἱ τὴν μισανθρωπίαν φιλανθρω-
 πίαν προσαγορεύοντες. Οὐδὲ τὰ τοῦ Σαμψὸν ἀνιγήματα τοιαῦτα ἦν, ἃ προεβάλετο τοῖς συμπόταις· «Ἀπὸ ἐσθίουτος ἐξῆλθε βρωῶσις, καὶ ἀπὸ ἰσχυροῦ ἐξῆλθε γλυκύ· καὶ ἀπὸ μισανθρώ-
 που ἐξῆλθε φιλάνθρωπία. «Οὐ συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν στα-
 10 φυλάς, οὐδὲ ἀπὸ τριβόλων σῦκα», οὐδὲ ἀπὸ τόκων φιλάνθρω-
 πίαν. «Πᾶν γὰρ δένδρον σαπρὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ»). Ἐκατοστολόγοι καὶ δεκατηλόγοι τινές, φρικτὰ καὶ ἀκουσθῆναι ὀνόματα· μνηιαῖοι ἀπαιτηταί, ὥσπερ οἱ τὰς ἐπιληψίας ποιοῦν-
 τες δαίμονες, κατὰ τὰς περιόδους τῆς σελήνης ἐπιτιθέμενοι
 15 τοῖς πτωχοῖς. Πονηρὰ δόσις ἑκατέρω, καὶ τῷ διδόντι, καὶ τῷ λαμβάνοντι· τῷ μὲν εἰς χρήματα, τῷ δὲ εἰς αὐτὴν τὴν ψυχὴν φέρουσα τὴν ζημίαν. Ὁ γεωργὸς τὸν στάχυν λαβὼν, τὸ σπέρμα πάλιν ὑπὸ τὴν ῥίζαν οὐκ ἐρευνᾷ· σὺ δὲ καὶ τοὺς καρποὺς ἔχεις, καὶ οὐκ ἀφίστασαι τῶν ἀρχαίων. Ἄνευ γῆς φυτεύεις· ἄνευ
 20 σπορᾶς θερίζεις. Ἄδηλον, τίνοι συνάγεις. Ὁ μὲν δακρῶν ἐπὶ τοῖς τόκοις, πρόδηλος· ὁ δὲ ἀπολαβεῖν μέλλον τῆς ἀπὸ τούτων περιουσίας, ἀμφίβολος. Ἄδηλον γὰρ εἰ μὴ ἑτέροις τὴν ἐπὶ τῷ πλούτῳ χάριν ἀφήσεις, τὸ ἐκ τῆς ἀδικίας κακὸν σεαυτῷ θησαυρίσας. «Μήτε οὖν τὸν θέλοντα δανείσασθαι ἀποστραφῆς, καὶ
 25 τὸ ἀργῦρόν σου μὴ δῶς ἐπὶ τόκῳ», ἵνα ἐκ Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης τὰ συμφέροντα διδαχθεῖς, μετ' ἀγαθῆς τῆς ἐλπίδος

μισανθρωπίαν. Ἐκ τῶν συμφορᾶς κερδίζεις, ἀπὸ τὰ δάκρυα εἰσπράττεις χρήματα, τὸν γυμνὸν πιέζεις, τὸν πεινασμένον κτυπᾷς· εὐσπλαγχνία πουθενά· καμμία σκέψις ὅτι εἴσθε συγγενεῖς μετὰ τὸν πτωχὸν ποῦ πάσχει· καὶ τὰ κέρδη ποῦ μαζεύεις μ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ ὀνομάζεις φιλάνθρωπα. «Οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ πικρὸν γλυκύ, καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸν»¹⁵, καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ὀνομάζουν τὴν μισανθρωπίαν φιλάνθρωπια. Οὔτε τὰ αἰνίγματα ποῦ ἐπρότεινεν ὁ Σαμψὼν εἰς τοὺς συμποσιαστὰς του ἦταν τέτοια· «Ἐκ τῆς ἐσθίοντος ἐξῆλθε βρῶσις, καὶ ἀπὸ ἰσχυροῦ ἐξῆλθε γλυκὺ»¹⁶ καὶ ἀπὸ μισάνθρωπον ἐξῆλθε φιλάνθρωπια. «Οὐ συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλὰς, οὐδὲ ἀπὸ τριβόλων σῦκα» οὔτε ἀπὸ τόκους φιλάνθρωπια. «Πᾶν γὰρ δένδρον σαπρὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ»¹⁷. Μερικοὶ εἶνε ἑκατοστολόγοι καὶ δεκατηλόγοι¹⁸, φοβερὰ ὀνόματα καὶ νὰ ἀκουσθοῦν· μηνιαῖοι εἰσπράκτορες τῶν τόκων οἱ ὅποιοι, ὅπως οἱ δαίμονες κάνουν τὰς συλλήψεις, ἔτσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς περιόδους τῆς σελήνης ἐπιτίθενται κατὰ τῶν πτωχῶν. Τὸ δάνειον αὐτὸ εἶνε αἰσχροὺς καὶ διὰ τοὺς δύο, καὶ εἰς ἐκεῖνον ποῦ δίδει καὶ εἰς ἐκεῖνον ποῦ λαμβάνει· διότι τὸν μὲν ἕνα τὸν ζημιώνει εἰς τὰ χρήματα, τὸν ἄλλον εἰς τὴν ψυχὴν. Ὁ γεωργός, ὅταν πάρῃ τὸν στάχυν, δὲν ἐξετάζει πάλιν διὰ τὸν σπόρον ποῦ εἶνε κάτω εἰς τὴν ρίζαν· ἐσύ ὁμοίως καὶ τοὺς καρποὺς ἔχεις καὶ ἀπὸ τὰ παλαιὰ δὲν ἀπομακρύνεσαι. Χωρὶς γῆν φυτεύεις· χωρὶς νὰ σπείρης θερίζεις. Ἄγνωστον διὰ ποῖον τὰ συγκεντρώνεις. Ἐκεῖνος ποῦ κλαίει διὰ τοὺς τόκους εἶνε φανερός μπροστά μας· ἐκεῖνος ποῦ πρόκειται νὰ ἀπολαύσῃ τὸν πλοῦτον ἀπὸ τοὺς τόκους, εἶνε ἀβέβαιος ἂν θὰ τὰ ἀπολαύσῃ. Διότι εἶνε ἄγνωστον ἂν δὲν ἀφήσῃς τοὺς ἄλλους νὰ εὐεργετηθοῦν ἀπὸ τὸν πλοῦτον, ἀφοῦ ἔθησαύρισες διὰ τὸν ἑαυτὸν σου τὸ κακὸν ἀπὸ τὴν ἀδικίαν. Μὴ λοιπὸν δείξης ἀποστροφὴν εἰς ἐκεῖνον ποῦ θέλει νὰ τοῦ δανείσῃς, καὶ μὴ δώσῃς τὰ χρήματά σου μετὰ τόκον, ὥστε ἀφοῦ μάθῃς ποῖον εἶνε τὸ συμφέρον σου καὶ ἀπὸ τὴν Παλαιὰν καὶ ἀπὸ τὴν Καινὴν Διαθήκην, μετὰ ἀγαθὴν

17. Ματθ. 7, 16 - 17.

18. Ἰδὲ Σ. Σάκκου, Τελῶνας, σελ. 45.

πρὸς τὸν Κύριον ἀπίης, ἐκεῖ τοὺς τόκους τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀποληψόμενος, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἐλπίδα νὰ πορευθῆς πρὸς τὸν Κύριον, καὶ ἐκεῖ νὰ λάβῃς τοὺς τόκους τῶν ἀγαθῶν ἔργων, μετὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου μας, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Δ'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΗ' ΨΑΛΜΟΝ

«Ψαλμός τῷ Δαβίδ ἐξοδίου σκηνηῆς».

1. Ὁ εἰκοστὸς ὄγδοος ψαλμὸς ἔχει μὲν καὶ τὸ κοινὸν τῆς ἐπιγραφῆς· «Ψαλμὸς γάρ, φησί, τῷ Δαβίδ»· ἔχει δέ τι καὶ ἰδιάζον· πρόσκειται γάρ· («Ἐξοδίου σκηνηῆς»). Τί δὲ τοῦτο ἐστὶ; Νοή-
5 σωμεν τί τὸ ἐξόδιον, καὶ τίς ἡ σκηνή, ἵνα ἐν τῷ βουλήματι τοῦ ψαλμοῦ δυνηθῶμεν γενέσθαι. Πρὸς μὲν οὖν τὴν ἱστορίαν, δόξει τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς λευίταις ἀφεμένοις τοῦ ἔργου τὸ παρὰγγέλμα δίδοσθαι τοῦτο, ὥστε μεμνησθαι τῶν ὀφειλόντων αὐτοῖς παρασκευασθῆναι πρὸς τὴν λατρείαν. Ἐξοδεύουσι
10 γάρ ἀπὸ τῆς σκηνηῆς καὶ ἐξιοῦσι λοιπὸν ὁ λόγος διαμαρτύρεται ἅτινα αὐτοὺς ἐτοιμάσαντας προσῆκε, τίνα ἔχοντας πρὸς τὴν ἐξῆς ἀπαντῆσαι· ὅτι, υἱοὺς κριῶν· ὅτι, δόξαν καὶ τιμὴν· ὅτι, δόξαν ὀνόματι αὐτοῦ· ὅτι, οὐδαμοῦ ἀλλαγῶς λατρεύειν ἢ ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Κυρίου καὶ ἐν τῷ τόπῳ τοῦ ἁγιάσματος προσ-
15 ἦκε. Πρὸς δὲ τὸν ἡμέτερον νοῦν τὸν τὰ ὑψηλὰ θεωροῦντα, καὶ διὰ τῆς μεγαλοφροῦς καὶ πρεπούσης τῆς θείας Γραφῆς διανοίας οἰκειοῦντα ἡμῖν τὸν νόμον, ἐκεῖνα ἡμῖν ὑποπίπτει· οὔτε κριὸς τὸ ἄρρεν ἐν τοῖς προβάτοις νοεῖται, οὔτε σκηνή τὸ ἐκ τῆς ἀψύχου ταύτης ὕλης συμπηγνύμενον οἶκημα, οὔτε ἐξοδος σκηνηῆς

1. Τὰς λέξεις σκηνή καὶ αὐλή ὁ Μ. Βασίλειος τὰς ἐκλαμβάνει ὡς ταυτοσήμους. Καὶ αὐτὸ φαίνεται, διότι ἐνῶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐξηγεῖ τὸ «σκηνηῆς ἐξοδίου», καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι μόνον εἰς τὴν αὐλήν τοῦ Κυρίου

ΟΜΙΛΙΑ Δ΄

ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΗ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Ψαλμός τῷ Δαβίδ ἑξοδίου σκηνη΄ς»

1. Ὁ εἰκοστὸς ὄγδος ψαλμὸς ἔχει βέβαια καὶ τὴν κοινὴν ἐπιγραφὴν· διότι λέγει· «Ψαλμός τῷ Δαβίδ»· ἔχει ὁμως καὶ κάτι τὸ ἰδιαίτερον· διότι εὐρίσκεται πλησίον τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τὸ «ἑξοδίου σκηνη΄ς». Τί σημαίνει αὐτό; Πρέπει πρῶτα νὰ σκεφθοῦμεν τί σημαίνει τὸ «ἑξόδιον» καὶ ποία εἶνε ἡ σκηνή¹, διὰ νὰ δυνηθοῦμεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ νόημα τοῦ ψαλμοῦ. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἱστορίαν λοιπὸν φαίνεται ὅτι τὸ παράγγελμα αὐτὸ δίδεται εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς λευίτας οἱ ὁποῖοι παρημέλησαν τὸ ἔργον τους, ὥστε νὰ ἐνθυμηθοῦν αὐτὰ ποὺ ὀφείλουν νὰ προετοιμάσουν διὰ τὴν λατρείαν. Ὅταν λοιπὸν ἐξήρχοντο ἀπὸ τὴν σκηνὴν καὶ ἐπορεύοντο ὁ λόγος διεκήρυσσεν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ προετοιμάσουν καὶ τί νὰ ἔχουν μαζί των διὰ τὴν συνέχειαν τῆς πομπῆς· ὅτι πρέπει νὰ ἔχουν, «υἰοὺς κριῶν», «δόξαν καὶ τιμὴν», «δόξαν ὀνόματι αὐτοῦ»· καὶ δὲν ἀρμόζει πουθενὰ ἀλλοῦ νὰ λατρεύουν τὸν Θεὸν παρὰ μόνον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν τόπον τοῦ ἁγιάσματος. Ἐν σχέσει ὁμως πρὸς τὸν ἰδικὸν μας νοῦν, ὁ ὁποῖος ἐρευνᾷ τὰ ὑψηλὰ καὶ μᾶς ἐξοικειώνει πρὸς τὸν νόμον διὰ τῶν μεγαλοφυῶν νοημάτων ποὺ ἀρμόζουν εἰς τὴν θείαν Γραφήν, τὰ ἐξῆς πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν· οὔτε ὁ κριὸς σημαίνει τὸ ἀρσενικὸν πρόβατον, οὔτε ἡ σκηνὴ τὸ οἶκημα τὸ ὁποῖον κατασκευάζεται ἀπὸ τὴν ἄψυχον αὐτὴν

ἀρμόζει νὰ λατρεύωμεν τὸν Θεόν. Διὰ τοὺς Ἑβραίους ἦσαν δύο διαφορετικοὶ χώροι, διὰ τοὺς Χριστιανούς ὁμως ἀμφότερα σημαίνουν τὸν ἱερὸν χώρον τῆς λατρείας.

ἢ ἀπὸ τοῦ ναοῦ ἀναχώρησις, ἀλλὰ σκηνηὴ μὲν ἡμῖν τὸ σῶμα
 τοῦτο, ὡς ὁ ἀπόστολος ἡμᾶς ἐδίδαξε λέγων, ὅτι «Οἱ ὄντες ἐν
 τῷ σκηνεῖ στενάζομεν». Καὶ πάλιν ὁ ψαλμὸς: «Καὶ μᾶστιξ οὐκ
 ἐγγιεῖ τῷ σκηνώματί σου». Ἐξόδιον δὲ σκηνηῆς, ἢ ἀπὸ τοῦ βίου
 5 τούτου ἀναχώρησις, πρὸς ἣν παρασκευάζεσθαι ἡμᾶς ὁ λόγος
 παρεγγυᾷ, τάδε τινα καὶ τάδε κομίζοντας τῷ Κυρίῳ· ἐπείπερ
 ἢ ἐνταῦθα ἐργασία ἐφόδιόν ἐστι πρὸς τὸ μέλλον. Καὶ ὁ ἐνταῦθα
 διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων δόξαν φέρων καὶ τιμὴν τῷ Κυρίῳ,
 οὗτος δόξαν ἑαυτῷ καὶ τιμὴν κατὰ τὴν δικαίαν τοῦ κριτοῦ
 10 ἀνταπόδοσιν θησαυρίζει. Ἐν πολλοῖς μέντοι τῶν ἀντιγράφων
 προσκείμενον εὖρομεν τό: «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ».
 Καὶ ἐπείπερ οὐ παντὸς δῶρον εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ, ἀλλὰ
 τοῦ ἀπὸ καρδίας προσάγοντος καθαρᾶς: «Οὐ γὰρ ἄγναί, φησίν,
 εὐχαὶ ἀπὸ μισθώματος ἑταίρας»· καὶ πάλιν Ἱερεμίας: «Μὴ εὐχαί,
 15 φησί, καὶ κρέα ἅγια ἀφελοῦσί σου τὰς κακίας, ἢ τούτοις ἔση
 καθαρός;». Διόπερ ὁ ψαλμὸς πρότερον ἡμᾶς βούλεται υἱὸς εἶ-
 ναι Θεοῦ, εἶτα τότε ἀπαντᾶν ἐπὶ τὸ προσκομίζειν τὰ δῶρα τῷ
 Θεῷ, καὶ ταῦτα οὐ τὰ τυχόντα, ἀλλ' οἷα αὐτὸς διετάξατο. Πρώ-
 20 τερὸν εἶπέ, Πάτερ, εἶτα αἴτησον τὰ ἐφεξῆς. Δοκίμασον δὲ σε-
 αὐτὸν ἐκ ποταποῦ βίου ἀπήνητας· εἰ ἄξιός ἐστι Θεὸν τὸν ἅγιον
 πατέρα σεαυτοῦ ὀνομάζειν. Δι' ἁγιασμοῦ ἐστιν ἡμῖν ἢ πρὸς
 τὸν ἅγιον οἰκείωσις. Εἰ βούλει ἀεὶ υἱὸς τοῦ ἁγίου εἶναι, ἁγια-
 σμός σε υἱοθετεῖτω. Ἐνέγκατε οὖν τῷ Κυρίῳ, οὐχ οἱ τυχόν-
 25 μέλλει ἐπιζητεῖν τὰ δῶρα· διὰ τοῦτο μέγλους ἐκλέγεται τοὺς
 προσφέροντας. Ἴνα γὰρ σου μὴ ῥίψη χαμαὶ τοὺς λογισμοὺς,

ὑλην, οὔτε ἡ ἔξοδος ἀπὸ τὴν σκηνὴν εἶνε ἡ ἀναχώρησις ἀπὸ τὸν ναόν, ἀλλὰ σκηνὴ δι' ἡμᾶς εἶνε αὐτὸ τὸ σῶμα, καθὼς μᾶς ἐδίδαξε ὁ ἀπόστολος λέγων, ὅτι «Οἱ ὄντες ἐν τῷ σκηνεὶ στεναζόμεν»². Καὶ πάλιν ὁ ψαλμὸς· «Καὶ μᾶστιξ οὐκ ἐγγιεὶ τῷ σκηνώματί σου»³. Ἐξοδος δὲ ἀπὸ τὴν σκηνὴν εἶνε ἡ ἀναχώρησις ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν, διὰ τὴν ὁποῖαν ὁ λόγος μᾶς παρακινεῖ νὰ προετοιμαζώμεθα, προσφέροντες εἰς τὸν Κύριον αὐτὰ καὶ αὐτὰ, ἐπειδὴ βέβαια ἡ ἐδῶ ἐργασία εἶνε ἐφόδιον διὰ τὸ μέλλον. Καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐδῶ προσφέρει εἰς τὸν Κύριον δόξαν καὶ τιμὴν διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων, αὐτὸς θησαυρίζει διὰ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν δικαίαν ἀνταπόδοσιν τοῦ κριτοῦ δόξαν καὶ τιμὴν. Εἰς πολλὰ ἐπίσης ἀντίγραφα ἠύραμεν γραμμέον ἐπὶ πλέον καὶ τὸ ἔξῃς· «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ». Δὲν εἶνε εὐπρόσδεκτον τὸ δῶρον τοῦ καθενὸς εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἐκεῖνου πού τὸ προσφέρει ἀπὸ καθαρὰν καρδίαν. Διότι λέγει· «Οὐκ ἀγναὶ εὐχαὶ ἀπὸ μισθώματος ἑταίρας»⁴· καὶ πάλιν ὁ Ἱερεμίας λέγει· «Μὴ εὐχαὶ καὶ κρέα ἅγια ἀφελοῦσί σου τὰς κακίας, ἡ τούτοις ἔση καθαρός;»⁵. Διὰ τοῦτο ὁ ψαλμὸς προηγουμένως θέλει νὰ εἴμεθα παιδιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἔπειτα νὰ προσέλθωμεν διὰ νὰ προσφέρωμεν τὰ δῶρα εἰς τὸν Θεόν, καὶ αὐτὰ νὰ εἶνε ὄχι τυχαῖα, ἀλλὰ ἐκεῖνα πού αὐτὸς διέταξε. Πῆς προηγουμένως, Πάτερ, καὶ ἔπειτα ζήτησε ἄλλα πράγματα⁶. Ἐξέτασε δὲ τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ ποῖον εἶδος ζωῆς προῆλθες· ἐὰν εἶσαι ἄξιος νὰ ὀνομάζης τὸν ἅγιον Θεὸν πατέρα σου. Ὁ ἁγιασμός εἶνε τὸ μέσον διὰ νὰ πλησιάσωμεν τὸν ἅγιον. Ἐὰν θέλης νὰ εἶσαι παντοτινὸς υἱὸς τοῦ ἀγίου, νὰ σὲ υἰοθετήσῃ ὁ ἁγιασμός. Προσφέρατε λοιπὸν εἰς τὸν Κύριον, ὄχι ὁ οἰοσδήποτε, οὔτε κανεὶς ἀπὸ τοὺς τυχαίους, ἀλλὰ τὰ παιδιὰ τοῦ Θεοῦ. Μεγάλα δῶρα πρόκειται νὰ ζητήσῃ· διὰ τοῦτο ἐκλέγει καὶ μεγάλους δωρητάς. Διὰ νὰ μὴ σοῦ στρέψῃ λοιπὸν τὰς σκέψεις πρὸς τὰ γήινα, μήτε νὰ σὲ κάνῃ νὰ ζη-

5. Ἱερ. 11, 15. Τὸ χωρίον εἰς τοὺς Ἐβδομήκοντα ἔχει «ἡ ταύταις διαφεύξῃ» ἀντὶ τοῦ «ἡ τούτοις ἔση καθαρός».

6. Ἐδῶ ἔχει ὑπ' ὄψιν του τὴν Κυριακὴν προσευχὴν, Ματθ. 6, 9 ἔξ.

μηδέ σε ποιήσῃ κριὸν τὸ ἄλογον τοῦτο τετράποιον καὶ βληχη-
 τικὸν ζῶον ἐπιζητεῖν, ὡς ἐκ τῆς τούτου θυσίας προσδοκᾷν
 ἰλεοῦσθαι τὸν Θεόν, («*Ενέγκατε, φησί, τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ*).
 Οὐ γὰρ υἱοῦ χρεία, ἵνα υἱὸν αὐτὸν προσφέρῃ, ἀλλ' εἰ μέγα τι
 5 ὁ υἱός, μέγα τι καὶ ἐπάξιον τῆς τε υἱοῦ διαθέσεως καὶ τῆς πα-
 τρικῆς ἀξίας τὸ προσφερόμενον εἶναι προσῆκεν. («*Υἱοὺς οὖν,*
φησὶν, ἐνέγκατε κριῶν»: ἵνα καὶ αὐτοὶ οἱ προσφερόμενοι παρ'
 ὑμῶν, ἀπὸ τοῦ εἶναι υἱοὶ κριῶν, εἰς τὸ γενέσθαι υἱοὶ Θεοῦ με-
 ταβάλλωνται.

10 2. Ὁ κριὸς τοίνυν ἡγεμονικὸν ἐστὶ ζῶον, καθηγούμενον
 τῶν προβάτων ἐπὶ τε νομάς τροφίμους καὶ ἀναπαύσεις ὑδά-
 των, καὶ πάλιν ἐπὶ σηκοὺς καὶ ἐπαύλεις. Τοιοῦτοι δέ τινες
 καὶ οἱ τῆς ποιίμνης τοῦ Χριστοῦ προεστῶτες· προάγοντες μὲν
 ἐπὶ τὰς εὐανθεῖς καὶ εὐώδεις τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας
 15 τροφάς, καὶ ὕδατι ζῶντι τῇ ἐπιχορηγίᾳ τοῦ Πνεύματος ἄρδον-
 τες καὶ ὑφοῦντες καὶ πρὸς καρποφορίαν ἐκτρέφοντες· ὀδηγοῦν-
 τες δὲ πρὸς ἀνάπαυσιν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἐπιβουλευόντων ἀ-
 σφάλειαν. Τούτων οὖν τοὺς υἱοὺς παρὰ τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ προσ-
 ἀγεσθαι βούλεται τῷ Κυρίῳ ὁ λόγος. Εἰ δὲ κριοὶ οἱ προηγού-
 20 μνοι τῶν λοιπῶν, υἱοὶ ἂν τούτων εἶεν οἱ πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν
 βίον διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων σπουδῆς ἐκ τῆς διδασκαλίας
 τῶν προεστῶτων μεμορφωμένοι. («*Ενέγκατε οὖν τῷ Κυρίῳ,*
υἱοὶ Θεοῦ, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὺς κριῶν»). Ἐμαθες τίνι δια-
 λέγεται; ἔμαθες περὶ τίνων; («*Ενέγκατε τῷ Κυρίῳ, φησί, δό-*
 25 *ξαν καὶ τιμὴν*»). Πῶς οὖν ἡμεῖς, ἡ γῆ καὶ σποδός, τῷ μεγάλῳ
Κυρίῳ δόξαν προσφέρομεν; πῶς δὲ καὶ τιμὴν; Δόξαν μὲν, διὰ
τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ὅταν λάμπῃ τὰ ἔργα ἡμῶν ἔμπροσθεν τῶν
ἀνθρώπων, ὥστε ἰδόντας τοὺς ἀνθρώπους τὰ ἔργα ἡμῶν, δο-
ξάσαι τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ διὰ σωφρο-
 30 *σύνης καὶ τοῦ ἐπιβάλλοντος τοῖς τὴν εὐσέβειαν ἐπαγγελλομέ-*
νοις ἀγιασμοῦ δοξάσαι δυνατόν ἐστι τὸν Θεὸν κατὰ τὴν τοῦ

τῆς κριόν, τὸ ἄλογον αὐτὸ τετράποδον καὶ βελαστικὸν ζῶον, ὥστε νὰ περιμένῃς ἀπὸ τὴν θυσίαν αὐτοῦ νὰ ἐξευμενίσῃς τὸν Θεόν, λέγει· «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὶ Θεοῦ». Δὲν χρειάζεται δηλαδὴ υἰόν, διὰ νὰ προσφέρῃ υἰόν ὡς θυσίαν, ἀλλὰ ἔαν εἶνε κάτι μεγάλο ὁ υἰός, μεγάλο ἀρμόζει νὰ εἶνε καὶ τὸ προσφερόμενον καὶ ἀντάξιον τῆς διαθέσεως τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς πατρικῆς ἀξίας. Λέγει λοιπὸν, «προσφέρατε υἱοὺς κριῶν»· ὥστε καὶ αὐτοὶ ποὺ προσφέρονται ἀπὸ ἐσᾶς ἀπὸ υἱοὶ κριῶν νὰ μεταβληθοῦν καὶ νὰ γίνουν υἱοὶ Θεοῦ.

2. Ὁ κριὸς λοιπὸν εἶνε ζῶον ἡγεμονικόν, ποὺ ὀδηγεῖ τὰ πρόβατα εἰς βοσκοτόπια θρεπτικὰ καὶ εἰς ἀνακουφιστικούς τόπους ὑδάτων, καὶ πάλιν εἰς τὰς μάνδρας καὶ τοὺς στάβλους. Τέτιοι πρέπει νὰ εἶνε καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ποιμνῆς τοῦ Χριστοῦ· νὰ ὀδηγοῦν μὲν εἰς ὠραίας καὶ εὐωδιαστάς τροφάς τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας καὶ νὰ ποτίζουν μὲ τὸ ζωντανὸν νερὸν διὰ τῆς δωρεᾶς τοῦ Πνεύματος καὶ νὰ ἐξυψώνουσι καὶ ἐκτρέφουσι, ὥστε νὰ καρποφοροῦν· νὰ ὀδηγοῦν δὲ καὶ εἰς ἀνάπαυσιν καὶ νὰ τὰ ἀσφαλίζουν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Τοὺς υἱοὺς λοιπὸν αὐτῶν θέλει ὁ λόγος τοῦ Κυρίου νὰ προσφέρουσι οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν λοιπὸν κριοὶ εἶνε ἐκεῖνοι ποὺ προηγοῦνται τῶν ὑπολοίπων, τότε υἱοὶ αὐτῶν εἶνε ὅσοι μορφώνονται μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν προεστώτων, ὥστε νὰ ζοῦν τὸν ἐνάρετον βίον διὰ τῆς προθυμίας εἰς τὰ καλὰ ἔργα. Λοιπὸν· «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὺς κριῶν». Κατενόησες μὲ ποῖον συνομιλεῖ; Κατάλαβες διὰ ποῖα πράγματα; «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ», λέγει, «δόξαν καὶ τιμὴν». Πῶς λοιπὸν ἡμεῖς ποὺ εἴμεθα γῆ καὶ στάκτη⁷ θὰ προσφέρωμεν εἰς τὸν μέγαν Κύριον δόξαν; Πῶς θὰ προσφέρωμεν τιμὴν; Δόξαν μὲν διὰ τῶν καλῶν ἔργων, ὅταν λάμπουν τὰ ἔργα μας μπροστὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε νὰ ἴδουσι οἱ ἄνθρωποι τὰ ἔργα μας καὶ νὰ δοξάσουσι τὸν οὐράνιον Πατέρα μας⁸. Καὶ μὲ τὴν σωφροσύνην καὶ τὸν ἁγιασμόν ποὺ πρέπει νὰ ἔχουσι ἐκεῖνοι ποὺ ὁμολογοῦν τὴν εὐσέβειαν, εἶνε δυνατὸν νὰ δοξάζεται ὁ Θεὸς συμφῶνως πρὸς τὴν προτροπὴν τοῦ Παύλου ποὺ λέγει· «δοξάσατε δὴ τὸν Θεόν

Παύλον παραινέσειν, λέγοντος· «Δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν». Ταύτην καὶ ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων καὶ τῷ χαρίσματι τῆς υἰοθεσίας τετιμημένων τὴν δόξαν ὁ Κύριος. «Υἱὸς γάρ, φησί, δοξάζει πατέρα» καὶ, «Εἰ πατήρ 5 εἰμι ἐγώ, ποῦ ἐστὶν ἡ δόξα μου»; Ἡ Τιμὴν δὲ φέρει τῷ Θεῷ ὁ κατὰ τὴν Παροιμίαν τιμῶν τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν δικαίων ἑαυτοῦ πόνων, καὶ ἀπαρχόμενος αὐτῷ ἀπὸ καρπῶν αὐτοῦ δικαιοσύνης. Καὶ πᾶς δὲ ὁ ἐπιτεταγμένως θεολογῶν, ὡς μὴ ἀποπίπτειν τῆς ὀρθῆς περὶ Πατρὸς ἐννοίας, καὶ περὶ τῆς τοῦ Μονογενοῦς 10 θεότητος, καὶ περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος δόξης, οὗτος φέρει τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμὴν. Ἐπιτείνει δὲ τὴν δόξαν ὁ δυνάμενος τοὺς λόγους ἀποδιδόναι καθ' οὗς ἔκτισται τὰ σύμπαντα, καὶ καθ' οὗς συγκρατεῖται, τῆς ἀπ' αὐτοῦ προνοίας μέχρι τῶν μικροτάτων δικνουμένης, καὶ καθ' οὗς μετὰ τὴν 15 ὥδε οἰκονομίαν ὑπὸ τὴν κρίσιν ἀχθήσεται. Ὁ τρανοῖς καὶ ἀσυγχύτοις λογισμοῖς αὐτός τε θεωρῆσαι τὰ καθ' ἕκαστον δυναθεῖς, καὶ μετὰ τὸ αὐτὸς τεθεωρηκέναι, δυνάμενος καὶ ἑτέροις τὰ περὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς δικαίας κρίσεως αὐτοῦ παραστήσαι, οὗτός ἐστιν ὁ φέρων τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ 20 τιμὴν, καὶ ὁ τῷ ἀρμόζοντι τῇ τοιαύτῃ θεωρίᾳ κεχρημένος βίῳ. Τοῦ γὰρ τοιούτου λάμπει τὸ φῶς ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ διὰ παντοδαπῶν ἀνδραγαθημάτων δοξαζομένον τοῦ ἐν οὐρανοῖς Πατρὸς. Οὐ φέρει δὲ τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμὴν ὁ περὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἐπτοημένος δόξαν· οὐδὲ ὁ τιμῶν ἀργύριον· οὐδὲ ὁ τὰς ἡδονὰς τιμῶν τοῦ σώματος· οὐδὲ ὁ θαυμάζων τὰ ἀλλότρια τῆς θεοσεβείας δόγματα. Ὡσπερ γὰρ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων δόξαν φέρομεν τῷ Κυρίῳ, οὕτω διὰ τῶν πονηρῶν ἔργων τὸ ἐναντίον. Τοῖς γὰρ ἁμαρτάνουσι

ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν»⁹. Αὐτὴν τὴν δόξαν ζητεῖ ὁ Κύριος ἀπὸ ἐκείνων πού πιστεύουν εἰς αὐτὸν καὶ ἔχουν τιμηθῆ με τὸ χάρισμα τῆς υἰοθεσίας. Διότι λέγει· «Υἱὸς δοξάσει πατέρα», καί· «Εἰ πατήρ εἰμι ἐγώ, ποῦ ἔστιν ἡ δόξα μου;»¹⁰. Προσφέρει δὲ τιμὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐκεῖνος πού ὅπως λέγουν αἱ Παροιμίαι τιμᾷ τὸν Θεὸν με τοὺς δικαίους κόπους του καὶ με τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν τῆς δικαιοσύνης του¹¹. Καὶ ὁ καθένας πού θεολογεῖ με τὴν ἀρμόζουσαν τάξιν, ὥστε νὰ μὴ ξεφεύγῃ ἀπὸ τὴν ὀρθὴν ἀντίληψιν περὶ Θεοῦ καὶ περὶ τῆς θεότητος τοῦ Μονογενοῦς, καὶ περὶ τῆς δόξης τοῦ ἁγίου Πνεύματος, αὐτὸς προσφέρει δόξαν καὶ τιμὴν εἰς τὸν Κύριον. Αὐξάνει ἀκόμη τὴν δόξαν ἐκεῖνος πού δύναται νὰ ἐρμηνεύσῃ τοὺς λόγους κατὰ τοὺς ὁποίους ἐδημιουργήθησαν τὰ σύμπαντα καὶ κατὰ τοὺς ὁποίους συγκρατοῦνται με τὴν πρόνοιάν του πού φθάνει μέχρι τῶν μικροτάτων κτισμάτων, καὶ κατὰ τοὺς ὁποίους μετὰ τὸ παρὸν στάδιον τοῦ θείου σχεδίου θὰ ὀδηγηθοῦν εἰς κρίσιν. Ἐκεῖνος πού με δυνατοὺς καὶ καθαροὺς λογισμοὺς ἠδυνήθη νὰ κατανοήσῃ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτά, καὶ ἀφοῦ τὰ κατενόησεν ὁ ἴδιος, ἠμπόρεσε νὰ παρουσιάσῃ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τὰ σχετικὰ με τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαίαν κρίσιν του, αὐτὸς εἶνε ἐκεῖνος πού προσφέρει δόξαν καὶ τιμὴν εἰς τὸν Κύριον, ὅπως καὶ αὐτὸς πού ζῆ ζωὴν ἀρμόζουσαν πρὸς αὐτὴν τὴν κατανόησιν. Τὸ φῶς ἐνὸς τέτοιου ἀνθρώπου λάμπει μπροστὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ δοξάζεται ὁ οὐράνιος Πατήρ καὶ με τὰ λόγια καὶ με τὰ ἔργα καὶ με τὰ παντὸς εἶδους ἀνδραγαθήματα. Δὲν προσφέρει δὲ δόξαν καὶ τιμὴν εἰς τὸν Κύριον ἐκεῖνος πού συγκινεῖται ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν· οὔτε ἐκεῖνος πού δίδει μεγάλην ἀξίαν εἰς τὸ χρῆμα· οὔτε ἐκεῖνος πού προτιμᾷ τὰς ἡδονὰς τοῦ σώματος· οὔτε ἐκεῖνος πού θαυμάζει δόγματα ξένα πρὸς τὴν θεοσέβειαν. Ὅπως λοιπὸν με τὰ καλὰ ἔργα προσφέρομεν δόξαν εἰς τὸν Κύριον, ἔτσι με τὰ πονηρὰ ἔργα πράττομεν τὸ ἀντίθετον. Διότι

11. Παροιμ. 3, 9.

τί λέγει; «Τὸ ὄνομά μου δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι». Καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος· «Διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις». Ὑβρις γὰρ ἐστὶ τῷ νομοθέτῃ ἢ τῶν νόμων ὑπεροψία καὶ καταφρόνησις. Καὶ οἰκίας κακῶς οἰκουμένης, 5 ἐν ἣ ἄκαθαρσία καὶ ἀσελγεία, ἐπὶ τὸν κρατοῦντα αὐτῆς ἢ ἀτιμία καὶ ἡ αἰσχύνῃ τῶν γινομένων ἐπάνεισιν. Ἀκόλουθον δὲ νοεῖν ἡμᾶς, ὅτι ὡσπερ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις δοξάζεται ὁ Θεός, οὕτως ἐν τοῖς πονηροῖς δοξάζεται ὁ ἐχθρός. Ὅταν γάρ, «ἄρας 10 τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιήσω μέλη πόρνῆς», μετήνεγκα τὴν δόξαν ἐπὶ τὸν ἀπολλύντα με ἀπὸ τοῦ σώζοντός με. Καὶ ὁ ἄπιστος μεταλλάσσει «τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν εἰκόνι φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν» τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ὁ σεβόμενος καὶ ὁ λατρεύων τῇ κτίσει παρὰ 15 τὸν κτίσαντα, οὗ τῷ Θεῷ φέρει δόξαν, ἀλλὰ τοῖς κτίσμασιν. Ὡστε ὁ κτίσμα λέγων τι, εἶτα προσκυνῶν, γνωρίζετω ἑαυτοῦ τὴν μερίδα μεθ' ἧς τετάξεται. Φοβηθῶμεν οὖν μὴ δόξαν καὶ καύχημα διὰ τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν τῷ διαβόλῳ προσφέροντες μετ' αὐτοῦ τῇ αἰωνίᾳ αἰσχύνῃ παραδοθῶμεν. Ὅτι γὰρ ἡ ἁμαρ- 20 τία ἡμῶν δόξα τῷ ἐνεργοῦντι αὐτὴν ἐν ἡμῖν γίνεται, νόησον δι' εἰκόνας τὸ λεγόμενον. Δύο στρατηγῶν ἀντεπιόντων ἀλλήλοις, ὅταν μὲν τοῦτο νικᾷ τὸ τάγμα, ὁ στρατοπεδάρχης αὐτοῦ τὴν δόξαν φέρεται· ὅταν δὲ τὸ ἐναντίον ἐπικρατῇ, ἐπ' ἐκεῖνον πάλιν ἡ τιμὴ μεταπίπτει. Οὕτως ἐν μὲν τοῖς ἀγαθοῖς σου ἔρ- 25 γοῖς Κύριός ἐστιν ὁ δοξαζόμενος, ἐν δὲ τοῖς ἐναντίοις ὁ ἐναντίος. Καὶ μὴ μακρὰν μοι περινόει τοὺς πολεμίους, μηδὲ πόρρωθεν ἀποσκόπει τοὺς στρατηγούς· ἀλλὰ σεαυτὸν ἐπίσκεψαι, καὶ πᾶ-

εἰς τοὺς ἁμαρτάνοντας τί λέγει; «Τὸ ὄνομά μου δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι»¹². Καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος· «Διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις»¹³. Εἶνε βλασφημία πρὸς τὸν νομοθέτην ἢ περιφρόνησις καὶ ἡ παραθεώρησις τῶν νόμων. Καὶ ὅταν μία οἰκία κυβερνᾶται κακῶς, καὶ ὑπάρχει εἰς αὐτὴν θυμὸς καὶ κραυγὴ, ὕβρις καὶ γέλως, ἀπόλαυσις καὶ ἀσωτία, ἀκαθαρσία καὶ ἀσέλγεια, ἡ ἀτιμία καὶ ἡ ἐντροπὴ τῶν πράξεων ἐπανέρχεται εἰς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς. Εἶνε ἐπόμενον νὰ ἐννοήσωμεν καὶ ἡμεῖς, ὅτι, ὅπως μὲ τὰ ἀγαθὰ ἔργα δοξάζεται ὁ Θεός, ἔτσι μὲ τὰ πονηρὰ δοξάζεται ὁ ἐχθρός. Διότι, ὅταν «ἄρας τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιήσω μέλη πόρνῆς»¹⁴, μεταφέρω τὴν δόξαν ἀπὸ τὸν σωτήρᾶ μου εἰς τὸν καταστροφέα μου. Καὶ ὁ ἄπιστος μεταβάλλει «τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν εἰκόνι φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἔρπετῶν»¹⁵ πού ζοῦν ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἐκεῖνος πού σέβεται καὶ λατρεύει τὴν κτίσιν καὶ ὄχι τὸν κτίστην¹⁶, δὲν προσφέρει δόξαν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ εἰς τὰ κτίσματα. Ὡστε ἐκεῖνος πού κάτι τὸ ὀνομάζει κτίσμα καὶ ἔπειτα τὸ προσκυνεῖ, ὡς γνωρίζῃ πού καὶ αὐτὸς θὰ ταχθῆ¹⁷. Ἐς φοβηθῶμεν λοιπὸν μήπως προσφέροντες μὲ τὴν ἁμαρτίαν μας δόξαν καὶ καύχημα εἰς τὸν διάβολον, παραδοθούμεν μαζί του εἰς τὴν αἰώνιαν ἐντροπήν. Τὸ ὅτι δὲ ἡ ἁμαρτία μας δοξάζει ἐκεῖνον πού τὴν ἐνεργεῖ διὰ μέσου ἡμῶν, κατανόησε αὐτὸ πού λέγω μὲ τὴν ἐξῆς εἰκόνα. Δύο στρατηγοὶ εὐρίσκονται εἰς πόλεμον μεταξύ των καὶ ὅταν νικᾷ τὸ ἓνα τάγμα, τὴν δόξαν λαμβάνει ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ τοῦ τάγματος· ὅταν ἐπικρατῆ τὸ ἀντίθετον τάγμα, πάλιν ἡ τιμὴ μεταβιβάζεται εἰς τὸν στρατηγὸν ἐκεῖνου. Ἐτσι λοιπὸν μὲ τὰ ἀγαθὰ σου ἔργα ἐκεῖνος πού δοξάζεται εἶνε ὁ Κύριος καὶ μὲ τὰ ἀντίθετα ὁ ἀντίθετος. Καὶ μὴ σκέπτεσαι ὅτι εἶνε μακριὰ οἱ ἐχθροί, καὶ μὴ φαντάζεσαι εἰς μακρινὴν ἀπόστασιν τοὺς στρατηγοὺς· ἀλλὰ ἐξέτασε τὸν ἑαυτὸν

14. Α' Κορ. 6, 15.

15. Ρωμ. 1, 23.

16. Ρωμ. 1, 25.

17. Λουκ. 12, 46.

σαν τὴν ἀλήθειαν τῆς εἰκόνας εὐρήσεις. Ὅταν γὰρ νοῦς παλαίη τῷ πάθει, εἴαν μὲν δι' εὐτονίας καὶ προσεχειας ἐπικρατῆ, φέρεται κατὰ τοῦ πάθους τὰ νικητήρια, καὶ οἶονεὶ στεφανοῖ δι' ἑαυτοῦ τὸν Θεόν. Ὅταν δὲ καταμαλακισθεὶς ὑποκύψῃ τῇ ἡδονῇ, 5 δοῦλος καὶ αἰχμάλωτος ταῖς ἁμαρτίαις γενόμενος, καύχημα καὶ ἔπαρσιν καὶ ὑπερηφανίας ἀφορμὴν προστίθῃσι τῷ ἐχθρῷ.

3. «Προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν ἀλλῇ ἀγία αὐτοῦ». Μετὰ τὴν καρποφορίαν τῶν ἐπιζητουμένων, ἀναγκαία ἡ προσκύνησις. Προσκύνησις δὲ ἡ οὐκ ἔξω τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐν αὐτῇ 10 τῇ ἀλλῇ τοῦ Θεοῦ τελουμένη. Μὴ μοι, φησὶν, ἰδίας ἀυλὰς καὶ συναγωγὰς ἐπινοεῖτε. Μία ἐστὶν ἀλλῆ ἀγία τοῦ Θεοῦ. Ἦν ἀλλῆ πρότερον ἢ τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴ· ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἁμαρτίαν ἐγένετο ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἡρημωμένη. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος· «Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ 15 τῆς ἀλλῆς ταύτης». Τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν προωρισμένους εἰς σωτηρίαν λέγων, δείκνυσιν ἰδίαν ἀλλῆν παρὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων. Οὐ τοίνυν ἔξω τῆς ἀγίας ταύτης ἀλλῆς προσκυνεῖν προσῆκε τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἐνδον αὐτῆς γενόμενον· ἵνα μὴ ἔξω τις αὐτῆς ὦν, μηδὲ ἐλκόμενος ὑπὸ τῶν ἔξω, ἀπολέσῃ τὸ εἶναι ἐν ἀλλῇ 20 Κυρίου. Πολλοὶ γὰρ ἐστᾶσιν ἐν σχήματι μὲν προσευχῆς, οὐκ εἰσὶ δὲ ἐν τῇ ἀλλῇ, διὰ τὴν τοῦ νοῦ περιφορὰν καὶ τὸν ἀφελκυσμὸν τῆς διανοίας αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἐν τῇ ματαιότητι μερίμνης. Δυνατὸν δὲ ἀλλῆν εἶτι ἐπαναβεβηκότως νοῆσαι τὴν ἐπουράνιον διαγωγὴν. Διὰ τοῦτο οἱ «πεφυτευμένοι ἐνταῦθα ἐν τῷ οἴκῳ 25 Κυρίου», ἦτις ἐστὶν («Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος»), ἐκεῖ («ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξανθήσουσιν»). Ὁ δὲ θεοποιῶν κοιλίαν, ἢ δόξαν, ἢ ἀργύριον, ἢ ἄλλο τι, ὃ πάντων μᾶλλον τετίμηκεν,

σου καὶ θὰ εὐρης ὅλην τὴν ἀλήθειαν τῆς εἰκόνος. Διότι, ὅταν ὁ λογισμὸς παλεύη μὲ τὸ πάθος, ἐάν μὲν ἐπικρατήσῃ τοῦ πάθους διὰ τῆς σταθερότητος καὶ προσοχῆς, λαμβάνει τὸ βραβεῖον τῆς νίκης κατὰ τοῦ πάθους καὶ τρόπον τινὰ στεφανώνει διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του τὸν Θεόν. Ὅταν ὁμως ὁ λογισμὸς ἀδυνατίσῃ καὶ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἡδονὴν, γίνεται δοῦλος καὶ αἰχμάλωτος τῆς ἀμαρτίας καὶ προσθέτει εἰς τὸν ἐχθρόν καύχημα καὶ ἔπαρσιν καὶ ἀφορμὴν ὑπερηφανείας.

3. «Προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν αὐτῇ ἀγία αὐτοῦ». Μετὰ ἀπὸ τοὺς καρπούς πού ζητεῖ ὁ Κύριος, εἶνε ἀναγκαῖα ἡ προσκύνησις. Προσκύνησις δὲ ὄχι ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ αὐτὴ πού τελεῖται εἰς αὐτὴν τὴν αὐτὴν τοῦ Θεοῦ. Μὴ μοῦ ἐπινοεῖτε, λέγει, ἰδιαιτέρας αὐλάς καὶ συναγωγάς. Μία εἶνε ἡ ἀγία αὐτὴ τοῦ Θεοῦ. Ἦταν προηγουμένως αὐτὴ ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων· ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀμαρτίαν πού διέπραξαν εἰς τὸν Χριστὸν κατήντησε ἡ αὐτὴ τῶν ἔρημος¹⁸. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος λέγει· «Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐτῆς ταύτης»¹⁹. Ἐννοεῖ ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ἔθνικοὺς πού εἶνε προωρισμένοι νὰ σωθοῦν καὶ δεικνύει μίαν ἰδικὴν τοῦ αὐτῆν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν αὐτὴν τῶν Ἰουδαίων. Δὲν ἀρμόζει λοιπὸν νὰ προσκυνῇ κανεὶς τὸν Θεὸν ἔξω ἀπὸ τὴν ἀγίαν αὐτὴν αὐτὴν, ἀλλὰ εὐρισκόμενος μέσα εἰς αὐτὴν· μήπως εὐρισκόμενος κανεὶς ἔξω ἀπὸ αὐτὴν καὶ παρασυρόμενος ἀπὸ ἐκείνους πού εἶνε ἔξω ἀπὸ τὴν αὐτὴν χάσῃ τὸ προνόμιον νὰ εἶνε εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ Κυρίου. Διότι πολλοὶ στέκονται ἐν στάσει προσευχῆς, δὲν εἶνε ὁμως μέσα εἰς τὴν αὐτὴν, ἐπειδὴ περιφέρεται ὁ νοῦς των καὶ ἀποσπᾶται ἡ σκέψις των ἀπὸ τὴν πρόσκαιρον φροντίδα. Εἶνε ὁμως δυνατὸν μὲ ὑψηλοτέραν ἀκόμη ἔννοιαν νὰ ἐννοήσωμεν ὡς αὐτὴν τὴν ἐπουράνιον ζωὴν. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι πού εἶνε «πεφυτευμένοι ἐνταῦθα ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου», ὁ ὁποῖος εἶνε «Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος»²⁰, ἐκεῖ «ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξανθήσουσιν»²¹. Ἐκεῖνος δὲ πού κάνει θεὸν τὴν κοιλίαν, ἢ τὴν δόξαν, ἢ τὸ χρῆμα ἢ κάτι

20. Α' Τιμ. 3, 15. 21. Ψαλ. 91, 14.

οὔτε προσκυνεῖ τῷ Κυρίῳ, οὔτε ἐν τῇ αὐλῇ ἐστὶ τῇ ἀγία, κἄν
 ἄξιος τῶν αἰσθητῶν συνάξεων εἶναι δοκῇ. «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ
 τῶν ὑδάτων». Πολλαχοῦ ἂν εὔροις τὸ τῆς φωνῆς ὄνομα κείμε-
 νον. Ὡστε ὑπὲρ τοῦ νοῆσαι, τίς ἐστὶ τοῦ Κυρίου ἡ φωνή, ἄξιόν
 5 ἐστὶ συναγαγεῖν ἡμᾶς κατὰ τὸ δυνατόν ἐκ τῆς θείας Γραφῆς
 τὰ γεγραμμένα περὶ φωνῆς· ὡς ἐν τῷ πρὸς Ἀβραὰμ χρηματι-
 σμῶ· «Καὶ εὐθέως φωνὴ ἐγένετο λέγουσα, οὐ κληρονομήσει σε
 οὗτος». Καὶ ἐπὶ Μωϋσεῖ· «Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἐώρα τὴν φωνὴν καὶ
 τὰς λαμπάδας». Καὶ παρὰ τῷ Ἑσαΐα· «Πάλιν φωνὴ λέγοντος,
 10 βόησον». Ἡ μὲν οὖν παρ' ἡμῖν φωνὴ ἡ ἀήρ ἐστὶ πεπληγμένος,
 ἡ τὸ γινόμενον εἶδος περὶ τὸν ἀέρα, πρὸς δὲ βούλεται τυποῦν
 ὁ ἐκφωνῶν. Τί οὖν ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου; πότερον πληγὴ περὶ
 τὸν ἀέρα νοοῖτο; ἡ ἀήρ πεπληγμένος φθάνων μέχρι τῆς ἀκοῆς
 τοῦ πρὸς δὲ γίνεται ἡ φωνή; Ἡ οὐδέτερον τούτων, ἀλλ' ἕτερο-
 15 γενῆς τίς ἐστὶν αὕτη, φαντασιουμένου τοῦ ἡγεμονικοῦ τῶν ἀν-
 θρώπων οὗς ἂν ἀκούειν βούληται τῆς ἰδίας φωνῆς ὁ Θεός; ὥστε
 ἀναλογίαν ἔχειν τὴν φαντασίαν ταύτην πρὸς τὴν ἐν τοῖς ὀνει-
 ροῖς γινομένην πολλάκις. Ὡσπερ γάρ, οὐ πληττομένου τοῦ ἀέ-
 ρος, λαμβάνομέν τινα ἐν ταῖς καθ' ὑπνον φαντασίαις ῥημάτων
 20 τινῶν καὶ φθόγγων μνήμην, οὐ διὰ τῆς ἀκοῆς δεξάμενοι τὴν
 φωνήν, ἀλλ' αὐτῆς τῆς καρδίας ἡμῶν τυπωθείσης· τοιαύτην
 τινὰ χρῆ νομίζειν καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ φωνὴν ἐγγίνεσθαι τοῖς
 προφήταις. «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων». Ὡς μὲν πρὸς τὸ
 αἰσθητόν, ἐπειδὴ αἱ νεφέλαι, ἐπειδὴ ὕδατος ὡσεὶ πλήρεις, ἤχον
 25 καὶ ψόφον ἀποτελοῦσι συγκρουόμεναι πρὸς ἀλλήλας, «Φωνή,
 φησί, Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων». Ἀλλὰ καὶ εἴ ποῦ ψόφος ὑδά-
 των περιορηγνυμένων τισὶ τῶν ἀντιτύπων γίγνοιτο, καὶ εἰ ἡ

ἄλλο, τὸ ὁποῖον τιμᾶ περισσότερο ἀπὸ ὅλα, οὔτε τὸν Κύριον προσκυνεῖ, οὔτε εἶνε εἰς τὴν αὐλὴν τὴν ἁγίαν καὶ ἂν ἀκόμη φαίνεται ὅτι εἶνε ἄξιος νὰ εὐρίσκεται εἰς τὰς αἰσθητὰς συγκεντρώσεις. «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων». Εἰς πολλὰ χωρία δύνασαι νὰ εὕρῃς τὴν λέξιν «φωνή». Ὡστε διὰ νὰ κατανοήσωμεν, ποία εἶνε ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου, ἀξίζει νὰ συγκεντρώσωμεν ὅσον δυνάμεθα ἀπὸ τὴν θείαν Γραφὴν αὐτὰ ποῦ γράφονται περὶ τῆς φωνῆς· ὅπως εἰς τὴν ἐντολὴν πρὸς τὸν Ἀβραάμ· «Καὶ εὐθέως φωνὴ ἐγένετο λέγουσα, οὐ κληρονομήσει σε οὗτος»²². Καὶ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως· «Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἑώρα τὴν φωνὴν καὶ τὰς λαμπάδας»²³. Καὶ εἰς τὸν Ἡσαΐαν· «Πάλιν φωνὴ λέγοντος, βόησον»²⁴. Εἰς ἡμᾶς λοιπὸν ἡ φωνὴ εἶνε ἢ κτύπημα τοῦ ἀέρος ἢ τὸ εἶδος τοῦ θορύβου ποῦ γίνεται περὶ τὸν ἀέρα, πρὸς τὸ ὁποῖον θέλει νὰ διαμορφώσῃ τὴν φωνὴν τοῦ ὁμιλητῆς. Τί λοιπὸν εἶνε ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου; Ποῖον ἀπὸ τὰ δύο ὡς κτύπημα εἰς τὸν ἀέρα πρέπει νὰ νοηθῇ; Ἡ ἀέρας διαμορφωμένος ποῦ φθάνει εἰς τὴν ἀκοὴν ἐκείνου πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται ἡ φωνή; Ἡ μήπως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο, ἀλλὰ μία ἄλλου εἶδους φωνή, τὴν ὁποίαν φαντάζεται ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, διὰ τοὺς ὁποίους θέλει ὁ Θεὸς νὰ ἀκούσουν τὴν ἰδικὴν του φωνήν; Ὡστε ἡ φαντασία αὐτῆ ἔχει κάποιαν ἀναλογίαν πρὸς ὅσα συμβαίνουν πολὺς φοράς εἰς τὰ ὄνειρα. Διότι ὅπως εἰς τὰ ὄνειρα ποῦ βλέπομεν κατὰ τὸν ὕπνον χωρὶς νὰ κτυπᾶται ὁ ἀέρας ἐνθυμούμεθα κάτι ἀπὸ μερικὰ λόγια καὶ φωνάς, χωρὶς νὰ δεχθοῦμεν τὴν φωνὴν διὰ μέσου τῆς ἀκοῆς, ἀλλὰ ἔχει ἀποτυπωθῆ εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν μας, κάπως ἔτσι πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι παρουσιάζεται ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς προφήτας. «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων». Ὅσον δὲ ἀφορᾶ εἰς ἐκεῖνα ποῦ ἀντιλαμβανόμεθα, ἐπειδὴ τὰ σύννεφα, ὅταν εἶνε γεμάτα ἀπὸ νερόν, συγκρουόμενα μεταξὺ των παράγουν ἤχον καὶ κρότον, λέγει τότε· «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων». Ἀλλὰ καὶ ἐὰν κάπου δημιουργηθῇ κρότος ἀπὸ νερὰ τὰ ὁποῖα ἀναγκάζονται νὰ διασχίσουν μερι-

24. Ἡσ. 40, 6.

θάλασσα πνεύμασι ταρασσομένη κυμαίνοιτο, καὶ βίαιον ἤχον ἐκπέμποι, τὰ ἄψυχα ταῦτα τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου ἔχει φωνήν, δεικνύντος τοῦ λόγου, ὅτι πᾶσα ἢ κτίσις μονοουχὶ βοᾷ τὸν ἑαυτῆς δημιουργὸν ἀναγγέλλουσα. Καὶ βροντὴ δὲ ἀπὸ νεφῶν
 5 ἐκραγῆ, οὐκ ἄλλο τι χρὴ νομίζειν, ἢ ὅτι ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐβρόντησε, καὶ ὅτι Κύριός ἐστι ὁ τὴν ὑγρὰν φύσιν συνέχων δι' ἑαυτοῦ. «Κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν». Μεμαθήκαμεν γὰρ ἐν τῇ κοσμογενείᾳ, ὕδωρ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν, ὕδωρ πάλιν τὸ τῆς ἀβύσσου, ἕτερον τὰ συστήματα τῶν θαλασσῶν. Τίς οὖν ἐστιν ὁ συγκρα-
 10 τῶν ταῦτα, καὶ μὴ ἔων αὐτὰ τῇ φυσικῇ ῥοπῇ φέρεσθαι πρὸς τὰ κάτω, ἢ ὁ Κύριος ὁ τοῖς πᾶσιν ἐμβεβηκώς, ὃς καὶ τῶν ὑδάτων ἔχει τὸ κράτος; Τάχα δὲ καὶ μυστικώτερον, «φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων», ὅτε βαπτισθέντι τῷ Ἰησοῦ ἐγένετο ἄνωθεν φωνή, ὅτι «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός». Τότε γὰρ ὁ
 15 Κύριος μὲν ἦν ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν, ἀγιάζων τὰ ὕδατα διὰ τοῦ βαπτίσματος· ὁ δὲ Θεὸς τῆς δόξης τῇ μεγαλοφωνίᾳ τῆς μαρτυρίας ἄνωθεν ἐπεβρόντησε. Καὶ τοῖς βαπτιζομένοις δὲ ἢ παρὰ τοῦ Κυρίου καταλειφθεῖσα φωνὴ ἐπιλέγεται· «Πορευθέντες γάρ, φησί, βαπτίζετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ
 20 τοῦ ἁγίου Πνεύματος». «Φωνὴ οὖν Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων». Συνίσταται δὲ ἡ βροντὴ, ὅταν πνεῦμα ξηρὸν καὶ βίαιον κοιλότησι νεφέλης ἐναποληφθὲν, καὶ ὑπὸ εὐτονίας τοῖς κοιλώμασι τῶν νεφῶν ἐνστρεφόμενον, ζητῆ διεξοδὸν πρὸς τὰ ἔξω. Ἀντέχουσαι μὲν οὖν ὑπὸ τῆς ἄγαν πιλήσεως αἱ νεφέλαι, τὸν τραχὺν
 25 ἐκεῖνον ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος παρατρέψεως ἀποτελοῦσιν ἤχον. Ἐπειδὴν δὲ ὡσπερ πομφόλυγες περιταθεῖσαι τῷ πνεύματι ἐπιπλέον ἀντέχειν καὶ στέγειν ἀδυνατήσωσι, βιαίως ἀπορρη-

κὰ ἀπὸ τὰ ἀντίθετα ρεύματα, καὶ ἐὰν ἡ θάλασσα ἔχει κύματα, διότι ταράσσεται ἀπὸ ἀνέμους καὶ παράγει βίαιον ἤχον, τότε τὰ ἄψυχα αὐτὰ ἔχουν τὴν φωνὴν των ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ ὁ λόγος μᾶς ἀποδεικνύει, ὅτι ὅλη ἡ κτίσις σχεδὸν φωνάζει καὶ ἀναγγέλλει τὸν δημιουργὸν της. Καὶ ἐὰν ἐκραγῆ βροντὴ ἀπὸ τὰ σύννεφα, δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν τίποτε ἄλλο, παρά ὅτι ἐβρόντησεν ὁ Θεὸς τῆς δόξης, καὶ ὅτι ἐκεῖνος ποῦ συγκρατεῖ μόνος του τὴν ὑγρὰν φύσιν εἶνε Κύριος. «Κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν». Ἔχομεν μάθει βέβαια εἰς τὴν διήγησιν διὰ τὴν γένεσιν τοῦ κόσμου, ὅτι ὑπάρχει νερὸ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, νερὸ πάλιν εἰς τὴν ἄβυσσον καὶ ἄλλο νερὸ εἶνε ἐπίσης τὰ συστήματα τῶν θαλασσῶν. Ποῖος λοιπὸν εἶνε ἐκεῖνος ποῦ τὰ συγκρατεῖ αὐτὰ καὶ δὲν τὰ ἀφήνει μὲ τὴν φυσικὴν ροπὴν των νὰ πέσουν πρὸς τὰ κάτω, παρά ὁ Κύριος ὁ ὁποῖος εἶνε πανταχοῦ παρῶν, ὁ ὁποῖος ἔχει καὶ τὴν διακυβέρνησιν τῶν ὑδάτων; Ἴσως ὅμως ἔχει καὶ μυστικὴν ἔννοιαν τό, «φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων», διότι, ὅταν ἐβαπτίσθη ὁ Ἰησοῦς, ἦλθε φωνὴ ἀπὸ ἐπάνω, ὅτι «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός»²⁵. Διότι τότε ὁ Κύριος ἦταν ἐπάνω εἰς πολλὰ ὕδατα, ἀγιάζων τὰ ὕδατα διὰ τοῦ βαπτίσματος· ὁ δὲ Θεὸς τῆς δόξης ἐβρόντησεν ἀπὸ ἐπάνω μὲ τὴν μεγαλοφωνίαν τῆς μαρτυρίας. Καὶ εἰς αὐτοὺς δὲ ποῦ βαπτίζονται ἡ φωνὴ, τὴν ὁποῖαν ἄφησεν ὁ Κύριος, λέγει· «Πορευθέντες βαπτίζετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος»²⁶. «Φωνὴ λοιπὸν Κυρίου ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα». Προκαλεῖται δὲ ἡ βροντὴ, ὅταν ξηρὸς καὶ ὀρητικὸς ἄνεμος, ποῦ ἐκλείσθη μέσα εἰς τὰς κοιλότητας νεφέλης καὶ ποῦ ἐξ αἰτίας τῆς δυνάμεως περιστρέφεται μέσα εἰς τὰς κοιλότητας τῶν νεφῶν, ζητῆ διέξοδον πρὸς τὰ ἔξω. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἀντέχουν αἱ νεφέλαι εἰς τὴν ὑπερβολικὴν πίεσιν, παράγουν τὸν βίαιον ἐκεῖνον ἤχον διὰ τῆς προστριβῆς των μὲ τὸν ἄνεμον. Ὅταν δὲ ὅπως αἱ φοῦσκαὶ παρατεντωθοῦν καὶ δὲν δύνανται νὰ ἀνθέξουν καὶ νὰ ὑπομείνουν περισσότερον τὸν ἄνεμον, βιαίως

γνώμεναι καὶ πρὸς τὴν ἔξω ἀναπνοὴν διεῖσαι τὸ πνεῦμα, τοὺς κατὰ τὰς βροντὰς ἀποτελοῦσι ψόφους. Τοῦτο δὲ καὶ ἀστραπὴν ἐργάζεσθαι πέφυκε. Κύριος οὖν ἐστὶν ὁ καὶ ἐπὶ τῶν ὑδάτων ὢν, καὶ ὁ τοὺς μεγάλους ψόφους τῆς βροντῆς ἐνεργῶν, ἐν ἀπα-
 5 λῇ τοῦ ἀέρος φύσει τοσαύτην ψόφου ὑπερβολὴν ἐργαζόμενος. Δυνατὸν δέ σοι καὶ κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν λόγον τὴν μετὰ τὸ βάπτισμα γινομένην ἐκ τῆς μεγαλοφωνίας τοῦ εὐαγγελίου ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἤδη τελειουμένων παράδοσιν βροντὴν ὀνομάζειν. "Οτι γὰρ βροντὴ τὸ εὐαγγέλιον, δηλοῦσιν οἱ παρὰ τοῦ
 10 Κυρίου μετονομασθέντες μαθηταὶ καὶ υἱοὶ βροντῆς χρηματίζοντες. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐν τῷ τυχόντι τῆς τοιαύτης βροντῆς ἢ φωνῆ, ἀλλ' ἐὰν τις ἄξιός ᾖ ὀνομάζεσθαι τροχός. «Φωνὴ γὰρ τῆς βροντῆς σου, φησὶν, ἐν τῷ τροχῷ». Ἐάν τις ἦ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, ὡσπερ ὁ τροχός, ὀλίγω μέρει τῆς γῆς
 15 ἐφαπτόμενος, καὶ ὅλως τοιοῦτος, ὁποῖος ἦν περὶ οὗ ἔλεγεν Ἰεζεκιήλ. «Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ τροχός εἰς ἐπὶ γῆς ἐχόμενος τῶν ζώων τοῖς τέσσαρσι, καὶ τὸ εἶδος αὐτῶν καὶ ἡ ποίησις αὐτῶν ὡς εἶδος θαρσεῖς».

4. «Ὁ Θεὸς οὖν τῆς δόξης ἐβρόντησε, Κύριος ἐπὶ ὑδάτων
 20 πολλῶν». Ὑδατὰ εἰσιν καὶ οἱ ἅγιοι, διότι ποταμοὶ ῥέουσιν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτῶν, τουτέστι, πνευματικὴ διδασκαλία ἄρδουσα τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων. Καὶ πάλιν, λαμβάνουσιν ὕδωρ ἀλλόμενον εἰς ζωὴν αἰώνιον, ὅπερ γίνεται ἐν τοῖς καλῶς λαβοῦσι «πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον». Ἐπὶ τῶν τοιούτων
 25 οὖν ὑδάτων ὁ Κύριος. Μνήσθητι δὲ καὶ τῆς ἱστορίας Ἡλίου, ὅτε ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ· ὅτε, αἰθρίας οὐσης ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ Καρμήλου, ἤκουσε φωνῆς ὑδάτων

27. Μάρ. 3, 17. Ἴδὲ διὰ τὴν ἐρμηνείαν τὸ ἔργον τοῦ Σ. Σάκκου, Ἡ ἔρευνα τῆς Γραφῆς, σελ. 209.

σπάζουν καὶ μετὰ τὸ νὰ ἀφήνουν τὸν ἄνεμον νὰ ἐξέλθῃ μετὰ τὴν ἐκπνοὴν πρὸς τὰ ἔξω παράγουν τὸν κρότον ποὺ ἀκούομεν κατὰ τὰς βροντάς. Αὐτὸ τὸ ἴδιον δημιουργεῖ καὶ τὴν ἀστραπήν. Κύριος λοιπὸν εἶνε ἐκεῖνος ποὺ εὐρίσκεται ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα καὶ ἐνεργεῖ τοὺς μεγάλους κρότους τῆς βροντῆς, καὶ ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν ἀπαλὴν φύσιν τοῦ ἀέρος δημιουργεῖ τόσον ὑπερβολικὸν κρότον. Εἶνε δὲ δυνατὸν νὰ ὀνομάζῃς βροντὴν, κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἔννοιαν, καὶ τὸ κήρυγμα ποὺ γίνεται μετὰ τὸ βάπτισμα μετὰ τὸν ζωντανὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν ποὺ ἤδη βαδίζουν πρὸς τὴν τελειότητα. Τὸ ὅτι δὲ εἶνε βροντὴ τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ φανερῶνουν οἱ μαθηταὶ τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἄλλαξε ὁ Κύριος καὶ τοὺς ὀνόμασεν «υἱοὺς βροντῆς»²⁷. Διὰ τοῦτο δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν τυχόντα ἢ ὀνομασία αὐτῆς τῆς βροντῆς, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον ποὺ εἶνε ἄξιός νὰ ὀνομάζεται τροχός. Διότι λέγει· «φωνὴ τῆς βροντῆς σου ἐν τῷ τροχῷ»²⁸. Ἐάν κανεῖς δηλαδὴ προχωρῆσιν συνεχῶς πρὸς τὰ ἐμπρός, ὅπως ὁ τροχός, καὶ ὀλίγον μόνον μέρος τῆς γῆς ἐγγίζει, καὶ εἶνε ὅλως διόλου ὡσάν ἐκεῖνον περὶ τοῦ ὁποίου λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ. «Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ τροχὸς εἰς ἐπὶ τῆς γῆς ἐχόμενος τῶν ζώων τοῖς τέσσαρσι, καὶ τὸ εἶδος αὐτῶν καὶ ἡ ποίησις αὐτῶν ὡς εἶδος θαρσεῖς»²⁹.

4. «Ὁ Θεὸς οὖν τῆς δόξης ἐβρόντησε, Κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν». Ὑδατα εἶνε καὶ οἱ ἅγιοι, διότι ποταμοὶ ρέουν ἀπὸ τὴν κοιλίαν αὐτῶν³⁰, δηλαδὴ, πνευματικὴ διδασκαλία ποὺ ποτίζει τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν. Καὶ πάλιν, παίρνουν «ὑδωρ ἀλλόμενον εἰς ζωὴν αἰώνιον» τὸ ὁποῖον εἰς ὅσους τὸ πῆραν καλῶς γίνεται «πηγὴ ὑδάτος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον»³¹. Ἐπάνω εἰς τέτοια ὕδατα εὐρίσκεται ὁ Κύριος. Ἐνθυμήσου δὲ καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἡλία, ὅταν ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τρία ἔτη καὶ ἕξ μῆνας· ὅταν, ἐνῶ ἦταν καθαρὸς ὁ οὐρανὸς ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Καρμήλου, ἄκουσε φωνὴν ὑδάτων πολλῶν·

28. Ψαλ. 76, 19.

29. Ἰεζ. 1, 15 - 16.

30. Ἰωάν. 7, 38.

31. Ἰωάν. 4, 14.

πολλῶν· εἶτα ἐπηκολούθησε τό, καὶ βροντὴν γενέσθαι ἐκ νεφελῶν καὶ ὕδωρ ῥῆναι. «Κύριος οὖν ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν». «Φωνὴ Κυρίου ἐν ἰσχύι». Ὡσπερ ἐν τῷ τροχῷ ἡ φωνὴ γίνεται, οὕτως ἐν ἰσχύϊ ἡ φωνὴ συνίσταται τοῦ Κυρίου. Ὁ γὰρ πάντα ἰσχύων 5 ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι αὐτὸν Χριστῷ, οὗτος ἀκούει τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, καὶ ποιεῖ. Φωνὴ οὖν Κυρίου, οὐκ ἐν τῇ ἀσθενεῖ καὶ ἐκλελυμένῃ ψυχῇ, ἀλλ' ἐν τῇ εὐτόνως καὶ ἰσχυρῶς κατεργαζομένη τὸ ἀγαθόν. «Φωνὴ Κυρίου ἐν μεγαλοπρεπείᾳ». Ἡ μεγαλοπρέπεια ἀρετὴ ἐστὶν ἐκπρεπῶς μεγάλη. Ὁ οὖν πρεπόντως 10 ἀποδιδὸς τὰς περὶ τῶν μεγάλων πράξεων ἐνεργείας, ὁ τοιοῦτος ἀκούει μεγαλοπρεπῆς. Ὅταν οὖν ψυχὴ ἀδούλωτος ἢ τῷ φρονήματι τῆς σαρκός, μέγεθος δὲ καὶ ἀξίωμα πρέπον ἑαυτῇ ἐκ τῆς συναισθήσεως τῶν προσόντων αὐτῇ ἀπὸ Θεοῦ ἀναλάβῃ, ἐν ταύτῃ γίνεται ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου. Οἱ οὖν μεγαλοφυεῖς μὲν 15 ἔχοντες τὰς περὶ Θεοῦ ἐννοίας, ὑψηλῶς δὲ τεθεωρηκότες τοὺς περὶ κτίσεως λόγους, καὶ δυναθέντες ἐπὶ ποσὸν γοῦν ἐπιβαλεῖν τῷ ἀγαθῷ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, καὶ προσέτι ἐν ταῖς δαπάναις ἀφειδεῖς, καὶ μεγαλόδωροι ἐν τῷ τὰς τῶν ἀδελφῶν χρείας ἐπανορθοῦσθαι, οὗτοί εἰσιν οἱ μεγαλοπρεπεῖς, ἐν οἷς ἡ φωνὴ τοῦ 20 Κυρίου ἐμπολιτεύεται. Τῷ ὄντι γὰρ ὁ μεγαλοπρεπῆς ὑπερορᾷ πάντα τὰ σωματικά, οὐδενὸς εἶναι ἄξια κρινῶν λόγου τῇ παραθέσει τῶν ἀοράτων. Τὸν μεγαλοπρεπῆ οὐδεμία λυπήσει περιστασις· οὐδὲ ὄλως πάθος τι αὐτὸν ἐκταράξει, οὐδὲ ἀνθρωπαρίων φάυλων καὶ εὐκαταφρονήτων ἁμαρτήματα κινήσει· 25 οὐδὲ ἀκαθαρσία τῆς σαρκός αὐτὸν ταπεινώσει. Δυσπρόσιτος γὰρ ἐστὶ τοῖς ταπεινωτικοῖς πάθεσιν, οὐδὲ προσβλέπει αὐτῷ δυναμένους διὰ τὸ ὕψος τῆς γνώμης. Λέγεται δὲ τις καὶ Θεοῦ

ἔπειτα καὶ βροντὴ ἠκούσθη ἀπὸ τὰ νέφη καὶ βροχὴ ἔπεσεν³². «Ὁ Κύριος λοιπὸν ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν». «Φωνὴ Κυρίου ἐν ἰσχύϊ». Ὅπως παράγεται ἡ φωνὴ εἰς τὸν τροχόν, ἔτσι καὶ ἀκούγεται ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου μὲ δύναμιν. Ἐκεῖνος ποῦ εἰς ὅλα εἶνε δυνατός, διότι τὸν ἐνδυναμώνει ὁ Χριστός³³, αὐτὸς ἀκούει τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου καὶ τὰς ἐφαρμόζει. Ἡ φωνὴ λοιπὸν τοῦ Κυρίου δὲν εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀδύνατον καὶ ἐξαχρειωμένην ψυχὴν, ἀλλ' εἰς ἐκείνην ποῦ μὲ ἔντασιν καὶ δύναμιν ἐργάζεται τὸ ἀγαθόν. «Φωνὴ Κυρίου ἐν μεγαλοπρεπείᾳ». Ἡ μεγαλοπρέπεια εἶνε ἀρετὴ ἑξαιρετικῶς μεγάλη. Ἐκεῖνος λοιπὸν ὁ ὁποῖος φέρει εἰς πέρας τὴν διενέργειαν μεγάλων πράξεων, ὁ τοιοῦτος ὀνομάζεται μεγαλοπρεπής. Ὅταν λοιπὸν ἡ ψυχὴ δὲν ὑποδουλώνεται εἰς τὸ φρόνημα τῆς σαρκός³⁴ καὶ ἀποκτᾷ δύναμιν καὶ ἀξίωμα ποῦ τῆς ταιριάζει, ἐπειδὴ συναισθάνεται τὰ προσόντα ποῦ τῆς ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν, εἰς αὐτὴν φθάνει ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου. Ὅσοι λοιπὸν ἔχουν μεγαλοφυεῖς ἐννοίας περὶ Θεοῦ καὶ ἐμελέτησαν μὲ ὑψηλόφρονα λογισμὸν τοὺς λόγους περὶ τῆς δημιουργίας, καὶ ἠδυνήθησαν νὰ ἐννοήσουν τὴν ἀγαθότητα τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ εἰς μέγαν βαθμόν, καὶ ἀκόμη δαπανοῦν ἀφθόνως, καὶ εἶνε μεγαλόδωροι εἰς τὸ νὰ ἐπανορθώσουν τὰς ἀνάγκας τῶν ἀδελφῶν, αὐτοὶ εἶνε οἱ μεγαλοπρεπεῖς, μέσα εἰς τοὺς ὁποίους κατοικεῖ ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ. Πράγματι ὁ μεγαλοπρεπής περιφρονεῖ ὅλα τὰ σωματικά, καὶ κρίνει ὅτι τίποτε δὲν εἶνε ἄξιον λόγου ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἀόρατα. Καμμία περιπέτεια δὲν θὰ στενοχωρήσῃ τὸν μεγαλοπρεπῆ· οὔτε ἐν γένει θὰ τὸν ταράξῃ κάποιον πάθος, οὔτε θὰ τὸν συγκινήσουν ἀμαρτήματα φαύλων καὶ ἀξιοκαταφρονήτων ἀνθρωπαρίων· οὔτε θὰ τὸν ταπεινώσῃ ἀκαθαρσία σαρκική. Διότι δυσκόλως πλησιάζουν εἰς αὐτὸν τὰ ταπεινωτικά πάθη, οὔτε δύνανται νὰ ἀτενίσουν εἰς αὐτὸν λόγῳ τῆς ὑψηλῆς γνώμης. Γίνεται λόγος ἐπίσης καὶ διὰ κάποιαν μεγαλο-

34. Ρωμ. 8, 6.

μεγαλοπρέπεια· ὡς τό· «Ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπείά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν». Οἱ οὖν τὰ μεγάλα περὶ Θεοῦ δοξάζοντες, οὗτοι ὑπεραίρουν αὐτοῦ τὴν μεγαλοπρέπειαν.

5. «Φωνὴ Κυρίου συντριβόντος κέδρους». Ἡ κέδρος ποτὲ 5 μὲν ὡς μόνιμον, καὶ σήψεως βέλτιον, καὶ εὐώδες, καὶ σκίπην ἱκανὸν παρέχεσθαι παρὰ τῆς Γραφῆς ἐπαινεῖται· ποτὲ δὲ ὡς ἄκαρπον καὶ δυσκαμπὲς διαβάλλεται, ὡς καὶ εἰκόνα πληροῦν τοῦ ἄσεβοῦς. «Εἶδον γὰρ τὸν ἄσεβῆ ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου». Καθ' ὃ τὸ σημαίνόμενον καὶ 10 νῦν παρελήφθη. «Ἡ γὰρ φωνὴ τοῦ Κυρίου συντριβεί κέδρους». Ὡσπερ γὰρ ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ ψυχῇ γίνεται, οὕτω τοὺς εἰκῆ φυσιομένους, τοὺς ἐπαίροντας ἑαυτοὺς ἐν τοῖς νομιζομένοις ὑψώμασι τοῦ κόσμου τούτου, πλούτου, ἢ δόξης, ἢ δυναστείας, ἢ κάλλους σώματος, ἢ δυνάμεως, ἢ ἰσχύος, συντριβείν λέγεται. 15 «Καὶ συντριβεί Κύριος τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου». Οἱ τοῖς ἄλλοις πράγμασιν ἐπιβαίνοντες, καὶ ἀπ' ἐκείνων ἑαυτοῖς τὴν ἀλαζονείαν συνάγοντες, οὗτοί εἰσι κέδροι τοῦ Λιβάνου. Ὡσπερ γὰρ αἱ κέδροι καθ' ἑαυτὰς οὐσαι ὑψηλαί, τῷ ἐπ' ὄρους ὑψηλοῦ πεφυκέναι, ἐκ τῆς προσθήκης τοῦ ὄρους περιφανέστεραι γίνον- 20 ται· οὕτω καὶ οἱ τοῖς φθαρτοῖς τοῦ κόσμου πράγμασιν ἐπερειδόμενοι, κέδροι μὲν εἰσι διὰ τὴν ἀλαζονείαν καὶ τὸ τῆς διανοίας ἔπαρμα, Λιβάνου δὲ κέδροι προσαγορεύονται, διὰ τὸ τῷ ἄλλοτρίῳ ὑψώματι ἐπαγάλλεσθαι, καὶ ὑπὸ γῆς καὶ τῶν γητίνων πραγμάτων, οἷον ὑπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Λιβάνου, πρὸς ἀλαζο- 25 νείαν ἐπαίρεσθαι. Οὐ πάσας δὲ τὰς κέδρους συντριβεί ὁ Κύριος, ἀλλὰ τὰς τοῦ Λιβάνου. Ἐπειδὴ γὰρ εἰδωλολατρίας τόπος ὁ Λίβανος, ὅσαι ψυχαὶ ἐπαίρονται κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ,

πρέπειαν τοῦ Θεοῦ· ὅπως τό· «Ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν»³⁵. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ φρονοῦν μεγάλα περὶ Θεοῦ, αὐτοὶ ὑπερυψώνουν τὴν μεγαλοπρέπειάν του.

5. «Φωνὴ Κυρίου συντρίβοντος κέδρους». Ἡ κέδρος ἄλλοτε μὲν ἐπαινεῖται εἰς τὴν Γραφὴν ὡς δένδρον στερεὸν καὶ ἀντισηπτικὸν καὶ εὐωδιαστὸν καὶ ἱκανὸν νὰ χρησιμοποιηθῆ διὰ σκεπτῆν· ἄλλοτε δὲ κατηγορεῖται ὡς ἄκαρπον καὶ δύσκαμπτον, ὥστε νὰ ἀποδίδῃ πλήρως τὴν εἰκόνα τοῦ ἀσεβοῦς. «Εἶδον γὰρ τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου»³⁶. Σύμφωνα μὲ τὴν τελευταίαν σημασίαν ἔχει ληφθῆ ἡ λέξις ἐδῶ. Διότι «ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου συντρίβει κέδρους». Ὅπως λοιπὸν κατοικεῖ εἰς τὴν μεγαλοπρεπετῆ ψυχῆν, ἔτσι λέγεται ὅτι θὰ συντρίψῃ ἐκεῖνους ποὺ φουσκώνουν ματαίως, ποὺ ὑπερηφανεύονται δι' ἐκεῖνα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ ποὺ θεωροῦνται ἄξια ὑπερηφανείας, διὰ τὸν πλοῦτον, τὴν δόξαν, τὴν ἐξουσίαν, τὴν ὁμορφίαν τοῦ σώματος, τὴν δύναμιν, τὴν ἰσχύν. «Καὶ συντρίβει Κύριος τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου». Ὅσοι ἀνεβαίνουν εἰς ξένα πράγματα, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα συγκεντρώνουν διὰ τὸν ἑαυτὸν τους ἀλαζονείαν, αὐτοὶ εἶνε κέδροι τοῦ Λιβάνου. Διότι ὅπως αἱ κέδροι εἶνε βεβαίως ὑψηλαὶ ἀπὸ μόναι των, γίνονται ὁμως ἀκόμη ὑψηλότεραι μὲ τὴν προσθήκην τοῦ ὄρου, διότι εἶνε φυτευμέναι ἐπάνω εἰς ὑψηλὸν ὄρος, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ στηρίζονται εἰς τὰ φθαρτὰ πράγματα τοῦ κόσμου, εἶνε μὲν κέδροι ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονείας καὶ τῆς ἐπάρσεως τοῦ νοῦ των, ὀνομάζονται δὲ καὶ κέδροι τοῦ Λιβάνου, διότι χαίρονται διὰ τὸ ξένον ὑψωμα καὶ ὑψώνονται πρὸς τὴν ἀλαζονείαν λόγῳ τῆς γῆς καὶ τῶν γηϊνῶν πραγμάτων, ὅπως αἱ κέδροι λόγῳ τοῦ ὕψους τῆς κορυφῆς τοῦ Λιβάνου. Καὶ δὲν συντρίβει ὁ Κύριος ὅλας τὰς κέδρους, ἀλλὰ τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Λίβανος εἶνε τόπος εἰδωλολατρίας, ὅσαι ψυχαὶ ὑψώνονται κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, αὐταὶ ὀνομάζονται κέδροι

αὐται τοῦ Λιβάνου ὀνομάζονται, καὶ συντριβῆς ἀξιοῦνται. Εἰσὶ γάρ τινες κέδροι τοῦ Θεοῦ, αἱ αἱ ἀναδενδράδες τῆς ἀπ' Αἰγύπτου μετατεθείσης ἀμπέλου καλύπτουσιν, ὡς ἐν Ψαλμοῖς μεμαθήκαμεν· «Ἐκάλυψεν ὄρη ἡ σκιά αὐτῆς, καὶ αἱ ἀναδενδράδες 5 αὐτῆς τὰς κέδρους τοῦ Θεοῦ». Ἐπεὶ οὖν μετὰ τῶν ἄλλων τῶν περὶ Χριστοῦ ἐννοιῶν καὶ ἄμπελος ὁ Κύριος ἡμῶν λέγεται· «Ἐγὼ γάρ εἰμι, φησὶν, ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα»· κέδροι εἰσὶ τοῦ Θεοῦ οἱ τέως μὲν ἄκαρποι καὶ πρὸς καῦσιν ἐπιτήδειοι, ὑπελθόντες δὲ τὴν σκέπην τοῦ Χριστοῦ, καὶ οἰοῦντι ἐνδυσάμενοι 10 αὐτόν, ἐκ τῆς παρ' αὐτοῦ χάριτος τὸ ἄκαρπον τῆς ἑαυτῶν ζωῆς συγκαλύπτουσι. Τὰς μὲν οὖν κέδρους τοῦ Θεοῦ ἀναδενδράδες εὐκαρποὶ περιπλακεῖσαι φυλάττουσι· τὰς δὲ κέδρους τοῦ Λιβάνου συντριβεῖ ὁ Κύριος. «Καὶ λεπυνεῖ αὐτὰς ὡς τὸν μόσχον τὸν Λίβανον». Μνήσθητι τοῦ μόσχου τοῦ ἐν τῇ Ἐξόδῳ, ὃν κατὰ 15 τὴν εἰδωλολατρίαν ἀνέπλασαν, ὃν ἐλέπτυνε Μωϋσῆς καὶ ἐπότισε τὸν λαόν. Ἐκείνῳ τοίνυν τῷ μόσχῳ παραπλησίως ὄλον τὸν Λίβανον καὶ τὴν ἐν αὐτῷ κρατοῦσαν συνήθειαν τῆς εἰδωλολατρίας ἐξαφανίσει. «Καὶ ὁ ἠγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερῶτων». Ὁ μονογενὴς Υἱὸς, ὁ διδοὺς ζωὴν τῷ κόσμῳ, ὅταν μὲν 20 προσφέρει θυσίαν καὶ προσφορὰν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ ἄμνός ὀνομάζεται τοῦ Θεοῦ καὶ πρόβατον. «Ἴδε γάρ, φησὶν, ὁ ἄμνός τοῦ Θεοῦ». Καὶ πάλιν· «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη». Ὅταν δὲ ἀμύνασθαι δέη καὶ καθελεῖν τὴν δυναστείαν τὴν ἐπιφυομένην τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, ἐκτεθη- 25 ρωμένην τινὰ καὶ ἀπηργωμένην δύναμιν, τότε υἱὸς μονοκερῶτων ὀνομάζεται. Ζῶν γάρ, ὡς ἐν τῷ Ἰώβ μεμαθήκαμεν, ὁ μονόκερός ἐστιν ἄμαχον τὴν δύναμιν, ἀνυπότακτον τοῖς ἀν-

τοῦ Λιβάνου καὶ εἶνε ἄξια συντριβῆς. Διότι ὑπάρχουν μερικά κέδροι τοῦ Θεοῦ τὰς ὁποίας σκεπάζουν τὰ ἀναρριχώμενα κλήματα τῆς ἀμπέλου πού μετεφέρθη ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καθὼς ἐμάθαμεν ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς· «Ἐκάλυψεν ὄρη ἢ σκιά αὐτῆς, καὶ αἱ ἀναδενδράδες αὐτῆς τὰς κέδρους τοῦ Θεοῦ»³⁷. Ἐπειδὴ λοιπὸν κοντὰ εἰς τὰς ἄλλας περὶ Χριστοῦ ἐννοίας ὀνομάζεται ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ ἄμπελος, διότι λέγει· «Ἐγὼ εἶμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα»³⁸, κέδροι τοῦ Θεοῦ εἶνε ἐκεῖνοι πού προηγουμένως ἦσαν ἄκαρποι καὶ κατάλληλοι διὰ καῦσιν, ἀφοῦ δὲ ἦλθον κάτω ἀπὸ τὴν σκέπην τοῦ Χριστοῦ, καὶ τρόπον τινὰ ἐνεδύθησαν αὐτόν, καλύπτουν μὲ τὴν χάριν αὐτοῦ τὸ ἄκαρπον τῆς ζωῆς των. Τὰς κέδρους τοῦ Θεοῦ λοιπὸν φυλάττουν καρποφόρα κλήματα πού τὰς περιετύλιξαν· τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου ὁμοῦς τὰς συντρίβει ὁ Κύριος. «Καὶ λεπτυνεὶ αὐτὰς ὡς τὸν μόσχον τὸν Λίβανον». Ἐνθυμήσου τὸν μόσχον πού ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἔξοδον, τὸν ὁποῖον ἐπλασαν κατὰ τὸν χρόνον τῆς εἰδωλολατρίας, τὸν ὁποῖον ὁ Μωϋσῆς ἐλέπτυνε καὶ ἐπότισε τὸν λαόν³⁹. Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖνον τὸν μόσχον, ἔτσι κατὰ παρόμοιον τρόπον θὰ ἐξαφανίσῃ ὅλον τὸν Λίβανον καὶ τὴν συνήθειαν τῆς εἰδωλολατρίας πού ἐπικρατεῖ εἰς αὐτόν. «Καὶ ὁ ἡγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερῶτων». Ὁ μονογενὴς Υἱὸς, ὁ ὁποῖος δίδει ζωὴν εἰς τὸν κόσμον, ὅταν προσφέρῃ τὸν ἑαυτὸν του θυσίαν καὶ προσφορὰν εἰς τὸν Θεόν⁴⁰ διὰ τὰς ἁμαρτίας μας, καὶ ἀμνὸς Θεοῦ ὀνομάζεται καὶ πρόβατον. Διότι λέγει· «Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ»⁴¹. Καὶ πάλιν· «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη»⁴². Ὅταν πάλιν πρέπη νὰ ἀμυνθῇ καὶ νὰ γκρεμίσῃ τὴν ἐξουσίαν πού ἐμφανίζεται εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, μίαν δύναμιν θηριώδη καὶ ἐξαγριωμένην, τότε ὀνομάζεται υἱὸς μονοκερῶτων. Ὅπως ἔχομεν μάθει εἰς τὸν Ἰώβ ὁ μονόκερως⁴³ εἶνε ζῶον ἀκαταμάχητον εἰς τὴν δύναμιν καὶ ἀνυ-

40. Ἐφ. 5, 2.

41. Ἰωάν. 1, 29.

42. Ἦσ. 53, 7.

43. Ποῖον ἀκριβῶς εἶδος ζώου εἶνε, δὲν γνωρίζομεν. Ἐχουν λεχθῆ πολλά. Τὸ πιθανώτερον εἶνε, ὅτι εἶνε ὁ ρινόκερως, καθὼς τὸ ὀνομάζει καὶ ὁ Ἀκύλας καὶ ἡ Vulgata.

θρώποις. «Ὁὐ γὰρ δήσεις αὐτόν, φησίν, ἰμάντι, οὐδὲ κοιμηθήσεται ἐπὶ φάτνης». Καὶ πολλὰ περὶ τοῦ ἐλευθεριάζειν τὸ ζῶον καὶ μὴ ὑπέικειν τοῖς ἀνθρώποις ἐν ἐκείνῳ τῷ μέρει τῆς προφητείας εἴρηται. Καὶ παρατετήρηται, ὅτι ἐπ' ἀμφοτέρα κέ-
 5 χρηται τῇ εἰκόνι τοῦ μονοκέρωτος ἢ Γραφῆ· ποτὲ μὲν ἐπαινε-
 τῶς, ἄλλοτε δὲ διαβεβλημένως. «Ῥῦσαι γάρ, φησίν, ἐκ ῥομφαίας τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκεράτων τὴν ταπεινώ-
 σίν μου». Τὸν πολεμοποιὸν λαὸν διαβάλλων ταῦτά φησι παρὰ
 τὸν καιρὸν τοῦ πάθους ἐπαναστάντα αὐτῷ. Πάλιν δέ· «Υψο-
 10 θήσεται, φησίν, ὡς μονοκέρωτος τὸ κέρας μου». Ἐοικεν οὖν
 διὰ μὲν τὸ ἀμυντικὸν τοῦ ζῴου ἐπὶ τὴν τῶν χειρόνων εἰκασίαν
 πολλάκις παραλαμβάνεσθαι, διὰ δὲ τὸ ὑψίκερον καὶ ἐλευθέριον
 πρὸς τὴν τοῦ βελτίονος ἀγεσθαι εἰκασίαν. Καὶ ὄλως, ἐπειδὴ
 τὸ κέρας ὑπὸ τῆς Γραφῆς ἀντὶ τῆς δόξης πολλαχοῦ παρειλημ-
 15 μένον ἐστὶν εὐρεῖν, ὡς τό, «ὑψώσει κέρας λαοῦ αὐτοῦ» καὶ «τὸ
 κέρας αὐτοῦ ὑψωθήσεται ἐν δόξῃ»· ἢ καὶ ἐπειδὴ τὸ κέρας ἀντὶ
 δυνάμεως πολλάκις παραλαμβάνεται, ὡς τό, «ὑπερασπιστὴς
 μου καὶ κέρας σωτηρίας μου»· «Χριστὸς δὲ Θεοῦ δύναμις»· διὰ
 τοῦτο ὡς ἐν ἔχων κέρας, τουτέστι, μίαν δύναμιν ἔχων τὴν τοῦ
 20 Πατρὸς, μονόκερος προσηγόρευται.

6. «Φωνὴ Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός». Διεκόπη
 μὲν καὶ κατὰ τὴν ἱστορίαν τῶν παίδων τῶν τριῶν ἐν τῇ Βαβυ-
 λωνίᾳ ἢ φλόξ τοῦ πυρός, ὅτε ὑπερεξεχύθη μὲν τεσσαρακον-
 ταεννέα πήχεις ἢ κάμιнос, ἐνεπύριζε δὲ τοὺς κύκλω πάντας·
 25 διακοπεῖσα δὲ τῷ προστάγματι τοῦ Θεοῦ, πνεῦμα ἐδέξατο ἐν
 ἑαυτῇ, ἡδίστην ἀναπνοὴν καὶ ἀνάψυξιν, ὥσπερ ἐν σκιᾷ τινι
 φυτῶν, ἐν εἰρηρικῇ καταστάσει παρεχομένη τοῖς παισίν. «Ἐ-

πότακτον εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διότι λέγει· «Οὐ δήσεις αὐτὸν ἰμάντι, οὐδὲ κοιμηθήσεται ἐπὶ φάτνης»⁴⁴. Καὶ πολλὰ λέγονται εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς προφητείας περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ζώου καὶ τοῦ ἀνυποτάκτου εἰς τοὺς ἀνθρώπους⁴⁵. Καὶ ἔχει παρατηρηθῆ ὅτι μὲ δύο σημασίας χρησιμοποιοεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ μονοκέρωτος ἢ Γραφή· ἄλλοτε μὲν πρὸς ἔπαινον, ἄλλοτε δὲ πρὸς κατηγορίαν. Διότι λέγει· «Ῥῦσαι ἐκ ῥομφαίας τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἀπὸ κέρατων μονοκερώτων τὴν ταπείνωσίν μου»⁴⁶. Αὐτὰ λέγει κατηγορῶντας τὸν πολεμοποιὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐπανεστάτησεν ἐναντίον του κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους. Πάλιν λέγει· «Ὑψωθήσεται ὡς μονοκέρωτος τὸ κέρας μου»⁴⁷. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς ἀμυντικῆς ἰκανότητος τοῦ ζώου λαμβάνεται πολλὰς φοράς διὰ τὴν ἀπεικόνισιν τῶν κακῶν, ἐξ αἰτίας δὲ τοῦ ὑψηλοῦ κέρατος καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἀναφέρεται διὰ τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ καλοῦ. Καὶ γενικῶς ἐπειδὴ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γραφῆς τὸ κέρας λαμβάνεται ἀντὶ τῆς δόξης, ὅπως τὸ «ὑψώσει κέρας λαοῦ αὐτοῦ»⁴⁸ καὶ «τὸ κέρας αὐτοῦ ὑψωθήσεται ἐν δόξῃ»⁴⁹· ἢ καὶ ἐπειδὴ πολλὰς φοράς λαμβάνεται τὸ κέρας ἀντὶ τῆς δυνάμεως ὅπως τὸ «ὑπερασπιστὴς μου καὶ κέρας σωτηρίας μου»⁵⁰, «Χριστὸς δὲ Θεοῦ δύναμις»⁵¹, διὰ τοῦτο ἐπειδὴ ἔχει ἓνα κέρας, δηλαδὴ ἔχων μίαν δύναμιν τοῦ Πατρὸς, μονόκερος ὀνομάζεται.

6. «Φωνὴ Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός». Κατὰ τὴν ἱστορίαν τῶν τριῶν παιδῶν εἰς τὴν Βαβυλωνίαν διεκόπη ἡ φλόγα τῆς φωτιᾶς, ὅταν ἐξεχειλίσειεν ἡ κάμινος εἰς τεσσαράκοντα ἑννέα πῆχεις, καὶ κατέκαιεν ὅλους ποὺ ἦσαν γύρω· ἀφοῦ δὲ διεκόπη μὲ τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ, ἐδέχθη ἐντὸς αὐτῆς αὔραν, μίαν γλυκυτάτην πνοὴν καὶ ἀναψυχὴν, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τοὺς παῖδας ποὺ εὐρίσκοντο εἰς εἰρηνικὴν κατάστασιν σάν νά ἦσαν εἰς κάποιαν σκιάν δένδρων. Διότι λέγει· «Ἐγένετο ὡσεὶ

46. Ψαλ. 21, 21 - 22. 47. Ψαλ. 91, 11.

48. Ψαλ. 148, 14. 49. Ψαλ. 111, 9.

50. Ψαλ. 17, 3. 51. Α' Κορ. 1, 24.

γένετο γάρ, φησίν, ὡσεὶ πνεῦμα δρόσου διασυρίζον». Καὶ θαυμαστότερόν γε πολλῶ πυρὸς φύσιν διακοπῆναι, ἢ καταδιαιρεθῆναι τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν εἰς διαιρέσεις. Ἄλλ' ὅμως ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου καὶ τὸ συνεχὲς τῆ φύσει καὶ ἠνωμένον τοῦ πυρὸς διακόπτει. Καίτοι ἄτμητον καὶ ἀδιαίρετον ἐπινοοῖς ἀνθρωπίναις τὸ πῦρ εἶναι δοκεῖ, ἀλλ' ὅμως προστάγματι Κυρίου διακόπτεται καὶ δίσταται. Οἶμαι δὲ ὅτι τὸ πῦρ τὸ ἠτοιμασμένον εἰς κόλασιν τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ διακόπτεται τῆ φωνῇ τοῦ Κυρίου ἵνα ἐπειδὴ δύο εἰσὶν ἐν τῷ πυρὶ δυνάμεις, ἢ τε καυστικὴ καὶ ἡ φωτιστικὴ, τὸ μὲν δριμύ καὶ κολαστικὸν τοῦ πυρὸς τοῖς ἄξιόις τῆς καύσεως προσαπομείνη, τὸ δὲ φωτιστικὸν αὐτοῦ καὶ λαμπρὸν τῆ φαιδρότητι τῶν ἐδφραϊνομένων ἀποκληρωθῆ. «Φωνὴ οὖν Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρὸς» καὶ μερίζοντος, ὡς ἀλαμπὲς μὲν εἶναι τὸ πῦρ τῆς κολάσεως, ἄκαυστον δὲ τὸ φῶς τῆς ἀναπαύσεως ἀπομείναι. «Φωνὴ Κυρίου συσσειόντος ἔρημον». Ἐπ' ἐδεργεία τῆς ἐρήμου ὁ συσσεισμὸς αὐτῇ παρὰ τοῦ Κυρίου οἰκονομεῖται, ἵνα μεταβαλοῦσα ἀπὸ τοῦ ἔρημος εἶναι γένηται γῆ κατοικουμένη, καὶ ἀποθεμένη τὸ τῆς ἀτεκνίας ὄνειδος, τῆς πολυπαιδίας λάβη τὸν ἔπαινον («πολλὰ γάρ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα»), καὶ τῶν ὑδάτων τοῦ πνεύματος πληρωθεῖσα, γένηται ἢ πρὸ τούτου ἔρημος εἰς λίμνας ὑδάτων. «Καὶ συσσειεὶ Κύριος τὴν ἔρημον Κάδης». Οὐ πᾶσαν οὖν ἔρημον ὁ Κύριος συσσειεὶ, ἀλλὰ τὴν Κάδης, τουτέστι, τὸν ἁγιασμόν· Κάδης γὰρ ἁγιασμὸς ἐρμηνεύεται. «Φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους». Ὁμότιμα χρὴ τοῖς προᾶγουσιν ἀποδοθῆναι καὶ τὰ περὶ τοῦ καταρτισμοῦ τῶν ἐλάφων, ὃν ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου ἐνεργεῖ. Ἐπεὶ τοίνυν ἡ ἔλαφος τοιαύτης ἔτυχε τῆς κατασκευῆς ὡς κρείττων εἶναι τῆς ἐκ τῶν ἔρπετων βλάβης, ἀλλὰ καὶ καθαρτήριον αὐτῇ ἐστίν, ὡς φασιν οἱ τὰ τοιαῦτα τετηρηκότες, τὸ τῆς ἐχίδνης βρωμα,

52. Δαν. (Προσ. Ἀζαρ.), 26.

53. Ἦσ. 54, 1· Γαλ. 4, 27.

54. «Λέγουσι φυσικοὶ ἄνδρες τὴν ἔλαφον καθάρσεως δεομένην σέσειν

πνεῦμα δρόσου διασυρίζον»⁵². Καί πολὺ πιδό ἀξιοθαύμαστον εἶνε νά διακοπῆ ἡ φύσις τῆς φωτιᾶς παρὰ νά διαιρεθῆ ἡ Ἐρυθρά θάλασσα εἰς δύο τμήματα. Ἄλλ' ὅμως ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου διακόπτει τὴν φυσικὴν συνέχειαν καὶ ἐνότητα τῆς φωτιᾶς. Ἄν καὶ φαίνεται ὅτι μὲ ἀνθρωπίνας ἐπινοήσεις δὲν τέμνεται καὶ δὲν διαχωρίζεται ἡ φωτιά, ὅμως μὲ τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου διακόπτεται καὶ διαχωρίζεται. Νομίζω δὲ ὅτι ἡ φωτιά πού ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ τὴν τιμωρίαν τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ διακόπτεται μὲ τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου· ὥστε, ἐπειδὴ ὑπάρχουν δύο δυνάμεις εἰς τὴν φωτιάν, ἡ καυστικὴ καὶ ἡ φωτιστικὴ, ἡ μὲν δριμεῖα καὶ τιμωρητικὴ δύναμις τῆς φωτιᾶς νά ἀπομείνῃ εἰς τοὺς ἀξίους νά καοῦν, ἡ δὲ λαμπρὰ καὶ φωτιστικὴ νά δοθῆ ὡς κληρὸς διὰ τὴν χαρὰν ἐκείνων πού θά εὐφραίνωνται. «Φωνὴ» λοιπὸν «Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρὸς» καὶ διαχωρίζοντος ὥστε νά εἶνε σκοτεινὴ ἡ φωτιά τῆς κολάσεως, νά μὴ καίῃ δὲ τὸ φῶς τῆς ἀναπαύσεως. «Φωνὴ Κυρίου συσσειόντος ἔρημον». Ὁ Κύριος προκαλεῖ τὸν ἰσχυρὸν σεισμὸν τῆς ἐρήμου διὰ τὸ καλὸν αὐτῆς, ὥστε νά μεταβληθῆ, καὶ ἀπὸ ἔρημος πού εἶνε νά γίνῃ γῆ κατοικήσιμος καὶ ἀφοῦ ἀποβάλλῃ τὸ ὄνειδος τῆς ἀτεκνίας, νά λάβῃ τὸν ἔπαινον τῆς πολυτεκνίας (διότι «πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα»⁵³), καὶ ἀφοῦ γεμίσῃ μὲ τὰ πνευματικὰ ὕδατα, νά μεταβληθῆ ἡ πρὶν ἔρημος εἰς λίμνας ὕδατων. «Καὶ συσσειεῖ Κύριος τὴν ἔρημον Κάδης». Δὲν σείει ὁ Κύριος κάθε ἔρημον, ἀλλὰ τὴν ἔρημον Κάδης, δηλαδὴ, τὸν ἀγιασμὸν· διότι Κάδης ἐρμηνεύεται ἀγιασμὸς. «Φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους». Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον μὲ τὸν προηγούμενον πρέπει νά ἐξηγήσωμεν καὶ τὰ περὶ τοῦ καταρτισμοῦ τῶν ἐλάφων, τὸν ὁποῖον ἐνεργεῖ ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἔλαφος ἔχει τέτοιαν κατασκευὴν, ὥστε νά μὴ βλάπτεται ἀπὸ τὰ ἐρπετά, ἀλλὰ καὶ καθὼς λένε αὐτοὶ πού ἀσχολοῦνται μὲ αὐτά⁵⁴ ἡ ἔχιδνα εἶνε δι' αὐ-

ἐσθίειν, φαλαγγίων δὲ κνήμασιν ἐχομένην καρκίνους». Αἰλιανοῦ, Ποικ. Ἱστ. 13, 35.

πάντα δὲ τὰ ἰοβόλα πρὸς τὴν τῶν πονηρῶν καὶ ἀντικειμένων
 δυνάμεων εἰκόνα λαμβάνεται (τοῦ Κυρίου λέγοντος· «Δέδωκα
 ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων, καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ
 πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ»· καὶ τοῦ ψαλμοῦ πάλιν ἐπαγγελ-
 5 λόμενου τῷ προφήτῃ, ὅτι «Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπι-
 βήση»)· ἀνάγκη ὅταν ἐλάφου ὄνομα ἀκούωμεν ἐν τῇ Γραφῇ,
 πρὸς τὴν βελτίονα εἰκόνα τὸν λόγον ἔλκειν. «Ὁρη γὰρ τὰ ὑψηλά
 ταῖς ἐλάφοις», καί· «Ἐπιποθεῖ ἡ ἐλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑ-
 δάτων». Ἐπεὶ οὖν καὶ πᾶς δίκαιος ἐν ὑψηλοῖς ἔχει τὴν διατρι-
 10 βήν, «κατὰ σκοπὸν διώκων ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως),
 καὶ πρὸς τὰς ποτίμους πηγὰς ἀνατρέχει, τὰς πρώτας ἀρχὰς
 τῆς θεολογίας ἀναζητῶν. Ἐλκει δὲ ἡ ἐλαφος τῇ ἀναπνοῇ τοῦ
 στόματος τὰ φολεύοντα τῶν ἰοβόλων, καὶ ἀπὸ τῶν καταδύ-
 σεων ἐξάγει τῇ βίᾳ τοῦ πνεύματος. Ὡσπερ οὖν ἀετὸς λέγεται
 15 ὁ ἅγιος διὰ τὸ μετεωροπόρον, καὶ διὰ τὸ διηρμένον ἀπὸ γῆς
 ἐπὶ πλεῖον· καὶ ὡς πρόβατον διὰ τὸ ἡμερον καὶ μεταδοτικὸν
 ὦν ἔχει· καὶ κριὸς διὰ τὸ ἡγεμονικόν· καὶ περιστερὰ διὰ τὸ
 ἄκακον· οὕτω καὶ ἐλαφος διὰ τὴν πρὸς τὰ πονηρὰ ἐναντίωσιν.
 Διὸ καὶ ὁ Σολομών φησιν· «Ἐλαφος φιλίας καὶ πῶλος σῶν χα-
 20 ρίτων ὀμιλεῖτω σοι»· διδάσκων ἡμᾶς τοὺς προειρημένους ἐλά-
 φους ἐπιτηδείους εἶναι πρὸς θεολογίας διδασκαλίαν.

7. «Φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους». Ὅταν οὖν ἴδω-
 μέν τινα ἄνθρωπον Θεοῦ τέλειον καὶ κατηρητισμένον, τὴν ἀπὸ
 τῆς ὀμιλίας αὐτοῦ ὠφέλειαν μεταδιώκωμεν. Ὅπου γὰρ ἐλά-
 25 φου παρουσία, φρυγαδεύεται πᾶσα τῶν ἐρπετῶν ἢ κακία. Οὐ
 γὰρ φέρει τὴν ὄσμην τοῦ ζώου τὰ ἰοβόλα, ὅπου γε καὶ τοῖς
 κέρασιν αὐτῶν ὑποθυμιωμένοις ὑποχωρεῖ. «Καὶ ἀποκαλύψει

τὴν τροφή καθαρθήριος, ὅλα δὲ τὰ φαρμακερὰ χρησιμοποιοῦνται ὡς εἰκῶν τῶν πονηρῶν καὶ ἀντικειμένων δυνάμεων (διότι λέγει ὁ Κύριος· «Δέδωκα ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων, καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ»⁵⁵· καὶ ἄλλος ψαλμὸς πάλιν ὑπόσχεται εἰς τὸν προφήτην, ὅτι «Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήση»⁵⁶), εἶνε ἀνάγκη λοιπόν, ὅταν ἀκούομεν τὸ ὄνομα ἔλαφος εἰς τὴν Γραφήν, νὰ στρέψωμεν τὸν λόγον πρὸς τὴν ὠφέλιμον εἰκόνα. Διότι «ὄρη τὰ ὑψηλὰ τοῖς ἐλάφοις»⁵⁷, καί, «ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων»⁵⁸. Ἐπειδὴ βεβαίως καὶ κάθε δίκαιος κατοικεῖ εἰς τὰ ὑψηλὰ, «κατὰ σκοπὸν διώκων ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως»⁵⁹, καὶ τρέχει εἰς πηγὰς μὲ πόσιμον ὕδωρ, ἀναζητῶν νὰ μάθῃ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς θεολογίας. Τραβᾷ δὲ ἡ ἔλαφος μὲ τὴν ἀναπνοὴν τοῦ στόματός της τὰ φαρμακερὰ ἀπὸ τὰς φωλεὰς καὶ τὰ βγάζει ἀπὸ τὰς κρύπτας μὲ τὴν δύναμιν τοῦ φυσήματος. Ὅπως λοιπόν ὁ ἅγιος λέγεται ἀετός, διότι πετᾷ εἰς ὕψη καὶ ὑψώνεται ἀρκετὰ ἀπὸ τὴν γῆν, καὶ πρόβατον, διότι εἶνε ἡμερον καὶ μεταδίδει ἐκεῖνα ποῦ ἔχει, καὶ κριός, διότι εἶνε ἡγεμονικός, καὶ περιστερὰ, διότι εἶνε ἄκακος, ἔτσι ὀνομάζεται καὶ ἔλαφος, διότι ἐναντιοῦται πρὸς τὰ πονηρὰ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σολομὼν λέγει· «Ἐλαφος φιλίας καὶ πῶλος σῶν χαρίτων ὀμιλεῖτω σοι»⁶⁰. μᾶς διδάσκει δὲ ὅτι αὐταὶ αἱ ἔλαφοι περὶ τῶν ὀποίων ἔγινε λόγος εἶναι κατάλληλοι νὰ διδάξουν τὴν θεολογίαν.

7. «Φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους». Ὅταν λοιπόν δοῦμε κάποιον ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ νὰ εἶνε τέλειος καὶ κατηρτισμένος, ἐπιδιώκομεν νὰ ὠφεληθῶμεν ἀπὸ τὴν ὀμιλίαν του. Διότι, ὅπου εἶνε παροῦσα ἡ ἔλαφος, φεύγει ἀπὸ ἐκεῖ κάθε κακία τῶν ἐρπετῶν. Δὲν ἀντέχουν τὰ φαρμακερὰ εἰς τὴν μυρωδιάν τοῦ ζώου, καὶ ὑποχωροῦν ὅπου αἰσθανθοῦν τὸν καπνὸν ἀπὸ τὰ καμμένα κέρατα αὐτῶν. «Καὶ ἀποκαλύψει δρυ-

58. Ψαλ. 41, 2.

59. Φιλ. 3, 14.

60. Παροιμ. 5, 19.

δρυμούς». Πρῶτον ἡ φωνή τοῦ Κυρίου καταρτίζεται τὰς ἐλά-
 φους· ἔπειτα ἀποκαλύπτει δρυμούς, τοὺς συμφύτους καὶ ἀπὸ
 ἀγρίας καὶ ἀκάρπου ὕλης πεπυκνωμένους τόπους, οἷς μάλιστα
 προσφεύγειν τὰ ἰοβόλα πέφυκεν. Ἐπεὶ οὖν ἤδη τετελειώται
 5 διὰ τὸν παρὰ τοῦ Κυρίου γενόμενον καταρτισμὸν ἡ ἔλαφος,
 ὁ ταύτη ὁμοιούμενος δίκαιος ἀποκαλύπτει τοὺς δρυμούς, ἵνα
 γυμνοὶ καὶ ἔτοιμοι παραδοθῶσιν οἱ φθαρτικοὶ τῆς ζωῆς ἡμῶν.
 Καὶ ἐπειδὴ «πᾶν ξύλον μὴ ποιῶν καρπὸν καλόν, ἐκκόπτεται
 ὑπὸ τῆς ἀξίνης, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται», ἀναγκαίως οἱ δρυμοὶ
 10 ἀνακαθαίρονται, αἱ ὑλώδεις ψυχαί, ἐν αἷς, ὥσπερ τινὰ θηρία, τὰ
 ποικίλα πάθη τῶν ἁμαρτιῶν ἐμφωλεύει, ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅς
 ἐστὶ «τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον». Ἐπεὶ δὲ πολ-
 λοὶ τῶν ἀνθρώπων πεφορτισμένοι ταῖς βιοτικαῖς μερίμναις,
 οἷόν τινα γῆν ἀκανθοφόρον τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ἔχουσι, καὶ οὐκ
 15 ἐῷσιν αὐτὰς εἰς τὴν τοῦ λόγου καρποφορίαν ἐντρέφεσθαι, ἀπο-
 καλύπτει ὁ Κύριος τοὺς δρυμούς, τουτέστι, τὸ ἄσχημον καὶ
 ἀπρεπὲς καὶ βλαβερὸν τῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ φροντίδων, ἵνα
 τρανωθέντος τοῦ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ τόπου, μὴ ἔχωσιν
 οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ ἀμαθίας τὰς περὶ τῶν πραγμάτων κρίσεις
 20 ἐνηλλαγμένας. Πολλοὶ γὰρ τὰ μὲν ἀγαθὰ, ὅταν ἐπίπονα ᾗ, κα-
 κὰ νομίζουσι· τὰ δὲ κακὰ διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτοῖς ἡδονὴν
 ὡς ἀγαθὰ μεταδιώκουσι· καὶ ἀμύθητος ἐν ἀνθρώποις ἡ περὶ
 τὰ τοιαῦτα πλάνη. Ἔστι μὲν οὖν τῆς τῶν ἀγαθῶν φύσεως ξύλα
 καρποφόρα καὶ πᾶσαι κέδροι, αἱ καὶ πρὸς τὸν αἶνον παραλαμβά-
 25 νεται· τῶν δὲ κακῶν οἱ δρυμοί, οὓς, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀπατηθῆναι
 τοὺς νομίζοντας εὐρήσειν τινὰ καρπὸν χρήσιμον ἐν αὐτοῖς,
 ἀποκαλύπτει καὶ φανεροὶ ἡ τοῦ Θεοῦ φωνή. «Καὶ ἐν τῷ ναῷ αὐ-
 τοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν». Ἀκουέτωσαν τῶν ῥημάτων τοῦ ψαλ-
 μοῦ, καὶ ἐντραπήτωσαν οἱ τοῖς μακροῖς λόγοις ἑαυτοὺς ἐπιδι-
 30 δόντες. Τί φησιν ὁ ψαλμός; Ὁ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ γενόμενος,

61. Ματθ. 3, 10. 62. Ἐβρ. 4, 12.

63. Ψαλ. 148. Ὁλόκληρον τὸν ψαλμὸν ὁ Μ. Βασίλειος τὸν ὀνομάζει αἶνον ποῦ ἀναπέμπουν δλα τὰ δημιουργήματα εἰς τὸν Θεόν.

μούς». Πρῶτον ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου καταρτίζει τὰς ἐλάφους· ἔπειτα ξεσκεπάζει τοὺς δρυμούς, τόπους κατάφυτους καὶ πυκνοὺς ἀπὸ ἀγρίαν καὶ ἄκαρπον βλάστησιν, εἰς τοὺς ὁποίους συνηθίζουν νὰ καταφεύγουν τὰ φαρμακερά. "Ὅταν λοιπὸν ἤδη ἔχει γίνεи τελεία ἡ ἔλαφος μὲ τὸν καταρτισμὸν τοῦ Κυρίου, ὁ δίκαιος ποὺ ὁμοιάζει μὲ αὐτὴν ξεγυμνώνει τοὺς δρυμούς, ὥστε νὰ παραδοθοῦν γυμνοὶ καὶ ἄοπλοι ἐκεῖνοι ποὺ καταστρέφουν τὴν ζωὴν μας. Καὶ ἐπειδὴ «πᾶν ξύλον μὴ ποιοῦν καρπὸν κалόν, ἐκκόπτεται ὑπὸ τῆς ἀξίνης, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται»⁶¹ ἀναγκαιῶς καὶ οἱ δρυμοὶ ξεκαθαρίζονται, δηλαδὴ αἱ λασπῶδεις ψυχαί, εἰς τὰς ὁποίας, σὰν θηρία, φωλιάζουν τὰ διάφορα πάθη τῶν ἁμαρτιῶν, ἀπὸ τὸν λόγον, ὁ ὁποῖος εἶνε «τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον»⁶². Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἶνε φορτωμένοι μὲ βιοτικὰς φροντίδας καὶ ἔχουν τὰς ψυχὰς των ὡς μίαν γῆν ποὺ παράγει ἀγκάθια, καὶ δὲν τὰς ἀφήνουν νὰ τραφοῦν μὲ τὸν λόγον ποὺ καρποφορεῖ, ὁ Κύριος ξεσκεπάζει τοὺς δρυμούς, δηλαδὴ, τὸ ἄσχημον καὶ ἀπρεπὲς καὶ βλαβερόν τῶν φροντίδων τῆς ζωῆς αὐτῆς, ὥστε, ἀφοῦ φανῆ καθαρά ὁ τὸπος τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, νὰ μὴ ἔχουν οἱ ἄνθρωποι ἐξ αἰτίας τῆς ἀμαθίας των ἄλλοιωμένης τὰς κρίσεις περὶ τῶν πραγμάτων. Διότι πολλοὶ τὰ μὲν ἀγαθὰ, ὅταν εἶνε δύσκολα, τὰ θεωροῦν κακὰ, τὰ δὲ κακὰ, ἐπειδὴ παρέχουν εἰς αὐτοὺς εὐχαρίστησιν, τὰ ἐπιδιώκουν ὡς ἀγαθὰ· καὶ εἶνε ἀνεκφραστῆ ἡ πλάνη τῶν ἀνθρώπων περὶ τῶν τοιούτων πραγμάτων. Ὑπάρχουν λοιπὸν δένδρα μὲ ἀγαθὴν φύσιν, καρποφόρα καὶ ὄλαι αἱ κέδροι· αὐτὰ παραλαμβάνονται εἰς τὸν αἶνον⁶³. Ὑπάρχουν δὲ καὶ οἱ δρυμοὶ τῶν κακῶν, τοὺς ὁποίους ξεσκεπάζει καὶ φανερώνει ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ μὴ ξεγελασθοῦν ὅσοι νομίζουν ὅτι θὰ βροῦν κάποιον χρήσιμον καρπὸν εἰς αὐτούς. «Καὶ ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν». Ἄς ἀκούσουν τὰ λόγια τοῦ ψαλμοῦ καὶ ἄς ἐντραποῦν ἐκεῖνοι ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ μακροὺς λόγους⁶⁴. Τί λέγει ὁ ψαλμός; Ἐκεῖνος ποὺ εὕρισκεται εἰς τὸν ναόν

64. Μακροὺς καὶ διεξοδικούς λόγους ἐννοεῖ αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Κύριος εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν βαπτολογίαν καὶ πολυλογίαν (Ματθ. 6, 7).

οὐ κακολογίαν, οὐ ματαιότητα, οὐκ αἰσχροῶν πραγμάτων γέ-
 μοντα ῥήματα ἀπαγγέλλει, ἀλλ' ἐν τῷ ναῶ αὐτοῦ πᾶς τις λέ-
 γει δόξαν. Ἐστήκασιν οἱ ἀπογραφόμενοι τὰ ῥήματα ἅγιοι
 ἄγγελοι· πάρεστιν ὁ Κύριος, τὰς διαθέσεις τῶν εἰσιόντων ἐπι-
 5 σκοπῶν. Ἡ προσευχὴ ἐκάστου πεφανέρωται Θεῷ· τίς ἐκ δια-
 θέσεως τίς ἐπιστημόνως ἐπιζητεῖ τὰ ἐπουράνια· τίς ἀφωσω-
 μένως ἄκροις τοῖς χεῖλεσι τὰ ῥήματα φθέγγεται, ἡ δὲ καρδία
 αὐτοῦ πόρρω ἀπέχει ἀπὸ Θεοῦ. Κἂν εὐχῆται, ὑγίειαν σαρκός,
 καὶ σωματικὸν πλοῦτον, καὶ δόξαν ἀνθρωπίνην ἐπιζητεῖ. Δεῖ
 10 δὲ οὐδὲν τούτων, ὡς ὁ λόγος διδάσκει, ἀλλ' ἐν τῷ ναῶ αὐτοῦ
 πᾶς τις λέγει δόξαν. «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ». Ἄγ-
 γέλους ἔργον δοξολογεῖν Θεόν. Πᾶση τῇ στρατιᾷ τῶν ἐπουρα-
 νίων ἐν τούτῳ ἔργον, δόξαν ἀναπέμπειν τῷ κτίσαντι. Ἡ κτί-
 σις πᾶσα, ἡ τε σιωπῶσα, καὶ ἡ φθεγγομένη, ἡ τε ὑπερκόσμιος,
 15 ἡ τε περιγίαιος δοξάζει τὸν κτίσαντα. Ἄνθρωποι δὲ ἔλεινοί,
 καταλιπόντες τοὺς οἴκους καὶ ἐπὶ τὸν ναὸν συνδραμόντες,
 ὡς δὴ τι ἑαυτοὺς ὠφελήσοντες, οὐχ ὑπέχουσι τὰς ἀκοὰς λό-
 γοις Θεοῦ, οὐ λαμβάνουσιν αἴσθησιν τῆς ἑαυτῶν φύσεως, οὐ
 λυποῦνται προληφθέντες ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας· οὐ λυποῦνται εἰς
 20 μνήμην τῶν ἁμαρτιῶν ἀφικνούμενοι, οὐ τρέμουσι τὴν κρίσιν·
 ἀλλὰ μειδιῶντες, καὶ τὰς δεξιὰς ἀλλήλοις ἐμβάλλοντες, τόπον
 μακρολογίας τὸν οἶκον ποιοῦνται τῆς προσευχῆς, παρακούον-
 τες τοῦ ψαλμοῦ τοῦ διαμαρτυρομένου καὶ λέγοντος, ὅτι «Ἐν τῷ
 ναῶ τοῦ Θεοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν». Σὺ δὲ οὐ μόνον οὐ λέγεις,
 25 ἀλλὰ καὶ ἐτέρῳ ἐμπόδιον γίνῃ ἐπιστρέφων πρὸς ἑαυτόν, καὶ
 τῷ ἰδίῳ θορόβῳ ὑπερηχῶν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πνεύματος.
 Ὅρα μὴ ποτε ἀπέλθῃς, ἀντὶ τοῦ μισθὸν λαβεῖν ἐπὶ δοξολογία,
 τοῖς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημοῦσι συγκαταδικασθεῖς. Ψαλ-
 μὸν ἔχεις, προφητείαν ἔχεις, εὐαγγελικὰ παραγγέλματα, τὰ
 30 τῶν ἀποστόλων κηρύγματα. Ἡ γλῶσσα ψαλλέτω, ὁ νοῦς ἐ-
 ρεινάτω τὴν διάνοιαν τῶν εἰρημένων, ἵνα ψάλλῃς τῷ πνεύματι,

τοῦ Θεοῦ, δὲν κακολογεῖ, δὲν ματαιολογεῖ, δὲν βγάζει λόγια γεμάτα ἀπὸ ἀισχρά πράγματα, ἀλλὰ εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ ὁ καθένας λέγει δοξολογίαν. Παρίστανται οἱ ἅγιοι ἄγγελοι, οἱ ὅποιοι καταγράφουν τὰ λόγια· εἶνε παρῶν ὁ Κύριος καὶ ἐξετάζει τὰς διαθέσεις τῶν εἰσερχομένων. Ἡ προσευχὴ ἐκάστου εἶνε φανερά εἰς τὸν Θεόν· ποῖος μὲ εἰλικρινῆ διάθεσιν, ποῖος μὲ πόθον ζητεῖ νὰ γνωρίσῃ τὰ ἐπουράνια· ποῖος μὲ πλαστήν ἀφοσίωσιν προφέρει λόγια μόνον μὲ τὰ ἄκρα τῶν χειλέων του, ἡ δὲ καρδιά του εὐρίσκεται μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ ἂν προσεύχεται ζητεῖ ὑγείαν σαρκὸς καὶ σωματικὸν πλοῦτον καὶ ἀνθρωπίνην δόξαν. Καὶ ὁμως ὁ λόγος μᾶς διδάσκει, νὰ μὴ ζητοῦμεν τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ ὁ καθένας νὰ λέγῃ δοξολογίαν. «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ»⁶⁵. Ἔργον τῶν ἀγγέλων εἶνε νὰ δοξολογοῦν τὸν Θεόν. Ὁ ἅγιος πνεύματος στρατιὰ ἕνα ἔργον ἔχει, αὐτό· νὰ δοξολογῇ τὸν κτίστην. Ὁλητὴ καὶ κτίσις, ἡ βουβὴ καὶ ἡ ὄμιλοῦσα, ἡ ὑπερκόσμιος καὶ ἡ ἐπίγειος δοξάζει τὸν κτίστην. Ἐλεεινοὶ δὲ ἄνθρωποι, ἐνῶ ἄφησαν τὰς οἰκίας των καὶ ἔτρεξαν εἰς τὸν ναὸν διὰ νὰ ὠφελήσουν εἰς κάτι τοὺς ἑαυτοὺς των, δὲν τεντῶνουν τὰ αὐτιά των εἰς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, δὲν συναισθάνονται τὴν φύσιν των, δὲν λυποῦνται, διότι συνελήφθησαν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν· δὲν στενοχωροῦνται, ὅταν ἐνθυμοῦνται τὰς ἁμαρτίας των· δὲν τρέμουν τὴν κρίσιν· ἀλλὰ χαμογελοῦν, κάμνουν χειραφίας μεταξύ των, καὶ μετατρέπουν τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς εἰς τόπον μακρολογίας, καὶ ἔτσι γίνονται παραβάται τοῦ ψαλμοῦ πού διαμαρτύρεται καὶ λέγει, ὅτι «ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν». Σὺ δὲ ὄχι μόνον δὲν δοξολογεῖς, ἀλλὰ γίνεσαι ἐμπόδιον εἰς τὸν ἄλλον μὲ τὸ νὰ στρέφῃς τὴν προσοχὴν του πρὸς τὸν ἑαυτὸν σου, καὶ μὲ τὸν ἰδικὸν σου θόρυβον καλύπτεις τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πνεύματος. Πρόσεξε μήπως, ὅταν ἀπέλθῃς, ἀντὶ νὰ λάβῃς τὸν μισθὸν διὰ δοξολογίαν, καταδικασθῇς μαζὶ μὲ ἐκείνους πού βλασφημοῦν τὸν Θεόν· ψαλμὸν ἔχεις, προφητεῖαν ἔχεις, εὐαγγελικὰ παραγγέλματα, τὰ κηρύγματα τῶν ἀποστόλων. Ἄς ψάλλῃ ἡ γλῶσσα, καὶ ἄς ἐρευνᾷ ὁ νοῦς τὸ νόη-

ψάλλης δὲ καὶ τῷ νοῦ. Μὴ γὰρ δόξης ἐπιδέεται ὁ Θεός, ἀλλὰ σε βούλεται ἄξιον εἶναι τοῦ δοξασθῆναι. Διότι «ὁ σπείρει ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει». Σπείρον δοξολογίαν, ἵνα θερίσης στεφάνους καὶ τιμᾶς καὶ ἐπαίνους ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.
 5 Ταῦτα οὐκ ἀχρήστως ἐν παρεκβάσει εἴρηται εἰς τό, «ἐν τῷ ναῶ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν», διὰ τὸ τοὺς ἐν τῷ ναῶ τοῦ Θεοῦ ἅπαντα γλωσσαλοῦντας καὶ ἀνωφελῶς εἰσιόντας· εἶθε δὲ ἀνωφελῶς καὶ μὴ ἐπιβλαβῶς.

8. «Κύριος τὸν κατακλυσμὸν κατοικιεῖ». Κατακλυσμὸς
 10 ὕδατος ἐστὶν ἐπίκλυσις ἐξαφανίζοντος πᾶν τὸ ὑποκείμενον, καὶ καθαρίζοντος ἅπαν τὸ προεορρωπωμένον. Τὴν οὖν τοῦ βαπτίσματος χάριν κατακλυσμὸν ὀνομάζει, ὥστε τὴν ἀποπλυναμένην τὰ ἁμαρτήματα ψυχὴν, καὶ ἀποκαθηραμένην τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ἐπιτηδεῖαν εἶναι λοιπὸν πρὸς κατοικητήριον
 15 τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι. Συνάδει δὲ τούτῳ καὶ τὰ ἐν τῷ τριακοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ εἰρημένα. Μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, ὅτι «Τὴν ἀνομίαν μου ἐγνώρισα, καὶ τὴν ἁμαρτίαν μου οὐκ ἐκάλυφα»· καὶ τό, ὅτι «Ἐπὲρ αὐτῆς προσεύξεται πρὸς σὲ πᾶς ὄσιος»· ἐπήγαγε· «Πλὴν ἐν κατακλυσμῷ ὑδάτων πολλῶν πρὸς αὐτὸν οὐκ
 20 ἐγγιούσιν». Οὐ γὰρ ἐγγιούσιν αἱ ἁμαρτίαι τῷ λαβόντι τὸ βάπτισμα τῆς ἀφέσεως τῶν παραπτωμάτων διὰ τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ Πνεύματος. Συγγενὲς δὲ τούτῳ καὶ ἐν τῇ προφητείᾳ Μιχαίου εἴρηται· «Ὅτι θελητῆς ἐλέους ἐστίν, ἐπιστρέφει καὶ ἐλεήσει ἡμᾶς, καταδύσει τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ ἀπορριφήσονται εἰς
 25 τὰ βάθη τῆς θαλάσσης». «Καὶ καθιεῖται Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα». Τῇ λαμπύρῃ ψυχῇ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐνιδρυσθεὶς ὁ Θεός, οἶονεὶ θρόνον αὐτὴν ἐαυτῷ ἀπεργάζεται. «Κύριος ἰσχὴν

μα τῶν ὄσων ἐλέχθησαν, ὥστε νά ψάλλῃς καί μέ τὸ πνευμά σου καί μέ τὸν νοῦν σου⁶⁶. Δὲν ἔχει ἀνάγκη δοξολογίας ὁ Θεός, ἀλλὰ θέλει νά εἶσαι ἐσὺ ἄξιος διὰ νά δοξασθῆς. Διότι «ὁ σπεῖρει ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει»⁶⁷. Σπεῖρε δοξολογίαν διὰ νά θερίσῃς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν στεφάνους καὶ τιμᾶς καὶ ἐπαίνους. Ταῦτα ἐν παρεκβάσει ὄχι ἀνωφελῶς ἐλέχθησαν εἰς τὸ «ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν», δι' ἐκείνους ποὺ ἀκατάπαυστα φλυαροῦν καὶ εἰσέρχονται χωρὶς νά ὠφελοῦνται· μακάρι δὲ μόνον νά μὴ ὠφελοῦντο καὶ ὄχι νά ἐβλάπτοντο.

8. «Κύριος τὸν κατακλυσμόν κατοικιεῖ»⁶⁸. Κατακλυσμός εἶνε πλημμύρα ὕδατος ποὺ ἐξαφανίζει κάθε τι ποὺ εἶνε εἰς τὴν διάθεσίν του καὶ καθαρίζει ὅλην τὴν προηγουμένην βρωμίαν. Τὴν χάριν λοιπὸν τοῦ βαπτίσματος τὴν ὀνομάζει κατακλυσμόν, ὥστε ἡ ψυχὴ ποὺ ἀπέπλυνε τὰ ἁμαρτήματά της καὶ ἐκαθάρισε τελείως τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, νά εἶνε κατάλληλος νά γίνῃ κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι. Συμφωνοῦν δὲ μέ αὐτὸ καὶ αὐτὰ ποὺ λέγονται εἰς τὸν τριακοστὸν πρῶτον ψαλμόν. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν ὅτι «τὴν ἀνομίαν μου ἐγνώρισα, καὶ τὴν ἁμαρτίαν μου οὐκ ἐκάλυψα» καὶ τὸ ὅτι «ὑπὲρ αὐτῆς προσεύξεται πρὸς σέ πᾶς ὄσιος», ἐπρόσθεσε· «Πλὴν ἐν κατακλυσμῷ ὕδατων πολλῶν πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐγγιούσι»⁶⁹. Διότι δὲν θὰ ἐγγίσουν αἱ ἁμαρτίαι αὐτὸν ποὺ ἔλαβε τὸ βάπτισμα τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν διὰ τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ Πνεύματος. Σχετικὸν μέ αὐτὸ εὐρίσκεται καὶ εἰς τὴν προφητείαν τοῦ Μιχαίου· «Ὅτι θελητῆς ἐλέους ἐστίν, ἐπιστρέψει καὶ ἐλεήσει ἡμᾶς, καταδύσει τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ ἀπορριφήσονται εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης»⁷⁰. «Καὶ καθιεῖται Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα». Ὅταν ὁ Θεὸς κατοικήσῃ εἰς τὴν ψυχὴν ποὺ λάμπει μετὰ τὸν κατακλυσμόν, τὴν κάμνει τρόπον τινά θρόνον του. «Κύριος ἰσχύν τῷ

68. Ὁ Ἀκύλας ἔχει «ἐκάθισε».

69. Ψαλ. 31, 5· 6.

70. Μιχ. 7, 18 - 19.

τῷ λαῷ αὐτοῦ δώσει· Κύριος εὐλογήσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ». Ἀπὸ μὲν τοῦ ἁμαρτωλοῦ λαοῦ ἀφελεῖ Κύριος ἰσχύοντα καὶ ἰσχύουσαν, τῷ δὲ δικαιοπραγοῦντι δίδωσιν ἰσχύν. Διότι «τῷ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται». Ἐνδυναμωθεὶς δὲ πρὸς τὴν τῶν
 5 ἀγαθῶν ἔργων ἐνέργειαν, ἄξιος γίνεται τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογίας. Ἔοικε δὲ τελειοτάτῃ τῶν εὐλογιῶν εἶναι ἡ εἰρήνη, εὐστάθειά τις οὕσα τοῦ ἡγεμονικοῦ· ὥστε τὸν εἰρηρικὸν ἄνδρα ἐν τῷ κατεστάλλθαι τὰ ἦθη χαρακτηρίζεσθαι· τὸν δὲ πολεμοῦμενον ὑπὸ τῶν παθῶν μήπω τῆς ἀπὸ Θεοῦ εἰρήνης μετεσχη-
 10 κέναι, ἣν ὁ Κύριος ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ἣτις «ὑπερέχουσα πάντα νοῦν», φρουρήσει τὰς ψυχὰς τῶν ἀξίων. Ταύτην καὶ ὁ ἀπόστολος ἐπεύχεται ταῖς Ἐκκλησίαις, λέγων· «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη». Γένοιτο οὖν ἡμῖν καλῶς ἀγωνισαμένοις, καὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς καταστρεψαμένοις, ὃ
 15 ἔστιν «ἔχθρα εἰς Θεόν», ἐν γαληνιώσει καὶ ἀκύμονι καταστάσει τῆς ψυχῆς γενομένης, εἰρήνης ἡμᾶς υἱοὺς χρηματίζειν, καὶ τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ μετασχεῖν ἐν εἰρήνῃ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λαῶ αὐτοῦ δώσει· Κύριος εὐλογήσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ». Ὁ Κύριος θὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸν ἀμαρτωλὸν λαὸν δυνατὸν ἄνδρα καὶ δυνατὴν γυναῖκα⁷¹, εἰς ἐκεῖνον δὲ ποῦ πράττει τὸ δίκαιον θὰ δώσῃ δύναμιν. Διότι «τῷ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται»⁷². Ἄφοῦ δὲ σταθεροποιηθῆ εἰς τὸ νὰ πράττῃ τὰ καλὰ ἔργα, γίνεται ἄξιος τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ τελειότερα ἀπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ εἶνε ἡ εἰρήνη, ἡ ὁποία εἶνε μία σταθερότης τοῦ νοῦ· ὥστε ὁ εἰρηνικὸς ἄνδρας ἔχει ὡς χαρακτηριστικὸν τὴν σεμνότητα τῶν ἡθῶν· ἐκεῖνος ὁμως ποῦ πολεμεῖται ἀπὸ τὰ πάθη του δὲν ἔχει λάβει ἀκόμη τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητάς του, ἡ ὁποία «ὑπερέχουσα πάντα νοῦν»⁷³ θὰ φρουρήσῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἀξίων. Αὐτὴν εὔχεται καὶ ὁ ἀπόστολος εἰς τὰς Ἐκκλησίας, λέγων· «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη»⁷⁴. Εἴθε λοιπὸν, ἀφοῦ ἀγωνισθῶμεν καλῶς καὶ συντρίψωμεν τὸ φρόνημα τῆς σαρκός, τὸ ὁποῖον εἶνε «ἔχθρα εἰς Θεόν»⁷⁵, ἀφοῦ φθάσῃ ἡ ψυχὴ μας εἰς κατάστασιν γαλήνης καὶ ἀταραξίας, νὰ ὀνομασθῶμεν παιδιὰ εἰρήνης⁷⁶ καὶ νὰ λάβωμεν τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ ἐν εἰρήνῃ, ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου μας, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

74. Α' Πέτρ. 1, 2.

75. Ρωμ. 8, 6.

76. Λουκ. 10, 6.

ΟΜΙΛΙΑ Ε'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΘ' ΨΑΛΜΟΝ

«Ψαλμὸς ᾠδῆς τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου Δαβίδ».

1. Ψαλτήριον μὲν τροπικῶς, καὶ ὄργανον ἡρμωσμένον μουσικῶς εἰς ὕμνους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἢ τοῦ σώματός ἐστι κατασκευη· ψαλμὸς δὲ αἱ διὰ τοῦ σώματος πράξεις, αἱ εἰς δόξαν Θεοῦ ἀποδιδόμεναι, ὅταν ὑπὸ τοῦ λόγου ἡρμωσμένου μηδὲν ἐκμελὲς ἀποτελῶμεν ἐν τοῖς κινήμασιν. ᾠδὴ δὲ ἐστίν, ὅσα θεωρίας ἔχεται ὑψηλῆς καὶ θεολογίας. Ὡστε ὁ ψαλμὸς λόγος ἐστὶ μουσικός, ὅταν εὐρύθμως κατὰ τοὺς ἁρμονικοὺς λόγους πρὸς τὸ ὄργανον κρούηται. ᾠδὴ δὲ φωνὴ ἐκμελῆς ἀποδιδόμενη ἑναρμονίως, χωρὶς τῆς συνηχίσεως τοῦ ὄργάνου. Ἐνταῦθα τοίνυν ἐπειδὴ ἐπιγράφεται «ψαλμὸς ᾠδῆς», ἠγοῦμεθα τὴν ἀκλόουθον πρᾶξιν τῇ θεωρίᾳ τὸν λόγον αἰνίσσεσθαι. Οὗτος δὲ ὁ ψαλμὸς τῆς ᾠδῆς, κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν, τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου περιέχει τινὰς λόγους. Καὶ ἔοικε κατὰ μὲν τὸ σωματικόν, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Σολομῶντος ἀνεγερθέντος τοῦ περιβοήτου ναοῦ ὁ λόγος διεξοδεύεσθαι, πρὸς τὸ ψαλτήριον μελωδούμενος· κατὰ δὲ τὸ νοητόν, τὴν ἐνσωμάτωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σημαίνει, καὶ τὸν ἐγκαινισμὸν τοῦ καινῶς καὶ παραδόξως αὐτοῦ κατασκευασθέντος οἴκου, τὴν ἐπιγραφὴν δηλοῦν. Πολλὰ γὰρ εἴρωμεν ἐν τῷ ψαλμῷ τούτῳ ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου ἀπαγγελλόμενα. Ἡ τὰχα οἶκον νοῆσαι προσήκει τὴν οἰκοδομουμένην ὑπὸ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν· καθὼς καὶ ὁ Παῦλος

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄
ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΘ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Ψαλμός ᾠδῆς τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου Δαβίδ».

1. Ψαλτήριον ἐν μεταφορικῇ ἐννοίᾳ καὶ ὄργανον συνηροσμένον σύμφωνα μὲ τοὺς μουσικούς κανόνας διὰ νὰ ὑμνοῦμεν τὸν Θεόν μας εἶνε ἡ κατασκευὴ τοῦ σώματος· ψαλμός δὲ εἶνε αἱ πράξεις ποὺ ἐκτελοῦνται ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ αἱ ὁποῖαι γίνονται διὰ νὰ δοξάσουν τὸν Θεόν, ὅταν μὲ τὸ νὰ εἴμεθα ἐν ἁρμονίᾳ μὲ τὸ λογικόν δὲν ἐκτελοῦμεν τίποτε ἀνάρμοστον εἰς τὰς κινήσεις. Ὡδὴ πάλιν εἶνε, ὅσα ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν ὑψηλὴν θεωρίαν καὶ θεολογίαν. Ὡστε ὁ ψαλμός εἶνε λόγος μουσικός, ὅταν κρούεται μὲ ρυθμὸν ἀπὸ τὸ ὄργανον συμφῶνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἁρμονίας. Ὡδὴ δὲ εἶνε φωνὴ μελωδικὴ ποὺ ψάλλεται ἁρμονικῶς χωρὶς τὴν συνοδείαν μουσικοῦ ὄργανου. Ἐδῶ λοιπὸν, ἐπειδὴ ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν «ψαλμός ᾠδῆς», νομίζομεν ὅτι ὑπαινίσσεται τὴν πράξιν ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν θεωρίαν. Αὐτὸς δὲ ὁ ψαλμός τῆς ᾠδῆς, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴν, περιέχει μερικούς λόγους ἀπὸ τὰ ἐγκαινία τοῦ οἴκου. Καὶ φαίνεται ὡς πρὸς τὸ σωματικόν, ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς προσηροσμένος μελωδικῶς πρὸς τὸ ψαλτήριον περιέχει λεπτομερῶς περὶ τοῦ περιβοήτου ναοῦ ποὺ ἐκτίσθη εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Σολομῶντος, ὡς πρὸς τὸ βαθύτερον ὅμως νόημα, σημαίνει τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου, καὶ ἡ ἐπιγραφὴ φανερώνει τὰ ἐγκαινία τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος κατεσκευάσθη κατὰ πρωτάκουστον καὶ παράδοξον τρόπον. Διότι πολλὰ εὔρομεν εἰς τὸν ψαλμὸν αὐτόν, τὰ ὁποῖα λέγονται ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου. Ἴσως ὅμως ἀρμόζει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ὁποῖαν ἰδρυσεν ὁ Χριστός· καθὼς καὶ ὁ Παῦλος γράφει εἰς

ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ γράφει: «Ἴνα εἰδῆς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἣτις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος». Ἐγκαινισμὸν δὲ τῆς Ἐκκλησίας ὑποληπτέον τὴν ἀνακαίνωσιν τοῦ νοός, τὴν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος γινομένην τοῖς καθ' ἕνα τῶν συμπληρούντων τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἔστι δὲ ἡ θεία καὶ μουσικὴ ἁρμονία, οὐ περιέχουσα τινὰς λόγους ἀκοὴν εὐφραίνοντας, ἀλλὰ καταστέλλοντας καὶ καταπραΰνοντας τὰ ἐνοχλοῦντα πονηρὰ πνεύματα ταῖς εὐεπηρεάστοις ψυχαῖς.

10 «Υψώσω σε, Κύριε, ὅτι ὑπέλαβές με, καὶ οὐκ εὐφράνας τοὺς ἐχθρούς μου ἐπ' ἐμέ». Πῶς ὁ ἐν τοῖς ὑψηλοῖς κατοικῶν ὑφουῖται ὑπὸ τῶν τὴν ταπεινὴν χώραν λαχόντων; εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σὺ ἐν τῇ γῆ κάτω, τί νῦν ἀνὰ τρόπον τὸν Θεὸν ὑψώσεις; Τί οὖν βούλεται τῷ προφήτῃ 15 ἡ ἐπαγγελία; ἢ μήποτε ὑφουῖσθαι λέγεται ὑπὸ τῶν μεγάλα καὶ θεοπρεπῆ νοεῖν περὶ αὐτοῦ δυναμένων, καὶ ἐν τῷ βίῳ εἰς δόξαν Θεοῦ; Ὁ μὲν οὖν σπεύδων μετ' ἐπιστήμης ἐπὶ τὴν μακαριότητα ὑποῖ τὸν Θεόν· ὁ δὲ τὴν ἐναντίαν τρεπόμενος, ὁ μὴδὲ θέμις εἰπεῖν, τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ τὸν Θεὸν ταπεινοῖ.

20 2. Καὶ πᾶσαν δὲ ἀρμόζουσαν τοῖς πράγμασιν ἡμῶν κατάστασιν οἶονεὶ περιτίθεμεν τῷ Θεῷ. Διὰ τοῦτο νυσταζόντων ἡμῶν καὶ νωθρῶς ἐνεργούντων, ὑπνοῦν λέγεται ὁ Θεός, ἀνάξιους ἡμᾶς κρίνων τῆς ἐπισκοπούσης ἡμᾶς ἐργηγόρσεως αὐτοῦ. Ἐπειδὴν δὲ ποτε αἰσθόμενοι τῆς ἐκ τοῦ ὑπνου βλάβης 25 εἶπωμεν: «Ἀνάστηθι, ἵνα τί ὑπνοῖς, Κύριε;», «οὐ νυστάξει, οὐδὲ ὑπνώσει τότε ὁ φυλάσσων τὸν Ἰσραὴλ». Καὶ ἄλλοι τινὲς οἶονεὶ ἀποστρέφουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ αἰσχροὺν ὧν ποιοῦσι καὶ ἀνάξιον τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Θεοῦ· οἱ μεταμελη-

1. Α' Τιμ. 3, 15.

2. Ψαλ. 43, 24.

τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολήν· «Ἴνα εἰδῆς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἣτις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος»¹. Ἐγκαίνια τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἐννοήσωμεν ἀκόμη τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ νοῦς ποῦ ἐπιτελεῖται διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸν καθένα ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἀποτελοῦν τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἡ δὲ θεία καὶ μουσικὴ ἀρμονία δὲν εἶνε ἐκείνη ποῦ περιέχει μερικά λόγια ποῦ εἶνε εὐχάριστα εἰς τὴν ἀκοήν, ἀλλὰ λόγια ποῦ ὑποτάσσουν καὶ καθησυχάζουν τὰ πονηρὰ πνεύματα ποῦ ἐνοχλοῦν τὰς ψυχάς, αἱ ὁποῖαι βλάπτονται εὐκόλως.

«Ὑψώσω σε, Κύριε, ὅτι ὑπέλαβές με, καὶ οὐκ εὐφρανάς τοὺς ἐχθρούς μου ἐπ' ἐμέ». Πῶς ἐκεῖνος ποῦ κατοικεῖ εἰς τὰ ὑψηλά ὑψώνεται ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἔτυχε νὰ κατοικοῦν τὴν ταπεινὴν γῆν; Διότι ἐὰν ὁ Θεὸς εἶνε εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ σὺ εἰς τὴν γῆν κάτω, μὲ ποῖον τρόπον θὰ ὑψώσης τὸν Θεόν; Τί σημαίνει ἡ ὑπόσχεσις ποῦ δίδει ὁ προφήτης; Ἡ μήπως λέγει ὅτι ὑψώνεται ὁ Θεὸς ἀπὸ ἐκείνους ποῦ δύνανται νὰ σκέπτωνται μεγάλα καὶ θεοπρεπῆ περὶ αὐτοῦ καὶ μὲ τὴν ζωὴν των δοξάζουν τὸν Θεόν; Ἐκεῖνος λοιπὸν ποῦ μὲ πλήρη γνῶσιν τρέχει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν μακαριότητα, ὑψώνει τὸν Θεόν· ἐκεῖνος δὲ ποῦ στρέφεται πρὸς τὴν ἀντίθετον ὁδόν, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε δίκαιον οὔτε νὰ τὸ εἶπη κανεῖς, ταπεινώνει τὸν Θεόν ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτόν.

2. Καὶ κάθε κατάστασιν, ἡ ὁποία ἀρμύζει εἰς τὰ ἰδικὰ μας πράγματα, τρόπον τινὰ τὴν ἀποδίδομεν εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἡμεῖς νυστάζωμεν καὶ ἐνεργοῦμεν μὲ ἀμέλειαν, λέγεται ὅτι κοιμᾶται ὁ Θεός, διότι μᾶς κρίνει ἀναξίους τῆς ἀγρῦπνου φροντίδος του, ἡ ὁποία μᾶς ἐπιβλέπει. Ὅταν δὲ κάποτε ἀντιληφθοῦμεν τὴν βλάβην ἀπὸ τὸν ὕπνον καὶ εἰποῦμεν· «Ἀνάστηθι, ἵνα τί ὕπνοις, Κύριε;»² τότε «οὐ νυστάξει, οὐδέ ὑπνώσει ὁ φυλάσσων τὸν Ἰσραήλ»³. Καὶ μερικοὶ ἄλλοι κάνουν τρόπον τινὰ νὰ ἀποστρέψῃ ὁ Θεὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς του, διότι αἱ πράξεις ποῦ κάνουν εἶνε αἰσχροὶ καὶ δὲν ἀξίζει νὰ τὰς βλέπῃ ὁ

3. Ψαλ. 120, 4.

θέντες λέγουσιν· «Ἴνα τί τὸ πρόσωπόν σου ἀποστρέφεις;». Καὶ ἄλλοι παρὰ τούτους εἰσὶν οἱ ἐκβληθέντες τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ, καὶ οἰονεὶ λήθην αὐτῷ ἐμποιοῦντες ἑαυτῶν· οἵτινες λέγουσιν, ὅτι «Ἐπιλανθάνη τῆς πτωχείας ἡμῶν, καὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν».

5 Καὶ ἀπαξασπλῶς, τὰ ἀνθρωποπαθῶς λεγόμενα περὶ Θεοῦ ἀνθρώποι ἐργάζονται, τοιοῦτον ἑαυτοῖς ποιοῦντες τὸν Θεόν, οἷον αὐτὸς ἑαυτὸν ἕκαστος προεντρεπίζει. «Υψώσω σε ὄν, Κύριε, ὅτι ὑπέλαβές με, καὶ οὐκ εὐφρανας τοὺς ἐχθρούς μου ἐπ' ἐμέ· μηδὲν ταπεινὸν μηδὲ χαμαίζηλον ἐπὶ τοῦ βίου μου

10 φέρων. Καὶ πόθεν μοι ἡ τοῦ ὑψοῦν ἐνυπάρχει δύναμις; Ἐπειδὴ σύ με προλαβὼν ὑπέλαβες. Ἐμφαντικῶς εἴρηκε τό, «ὑπέλαβες», ἀντὶ τοῦ, ἐμετεώρισάς με, καὶ ἀνώτερον τῶν κατεπανισταμένων με ἐποίησας. Οἰονεὶ παῖδά τινα ἀπειρώς ἔχοντα πρὸς τὸ νήχεσθαι, τῇ χειρὶ τις ὑπολαβὼν μετεωρότερον ἄγοι τοῦ ὕδα-

15 τος. Ὁ ὄν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας ἀνανεύσας ἀπὸ τοῦ πτώματος, οὗτος ὑπὸ εὐγνωμοσύνης διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ὑψωσιν ἐπαγγέλλεται τῷ Θεῷ. Ἡ ὥσπερ τινὰ παλαιστήν ἀσθενοῦντα ὑποστηρίξας τις ἀπὸ τοῦ κινδυνευομένου πτώματος, καὶ ἐπανώτερον ποιήσας τοῦ συμπαλαίοντος, τῷ μὲν τῆς νίκης

20 παρέσχε τὴν ἀφορμὴν, τοῦ δὲ τὴν ἐπὶ τῷ πτώματι αὐτοῦ εὐφροσύνην ἀφείλετο. Οὐχὶ δὲ αἱ θλίψεις αἱ δοκιμασίας ἔνεκεν προσαγόμεναι τοῖς ἀγίοις, εὐφροσύνην τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν τοῖς ἀοράτοις προξενούσιν· ἀλλ' ὅταν ἀπαγορεύσωμεν θλιβόμενοι, καὶ στενοχωρηθῶσιν ἡμῶν οἱ λογισμοί, ἀπειρηκότων ἡμῶν

25 πρὸς τὸ πυκνὸν τῶν κακώσεων, τότε εὐφραίνονται καὶ κροτοῦσι καὶ ἐπιχαίρουσιν. Οἷον ἐπὶ τοῦ Ἰώβ. Ἀπολωλέκει τὴν κτῆσιν· τέκνων ἐστέρητο· ἰχώρας αὐτῷ καὶ σκώληκας ἡ σὰρξ ἀπέξεσεν· οὐπω τοῦτο εὐφροσύνη τῷ ἀντιπάλῳ. Εἰ δὲ ἐνδοὺς

Θεός· αὐτοί, ὅταν μετανοήσουν, λέγουν· «Ἴνα τί τὸ πρόσωπόν σου ἀποστρέφεις;»⁴. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ὁποίους δὲν ἐνθυμεῖται ὁ Θεὸς καὶ ἔγιναν οἱ ἴδιοι αἴτιοι νὰ τοὺς ξεχάσῃ ὁ Θεός· αὐτοὶ λέγουν, ὅτι «Ἐπιλανθάνη τῆς πτωχείας ἡμῶν, καὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν»⁵. Καὶ γενικῶς ὅσα λέγονται ἀνθρωποπαθῶς περὶ τοῦ Θεοῦ, τὰ δημιουργοῦν οἱ ἄνθρωποι, καὶ παρουσιάζουν τέτοιον τὸν Θεὸν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των, ὅποῖον ὁ καθένας προετοιμάζει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸν του. Λοιπὸν «ὕψωσω σε, Κύριε, ὅτι ὑπέλαβες με, καὶ οὐκ εὐφρανας τοὺς ἐχθροὺς μου ἐπ' ἐμέ»· διότι τίποτε ταπεινὸν καὶ τίποτε χωματένιον δὲν ἔχω εἰς τὴν ζωὴν μου. Καὶ ἀπὸ ποῦ ὑπάρχει μέσα μου ἡ δύναμις νὰ σέ ὑψώσω; Ἐπειδὴ προηγουμένως μὲ ἐπῆρες ἐσὺ καὶ μὲ ἀνεσήκωσες. Μὲ ἔμφασιν εἶπε τὴν λέξιν «ὕπέλαβες», ἀντὶ τοῦ «ἐμετεώρισας» καὶ μὲ κατέστησες ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου. Ὅπως π.χ. κάποιον παιδί, ποῦ δὲν γνωρίζει νὰ κολυμβᾷ τὸ πιάνει κάποιος ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸ σηκώνει ὑψηλότερα ἀπὸ τὸ νερὸ. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποῦ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐσηκώθη ἀπὸ μίαν πτώσιν, αὐτὸς ἀπὸ εὐγνωμοσύνην ὑπόσχεται ὅτι θὰ ὑψώσῃ τὸν Θεὸν μὲ τὰ καλὰ ἔργα. Ἡ ὅπως κάποιον ἀδύνατον παλαιστήν τὸν ὑποστηρίζει κάποιος ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς πτώσεως καὶ τὸν καθιστᾷ ἀνώτερον ἀπὸ τὸν συμπαλαιστήν του, τότε εἰς μὲν τὸν ἕνα δίδει τὴν ἀφορμὴν τῆς νίκης, ἀπὸ τὸν ἄλλον δὲ ἀφαιρεῖ τὴν χαρὰν ποῦ θὰ ἠσθάνετο διὰ τὴν πτώσιν τοῦ ἀδυνάτου. Αἱ θλίψεις δέ, αἱ ὁποῖαι παρέχονται εἰς τοὺς ἀγίους διὰ νὰ δοκιμασθοῦν, δὲν προξενοῦν χαρὰν εἰς τοὺς ἀοράτους ἐχθροὺς μας, ἀλλὰ ὅταν καταβληθοῦμεν ἀπὸ τὰς θλίψεις καὶ αἱ σκέψεις μας πιέζονται, διότι ἔχομεν ὑποχωρήσει ἀπὸ τὰς πολλὰς θλίψεις τότε εὐφραίνονται καὶ χειροκροτοῦν καὶ χαίρονται διὰ τὸ κακόν. Ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰώβ. Ἐχασε τὴν περιουσίαν του· ἐστερήθη τὰ τέκνα του· τὸ σῶμά του ἦτο γεμάτο ἀπὸ πληγὰς καὶ σκώληκας· αὐτὸ δὲν ἐπροξενοῦσεν ἀκόμη χαρὰν εἰς τὸν ἀντίπαλον. Ἐὰν ὁμως ὑποχω-

5. Ψαλ. 43, 25.

πρὸς τὰ ἐπίπονα εἰρήκει τι δύσφημον ῥῆμα κατὰ τὴν συμβου-
λὴν τῆς γυναικός, τότε ἂν εὐφρανθήσαν οἱ ἐχθροὶ ἐπ' αὐτῷ.
Τοῦτο καὶ ἐπὶ Παύλῳ πεινῶντι καὶ διψῶντι καὶ γυμνητεύον-
τι καὶ κολαφιζομένῳ καὶ κοπιῶντι καὶ ἄστατοῦντι οὐκ εὐ-
5 φραίνεται ὁ ἐχθρός· τὸ ἐναντίον μὲν οὖν, συνετριβέτο βλέπων
οὕτω τὰ ἀγωνίσματα φέροντα, ὥστε λέγειν αὐτὸν καταφρο-
νητικῶς: «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;».

3. «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐκέκραξα πρὸς σέ, καὶ ἴασω με».
Μακάριος ὁ τὴν ἐν τῷ βάθει πληγὴν ἑαυτοῦ γνωρίζων, ὥστε
10 δύνασθαι τῷ ἱατρῷ προσιέναι καὶ λέγειν· («Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι
ἐταράχθη τὰ ὀστέα μου»), καί· («Ἐγὼ εἶπα, Κύριε, ἐλέησόν με,
ἴασαι τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ἤμαρτόν σοι»). Ἐνταῦθα μέντοι εὐχαρι-
στία ἐστὶν ὑπὲρ τῆς ἐπαχθείσης αὐτῷ ἱατρείας: «Κύριε, γάρ,
φησὶν, ὁ Θεός μου». Οὐ πάντων Θεὸς ὁ Θεός, ἀλλὰ τῶν οἰκειω-
15 θέντων αὐτῷ διὰ τῆς ἀγάπης. Θεὸς γὰρ Ἄβραάμ, καὶ Θεὸς
Ἰσαάκ, καὶ Θεὸς Ἰακώβ. Εἰ δὲ πάντων ἦν Θεός, οὐκ ἂν ἐκεί-
νοις ὡς ἐξαιρέτον τοῦτο προσεμαρτυρεῖτο. Καὶ πάλιν ὁ Ἰακώβ·
(«Ἐβοήθησέ σοι ὁ Θεὸς ὁ ἐμός»). Καὶ Θωμᾶς μετὰ τὴν πληρο-
φορίαν κατασπαζόμενος τὸν Δεσπότην· («Ὁ Κύριός μου, φησί,
20 καὶ ὁ Θεός μου»). Ἐνδιάθετος οὖν ἡ φωνὴ ἡ, «Κύριε ὁ Θεός μου»,
καὶ πρόεπουσα τῇ προφητικῇ καταστάσει. («Ἐκέκραξα πρὸς σέ,
καὶ ἴασω με»). Οὐδὲν ἐγένετο μέσον τῆς ἐμῆς φωνῆς καὶ τῆς
σῆς χάριτος, ἀλλ' ὁμοῦ τε ἐκέκραξα, καὶ προσῆλθεν ἡ ἴασις.
(«Ἐτι γὰρ λαλοῦντός σου, φησὶν, ἐρῶ, ἰδοὺ πάρειμι»). Μεγάλα οὖν
25 δεῖ φθέγγεσθαι εὐχόμενον τῷ Θεῷ, ἵνα ταχεῖα ἡμῖν ἐπανατί-
λη ἡ ἴασις. «Κύριε, ἀνήγαγες ἐξ ἄδου τὴν ψυχὴν μου». Περὶ ταύ-
της τῆς ἰάσεως εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ ὁ κατελθὼν μὲν ἐξ ἀσθενείας

ροῦσεν εἰς τὰς δυσκολίας καὶ ἔλεγε κάποιον βλάσφημον λόγον σύμφωνα μὲ τὴν συμβουλὴν τῆς γυναικὸς του,⁹ τότε θὰ ἐχαίροντο οἱ ἐχθροὶ δι' αὐτό. Τὸ ἴδιο καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Παύλου, ὅταν ἐπεινοῦσε καὶ ἐδιψοῦσε καὶ ἦτο γυμνὸς καὶ ἐραπίζετο καὶ ἐκοπίαζε καὶ περιεπλανᾶτο⁷: δὲν ἐχαίρετο ὁ ἐχθρὸς ἀντιθέτως μάλιστα συνετρίβετο βλέποντας νὰ ὑποφέρῃ ἔτσι τὰ ἀγωνίσματα, ὥστε νὰ λέγῃ πρὸς αὐτὸν περιφρονητικῶς: «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;»⁸.

3. «Κύριε ὁ Θεὸς μου, ἐκέκραξα πρὸς σέ, καὶ ἴασω με». Μακάριος εἶνε ἐκεῖνος, ποὺ γνωρίζει τὴν πληγὴν ποὺ ἔχει εἰς τὸ βάθος τοῦ ἑαυτοῦ του, ὥστε νὰ δύναται νὰ πλησιάζῃ εἰς τὸν ἰατρὸν καὶ νὰ λέγῃ: «Ίασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστέα μου»⁹, καί: «Ἐγὼ εἶπα, Κύριε, ἐλέησόν με, ἴασαι τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ἡμαρτόν σοι»¹⁰. Ἐδῶ ὁμως εἶνε εὐχαριστία διὰ τὴν θεραπείαν τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε. Διότι λέγει: «Κύριε, ὁ Θεὸς μου». Ὁ Θεὸς δὲν εἶνε Θεὸς ὄλων, ἀλλὰ ἐκείνων ποὺ ἔγιναν φίλοι μὲ αὐτὸν διὰ τῆς ἀγάπης. Δηλαδή, Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ Θεὸς Ἰακώβ¹¹. Ἐὰν δὲ ἦτο Θεὸς ὄλων, δὲν θὰ ἀπεδιδετο αὐτὸ ὡς ἰδιαιτέρον προνόμιον εἰς ἐκείνους. Καὶ πάλιν ὁ Ἰακώβ λέγει: «Ἐβοήθησέ σε ὁ Θεὸς ὁ ἐμός»¹². Καὶ ὁ Θωμᾶς μετὰ τὴν πληροφορίαν, ἐνῶ ἀγκαλιάζει τὸν Δεσπότην, λέγει: «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου»¹³. Ἡ φωνὴ λοιπὸν «Κύριε ὁ Θεός μου» εἶνε ἐσωτερικὴ καὶ ἀρμόζουσα εἰς τὴν προφητικὴν κατάστασιν. «Ἐκέκραξα πρὸς σέ καὶ ἴασω με». Τίποτε δὲν ἐμεσολάβησε μετὰξὺ τῆς ἰδικῆς μου φωνῆς καὶ τῆς ἰδικῆς σου χάριτος, ἀλλὰ συγχρόνως ἐφώνασα καὶ ἦλθεν εἰς ἐμέ ἡ θεραπεία. Διότι λέγει: «Ἐτι λαλοῦντός σου, ἐρῶ, ἰδοὺ πάρειμι»¹⁴. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὁμιλῇ δυνατὰ ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται εἰς τὸν Θεόν, διὰ νὰ φανῇ γρήγορα εἰς ἡμᾶς ἡ θεραπεία. «Κύριε, ἀνήγαγες ἐξ ᾄδου τὴν ψυχὴν μου». Δι' αὐτὴν τὴν θεραπείαν εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν ἐκεῖνος ποὺ κα-

9. Ψαλ. 6, 3.

10. Ψαλ. 40, 5.

11. Ἐξ. 4, 5.

12. Γέν. 49, 25.

13. Ἰωάν. 20, 28.

14. Ἦσ. 58, 9.

εἰς ἄδην, ἀναχθεῖς δὲ ἀπὸ τοῦ ἄδου διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ὑπὲρ
 ἡμῶν καταπαλαίσαντος τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου.
 «Ἐσωσάς με ἀπὸ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον». Πολλαχοῦ
 μὲν οἱ λάκκοι ὀνομάζονται τὰ ὑπόγεια ὀρυγμάτων, εἰς φυλακὴν
 5 δεσμίων ἐπιτετηδευμένα. Οὕτω γὰρ εἴρηται ἐν τῇ Ἐξόδῳ·
 «Ἀπὸ πρωτοτόκου φαραώ, ἕως πρωτοτόκου τῆς αἰχμαλωτίδος
 τῆς ἐν τῷ λάκκῳ». Ἄλλὰ καὶ τὸν Ἱερεμίαν εἰς λάκκον ἐνέβα-
 λον· καὶ τὸν Ἰωσήφ ὑπὸ τοῦ φθόνου οἱ ἀδελφοὶ λάκκῳ ἐναπέ-
 κλεισαν ὕδωρ μὴ ἔχοντι. Ἐκάστη οὖν προᾶξις ἢ ἐπὶ τὰ κάτω
 10 ἡμᾶς κατάγει, βαρύνουσα ἡμᾶς διὰ τῆς ἁμαρτίας, ἢ ἐπὶ τὰ ἄνω
 κουφίζει, πτεροῦσα ἡμᾶς πρὸς τὸν Θεόν. Ἐσωσας οὖν ἐμὲ
 πρότερον ὄντα ἐν βίῳ πονηρῷ, χωρίσας ἀπὸ τῶν καταβαινόν-
 των εἰς τὸν ἐσκοτισμένον καὶ κατεψυγμένον τόπον. Τοῦτο
 οὖν ἐστὶ τό, (ὑπέλαβές με). Τουτέστιν, ἐπανήγαγές με ἀπὸ τῆς
 15 εἰς τὸ κάτω φορᾶς, ὡς μὴ δοῦναι καιρὸν ἐπευφρανθῆναι μοι
 τοὺς ἐχθρούς. Ὁ οὖν ἀλλαχοῦ εἴρηκεν, ὅτι «Καταρτιζόμενος
 τοὺς πόδας μου ὡσεὶ ἐλάφου, καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἰστών με), τὴν
 εἰς τὰ ὑψηλὰ ἐπάνοδον λάκκου ἀπαλλαγὴν καὶ ὑπόληψιν ὀνο-
 μάζει. «Ψάλατε τῷ Κυρίῳ, οἱ ὅσιοι αὐτοῦ». Οὐκ εἶ τις τῷ στό-
 20 ματι προφέρει τὰ τοῦ ψαλμοῦ ῥήματα, οὗτος ψάλλει τῷ Κυ-
ρίῳ, ἀλλ' ὅσοι ἀπὸ καρδίας καθαρᾶς ἀναπέμπουσι τὰς ψαλμω-
δίας, καὶ ὅσοι εἰσὶν ὅσιοι, σφίζοντες τὴν πρὸς Θεὸν δικαιοσύνην,
οὗτοι δύνανται ψάλλειν τῷ Θεῷ τοῖς ῥυθμοῖς τοῖς πνευματικοῖς
ἀρμοζόντως ἀκολουθοῦντες. Πόσοι ἀπὸ πορνείας ἐστᾶσιν ἐν-
 25 ταῦθα, πόσοι ἀπὸ κλοπῆς; Πόσοι δόλον, πόσοι ψευδολογίαν
ἐν ταῖς καρδίαις κρύπτοντες; Ψάλλειν οἴονται, τῇ ἀληθείᾳ
μὴ ψάλλοντες. Ὅσιον γὰρ καλεῖ πρὸς ψαλμολογίαν ὁ λόγος.
 «Οὐ δύναται δένδρον πονηρὸν καρποὺς ἀγαθοὺς ποιεῖν», οὐδὲ

15. Ἐβρ. 2, 14.

16. Ἐξ. 12, 29.

17. Ἱερ. 45, 6 ἔξ.

τέβη εἰς τὸν ἄδην ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας του καὶ ἀνεπιβίασθη πάλιν ἀπὸ τὸν ἄδην μὲ τὴν δύναμιν ἐκείνου ποῦ παλαίει πρὸς χάριν μας ἐναντίον ἐκείνου ποῦ κυβερνᾷ τὸ κράτος τοῦ θανάτου¹⁵. «Ἐσωσάς με ἀπὸ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον». Εἰς πολλὰ μέρη λάκκοι ὀνομάζονται τὰ ὑπόγεια ἀνοίγματα, κατάλληλα διὰ νὰ φυλακίζονται οἱ δέσμοι. Ἔτσι λέγεται καὶ εἰς τὴν Ἑξοδον· «Ἀπὸ πρωτοτόκου φαραώ, ἕως πρωτοτόκου τῆς αἰχμαλωτίδος τῆς ἐν τῷ λάκκῳ»¹⁶. Ἀλλὰ καὶ τὸν Ἱερεμίαν τὸν ἔβαλαν μέσα εἰς λάκκον¹⁷· καὶ τὸν Ἰωσήφ οἱ ἀδελφοί του ἀπὸ φθόνον τὸν ἔκλεισαν εἰς λάκκον ποῦ δὲν εἶχε νερό¹⁸. Κάθε πρᾶξις μας λοιπὸν ἢ μᾶς κατεβάζει πρὸς τὰ κάτω, ἐπειδὴ μᾶς βαρύνει μὲ τὴν ἁμαρτίαν, ἢ μᾶς ἀνυψώνει πρὸς τὰ ἄνω, διὰ νὰ πετάξωμεν πρὸς τὸν Θεόν. Μὲ ἔσωσες λοιπὸν ἀπὸ τὸν πονηρὸν βίον ποῦ ἐζοῦσα προηγουμένως, διότι μὲ ἐξεχώρισες ἀπὸ ἐκείνους ποῦ κατεβαίνουν εἰς τὸν σκοτεινὸν καὶ πολὺ ψυχρὸν τόπον. Αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει τὸ «ὑπέλαβές με». Δηλαδή, μὲ ἐπανέφερες ἀπὸ τὴν πορείαν ποῦ εἶχα πρὸς τὰ κάτω, ὥστε νὰ μὴ δώσης καιρὸν νὰ χαροῦν οἱ ἐχθροί μου. Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ εἶπεν εἰς ἄλλο μέρος, ὅτι «καταρτιζόμενος τοὺς πόδας μου ὡσεὶ ἐλάφου, καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἰστῶν με»¹⁹, τὴν ἐπάνοδον εἰς τὰ ὑψηλὰ ὀνομάζει ἀπαλλαγὴν καὶ ὑψωσιν ἀπὸ τὸν λάκκον. «Ψάλατε τῷ Κυρίῳ οἱ ὅσοι αὐτοῦ». Δὲν ψάλλει τὸν Κύριον ἐκεῖνος ποῦ προσφέρει μὲ τὸ στόμα του τὰ λόγια τοῦ ψαλμοῦ, ἀλλὰ ὅσοι ἀναπέμπουν ψαλμωδίας ἀπὸ καθαρὰν καρδίαν καὶ ὅσοι εἶνε ὅσοι, δηλαδή διατηροῦν τὴν πίστιν πρὸς τὸν Θεόν, αὐτοὶ δύνανται νὰ ψάλλουν τὸν Θεόν, διότι ἀκολουθοῦν τοὺς πνευματικούς ρυθμούς ὅπως ἀρμόζει. Πόσοι πόρνοι παρίστανται ἐδῶ, πόσοι κλέπται; Πόσοι κρύπτουν εἰς τὰς καρδίας των δόλον, πόσοι ψευδολογίαν; Νομίζουν ὅτι ψάλλουν, εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως δὲν ψάλλουν. Τὸν ὅσιον προσκαλεῖ ὁ λόγος εἰς τὴν ψαλμωδίαν. «Οὐ δύναται δένδρον πονηρὸν καρπούς

18. Γέν. 37, 24.

19. Ψαλ. 17, 34.

καρδία πονηρά «ῥήματα ζωῆς» ἐκβάλλειν. «Ποιήσατε οὖν τὸ δένδρον καλόν, καὶ τοὺς καρποὺς αὐτοῦ καλοὺς». Καθάρατε τὰς καρδίας, ἵνα καρποφορῆτε τῷ πνεύματι, καὶ δυνηθῆτε ὅσοι γενόμενοι ψάλλειν συνετῶς τῷ Κυρίῳ.

5 4. «Καὶ ἐξομολογεῖσθε τῇ μνήμῃ τῆς ἁγιωσύνης αὐτοῦ». Οὐκ εἶπεν, ἐξομολογεῖσθε τῇ ἁγιωσύνῃ αὐτοῦ, ἀλλὰ, «τῇ μνήμῃ τῆς ἁγιωσύνης αὐτοῦ»· τουτέστιν, εὐχαριστεῖτε. Ἡ γὰρ ἐξομολόγησις ἐνταῦθα ἀντὶ εὐχαριστίας λαμβάνεται. Εὐχαριστεῖτε οὖν, ὅτι ἐν μνήμῃ τῆς ἁγιωσύνης αὐτοῦ ἐγένεσθε· οἱ
10 πρότερον διὰ τὸ ἐμβαθύνειν τῇ κακίᾳ, καὶ ταῖς ἀκαθαρσίαις τῆς σαρκὸς ἐμολύνεσθαι, εἰς λήθην ἤλθετε τῆς ἁγιωσύνης τοῦ ποιήσαντος ὑμᾶς. Ὑπὲρ οὖν τοῦ ἐξιλασμοῦ τῶν ἡμαρτημένων, ἐξομολογεῖσθε περὶ τῶν οὐχ ὑγιῶς ὑμῖν προπεπραγμένων. («Ὅτι ὀργὴ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ, καὶ ζῶν ἐν τῷ θελήματι
15 αὐτοῦ»). Πρότερον εἶπε τὸ σκυθρωπόν, «ὀργὴν ἐν τῷ θυμῷ τοῦ Θεοῦ»· εἶτα τὸ φαιδρότερον, «τὴν ζῶν ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ». Δοκεῖ ταυτολογία εἶναι τοῖς μὴ δυναμένοις τῆς ἀκριβείας τῶν σημαυνομένων ἐφάπτεσθαι, τοῦ προφήτου λέγοντος ὀργὴν εἶναι ἐν τῷ θυμῷ τοῦ Θεοῦ, ὡς τοῦ αὐτοῦ ὄντος ὀργῆς καὶ θυμοῦ·
20 πλεῖστον δὲ τὸ διάφορον. Θυμὸς μὲν γάρ ἐστιν ἡ κρίσις τοῦ ἐπαχθῆναι τὰδε τινὰ τὰ σκυθρωπὰ τῷ ἀξίῳ· ὀργὴ δὲ ὁ πόνος ἤδη, καὶ ἡ κόλασις ἢ ἀπὸ τοῦ δικαίου κριτοῦ κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀδικίας ἐπαγομένη. Ἀπὸ παραδείγματος δὲ σαφέστερον ὁ λέγω γενήσεται. Σημειωσάμενος ὁ ἱατρὸς τὸ φλεγμαῖνον
25 μέρος καὶ ὕπουλον, ἐγκρίνει τὴν τομὴν ἀναγκαίαν εἶναι τῷ κάμνοντι. Τοῦτο θυμὸν ὀνομάζει ἡ Γραφή. Μετὰ δὲ τὴν ἐπὶ τῷ βοηθήματι κρίσιν τοῦ ἱατροῦ, ἐπακολουθεῖ λοιπὸν ἡ ἐνέργεια εἰς ἔργον ἄγουσα τὰ κριθέντα, καὶ ὁ σίδηρος τέμνων καὶ

ἀγαθούς ποιεῖν»²⁰, οὔτε ἡ πονηρὰ καρδία νὰ ἐκφέρῃ «ρήματα ζωῆς»²¹. «Ποιήσατε οὖν τὸ δένδρον καλόν, καὶ τοὺς καρπούς αὐτοῦ καλοὺς»²². Καθαρίσατε τὰς καρδίας σας, διὰ νὰ φέρετε πνευματικούς καρπούς, καὶ ἀφοῦ γίνετε ὅσοι, νὰ δυνηθῆτε νὰ ψάλλετε μέ σύνεσιν τὸν Κύριον.

4. «Καὶ ἐξομολογεῖσθε τῇ μνήμῃ τῆς ἀγιωσύνης αὐτοῦ». Δὲν εἶπεν ἐξομολογεῖσθε τῇ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ, ἀλλὰ «τῇ μνήμῃ τῆς ἀγιωσύνης αὐτοῦ» δηλαδή, εὐχαριστεῖτε. Ἡ ἐξομολόγησις ἐδῶ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τῆς εὐχαριστίας. Εὐχαριστεῖτε λοιπόν, διότι ἐνθυμεῖσθε τὴν ἀγιωσύνην αὐτοῦ· οἱ ὅποιοι προηγουμένως, ἐπειδὴ εἶχате βυθισθῆ εἰς τὴν κακίαν καὶ ἐμολύνθητε μέ τὰς ἀκαθαρσίας τῆς σαρκός, ἔλησμονήσατε τὴν ἀγιωσύνην ἐκείνου πού σᾶς ἔπλασεν. Ἐπειδὴ λοιπόν συνεχωρήθησαν αἱ ἁμαρτίαι σας, εὐχαριστεῖτε καὶ δι' ἐκείνας τὰς πράξεις πού ἐπράξατε προηγουμένως ὄχι ὀρθῶς. «Ὅτι ὄργῃ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ, καὶ ζωὴ ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ». Πρῶτα εἶπε τὸ σκυθρωπόν, «ὄργῃ ἐν τῷ θυμῷ τοῦ Θεοῦ»· ἔπειτα τὸ εὐχάριστον, «τὴν ζωὴν ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ». Εἰς ἐκείνους πού δὲν δύνανται νὰ ἐννοήσουν τὴν ἀκριβῆ σημασίαν φαίνεται ὅτι εἶνε ταυτολογία, ὅταν λέγῃ ὁ προφήτης ὅτι ὑπάρχει ὄργῃ εἰς τὸν θυμὸν τοῦ Θεοῦ, σὰν νὰ εἶνε τὸ ἴδιο ὄργῃ καὶ θυμός· μεγάλη εἶνε ἡ διαφορά. Θυμός λοιπόν εἶνε ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ νὰ ἐπιβληθοῦν κάποια ὠρισμένοι σκληραὶ ποιναὶ εἰς τὸν ἄξιον νὰ τιμωρηθῆ· ὄργῃ δὲ εἶνε πλεόν ὁ πόνος καὶ ἡ τιμωρία πού ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὸν δίκαιον κριτὴν ἀναλόγως μέ τὸ μέτρον τῆς ἀδικίας. Μὲ ἓνα παράδειγμα θὰ γίνῃ πιὸ κατανοητὸν αὐτὸ πού λέγω. Ὁ ἰατρός, ἀφοῦ ἐπιστημάνῃ τὸ μέρος πού πάσχει ἀπὸ φλεγμονὴν καὶ ἔχει πῦον, ἀποφασίζει ὅτι εἶνε ἀναγκαία ἡ ἐγχείρησις εἰς τὸν ἀσθενῆ. Αὐτὸ τὸ ὀνομάζει ἡ Γραφὴ θυμὸν. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἰατροῦ διὰ τὴν βοήθειαν, ἀκολουθεῖ εἰς τὸ ἐξῆς ἡ ἐνέργεια, ἡ ὁποία κάμνει πρᾶξιν τὰ ἀποφασισθέν-

22. Ματθ. 12, 33.

ὀδύνην ἐμποιῶν τῷ διακοπτομένῳ. Τοῦτο ὄργη Θεοῦ ὠνόμα-
 σται. Ἐλθέ τοίνυν ἐπὶ τὸ προκείμενον, καὶ εὐρήσεις τὸ ἀκό-
 λουθον τῆς ἐννοίας. Ὅτι «ὄργη ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ». Τιμω-
 ρία, κατὰ τὸ δίκαιον κρῖμα τοῦ Θεοῦ. «Ζωὴ δὲ ἐν τῷ θελή-
 5 ματι αὐτοῦ». Τί οὖν φησιν; Ὅτι ὁ μὲν θέλει ὁ Θεός, τοῦτό
 ἐστι, πάντα μετέχειν αὐτοῦ τῆς ζωῆς· τὰ δὲ περιστατικά,
 οὐχὶ τῷ θελήματι αὐτοῦ ἐνεργεῖται, ἀλλὰ τῇ ἀξίᾳ τῶν ἡμαρτη-
 κότων ἐπάγεται. Τὴν μὲν οὖν ζωὴν ὁ Θεὸς τῷ ἰδίῳ θελήματι
ἐκάστω χαρίζεται, τὴν δὲ ὄργην αὐτὸς ἕκαστος ἐαυτῷ θησαν-
 10 ρίζει «ἐν ἡμέρᾳ ὄργης καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ
 Θεοῦ». Σύνηθες δὲ τῇ Γραφῇ προτάσσειν τὰ σκυθρωπὰ τῶν
 χρηστοτέρων· διότι ἡδίων ἐστὶν ἢ ἀπόλαυσις, προκαθηγησα-
 μένων αὐτῆς τῶν λυπούντων. («Ἐγὼ γὰρ ἀποκτενῶ, φησί, καὶ
 ζῆν ποιήσω»). Δευτέρα ἡ εὐεργεσία μετὰ τὴν κόλασιν. «Πατάξω,
 15 κἀγὼ ἰάσομαι». Αὐτὸς γὰρ ἀλγεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθί-
 στησιν· ἔπαισε, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἰάσαντο. Προλαμβάνει
 τὰ κακοῦντα, ἵνα μονιμώτεραι ἡμῖν αἱ χάριτες γένωνται, σφο-
 δρῶς ἀντιποιηθέντων ἡμῶν τῆς φυλακῆς τῶν δοθέντων. «Τὸ
 ἐσπέρας ἀδυσθῆσεται κλαυθμὸς, καὶ εἰς τὸ πρωτὶ ἀγαλλίασις».
 20 Μνήσθητι τοῦ καιροῦ τοῦ κατὰ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου, καὶ εὐ-
 ρήσεις τὰ σημαινόμενα. Ἐσπέρας γὰρ ἠδύσθη κλαυθμὸς τοῖς
 μαθηταῖς τοῦ Κυρίου, ὅτε ἔβλεπον αὐτὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρε-
 μᾶμενον· τὸ δὲ πρωτὶ ἀγαλλίασις, ὅτε μετὰ τὴν ἀνάστασιν διέ-
 τρεχον μετὰ χαρᾶς ἀλλήλοις διδόντες τὰ εὐαγγέλια τῆς ὀπτα-
 25 σίας τοῦ Κυρίου. Ἡ τάχα καὶ καθολικῶς ἐσπέρα ὁ αἰὼν οὖ-
 τος λέγεται, ἐν ᾧ οἱ μακαρίως κλαύσαντες, τῆς πρωτίας ἐπελ-
 θούσης, παρακληθήσονται. «Μακάριοι γὰρ οἱ πενθοῦντες, ὅτι

τα, καὶ ἡ μάχαιρα κόπτει καὶ προκαλεῖ πόνον εἰς τὸν ἐγχειριζόμενον. Αὐτὸ ὠνομάσθη ὄργη Θεοῦ. Ἔλα λοιπὸν εἰς τὸ θέμα πού ἐξετάζομεν καὶ θὰ εὕρης τὴν συμφωνίαν αὐτῆς τῆς σημασίας. «Ὅτι ὄργη ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ». Τιμωρία σύμφωνα μετὰ τὴν δικαίαν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ. «Ζωὴ δὲ ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ». Τί σημαίνει αὐτό; Ὅτι ἐκεῖνο πού θέλει ὁ Θεός, εἶνε αὐτό, ὅτι δηλαδὴ θέλει νὰ μετέχουν ὅλοι εἰς τὴν ζωὴν του· ὅσα δὲ συμβαίνουν δὲν ἐκτελοῦνται σύμφωνα μετὰ τὸ θέλημά του, ἀλλὰ ἐπέρχονται ὡς τιμωρία ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν ἀμαρτησάντων. Τὴν ζωὴν λοιπὸν τὴν χαρίζει ὁ Θεὸς εἰς τὸν καθένα μετὰ τὸ ἰδικόν του θέλημα, τὴν ὄργην ὅμως ὁ καθένας μόνος του τὴν ἀποταμιεύει διὰ τὸν ἑαυτόν του, «ἐν ἡμέρᾳ ὄργης καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ»²³. Εἶνε συνήθεια τῆς Γραφῆς νὰ διηγῆται πρῶτα τὰ λυπηρὰ καὶ ὕστερα τὰ εὐχάριστα· διότι εἶνε γλυκυτέρα ἢ ἀπόλαυσις, ὅταν προηγηθοῦν αὐτῆς τὰ λυπηρὰ. Διότι λέγει· «Ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω»²⁴. Μετὰ τὴν τιμωρίαν ἀκολουθεῖ ἡ εὐεργεσία. «Πατάξω κάγῳ ἰάσομαι»²⁵. Ὁ ἴδιος προκαλεῖ τὸν πόνον, καὶ πάλιν ἀποκαθιστᾷ· ἐκτύπησε, καὶ τὰ χέρια του ἔθεράπευσαν. Προλαβαίνει τὰ κακὰ, ὥστε αἱ εὐεργεσίαι νὰ γίνουν σταθερώτεραι, διότι ἐπιδιώκομεν νὰ διαφυλάξωμεν μετὰ δύναμιν ἐκεῖνα πού μᾶς ἐδόθησαν. «Τὸ ἐσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμὸς καὶ εἰς τὸ πρωὶ ἀγαλλίασις». Ἐνθυμήσου τὸν καιρὸν τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου καὶ θὰ εὕρης τὴν σημασίαν τῶν λόγων. Τὴν ἐσπέραν οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου ἐθρηνοῦσαν, ὅταν ἔβλεπαν αὐτὸν κρεμασμένον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ· τὸ δὲ πρωὶ ἔχαίροντο, ὅταν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔτρεχαν μετὰ χαρὰν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον διὰ νὰ φέρουν τὴν εὐχάριστον ἀγγελίαν ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον ὅτι εἶδαν τὸν Κύριον. Ἡ ἴσως γενικῶς ἐσπέρα ὀνομάζεται ὁ παρῶν αἰῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκεῖνοι πού ἔκλαυσαν ἠρέμως, ὅταν θὰ ἔλθῃ ἡ πρωΐα, θὰ παρηγορηθοῦν. Διότι «μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθή-

25. Δευτ. 32, 39.

αὐτοὶ παρακληθήσονται». «Μακάριοι οἱ κλαίοντες, ὅτι αὐτοὶ
 γελάσουσιν». Οἱ οὖν τὰς ἡμέρας τοῦ αἰῶνος τούτου ἐπὶ συντε-
 λείᾳ ἤδη ὄντος, καὶ πρὸς τὰς ἑαυτοῦ δυσμὰς ἀποκλίνοντος,
 ἐν τῷ ἀποκλαίειν τὰς ἑαυτῶν ἁμαρτίας διαγαγόντες, οὗτοι τῆς
 5 ἀληθινῆς ἐκείνης πρωτίας ἐπελθούσης ἀγαλλιάσονται. «Οἱ σπεί-
 ροντες γὰρ ἐν δάκρυσιν νῦν ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι»· δηλαδή πρὸς
 τὸ μέλλον.

5. (Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου, οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς
 τὸν αἰῶνα). Ὡσπερ πόλεως ἐστὶν εὐθηνία ἢ τῶν ὠνίων κατ'
 10 ἀγορὰν ἀφθορία· καὶ χώραν εὐθηνεῖσθαι λέγομεν τὴν πολλοὺς
 εὐφορήσασαν τοὺς καρπούς· οὕτω καὶ τῆς ψυχῆς τίς ἐστὶν
 εὐθηνία τῆς πεπληρωμένης παντοδαπῶν ἔργων· ἦν πρῶτον
 μὲν γεωργηθῆναι δεῖ φιλοπόνως, καὶ τότε ταῖς ἀφθόνοις τῶν
 οὐρανίων ὑδάτων ἐπιρροαίαις πιανθῆναι, ὥστε καρποφορῆσαι
 15 ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἐξήκοντα, καὶ ἐν ἑκατόν, καὶ τυχεῖν τῆς
 εὐλογίας τῆς λεγούσης· «Εὐλογημένοι αἱ ἀποθήκαι σου, καὶ τὰ
 ἐγκαταλείμματά σου». Ὁ οὖν αἰσθανόμενος τῆς ἑαυτοῦ βεβαιό-
 τητος πεποιθότως ἔρει, καὶ διαβεβαιώσεται μὴ περιτραπῆναι
 ὑπὸ τοῦ ἀνταγωνιζομένου, ὡς ἀγρὸς πλήρης, ὃν εὐλόγησεν ὁ
 20 Κύριος. «Κύριε, ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου
 δύναμιν». Οἱ περὶ τὴν ἐξέτασιν τοῦ περὶ ἀρετῶν λόγου κατα-
 τριβέντες, τὰς μὲν τῶν ἀρετῶν ἐκ θεωρημάτων ἔφασαν συνε-
 στάναι, τὰς δὲ ἀθεωρήτους· οἷον, φρόνησιν μὲν ἐκ θεωρημά-
 των συνεστάναι, ἐν τῷ περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν τόπῳ· σωφρο-
 25 σύνην δὲ ἐκ τοῦ περὶ τῶν αἰρετῶν καὶ φευκτῶν· δικαιοσύνην

26. Ματθ. 5, 4. 27. Λουκ. 6, 21. 28. Ψαλ. 125, 5.

29. Ματθ. 13, 8. 30. Δευτ. 28, 5.

31. «Φησὶ γὰρ ὁ Ἐκάτων ἐν τῷ πρώτῳ Περὶ ἀρετῶν ἐπιστημονικὰς μὲν εἶναι καὶ θεωρηματικὰς τὰς ἐχούσας τὴν οὐστασιν ἐκ θεωρημάτων, ὡς

σονται»²⁶. «Μακάριοι οἱ κλαίοντες, ὅτι αὐτοὶ γελάσουσιν»²⁷. Ἐκείνοι λοιπὸν ποὺ διήνυσαν τὰς ἡμέρας τοῦ αἰῶνος τούτου, ποὺ εὐρίσκεται ἤδη εἰς τὸ τέλος του καὶ κοντεύει νὰ δύσῃ, μὲ τὸ νὰ θρηνοῦν τὰς ἁμαρτίας των, θὰ χαροῦν αὐτοί, ὅταν ἔλθῃ ἡ ἀληθινὴ ἐκείνη πρωΐα. Διότι «οἱ σπείροντες ἐν δάκρυσιν νῦν ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι»²⁸· δηλαδὴ εἰς τὸ μέλλον.

5. «Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου, οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα». Ὅπως ὑπάρχει εὐδαιμονία εἰς μίαν πόλιν, ὅταν ὑπάρχῃ ἀφθονία τροφίμων εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ μία χώρα λέγομεν ὅτι ἔχει εὐδαιμονίαν, ὅταν παράγῃ πολλοὺς καρπούς, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ἔχει κάποιαν εὐδαιμονίαν, ὅταν εἶνε γεμάτη ἀπὸ παντός εἶδους ἔργα· αὐτὴ πρῶτα πρέπει νὰ καλλιεργηθῇ μὲ φιλοπονίαν, καὶ τότε νὰ αὐξηθῇ μὲ τὰς ἀφθόνους βροχὰς τῶν οὐρανίων ὑδάτων, ὥστε νὰ καρποφορήσῃ εἰς τριάκοντα καὶ εἰς ἑξήκοντα καὶ εἰς ἑκατόν²⁹, καὶ ἐπιτύχῃ τὴν εὐλογίαν ποὺ λέγει· «Εὐλογημένοι αἱ ἀποθῆκαί σου, καὶ τὰ ἐγκαταλείμματά σου»³⁰. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ αἰσθάνεται τὴν ἀσφάλειάν του, θὰ πῆ μὲ πεποιθήσιν καὶ θὰ διαβεβαιώσῃ ὅτι δὲν θὰ ἀνατραπῇ ἀπὸ τὸν ἀνταγωνιστὴν του, διότι εἶνε πλούσιο χωράφι, τὸ ὁποῖον εὐλόγησεν ὁ Κύριος. «Κύριε, ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν». Ἐκείνοι ποὺ ἡσχολήθησαν μὲ τὴν ἐξέτασιν τοῦ λόγου περὶ ἀρετῶν³¹ εἶπαν ὅτι ἄλλαι μὲν ἀρεταὶ ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ διαφόρους θεωρίας, ἄλλαι δὲ ὄχι ἐκ θεωριῶν· π.χ. ἡ φρόνησις ἐσχηματίσθη ἀπὸ θεωρίας, εἰς τὸ μέρος ποὺ περιέχεται ἡ θεωρία περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν· ἡ σωφροσύνη ἐκ τῆς θεωρίας περὶ τοῦ τί πρέπει νὰ πράττῃ καὶ τί νὰ ἀποφεύ-

φρόνησιν καὶ δικαιοσύνην· ἀθεωρήτους δὲ τὰς κατὰ παρέκτασιν θεωρουμένας ταῖς ἐκ τῶν θεωρημάτων συνεστηκυίας, καθάπερ ὑγίειαν καὶ ἰσχύν. τῇ γὰρ σωφροσύνη τεθεωρημένη ὑπαρχούση συμβαίνει ἀκολουθεῖν καὶ παρεκτείνεσθαι τὴν ὑγίειαν, καθάπερ τῆς ψαλίδος οἰκοδομίας τὴν ἰσχύν ἐπιγινεσθαι. καλοῦνται δ' ἀθεώρητοι ὅτι μὴ ἔχουσι συγκαταθέσεις, ἀλλ' ἐπιγίνονται καὶ περὶ φαύλους, ὡς ὑγεία, ἀνδρεία», παρὰ Διογένη Λαερτίω, Βίοι Φιλ. 7, 90.

δὲ ἐκ τοῦ περὶ τῶν ἀπονεμητέων καὶ οὐκ ἀπονεμητέων· καὶ ἀνδρίαν ἐκ τοῦ περὶ δεινῶν καὶ οὐ δεινῶν· κάλλος δὲ καὶ ἰσχὺν ἀθεωρήτους εἶναι ἀρετάς, ἐπακολουθοῦσας ταῖς ἐκ θεωρημάτων. Κατὰ γὰρ τὴν συμμετρίαν καὶ ἁρμονίαν τῶν τῆς ψυχῆς 5 θεωρημάτων, ἐνιοὶ τῶν σοφῶν νενοήκασιν τὸ κάλλος· κατὰ δὲ τὸ ἀποτελεσματικὸν τῶν ὑποβαλλομένων ἐκ τῶν θεωρητικῶν ἀρετῶν, τὴν ἰσχὺν νενοήκασιν. Πλὴν ἵνα καὶ κάλλος ἐπιγένηται τῇ ψυχῇ, καὶ δύναμις τῶν δεόντων ἐπιτελεστική, θείας εἰς τοῦτο χάριτος χρῆζομεν. Ὡς τοίνυν ἄνω εἰρηκεν· «Ὅτι ζωὴ ἐν τῷ 10 θελήματι αὐτοῦ», οὕτω νῦν ὑφοῖ τὸν Θεὸν διὰ τῆς εὐχαριστίας λέγων, ὅτι («Ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν»). Καλὸς μὲν γὰρ ἦμην κατὰ τὴν φύσιν· ἀσθενὴς δὲ διὰ τὸ ἐξ ἐπιβουλής τοῦ ὄφους νεκρωθῆναι τῷ παραπτώματι. Τῷ οὖν κάλλει μου, ὃ παρὰ σοῦ ἔλαβον ἐκ τῆς πρώτης κατα- 15 σκευῆς, προσέθηκας δύναμιν τὴν τῶν δεόντων πρακτικὴν. Καλὴ μὲν οὖν πᾶσα ψυχὴ ἢ ἐν συμμετρίας τῶν οἰκείων δυνάμεων θεωρουμένη· κάλλος δὲ ἀληθινόν, καὶ ἐρασμιώτατον, μόνῳ τῷ τὸν νοῦν κεκαθαρωμένῳ θεωρητόν, τὸ περὶ τὴν θείαν καὶ μακαρίαν φύσιν. Οὗ ὁ ἐνατενίσας ταῖς μαρμαρυγαῖς καὶ ταῖς χάρισι, 20 μεταλαμβάνει τι ἀπ' αὐτοῦ, ὥσπερ ἀπὸ τίνος βαφῆς, αἴγλην τινὰ ἀνθηρὰν εἰς τὴν οἰκείαν ὄψιν ἀναχρωννύμενος. Ὅθεν καὶ Μωϋσῆς τῷ μετεληφέναι τοῦ κάλλους ἐκείνου ἐν τῷ ὀμιλεῖν Θεῷ, ἐδοξάσθη τὸ πρόσωπον. Ὁ οὖν αἰσθόμενος τῆς ἑαυτοῦ ἀρετῆς, τὴν εὐχαριστικὴν ταύτην ἀφήσει φωνήν· «Κύριε, ἐν τῷ 25 θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν». Ὡσπερ δὲ ταῖς θεωρητικαῖς ἀρεταῖς ἀθεώρητοι ἀκολουθοῦσι, τό τε κάλλος καὶ ἡ δύναμις, οὕτως εἰσὶ τινες κακίαι ἀθεώρητοι, ἧς τε αἰσχροῦτος καὶ ἡ ἀσθένεια. Τί γὰρ ἀωρότερον καὶ εἰδεχθέστε-

γη· ἡ δικαιοσύνη ἐκ τῆς θεωρίας περὶ τοῦ τί νὰ ἀπονέμονται καὶ τί νὰ μὴν ἀπονέμονται· καὶ ἡ ἀνδρεία ἐκ τῆς θεωρίας περὶ τοῦ τί εἶναι φοβερὰ καὶ τί δὲν εἶνε φοβερὰ· τὸ κάλλος δὲ καὶ ἡ δύναμις εἶνε ἀρεταὶ ποὺ δὲν προέρχονται ἀπὸ θεωρίας ἀλλὰ εἶνε ἀποτελέσματα τῶν ἀρετῶν ποὺ ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ θεωρίας. Διότι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς σοφοὺς ἐνόησαν τὸ κάλλος ἀπὸ τὴν συμμετρίαν καὶ ἁρμονίαν τῶν ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς· τὴν δὲ δύναμιν ἐνόησαν ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ προκύπτει ἐκ τῶν θεωρητικῶν ἀρετῶν. Ἐκτός τούτου διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἡ ψυχὴ κάλλος καὶ δύναμιν ποὺ νὰ ἐκτελῇ τὰ πρέποντα, ἔχομεν ἀνάγκην τῆς θείας χάριτος διὰ τὸ ἔργον αὐτό. Καί, ὅπως εἶπε παραπάνω· «Ὅτι ζωὴ ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ», ἔτσι τώρα ὑψώνει τὸν Θεὸν διὰ τῆς εὐχαριστίας λέγων, ὅτι «Ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν». Ἡμουν καλὸς ἐκ φύσεως· ἀδύνατος ὁμως, διότι ἐνεκρώθην μὲ τὸ παράπτωμα ἐξ αἰτίας τῆς ἀπάτης τοῦ ὄφους. Εἰς τὸ κάλλος μου λοιπὸν τὸ ὁποῖον ἔλαβα ἀπὸ ἐσέ ἀπὸ τὴν πρώτην δημιουργίαν, ἐπρόσθεσες τὴν δύναμιν διὰ νὰ πράττῃ τὰ πρέποντα. Καλὴ λοιπὸν εἶνε κάθε ψυχὴ, ὅταν εὐρίσκεται εἰς συμμετρίαν μὲ τὰς ἰδικὰς τῆς δυνάμεις· κάλλος ὁμως ἀληθινὸν καὶ ἀξιαγάπητον ὑπάρχει εἰς τὴν θείαν καὶ μακαρίαν φύσιν, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἴδῃ μόνον νοῦς καθαρὸς. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἐνατενίσει εἰς τὰς ἀκτινοβολίας καὶ τὰς χάριτας αὐτοῦ τοῦ κάλλους, προσλαμβάνει κάτι ἀπὸ αὐτό, ὅπως ἀπὸ κάποιαν βαφὴν χρωματίζει τὴν ὄψιν του μὲ αἴγλην λαμπράν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐδοξάσθη εἰς τὸ πρόσωπον, διότι ἔλαβεν ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ κάλλος ἐκείνου, ὅταν ὠμίλοῦσε μὲ τὸν Θεόν³². Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ αἰσθάνεται τὴν ἀρετὴν του, ἀφήνει αὐτὴν τὴν εὐχαριστήριον φωνήν· «Κύριε, ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν». Ὅπως δὲ εἰς τὰς θεωρητικὰς ἀρετὰς ἔπονται αἱ ἀθεώρητοι, τὸ κάλλος καὶ ἡ δύναμις, ἔτσι ὑπάρχουν μερικαὶ κακίαι ἀθεώρητοι, ἡ ἀσχημία καὶ ἡ ἀδυναμία. Διότι τί ὑπάρχει πιὸ ἀσχημον καὶ ἀποκρουστικὸν ἀπὸ ψυχὴν ἐμπαθεῖ; Παρατήρησε τὸν

ρον ψυχῆς ἐμπαθοῦς; Ἴδε μοι τὸν θυμούμενον, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἀγριότητα. Θεάσαι τὸν λυπούμενον, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ ταπεινὸν καὶ συμπεπτωκὸς τῆς ψυχῆς. Τὸν δὲ λαγνείαις ἢ γαστριμαργίαις ὑποπεπτωκότα, ἢ φόβοις ἐπτοημένον, τίς ἂν καὶ προσβλέψαι 5 ἀνάσχοιτο; διαβαινούσης μέχρι τῶν περάτων τοῦ σώματος τῆς κατὰ ψυχὴν διαθέσεως· ὥσπερ οὖν καὶ τὰ ἴχνη τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς ἐν τῇ καταστάσει τοῦ ἀγίου διαφαίνεται. Προνοητέον τοίνυν τοῦ κάλλους ἡμῶν, ἵνα καὶ ὁ νυμφίος Λόγος ἀποδεξάμενος ἡμᾶς εἴπῃ· «Ὁλη καλὴ ἢ πλησίον μου, καὶ μῶμος 10 οὐκ ἔστιν ἐν σοί».

6. «Ἀπέστρεψας δὲ τὸ πρόσωπόν σου, καὶ ἐγενήθην τεταραγμένος». Ἔως μὲν ὅτε, φησὶν, αἱ ἄκτίνες τῆς ἐπισκοπῆς σου ἐπέλαμπόν μοι, ἐν εὐσταθεῖ καταστάσει καὶ ἀταράχῳ διῆγον· ἐπειδὴ δὲ ἀπέστρεψάς σου τὸ πρόσωπον, τὸ ἐμπαθὲς καὶ τε- 15 θορυβημένον τῆς ψυχῆς ἀπηλέγχθη. Ἀποστρέφειν δὲ λέγεται τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον ὁ Θεός, ὅταν ἐν τοῖς τῶν περιστάσεων καιροῖς ἐκδότους ἀφήνῃ τοῖς πειρασμοῖς, ἐπὶ τὸ γνωσθῆναι τὸ εὐτονον τοῦ ἀγωνιζομένου. Ἐὰν οὖν «ἢ εἰρήνη ἢ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν» φρουρήσῃ τὰς καρδίας ἡμῶν, δυνάμεθα τὴν ταρα- 20 χὴν καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν παθῶν διαφυγεῖν. Ἐπεὶ οὖν ἀντίκειται τῷ μὲν θελήματι τοῦ Θεοῦ ἢ ἀποστροφῇ, τῷ δὲ κάλλει καὶ τῇ ὡραιότητι καὶ τῇ δυνάμει ἢ ταραχῇ, εἴη ἂν ἢ ταραχὴ αἰσχος καὶ ἀσθένεια ψυχῆς, ἐκ τῆς ἀπὸ Θεοῦ ἄλλοτριώσεως ἐγγινομένη. Εὐχόμεθα οὖν αἰεὶ ἐπιλάμπειν ἡμῶν τὸ πρόσωπον 25 τοῦ Θεοῦ, («ἵνα ἐν καταστάματι ὦμεν ἱεροπρεπεῖς»), καὶ παῖσι, καὶ παντὶ τρόπῳ ἀτάραχοι ἐκ τῆς πρὸς τὰ καλὰ ἐτοιμότητος. («Ἡτοιμάσθην γάρ, φησί, καὶ οὐκ ἐταράχθην»). «Πρὸς σέ, Κύριε, κεκράξομαι, καὶ πρὸς τὸν Θεόν μου δεηθήσομαι». Πολλάκις

θυμωμένον, καὶ τὴν ἀγριότητα ποῦ ὑπάρχει εἰς αὐτόν. Παρατήρησε τὸν λυπημένον καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ταπείνωσίν του καὶ τὴν συντριβὴν τῆς ψυχῆς. Αὐτὸν δὲ ποῦ ἔχει ὑποδουλωθῆ εἰς τὰς φιληδονίας καὶ γαστριμαργίας ἢ τρομάζει ἀπὸ διαφόρους φόβους, ποῖος θὰ ἀνεχόταν καὶ νὰ τὸν ἀντικρύσῃ; διότι ἡ διάθεσις τῆς ψυχῆς ἔχει φθάσει μέχρι τὰ ἄκρα τοῦ σώματος· ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ ἴχνη τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς διακρίνονται εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ ἀγίου. Πρέπει λοιπὸν νὰ φροντίζωμεν διὰ τὸ κάλλος μας, ὥστε, ὅταν μᾶς δεχθῆ ὁ νυμφίος Λόγος, νὰ μᾶς εἴπῃ: «Ὁλη καλὴ ἡ πλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί»³³.

6. «Ἀπέστρεψας δὲ τὸ πρόσωπόν σου, καὶ ἐγενήθην τεταραγμένος». Ἔως ὅτου λοιπὸν με ἐφώτιζαν αἱ ἀκτῖνες τῆς ἐπισκέψεώς σου, ἐζοῦσα μίαν σταθεράν καὶ ἀτάραχον κατάστασιν· ἐπειδὴ ὁμως ἀπέστρεψες τὸ πρόσωπόν σου, ἀπεδείχθη ἡ ἐμπάθεια καὶ ἡ ταραχὴ τῆς ψυχῆς μου. Λέγεται δὲ ὅτι ἀποστρέφει ὁ Θεὸς τὸ πρόσωπόν του, ὅταν εἰς τοὺς καιροὺς τῶν περιστάσεων μᾶς ἀφήνῃ νὰ παραδοθῶμεν εἰς τοὺς πειρασμοὺς διὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν δύναμιν τοῦ ἀγωνιστοῦ. Ἐὰν λοιπὸν «ἡ εἰρήνη ἢ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν φρουρήσῃ τὰς καρδίας ἡμῶν»³⁴, δυνάμεθα νὰ ξεφύγωμεν ἀπὸ τὴν ταραχὴν καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν παθῶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἀποστροφή τοῦ Θεοῦ εἶνε ἀντίθετος πρὸς τὸ θέλημά του καὶ ἡ ταραχὴ εἶνε ἀντίθετος πρὸς τὸ κάλλος καὶ τὴν ὠραιότητα καὶ τὴν δύναμιν, διὰ τοῦτο θὰ εἶνε ἡ ταραχὴ μία ἀσχημία καὶ ἀδυναμία τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὸν Θεόν. Εὐχόμεθα λοιπὸν νὰ μᾶς φωτίζῃ πάντοτε τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ εἴμεθα «ἐν καταστάματι ἱεροπρεπεῖς»³⁵, καὶ πρᾶοι καὶ με κάθε τρόπον ἀτάραχοι ἐξ αἰτίας τῆς προθυμίας μας διὰ τὰ καλὰ. Διότι λέγει: «Ἠτοιμάσθην καὶ οὐκ ἔταράχθην»³⁶. «Πρὸς σέ, Κύριε, κεκράξομαι, καὶ πρὸς τὸν Θεόν μου δεηθήσομαι». Πολλὰς φο-

35. Τίτ. 2, 3.

36. Ψαλ. 118, 60.

εἴρηται περὶ τοῦ κεκραγῆναι πρὸς Κύριον, ὅτι μόνου τοῦ με-
γάλα καὶ ἐπουράνια ἐπιθυμοῦντός ἐστι τὸ κραῖεν. Εἰ δέ τις
μικρὰ καὶ ἐπίγεια αἰτοίῃ τὸν Θεόν, μικρᾶ καὶ ταπεινῇ κέχη-
ται τῇ φωνῇ, μὴ φθανούσῃ εἰς ὕψος, μηδὲ ἐρχομένη εἰς τὰς
5 ἀκοὰς τοῦ Κυρίου. «Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ κα-
ταβαίνειν με εἰς διαφθοράν»; Τί, φησί, ἐκέκραξα; καὶ περὶ
τίνος ἐδεήθην πρὸς σὲ τὸν Κύριόν μου καὶ τὸν Θεόν μου; Τίς
μοι χρεία, φησί, σαρκὸς εὐπαθείας καὶ αἵματος πλήθους, μέλ-
λοντος ὅσον οὐδέπω παραδίδοσθαι τῇ κοινῇ διαλύσει τοῦ σώ-
10 ματος; («Ἄλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ»), μή-
πως εὐδεκτοῦντος καὶ ὑπερζέοντός μοι τοῦ αἵματος, ἀφορμῇ
πρὸς ἁμαρτίαν ἢ πολυσαρκία γένηται. Μὴ κολάκευέ σου τὴν
σάρκα ὕπνοις καὶ λουτροῖς καὶ μαλακοῖς στρώμασι, ἀεὶ ἐπι-
λέγων τὸ ῥῆμα τοῦτο· «Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ
15 καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν;». Τί περιέπεις τὸ μικρὸν ὕστερον
φθαρησόμενον; τί καταπαίεινεις σεαυτὸν καὶ περισαρκοῖς; Ἡ
ἄγνοεῖς ὅτι ὅσῳ παχυτέραν τὴν σάρκα σεαυτῷ ποιεῖς, τοσοῦ-
τω βαρύτερον τῇ ψυχῇ κατασκευάζεις τὸ δεσμωτήριον; «Μὴ
ἐξομολογήσεται σοι χοῦς, ἢ ἀναγγελεῖ τὴν ἀλήθειάν σου»;
20 Πῶς γὰρ ὁ χοῖκός ἄνθρωπος καὶ σᾶρκινος ἐξομολογήσεται
σοι τῷ Θεῷ; πῶς δὲ καὶ ἀναγγελεῖ τὴν ἀλήθειαν ὁ μήτε μαθή-
μασι καιρὸν δούς, καὶ ἐν τοσοῦτῳ βᾶρει τῆς σαρκὸς τὸν νοῦν
ἑαυτοῦ συγκεχωσμένον ἔχων; Διὰ τοῦτο τοίνυν ἐκτίκω μου
τὴν σάρκα, καὶ ἀφειδῶ τοῦ αἵματος, ὅπερ εἰς σάρκα πέφυκε
25 μεταπήγνυσθαι, ἵνα μηδὲν μοι ἢ πρὸς ἐξομολόγησιν ἢ πρὸς
τὴν τῆς ἀληθείας κατανόησιν ἐμποδίζον.

7. («Ἦκουσε Κύριος, καὶ ἠλέησέ με, Κύριος ἐγενήθη βοη-
θός μου»). Μετὰ τὸ διηγῆσασθαι τίνα ἦν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκέ-
κραξεν, εὐθὺς αἰσθόμενος τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Θεοῦ, παρορμῶν
30 ἡμᾶς πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων αἴτησιν, («Ἦκουσε, φησί, Κύριος,
καὶ ἠλέησέ με· Κύριος ἐγενήθη βοηθός μου»). Εὐχόμεθα οὖν

ράς ἔχει λεχθῆ περὶ τῆς κραυγῆς πρὸς τὸν Κύριον, ὅτι ἡ κραυγὴ εἶνε γνώρισμα μόνον ἐκείνου ποῦ ἐπιθυμεῖ τὰ μεγάλα καὶ ἐπουράνια. Ἐάν δὲ κάποιος ζητῆ μικρὰ καὶ πρόσκαιρα ἀπὸ τὸν Θεόν, τότε χρησιμοποιοεῖ μικρὰν καὶ χαμηλὴν φωνήν, ἡ ὁποία δὲν ἀνεβαίνει ὑψηλὰ, οὔτε ἔρχεται εἰς τὰ αὐτιά τοῦ Κυρίου. «Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν»; Διατί, λέγει, ἔκραξα; Καὶ διὰ ποῖον παρεκάλεσα τὸν Κύριόν μου καὶ τὸν Θεόν μου; Ποία ἀνάγκη, λέγει, νὰ ἔχη ἀπόλαυσιν τὸ σῶμά μου καὶ πλήθος αἵματος, ἐφ' ὅσον ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον πρόκειται νὰ παραδοθῆ τὸ σῶμα εἰς τὴν κοινὴν διάλυσιν; «Ἄλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ»³⁷, μήπως, ἐπειδὴ θὰ εὐρίσκωμαι εἰς πλήρη ὑγείαν καὶ θὰ θερμαίνεται τὸ αἷμά μου, γίνη ἀφορμὴ ἢ πολυσαρκία διὰ νὰ ἀμαρτήσω. Μὴ περιποιοῖσαι τὴν σάρκα σου μὲ ὕπνους καὶ λουτρά καὶ μαλακὰ στρώματα πάντοτε ἀναλογιζόμενος αὐτὸ τὸ ρητὸν· «Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν»;». Διατί περιποιοῖσαι αὐτὸ ποῦ ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον θὰ καταστραφῆ; Διατί παραπαχαίνεις τὸν ἑαυτὸν σου καὶ τὸν γεμίζεις μὲ σάρκας; Ἡ δὲν γνωρίζεις ὅτι ὅσον κάμνεις παχυτέραν τὴν σάρκα σου τόσον βαρυτέραν προετοιμάζεις τὴν φυλακὴν διὰ τὴν ψυχὴν σου; «Μὴ ἐξομολογήσεται σοι χοῦς, ἢ ἀναγγελεῖ τὴν ἀλήθειάν σου»; Πῶς ὁ χωματένιος καὶ σάρκινος ἄνθρωπος θὰ δοξολογήσῃ ἐσένα τὸν Θεόν; Πῶς δὲ καὶ θὰ ἀναγγεῖλῃ τὴν ἀλήθειάν σου ἐκεῖνος ποῦ δὲν διέθετε καιρὸν διὰ τὰ μαθήματα αὐτὰ καὶ ἔχει χωμένον τὸν νοῦν του εἰς τόσον βαρεῖαν σάρκα; Διὰ τοῦτο λοιπὸν φθείρω τὸ σῶμά μου καὶ παραμελῶ διὰ τὸ αἷμά μου, τὸ ὁποῖον ἔγινε διὰ νὰ μεταβάλλεται εἰς σάρκα, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχη κανένα ἐμπόδιον διὰ τὴν δοξολογίαν καὶ τὴν κατανόησιν τῆς ἀληθείας.

7. «Ἦκουσε Κύριος, καὶ ἠλέησέ με, Κύριος ἐγενήθη βοηθός μου». Ἀφοῦ διηγῆθη ποῖα ἦσαν αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἔκραξε πρὸς τὸν Θεόν, ἀμέσως ἐπειδὴ ἠσθάνθη τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, μᾶς προτρέπει καὶ ἡμᾶς νὰ ζητοῦμεν τὰ ἴδια καὶ λέγει· «Ἦκουσε Κύριος, καὶ ἠλέησέ με· Κύριος ἐγενήθη βοηθός μου».

καὶ ἡμεῖς, καὶ κράζωμεν τὴν πνευματικὴν βοήν, αἰτούμενοι τὰ μεγάλα, μὴ ἀντιποιούμενοι τῆς σαρκὸς («οἱ γὰρ ἐν σαρκὶ ὄντες, Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται»), ἵνα καὶ ἡμῶν ἐπακούσῃ ὁ Κύριος, ἐλεήσας ἡμῶν τὸ ἀσθενές, καὶ τῆς θείας βοηθείας ἀπο-
 5 λαύσαντες καὶ ἡμεῖς εἴπωμεν· («Ἐστρεφας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί»). Οὐ τῇ τυχούσῃ ψυχῇ ἢ ἀπὸ Θεοῦ χαρὰ ἐγγίνε-
 ται, ἀλλ' εἴ τις πολλὰ τὴν ἁμαρτίαν τὴν ἑαυτοῦ ἀπεκλαύσατο, ἰσχυροῖς ὀδυρμοῖς καὶ θρήνοις διηρηκέσιν, ὡς ἐπὶ τεθνεῶτι ἑαυτῷ κοπετόν ἐποίησατο, τοῦ τοιοῦτου ὁ κοπετὸς εἰς χαρὰν
 10 στρέφεται. Ὅτι δέ ἐστιν ἐπαινετῶς κόψασθαι, δηλοῦσιν οἱ ἐν ταῖς ἀγοραῖς καθήμενοι παῖδες, οἱ λέγοντες· («Ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ἐκόψασθε· ἠδλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε»). Ἔστι δὲ ὁ ἀδλὸς ὄργανον μουσικὸν πνεύματι συνεργῶ πρὸς τὴν μελωδίαν χρώμενον. Διόπερ οἶμαι πάντα ἅγιον προφήτην
 15 ἀδλὸν τροπικῶς ὀνομάζεσθαι, διὰ τὴν ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κίνησιν. Διόπερ φησὶν· («ἠδλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε»). Οἱ γὰρ προφητικοὶ λόγοι προτρέπονται ἡμᾶς ἐπὶ τὴν εὐρυθμον τῆς ἁγίας προφητείας ἐνέργεια, ἣτις εἴρηται ὄρχησις. Ἀλλὰ καὶ θρηνοῦσιν ἡμῖν οἱ προφῆται, εἰς κοπετόν ἡμᾶς προκαλού-
 20 μενοι, ἵνα εἰς συναίσθησιν ἐλθόντες ἐκ τῶν προφητικῶν λόγων ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν ἁμαρτήμασι, καταπενθήσωμεν ἡμῶν τὴν ἀπώ-
 λειαν, ἐν κόποις καὶ μόχθοις τὴν σάρκα ἡμῶν καταπιέσαντες. Τῷ τοιοῦτῳ τοίνυν περιορήγνυται μὲν τὸ πενθικὸν ἔνδυμα, ὃ καταπενθῶν ἑαυτοῦ τὴν ἁμαρτίαν περιεβάλετο. Περιτίθεται
 25 δὲ αὐτῷ ὁ χιτὼν τῆς εὐφροσύνης, καὶ τὸ ἱμάτιον τοῦ σωτηρίου, τὰ φαιδρὰ ταῦτα καὶ γαμικὰ ἐνδύματα, οἷς ὁ κεκοσμημένος ἐκ τοῦ νυμφῶνος οὐκ ἐκβληθήσεται. («Διέρρηξας τὸν σάκκον μου, καὶ περιέξωσάς με εὐφροσύνην»). Συνεργὸς εἰς μετάνοιαν

Ἵς προσευχώμεθα λοιπόν καὶ ἡμεῖς καὶ ἅς φωνάζωμεν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν κραυγὴν, ζητοῦντες τὰ μεγάλα, χωρὶς νὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν σὰρκα (διότι οἱ «ἐν σαρκὶ ὄντες, Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται»³⁸), ὥστε νὰ ἀκούσῃ καὶ ἡμᾶς ὁ Κύριος καὶ ἐλεήσῃ τὴν ἀδυναμίαν μας καὶ ἀφοῦ ἀπολαύσωμεν τὴν θείαν βοήθειαν εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς· «Ἔστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί». Ἡ χαρὰ τοῦ Θεοῦ δὲν γεννᾶται εἰς ὅποιανδήποτε ψυχὴν, ἀλλ' ἐάν κάποιος ἐθρήνησῃ πολὺ διὰ τὴν ἁμαρτίαν του μὲ δυνατοὺς ὄδυρμους καὶ ἀκαταπαύστους θρήνους, καὶ ἐθρήνησῃ πολὺ σὰν νὰ ἦτο νεκρὸς ὁ ἑαυτὸς του, αὐτοῦ ὁ θρήνος μεταβάλλεται εἰς χαρὰν. Τὸ ὅτι δὲ εἶνε δυνατόν νὰ κλάψῃ κανεὶς μὲ τρόπον ἀξιέπαινον, φανερώνουν τὰ παιδιὰ πού κάθονται καθ' ὁμάδας καὶ λέγουν· «Ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκόψασθε· ηὐλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε»³⁹. Εἶνε δὲ ὁ αὐλὸς μουσικὸν ὄργανον τὸ ὁποῖον συνεργάζεται μὲ τὸν ἀέρα διὰ νὰ παράγῃ τὴν μελωδίαν. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι μεταφορικῶς κάθε ἅγιος προφήτης ὀνομάζεται αὐλός, διότι κινεῖται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἡὐλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε»⁴⁰. Διότι οἱ προφητικοὶ λόγοι μᾶς παρακινοῦν εἰς τὴν ἀρμονικὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἁγίας προφητείας, ἡ ὁποία λέγεται ὄρχησις. Ἄλλὰ καὶ θρηνοῦν δι' ἡμᾶς οἱ προφήται, καὶ παρακινοῦν καὶ ἡμᾶς νὰ θρηνήσωμεν, ὥστε ἀπὸ τὰ προφητικὰ λόγια νὰ συναισθανθοῦμεν τὰ ἁμαρτήματά μας, νὰ πενήθσωμεν πολὺ διὰ τὴν καταστροφὴν μας καὶ νὰ βασανίσωμεν τὴν σὰρκα μας μὲ κόπους καὶ μόχθους. Ἀπὸ αὐτὸν λοιπόν ρίπτεται τὸ πένθιμον ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ἐφόρεσεν, ὅταν ἐπενθοῦσε διὰ τὴν ἁμαρτίαν του. Ἐνδύεται δὲ αὐτὸς τὸν χιτῶνα τῆς εὐφροσύνης καὶ τὸ ἱμάτιον τῆς σωτηρίας, τὰ λαμπρὰ αὐτὰ καὶ νυμφικὰ φορέματα⁴¹, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκεῖνος πού εἶνε στολισμένος δὲν ἐκδιώκεται ἀπὸ τὸν νυμφῶνα. «Διέρρηξας τὸν σάκκον μου, καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην». Συνεργάζεται διὰ τὴν μετάνοιαν ὁ

40. Λουκ. 7, 32.

41. Ἦσ. 61, 10.

ὁ σάκκος, ταπεινώσεως ὑπάρχων σύμβολον. «Πάλαι γὰρ ἂν ἐν σάκκῳ, φησί, καὶ σποδῶ καθήμενοι μετενόησαν». Ἐπεὶ δὲ ὁ ἀπόστολος ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφοῦται ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ χάριν ἀπὸ 5 τοῦ Κυρίου ἰδίαν λέγει δόξαν. («Ὅπως ἂν ψάλλῃ σοι ἡ δόξα μου»). Δόξα δικαίου, τὸ πνεῦμα τὸ ἐν αὐτῷ. Ὁ οὖν ψάλλον τῷ πνεύματι λεγέτω· («Ὅπως ἂν ψάλλῃ σοι ἡ δόξα μου, καὶ οὐ μὴ κατανυγῶ»). Οὐκέτι μὴ, φησί, ποιήσω ἄξια τοῦ κατανόσεσθαι καὶ κατακεντεῖσθαι τὴν καρδίαν ἐπὶ τῇ ὑπομνήσει τῆς ἁμαρτίας 10 μου. «Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς τὸν αἰῶνα ἐξομολογήσομαί σοι»· ἀντὶ τοῦ εὐχαριστήσω. Ἐπειδὴ γὰρ ἔδωκάς μοι τὴν ἐκ τῆς μετανοίας συγχώρησιν, καὶ ἐπανήγαγές με εἰς δόξαν, τὴν ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων αἰσχύνῃν περιελόν, διὰ τοῦτο εἰς πάντα τὸν αἰῶνα ἐξομολογήσομαί σοι. Τί γὰρ ἂν γένοιτο τοσοῦτον 15 χρόνου διάστημα, δὲ τῇ ἐμῇ ψυχῇ λήθην τῶν τηλικούτων εὐεργεσιῶν ἐμποιῆσαι δυνήσεται;

σάκκος, ὁ ὁποῖος εἶνε σύμβολον ταπεινώσεως. Διότι λέγει «πά-
λαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῶ καθήμενοι μετενόησαν»⁴². Ἐπειδὴ
δὲ ὁ ἀπόστολος μὲ ξεσκεπασμένον πρόσωπον μεταμορφοῦται
ἀπὸ τὴν δόξαν εἰς δόξαν, ὥστε νὰ ἔχη τὴν αὐτὴν εἰκόνα⁴³, τὴν
χάριν ποῦ ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν Κύριον ὀνομάζει ἰδικὴν του
δόξαν. «Ὅπως ἂν ψάλῃ σοι ἡ δόξα μου». Ἡ δόξα τοῦ δικαίου
εἶνε τὸ πνεῦμα ποῦ ὑπάρχει εἰς αὐτόν. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποῦ ψάλ-
λει μὲ τὸ πνεῦμά του, ἄς λέγῃ· «Ὅπως ἂν ψάλῃ σοι ἡ δόξα μου,
καὶ οὐ μὴ κατανυγῶ». Δὲν θὰ κάνω, λέγει, εἰς τὸ ἐξῆς πράξεις
ποῦ δικαίως θὰ σχίζουν καὶ θὰ κεντοῦν τὴν καρδίαν μου μὲ
τὴν ὑπενθύμισιν τῆς ἀμαρτίας. «Κύριε, ὁ Θεός μου, εἰς τὸν
αἰῶνα ἔξομολογήσομαί σοι», ἀντὶ τοῦ νὰ σὲ εὐχαριστήσω.
Ἐπειδὴ λοιπὸν μὲ ἐσυγχώρησες διότι μετενόησα, καὶ μὲ ἐπα-
νέφερες εἰς τὴν δόξαν μὲ τὸ νὰ ἀφαιρέσης τὴν ἐντροπὴν ποῦ
προκαλοῦν τὰ ἀμαρτήματα, διὰ τοῦτο αἰωνίως θὰ σὲ εὐχαρι-
στῶ. Διότι ποῖον χρονικὸν διάστημα εἶνε δυνατὸν νὰ γίνῃ
τόσον μεγάλο, τὸ ὁποῖον νὰ δυνηθῇ νὰ κάμῃ τὴν ψυχὴν μου
νὰ λησμονήσῃ τόσον μεγάλας εὐεργεσίας;

43. Β΄ Κορ. 3, 18. Περὶ τῆς ὀρθῆς ἐρμηνείας ἴδὲ Σ. Σάκκου, Ἡ ἔρευνα
τῆς Γραφῆς, σελ. 167 - 173.

ΟΜΙΛΙΑ Σ'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΒ' ΨΑΛΜΟΝ

«'Αγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ· τοῖς εὐθέσι πρέπει
αἴνεσις».

1. Συνήθης τῇ Γραφῇ τῆς ἀγαλλιᾶσεως ἡ φωνή, παιδρο-
τάτην τινὰ καὶ περιχαρῆ κατάστασιν τῆς ψυχῆς ἐπὶ τοῖς ἀ-
5 ξίοις εὐθυμίας ἐμφαίνουσα. («'Αγαλλιᾶσθε, οὖν, δίκαιοι, ἐν Κυ-
ρίῳ»· μὴ ὅταν ὑμῖν εὐθηνῆται τὰ κατὰ τὸν οἶκον· μὴ ὅταν εὐε-
κτῆτε τῷ σώματι· μὴ ὅταν αἱ ἄρουραι πληθύνωσι καρπῶν παν-
τοπαδῶν· ἀλλ' ὅτι Κύριον ἔχετε· τοιοῦτον μὲν τὸ κάλλος, τοι-
οῦτον δὲ τὴν ἀγαθότητα, τὴν σοφίαν τοιοῦτον. Ἀρκείτω ὑμῖν
10 ἡ ἐπ' αὐτῷ εὐφροσύνη. Καὶ ἔοικεν ὁ μετ' εὐφροσύνης καὶ χα-
ρᾶς ἐπαγαλλόμενός τινι τῶν περισπουδάστων, οὕτως ἀγαλλιᾶν
ἐπ' αὐτῷ. Διὸ τοὺς δικαίους παρορμᾷ ὁ λόγος αἰσθάνεσθαι με-
τὰ τοῦ ἀξιώματος, ὅτι τοιοῦτου Δεσπότητος δοῦλοι εἶναι κατη-
ξιώθησαν, καὶ ἐπαγάλλεσθαι αὐτοῦ τῇ δουλείᾳ μετὰ χαρᾶς
15 ἀμυθήτου καὶ σκιοτημάτων, τῆς καρδίας οἶονεὶ πηδῶσης τῷ
ἐνθουσιασμῷ τῆς ἀγάπης τοῦ ἀγαθοῦ. Εἴ ποτέ σου τῇ καρδίᾳ
οἶονεὶ φῶς ἐμπεσόν, ἀθρόαν Θεοῦ ἔννοιαν ἐνεποίησε, καὶ περι-
έλαμψέ σου τὴν ψυχὴν, ὥστε ἀγαπῆσαι μὲν τὸν Θεόν, καταφρο-
νῆσαι δὲ κόσμον καὶ τῶν σωματικῶν πάντων, ἐκ τῆς ἀμυδρᾶς
20 ἐκείνης καὶ βραχείας εἰκόνας γνώρισον τὴν ὅλην τῶν δικαίων
κατάστασιν, ὁμαλῶς καὶ ἀδιακόπως τὴν ἐπὶ τῷ Θεῷ εὐφρο-
σύνην κατορθούντων. Σοὶ μὲν γὰρ ἐμπίπτει ποτὲ σπανίως
ἐκεῖνο τὸ ἀγαλλίαμα κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, ἵνα σε διὰ μικροῦ

ΟΜΙΛΙΑ Σ'
ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΒ' ΨΑΛΜΟΝ

«'Αγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ· τοῖς εὐθέσι πρέπει αἶνεσις».

1. Εἶνε συνήθης εἰς τὴν Γραφὴν ἢ φωνὴ τῆς ἀγαλλιᾶσεως, διότι φανερώνει κάποιαν λαμπρὰν καὶ εὐχάριστον κατάστασιν τῆς ψυχῆς δι' ὅσα ἀξίζει κανεῖς νὰ χαίρεται. «'Αγαλλιᾶσθε», λοιπόν, «δίκαιοι ἐν Κυρίῳ»· ὄχι ὅταν εὐημεροῦν τὰ πράγματα τοῦ οἴκου σας· ὄχι ὅταν ἔχετε καλὴν σωματικὴν ὑγείαν· ὄχι ὅταν τὰ χωράφια σας εἶνε γεμάτα ἀπὸ παντὸς εἶδους καρπύου· ἀλλὰ διότι ἔχετε Κύριον· ὁ ὁποῖος εἶνε τέτοιος εἰς τὸ κάλλος, τέτοιος εἰς τὴν ἀγαθότητα, τέτοιος εἰς τὴν σοφίαν. Ἄς εἶνε ἀρκετὴ εἰς ἑσᾶς ἡ χαρὰ δι' αὐτόν. Καὶ φαίνεται ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἀγάλλεται μὲ εὐφροσύνην καὶ χαρὰν διὰ κάποιον ἀπὸ τὰ περιζήτητα, ἔτσι ἀγάλλεται δι' αὐτό. Διὰ τοῦτο ὁ λόγος παρακινεῖ τοὺς δικαίους νὰ ζοῦν μὲ τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς, διότι ἀξιώθηκαν νὰ εἶνε δοῦλοι ἑνὸς τέτοιου Δεσπότη καὶ νὰ χαίρωνται διὰ τὴν δουλείαν αὐτοῦ μὲ χαρὰν ἀπερίγραπτον καὶ μὲ σκιρτήματα, σὰν νὰ πηδᾷ ἡ καρδιά ἀπὸ ἐνθουσιασμόν τῆς ἀγάπης τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐὰν κάποτε ἐχύθη εἰς τὴν καρδίαν σου κάποιον φῶς καὶ ἐδημιούργησε μίαν ὀλοκληρωμένην ἔννοιαν περὶ Θεοῦ, καὶ ἐφώτισε τὴν ψυχὴν σου, ὥστε νὰ ἀγαπήσῃς τὸν Θεόν καὶ νὰ περιφρονήσῃς τὸν κόσμον καὶ ὅλα τὰ φθαρτά, ἀπὸ τὴν θαμπὴν καὶ σύντομον ἐκείνην εἰκόνα κατανόησε τὴν ὅλην κατάστασιν τῶν δικαίων, οἱ ὁποῖοι ἐπιτυγχάνουν νὰ ἔχουν κανονικῶς καὶ ἀδιακόπως τὴν εὐφροσύνην μὲ τὸν Θεόν. Διότι καὶ ἐσὺ κάποτε σπανίως ἀπολαμβάνεις ἐκείνην τὴν ἀγαλλίασιν κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, διὰ νὰ σὲ ὀδηγήσῃ διὰ τῆς μικρᾶς αὐτῆς ἀπολαύ-

γεύματος εἰς ὑπόμνησιν ἀγάγῃ οἶων ἐστέρησαι. Τῷ δὲ δικαίῳ διαρκῆς ἐστὶν ἡ θεία καὶ ἐπουράνιος εὐφροσύνη, διότι ἅπαξ αὐτῷ ἐνοικεῖ τὸ Πνεῦμα· πρῶτος δὲ «καρπὸς τοῦ Πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη». («Αγαλλιᾶσθε οὖν, δίκαιοι, ἐν Κυ-
 5 ρίῳ»). Οἷονεὶ τόπος χωρητικὸς ἐστὶ τῶν δικαίων ὁ Κύριος· ἐν τῷ τὸν γενόμενον πᾶσα ἀνάγκη εὐθυμεῖσθαι καὶ ἐνευφραίνεσθαι. Γίνεται καὶ ὁ δίκαιος τόπος τῷ Κυρίῳ, λαμβάνων αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ. Ὁ μὲν ἁμαρτάνων δίδωσι τόπον τῷ διαβόλῳ, παρακούων τοῦ λέγοντος· «Μηδὲ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ»·
 10 καὶ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ· («Ἐὰν πνεῦμα τοῦ ἐξουσιάζοντος ἀναβῆ ἔπι σέ, τόπον σου μὴ ἀφήσ»). Ἐν αὐτῷ οὖν γενόμενοι τῷ Κυρίῳ, καὶ καθόσον ἐσμὲν δυνατοί, κατοπτεύοντες αὐτοῦ τὰ θαυμάσια, οὕτω συναγάγωμεν ἐκ τῆς θεωρίας ταῖς καρδίαις ἡμῶν εὐφροσύνην. «Τοῖς εὐθέσι πρόχει αἴνεσις». Ὡσπερ σκολιὸς ποῦς
 15 ὀρθῷ ὑποδήματι οὐκ ἐναρμόζεται, οὕτως οὐδὲ καρδίαις ἐνδιαστρόφοις ἢ αἴνεσις τοῦ Θεοῦ ἐπιπρέπει. Διὰ τοῦτο, οἴμαι, ὡς οὐ πρόποντος τῷ στόματι τῶν δαιμόνων τοῦ περὶ τοῦ Σωτῆρος λόγον, ἀφαιρεῖται αὐτῶν τὴν ἐξουσίαν, ἵνα μὴ φανερόν αὐτὸν ποιήσωσι. Καὶ τῷ πύθωνι ὁ Παῦλος ἐπιτιμᾷ, ἵνα μὴ
 20 ἀπὸ ἀκαθάρτου ὁ ἅγιος συνίστηται. Τοιοῦτον καὶ τό, «τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός, ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῆ τὰ δικαιώματά μου;»). Φιλοτιμώμεθα οὖν φνεῖν πᾶν σκολιὸν ἔργον καὶ στραγγαλιῶδες, καὶ κατορθώσωμεν ὡς εὐθῆ κανόνα τὸν νοῦν ἡμῶν καὶ τὸ κριτήριον τῆς ψυχῆς, ἵνα γενομένοις ἡμῖν εὐθέσιν ἐπιτρέψη
 25 ἢ αἴνεσις τοῦ Κυρίου. Ὡσπερ γὰρ ὁ τὴν ἁμαρτίαν καθηγησάμενος ὄφις σκολιὸς λέγεται, καὶ ἐπάγεται ἡ τοῦ Θεοῦ μάχαιρα ἐπὶ τὸν δράκοντα τὸν ὄφιν τὸν σκολιόν, ὅτι πολλὰς ἐκκλίσεις καὶ ἐκτροπὰς ἐν τῇ πορείᾳ ποιεῖται. Συρόμενος γὰρ ὁ ὄλκός

1. Γαλ. 5, 22.

2. Ἐφ. 4, 27.

3. Ἐκκλ. 10, 4.

σεως εἰς τὴν ἐνθύμησιν ἐκείνων ποῦ ἐστερήθης. Εἰς τὸν δίκαιον ὁμῶς ἡ θεία καὶ ἐπουράνιος εὐφροσύνη εἶνε διαρκής, διότι ἅπαξ διὰ παντὸς κατοικεῖ εἰς αὐτὸν τὸ Πνεῦμα· πρῶτος δὲ «καρπὸς τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη»¹. «Ἀγαλλιᾶσθε», λοιπόν, «δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ». Σὰν νὰ εἶνε ὁ Κύριος ἓνας τόπος, ὅπου χωροῦν οἱ δίκαιοι· εἰς τὸν ὁποῖον ὅποιος εὐρίσκεται εἶνε ἀπαραίτητον νὰ εὐθυμῇ καὶ νὰ εὐφραίνεται. Ἄλλὰ καὶ ὁ δίκαιος γίνεται τόπος διὰ τὸν Κύριον, ἐφ' ὅσον τὸν παίρνει εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ἐκεῖνος δὲ ποῦ ἀμαρτάνει δίδει τόπον εἰς τὸν διάβολον, διότι παρακούει εἰς ἐκεῖνον ποῦ λέγει· «Μηδὲ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ»²· καὶ εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν· «Ἐὰν πνεῦμα τοῦ ἐξουσιάζοντος ἀναβῆ ἔπί σε, τόπον σου μὴ ἀφήσῃς»³. Ὅταν λοιπὸν εὐρισκώμεθα εἰς αὐτὸν τὸν Κύριον καὶ παρατηροῦμεν τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, ὅσον εἶνε δυνατὸν εἰς ἡμᾶς, τότε ἀπὸ τὴν θεωρίαν αὐτὴν γεμίζομεν τὰς καρδίας μας μὲ εὐφροσύνην. «Τοῖς εὐθέσι πρέπει αἴνεσις». Ὅπως ἓνα στραβὸ πόδι δὲν ἐφαρμόζει εἰς κανονικὸν ὑπόδημα, ἔτσι οὔτε εἰς καρδίας διεστραμμένας ἀρμόζει ἡ αἴνεσις τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι, ἐπειδὴ δὲν πρέπει τὸ στόμα τῶν δαιμόνων νὰ ὀμιλῇ περὶ τοῦ Σωτῆρος, ἀφαιρεῖ τὴν ἐξουσίαν των διὰ νὰ μὴ τὸν φανερώσουν⁴. Καὶ ὁ Παῦλος ἐπιτιμᾷ τὸ πνεῦμα τοῦ πύθωνος, διὰ νὰ μὴ συστήνεται ὁ ἅγιος ἀπὸ τὸν ἀκάθαρτον⁵. Παρόμοιον εἶνε καὶ τό· «τῷ δὲ ἀμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός, ἴνα τί σὺ ἐκδιηγῆ τὰ δικαιώματά μου;»⁶. Ἄς φιλοτιμούμεθα λοιπὸν νὰ ἀποφύγωμεν κάθε στραβὸν καὶ διεστραμμένον ἔργον καὶ καταστήσωμεν τὸν νοῦν καὶ τὸ κριτήριον τῆς ψυχῆς μας εὐθὺ κανόνα, ὥστε, ἀφοῦ γίνωμεν εὐθεῖς, ἐπιτραπῆ εἰς ἡμᾶς νὰ ὑμνοῦμεν τὸν Κύριον. Διὰ τοῦτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀμαρτίας λέγεται ὄφις σκολιός, καὶ ἡ μάχαιρα τοῦ Θεοῦ πίπτει εἰς τὸν δράκοντα τὸν ὄφιν τὸν σκολιὸν⁷, διότι εἰς τὴν πορείαν του κάμνει πολλὰς παρεκκλίσεις καὶ παρεκτροπάς. Διότι, ὅταν

4. Λουκ. 4, 41.

5. Πράξ. 16, 18.

6. Ψαλ. 49, 16.

7. Ἦσ. 27, 1.

τοῦ ὄφους ἀνωμάλως τῇ γῆ ἐπισύρεται, ἄλλως ὁρμώντων τῶν ἔμπροσθεν, καὶ πλαγίως ἐφεπομένων τῶν ἐξῆς, καὶ πάλιν τῶν οὐραίων πρὸς τὸ ἐναντίον ἀπονευόντων. Ὡστε ὁ μὲν τῷ ὄφει ἐπόμενος σκολιὸν καὶ ἀνώμαλον καὶ ἐναντιωμάτων γέμοντα
 5 τὸν βίον ἑαυτοῦ ἐπιδείξεται· ὁ δὲ ὀπίσω Κυρίου τοῦ Θεοῦ πορευόμενος εὐθείας ποιεῖται τὰς τρίβους, καὶ ὀρθὰς τὰς τροχιάς τῶν ποδῶν αὐτοῦ. «Εὐθῆς γὰρ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ εὐθύτητα εἶδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ». Ἐὰν δύο κανόνες ἀλλήλοις παρατεθῶσιν, ἢ εὐθῆτης αὐτῶν συναρμόζει ἀλλήλοις· ἐὰν δὲ διά-
 10 στροφον ξύλον κανόνι παρατεθῆ, ἀσυνάρμοστον εὐρίσκεται τῷ ὀρθῷ τὸ στρεβλόν. Ἐπεὶ οὖν εὐθῆς ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ αἰνεσις, εὐθείας χρεῖα καρδίας, ἵνα ἐπιπρέψῃ αὐτῇ καὶ ἐφαρμόσῃ ὁ αἶνος. Εἰ δὲ «οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ», πῶς ἂν ἐνέγκῃς τὸν αἶνον, μὴ ἔχων τὸ εὐθὲς πνεῦ-
 15 μα ἐγκαινισθὲν ἐν τοῖς ἐγκάτοις σου;

2. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ἐν κιθάρα, ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλατε αὐτῷ». Πρῶτερον ἐν κιθάρα δεῖ ἐξομολογήσασθαι τῷ Κυρίῳ· τουτέστι, τὰς διὰ τοῦ σώματος ἐνεργείας ἀποδοῦναι ἐναρμονίως. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῷ σώματι ἡμάρτο-
 20 μεν, ὅτε «παρεστήσαμεν τὰ μέλη ἡμῶν δοῦλα τῇ ἁμαρτίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν», τῷ σώματι καὶ ἐξομολογησώμεθα, τῷ αὐτῷ κεχηρημένοι ὁργάνῳ πρὸς τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἁμαρτίας. Ἐλοιδορήσας; Εὐλόγησον. Ἐπλεονέκτησας; Ἀπόδος. Ἐμεθύσθης; Νήστευσον. Ἠλαζονεύσω; Ταπεινώθητι. Ἐφθόνησας; Παρα-
 25 κάλεσον. Ἐφόνευσας; Μαρτύρησον· ἢ τὰ ἰσοδυναμοῦντα τῷ μαρτυρίῳ, διὰ τῆς ἐξομολογήσεως, σεαυτοῦ τὸ σῶμα κάκωσον. Καὶ τότε μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν ἄξιός εἰ ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλλειν τῷ Θεῷ. Δεῖ γὰρ πρῶτερον κατορθῶσαι

σχηματίζεται τὸ αὐλάκι ἀπὸ τὸν ὄφιν, ἀνωμάλως σχηματίζεται εἰς τὴν γῆν, διότι διαφορετικὰ ὄρμουῦν τὰ ἐμπρόσθια μέλη, καὶ πλαγίως ἀκολουθοῦν τὰ ἐπόμενα καὶ πάλιν τὰ μέρη τῆς οὐραῖς κλίνουν πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος. Ὡστε, ὅποιος ἀκολουθεῖ τὸν ὄφιν, θὰ δεῖξη ὅτι ἡ ζωὴ του εἶνε διεστραμμένη καὶ ἀνώμαλος καὶ γεμάτη ἀπὸ ἀντιθέσεις· ἐκεῖνος ὁμως ὁ ὅποιος πορεύεται πίσω ἀπὸ τὸν Κύριον τὸν Θεὸν κάμνει ἴσιους τοὺς δρόμους καὶ ὀρθὰ τὰ ἴχνη τῶν ποδιῶν του. «Εὐθὴς γάρ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ εὐθύτητας εἶδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ»⁸. Ἐὰν τοποθετηθοῦν δύο κανόνες ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, ἢ εὐθύτης των τοὺς ἐφαρμόζει μεταξὺ των· ἐὰν ὁμως πλησίον εἰς τὸν κανόνα τοποθετηθῆ στραβὸν ξύλον, τότε δὲν ἐφαρμόζεται τὸ στραβὸν μὲ τὸ ἴσιον. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ ὕμνος τοῦ Θεοῦ εἶνε εὐθύς, χρειάζεται καὶ εὐθεῖα καρδιά διὰ νὰ ταιριάσῃ καὶ ἐφαρμόσῃ εἰς αὐτὴν ὁ ὕμνος. Ἐὰν δὲ «οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἀγίῳ»⁹, πῶς θὰ προσφέρῃς τὸν ὕμνον, ἐὰν δὲν ἔχῃς τὸ εὐθὲς Πνεῦμα¹⁰.

2. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ἐν κιθάρα, ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλατε αὐτῷ». Πρῶτον μὲ κιθάραν πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Κύριον· δηλαδή, νὰ ἐκτελοῦμεν ἀρμονικῶς τὰς πράξεις τοῦ σώματος. Διότι, ἐπειδὴ ἁμαρτήσαμεν μὲ τὸ σῶμα, «ὅταν ὑπεδουλώσαμεν τὰ μέλη μας εἰς τὴν ἁμαρτίαν διὰ νὰ πράξωμεν τὴν ἀνομίαν»¹¹, μὲ τὸ σῶμα καὶ νὰ ἐξομολογηθοῦμεν, χρησιμοποιοῦντες τὸ ἴδιον ὄργανον διὰ τὴν συγχώρησιν τῆς ἁμαρτίας μὲ τὸ ὁποῖον ἁμαρτήσαμεν. Ἐκακολόγησες; Εὐλόγησε. Ἐγίνες πλεονέκτης; Ἐπίστρεψέ τα. Ἐμέθυσες; Νήστευσε. Ὑπερηφανεύθης; Ταπεινώσου. Ἐφθόνησες; Ἐπαίνεσε. Ἐφόνευσες; Μαρτύρησε· ἢ κάνε ἐκεῖνα ποῦ εἶνε ἰσοδύναμα μὲ τὸ μαρτύριον διὰ τῆς ἐξομολογήσεως, βασάνισε τὸ σῶμά σου. Καὶ τότε μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν εἶσαι ἄξιος νὰ ψάλλῃς τὸν Θεὸν μὲ δεκάχορδον ψαλτήριον. Διότι πρέπει πρῶτα νὰ ἐκτελέσῃς

10. Ψαλ. 50, 12.

11. Ρωμ. 6, 19.

τὰς διὰ τοῦ σώματος ἐνεργείας, ὥστε ἁρμονίως τῷ θείῳ λό-
 γῳ ἀποτελεῖν, καὶ οὕτως ἐπὶ τὴν θεωρίαν τῶν νοητῶν ἀνα-
 βῆναι. Ψαλτήριον γὰρ τάχα ὁ νοῦς εἴρηται ὁ τὰ ἄνω ζητῶν,
 διὰ τὸ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὄργάνου τούτου τὴν ἠχοῦσαν δύ-
 5 ναμιν ἐκ τῶν ἄνωθεν ἔχειν. Τὰ μὲν οὖν τοῦ σώματος ἔργα οἴο-
 νει κάτωθεν ἐξομολογεῖται τῷ Θεῷ· τὰ δὲ διὰ τοῦ νοῦ ἐπαγ-
 γελλόμενα μυστήρια τὰς ἀφορμὰς ἄνωθεν ἔχει, οἶονει ἐνηχου-
 μένου διὰ τοῦ πνεύματος. Ὁ τοίνυν ἐπὶ πάσας τὰς ἐντολάς ἐπι-
 βλέπων, καὶ οἶονει συνωδίαν αὐτῶν καὶ συμφωνίαν ποιῶν,
 10 οὗτος ἐν δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ ψάλλει τῷ Θεῷ, διὰ τὸ δέκα
 εἶναι τὰς γενικὰς ἐντολάς κατὰ τὴν πρώτην τοῦ νόμου παρά-
 δοσιν γεγραμμένας. «Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν». Τοντέστι,
 μὴ ἐν τῇ παλαιότητι τοῦ γράμματος, ἀλλ' ἐν τῇ καινότητι τοῦ
 πνεύματος λατρεύετε τῷ Θεῷ. Ὁ μὴ σωματικῶς ἐκλαμβάνων
 15 τὸν νόμον, ἀλλὰ τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ γνωρίζων, οὗτος ἄδει
 τὸ καινὸν ἄσμα. Διότι «τὸ μὲν παλαιούμενον καὶ γηράσκον» τῆς
 διαθήκης διέβη· τὸ δὲ καινὸν καὶ ἀνανεούμενον ἄσμα ἡμᾶς τῆς
 τοῦ Κυρίου διδασκαλίας διεδέξατο, ἧτις ἀνακαινίζει ἡμῶν,
 ὡς ἀετοῦ τὴν νεότητα, ὅταν φθειρωμεν μὲν τὸν ἔξω ἄνθρωπον,
 20 ἀνακαινώμεθα δὲ ἡμέρα καὶ ἡμέρα. Ἀλλὰ καὶ ὁ τοῖς ἔμπροσθεν
 ἐπεκτεινόμενος, αἰεὶ ἑαυτοῦ καινότερος γίνεται. Ὡστε ὁ αἰεὶ
 καινότερος ἑαυτοῦ γινόμενος καινότερον ἄσμα ἄδει τῷ Θεῷ.
 Καινότερον δὲ ἢ τὸ παράδοξον ὑπὸ τῆς σινηθείας λέγεται, ἢ
 τὸ προσφάτως παρελθὸν εἰς τὴν γένεσιν. Ἐάν τε οὖν τὸν θαν-
 25 μάσιον τρόπον καὶ πᾶσαν τὴν φύσιν ὑπερβαίνοντα τῆς ἐνανθρω-
 πήσεως διηγῆ τοῦ Κυρίου, καινότερον ἄσμα καὶ ξένον ἄδεις·
 εἴαν τε τὴν ἀναγέννησιν καὶ ἀνανέωσιν τοῦ παντὸς κόσμου τοῦ
 ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας παλαιωθέντος διεξίης, καὶ τὰ τῆς ἀναστάσεως
 ἀπαγγέλλης μυστήρια, καὶ οὕτω καινὸν καὶ πρόσφατον ἄδεις
 30 τὸ ἄσμα.

3. «Καλῶς ψάλατε αὐτῷ ἐν ἀλαλαγμῷ». Ἀκούετε τοῦ πα-

τάς πράξεις τοῦ σώματος, ὥστε νά γίνωνται ἐν ἀρμονίᾳ μέ τὸν θεῖον λόγον, καί ἔτσι νά ὑψωθῆς εἰς τὴν θεωρίαν τῶν νοητῶν. Ἴσως δέ ψαλτήριον λέγεται ὁ νοῦς, ὁ ὁποῖος ζητεῖ τὰ ἄνω, ἐπειδὴ τὸ ὄργανον αὐτὸ εἶνε ἔτσι κατεσκευασμένον, ὥστε ἡ δύναμις ποῦ δίδει τὸν ἦχον νά ἔρχεται ἀπὸ ἐπάνω. Τὰ ἔργα λοιπὸν τοῦ σώματος τὰ ἐξομολογεῖται εἰς τὸν Θεὸν τρόπον τινὰ ἀπὸ κάτω· τὰ δὲ μυστήρια κατανοοῦνται διὰ τοῦ νοῦ, διότι ἔχουν τὰς ἀφορμὰς ἀπὸ ἄνω, σάν νά ἠχοῦνται διὰ τοῦ Πνεύματος. Ἐκεῖνος λοιπὸν ὁ ὁποῖος προσέχει εἰς ὅλας τὰς ἐντολάς καί δημιουργεῖ μίαν ἀρμονίαν καί συμφωνίαν αὐτῶν, αὐτὸς ψάλλει τὸν Θεὸν μὲ δεκάχορδον ψαλτήριον, διότι δέκα εἶνε αἱ γενικαὶ ἐντολαὶ γραμμέναι κατὰ τὴν πρώτην παράδοσιν τοῦ νόμου. «Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν». Δηλαδή νά λατρεύετε τὸν Θεὸν ὄχι μὲ τὸ παλαιὸν περιεχόμενον τοῦ γράμματος, ἀλλὰ μὲ τὸ νέον περιεχόμενον τοῦ πνεύματος. Ἐκεῖνος ποῦ δὲν λαμβάνει τὸ γράμμα τοῦ νόμου ἀλλὰ κατανοεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου, αὐτὸς ψάλλει τὸ καινὸν ἄσμα. Διότι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὴν διαθήκην ἐπάλιωσε καί ἐγήρασε παρῆλθε· διεδέχθη ὁμοῦς ἡμᾶς τὸ καινούργιον καὶ ἀνανεωμένον ἄσμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου, ἡ ὁποία ἀνακαινουργιώνει τὴν νεότητά μας, ὅπως τοῦ ἀετοῦ¹², ὅταν καταστρέφωμεν τὸν ἕξω ἄνθρωπον καὶ ἀνανεούμεθα ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέραν. Ἄλλὰ καί ἐκεῖνος ποῦ ἐπεκτείνεται συνεχῶς πρὸς τὰ ἔμπρός, γίνεται πάντοτε πιὸ καινούργιος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Ὡστε ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος γίνεται πάντοτε πιὸ καινούργιος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του ψάλλει εἰς τὸν Θεὸν καί πιὸ καινούργιον ἄσμα. Καινότερον δὲ λέγεται συνήθως ἢ τὸ παράδοξον ἢ ἐκεῖνο ποῦ προσφάτως ἔλαβεν ὑπόστασιν. Ἐάν λοιπὸν διηγῆσαι τὸν θαυμαστὸν καὶ ὑπερφυσικὸν τρόπον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου, ψάλλεις καινούργιον καὶ παράξενον ἄσμα· καὶ ἐάν ἀκόμη ἐξιστορῆς τὴν ἀναγέννησιν καὶ ἀνανέωσιν τοῦ σύμπαντος, ποῦ ἐπαλαιώθη ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ κηρύττης τὰ μυστήρια τῆς ἀναστάσεως καὶ τότε ψάλλεις καινούργιον καὶ πρόσφατον ἄσμα.

3. «Καλῶς ψάλατε αὐτῷ ἐν ἀλαλαγμῷ». Ἀκούετε τὸ

ραγγέλματος. Καλῶς ψάλατε· ἀμετεωρίστω τῇ διανοίᾳ, εἰλικρινεῖ τῇ διαθέσει. «Ἐν ἀλαλαγμῶ ψάλατε». Ὡσπερ τινὲς καλοὶ στρατιῶται μετὰ τὰ νικητήρια τὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀνε νέγκατε ὕμνους τῷ αἰτίῳ τῆς νίκης. «Θαρσεῖτε, φησὶν, ἐγὼ νε-
 5 νίκηκα τὸν κόσμον». Τίς ἀνθρώπων ἰκανὸς ἀντιστρατεύσασθαι τῷ πονηρῷ, εἰ μὴ τῇ σκέπῃ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς δυνάμεως προσφυγόντες, ἐκεῖθεν ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῷ πίστεως βάλωμεν ἡμῶν τὸν ἐχθρόν, καὶ τοξεύσωμεν; «Καλῶς οὖν ψάλατε ἐν ἀλα-
 λαγμῶ». Ἔστι δὲ ὁ ἀλαλαγμὸς φωνὴ τις ἀναρῆτος, συμφῶνως
 10 ἀλλήλοις τῶν συνασπιζόντων ἐν τῷ πολέμῳ συνεπηχούντων. Ἐν συμφωνίᾳ οὖν καὶ ἐν συμπνοίᾳ, καὶ τῇ διὰ τῆς ἀγάπης ἐνώσει ψάλατε. Τί οὖν δεῖ ψάλλοντας λέγειν; «Ὅτι εὐθὺς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου». Διὰ τοῦτο πρότερον τοὺς εὐθεῖς καλεῖ πρὸς τὴν αἴνεσιν, ἐπειδὴ εὐθὺς ἐστὶ καὶ ὁ μέλλον δοξάζεσθαι Λόγος ὁ
 15 τοῦ Κυρίου, ὁ ἐν ἀρχῇ ὢν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ὢν. Εὐθὺς οὖν ὁ Πατήρ· εὐθὺς ὁ Υἱός· εὐθὺς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. «Καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει». Τί ἐστὶν ὃ λέγει; Ἔργον ὁ οὐρανός, ἔργον ἡ γῆ, ἔργον ἡ θάλασσα, ὁ ἀήρ, τὰ ἄψυχα πάντα, τὰ ἔμψυχα, τὰ λογικά, τὰ ἄλογα. Πῶς οὖν ἐν πίστει πάντα; Ποία
 20 πίστις ἐν τοῖς ἀψύχοις; Ποία πίστις ἢ τῶν ἀλόγων; Ποία δὲ πίστις ἐν τῷ λίθῳ; Ποία δὲ πίστις ἐν τῷ κωνί; Ὅτε ἄψυχον, ὅτε ἄλογον ἐν πίστει. Ἡ μέντοι ἀπόφασις οὐδὲν ὑπεξέλετο, ἀλλὰ πάντα περιεἶληφεν εἰποῦσα· «Πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει». Τί οὖν ἐστὶν ὃ λέγει; Ἐάν τε οὐρανόν, φησὶν, ἰδης,
 25 καὶ τὴν ἐν αὐτῷ τάξιν, πίστεώς ἐστιν ὁδηγός· δείκνυσι γὰρ τὸν τεχνίτην δι' ἑαυτοῦ· εἰάν τε τὰς περὶ τὴν γῆν διακοσμήσεις, πάλιν καὶ διὰ τούτων ἀδξεται σοι ἢ περὶ τὸν Θεὸν πίστις. Οὐ

παράγγελμα. Νά ψάλετε καλῶς· με ταπεινόφρονα σκέψιν, με ειλικρινῆ διάθεσιν. «Ἐν ἀλαλαγμῷ ψάλατε». Ὡσαν μερικοῦς καλοῦς στρατιώτας μετὰ τὴν νίκην κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ψάλατε ὕμνους εἰς τὸν αἴτιον τῆς νίκης. «Θαρσεῖτε», λέγει, «ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον»¹³. Ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἶνε ἰκανὸς νά ἀντιστρατευθῆ κατὰ τοῦ πονηροῦ, ἐὰν δὲν καταφύγωμεν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς δυνάμεως καὶ ἀπὸ ἐκεῖ με τὴν πίστιν εἰς αὐτὸν νά ἐπιτεθοῦμεν τὸν ἐχθρόν μας καὶ νά τὸν πλήξωμεν με τὰ βέλη; Καλῶς λοιπὸν ψάλατε με ἀλαλαγμόν. Εἶνε δὲ ὁ ἀλαλαγμὸς κάποια ἀναρθρὸς φωνὴ τὴν ὁποῖαν βγάζουν μαζὶ ἀπὸ συμφώνου ὅσοι συνασπίζονται μεταξὺ τῶν εἰς πόλεμον. Ψάλατε λοιπὸν με συμφωνίαν καὶ με σύμπνοιαν καὶ ἠνωμένοι με τὴν ἀγάπην. Τί λοιπὸν πρέπει νά λέγωμεν, ὅταν ψάλλωμεν; «Ὅτι εὐθὺς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου». Διὰ τοῦτο καλεῖ πρῶτα τοὺς εὐθεῖς εἰς τὸν ὕμνον, ἐπειδὴ εὐθὺς εἶνε καὶ ἐκεῖνος ποῦ πρόκειται νά δοξασθῆ, ὁ Λόγος τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος «ἐν ἀρχῇ ἦν πρὸς τὸν Θεόν», καὶ ἦτο Θεὸς¹⁴. Εὐθὺς λοιπὸν ὁ Πατήρ· εὐθὺς ὁ Υἱός· εὐθὺς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. «Καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει». Τί σημαίνει αὐτὸ ποῦ λέγει; Ἔργον εἶνε ὁ οὐρανός, ἔργον ἡ γῆ, ἔργον ἡ θάλασσα, ὁ ἀέρας, ὅλα τὰ ἄψυχα, τὰ ἔμψυχα, τὰ λογικά, τὰ ἄλογα. Πῶς λοιπὸν ὅλα ἔχουν πίστιν; Ποία πίστις ὑπάρχει εἰς τὰ ἄψυχα; Ποία εἶνε ἡ πίστις τῶν ἀλόγων; Ποία πίστις εἰς τὸν λίθον; Ποία πίστις εἰς τὸν σκύλον; Οὔτε τὸ ἄψυχον οὔτε τὸ ἄλογον ἔχει πίστιν. Ἡ ἀπόφασις λοιπὸν δὲν ἔκαμε καμμίαν ἐξαίρεσιν, ἀλλὰ συμπεριέλαβε τὰ πάντα, ὅταν εἶπε· «Πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει». Τί λοιπὸν ἐννοεῖ με αὐτὸ ποῦ λέγει; Ἐάν, λέγει, παρατηρήσης τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν τάξιν ποῦ ὑπάρχει εἰς αὐτόν, τότε εἶνε ὁδηγὸς εἰς τὴν πίστιν· διότι δεικνύει διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του τὸν δημιουργόν· καὶ ἐὰν παρατηρήσης τὰς διαρρυθμίσεις ποῦ ὑπάρχουν γύρω ἀπὸ τὴν γῆν, πάλιν καὶ δι' αὐτῶν αὐξάνεται ἡ πίστις σου εἰς τὸν Θεόν. Διότι δὲν ἐπιστεῦσαμεν εἰς τὸν Θεόν,

14. Ἰωάν. 1, 1.

γὰρ σαρκίνοις ὀφθαλμοῖς καταμαθόντες τὸν Θεόν, πεπιστεύ-
καμεν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ τῇ τοῦ νοῦ δυνάμει διὰ τῶν ὁρωμένων
τὸν ἀόρατον καθορῶμεν. «Πάντα οὖν τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει».
Κὰν τὸν λίθον καταμάθης, ἔχει καὶ αὐτός τινα τῆς δυνάμεως
5 τοῦ πεποιηκότος ἀποδείξει· κὰν μύρμηκα, κὰν ἐμπίδα, κὰν
μέλισσαν. Πολλάκις καὶ ἐν τοῖς μικροτάτοις ἡ σοφία τοῦ δη-
μιουργοῦ διαφαίνεται. Ὁ γὰρ οὐρανὸν διαπλώσας, καὶ τὰ ἄ-
πλετα μεγέθη τῶν πελάγων ἀναχέας, οὗτός ἐστιν ὁ καὶ τὸ λε-
πτότατον κέντρον τῆς μελίσης κοιλάνας ὡσπερ αὐλόν, ὥστε
10 δι' αὐτοῦ τὸν ἰὸν ἀποχεῖσθαι. «Πάντα οὖν τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν
πίστει». Μηδὲν σοὶ ἀπιστίας ἐφόδιον ἔστω. Μὴ εἴπῃς, ὡς ἔτυ-
χε, γέγονε τοῦτο, καὶ αὐτομάτως ἀπήνησε τόδε. Οὐδὲν ἄτα-
κτον, οὐδὲν ἀόριστον, οὐδὲν εἰκῆ γενόμενον, οὐδὲ ὡς ἔτυχε
φερόμενον ἐν τοῖς οὐσιν. Ἡ, κακὴ συντυχία, ἧ, πονηρὰ ὥρα.
15 Ἀπαιδεύτων αὐταὶ αἱ φωναί. «Οὐχὶ δύο στρουθία ἄσσαριὸν
πωλεῖται; καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἄνευ τοῦ θεοῦ θελή-
ματος». Πόσαι αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς; Μία αὐτῶν οὐκ ἔστιν
ἐπιλελησμένη. Ὁρᾷς τὸν θεῖον ὀφθαλμόν, ὡς οὐδὲν τῶν μικρο-
τάτων τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ διαφεύγει; («Ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην
20 καὶ κρίσιν ὁ Κύριος· τοῦ ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ»). Εἰ καθ'
ἐαυτὴν ὑπῆρχεν ἡ τοῦ Θεοῦ κρίσις, ἀποτόμως ἡμῖν κατὰ τὴν
ἀξίαν ἡμῶν ἀποδιδόντος πρὸς ἃ ἐποιήσαμεν, ποῖα ἦν ἐλπίς;
τίς ἂν ἐσώθη τῶν πάντων; Νῦν δὲ «ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ
κρίσιν». Οἷονεὶ πάρεδρον ἐαυτῶ τὴν ἐλεημοσύνην ποιησάμενος,
25 καὶ προβληθεῖσαν τῷ βασιλικῷ τῆς κρίσεως θρόνῳ, οὕτω πα-
ράγει εἰς κρίσιν ἕκαστον. («Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσης, Κύριε,
Κύριε, τίς ὑποστήσεται»); Οὔτε ἡ ἐλεημοσύνη ἄκριτος, οὔτε
ἡ κρίσις ἀνελεήμων. Πρὸ τῆς κρίσεως οὖν ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην,
καὶ μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην ἔρχεται ἐπὶ τὴν κρίσιν. Ταῦτα δὲ
30 ἀλλήλοις συνέζευκται, ὁ ἔλεος μετὰ τῆς κρίσεως· ἵνα μῆτε ὁ
ἔλεος μόνος χαννότητα ἐμποιήσῃ, μῆτε μόνῃ ἡ κρίσις ἀπόγνω-

ἐπειδὴ τὸν ἐγνωρίσαμεν μὲ τοὺς σάρκινους ὀφθαλμούς, ἀλλὰ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ νοῦ βλέπομεν τὸν ἀόρατον διὰ τῶν ὄρα-
τῶν. Ὅλα λοιπὸν τὰ ἔργα του ἔχουν πίστιν. Καὶ τὸν λίθον
ἐὰν ἐξετάσης, ἔχει καὶ αὐτὸς κάποιαν ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως
τοῦ ποιητοῦ· καὶ ἐὰν τὸ μυρμήγκι, καὶ ἐὰν ἔντομον, καὶ ἐὰν μέ-
λισσαν. Πολλὰς φορὰς καὶ εἰς τὰ μικρότατα διακρίνεται ἡ σοφία
τοῦ δημιουργοῦ. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἄπλωσε παντοῦ τὸν οὐρα-
νὸν καὶ διεσκόρπισε τὰ ἀμέτρητα μεγάλα πελάγη, αὐτὸς εἶνε
ἐκεῖνος ποὺ ἐκοίλανε σὰν αὐλὸν τὸ λεπτότατον κεντρὶ τῆς με-
λίσεως, ὥστε νὰ χύνη δι' αὐτοῦ τὸ δηλητήριο. Ὅλα λοιπὸν
τὰ ἔργα αὐτοῦ ἔχουν πίστιν. Τίποτε νὰ μὴ σοῦ γίνῃ ἀφορμὴ ἀπι-
στίας. Νὰ μὴ εἴπησ, ὅτι ἀπὸ τὴν τύχην ἐγίνεν αὐτὸ καὶ αὐτομά-
τως ἐφύτρωσε τὸ ἄλλο. Τίποτε δὲν ἐγινε χωρὶς τάξιν, τίποτε
χωρὶς κάποιον σκοπὸν, τίποτε ματαίως, τίποτε δὲν ἦλθεν εἰς
τὴν ὑπαρξιν ἀπὸ τὴν τύχην. Ἡ κακὴ σύμπτωσις, ἡ κακιὰ
ῶρα, αὐτὰ τὰ λέγουν φωναὶ ἀμαθῶν. «Οὐχὶ δύο στρουθία
ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἄνευ τοῦ
θεοῦ θελήματος». Πόσαι εἶνε αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς; Καὶ μία
ἀπὸ αὐτὰς δὲν εἶνε λησμονημένη¹⁵. Βλέπεις ὅτι τίποτε ἀπὸ τὰ
μικρότατα δὲν διαφεύγει τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ
Θεοῦ; «Ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος· τοῦ ἐλέους
Κυρίου πλήρης ἡ γῆ». Ἐὰν ὑπῆρχε μόνη τῆς ἡ κρίσις
τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀποτόμως μᾶς ἀνταπέδιδε κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν
πράξεών μας, ποία ἐλπίδα σωτηρίας ὑπῆρχε; Ποῖος ἀπὸ ὅ-
λους θὰ ἐσώζετο; Τώρα ὁμως «ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρί-
σιν». Σὰν νὰ ἐτοποθέτησε πλησίον του τὴν ἐλεημοσύνην καὶ
τὴν προέβαλεν εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον τῆς κρίσεως καὶ ἔτσι
ὁδηγεῖ τὸν καθένα εἰς τὸ κριτήριο. «Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσης,
Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται»¹⁶; Οὔτε ἡ ἐλεημοσύνη χωρὶς κρί-
σιν, οὔτε ἡ κρίσις χωρὶς εὐσπλαγχνίαν. Πρὶν ἀπὸ τὴν κρίσιν λοι-
πὸν ἀγαπᾷ τὴν ἐλεημοσύνην, καὶ μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην ἔρχε-
ται εἰς τὴν κρίσιν. Αὐτὰ δὲ εἶνε συνδεδεμένα μεταξύ των, δηλαδὴ
ἡ εὐσπλαγχνία καὶ ἡ κρίσις· ὥστε οὔτε ἡ εὐσπλαγχνία μόνη
νὰ προξενήσῃ ραθυμίαν, οὔτε μόνη ἡ κρίσις νὰ προκαλέσῃ τὴν

σιν ἐνεργάσηται. Βούλεται σε ἐλεῆσαι, καὶ τῶν ἑαυτοῦ οἰκτιρ-
 μῶν μεταδοῦναι ὁ κριτῆς· ἀλλ' ἐὰν εὗρη σε μετὰ τὴν ἁμαρτίαν
 ταπεινόν, συντετριμμένον, πολλὰ μετακλαύσαντα ἐπὶ τοῖς
 πονηροῖς ἔργοις, τὰ γενόμενα κρυφῆ ἀνεπαισχύντως δημο-
 5 σιεύσαντα, δεηθέντα ἀδελφῶν συγκαμεῖν σοι πρὸς τὴν ἴασιν,
 ὄλως ἐλεεινόν σε γενόμενον ἐὰν ἴδῃ, ἄφθονόν σοι τὴν ἑαυτοῦ
 ἐλεημοσύνην ἐπιχορηγεῖ· ἐὰν δὲ καρδίαν ἀμετανόητον, φρόνη-
 μα ὑπερήφανον, ἀπιστίαν τοῦ αἰῶνος τοῦ μέλλοντος, ἀφοβίαν
 τῆς κρίσεως, τότε ἀγαπᾷ ἐπὶ σοὶ τὴν κρίσιν. Ὡς γὰρ ἰατρὸς
 10 ἐμμελής καὶ φιλόανθρωπος καταντλήμασι πρότερον καὶ περι-
 πλάσμασι ἀπαλοῖς πειρᾶται καταστεῖλαι τὸ οἴδημα· ἐπὶ
 δὲ ἴδῃ ἀνευδότης καὶ σκληρῶς ἀντιτυποῦντα τὸν ὄγκον, ῥίψας
 τὸ ἔλαιον καὶ τὴν μαλακὴν ἀγωγὴν, αἰρεῖται λοιπὸν τὴν τοῦ
 σιδήρου χρῆσιν. Ἀγαπᾷ οὖν ἐλεημοσύνην ἐπὶ τῶν μετανοούν-
 15 των· ἀγαπᾷ δὲ καὶ κρίσιν ἐπὶ τῶν ἀνευδότην. Τοιοῦτόν τι καὶ
 ὁ Ἡσαΐας λέγει τῷ Θεῷ, ὅτι «Ἡ ἐλεημοσύνη σου εἰς σταθμόν».
 Καὶ γὰρ κάκεινος τὴν μετὰ κρίσεως ἐλεημοσύνην παρίστησι,
 ζυγῶ καὶ ἀριθμῶ καὶ σταθμῶ κατὰ τὴν ἐκάστου ἀξίαν ἀντιμε-
 τροῦντος.

20 4. «Τοῦ ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ». Ἐνταῦθα διέζευκται
 ἀπὸ τῆς κρίσεως ὁ ἐλεος. Μόνου γὰρ τοῦ ἐλέους Κυρίου πλή-
 ρης ἡ γῆ, τῆς κρίσεως εἰς τὸν ὠρισμένον καιρὸν ταμιευθεί-
 σης. Ἐνταῦθα μὲν οὖν ἐλεός ἐστι χωρὶς κρίσεως· οὐ γὰρ «ἦλθεν
 ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον». Ἐκεῖ δὲ οὐκ
 25 ἔστιν ἡ κρίσις χωρὶς ἐλέους, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἄνθρωπον κα-
 θαρὸν εὐρεθῆναι ἀπὸ ῥύπου, μηδὲ ἐὰν μία ἡμέρα ᾖ τῆς γενέσεως
 αὐτοῦ. Ὡστε ἐὰν τις ἴδῃ τὴν κακίαν ὁσημέραι νεμομένην, καὶ
 τὸ ἐπίκηρον γένος τῶν ἀνθρώπων ἄξιον μυρίων θανάτων, δ-

ἀπόγνωσιν. Θέλει ὁ κριτῆς νά σέ ἐλεήσῃ καί νά σοῦ χαρίσῃ τοὺς οἰκτιρμούς του· ἀλλὰ ἐάν σέ εὖρη ταπεινόν μετὰ τὴν ἀμαρτίαν καὶ συντετριμμένον, νά ἔχῃς κλάψει πολὺ διὰ τὰ πονηρὰ σου ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν κρυφὰ καὶ τὰ ἐξωμολογήθῃς χωρὶς ἐντροπὴν, νά παρεκάλῃσες τοὺς ἀδελφούς νά κοπιήσῃσιν μαζί σου γιὰ νά θεραπευθῆς¹⁷, ἐάν σέ ἴδῃ ὅτι ἔγινες τελείως ἀξιολύπητος, θά σοῦ χορηγήσῃ πλουσίαν τὴν εὐσπλαγχνίαν του· ἐάν ὁμως ἴδῃ καρδίαν ἀμετανόητον, φρόνημα ὑπερήφανον, ἀπιστίαν ὅτι ὑπάρχει μέλλουσα ζωὴ, ἀφοβία διὰ τὴν κρίσιν, τότε διὰ σέ προτιμᾷ τὴν καταδίκην. Καὶ σάν ἓνας ἰατρὸς ἐπιμελῆς καὶ φιλόανθρωπος προσπαθεῖ προηγουμένως μὲ πλύσεις καὶ καταπλάσματα μαλακὰ νά ἐλαττώσῃ τὸ πρῆξιμον· ἐάν ὁμως ἴδῃ νά μὴν ὑποχωρῇ καὶ τὸ ἐξόγκωμα νά ἀνθίσταται καὶ νά σκληρύνεται, τότε ἀπορρίπτει τὸ λάδι καὶ τὸν μαλακὸν τρόπον θεραπείας καὶ προτιμᾷ εἰς τὸ ἐξῆς τὴν χρῆσιν τῆς μαχαίρας. Χρησιμοποιοεῖ λοιπὸν ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς μετανοοῦντας, εἰς δὲ τοὺς ἀμετανοήτους χρησιμοποιοεῖ τὴν τιμωρίαν. Κάτι παρόμοιον λέγει καὶ ὁ Ἡσαΐας εἰς τὸν Θεόν, ὅτι «Ἡ ἐλεημοσύνη σου εἰς σταθμόν»¹⁸. Διότι καὶ ἐκεῖνος παριστάνει τὴν ἐλεημοσύνην μαζί μὲ τὴν κρίσιν, καὶ ἀνταποδίδει εἰς τὸν καθένα κατὰ τὴν ἀξίαν του μὲ ζυγαρίαν, μὲ ἀριθμὸν καὶ μὲ βάρος.

4. «Τοῦ ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ». Ἐδῶ ἔχει διαχωρισθῆ τὸ ἔλεος ἀπὸ τὴν κρίσιν. Διότι ἡ γῆ εἶνε γεμάτη μόνον ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου, ἐνῶ ἡ κρίσις καθωρίσθη εἰς τὸν ὠρισμένον καιρόν. Ἐδῶ λοιπὸν ὑπάρχει ἔλεος χωρὶς κρίσιν· διότι «οὐκ ἤλθεν ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον»¹⁹. Ἐκεῖ ὁμως ἡ κρίσις δὲν εἶνε χωρὶς ἔλεος, διότι δὲν δύναται νά εὐρεθῆ ἄνθρωπος καθαρὸς ἀπὸ ἀμαρτίαν, οὔτε ἐάν μία εἶνε ἡ ἡμέρα τῆς ζωῆς του²⁰. Ὡστε ἐάν κάποιος ἴδῃ τὴν κακίαν ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέραν νά ἐξαπλοῦται, καὶ τὸ φθαρτὸν γένος τῶν ἀνθρώπων νά εἶνε ἄξιον μυρίων θανάτων, ἐφ' ὅσον εὐρίσκεται

19. Ἰωάν. 3, 17.

20. Ἰωβ 14, 4 - 5.

σον ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι τυγχάνον, θαυμάσει τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἀνοχῆς αὐτοῦ καὶ τῆς μακροθυμίας. Ἐν τῇ γῇ μέντοι ὄντες τοῦ ἐλέους χρῆζομεν. Οἱ γὰρ ἐν τῷ οὐρανῷ τοῦ μακαρίζεσθαι εἰσιν, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ ἐλεεῖσθαι 5 ἄξιοι. Ἡ τάχα διὰ τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἡμῖν ἐπενεχθεῖσαν καταδίκην γῆ λεγόμεθα ἡμεῖς οἱ ἀκούσαντες παρὰ Θεοῦ τό· «Γῆ εἰ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση»· οἱ πλήρεις ἐσμὲν τῶν οἰκτιρισμῶν τοῦ Θεοῦ· «Νεκροὺς γὰρ ὄντας ἡμᾶς ταῖς ἁμαρτίαις καὶ τοῖς παραπτώμασιν» ἐλεήσας ὁ Θεὸς («συνεζωποποίησε τῷ Χριστῷ»).

10 «Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Ποῦ οἱ τὸ Πνεῦμα ἐξουθενοῦντες; ποῦ οἱ χωρίζοντες αὐτὸ ἀπὸ τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως; ποῦ οἱ τῆς πρὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν συναφείας αὐτὸ διατέμνοντες; Ἀκουέτωσαν τοῦ ψαλμοῦ λέγοντος· «Τῷ λόγῳ 15 Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Οὔτε γὰρ Λόγος, ἡ κοινὴ αὕτη λαλιά, νομισθῆσεται ἐξ ὀνομάτων καὶ ῥημάτων τὴν σύστασιν ἔχουσα, οὔτε τὸ Πνεῦμα ἀτμὶς εἰς ἀέρα διαχεομένη· ἀλλὰ καὶ Λόγος ὁ ἐν ἀρχῇ ὢν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Πνεῦμα τὸ 20 ἅγιον, ὃ ἰδίως τῆς προσηγορίας ταύτης τετόχηκεν. Ὡς οὖν ὁ δημιουργὸς Λόγος ἐστερέωσε τὸν οὐρανόν, οὕτω τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, «ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται» (τουτέστιν, ὃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἵνα μὴ τῶν ἐξωθέν τι καὶ τῶν κτισμάτων αὐτὸ κρίνης, ἀλλ' ὡς ἐκ Θεοῦ ἔχον τὴν ὑπόστασιν δοξά- 25 ζεις), ἀπάσας τὰς ἐν αὐτῷ δυνάμεις συνεπέφερε. Τῷ οὖν Πνεύματι πᾶσα ἡ δύναμις ἡ ὑπερουράνιος ἐστερεώθη· τουτέστι, τὸ εἶδοτον καὶ πάγιον καὶ βέβαιον ἐν ἁγιασμῷ, καὶ πάσῃ τῇ

εἰς τὴν ἁμαρτίαν, θὰ θαυμάσῃ τὸν πλοῦτον τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ²¹. Ὅταν λοιπὸν εὐρισκώμεθα εἰς τὴν γῆν, ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ τὸ ἔλεος. Ἐκεῖνοι ποῦ εἶνε εἰς τὸν οὐρανὸν εἶνε ἄξιοι μακαρισμοῦ ἀλλ' ὄχι ἑλέους. Ἡ ἴσως, ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας κατεδικάσθημεν, λεγόμεθα γῆ ἡμεῖς οἱ ὅποιοι ἠκούσαμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸ «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση»²². οἱ ὅποιοι εἴμεθα γεμάτοι ἀπὸ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ. Διότι καὶ ἡμᾶς «νεκροὺς ὄντας ταῖς ἁμαρτίαις καὶ τοῖς παραπτώμασι» μᾶς εὐσπλαγχνίσθη ὁ Θεὸς καὶ μᾶς «συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ»²³. «Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Ποῦ εἶνε ἐκεῖνοι ποῦ περιφρονοῦν τὸ Πνεῦμα; Ποῦ εἶνε ἐκεῖνοι ποῦ διαχωρίζουν ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν; Ποῦ εἶνε ἐκεῖνοι ποῦ τὸ ἀποκόπτουν ἀπὸ τὴν ἀμεσον σχέσιν του πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν; Ἄς ἀκούσουν τὸν ψαλμὸν ποῦ λέγει· «Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Διότι οὔτε ὁ Λόγος, ἡ κοινὴ αὐτῆ ὁμιλία, νὰ θεωρηθῆ ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ λέξεις καὶ φράσεις, οὔτε τὸ Πνεῦμα νὰ θεωρηθῆ ἄτμος ποῦ διασκορπίζεται εἰς τὸν ἄερα· ἀλλὰ καὶ Λόγος εἶνε ἐκεῖνος ὁ «ἐν ἀρχῇ ὢν πρὸς τὸν Θεόν»²⁴, καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἐκεῖνο ποῦ ἔλαβεν ἰδιαιτέρως αὐτὴν τὴν ὄνομασίαν. Ὅπως λοιπὸν ὁ δημιουργὸς Λόγος ἐστερέωσε τὸν οὐρανόν, ἔτσι καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, «ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται»²⁵ (δηλαδή, τὸ ὅποιον ἐξέρχεται ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ τὸ θεωρήσῃς ὅτι εἶνε κάποιο ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα ἢ κάποιο ἀπὸ τὰ κτίσματα, ἀλλὰ νὰ τὸ δοξάζῃς, διότι ἔχει τὴν ὑπόστασιν ἐκ τοῦ Θεοῦ), προσέφερεν ὅλας τὰς δυνάμεις ποῦ ὑπάρχουν εἰς αὐτὸ εἰς τὴν δημιουργίαν. Μὲ τὸ Πνεῦμα λοιπὸν ἐστερεώθη ὅλη ἡ ὑπερουράνιος δύναμις· δηλαδή ἡ δύναμις καὶ ἡ σταθερότης καὶ ἡ βεβαιότης ποῦ χορηγοῦνται διὰ τοῦ ἁγιασμοῦ, καὶ ὅλη

24. Ἰωάν. 1, 1. 25. Ἰωάν. 15, 26.

προεπούση ταῖς ἱεραῖς δυνάμεσιν ἀρετῆ, ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος
 ἐπικουρίας ἔχουσιν. Ἐνθάδε μὲν οὖν Πνεῦμα στόματος αὐτοῦ
 ἀναγράφεται· εὐρήσομεν δὲ ἀλλαχοῦ καὶ Λόγον στόματος
 αὐτοῦ εἰρημένον, ἵνα νοηθῆ ὁ Σωτῆρ, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ Πνεῦ-
 5 μα ἐκ τοῦ Πατρὸς. Ἐπεὶ οὖν Λόγος μὲν Κυρίου ὁ Σωτῆρ, καὶ
 Πνεῦμα τοῦ στόματος αὐτοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀμφοτέρα δὲ
 συνήργησε τῇ κτίσει τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς δυνάμεων,
 διὰ τοῦτο εἴρηται· «Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθη-
 σαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις
 10 αὐτῶν». Οὐδὲν γὰρ ἀγιάζεται, εἰ μὴ τῇ παρουσίᾳ τοῦ Πνεύμα-
 τος. Ἀγγέλων γοῦν τὴν μὲν εἰς τὸ εἶναι πάροδον ὁ δημιουργὸς
 Λόγος ὁ ποιητῆς τῶν ὄλων παρείχετο· τὸν ἁγιασμὸν δὲ αὐτοῖς
 τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον συνεπέφερεν. Οὐ γὰρ νήπιοι κτισθέντες
 οἱ ἄγγελοι, εἶτα τελειωθέντες τῇ κατ' ὀλίγον μελέτῃ, οὕτως
 15 ἀξιοὶ τῆς τοῦ Πνεύματος ὑποδοχῆς γεγόνασιν· ἀλλ' ἐν τῇ πρώ-
 τη συστάσει καὶ τῷ οἰονεὶ φυράματι τῆς οὐσίας αὐτῶν συγκα-
 ταβληθεῖσαν ἔσχον τὴν ἁγιότητα. Διὸ καὶ δυσμετάθετοί εἰσι
 πρὸς κακίαν, εὐθύς, οἰονεὶ βαφῆ τινι, τῷ ἁγιασμῷ στομωθέν-
 τες, καὶ τὸ μόνιμον εἰς ἀρετὴν τῇ δωρεᾷ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 20 ἔχοντες.

5. «Συνάγων ὡς ἄσκον ὕδατα θαλάσσης, τιθεὶς ἐν θησαυροῖς
 ἀβύσσους». Οὐκ εἶπε, συνάγων τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης ὡς ἐν
 ἄσκῳ, ἀλλ' «ὡς ἄσκόν», οὕτω τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης συνά-
 γων. Νόησον δὲ μοι τὴν τοῦ ἄσκοῦ φύσιν, νῦν μὲν διαφυσω-
 25 μένην, ὅταν τῷ ἐναποληφθέντι πνεύματι τὸ δέγμα περιταθῆ·
 νῦν δὲ συστελλομένην, ὅταν ὑποχωρήσῃ τὸ διατεῖνον. Οὕτω
 τοίνυν ἡ θάλασσα ποτὲ μὲν ἐκφλεγμαίνει καὶ ζεῖ τοῖς πνεύμα-
 σιν ἀργιαινομένη καὶ ἐξοιδαινουσα· ποτὲ δὲ πάλιν ὑπὸ γαλήνης
 εἰς ταπεινὸν καταστέλλεται. Ὡς οὖν ἄσκόν, οὕτως συστέλλει

ἡ ἀρετὴ ποῦ ἀρμόζει εἰς τὰς ἱεράς δυνάμεις, προέρχονται ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύματος. Ἐδῶ λοιπὸν ἀναφέρεται Πνεῦμα στόματος αὐτοῦ· εἰς ἄλλο ὁμως σημεῖον θὰ εὕρωμεν νὰ λέγεται καὶ Λόγος στόματος αὐτοῦ, διὰ νὰ γίνῃ κατανοητὸν ὅτι ὁ Σωτὴρ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα αὐτοῦ εἶνε ἐκ τοῦ Πατρὸς. Ἐπειδὴ λοιπὸν Λόγος Κυρίου εἶνε ὁ Σωτὴρ, καὶ Πνεῦμα τοῦ στόματος αὐτοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ τὰ δύο δὲ ἐβοήθησαν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ οὐρανοῦ, διὰ τοῦτο ἐλέχθη· «Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Τίποτε δὲν ἀγιάζεται παρὰ μόνον μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ Πνεύματος. Τὴν ἐμφάνισιν λοιπὸν τῶν ἀγγέλων εἰς μὲν τὴν ὑπαρξιν ἔδωσεν ὁ δημιουργὸς Λόγος ὁ ποιητὴς τῶν ὄλων· τὸν ἀγιασμὸν ὁμως εἰς αὐτοὺς προσέφερε τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Διότι οἱ ἄγγελοι δὲν ἐδημιουργήθησαν νῆπιοι καὶ ἔπειτα ἐτελειοποιήθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μὲ τὴν ἀσκησιν καὶ ἔτσι ἔγιναν ἀξιοὶ νὰ ὑποδεχθοῦν τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ εἶχαν φυτευμένην τὴν ἀγιότητα ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν ποῦ ἐπλάσθησαν καὶ τρόπον τινὰ μέσα εἰς τὸ φύραμα τῆς οὐσίας των. Διὰ τοῦτο δυσκόλως μεταπίπτουν εἰς τὴν κακίαν, διότι εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὡσάν μὲ κάποιαν βαφὴν ἠσφαλίσθησαν μὲ τὴν ἀγιότητα καὶ ἔχουν σταθερότητα εἰς τὴν ἀρετὴν μὲ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

5. «Συνάγων ὡς ἄσκον ὕδατα θαλάσσης, τιθεὶς ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους». Δὲν εἶπε συγκεντρώνει τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης ὡς εἰς ἄσκον, ἀλλὰ, «ὡς ἄσκον», ἔτσι συγκεντρώνει τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης. Παρατήρησέ μου τὴν φύσιν τοῦ ἀσκοῦ, ἡ ὁποία ἄλλοτε μὲν εἶνε φουσκωμένη, ὅταν τεντωθῇ ὀλόγουρα τὸ δέριμα ἀπὸ τὸν ἀέρα ποῦ περιέχεται μέσα, ἄλλοτε δὲ συστέλλεται, ὅταν ὑποχωρήσῃ ἐκεῖνο ποῦ τὴν τεντώνει. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ θάλασσα ἄλλοτε μὲν ἐξάπτεται καὶ ἀναβράζει, ἐπειδὴ ἐξαγριώνεται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους καὶ φουσκώνει· ἄλλοτε δὲ πάλιν καταπραῦνεται ἀπὸ τὴν γαλήνην. Ὡς ἄσκον λοιπὸν συμμαζεύει καὶ ταπεινώνει ὁ Κύριος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης. Εὐρήκαμεν δὲ

καὶ ταπεινοὶ τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης ὁ Κύριος. Εὐρομεν δὲ ἐν
 τισι τῶν ἀντιγράφων· «Συνάγων ὡς ἐν ἀσκή ὕδατα θαλάσσης»,
 ἐπὶ τὴν παλαιὰν ἱστορίαν τοῦ λόγου ἡμᾶς ἀναπέμποντος, ὅτε
 ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα, οὐδενὸς αὐτὴν διαιροῦντος, οὐδὲ συνέχον-
 5 τος, αὐτὴ πρὸς ἑαυτὴν συνειστίκει, οἷον ἀσκή τινι ἐνδεδεμένη,
 τοῦ θείου προστάγματος προχυθῆναι αὐτὴν οὐκ ἔωτος. «Τι-
 θεῖς, φησὶν, ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους». Ἀκολουθότερον ἦν ὡς
 πρὸς τὴν κοινὴν ἔννοιαν εἰπεῖν, τιθεὶς ἐν ἀβύσσοις τοὺς θησαυ-
 ρούς· τουτέστιν, ἐν μυστηρίῳ συνέχων τὸν ἑαυτοῦ πλοῦτον.
 10 Νῦν δέ, ὥσπερ τινὰ κειμήλια ἄξια τῶν θείων θησαυρῶν τὰς
 ἀβύσσους εἶναι φησι. Μὴ ποτε οὖν οἱ περὶ τῆς θείας κρί-
 σεως λόγοι ἄρρητοι ὄντες καὶ ἀκατάληπτοι ταῖς ἀνθρω-
 πίναις ἐννοίαις, ἄβυσσοι λέγονται, ἐν μόνῃ τῇ τοῦ Θεοῦ γνώ-
 σει ἀποκειμένων τῶν λόγων, καθ' οὓς ἕκαστα οἰκονομεῖ; Ὅτι
 15 γὰρ τὰ περὶ ἕκαστον κρίματα ἄβυσσος προσηγορεύθη, ἐν ἐτέ-
 ρῳ ψαλμῷ δεδιδάγμεθα λέγοντι· «Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος
 πολλή». Ἐὰν οὖν ἐπιζητῆς, διὰ τί τοῦ μὲν ἁμαρτωλοῦ ἡ ζωὴ
 παρατείνεται, τοῦ δὲ δικαίου αἱ ἡμέραι τῆς παροικίας συντέ-
 μνονται, διὰ τί ὁ μὲν ἄδικος εὐθηνεῖται, ὁ δὲ δίκαιος θλίβεται,
 20 διὰ τί τὸ παιδίον πρὶν εἰς τελείωσιν ἔλθεῖν ἀνηράσθη, πόθεν
 πόλεμοι, διὰ τί τὰ νανάγια, οἱ σεισμοί, οἱ αὐχμοί, αἱ ἐπομβρίαι,
 διὰ τί τὰ φθαρτικὰ τῶν ἀνθρώπων δεδημιούργηται, διὰ τί ὁ
 μὲν δοῦλος, ὁ δὲ ἐλεύθερος, ὁ μὲν πλοντεῖ, ὁ δὲ πένεται (πολὺ
 δὲ καὶ ἐν τοῖς ἁμαρτανομένοις ἢ κατορθουμένοις ἐστὶ τὸ διά-
 25 φορον· ἢ μὲν γὰρ πορονοσοκῶ πρᾶθεισα, πρὸς ἀνάγκην ἐστὶν
 ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ· ἢ δὲ εὐθὺς ἀγαθῆς δεσποίνης ἐπιτυχοῦσα,
 συνεξεστράφη τῇ παρθερίᾳ), διὰ τί αὕτη μὲν εὐεργετήθη, ἐκεί-
 νη δὲ κατεδικάσθη· καὶ τίς ἢ ἐφ' ἕκαστον τούτων παρὰ τοῦ
 κριτοῦ ἀνταπόδοσις· ταῦτα πάντα λαβὼν εἰς ἔννοιαν, ἐνθυμή-
 30 θητι ὅτι ἄβυσσός ἐστι τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ, καὶ τῷ τοῖς θη-
 σαυροῖς τοῖς θείοις ἐναποκεκλειῖσθαι, οὐκ εὐληπτα τοῖς τυ-
 χοῦσι. Καὶ τῷ πιστεύοντι δὲ ἐπαγγελία δέδοται παρὰ Θεοῦ,

εἰς μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀντίγραφα· «Συνάγων ὡς ἐν ἀσκῶ ὕδατα θαλάσσης», ὑπενθυμίζοντας εἰς ἡμᾶς ὁ λόγος τὴν παλαιὰν ἱστορίαν, ὅταν ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα, χωρὶς κάποιος νὰ τὴν διαιρῇ, οὔτε νὰ τὴν συγκρατῇ, αὐτὴ μόνη τῆς συνεκεντρώθη εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς δεμένη ὡσάν με κάποιον ἀσκόν, διότι τὸ θεῖον πρῶσταγμα δὲν τὴν ἄφηνε νὰ χυθῇ πρὸς τὰ ἔμπρός. «Τιθεῖς», λέγει, «ἐν θησαυροῖς ἄβυσσους». Θὰ ἦτο πιὸ σύμφωνον με τὴν κοινὴν ἔννοιαν ἐὰν ἔλεγε· «Τιθεῖς ἐν ἀβύσσοις τοὺς θησαυροὺς»· δηλαδὴ περικλείει τὸν πλοῦτον τοῦ εἰς ἐν μυστήριον. Τώρα δὲ λέγει ὅτι αἱ ἄβυσσοι εἶνε ὡσάν μερικὰ κειμήλια ἄξια τῶν θείων θησαυρῶν. Μήπως λοιπὸν λέγονται ἄβυσσοι οἱ λόγοι περὶ τῆς θείας κρίσεως, οἱ ὁποῖοι εἶνε ἀνέκφραστοι καὶ ἀκατανόητοι εἰς τὰς ἀνθρωπίνους διανοίας, εὐρίσκονται δὲ οἱ λόγοι μόνον εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα με τοὺς ὁποίους κυβερνεῖ τὸ καθένα; Τὸ ὅτι δὲ αἱ κρίσεις τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ καθένα ἀπὸ τὰ κτίσματα ὠνομάσθη ἄβυσσος, τὸ ἐμάθαμεν καὶ εἰς ἄλλον ψαλμὸν ποῦ λέγει· «Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή»²⁶. Ἐὰν λοιπὸν ζητῆς ἐπιμόνως νὰ μάθης, διατί ἡ ζωὴ τοῦ ἁμαρτωλοῦ παρατείνεται ἐπὶ πολὺ, τοῦ δὲ δικαίου συντομεύονται αἱ ἡμέραι τῆς προσωρινῆς κατοικίας του, διατί ὁ μὲν ἄδικος εὐημερεῖ, ὁ δὲ δίκαιος θλίβεται, διατί τὸ παιδί προτοῦ μεγαλώσῃ καὶ τελειοποιηθῇ ἀπέθανεν, ἀπὸ ποῦ οἱ πόλεμοι, διατί τὰ ναυάγια, οἱ σεισμοί, αἱ ξηρασίαι, αἱ πολλαὶ βροχαί, διατί ἔχουν δημιουργηθῇ τὰ ἐπιβλαβῆ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, διατί ὁ ἕνας εἶνε δούλος καὶ ὁ ἄλλος ἐλεύθερος, ὁ ἕνας πλούσιος καὶ ὁ ἄλλος πτωχὸς (μεγάλῃ δὲ εἶνε ἡ διαφορὰ μεταξύ τῶν ἁμαρτιῶν παρὰ μεταξύ τῶν κατορθωμάτων· διότι ἐκείνη ποῦ ἐπωλήθη εἰς μαστροπὸν ἀναγκαστικῶς εὐρίσκεται εἰς τὴν ἁμαρτίαν· ἐκείνη ὅμως ποῦ ἐξ ἀρχῆς ἔτυχεν εἰς καλὴν κυρίαν, ἀνετράφη ἐν παρθενίᾳ), διατί αὐτὴ μὲν εὐηργετήθη, ἐκείνη δὲ κατεδικάσθη· καὶ ποῖα ἡ ἀνταπόδοσις ἀπὸ τὸν κριτὴν εἰς τὸν καθένα ἀπὸ αὐτούς· ὅταν σκεφθῆς ὅλα αὐτὰ, ἐνθυμήσου ὅτι τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ εἶνε ἄβυσσος, καὶ ἐπειδὴ εἶνε ἀσφαλισμένα εἰς τοὺς θεῖους θησαυροὺς, δὲν εἶνε κατανοητὰ ἀπὸ τοὺς τυχόντας. Καὶ εἰς τὸν πιστὸν δὲ

διτι «δώσω σοι θησαυροὺς ἀποκρύφους, ἀοράτους». Ἐπειδὴν
 οὖν καταξιωθῶμεν τῆς πρόσωπον πρὸς πρόσωπον γνώσεως,
 ὀφόμεθα καὶ τὰς ἐν τοῖς θησαυροῖς τοῦ Θεοῦ ἀβύσσους. Συνά-
 γων δὲ τὰ ἐν τῇ Γραφῇ περὶ ἀσκῶν εἰρημένα, μᾶλλον γενήσῃ
 5 ἐν περινοίᾳ τοῦ βουλήματος τοῦ προφητικοῦ. Οἱ μὲν οὖν ἀνα-
 καινούμενοι ἡμέρα καὶ ἡμέρα, καὶ τὸν καινὸν οἶνον ἀπὸ τῆς
 ἀμπέλου τῆς ἀληθινῆς χωροῦντες, ἀσκοὶ εἶναι λέγονται ἐν τῷ
 Εὐαγγελίῳ καινοί. Οἱ δὲ μηδέπω τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀπο-
 θέμενοι, ἀσκοὶ εἰσι παλαιοί, μὴ δυνάμενοι πιστεῦσθαι τὴν ὑπο-
 10 δοχὴν τοῦ νέου οἴνου. «Οὐδεὶς γὰρ βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς
 παλαιούς», ἵνα μὴ καὶ ὁ οἶνος ἐκχυθῇ, καὶ πάντῃ ἀπόλωνται ἐ-
 κείνοι οἱ ἀσκοί, οὐδεμιᾶς ἀξιούμενοι συγγνώμης ἔτι, εἴαν τὸν
 καλὸν καὶ καινὸν ἐκχέωσιν οἶνον. «Οἶνον γὰρ καινὸν εἰς ἀσκοὺς
 καινοὺς βλητέον». Τὸν καινὸν καὶ πνευματικὸν οἶνον, καὶ τῷ
 15 Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ζέοντα, τὸν μηδέποτε παλαιούμενον τῆς
 ἀληθείας νοῦν εἰς τὸν καινὸν ἄνθρωπον βλητέον· ὅς διὰ τὸ πάν-
 τοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέρειν, ἀσκοὺς
 ἂν λέγοιτο εἶναι καινοὺς δικαίως.

6. «Φοβηθήτω τὸν Κύριον πᾶσα ἡ γῆ· ἀπ' αὐτοῦ δὲ σα-
 20 λευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Ἐπειδὴ
 «φόβος Κυρίου ἀρχὴ αἰσθήσεως», οἱ τὰ γήινα φρονοῦντες, διὰ
 φόβον παιδευέσθωσαν. Ὡς μὲν γὰρ εἰσαγωγικὸς εἰς ἐδσέβειαν
 ἀναγκαίως παραλαμβάνεται ὁ φόβος, ἀγάπη δὲ λοιπὸν παρα-
 λαβοῦσα τοὺς ῥυθμισθέντας ἀπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ φόβου,
 25 τελειοῖ. Πάσῃ οὖν τῇ γῆ φόβον παραγγέλλει ὁ λόγος. «Σαλευθή-
 τωσαν δέ, φησί, ἀπ' αὐτοῦ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκου-
 μένην». Οἶονεὶ πᾶν κίνημα, εἴτε κατὰ νοῦν, εἴτε κατὰ σωματι-

ἔχει δοθῆ ὑπόσχεσις ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅτι «δώσω σοι θησαυροὺς ἀποκρύφους, ἀοράτους»²⁷. Ὅταν λοιπὸν καταξιωθῶμεν νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν προσωπικὴν γνῶσιν²⁸, θὰ ἰδοῦμεν καὶ τὰς ἀβύσσους ποὺ ὑπάρχουν εἰς τοὺς θησαυροὺς τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν δὲ συγκεντρώσῃς ὅσα λέγονται εἰς τὴν Γραφὴν περὶ τῶν ἀσκῶν, θὰ κατανοήσῃς περισσότερον τὴν σκέψιν τοῦ προφήτου. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ ἀνακαιουργιῶνται ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέραν, καὶ πληροῦνται μὲ τὸν καινούργιον οἶνον ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν ἀμπελον, αὐτοὶ ὀνομάζονται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον καινοὶ ἀσκοί. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ δὲν ἀπέβαλαν ἀκόμη τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, εἶνε ἀσκοὶ παλαιοί, διότι δὲν ἐμπνέουν ἐμπιστοσύνην νὰ δεχθῶν τὸν νέον οἶνον. Διότι «οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοῦς παλαιούς»²⁹, διὰ νὰ μὴ χυθῆ καὶ ὁ οἶνος, καὶ καταστραφοῦν ἐντελῶς ἐκεῖνοι οἱ ἀσκοί, διότι καθίστανται ἀκατάλληλοι διὰ χρῆσιν εἰς τὸ ἐξῆς, ἀφοῦ χύνουν τὸν καλὸν καὶ νέον οἶνον. «Οἶνον» λοιπὸν «καινὸν εἰς ἀσκοῦς καινοὺς βλητέον»³⁰. Τὸν καινούργιον καὶ πνευματικὸν οἶνον, αὐτὸν ποὺ πυρπολεῖται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, ἣ ὁποία οὐδέποτε παλαιῶναι, πρέπει νὰ τὴν βάλλωμεν εἰς τὸν ἀναγεγεννημένον ἄνθρωπον· ὁ ὁποῖος ἐπειδὴ φέρει πάντοτε εἰς τὸ σῶμά του τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ³¹, δικαίως δύναται νὰ ὀνομασθῆ καινούργιος ἀσκός.

6. «Φοβηθῆτω τὸν Κύριον πᾶσα ἡ γῆ· ἀπ' αὐτοῦ δὲ σαλευθῆτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Ἐπειδὴ ὁ φόβος Κυρίου εἶνε ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιγνώσεως³², ἐκεῖνοι ποὺ φρονοῦν τὰ γήινα, ὡς διορθώνωνται μὲ τὸν φόβον. Διότι ὁ μὲν φόβος θεωρεῖται ἡ ἀναγκαία προϋπόθεσις νὰ ὀδηγηθῆ κανεὶς εἰς τὴν εὐσέβειαν, ἡ δὲ ἀγάπη τελειοποιεῖ εἰς τὸ ἐξῆς ἐκείνους ποὺ διεμορφώθησαν ἀπὸ τὸν παιδαγωγικὸν φόβον. Εἰς ὀλόκληρον λοιπὸν τὴν γῆν ὁ λόγος παραγγέλλει τὸν φόβον. Λέγει δέ· «Σαλευθῆτωσαν ἀπ' αὐτοῦ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Δηλαδὴ κάθε κίνησις ποὺ ἐπιτελεῖται εἴτε

30. Ματθ. 9, 17.

31. Β' Κορ. 4, 10.

32. Παροιμ. 1, 7.

κὴν ἐνέργειαν ἐπιτελούμενον, κατὰ τὸ βούλημα αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείσθω. Οὕτω γὰρ νοῶ τό, «σαλευθήτωσαν ἀπ' αὐτοῦ». Οἷονεὶ μῆτε ὀφθαλμὸς σαλευέσθω ἄνευ Θεοῦ· μὴ χεὶρ κινείσθω ἄνευ Θεοῦ· μὴ ἡ καρδία διανοείσθω τὰ μὴ εὐάρεστα 5 τῷ Θεῷ. Καὶ ὅλως ἀπὸ μηδενὸς ἄλλου σαλευθήτωσαν, μηδὲ αὐτοῦς τι κινεῖτω, εἰ μὴ ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος. («Ὅτι αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν»). Πρὸς δύο τὰ προάγοντα, δύο ἐπήγαγε· «Φοβηθήτω πᾶσα ἡ γῆ», καὶ «Σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην», τό· «Αὐ- 10 τὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν»). Ἐπειδὴ σύνθετος ὁ ἄνθρωπος ἐκ τε τοῦ γήϊνου πλάσματος, καὶ ἐκ τῆς ἐνοικουσύνης ψυχῆς τῷ σώματι· γῆ μὲν λέγεται τὸ ἐκ τῆς γῆς πεπλασμένον· κατοικῶν δὲ τὴν οἰκουμένην, ἡ τὴν ἐν σώματι διαγωγὴν λαχοῦσα ψυχὴ· καταλλήλως οὖν τῇ γῆ 15 ἀποδέδοται τό, «αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν»). Ἐπὶ μὲν τοῦ πλάσματος ἡμῶν τοῦ ἀπὸ τῆς γῆς τό, «ἐγενήθη»· ἐπὶ δὲ τῆς κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ κτισθείσης τό, «ἐκτίσθη»· ἐπειδὴ δὲ ἡ κτίσις ἐπὶ τῆς μετακοσμήσεως καὶ βελτιώσεως πολλάκις λαμβάνεται, ὡς τό, «εἰ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις»· καὶ τό, 20 «ἵνα τοὺς δύο κτίση εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον»· τάχα τὸ μὲν, «ἐγενήθη», ἐπὶ τῆς πρώτης οὐσιώσεως τοῦ ἀνθρώπου λέγεται· τὸ δέ, «ἐκτίσθη», ἐπὶ τῆς δευτέρας διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ ἀναγεννήσεως. Ὅσον δὲ λόγου ψιλοῦ ἐντολῆ Θεοῦ διαφέρει, τοσοῦτον κτίσεως πρὸς γένεσίν ἐστι τὸ διάφορον. «Κύριος 25 διασκεδάξει βουλὰς ἔθνων· ἀθετεῖ δὲ λογισμοὺς λαῶν». Ἐξήγησις ἐστὶ τοῦ προάγοντος, πῶς ἔκτισεν ὁ Θεὸς τοὺς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας, ἐκ τοῦ διασκεδάσαι τὰς ἄσυνέτους βουλὰς τῶν λαῶν, ἃς εἶχον περὶ εἰδωλολατρίαν καὶ περὶ πᾶσαν

εἰς τὸν νοῦν εἶτε μὲ σωματικὴν ἐνέργειαν, ἃς ἐκτελεῖται ἀπὸ αὐτοῦς σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι ἐννοῶ τὸ «σαλευθήτωσαν ἀπ' αὐτοῦ». Δηλαδή οὔτε ὁ ὀφθαλμὸς νὰ σαλεύεται χωρὶς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· οὔτε τὸ χέρι νὰ κινῆται χωρὶς τὸν Θεόν· οὔτε ἡ καρδιά νὰ σκέπτεται ἐκεῖνα ποῦ δὲν εἶνε ἄρεστά εἰς τὸν Θεόν. Καὶ γενικὰ ἀπὸ κανέναν ἄλλον νὰ μὴ σαλεύωνται, οὔτε κάτι ἄλλο νὰ τοὺς κινῆ, παρὰ μόνον ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ. «Ὅτι αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν». Εἰς τὰ δύο προαναφερθέντα, ἐπρόσθεσεν ἄλλα δύο· εἰς τὸ «φοβηθήτω πᾶσα ἡ γῆ» καὶ «σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην», τὸ «αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν». Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶνε σύνθετος ἀπὸ τὸ γήινον δημιουργημα καὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴν ποῦ κατοικεῖ εἰς τὸ σῶμα, γῆ ὀνομάζεται ἐκεῖνο ποῦ εἶνε πλασμένον ἀπὸ τὴν γῆν, κατοικεῖ δὲ τὴν οἰκουμένην ἡ ψυχὴ ἢ ὁποῖα ἔλαχε νὰ ζῆ εἰς τὸ σῶμα· ὀρθῶς λοιπὸν ἐλέχθη διὰ τὴν γῆν τὸ «αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν». Εἰς μὲν τὸ γήινον δημιουργημα τὸ «ἐγενήθη», εἰς δὲ τὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ ψυχὴν τὸ «ἐκτίσθη»· ἐπειδὴ δὲ ἡ κτίσις πολλὰς φορὰς σημαίνει τὴν μεταμόρφωσιν καὶ βελτίωσιν, ὅπως τὸ, «εἰ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις»³³· καὶ τὸ, «ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον»³⁴· ἴσως τὸ μὲν «ἐγενήθη» λέγεται διὰ τὴν πρώτην δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δὲ «ἐκτίσθη» διὰ τὴν δευτέραν ἀναδημιουργίαν ποῦ ἔγινε διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Ὅσον δὲ διαφέρει ὁ ἀπλοῦς λόγος ἀπὸ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, τόση εἶνε ἡ διαφορὰ τῆς κτίσεως ἀπὸ τῆς γενέσεως. «Κύριος διασκεδάζει βουλὰς ἐθνῶν· ἀθετεῖ δὲ λογισμοὺς λαῶν». Αὐτὸ εἶνε ἐξήγησις τοῦ προηγουμένου, δηλαδή πῶς ἀνέπλασεν ὁ Θεὸς ἐκείνους ποῦ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, μὲ τὸ νὰ καταστρέφῃ τὰ ἀπερίσκεπτα σχέδια τῶν λαῶν, τὰ ὁποῖα εἶχον διὰ τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ διὰ κάθε ματαιότητα· καὶ ἀπορρίπτει τὰ σχέδια τῶν ἀρ-

34. Ἐφ. 2, 15.

ματαιότητα· και ἄθετεῖν τὰς βουλὰς τῶν ἀρχόντων. Δυνατὸν δὲ και ἐπὶ τὸν τοῦ πάθους καιρὸν ἀναγαγεῖν ταῦτα, ὅτε οἱ μὲν ἐνόμιζον σταυροῦν τὸν βασιλέα τῆς δόξης, ὁ δὲ διὰ τῆς τοῦ σταυροῦ οἰκονομίας ἀνανεοῦτο τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐν γὰρ τῇ 5 ἀναστάσει διεσκεδάζετο μὲν ἡ βουλή τῶν ἐθνῶν, τοῦ Πιλάτου και τῶν στρατιωτῶν, και ὅσοι τὰ περὶ τὸν σταυρὸν ἐνήργουν· ἤθετοῦντο δὲ αἱ βουλαι τῶν ἀρχόντων, ἀρχιερέων και γραμματέων και τῶν βασιλέων τοῦ λαοῦ. Ἡ γὰρ ἀνάστασις πᾶσαν αὐτῶν διέλυσε τὴν ἐπίνοιαν. Ἀναλεγόμενος δὲ τὰ ἐφ' ἐκάστης 10 ἱστορίας ὅσα περὶ τὰ ἄπιστα ἔθνη ἐνήργησεν ὁ Θεός, εὐρήσεις και κατὰ τὸν σωματικὸν νοῦν πολλὴν ἔχον τὴν δύναμιν τὸ ῥητόν. Ὅτε γὰρ Ἰωραμ υἱὸς Ἀχαάβ ἐβασίλευσεν ἐν Ἰσραήλ, τότε ὁ βασιλεὺς Συρίας υἱὸς Ἄδερ πολλῇ δυνάμει και βαρεῖα χειρὶ στρατηγήσας, περιεκάθητο τὴν Σαμαρείαν, ὥστε ἐπιλι- 15 πεῖν αὐτοῖς τὰ ἀναγκαῖα, και κεφαλὴν ὄνου πενήκοντα εἶναι σίκλων ἀργυρίου, και τέταρτον κάβου κόπρου περιστερῶν πέντε σίκλων ἀργυρίου. Τότε τοίνυν ἵνα ἡ ἐπαγγελία τοῦ Ἐλισαίου πληρωθῇ, διεσκεδάσθησαν αἱ βουλαι τῆς Συρίας, και καταλιπόντες τὰς σκηνὰς ἑαυτῶν και πᾶσαν τὴν περιουσίαν ἔφργον, 20 τοσαύτην εὐθηρίαν καταλιπόντες ἐν τῇ Σαμαρείᾳ, ὥστε μέτρον σεμιδάλεως σίκλου, και δίμετρον κριθῆς ἐνὸς σίκλου πωλεῖσθαι. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Κύριος οἶδε διασκεδάζειν βουλὰς ἐθνῶν. Πῶς δὲ ἄθετεῖ βουλὰς ἀρχόντων, ἐπὶ τοῦ Ἀχιτόφελ μεμαθήκαμεν, ὅτε ηὔξατο εὐχὴν ὁ Δαβὶδ λέγων· «Διεσκέδασον δὴ 25 τὴν βουλὴν Ἀχιτόφελ». Ὅταν οὖν ἀκούσης τινὸς ἀπειλοῦντος

35. Δ' Βασ. 6, 24 - 25. Ὁ σίκλος ἦτο κατ' ἀρχὴν μέτρον βάρους και ἔπειτα νόμισμα τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ὑπῆρχεν ὁ κοινὸς σίκλος τοῦ ὁποῖου ἡ τιμὴ ἐκυμαίνετο, και ὁ ἅγιος σίκλος, δηλαδὴ εἰδικὸν νόμισμα τοῦ ναοῦ, μέ

χόντων. Δυνάμεθα δὲ αὐτὰ νὰ τὰ ἀναφέρωμεν καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πάθους, ὅταν οἱ μὲν ἐνόμιζον ὅτι σταυρώνουν τὸν βασιλέα τῆς δόξης, ὁ δὲ (Χριστὸς) μὲ τὸ σχέδιον τοῦ διὰ σταυροῦ θανάτου ἀνεγεννοῦσε τὴν ἀνθρωπότητα. Διότι εἰς τὴν ἀνάστασιν συνετρίβη τὸ σχέδιον τῶν ἔθνῶν, τοῦ Πιλάτου καὶ τῶν στρατιωτῶν, καὶ ὄσων ἐνήργησαν διὰ τὴν σταύρωσιν· ἀπερρίπτοντο δὲ τὰ σχέδια τῶν ἀρχόντων, τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ τῶν βασιλέων τοῦ λαοῦ. Ἡ ἀνάστασις διέλυσεν ὀλόκληρον τὸν σκοπὸν των. Ἐὰν δὲ διαβάσῃς εἰς κάθε ἱστορίαν ὅσα ἐνήργησεν ὁ Θεὸς εἰς τὰ ἄπιστα ἔθνη, θὰ εὔρησ ὅτι τὸ ρητὸν ἔχει πολλὴν δύναμιν καὶ κατὰ τὴν σωματικὴν ἔννοιαν. Διότι ὅταν εἰς τὸ Ἰσραὴλ ἐβασίλευεν ὁ Ἰωρὰμ, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀχαάβ, τότε ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας ὁ υἱὸς τοῦ Ἰαδερ ὡς στρατηγὸς μὲ πολλὰς καὶ ἰσχυρὰς δυνάμεις περιεκύκλωσε τὴν Σαμάρειαν, ὥστε νὰ τοὺς λείψουν καὶ τὰ ἀπαραίτητα, καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ ὄνου νὰ πωλῆται ἀντὶ πεντήκοντα σίκλων ἀργυρίου³⁵, καὶ ἐν τέταρτον κάβου³⁶ κόπρου περιστερῶν νὰ πωλῆται ἀντὶ πέντε σίκλων ἀργυρίου³⁷. Τότε λοιπὸν, διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ προφητεία τοῦ Ἐλισαίου, συνετρίβησαν τὰ σχέδια τῆς Συρίας, καὶ ἀφοῦ ἄφησαν τὰς σκηνὰς των καὶ ὀλόκληρον τὴν παρουσίαν των ἔφυγαν, καὶ ἄφησαν τόσον πλοῦτον εἰς τὴν Σαμάρειαν, ὥστε νὰ πωλῆται ἐν κιλὸν σεμιδάλεως ἀντὶ ἑνὸς σίκλου καὶ δύο κιλὰ κριθῆς ἀντὶ ἑνὸς σίκλου³⁸. Ἔτσι λοιπὸν ὁ Κύριος γνωρίζει νὰ καταστρέφῃ τὰ σχέδια τῶν ἔθνῶν. Πῶς δὲ ἀπορρίπτει τὰ σχέδια τῶν ἀρχόντων, ἔχομεν μάθει εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀχιτόφελ, ὅταν προσηύχετο ὁ Δαυὶδ λέγων· «Διασκέδασον δὴ τὴν βουλήν Ἀχιτόφελ»³⁹. Ὅταν λοιπὸν ἀκούσῃς κάποιον

σταθερὰν τιμὴν. Κατὰ τὸν Γ΄ π.Χ. αἰῶνα ὁ ἅγιος σίκλος ἰσοδυναμοῦσε μὲ 2 ἄττικὰς δραχμάς, δηλαδὴ 400 περίπου σημερινὰς. Βλ. Σ. Σάκκου, Τελῶνας, σελ. 83.

36. Κάβος ἦτο μέτρον χωρητικότητος διὰ τὴν μέτρησιν ξηρῶν καρπῶν, ὅπως ὁ σίτος.

37. Δ΄ Βασ. 6, 25.

38. Δ΄ Βασ. 7, 1 ἐξ.

39. Β΄ Βασ. 15, 31.

μεγάλα, καὶ ἐπαγγελλομένου σοι παντοδαπὰς ἐπάξειν κακώσεις, ζημίας, ἢ πληγὰς, ἢ θανάτους, ἀπόβλεπον πρὸς τὸν Κύριον τὸν διασκεδάζοντα βουλὰς ἐθνῶν, καὶ ἀθετοῦντα λογισμοὺς λαῶν.

- 5 7. «Ἡ δὲ βουλὴ τοῦ Κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν». Οὐχ ὄρας τὰ τῶν ἐθνῶν δόγματα, τὴν ματαίαν ταύτην φιλοσοφίαν, ὅπως λεπτοὶ καὶ περιττοὶ περὶ τὰς εὐρήσεις τῶν δογμάτων εἰσίν, ἔν τε λογικοῖς θεωρήμασι καὶ ἠθικαῖς διατάξεσι, καὶ φυσιολογίαις τισὶ καὶ
 10 δόγμασιν ἄλλοις τοῖς ἐποπτικοῖς λεγομένοις; πῶς διεσκέδασται πάντα, καὶ ἠχρεϊώται, μόνη δὲ ἐμπολιτεύεται νῦν τῷ κόσμῳ ἢ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου; Πολλοὶ γὰρ αἱ βουλαὶ ἐν καρδίᾳ ἀνθρώπων· ἀλλ' ἡ βουλὴ τοῦ Κυρίου ἐκράτησε. Καὶ ἀναγκαῖόν γε, εἰ μέλλοι μόνιμος καὶ ἐδραία ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ
 15 βουλὴ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐναπομένειν, προδιασκεδασθῆναι πρότερον ἐν ἡμῖν τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς. Ὡσπερ γὰρ ὁ γράφειν μέλλον ἐν κηρῷ, προκαταλεαίνων πρότερον, οὕτως ἐπιβάλλει τοὺς τύπους οὗς ἐὰν θέλῃ, οὕτω καὶ καρδίαν χρῆ τὴν μέλλουσαν τρανῶς ὑποδέχεσθαι τὰ θεῖα λόγια, καθαρὰν
 20 ἐκ τῶν ἐναντίων λογισμῶν ἀποδειχθῆναι. «Λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν». Ἐπεὶ οὖν δύο εἰσὶν οἱ ἐκλεκτοὶ λαοί, καὶ δύο αὐτοῖς διαθήκαι εἰσι δεδωρημένοι, δύνανται κατὰ τό, «λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν», δις τῆς γενεᾶς ὀνομαζομένης, δύο νοεῖσθαι καὶ λογισμοί. Εἰς μὲν καθ'
 25 ὃν τὴν προτέραν ἐδεξάμεθα διαθήκην· ἕτερος δὲ, ὁ τὴν καινὴν καὶ σωτήριον τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν ἡμῖν χαρισάμενος. «Μακάριον τὸ ἔθνος οὗ ἐστι Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ· λαὸς ὃν ἐξελέξατο εἰς κληρονομίαν ἑαυτῷ». Οὐδεὶς μακαρίζει τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ τὸν λαὸν τὸν ἀπὸ πάντων τῶν λαῶν ἄρι-

νά σοῦ ἀπευθύνῃ μεγάλας ἀπειλάς, καί νά ὑπόσχεται ὅτι θά σοῦ προξενήσῃ παντός εἶδους τιμωρίας, ζημίας ἢ πληγὰς ἢ θανάτους, στρέψε τὸ βλέμμα σου πρὸς τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος καταστρέφει τὰ σχέδια τῶν ἐθνῶν καὶ ἀπορρίπτει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν λαῶν.

7. «Ἡ δὲ βουλή τοῦ Κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει· λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεάν καὶ γενεάν». Δὲν βλέπεις τὰς δοξασίας τῶν ἐθνῶν, τὴν ματαιὰν αὐτὴν φιλοσοφίαν, πόσον λεπτολογουῖν καὶ περιπτολογουῖν εἰς τὸ νὰ εὔρουν τὰς δοξασίας των, καὶ εἰς τὰς λογικὰς θεωρίας καὶ εἰς τὰς ἠθικὰς διατάξεις καὶ εἰς μερικὰς φυσικὰς φιλοσοφίας καὶ εἰς ἄλλας δοξασίας πού λέγονται ἐποπτικά; Πῶς τὰ πάντα ἐξηφανίσθησαν καὶ ἠχρηστεύθησαν, μόνη δὲ ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου ἐπικρατεῖ τώρα εἰς τὸν κόσμον; Πολλὰ εἶνε τὰ σχέδια εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦ Κυρίου ἐπεκράτησε. Καὶ ἐὰν πρόκηται νὰ παραμείνῃ μόνιμος καὶ σταθερὰ ἡ βουλή τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς ψυχὰς μας, εἶνε ἀπαραίτητον νὰ ἐξαφανισθοῦν προηγουμένως ἀπὸ ἡμᾶς οἱ ἀνθρώπινοι λογισμοί. Διότι, ὅπως ἐκεῖνος πού πρόκειται νὰ γράψῃ ἐπάνω εἰς κηρὸν, κάμνει προηγουμένως λεία τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τότε χαράσσει τὰ γράμματα πού θέλει, ἔτσι καὶ ἡ καρδιά πού πρόκειται νὰ ὑποδεχθῇ σαφῶς τὰ θεῖα λόγια πρέπει νὰ καταστῆ καθαρὰ ἀπὸ τὰ ἀντίθεα φρονήματα. «Λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεάν καὶ γενεάν». Ἐπειδὴ λοιπὸν δύο εἶνε οἱ ἐκλεκτοὶ λαοὶ καὶ δύο αἱ διαθήκαι πού ἐχαρίσθησαν εἰς αὐτούς, εἶνε δυνατὸν σύμφωνα μὲ τό, «λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεάν καὶ γενεάν», ἔπειδὴ δύο φοράς ἀναφέρεται ἡ γενεά, νὰ νοηθοῦν καὶ δύο λογισμοί. Ὁ ἓνας σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖον ἐδέχθημεν τὴν πρώτην διαθήκην· ὁ ἄλλος ὁ ὁποῖος μᾶς ἐχάρισε τὴν νέαν καὶ σωτήριον διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. «Μακάριον τό ἔθνος οὗ ἔστι Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ· λαὸς ὃν ἐξελέξατο εἰς κληρονομίαν ἑαυτῶ». Κανεὶς δὲν μακαρίζει τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ τὸν λαὸν ὁ ὁποῖος ἐξελέγη ἀπὸ τοὺς ἀρίστους ὄλων τῶν λαῶν. Διότι ἡμεῖς

στίνδην ἐξειλεγμένον. Ἡμεῖς γάρ ἐσμεν τὸ ἔθνος, ὃν ἐστι Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν· ἡμεῖς ἐσμεν καὶ λαὸς ὃν ἐξελέξατο εἰς κληρονομίαν ἑαυτῶ· ἔθνος μὲν, διὰ τὸ ἐξ ἐθνῶν πολλῶν συνειλέχθαι· λαὸς δέ, διὰ τὸ ἀντὶ τοῦ ἀποβληθέντος λαοῦ προσκληθῆναι. Καὶ ἐπειδὴ («πολλοὶ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί»), μακαρίζει οὐχὶ τὸν κληθέντα, ἀλλὰ τὸν ἐκλεχθέντα. «Μακάριος γάρ ὃν ἐξελέξατο». Τίς δὲ ἡ αἰτία τοῦ μακαρισμοῦ; Ἡ προσδοκωμένη κληρονομία τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Ἡ μήποτε κατὰ τὸν ἀπόστολον, ἐπειδὴ ὅταν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε

10 πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, πρῶτον μακαρίζει τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν, ἔπειτα τὸν ὕστερον σωζόμενον Ἰσραὴλ; Σῴζεται δέ, δηλονότι, οὐχ ὁ τυχών, ἀλλὰ «τὸ λεῖμμα μόνον τὸ κατ' ἐκλογὴν χάριτος». Διὰ τοῦτό φησι· «Λαὸς ὃν ἐξελέξατο εἰς κληρονομίαν ἑαυτῶ».

15 8. «Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος· εἶδε πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐξ ἐτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ». Τοὺς μένοντας ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἀξιώματος, καὶ ποιῶντας τὰ ἐπιβάλλοντα τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ ἄνωθεν ἐφορᾷ ὁ Κύριος· τοὺς δὲ πρὸς τὸ ἔσχατον τῆς κακίας ὑπενεχθέντας, ἑτέρως ἐπισκέ-

20 πτεται διὰ τοῦ αὐτοῦ καταβαίνειν. «Κραυγὴ γάρ, φησί, Σοδόμων καὶ Γομόρρας πεπλήθυνται, καὶ αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν μεγάλαι σφόδρα. Καταβάς οὖν ὕψομαι εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν ἐρχομένην πρὸς με συντελοῦνται». Καὶ πάλιν· «Κατέβη ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, ὃν ᾤκοδόμησαν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώ-

25 πων». Ἐνταῦθα δέ· «Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος· εἶδε πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Σκόπει τὸν ὑψηλὸν θεατὴν, σκόπει τὸν ἄνωθεν ἐγκατακλύπτοντα τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασιν. Ὅπουπερ ἂν βαδίσης, ὃ τι περ ἂν ἐνεργῆς, κἂν ἐν σκότει,

εἴμεθα τὸ ἔθνος, τῶν ὁποίων Κύριος εἶνε ὁ Θεὸς μας· ἡμεῖς εἴμεθα καὶ ὁ λαὸς, τὸν ὁποῖον ἐξέλεξε διὰ νὰ γίνωμεν κληρονόμοι του⁴⁰. ἔθνος λοιπόν, διότι ἐδιαλέχθημεν ἀπὸ πολλὰ ἔθνη, λαὸς δέ, διότι προσεκλήθημεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ λαοῦ ποῦ ἀπεμακρύνθη. Καὶ ἐπειδὴ «πολλοὶ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί»⁴¹, μακαρίζει ὄχι τὸν κλητὸν ἀλλὰ τὸν ἐκλεκτόν. Διότι μακάριος εἶνε ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἐδιάλεξε⁴². Ποία δὲ ἡ αἰτία τοῦ μακαρισμοῦ; Ἡ ἀναμενομένη κληρονομία τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Ἡ μήπως κατὰ τὸν ἀπόστολον, ἐπειδὴ, ὅταν θὰ προσέλθῃ τὸ πλήρωμα τῶν ἔθνῶν εἰς τὴν πίστιν⁴³, τότε θὰ σωθῇ καὶ ὁλος ὁ Ἰσραήλ, πρῶτα μακαρίζει τὸ πλήρωμα τῶν ἔθνῶν καὶ ἔπειτα τὸν Ἰσραήλ ποῦ θὰ σωθῇ τελευταῖος; Εἶνε δὲ φανερόν ὅτι σώζεται ὄχι ὁ τυχών, ἀλλὰ μόνον «τὸ λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος»⁴⁴. Διὰ τοῦτο λέγει· «λαὸς ὃν ἐξελέξατο εἰς κληρονομίαν ἑαυτῶ».

8. «Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος· εἶδε πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐξ ἐτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ». Ἐκείνους ποῦ παραμένουν ἐπὶ τῆς ἰδικῆς των ἀξίας καὶ ἐκτελοῦν ὅσα ἐπιβάλλονται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοὺς ἐπιβλέπει ὁ Κύριος ἀπὸ ἐπάνω· ἐκείνους δὲ ποῦ ἔφθασαν εἰς τὸ ἔσχατον ὄριον τῆς κακίας, τοὺς ἐπισκέπτεται ὁ Κύριος μὲ ἄλλον τρόπον μὲ τὸ νὰ κατεβαινῇ ὁ ἴδιος κάτω. Διότι λέγει· «Κραυγὴ Σοδόμων καὶ Γομόρρας πεπλήθυνται, καὶ αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν μεγάλαι σφόδρα. Καταβὰς οὖν ὄψομαι εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν ἐρχομένην πρὸς με συντελοῦνται»⁴⁵. Καὶ πάλιν· «Κατέβη ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, ὃν ᾠκοδόμησαν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων»⁴⁶. Ἐδῶ δέ· «Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος· εἶδε πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Παρατήρησε τὸν ὑψηλὸν θεατὴν, παρατήρησε αὐτὸν ποῦ ἀπὸ ἐπάνω βλέπει πρὸς τὰ κάτω τὰ πράγματα τῶν ἀνθρώπων. Ὅπου καὶ ἂν βαδίζης, ὅ,τι καὶ ἂν

43. Ρωμ. 11, 25. 44. Ρωμ. 11, 5.

45. Γέν. 18, 20 - 21. 46. Γέν. 11, 5.

κἂν ἐν ἡμέρᾳ, ἐπισκοποῦντα ἔχεις τὸν τοῦ Θεοῦ ὄφθαλμόν.
 («Ἐξ ἐτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ»). Οὐ πύλαι ἀνοίγονται· οὐ
 παραπετάσματα συνάγονται· ἐτοιμόν ἐστιν εἰς θεάν τὸ κατοικη-
 τηριον τοῦ Θεοῦ. Πάντας ἐφορᾷ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.
 5 Οὐδὲ εἰς διαφεύγει αὐτοῦ τὴν θεάν· οὐ σκότος, οὐ τοῖχοι πα-
 ρακαλύπτοντες, οὐδὲν ἐμπόδιόν ἐστιν ὀφθαλμοῖς Θεοῦ. "Ὅσγε
 τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ μὴ καθέκαστον ἐφορᾶν, ὅτι καὶ τὰς καρ-
 δίας ἐφορᾷ, ἃς αὐτὸς ἔπλασεν ἄνευ τῆς πρὸς τὸ χεῖρον ἐπιμι-
 ξίας. Ἀπλῆν αὐτὴν ἔπλασε καθ' ἑαυτὴν εἰκόνα σφύζουσαν τὴν
 10 καρδίαν ὁ δημιουργὸς τῶν ἀνθρώπων Θεός· ὕστερον δὲ αὐτὴν
 τῇ πρὸς τὰ πάθη τῆς σαρκὸς ἐπιπλοκῇ, ποικίλην ἐποίησαμεν
 καὶ παντοδαπὴν ἡμεῖς τὴν καρδίαν, τὸ θεοειδὲς αὐτῆς καὶ ἀ-
 πλοῦν καὶ μονότροπον διαφθειραντες. Ἐπεὶ οὖν καρδιῶν ἐστι
 δημιουργός, διὰ τοῦτο καὶ συνήσει πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν. Ἔργα
 15 δὲ λέγομεν καὶ τοὺς λόγους καὶ τὰς ἐννοίας, καὶ πᾶσαν ἀπαξα-
 πλῶς τὴν τοῦ ἀνθρώπου κίνησιν. Ποία γὰρ διαθέσει καὶ τίνι
 προθέσει, πότερον εἰς ἀνθρώπων ἀρέσκειαν, ἢ εἰς ὑποურγίαν
 τῶν δεδομένων ἡμῖν προσταγμάτων παρὰ Θεοῦ, μόνος οἶδεν
 ὁ συνιεὶς πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ παντὸς ῥή-
 20 ματος ἀργοῦ διδόμεν λόγον. Καὶ ἕως ποτηρίου ὕδατος ψυχροῦ,
 τὸν μισθὸν οὐκ ἀπόλλυμεν· διὰ τὸ εἰς πάντα ἡμῶν τὰ ἔργα συνιέ-
 ναι τὸν Κύριον.

9. «Οὐ σφύζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν». Οὐ στρατιω-
 τικῆς δυνάμεως περιβολή, οὐ τείχη πόλεων, οὐ πεζικὴ φάλαγξ,
 25 οὐχ ἰπικὴ δύναμις, οὐ ναυτικῆς ἰσχύος παρασκευή, βασιλεῖ
 τὴν σωτηρίαν περιποιεῖ. Κύριος γὰρ καθιστᾷ βασιλεῖς καὶ
 μεθιστᾷ, καὶ («οὐκ ἔστιν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένη»).

47. Ματθ. 12, 36. Διὰ τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν ἰδὲ Σ. Σάκκου, Περὶ τῆς με-
 ταφράσεως τῆς Κ. Διαθήκης, σελ. 31.

ἐκτελῆς εἶτε εἰς τὸ σκότος εἶτε τὴν ἡμέραν, ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ Θεοῦ σέ παρακολουθεῖ. «Ἐξ ἐτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ». Δὲν ἀνοίγονται πύλαι· δὲν ἀποσύρονται παραπετάσματα· ἔτοιμον εἶνε τὸ κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ πρὸς παρατήρησιν. Ἐπιβλέπει ὅλους τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Οὔτε ἓνας δὲν διαφεύγει τὸ βλέμμα του· οὔτε σκότος, οὔτε τοῖχοι ποὺ ἀποκρύπτουν, κανένα ἐμπόδιον δὲν ὑπάρχει εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς βεβαίως ἀπὸ τόσον κοντὰ ἐπιβλέπει τὸν καθένα, ὥστε ἐπιβλέπει καὶ τὰς καρδίας, τὰς ὁποίας ἔπλασεν ὁ ἴδιος χωρὶς ἀνάμιξις πρὸς τὴν κακίαν. Ἀπλῆν ἔπλασε τὴν καρδίαν ὁ δημιουργὸς τῶν ἀνθρώπων Θεὸς διὰ νὰ διατηρῇ μίαν ἰδικὴν τῆς εἰκόνα· ὕστερα ὁμως ἐπειδὴ τὴν συνεδέσαμεν μὲ τὰ σαρκικὰ πάθη, ἐκάναμεν τὴν καρδίαν ἀβεβαίαν καὶ παντοειδή, ἀφοῦ κατεστρέψαμεν τὴν θείαν αὐτῆς μορφήν καὶ τὴν ἀπλότητα καὶ εἰλικρίνειάν της. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶνε δημιουργὸς καρδιῶν, διὰ τοῦτο καὶ γνωρίζει ὅλα τὰ ἔργα μας. Ἔργα δὲ ἐννοοῦμεν καὶ τοὺς λόγους καὶ τὰς σκέψεις, καὶ γενικῶς κάθε κίνησιν τοῦ ἀνθρώπου. Δηλαδή μὲ ποίαν διάθεσιν καὶ μὲ ποῖον σκοπὸν, ποῖον ἐκ τῶν δύο διὰ νὰ ἀρέσωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἢ διὰ νὰ ἐκτελέσωμεν τὰ προστάγματα ποὺ μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεός, αὐτὰ τὰ γνωρίζει μόνον ἐκεῖνος ποὺ κατανοεῖ τὰ ἔργα μας. Διὰ τοῦτο διὰ κάθε συκοφαντικὸν λόγον θὰ δώσωμεν λόγον⁴⁷. Καὶ δὲν θὰ χάσωμεν τὸν μισθὸν μας ἀκόμη καὶ δι' ἓν ποτήριον δροσεροῦ ὕδατος⁴⁸. διότι ὁ Κύριος γνωρίζει ὅλα τὰ ἔργα μας.

9. «Οὐ σφάζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν». Δὲν χαρίζει σωτηρίαν εἰς τὸν βασιλέα οὔτε ὅταν περιβάλλεται ἀπὸ στρατιωτικὴν δύναμιν, οὔτε τὰ τείχη τῶν πόλεων, οὔτε ἡ πεζικὴ φάλαγξ, οὔτε ἡ ἵππικὴ δύναμις, οὔτε ἡ προετοιμασία ναυτικῆς δυνάμεως. Διότι ὁ Κύριος ἐνθρονίζει βασιλεῖς καὶ ἐκθρονίζει, καὶ «οὐκ ἔστιν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένη»⁴⁹. Σώ-

48. Ματθ. 10, 42.

49. Ρωμ. 13, 1.

Σφύζεται οὖν βασιλεὺς οὐ παρὰ τὴν πολλὴν δύναμιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν θεῖαν χάριν. Ὡστε ἀληθῆ καὶ τοῦτοις εἶναι τὸν λόγον, ὅτι «χάριτί ἐστε σεσωσμένοι». Ὡσπερ οὐδὲ γεωργὸς τοσοῦτον διὰ τὴν γεωργικὴν ἐπιμέλειαν τυγχάνει τοῦ γεωργικοῦ μέρους, 5 ὅσον διὰ τὸν αὐξοῦντα τὰ γεωργοῦμενα Θεόν. «Οὔτε γὰρ ὁ φυτεύων ἐστὶ τι, οὔτε ὁ ποτίζων, ἀλλ' ὁ αὐξάνων Θεός». Εἰ δὲ καρδία βασιλέως ἐν χειρὶ Θεοῦ, οὐ σφύζεται διὰ τὴν ὀπλιτικὴν δύναμιν, ἀλλὰ διὰ τὴν θεῖαν χειραγωγίαν. Ἐν χειρὶ δὲ Θεοῦ ἐστὶν οὐχ ὁ τυχών, ἀλλ' ὁ ἄξιος τῆς τοῦ βασιλέως προσηγορίας. Ὡ- 10 ρίσαντο δὲ τινες βασιλείαν εἶναι τὴν ἔννομον ἐπιστάσιαν, ἣ τὴν ἐπὶ πᾶσιν ἀρχὴν ἀνυπεύθυνον ἁμαρτία. «Καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ». Γίγαντα λέγει τὸν φυσικῆ δυνάμει καὶ τόνῳ σωματικῶ κεχηρημένον. Οὔτε οὖν βασιλεὺς τὴν ἐκ τοῦ ὀπλιτικοῦ βοήθειαν ἀρκοῦσαν ἔχει πρὸς σωτηρίαν, 15 οὔτε ὁ ἀνδρεῖος ἐαυτῷ πρὸς πάντα ἐπαρκεῖν ἐστὶν ἰκανός. Ἀσθένεια γὰρ ἐστὶ καὶ ἀδυναμία πάντα ὁμοῦ τὰ ἀνθρώπινα πρὸς τὴν ἀληθινὴν δύναμιν παραβαλλόμενα. Διὰ τοῦτο «τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα καταισχύνη τὰ ἰσχυρά» καὶ ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσατο αἰ- 20 ρον, ἵνα καταλύσῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητῆν. Μάλιστα γὰρ ἔλαμψεν ἡ θεία χάρις ἐν τοῖς νηπίοις καὶ ἀνοήτοις ἐνεργουμένη. «Ψευδῆς ἵππος εἰς σωτηρίαν· ἐν δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται». Ἐκβέβληται τῆς χρήσεως τῶν ἀγίων ὁ ἵππος. Καὶ οὔτε ἐν πολέμοις εὐήμερῶν ὁ Ἰσραὴλ ἵπρικῆ δυνάμει ποτὲ 25 φαίνεται κεχηρημένος, οὔτε ἰδίᾳ τις τῶν ἀγίων τὴν χρῆσιν τῶν ἵππων ὡς ἀρμόζουσας παρεδέξατο. Φαραὼ δὲ ἵππῳ χρῆται, καὶ Σεναχηρείμ ὁ ὑπερήφανος τῆ περιουσία τῶν ἵππων μέγα

ζεται λοιπόν ὁ βασιλεὺς ὄχι ἀπὸ τὴν πολλὴν δύναμιν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν θεῖαν χάριν. Ὡστε καὶ δι' αὐτοὺς ἀληθινὸς εἶνε ὁ λόγος, ὅτι «χάριτί ἐστε σεσωσμένοι»⁵⁰. Ὅπως οὔτε ὁ γεωργὸς ἀπολαμβάνει τοὺς γεωργικοὺς καρποὺς τόσο διὰ τὴν φροντίδα τὴν γεωργικὴν, ὅσον διότι αὐξάνει ὁ Θεὸς τὰ καλλιεργούμενα. Διότι «οὔτε ὁ φυτεύων ἐστὶ τι, οὔτε ὁ ποτίζων, ἀλλ' ὁ αὐξάνων Θεός»⁵¹. Ἐὰν δὲ ἡ καρδιά τοῦ βασιλέως εἶνε εἰς τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ⁵², δὲν σώζεται ἀπὸ τὴν ἔνοπλον δύναμίν του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν θεῖαν χειραγωγίαν. Εἶνε δὲ εἰς τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ ὄχι ὁ τυχὼν ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ εἶνε ἄξιος νὰ ὀνομάζεται βασιλεὺς. Μερικοὶ δὲ ἔδωσαν ὀρισμὸν ὅτι βασιλεία εἶνε ἡ ἔννομος ἐπιτήρησις ἢ ἡ ἔξουσία ἐπὶ ὄλων, ἢ ὁποῖα εἶνε ἀνεύθυνος διὰ τὴν ἁμαρτίαν⁵³. «Καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ». Γίγαντα ὀνομάζει ἐκεῖνον ποὺ ἔχει φυσικὴν δύναμιν καὶ σωματικὴν ἰσχύν. Οὔτε λοιπὸν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ βασιλέως εἶνε ἀρκετὴ ἡ ἔνοπλος βοήθεια, οὔτε ὁ ἀνδρεῖος εἶνε ἱκανὸς νὰ ἐπαρκέσῃ πρὸς ὅλα διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Διότι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα μαζὶ εἶνε ἀσθενῆ καὶ ἀδύνατα, ἔαν συγκριθοῦν πρὸς τὴν ἀληθινὴν δύναμιν. Διὰ τοῦτο «τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα καταισχύνη τὰ ἰσχυρά»⁵⁴· καὶ ἀπὸ τὸ στόμα τῶν νηπίων καὶ τῶν θηλαζόντων ἀπήρτισε ὕμνον διὰ νὰ συντρίψῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν⁵⁵. Ἡ θεία χάρις ἔλαμψε πρὸ πάντων, ὅταν ἐνεργουῖσεν εἰς τὰ νήπια καὶ εἰς τὰ μωρά. «Ψευδὴς ἵππος εἰς σωτηρίαν· ἐν δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται». Δὲν χρησιμοποιεῖται ὁ ἵππος ἀπὸ τοὺς ἁγίους. Καὶ ὁ Ἰσραὴλ οὔτε ὅταν ἐνικουῖσεν εἰς τοὺς πολέμους φαίνεται ὅτι ἐχρησιμοποίησε κάποτε ἵππικόν, οὔτε κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἁγίους παρεδέχθη προσωπικῶς ὡς ἀρμόζουσιν τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἵππων. Μόνον ὁ φαραὼ χρησιμοποιεῖ ἵππικόν, καὶ ὁ Σενααχηρεῖμ ὁ ὑπερήφανος ὑψηλοφρο-

53. «Τὴν γὰρ βασιλείαν ἀρχὴν ἀνυπεύθυνον εἶναι καὶ τὴν ἀνωτάτω καὶ τὴν ἐπὶ πάσαις». Στοβαίου, Ἐκλογαὶ καὶ ἀποφθέγματα βιβλ. 2, κεφ. 7, 11, ἐκδ. C. Wachsmuth, τ. 2, σ. 108 Berolin 1958.

54. Α΄ Κορ. 1, 27. 55. Ψαλ. 8, 3.

φρονεῖ. Διόπερ τοῦ μὲν φαραῶ «ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν»· τοῦ δὲ Σεναχηρείμ «ἐνύσταξαν πάντες οἱ ἐπιβεβηκότες τοῖς ἵπποις»· ὅθεν καὶ ὁ διὰ Μωϋσέως νόμος τὰ περὶ βασιλέων νομοθετῶν· «Οὐ πληθυνεῖ, φησίν, ἑαυτῷ ἵππον». («Ἐν 5 δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται»). («Ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, φησί, τότε δυνατός εἰμι»). Τὸ δὲ πλῆθος τῆς σωματικῆς δυνάμεως ἐμπόδιόν ἐστι πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ πνεύματος.

10. («Ἴδου οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν»). Ἄλλαχοῦ μὲν εἴρηται· «Ὅφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους»· 10 ἐνταῦθα δέ· («Ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν»). «Ὅταν ἡμεῖς ἐπὶ τὸν Κύριον ἀποβλέπωμεν, καὶ ὥσιν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ πρὸς αὐτόν, ὥστ' ἂν εἰπεῖν ἡμᾶς· («Ἴδου ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν»), τότε οἶονεὶ ἐφελκόμεθα πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν 15 ἡμῶν τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ Κυρίου. «Τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ»). Τὸ ταπεινὸν τῶν δουλευόντων τῷ Κυρίῳ ἐμφαίνει πῶς ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐλπίζουσιν. Ὁ γὰρ μὴ πεποιθὼς ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ ἀνδραγαθήμασι, μηδὲ προσδοκῶν ἐξ ἔργων δικαιωθῆσθαι, μόνην ἔχει τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας τοὺς οἰκτιρμοὺς 20 τοῦ Θεοῦ. «Ὅταν γὰρ ἐνθυμηθῇ τό· («Ἴδου Κύριος καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ»), ἀποδοῦναι ἐκάστῳ ὡς τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ λογίσηται ἑαυτοῦ τὰ πονηρὰ ἔργα, φοβεῖται μὲν τὴν κόλασιν καὶ ὑποπτῆσσει τοῖς ἀπειλουμένοις. Πρὸς δὲ τὸ μὴ καταποθῆναι ὑπὸ τῆς λύπης, εὐελπίς ἐστι πρὸς τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ 25 φιλόανθρωπον ἀποβλέπων. Ἐλπίζει δὲ ὅτι ῥυσθήσεται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐκ θανάτου, καὶ διατραφήσεται ὑπ' αὐτοῦ ἐν λιμῷ. («Ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομενεῖ τῷ Κυρίῳ, ὅτι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς ἡμῶν ἐστι»). Παράκλησιν ἔχει πρὸς ὑπομονὴν ὁ λόγος· ὥστε

νεῖ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἵππων. Διὰ τοῦτο τοῦ μὲν φαραῶ «ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν»⁵⁸. τοῦ δὲ Σεναχηρείμ «ἐνύσταξαν πάντες οἱ ἐπιβεβηκότες τοῖς ἵπποις»⁵⁷. διὰ τοῦτο καὶ ὁ νόμος ποῦ ἐθεσπίσθη ἀπὸ τὸν Μωϋσέα περὶ τῶν βασιλέων λέγει· «Οὐ πληθυνεῖ ἑαυτῷ ἵππον»⁵⁸. «Ἐν δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται». Διότι λέγει· «Ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι»⁵⁹. Ἡ δὲ μεγάλη σωματικὴ δύναμις εἶνε ἐμπόδιον διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ πνεύματος.

10. «Ἴδου οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν». Ἄλλοῦ μὲν ἐλέχθη· «Ὅφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους»⁶⁰. ἐδῶ δὲ «ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν». Ὅταν ἡμεῖς βλέπωμεν συνεχῶς πρὸς τὸν Κύριον καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ εἶνε ἐστραμμένοι εἰς αὐτόν, ὥστε νὰ εἴπωμεν· «Ἴδου ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν»⁶¹, τότε σὰν νὰ ἐπισύρωμεν τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ Κυρίου διὰ νὰ μᾶς ἐπισκοπεύῃ. «Τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ». Φανερῶνει τὸ ταπεινὸν φρόνημα τῶν δούλων τοῦ Κυρίου πῶς ἐλπίζουν εἰς τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Διότι ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἔχει πεποιθήσιν εἰς τὰ κατορθώματά του οὔτε ἀναμένει νὰ δικαιωθῇ ἀπὸ τὰ ἔργα του, ἔχει τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας του μόνον εἰς τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ἐνθυμηθῇ τὸ· «Ἴδου Κύριος καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ»⁶², διὰ νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν καθένα κατὰ τὰ ἔργα του, καὶ σκεφθῇ τὰ πονηρὰ του ἔργα, φοβεῖται βέβαια τὴν τιμωρίαν καὶ τρέμει διὰ τὰς ἀπειλάς. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ κυριευθῇ ἀπὸ τὴν λύπην⁶³, ἔχει καλὰς ἐλπίδας διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν φιλανθρωπίαν του. Ἐλπίζει δὲ ὅτι θὰ σωθῇ ἡ ψυχὴ του ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ θὰ συντηρηθῇ ἀπὸ αὐτόν εἰς καιρὸν πείνης⁶⁴. «Ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομενεῖ τῷ Κυρίῳ, ὅτι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς ἡμῶν ἐστι». Ὁ λόγος μᾶς προτρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπομονήν· ὥστε καὶ ἂν ποτε

58. Δευτ. 17, 16.

59. Β΄ Κορ. 12, 10.

60. Ψαλ. 33, 16.

61. Ψαλ. 122, 2.

62. Ἦσ. 40, 10.

63. Β΄ Κορ. 2, 7.

64. Τὸν στίχον 19 δὲν τὸν ἀναφέρει, παρὰ μόνον ἐρμηνευόμενον.

κἄν ποτε καταληφθῶμεν ὑπό τινος τῶν ἐκθλιβόντων ἡμᾶς,
 μὴ χωρισθῆναι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰη-
 σοῦ, ἀλλ' ὄλη ψυχῇ ὑπομένειν τὰ ἐπίπονα, τὴν παρὰ Θεοῦ βοή-
 θειαν ἀναμένοντας. «Ὅτι ἐν αὐτῷ εὐφρανθήσεται ἡ καρδιά ἡ-
 5 μῶν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ἠλίπισαμεν». Τοῦτο συν-
 ἄδει τοῖς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ψαλμοῦ· («Ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν
 Κυρίῳ»), καί· («Ἐν αὐτῷ εὐφρανθήσεται ἡ καρδιά ἡμῶν»). Καί μοι
 δοκεῖ κατὰ ταῦτα εἰρηκέναι ὁ ἀπόστολος τό· («Ἐν τούτοις πᾶσιν
 ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς»), καὶ τό· «Οὐ μόνον δέ,
 10 ἀλλὰ καὶ κανχῶμενοι ἐν ταῖς θλίψεσιν». Εἰπὼν γὰρ ὁ ψαλμο-
 δός, ὅτι «Ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομενεῖ τῷ Κυρίῳ», ἵνα δείξῃ ὅτι οὐ-
 χι βιαίως οὐδὲ καταπιεζόμενος ὑπὸ τῶν θλίψεων τὴν ὑπομο-
 νὴν ἐπιδεικνυται, ἀλλὰ μετὰ πάσης χαρᾶς ὑποδέχεται τὰς ὑπὲρ
 τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου κακώσεις, οὐ μόνον, φησὶν, ὑπομένο-
 15 μεν, ἀλλὰ καὶ («ἐν αὐτῷ εὐφρανθήσεται ἡ καρδιά ἡμῶν, καὶ ἐν
 τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ἠλίπισαμεν»). Ἄρκεϊ ἡμῖν τὸ ὀνομά-
 ζεσθαι Χριστιανούς πρὸς τὸ πᾶσαν ἐκφυγεῖν τὴν ἀπὸ τῶν ἐ-
 ναντίων ἐπήρειαν. Ἅγιον δὲ τὸ ὄνομα εἶναι λέγεται τοῦ Θεοῦ,
 οὐ πάντως διὰ τὸ ἐν συλλαβαῖς ἔχειν τινὰ δύναμιν ἁγιαστικὴν,
 20 ἀλλ' ὅτι πᾶσα ἡ ιδιότης τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ἔννοια τῶν ἐξαιρέτως
 περὶ αὐτὸν θεωρουμένων ἁγία ἐστὶ καὶ ἀγνή. «Γένοιτο, Κύριε,
 τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς, καθάπερ ἠλίπισαμεν ἐπὶ σέ». Ὅρᾳς πῶς
 ἐπιστημόνως προσηύξατο; Τὴν ἰδίαν διὰθεσιν μέτρον ἐποίησε
 τῆς ἐπιχορηγίας τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ. Τοσοῦτος, φησί,
 25 γένοιτο ὁ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς, ὅσῃν φθάσαντες ἡμεῖς ἐπὶ σοὶ
 τὴν ἐλπίδα κατεβαλόμεθα. Πᾶσα δὲ ἡμῶν ἡ ἐλπίς, ἐπιστρέψαι
 εἰς τὴν ἀνάπανσιν, ἵνα μετασχηματισθέντος τοῦ σώματος τῆς
 ταπεινώσεως ἡμῶν, νοήσωμεν αὐτὸ τοῦτο γενόμενον σύμμορ-
 φον τῷ σώματι τῆς δόξης.

65. Ρωμ. 8, 37. 66. Ρωμ. 5, 3.

67. Ψαλ. 114, 7. 68. Φιλ. 3, 21.

69. Εἰς δύο χειρόγραφα προστίθεται καὶ ἡ συνήθης δοξολογία μετὰ τὴν ὁποῖαν τελειώνει ὁ Μ. Βασίλειος τοὺς Ψαλμούς του «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ

κυριευθοῦμεν ἀπὸ κάτι πού μᾶς στενοχωρῆ, νὰ μὴ χωρισθοῦμεν ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀλλὰ μὲ ὅλην τὴν ψυχὴν νὰ ὑπομένωμεν τὰς δυσκολίας, καὶ νὰ περιμένωμεν τὴν βοήθειαν ἀπὸ τὸν Θεόν. «Ὅτι ἐν αὐτῷ εὐφρανθήσεται ἡ καρδιά ἡμῶν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ἠλπίσασαμεν». Αὐτὸ συμφωνεῖ μὲ αὐτὸ πού λέγεται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ψαλμοῦ· «Ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ», καί· «Ἐν αὐτῷ εὐφρανθήσεται ἡ καρδιά ἡμῶν». Καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι συμφῶνως πρὸς αὐτὰ ἔχει εἶπει ὁ ἀπόστολος τὸ· «Ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς»⁶⁵, καὶ τὸ· «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν ταῖς θλίψεσιν»⁶⁶. Διότι ὅταν ὁ ψαλμῶδὸς λέγῃ ὅτι «ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομενεῖ τῷ Κυρίῳ» διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὄχι ἐπειδὴ βιάζεται οὔτε ἐπειδὴ πιέζεται ἀπὸ τὰς θλίψεις δεικνύει τὴν ὑπομονήν, ἀλλὰ μὲ κάθε χαρὰν δέχεται τὰς θλίψεις ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου, ὄχι μόνον, λέγει, ὑπομένομεν, ἀλλὰ καὶ «ἐν αὐτῷ εὐφρανθήσεται ἡ καρδιά ἡμῶν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ἠλπίσασαμεν». Εἶνε ἀρκετὸν εἰς ἡμᾶς νὰ ὀνομαζώμεθα Χριστιανοί, διὰ νὰ διαφύγωμεν κάθε βλάβην ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν μας. Λέγεται ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶνε ἅγιον, ὄχι βεβαίως ἐπειδὴ περιέχει κάποιαν ἁγιαστικὴν δύναμιν εἰς τὰς συλλαβάς, ἀλλὰ διότι ὅλη ἡ ιδιότης τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἔννοια τῶν ἐξαιρετικῶν ιδιωμάτων πού θεωροῦνται εἰς αὐτὸν εἶνε ἁγία καὶ ἀγνή. «Γένοιτο, Κύριε, τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς, καθάπερ ἠλπίσασαμεν ἐπὶ σέ». Βλέπεις μὲ πόσῃ ἐπιτηδειότητι προσηυχήθη; Τὴν ἰδικὴν του διάθεσιν τὴν ἔκαμε μέτρον μὲ τὸ ὅποιον θὰ χορηγήσῃ πλουσίως ὁ Θεὸς τοὺς οἰκτιρμούς του. Τόσον μεγάλη, λέγει, νὰ εἶνε ἡ εὐσπλαγχνία σου εἰς ἡμᾶς, ὅση εἶνε ἡ ἐλπίς τὴν ὁποίαν ἠδυνήθημεν νὰ ἀναθέσωμεν εἰς σέ. Ὅλη δὲ ἡ ἐλπίς μας, ἃς ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἀνάπαυσιν⁶⁷, ὥστε, ἀφοῦ μετασχηματισθῆ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεώς μας⁶⁸, ἐννοήσωμεν ὅτι αὐτὸ τὸ ἴδιον ἔγινε σύμμορφον τοῦ σώματος τῆς δόξης⁶⁹.

Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

ΟΜΙΛΙΑ Ζ'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΔΓ' ΨΑΛΜΟΝ

«Τῷ Δαβίδ, ὁπότε ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον ἀβιμέλεχ, καὶ ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ ἀπῆλθεν».

1. Ἐπὶ δύο ὑποθέσεις ἔλκει ἡμᾶς ἡ ἔννοια τοῦ ψαλμοῦ. Τά τε ἐν τῇ Νομβᾷ τῇ πόλει τῶν ἱερέων γενόμενα παρὰ τοῦ 5 Δαβίδ, δοκεῖ οἰκείως ἔχειν τῇ ἐπιγραφῇ· τά τε ἐν τῇ Γέθ παρὰ τῷ Ἀγχούς τῷ βασιλεῖ τῶν ἄλλοφύλων. Ἐλλοίωσε μὲν γὰρ αὐτοῦ τὸ πρόσωπον καὶ ὅτε τῷ Ἀβιμέλεχ διελέγετο τῷ ἱερεῖ, κρύπτων μὲν τὴν φυγὴν, σπουδάζειν δὲ δὴ προστάγματι ὑπουργεῖν βασιλικῷ προσποιοῦμενος, ὅτε καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προ- 10 θέσεως ἔλαβε, καὶ τὴν ῥομφαίαν τοῦ Γολιάθ. Ἐλλοίωσε δὲ αὐτοῦ τὸ πρόσωπον καὶ ὅτε ἐν μέσοις τοῖς πολεμίοις ἀποληφθεῖς, ἐπειδὴ ἦσθετο αὐτῶν διαλεγομένων πρὸς ἀλλήλους, καὶ παρασκευαζομένων εἰς ἄμυναν. Εἶπον γάρ, φησὶν, οἱ παῖ- 15 γῆς; Οὐχὶ τούτῳ ἐξῆρχον ἐν χορῷ λέγουσαι, ἐπάταξε Δαβὶδ ἐν μυριάσιν αὐτοῦ, καὶ Σαοὺλ ἐν χιλιάσιν αὐτοῦ;». Καὶ ἐφοβήθη, φησί, Δαβὶδ ἀπὸ προσώπου Ἀγχούς, καὶ ἠλλοίωσε τὸ πρόσω- 20 πον αὐτοῦ κατ' ὀφθαλμοὺς αὐτῶν. Πῶς οὖν ἡ μὲν ἐπιγραφή ἀβιμέλεχ ὀνομάζει, ἡ δ' ἱστορία Ἀγχούς παραδίδωσι τὸν βα- 20 σιλέα Γεθθαίων; Τοιοῦτον λόγον τινὰ φθάσαντα ἐκ παραδό- σεως εἰς ἡμᾶς ἔχομεν, ὅτι οἱ βασιλεῖς τῶν ἄλλοφύλων κοινὸν

1. Μάρ. 2, 26. Ὁ Ἀβιάθαρ τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Μᾶρκος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀβιμέλεχ καὶ ἴσως συνιεράτευον καὶ οἱ δύο.

ΟΜΙΛΙΑ Ζ'
ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΓ' ΨΑΛΜΟΝ

«Τῷ Δαβίδ, ὅποτε ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον ἄβιμέλεχ, καὶ ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ ἀπῆλθεν».

1. Τὸ νόημα τοῦ ψαλμοῦ μᾶς ὑπενθυμίζει δύο ἱστορίας. Αὐτὰ ποῦ ἔκανεν ὁ Δαυὶδ εἰς τὴν Νομβᾶ, τὴν πόλιν τῶν ἱερέων, φαίνεται ὅτι συμφωνοῦν μὲ τὴν ἐπιγραφὴν· καὶ αὐτὰ ποῦ ἔκανε εἰς τὴν Γεθ εἰς τὸν Ἀγχούς τὸν βασιλέα τῶν ἄλλοφύλων. Διότι παρεμόρφωσε τὸ πρόσωπόν του καὶ ὅταν συνωμιλοῦσε μὲ τὸν ἱερέα Ἀβιμέλεχ, ἀφ' ἑνὸς μὲν κρύπτων τὴν φυγὴν του, ἀφ' ἑτέρου δὲ προσποιούμενος ὅτι προσπαθεῖ νὰ ἐκτελέσῃ βασιλικὴν προσταγὴν, ὅταν ἔλαβε καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως¹ καὶ τὴν ρομφαίαν τοῦ Γολιάθ². Παρεμόρφωσεν ἀκόμη τὸ πρόσωπόν του καὶ ὅταν ἀπέμεινεν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν, ἐπειδὴ ἀντελήφθη αὐτοὺς νὰ συζητοῦν μεταξὺ των καὶ νὰ προετοιμάζωνται διὰ ἄμυναν. Διότι εἶπαν, λέγει, οἱ δοῦλοι τοῦ Ἀγχούς μεταξὺ των· «Οὐχ οὗτος Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς τῆς γῆς; Οὐχὶ τούτῳ ἐξῆρχον ἐν χορῷ λέγουσαι, ἐπάταξε Δαβὶδ ἐν μυριάσιν αὐτοῦ, καὶ Σαοὺλ ἐν χιλιάσιν αὐτοῦ;»³. Καὶ ἐφοβήθη, λέγει, ὁ Δαυὶδ ἀπὸ τὸν Ἀγχούς, καὶ παρεμόρφωσε τὸ πρόσωπόν του ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς των. Πῶς λοιπὸν ἢ μὲν ἐπιγραφὴ τὸν ὀνομάζει ἄβιμέλεχ, ἢ δὲ ἱστορία ἀναφέρει τὸν Ἀγχούς ὡς βασιλέα τῶν Γεθθαίων; Ἐνα τέτοιον λόγον ἔχομεν καὶ ἡμεῖς, ὁ ὁποῖος ἔφθασε μέχρις ἡμῶν διὰ τῆς παραδόσεως, ὅτι δηλαδὴ οἱ βασιλεῖς τῶν ἄλλοφύλων εἶχον κοινὸν ὄνομα τὸ

2. Α' Βασ. 21, 1 - 10.

3. Α' Βασ. 21, 11.

μὲν εἶχον ὄνομα τὸ ἄβιμέλεχ, ἴδιον δὲ ἕκαστος δὲ προσηγορεύ-
 ετο. Ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐστὶ βασιλείας ἰδεῖν, καίσα-
 ρας λεγομένους κοινῶς καὶ ἀγούστους, ἄλλα δὲ τὰ κύρια ἑαυ-
 τῶν κεκτημένους ὀνόματα. Τοιοῦτον καὶ παρ' Αἰγυπτίοις ἐστὶ
 5 τὸ φαραώ. Φαίνεται γὰρ φαραώ λεγόμενος καὶ ὁ ἐπὶ Ἰωσήφ
 φαραώ καὶ ὁ ἐπὶ Μωϋσέως μετὰ τέσσαρας γενεάς ἐγεθρῆς
 βασιλεὺς Αἰγύπτου· φαραώ καὶ ὁ κατὰ τοῦ χρόνου Σολομῶν-
 τος· «Ἐλαβε γάρ, φησί, τὴν θυγατέρα φαραώ»· καὶ ὁ κατὰ τοὺς
 χρόνους τῆς προφητείας Ἰερεμίου φαραώ προσηγορεύετο.
 10 Οὕτω δὲ καὶ ἄβιμέλεχ κατὰ τοὺς χρόνους ἦν Ἀβραάμ· καὶ
 κατὰ τοὺς χρόνους Ἰσαάκ· καὶ ὁ νῦν λεγόμενος ἐπὶ τῶν καιρῶν
 Δαβίδ. Ἐπὶ μὲν γὰρ Ἀβραάμ εἴρηται, ὅτι «Καὶ εἶπεν ἄβιμέ-
 λεχ, καὶ Ὁχοζάθ ὁ νυμφαγωγὸς αὐτοῦ, καὶ Φιλόχ ὁ ἀρχι-
 στρατήγος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πρὸς Ἀβραάμ, λέγων». Καὶ
 15 πάλιν περὶ τοῦ Ἰσαάκ· «Ἐγένετο δὲ πολυχρόνιος ἐκεῖ. Παρα-
 κύφας δὲ ἄβιμέλεχ ὁ βασιλεὺς Φυλιστιεὶμ διὰ τῆς θυρίδος, εἶδε
 παίζοντα τὸν Ἰσαάκ μετὰ Ῥεβέκκας». Οὕτως οὖν καὶ νῦν κατὰ
 τοὺς χρόνους Δαβὶδ ἄβιμέλεχ εἴρηται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, τὸ κοι-
 νὸν τῆς βασιλείας ὄνομα. Ἀγχοὺς δὲ παραδέδοται ὑπὸ τῆς ἱστο-
 20 ρίας, ὅπερ ἰδίως ἦν αὐτῷ ἐκ γενετῆς ἐπικείμενον. Ἐπὶ τούτου
 τοίνυν ἠλλοίωσε ἐαυτοῦ τὸ πρόσωπον, παραφερόμενος ἐν ταῖς
 χερσὶ τῶν οἰκετῶν, καὶ φοφῶν παρὰ τὰς πύλας τῆς πόλεως,
 καὶ καταρρέων, φησί, τὰ σιέλα αὐτοῦ ἐπὶ τὸν πάγονα· ὥστε
 εἰπεῖν τὸν Ἀγχοὺς τοῖς παισὶ· Τί εἰσεφέρετε αὐτὸν πρὸς με;
 25 Μὴ ἐπιδέομαι ἐπιλήπτων ἐγώ, ὅτι εἰσηνέγκατε αὐτὸν ἐπιλη-
 πτεύεσθαι ἐπ' ἐμέ; Καὶ οὕτως ἀπολυθεὶς ἐκεῖθεν, διεσώθη,
 φησὶν, εἰς τὸ σπήλαιον Ὀδολλάμ. Ὡς οὖν ἐκ μεγάλου κινδύ-

ἀβιμέλεχ, ὡς ἰδιαίτερον δὲ μὲ ἐκεῖνο ποῦ προσεφωνεῖτο. Ὅπως εἶνε δυνατόν νὰ ἴδη κανεὶς καὶ ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς βασιλείας, κοινῶς νὰ ὀνομάζωνται καίσαρες καὶ αὐγουστοὶ, ἄλλα δὲ νὰ εἶνε τὰ κύρια ὀνόματα αὐτῶν. Παρόμοιον εἶνε καὶ τὸ ὄνομα φαραῶ εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Φαίνεται ὅτι φαραῶ ἐλέγετο ὁ βασιλεὺς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰωσήφ. Καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μωϋσέως, ὁ ὁποῖος ἀνηγορεύθη μετὰ τέσσαρας γενεάς, φαραῶ ἐλέγετο. Φαραῶ ἐλέγετο καὶ ὁ βασιλεὺς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Σολομῶντος. Διότι λέγει· «Ἐλαβε τὴν θυγατέρα φαραῶ»⁴· καὶ ὁ βασιλεὺς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ προφήτου Ἰερεμίου φαραῶ ὠνομάζετο. Ἔτσι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀβραάμ ὑπῆρχεν ἀβιμέλεχ· καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰσαάκ. Καὶ τώρα εἰς τοὺς καιροὺς τοῦ Δαυὶδ ὁ λεγόμενος ἀβιμέλεχ. Διότι καὶ περὶ τοῦ Ἀβραάμ ἐλέχθη ὅτι «Καὶ εἶπεν ἀβιμέλεχ, καὶ Ὁχοζάθ ὁ νυμφαγωγὸς αὐτοῦ, καὶ Φιλόχ ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πρὸς Ἀβραάμ, λέγων»⁵. Καὶ πάλιν περὶ τοῦ Ἰσαάκ· «Ἐγένετο δὲ πολυχρόνιος ἐκεῖ. Παρακύψας δὲ ἀβιμέλεχ ὁ βασιλεὺς Φυλιστιεὶμ διὰ τῆς θυρίδος, εἶδε παίζοντα τὸν Ἰσαάκ μετὰ Ῥεβέκκας»⁶. Ἔτσι λοιπὸν καὶ τώρα εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Δαυὶδ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τὸ κοινὸν ὄνομα τῆς βασιλείας ἀβιμέλεχ. Ἡ δὲ ἱστορία παρέδωσε τὸ ὄνομα Ἀγχούς, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐδόθη, ὅταν ἐγεννήθη. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς λοιπὸν αὐτοῦ παρεμόρφωσε τὸ πρόσωπόν του, καὶ ἐπλανᾶτο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὰ χέρια τῶν δούλων καὶ ἐφώναζεν ἀνάρθρως εἰς τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ ἔτρεχαν, λέγει, τὰ σάλια του εἰς τὴν γενειάδα του· ὥστε νὰ εἴπη ὁ Ἀγχούς εἰς τοὺς δούλους του· Διατί τὸν εἰσαγάγατε αὐτὸν πρὸς ἐμένα; Μήπως ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ ἐπιληπτικούς καὶ τὸν ἐφέρατε ἐδῶ διὰ νὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ ἐπιληψίαν ἐμπρὸς μου; ⁷ Καὶ ἔτσι, ἀφοῦ ἔμεινεν ἐλεύθερος ἀπὸ ἐκεῖ, διεσώθη, λέγει, εἰς τὸ σπήλαιον Ὀδολλάμ⁸. Ἐπειδὴ λοιπὸν διεσώθη ἀπὸ μεγάλου κίνδυνου, ἀνα-

7. Α' Βασ. 21, 12 - 14.

8. Α' Βασ. 22, 1.

νου διεκφυγών, ταύτην ἀναπέμπει τὴν εὐχαριστίαν τῷ ῥυσα-
 μένῳ αὐτὸν Θεῷ. «Εὐλογῆσω, φησί, τὸν Κύριον ἐν παντὶ και-
 ρῷ». Διεκφυγὼν ἐκ τοῦ θανάτου, οἶον ὄρους ἑαυτῷ τίθεται τῆς
 ζωῆς, τυπῶν ἑαυτοῦ τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ τῆς πολιτείας ἀκρι-
 5 βές· ὡς μηδένα καιρὸν διαλιμπάνειν τῆς εὐλογίας, ἀλλὰ καὶ
 μεγάλων καὶ μικροτέρων πραγμάτων ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀναφέρειν
 τὴν ἀρχήν. Οὐχὶ ἠγήσομαι, φησί, κατὰ τὴν ἔμμαντοῦ ἐπιμέλειαν
 γίνεσθαι, οὐδὲ ἐκ τῆς αὐτομάτου συντυχίας συμβαίνειν, ἀλλ'
 «ἐν παντὶ καιρῷ εὐλογῆσω τὸν Κύριον»· οὐκ ἐν ταῖς εὐημερίαις
 10 μόνον τοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς περιστατικοῖς καιροῖς. Ἐν-
 τεῦθεν μαθητευθεὶς ὁ ἀπόστολος, «Πάντοτε, φησί, χαίρετε,
 ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε». Ὁρᾷς ἡλικίη
 τοῦ ἀνδρὸς ἢ ἀγάπη; Οὐκ ἀπεδυσπέτει πρὸς τὴν συνέχειαν
 τῶν κακῶν, ὅτε οὐ μόνον πατρίδος ἀπελήλατο, καὶ συγγενείας,
 15 καὶ οἰκείων, καὶ κτημάτων, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολεμίους παραδο-
 θεὶς ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, μικροῦ διασπᾶσθαι παρ' αὐτῶν ἔμελλεν.
 Οὐκ εἶπε, μέχρι τίνος ἢ συνέχεια τῶν κακῶν; οὐκ ἀπεδυσπέ-
 τησε πρὸς τὴν παράτασιν τῆς θλίψεως, εἰδὼς «ὅτι ἢ θλίψις
 ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἢ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἢ δὲ δοκιμὴ
 20 ἐλπίδα». Τῷ ὄντι γὰρ τοῖς καλῶς παρεσκευασμένοις αἱ θλί-
 ψεις οἶονεῖ τροφαὶ τινές εἰσιν ἀθλητικαὶ καὶ γυμνάσια, ἐπὶ τὴν
 πατρῶαν δόξαν τὸν ἀγωνιστὴν προβιβάζουσαι· ὅταν λοιδοροῦ-
 μενοι εὐλογῶμεν, βλασφημούμενοι παρακαλῶμεν, καταπονοῦ-
 μενοι εὐχαριστῶμεν, θλιβόμενοι ἐπὶ τῇ θλίψει καυχώμεθα.
 25 Αἰσχρὸν γὰρ εὐλογεῖν μὲν ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς χρηστοτέροις, σιω-
 πᾶν δὲ ἐπὶ τοῖς σκυθρωποτέροις καὶ ἐπιπόνοις πράγμασιν. Ἄλ-
 λὰ τότε καὶ πλέον εὐχαριστεῖν δεῖ, εἰδότας ὅτι «ὃν ἀγαπᾷ Κύ-
 ριος, παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται». «Δια-

πέμπει αὐτήν τὴν εὐχαριστίαν εἰς τὸν Θεόν ποῦ τὸν ἐγλύτωσεν. «Εὐλογήσω», λέγει, «τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ». Ἄφοῦ διεσώθη ἀπὸ τὸν θάνατον, θέτει τρόπον τινὰ ὄρους διὰ τὴν ζωὴν του, διαμορφώνοντας τὴν ψυχὴν του σύμφωνα μὲ τὴν ὀρθὴν πολιτείαν· ὥστε εἰς κανένα καιρὸν νὰ μὴ διακόψη τὴν εὐχαριστίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ μεγάλα καὶ διὰ τὰ μικρά νὰ ἀποδίδῃ τὴν αἰτίαν εἰς τὸν Θεόν. Δὲν θὰ θεωρήσω, λέγει, ὅτι γίνονται αὐτὰ μὲ τὴν ἰδικὴν μου φροντίδα, οὔτε ὅτι συμβαίνουν αὐτομάτως ἀπὸ τὴν τύχην, ἀλλὰ εἰς κάθε εὐκαιρίαν θὰ εὐλογήσω τὸν Κύριον· ὄχι μόνον εἰς τὰ εὐχάριστα τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις. Ἄπο ἔδῳ καὶ ὁ ἀπόστολος ἔμαθε, καὶ λέγει· «Πάντοτε χαίrete, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε»⁹. Βλέπετε πόσο μεγάλη εἶνε ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνδρὸς; Δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του ἀπὸ τὰ συνεχόμενα κακά, ὅταν ὄχι μόνον ἐδιώχθη ἀπὸ τὴν πατρίδα, καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς, καὶ ἀπὸ τοὺς οἰκείους καὶ ἀπὸ τὰ κτήματά του, ἀλλὰ καὶ ὅταν ὀλίγον ἔλειψε νὰ θανατωθῆ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς εἰς τοὺς ὁποίους παρεδόθη ἀναγκαστικῶς. Δὲν εἶπεν, ἕως πότε θὰ συνεχισθοῦν τὰ κακά; δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του, ὅταν εἶδε νὰ παρατείνεται ἡ θλίψις, διότι ἐγνώριζεν ὅτι, «ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα»¹⁰. Πράγματι εἰς ἐκείνους ποῦ εἶνε καλὰ προετοιμασμένοι αἱ θλίψεις εἶνε ὡσάν μερικαὶ τροφαὶ κατάλληλοι δι' ἀθλητὰς καὶ γυμναστικαὶ ἀσκήσεις ποῦ ἀναβιβάζουν τὸν ἀγωνιστὴν εἰς τὴν προγονικὴν δόξαν· ὅταν εὐλογοῦμεν, ἐνῶ μᾶς ὀνειδίζουν, ὅταν παρακαλοῦμεν, ἐνῶ μᾶς ὑβρίζουν, ὅταν εὐχαριστοῦμεν, ἐνῶ καταπιεζόμεθα, ὅταν καυχώμεθα διὰ τὰς θλίψεις, αἱ ὁποῖαι μᾶς θλίβουν¹¹. Διότι εἶνε ἄσχημον νὰ εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰ καλὰ, νὰ σιωπῶμεν δὲ διὰ τὰ θλιβερά καὶ δύσκολα πράγματα. Ἄλλὰ τότε πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμεν ἀκόμη περισσότερο, διότι γνωρίζομεν ὅτι «ὄν ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὄν παραδέχεται»¹². «Διαπαντὸς ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στό-

11. Α' Κορ. 4, 12· Ρωμ. 5, 3.

12. Παροιμ. 3, 12· Ἑβρ. 12, 6.

παντός ἢ αἰνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου». Δοκεῖ ἀδύνατόν τι ἐπαγγέλλεσθαι ὁ προφήτης. Πῶς γὰρ διαπαντός ἢ αἰνεσις τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ στόματι ἀνθρώπου εἶναι δύναται; Ὅτε διαλέγεται τὰς συνήθεις καὶ βιοτικὰς ὁμιλίας, οὐκ ἔχει τὸν αἶνον 5 τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ στόματι. Ὅτε καθεύδει, σιωπήσεται πάντως. Ἐσθίοντος δὲ καὶ πίνοντος πῶς ἐνεργήσει τὸ στόμα τὴν αἶνεσιν; Πρὸς δὴ τοῦτο λέγομεν, ὅτι ἐστὶ μὲν τι καὶ νοητὸν στόμα τοῦ ἔνδον ἀνθρώπου, ᾧ τρέφεται μεταλαμβάνων τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, ὅς ἐστιν ἄρτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. Περὶ ἐκεί-
 10 νου τοῦ στόματος καὶ ὁ προφήτης φησὶν, ὅτι «Τὸ στόμα μου ἤνοιξα, καὶ εἴλκυσα πνεῦμα». Ἐκεῖνο καὶ ὁ Κύριος προκαλεῖται ἡμᾶς εὐρύχωρον ἔχειν εἰς ὑποδοχὴν ἀφθονωτέραν τῶν τροφῶν τῆς ἀληθείας. «Πλάτυνον γὰρ, φησί, τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό». Δύναται οὖν ἡ ἐντετυπωμένη ἀπαξ καὶ οἶονεὶ ἐσφρα-
 15 γισμένη τῷ ἡγεμονικῷ τῆς ψυχῆς περὶ Θεοῦ ἔννοια, αἰνεσις ὀνομάζεσθαι Θεοῦ, διαπαντός ἐνυπάρχουσα τῇ ψυχῇ. Δύναται δὲ καί, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ὑποθήκην, ὁ σπουδαῖος πάντα ποιεῖν εἰς δόξαν Θεοῦ, ὥστε πᾶσαν προᾶξιν, καὶ πᾶν ῥῆμα, καὶ πᾶσαν ἐνέργειαν νοερὰν, αἰνέσεως ἐπέχειν δύναμιν. Εἴτε γὰρ
 20 ἐσθίει ὁ δίκαιος, εἴτε πίνει, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖ. Τοῦ τοιοῦτου καθεύδοντος ἢ καρδιά ἐργήγορεν, κατὰ τὸν εἰπόντα ἐν τῷ Ἄσματι τῶν ἁσμάτων· («Ἐγὼ καθεύδω, καὶ ἡ καρδιά μου γρηγορεῖ»). Ὡς γὰρ ἐπὶ πολὺ τὰ καθ' ὑπνον φαντάσματα τῆς μεθημερινῆς ἐννοίας ἐστὶν ἀπηχήματα.

25 2. («Ἐν τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ μου»). Μηδεὶς, φησί, τὴν ἐμὴν ἐπίνοιαν, καθ' ἣν διεσώθην ἐκ τῶν κινδύνων,

13. Ἰωάν. 6, 33.

14. Ψαλ. 118, 131.

15. Ψαλ. 80, 11.

16. Α' Κορ. 10, 31.

μάτι μου». Μοῦ φαίνεται πῶς ὁ προφήτης βεβαιώνει διὰ κάτι πού εἶνε ἀκατόρθωτον. Διότι πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ εὑρίσκειται συνεχῶς ἡ αἴνεσις τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀνθρώπου; Ὅταν συζητῆ διὰ τὰς συνηθισμένας βιοτικὰς ὑποθέσεις, δὲν ἔχει τὸν αἶνον τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ στόμα. Ὅταν κοιμᾶται, ὅπωςδὴποτε θὰ σιωπᾷ. Ὅταν δὲ τρώγῃ καὶ πίνῃ, πῶς θὰ ἐκπληρώσῃ τὸ στόμα τὴν αἴνεσιν; Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ λέγομεν, ὅτι ὑπάρχει καὶ κάποιο νοητὸν στόμα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὸ ὁποῖον τρέφεται, ὅταν μεταλαμβάνῃ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, ὁ ὁποῖος εἶνε ὁ ἄρτος πού κατέβη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ¹³. Περὶ ἐκείνου τοῦ στόματος λέγει καὶ ὁ προφήτης, ὅτι «Τὸ στόμα μου ἤνοιξα, καὶ εἴλकुσα πνεῦμα»¹⁴. Καὶ ὁ Κύριος μᾶς προσκαλεῖ νὰ ἔχωμεν εὐρύχωρον ἐκεῖνο τὸ στόμα διὰ νὰ ὑποδεχθῆ μὲ περισσοτέραν ἀφθονίαν τὰς τροφὰς τῆς ἀληθείας. Διότι λέγει· «Πλάτυνον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό»¹⁵. Δύναται λοιπὸν νὰ ὀνομάζεται αἴνεσις Θεοῦ ἢ περὶ Θεοῦ ἔννοια, ἡ ὁποία ὑπάρχει διαπαντὸς μέσα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἡ ὁποία ἅπαξ ἀπετυπώθη καὶ ἔθεσε τὴν σφραγίδα τῆς εἰς τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς. Δύναται δέ, σύμφωνα μὲ τὴν ἀποστολικὴν παραγγελίαν, ὁ ἄξιος νὰ πράττῃ τὰ πάντα πρὸς δόξαν Θεοῦ, ὥστε κάθε πράξις, καὶ κάθε λόγος, καὶ κάθε πνευματικὴ ἐνέργεια νὰ ἰσοδυναμῆ μὲ αἴνεσιν. Διότι ὁ δίκαιος, εἴτε τρώγει εἴτε πίνει, πράττει τὰ πάντα πρὸς δόξαν Θεοῦ¹⁶. Ἐνας τέτοιος ἄνθρωπος, ὅταν κοιμᾶται, ἡ καρδία του ἀγρυπνεῖ, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνον πού λέγει εἰς τὸ Ἅσμα τῶν ἁσμάτων· «Ἐγὼ καθεύδω, καὶ ἡ καρδία μου γρηγορεῖ»¹⁷. Διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ φανταστικαὶ παραστάσεις τοῦ ὕπνου εἶνε ἀπηχήσεις τῆς καθημερινῆς σκέψεως.

2. «Ἐν τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ μου». Κανείς, λέγει, νὰ μὴν ἐπαινέσῃ τὴν ἰδικήν μου ἐπινόησιν, μὲ τὴν ὁποῖαν διεσώθην ἀπὸ τοὺς κινδύνους. Διότι ἡ σωτηρία δὲν ὀφείλεται

17. Ἅσμ. 5, 2. Κατὰ τοὺς Ὁ' τὸ χωρίον ἔχει «ἀγρυπνεῖ» ἀντὶ «γρηγορεῖ».

ἐπαινεῖτω. Οὐ γὰρ ἐν δυνάμει ἀνθρώπου, οὐδὲ ἐν σοφίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ σωτηρία. «Μὴ καυχᾶσθω, φησὶν, ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, μήτε ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μήτε ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ· ἀλλ' ἢ ἐν τούτῳ καυ-
 5 χᾶσθω ὁ καυχώμενος, ἐν τῷ στυγεῖν καὶ γινώσκειν Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ». Ὁρᾷς τὸν ἀπόστολον πῶς τοὺς συνεργοὺς τοῦ Εὐαγγελίου ἐπαινεῖ; «Ὁς ἐστὶ σύνδουλος καὶ διάκονος ὑμῶν ἐν Κυρίῳ». Ἐὰν μέντοι τις ἐπὶ σώματος κάλλει, ἢ γονέων περιφανείᾳ ἐπαινεῖται, οὐκ ἐν Κυρίῳ ἐπαινεῖται αὐτοῦ ἢ ψυχῇ,
 10 ἀλλ' ἐν τῇ ματαιότητί ἐστὶ τῶν τοιούτων ἕκαστος. Οὐδὲ γὰρ αἱ μέσαι τέχναι τὸ ἀληθινῶς ἐπαινετὸν ἔχουσι, κυβερνήται, ἱατροί, ῥήτορες, ἢ ἀρχιτέκτονες πόλεις οἰκοδομοῦντες, ἢ πρυμνίδας, ἢ λαβυρίθους, ἢ ἄλλας τινὰς δαπανηρὰς ἢ ὑπερόγκους οἰκοδομημάτων κατασκευᾶς. Οἱ ἐπὶ τούτοις ἐπαινούμενοι,
 15 οὐκ ἐν Κυρίῳ ἔχουσι τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν. Ἀρκεῖ ἡμῖν πρὸς ἅπαν ἀξίωμα τὸ τηλικούτου Δεσπότητος δούλους ἡμᾶς ὀνομάζεσθαι. Οὐ δῆπου γὰρ βασιλεῖ μὲν τις ὑπηρετῶν μέγα φρονήσει, διὰ τὸ ἐν τῇδε τῇ τάξει τῆς ὑπηρεσίας τετάχθαι· Θεῷ δὲ καταξιωθείς λατρεύειν, ἀλλαχόθεν τοὺς ἐπαίνους ἑαυτῷ περινοήσει,
 20 ὡς οὐκ ἀρκούσης αὐτῷ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Κυρίου, πρὸς πᾶσαν δόξης καὶ περιφανείας ὑπερβολήν. «Ἐν τῷ Κυρίῳ οὖν ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ μου». Ἐπειδὴ ἄνευ πολέμου, φησὶ, κατωρθώθη μοι ἡ σωτηρία ἐκ μόνης τῆς κατὰ πρόσωπον ἀλλοιώσεως, διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ
 25 συνεργίας, ἀπατηθέντων τῶν πολεμίων· «Ἐκουσάτωσαν πραεῖς», ὅτι δυνατὸν καὶ ἡσυχάζοντας ἐγεῖραι τρόπαιον, καὶ μὴ μαχομένου νικητὰς ἀποφανθῆναι· «Καὶ εὐφρανθήτωσαν», βεβαιού-

εἰς τὴν δύναμιν ἀνθρώπου οὔτε εἰς τὴν σοφίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Λέγει λοιπὸν· «Μὴ καυχάσθω ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, μήτε ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μήτε ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, ἐν τῷ συνιεῖν καὶ γινώσκειν Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ»¹⁸. Βλέπεις πῶς ἐπαινεῖ ὁ ἀπόστολος τοὺς συνεργάτας τοῦ Εὐαγγελίου; «Ὁς ἐστὶ σύνδουλος καὶ διάκονος ὑμῶν ἐν Κυρίῳ»¹⁹. Ἐάν λοιπὸν κάποιος ἐπαινεῖται διὰ τὴν ὠραιότητα τοῦ σώματος ἢ διὰ τοὺς ἐνδόξους γονεῖς, ἢ ψυχὴ αὐτοῦ δὲν ἐπαινεῖται ἐν Κυρίῳ, ἀλλὰ ὁ καθένας εὐρίσκεται εἰς τὴν ματαιότητα τῶν τοιούτων πραγμάτων. Διότι οὔτε αἱ μέσαι τέχναι²⁰ ἀποτελοῦν ἀντικείμενον ἀληθινοῦ ἐπαίνου δηλαδὴ κυβερνεῖται, ἰατροί, ῥήτορες, ἢ ἀρχιτέκτονες ποῦ κτίζουσι πόλεις, ἢ πυραμίδας, ἢ λαβυρίνθους ἢ μερικὰ ἄλλα πολυέξοδα καὶ ὑπερμεγέθη κτηριακὰ συγκροτήματα. Ἐκεῖνοι ποῦ ἐπαινοῦνται δι' αὐτὰ, δὲν ἔχουσι τὴν ψυχὴν των εἰς τὸν Κύριον. Εἶνε ἀρκετὸν εἰς ἡμᾶς πάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο ἀξίωμα νὰ ὀνομαζώμεθα δοῦλοι ἑνὸς τόσο μεγάλου Δεσπότη. Βεβαίως δὲν θὰ ὑπερηφανευθῆ κάποιος ποῦ ὑπηρετεῖ τὸν βασιλέα, ἐπειδὴ ἔχει τοποθετηθῆ εἰς μίαν τάξιν ὑπηρεσίας· ἐπειδὴ ὁμως ἠξιώθη νὰ λατρεύῃ τὸν Θεόν, θὰ ἐπινοήσῃ ἐπαίνους διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ ἄλλου, ὡσάν νὰ μὴ εἶνε ἀρκετὸν εἰς αὐτὸν τὸ ὅτι τὸν ἐκάλεσεν ὁ Κύριος νὰ τὸν ἀνυψώσῃ πάνω ἀπὸ κάθε δόξαν καὶ λαμπρότητα. «Ἐν τῷ Κυρίῳ» λοιπὸν «ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ μου». «Ἀκουσάτωσαν πραεῖς καὶ εὐφρανθήτωσαν». Ἐπειδὴ, λέγει, χωρὶς πόλεμον ἐπετεύχθη ἡ σωτηρία μὲ μόνην τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ προσώπου μὲ τὴν ὁποῖαν ἐξηπατήθησαν οἱ ἐχθροὶ διὰ τῆς βοήθειας τοῦ Θεοῦ, «ὡς ἀκούσουσι οἱ πραεῖς», ὅτι εἶνε δυνατὸν καὶ ὅταν εἰρηνεύουσι νὰ ὑψώνουσι τρόπαια, καὶ ἔταν δὲν μάχωνται νὰ ἀποδεικνύονται νικηταί. «Καὶ ὡς εὐφρανθοῦν», ἀφοῦ ἐνισχυθοῦν εἰς τὴν πραό-

20. Μέσαι τέχναι λέγονται αἱ μεταξύ τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ τῶν βαναύσων ἢ χειρονακτικῶν εὐρισκόμεναι, αἱ μικταί, αἱ συνδυάζουσαι τὸ ὠραῖον ἐκ τῶν μὲν καὶ τὸ ὠφέλιμον ἐκ τῶν δέ.

μενοι εἰς τὴν πραότητα τῷ κατ' ἐμὲ ὑποδείγματι. Ἔλαβον γὰρ ταύτην τὴν χάριν παρὰ Θεοῦ, ἐπειδὴ κατώρθωσα τὴν πραότητα. «Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαβὶδ, καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ». Μεγίστη γὰρ τῶν ἀρετῶν ἡ πραότης· διὸ καὶ τοῖς μακα-
 5 ρισμοῖς ἐγκατείλεται. «Μακάριοι γάρ, φησὶν, οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν». Ἐκείνη γὰρ ἡ γῆ, ἡ ἐπουράνιος Ἱερουσαλήμ, οὗ γίνεται τῶν μαχομένων λάφυρον, ἀλλὰ μακροθύμων καὶ πραυπάθων ἀνδρῶν πρόκειται κληρονομία. Ἰσον δὲ δύναται τό, «ἀκουσάτωσαν πραεῖς», καὶ τό, ἀκουσά-
 10 τωσαν οἱ Χριστοῦ μαθηταί. Τάχα δὲ προφητικῶς βούλεται μέχρῃς ἡμῶν διαβῆναι τὸ θαῦμα τῆς τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας. Ἀκουσάτωσαν γὰρ οἱ πολλαῖς ὕστερον γενεαῖς γενήσεσθαι τοῦ Χριστοῦ μαθηταὶ μέλλοντες. Τούτους γὰρ ὠνόμασε πραεῖς, οἷς ὁ Κύριος διαλέγεται· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραὺς εἰμι καὶ
 15 ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ». Οἱ κατεσταλμένοι τὰ ἦθη καὶ παντὸς πάθους ἀπηλλαγμένοι, ὡς μηδεμίαν ἔχειν ταραχὴν ἐνοικοῦσαν αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, οὗτοι πραεῖς προσαγορεύονται. Διὸ καὶ Μωϋσῆς μεμαρτύρηται πραὺς εἶναι παρὰ πάντας ἀνθρώπους ἐπὶ τῆς γῆς.

20 3. «Μεγαλύνετε τὸν Κύριον σὺν ἐμοί». Πρέποντα ἑαυτῷ χορὸν εἰς δοξολογίαν τοῦ Κυρίου παραλαμβάνει. Μηδεὶς ταραχώδης, μηδὲ τεθορυβημένος, μηδὲ ἐκ τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς τὴν ψυχὴν παροιστρῶν ἐγκαταμιγίτω μοι, ἀλλ' ὑμεῖς οἱ πραεῖς, οἱ τὸ βεβηκὸς καὶ εὐσταθὲς τῆς ψυχῆς κατωρθωκότες, τὸ δὲ
 25 κωθρὸν καὶ ὑπνώδες πρὸς τὰς τῶν καθηκόντων ἐνεργείας ἀποσειόμενοι, ὑμεῖς μεγαλύνετε τὸν Κύριον σὺν ἐμοί. Μεγαλύνει δὲ τὸν Κύριον ὁ μεγάλη διανοία καὶ γαύρω τῷ φρονήματι καὶ

τητα μὲ τὸ ἰδικόν μου παράδειγμα. Ἔλαβα αὐτὴν τὴν εὐλογίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐπειδὴ ἐπέτυχα τὴν πραότητα. «Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαβίδ, καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ»²¹. Ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ τὰς ἀρετὰς εἶνε ἡ πραότης· διὰ τοῦτο συμπεριελήφθη καὶ εἰς τοὺς μακαρισμοὺς. Διότι λέγει· «Μακάριοι οἱ πραεῖς ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν»²². Ἐκείνη λοιπὸν ἡ γῆ, ἡ ἐπουράνιος Ἱερουσαλήμ δὲν κατακτᾶται ὡς λάφυρον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μάχονται, ἀλλὰ προβάλλεται ὡς κληρονομία τῶν μακροθύμων καὶ πράων ἀνθρώπων. Εἶνε δὲ ἰσοδύναμον τὸ «ἀκουσάτωσαν πραεῖς» καὶ τὸ «ἀκουσάτωσαν οἱ Χριστοῦ μαθηταί». Ἴσως δὲ θέλει ὡς προφητεία νὰ φθάσῃ μέχρις ἡμῶν τὸ θαῦμα τῆς εὐεργεσίας του ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Ἄς τὸ ἀκούσουν λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ πρόκειται ὕστερα ἀπὸ πολλὰς γενεὰς νὰ γίνουν μαθηταί τοῦ Χριστοῦ. Αὐτοὺς ὠνόμασε πραεῖς, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ Κύριος λέγει· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῦς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ»²³. Ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν σεμνά ἦθη καὶ εἶνε ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ κάθε πάθος ὀνομάζονται πραεῖς, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν καμμίαν ἀνησυχίαν νὰ κατοικήσῃ εἰς τὰς ψυχὰς των. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς ἔχει μαρτυρηθῆ ὅτι εἶνε πρᾶος περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς²⁴.

3. «Μεγαλύνετε τὸν Κύριον σὺν ἐμοί». Παραλαμβάνει διὰ τὴν δοξολογίαν τοῦ Κυρίου χορωδίαν ποὺ ταιριάζει εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Κανεὶς τεταραγμένος, οὔτε ἀνήσυχος, οὔτε ἐκεῖνος ποὺ ἐρεθίζει τὴν ψυχὴν του μὲ τὰ σαρκικά πάθη νὰ μὴν ἀναμιχθῆ μαζί μου, ἀλλὰ ἐσεῖς οἱ πρᾶοι, οἱ ὁποῖοι ἐπετύχατε τὴν ἀταραξίαν καὶ σταθερότητα τῆς ψυχῆς καὶ ἀπεβάλατε τὴν νωθρότητα καὶ τὸ νυσταλέον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων σας, ἐσεῖς νὰ μεγαλύνετε τὸν Κύριον μαζί μου. Μεγαλύνει δὲ τὸν Κύριον ἐκεῖνος ποὺ ὑπομένει τοὺς πειρασμοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας μὲ μεγάλας σκέψεις καὶ μὲ ὑπερήφανον καὶ ἀνυψω-

23. Ματθ. 11, 29.

24. Ἀριθ. 12, 3.

ἐπιημένω τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας πειρασμοὺς ὑπομένων.
 Ἔπειτα δέ, καὶ ὁ μεγάλη τῇ διανοίᾳ καὶ θεωρήμασι βαθυτά-
 τοις τὰ μεγέθη τῆς κτίσεως καθορῶν, ἴν' ἐκ τοῦ μεγέθους καὶ
 τῆς καλλονῆς τῶν κτισμάτων τὸν γενεσιουργὸν αὐτῶν θεωρήσῃ.
 5 Ὅσῳ γάρ τις ἐπὶ πλεῖον ἐμβαθύνει τοῖς λόγοις καθ' οὓς γεγέ-
 νηται τὰ ὄντα, καὶ καθ' οὓς οἰκονομεῖται, τοσοῦτω μᾶλλον
 θεωρεῖ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυ-
 τῷ, μεγαλύνει τὸν Κύριον. Ἐπεὶ οὖν εἰς νοῦς καὶ ἐνὸς ἀνδρὸς
 μελέτη, οὐδὲ πρὸς βραχὺ ἀνταρκεῖ πρὸς τὴν τῶν μεγαλείων
 10 τοῦ Θεοῦ κατάληψιν, πάντας ὁμοῦ τοὺς πραεῖς εἰς τὴν κοινω-
 νίαν ταύτης τῆς ἐνεργείας παραλαμβάνει. Δεῖ γὰρ πᾶσαν σχο-
 λὴν ἄγειν ἀπὸ θορύβων τῶν ἕξωθεν, καὶ πᾶσαν ἡσυχίαν ἐν τῷ
 κρουπτῷ τῆς καρδίας βουλευτηρίῳ ποιήσαντα, οὕτως ἐπιβάλ-
 λειν τῇ θεωρίᾳ τῆς ἀληθείας. Ἀκούεις τοῦ ἑξομολογουμένου
 15 τὴν ἁμαρτίαν, τί φησιν; («Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμὸς μου».)
 Οὐ μόνον δὲ θυμὸς, ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμία, καὶ δειλία, καὶ φθόνος
 ὀφθαλμὸν ψυχῆς ἐκταράσσει· καὶ ἀπαξαιπῶς, πάντα τὰ πάθη
 συγχυτικά καὶ ἐκταρακτικά τοῦ διορατικοῦ τῆς ψυχῆς ἐστι.
 Καὶ ὡς οὐ δυνατὸν τεθολωμένῳ ὀφθαλμῷ ἀκριβῆ λαβεῖν τῶν
 20 ὄρατῶν τὴν κατάληψιν, οὕτως οὐδὲ τεθολωμένη καρδίᾳ τῇ
 κατανοήσει τῆς ἀληθείας ἐπιβαλεῖν. Ἀναχωρῆσαι οὖν δεῖ τῶν
 τοῦ κόσμου πραγμάτων, καὶ μήτε δι' ὀφθαλμῶν, μήτε δι' ὤ-
 των, μήτε δι' ἄλλης τινὸς αἰσθήσεως ἐπεισάγειν ἄλλοτρίους
 λογισμοὺς τῇ ψυχῇ. Θορύβων γὰρ ἀσιγήτων καὶ στάσεων ἀδιαλ-
 25 λάκτων ἀναπιμπλῶσι τὰ ἔνδον οἱ τοῦ φρονήματος τῆς σαρκὸς
 ἐπανιστάμενοι πόλεμοι. («Ἐξεζήτησα τὸν Κύριον, καὶ ἐπήκου-
 σέ μου»). Ταῦτα, φησὶν, ἀκουσάτωσαν οἱ πραεῖς, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ
 καιρῷ ἐκείνῳ τῷ χαλεπῷ, ὅτε πᾶς μὲν θυμὸς τῶν μνησικακούν-
 των ἐκινεῖτο κατ' ἐμοῦ, πᾶσα δὲ χεὶρ ἐπ' ἐμὲ ὠπλίζετο, γυ-
 30 μνὸς δὲ ἐγὼ καὶ ἄοπλος ἑτοιμὸς εἰς πᾶσαν αἰκίαν ἐξεκείμην

μένον φρόνημα. Ἀκόμη δὲ καὶ ἐκεῖνος ποῦ παρατηρεῖ τὰ μεγαλεῖα τῆς κτίσεως μὲ μεγάλας σκέψεις καὶ βαθυτάτους στοχασμούς, ὥστε ἀπὸ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν κτισμάτων νὰ γνωρίσῃ τὸν δημιουργόν. Διότι ὅσον περισσότερο ἐμβαθύνει κανεὶς εἰς τοὺς λόγους σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους ἐδημιουργήθησαν τὰ ὄντα καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους κυβερνῶνται, τόσο περισσότερο βλέπει τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Κυρίου, καὶ ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του μεγαλύνει τὸν Κύριον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἓνας νοῦς καὶ ἡ ἐπιμέλεια ἑνὸς ἀνθρώπου οὔτε δι' ὀλίγον εἶνε ἀρκετὴ διὰ τὴν κατανόησιν τῶν μεγαλειῶν τοῦ Θεοῦ, παραλαμβάνει ὅλους μαζί τοὺς πρᾶεῖς διὰ νὰ συμμετέχουν εἰς αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν. Πρέπει νὰ ἡσυχάσῃ ἀπολύτως ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς θορύβους, καὶ ἀφοῦ ἀποκτήσῃ ἀπόλυτον ἡσυχίαν εἰς τὸ κρυφὸν βουλευτήριον τῆς καρδίας του, ἔτσι νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἀκοῦς τί λέγει ἐκεῖνος ποῦ ἐξομολογεῖται τὴν ἀμαρτίαν του; «Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμὸς μου»²⁵. Ὁχι δὲ μόνον ὁ θυμὸς συνταράσσει τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιθυμία, καὶ ἡ δειλία, καὶ ὁ φθόνος· καὶ γενικῶς ὅλα τὰ πάθη προκαλοῦν σύγχυσιν καὶ ταραχὴν εἰς τὴν διορατικότητά τῆς ψυχῆς. Καὶ ὅπως ὁ θολωμένος ὀφθαλμὸς δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ ἀκριβῶς τὰ πράγματα ποῦ φαίνονται, ἔτσι οὔτε ἡ θολωμένη καρδιά δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἀληθείας. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, καὶ νὰ μὴ βάζῃ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν ξένους λογισμοὺς οὔτε διὰ τῶν ὀφθαλμῶν οὔτε διὰ τῶν αὐτιῶν οὔτε διὰ μέσου κάποιας ἄλλης αἰσθήσεως. Διότι οἱ πόλεμοι ποῦ ξεσηκώνονται ἀπὸ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς γεμίζουν τὸ ἐσωτερικὸν μὲ ἀσιγήτους θορύβους καὶ μὲ ἀσυμβιβάστους ἐπαναστάσεις. «Ἐξεζήτησα τὸν Κύριον, καὶ ἐπήκουσέ μου». Αὐτά, λέγει, ἄς τ' ἀκούσουν οἱ πρᾶοι, ὅτι δηλαδὴ ἐγὼ κατὰ τὴν δύσκολον ἐκείνην περίστασιν, ὅταν ὄλος ὁ θυμὸς τῶν μνησικακῶν ἐστρέφετο ἐναντίον μου, καὶ κάθε χέρι ὑψώνετο ὠπλισμένον ἐπάνω μου καὶ ἐγὼ γυμνὸς καὶ ἄοπλος ἤμουν ἐκτεθειμένος εἰς κάθε προσβολὴν ἐκ μέρους

τοῖς πολεμίοις, τότε οὐ συνεχύθη τούς διαλογισμούς τῷ φόβῳ, οὐκ ἐξεκρούσθη ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐννοίας, οὐκ ἀπέγνων τῆς ἔμμαντος σωτηρίας, ἀλλ' ἐξεζήτησα τὸν Κύριον. Οὐχὶ ἐζήτησα μόνον, ἀπλῆν τινα καὶ χρονικὴν πρὸς τὸν Κύριον ἐλπίδα, 5 ἀλλ' ἐξεζήτησα. Πλεῖον γὰρ τι δηλοῖ παρὰ τὸ ζητῆσαι ἢ ἔμφασιν τοῦ ἐκζητῆσαι, ὡς καὶ παρὰ τὴν ἔρευναν ἢ ἐξερευνῆσαι. («Ἐξέλιπον γὰρ ἐξερευνητὴς ἐξερευνήσεις»). Πολλὴν οὖν τινα σχολὴν καὶ ἀταραξίαν ὁ λόγος παρίστησιν διὰ τῆς ἐκζητήσεως.

4. «Καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων μου ἐρρύσατό με). Πᾶσα 10 ἢ τοῦ δικαίου ζωὴ τεθλιμμένη ἐστὶ, καὶ «στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἢ ὁδός»: καὶ «πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων»). Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀπόστολός φησιν· («Ἐν παντὶ θλιβόμενοι), καί· («Ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν»). Ῥύεται δὲ ἐκ θλίψεως τοὺς ἁγίους αὐτοῦ ὁ Θεός, οὐκ ἀδοκιμάστους 15 αὐτοὺς καταλιμπάνων, ἀλλὰ τὴν ὑπομονὴν αὐτοῖς χαριζόμενος. Εἰ γὰρ «ἢ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἢ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν»: ὁ τὴν θλίψιν ἀφαιρούμενος τῆς δοκιμῆς ἑαυτὸν ἀπεστέρησεν. Ὡς οὖν οὐδεὶς στεφανοῦται ἄνευ ἀνταγωνιστοῦ, οὕτως οὐδὲ δόκιμος ἀποφανθῆναι δύναται εἰ μὴ διὰ θλίψεων. 20 («Ἐκ πασῶν οὖν τῶν θλίψεων ἐρρύσατό με), οὐχὶ μὴ ἔων με θλίβεσθαι, ἀλλὰ σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν χαριζόμενος. («Προσέλθετε πρὸς αὐτόν, καὶ φωτίσθητε· καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ κατασυχνηθῆ). Τοῖς καθημένοις ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου, τούτοις παρακελεύεται 25 προσελθεῖν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐγγίσει αὐτοῦ ταῖς ἀκτίσι τῆς θεότητος, ἵν' ἐκ τοῦ προσεγγισμοῦ ἐλλαμφθῆντες τῇ ἀληθείᾳ, χάριτι τὸν φωτισμὸν αὐτοῦ εἰς ἑαυτοὺς χωρήσωσιν. Ὡσπερ γὰρ

τῶν ἐχθρῶν μου, τότε δὲν διεταράχθησαν αἱ σκέψεις μου ἀπὸ τὸν φόβον, δὲν ἐγκατέλειψα τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ, δὲν ἀπηλπίσθησα διὰ τὴν σωτηρίαν μου, ἀλλὰ ἐξεζήτησα τὸν Κύριον. Ὅχι μόνον ἐζήτησα, κάποιαν ἀπλήν καὶ δι' ὠρισμένον χρόνον ἐλπίδα πρὸς τὸν Κύριον, ἀλλ' ἐξεζήτησα. Ἡ ἔμφασις τοῦ ἐκζητήσαι φανερῶνει κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸ ζητήσαι, ὅπως καὶ ἡ ἐξερευνήσις ἀπὸ τὴν ἔρευνα. Διότι λέγει: «Ἐξέλιπον ἐξερευνῶντες ἐξερευνήσεις»²⁶. Ὁ λόγος λοιπὸν παρουσιάζει διὰ τῆς ἐκζητήσεως κάποιαν μεγάλην ἠσυχίαν καὶ ἀταραξίαν.

4. «Καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων μου ἐρρῦσατό με». Ὁλόκληρος ἡ ζωὴ τοῦ δικαίου εἶνε γεμάτη θλίψεις, καὶ «στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός»²⁷. καὶ «πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων»²⁸. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀπόστολος λέγει: «Ἐν παντὶ θλιβόμενοι»²⁹. καὶ ὅτι «Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν»³⁰. Σῶζει δὲ ὁ Θεὸς τοὺς ἁγίους τοῦ ἀπὸ τὴν θλίψιν, ὅχι μὲ τὸ νὰ τοὺς ἀφήνῃ χωρὶς δοκιμασίας, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ τοὺς χαρίζῃ τὴν ὑπομονήν. Διότι ἐὰν «ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν»³¹ ἐκεῖνος πού ἀφαιρεῖ τὴν θλίψιν, στερεῖ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τῆς δοκιμασίας. Ὅπως λοιπὸν κανεὶς δὲν στεφανώνεται χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀντίπαλος, ἔτσι καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδειχθῇ δόκιμος παρὰ μόνον διὰ τῶν θλίψεων. Ἀπὸ ὅλας λοιπὸν τὰς θλίψεις μὲ ἔσωσεν, ὅχι διότι δὲν μὲ ἄφησε νὰ θλίβωμαι, ἀλλὰ διότι μοῦ ἐχάρισε μαζί μὲ τὸν πειρασμὸν καὶ τὴν ἐκβασιν, ὥστε νὰ δύναμαι νὰ τὸν ὑποφέρω³². «Προσέλθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε· καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ κατασχυθῆ». Ὅσους κάθονται εἰς τὸ σκοτάδι καὶ εἰς τὴν σκιάν τοῦ θανάτου³³, αὐτοὺς τοὺς παραγγέλλει νὰ πλησιάσουν πρὸς τὸν Κύριον καὶ νὰ ἐγγίσουν τὰς ἀκτῖνας τῆς θεότητός του, ὥστε μὲ τὸ πλησίασμα αὐτὸ ἀφοῦ φωτισθοῦν μὲ τὴν ἀλήθειαν, δεχθοῦν μέσα τους διὰ τῆς χάριτος τὸν φωτισμὸν αὐτοῦ. Καὶ

29. Β' Κορ. 4, 8.

30. Πράξ. 14, 22.

31. Ρωμ. 5, 3.

32. Α' Κορ. 10, 13.

33. Ἦσ. 9, 2· Ματθ. 4, 16.

τὸ αἰσθητὸν τοῦτο φῶς οὐ πᾶσιν ὁμοίως ἀνατέλλει, ἀλλὰ τοῖς ἔχουσιν ὀφθαλμούς, καὶ ἐργηγοροσί, καὶ ὑπ' οὐδενὸς κωλύματος ἀπολαύειν δυναμένοις τῆς τοῦ ἡλίου ἐπιδημίας· οὕτω καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, «τὸ ἀληθινὸν φῶς, ὃ φωτίζει πάντα 5 ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον», οὐ πᾶσι τὴν ἑαυτοῦ φαιδρότητα χαρίζεται, ἀλλὰ τοῖς ἀξίως αὐτοῦ πολιτευομένοις. «Φῶς γάρ, φησὶν, ἀνέτειλεν», οὐχὶ τῷ ἁμαρτωλῷ, ἀλλὰ «τῷ δικαίῳ». Ὡς γὰρ ἀνέτειλε μὲν ὁ ἥλιος, ἀλλ' οὐχὶ ταῖς νυκτηρίαις, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις ζώοις τοῖς νυκτινόμοις· οὕτω καὶ τὸ φῶς τῆ 10 μὲν ἑαυτοῦ φύσει λαμπρόν ἐστι καὶ φαιδρυντικόν· οὐ πάντες δὲ αὐτοῦ τῆς λαμπηδόνης μεταλαμβάνουσι. Οὕτω καὶ «πᾶς ὁ τὰ φαῦλα πράσων μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα». «Προσελθετε οὖν πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυν- 15 θῆ»). Μακάριος ὁ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἔλθῃ ὁ Κύριος φωτίσαι τὰ κρυπτά τοῦ σκότους, καὶ φανερωῖσαι τὰς βουλάς τῶν καρδιῶν, τολμήσας ὑπὸ τὸ φῶς ἐκεῖνο τῶν ἐλέγχων γενέσθαι, καὶ ἐπανελθὼν ἀνεπαίσχυντος τῷ ἀμόλυντον ἔχειν τὸ συνειδὸς ἀπὸ πονηρῶν ἔργων. Οἱ γὰρ 20 τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ὄνειδισμόν καὶ αἰσχύνην ἀναστήσονται, ἐνορῶντες ἐν ἑαυτοῖς τὸ αἶσχος, καὶ τοὺς τύπους τῶν ἡμαρτημένων. Καὶ τάχα φοβερωτέρα τοῦ σκότους καὶ τοῦ πυρὸς τοῦ αἰωνίου ἢ αἰσχύνῃ ἐστίν, ἣ μέλλουσι συνδιαιωρίζειν οἱ ἁμαρτωλοί, αἱ ἐν ὀφθαλμοῖς ἔχοντες τὰ ἴχνη τῆς ἐν σαρκὶ ἁμαρτίας, 25 οἷον εἰς τινος βαφῆς ἀνεκπλότου, τῇ μνήμῃ τῆς ψυχῆς αὐτῶν εἰς τὸ διηγεκὲς παραμένοντα. Ὀλίγων δὲ ἐστὶ τὸ προσελθεῖν τῷ φωτὶ τῷ ἀληθινῷ, καὶ ἀποκαλύψαι, καὶ μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν κρυπτῶν, μὴ ἀπελθεῖν αἰσχυνθέντας τὰ πρόσωπα.

ὅπως τὸ αἰσθητὸν φῶς δὲν ἀνατέλλει εἰς ὅλους κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἀλλὰ μόνον εἰς ἐκείνους ποὺ ἔχουν ὀφθαλμούς, καὶ εἶνε ξυπνητοὶ καὶ δύνανται χωρὶς κανένα ἐμπόδιον νὰ ἀπολαμβάνουν τὴν παρουσίαν τοῦ ἡλίου, ἔτσι καὶ ὁ ἡλιος τῆς δικαιοσύνης³⁴, «τὸ ἀληθινὸν φῶς, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον»³⁵, δὲν χαρίζει εἰς ὅλους τὴν λαμπρότητά του, ἀλλὰ εἰς ὅσους ζοῦν ἀξίως. Διότι λέγει· «Φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ»³⁶ καὶ ὄχι διὰ τὸν ἀμαρτωλὸν. Καὶ ὅπως ἀνέτειλε μὲν ὁ ἡλιος, ἀλλὰ ὄχι διὰ τὰς νυχτερίδας καὶ τὰ ἄλλα ζῶα ποὺ βόσκουν τὴν νύκτα, ἔτσι καὶ τὸ φῶς εἰς τὴν φύσιν του ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ λάμπη καὶ νὰ φωτίζη· δὲν ἀπολαμβάνουν ὅμως ὅλοι τὴν λαμπρότητά του. Ἔτσι καὶ «πᾶς ὃ τὰ φαῦλα πράσων μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα»³⁷. «Προσέλθετε» λοιπὸν «πρὸς αὐτὸν καὶ φωτισθητε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνοθῆ». Μακάριος εἶνε ὁ ἄνθρωπος ὃ ὁποῖος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ, ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ Κύριος νὰ φωτίσῃ τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ νὰ φανερώσῃ τὰς σκέψεις τῶν καρδιῶν, θὰ τολμήσῃ νὰ σταθῇ κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῶν ἐλέγχων καὶ θὰ ἐπανέλθῃ χωρὶς ἐντροπὴν, διότι ἔχει καθαρὰν τὴν συνειδησίν του ἀπὸ πονηρὰ ἔργα. Διότι ἐκεῖνοι ποὺ διέπραξαν τὰ φαῦλα θὰ ἀναστηθοῦν διὰ νὰ κατακριθοῦν καὶ ἐντροπιασθοῦν, βλέποντες τὸ αἶσχος εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ τὰ ἀποτυπώματα τῶν ἀμαρτιῶν των. Καὶ ἴσως ἡ αἰσχύνῃ εἶνε φοβερωτέρα ἀπὸ τὸ σκότος καὶ τὸ αἰώνιον πῦρ, μὲ τὴν ὁποῖαν οἱ ἀμαρτωλοὶ πρόκειται νὰ ζήσουν αἰωνίως μαζί, πάντοτε ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἴχνη τῆς ἀμαρτίας ποὺ διέπραξαν μὲ τὸ σῶμα, τὰ ὁποῖα παραμένουν εἰς τὴν μνήμην τῆς ψυχῆς αἰωνίως ὡσάν κάποιον χρῶμα ἀνεξίτηλον. Ὅλιγοὶ δὲ θὰ δυνηθοῦν νὰ πλησιάσουν τὸ ἀληθινὸν φῶς, καὶ νὰ ἀποκαλυφθοῦν, καὶ μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν κρυπτῶν νὰ μὴ ἀπέλθουν μὲ ἐντροπιασμένα πρόσωπα.

36. Ψαλμ. 96, 11.

37. Ἰωάν. 3, 20.

5. «Οὗτος ὁ πτωχός, ἐκέκραξε, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ». Οὐκ αἰεὶ ἐπαινετὴ ἡ πτωχεία, ἀλλ' ἡ ἐκ προαιρέσεως κατὰ τὸν εὐαγγελικὸν σκοπὸν κατορθουμένη. Πολλοὶ γὰρ πτωχοὶ μὲν τῇ περιουσίᾳ, πλεονεκτικώτατοι δὲ τῇ προαιρέσει τυγχάνουσιν· οὗς οὐχ ἡ ἔνδεια σώζει, ἀλλ' ἡ προαίρεσις κατακρίνει. Οὐ τοίνυν ὁ ἐνδεὴς πάντως μακαριστός, ἀλλ' ὁ κρείττονα ἡγησάμενος τῶν τοῦ κόσμου θησαυρῶν τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ. Τούτους καὶ ὁ Κύριος μακαρίζει λέγων· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι»· οὐχ οἱ πένητες κατὰ τὴν περιουσίαν, ἀλλ' οἱ τὴν πτωχείαν ἐκ ψυχῆς προελόμενοι. Οὐδὲν γὰρ τῶν ἀπροαιρέτων μακαριστόν. Διότι πᾶσα ἀρετὴ, μάλιστα δὲ αὕτη πρὸ πάντων, τῷ ἐκουσίῳ χαρακτηρίζεται. «Οὗτος οὖν, φησί, ὁ πτωχός ἐκέκραξε». Τῇ δεικτικῇ φωνῇ ἐπὶ τὸν πτωχεύοντα κατὰ Θεόν, καὶ πεινῶντα, καὶ διψῶντα, καὶ γυμνητεῦντα, τὴν διάνοιάν σου προκαλεῖται· οὗτος ὁ πτωχός μονονουχὶ δακτύλῳ δεικνύς, οὗτος ὁ μαθητὴς Χριστοῦ. Δυνατὸν καὶ εἰς Χριστὸν ἀνάξει τὸν λόγον, ὃς πλούσιος ὢν τῇ φύσει, διότι πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς, αὐτοῦ ἐστι, «δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσεν, ἵνα ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν». Σχεδὸν γὰρ παντὸς ἔργου τοῦ προάγοντος ἐπὶ τὸν μακαρισμὸν αὐτὸς ἤρξεν ὁ Κύριος, παράδειγμα τοῖς μανθάνουσιν ἑαυτὸν προτιθεῖς. Ἐπάνηκε ἐπὶ τοὺς μακαρισμούς, καὶ ἕκαστον ἐξετάσας εὐρήσεις ὅτι προέλαβε τὴν ἐκ τοῦ λόγου διδασκαλίαν τοῖς ἔργοις. «Μακάριοι οἱ πραεῖς». Πῶς οὖν μάθωμεν τὴν πραότητα; «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, φησί, ὅτι πραὸς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ». «Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί». Τίς ἡμᾶς διδάξει τὸ τῆς εἰρήνης καλόν; Αὐτὸς ὁ εἰρηνοποιός, ὁ ποιῶν εἰρήνην, καὶ ἀποκαταλλάσων τοὺς δύο

5. «Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ». Δὲν εἶνε πάντοτε ἀξιέπαινος ἢ πτωχεία, ἀλλὰ ἐκείνη ποῦ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς διαθέσεως σύμφωνα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ Εὐαγγελίου. Διότι πολλοὶ συμβαίνει νὰ εἶνε πτωχοὶ εἰς τὴν περιουσίαν, ὅμως ἔχουν πλεονεκτικὴν διάθεσιν· αὐτοὺς δὲν τοὺς σώζει ἢ πτωχεία, ἀλλὰ τοὺς καταδικάζει ἢ διάθεσις. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἄξιος μακαρισμοῦ πάντοτε ὁ πτωχός, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποῦ ἐθεώρησε τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ ἀνωτέραν τῶν θησαυρῶν τοῦ κόσμου. Αὐτοὺς καὶ ὁ Κύριος τοὺς μακαρίζει λέγων· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι»³⁸· ὅχι ὅσοι εἶνε πτωχοὶ εἰς τὴν περιουσίαν, ἀλλ' ὅσοι ἐπροτίμησαν μὲ τὴν ψυχὴν των τὴν πτωχείαν. Τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ γίνονται χωρὶς διάθεσιν δὲν εἶνε ἄξιον μακαρισμοῦ. Κάθε ἀρετὴ, περισσότερον δὲ αὐτὴ ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας, εἶνε γνώρισμα ἐκείνου ποῦ ἐνεργεῖ μὲ τὴν θέλησίν του. «Αὐτὸς λοιπὸν, λέγει, ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε». Μὲ τὴν δεικτικὴν αὐτὴν φωνὴν στρέφει τὴν σκέψιν σου εἰς ἐκείνον ποῦ ἐπτώχευσε κατὰ Θεόν, καὶ πεινᾷ καὶ διψᾷ καὶ εἶνε γυμνός. Αὐτὸς ὁ πτωχός, ποῦ σοῦ τὸν δεικνύει σχεδὸν μὲ τὸν δάχτυλον, αὐτὸς εἶνε ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ. Εἶνε δὲ δυνατὸν νὰ ἀναφέρωμεν τὸν λόγον καὶ εἰς τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ ἐκ φύσεως εἶνε πλούσιος, διότι ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ εἶνε ἰδικὰ του, «ὅμως ἔγινε πτωχὸς δι' ἡμᾶς, διὰ νὰ γίνωμεν ἡμεῖς πλούσιοι μὲ τὴν ἰδικὴν του πτωχείαν»³⁹. Διότι σχεδὸν ὁ Κύριος ὑπῆρξεν ἢ ἀρχὴ κάθε ἔργου ποῦ ὀδηγεῖ εἰς τὸν μακαρισμὸν προβάλλοντάς τὸν ἑαυτὸν του ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς μαθητάς. Ἔλα πάλιν εἰς τοὺς μακαρισμοὺς, καὶ ἀφοῦ ἐξετάσης τὸν καθένα θὰ εὕρης ὅτι προτοῦ νὰ διδάξῃ μὲ τὰ λόγια ἐδίδαξε μὲ τὰ ἔργα. «Μακάριοι οἱ πραεῖς»⁴⁰. Πῶς θὰ μάθωμεν τὴν πραότητα; «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ», λέγει, «ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ»⁴¹. «Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί»⁴². Ποῖος θὰ μᾶς διδάξῃ τὸ καλὸν τῆς εἰρήνης; Αὐτὸς ὁ εἰρηνοποιός, ὁ ὁποῖος κάνει εἰρήνην καὶ συμφιλιώνει τοὺς δύο εἰς ἓνα καινούργιον

41. Ματθ. 11, 29.

42. Ματθ. 5, 9.

εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον· «ὁ εἰρηγοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». «Μακάριοι οἱ πτωχοί». Αὐτός ἐστιν ὁ πτωχέσας, καὶ κενώσας ἑαυτὸν ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ, ἵνα ἡμεῖς πάντες ἐκ 5 τοῦ πληρώματος αὐτοῦ λάβωμεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος. Ἐἴ τις οὖν ἀπὸ τοῦ ἁγίου καὶ φιλανθρώπου Πνεύματος ἀγόμενος, μὴ φρονῶν ἐφ' ἑαυτῷ, ἀλλὰ ταπεινῶν ἑαυτόν, ἵνα τοὺς ἄλλους ὑψώσῃ, κρᾶζοι τῷ πνεύματι τὰ μεγάλα εὐχόμενος, καὶ μηδὲν μικροπρεπὲς μηδὲ ταπεινὸν φθέγγοιτο ἐκ τοῦ τὰ ἐπίγεια καὶ 10 κοσμικὰ ζητεῖν, τοῦ τοιούτου ἢ κραυγὴ εἰσακουστή τῷ Κυρίῳ. Τί οὖν τὸ τέλος τῆς ἀκοῆς; Τὸ ἑυσθῆναι ἀπὸ πασῶν τῶν θλίψεων ἄτρωτον, μὴ ὑποκατακλιθέντα, μηδὲ δουλεύοντα τῷ φρονήματι τῆς σαρκός. Τί οὖν καὶ ὁ τρόπος δι' οὗ ἑύεται ὁ πτωχός; «Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλω τῶν φοβουμένων αὐτόν, 15 καὶ ἑύσεται αὐτούς». Ἡρομήνευσε τίνα λέγει τὸν πτωχόν, τὸν φοβούμενον τὸν Κύριον. Διότι ὁ φοβούμενος, ἔτι ἐν τῇ τοῦ δούλου τάξει ἐστίν. Ὁ δὲ ὑπὸ τῆς ἀγάπης τετελειωμένος, πρὸς τὴν τοῦ υἱοῦ λοιπὸν ἀξίαν ἀνέδραμεν. Διόπερ ὁ μὲν δοῦλος καὶ πτωχός λέγεται, τῷ μηδὲν ἴδιον ἔχειν· ὁ δὲ υἱός, ἦδη καὶ πλού- 20 σιος, τῷ κληρονόμος εἶναι τῶν πατρικῶν ἀγαθῶν. «Παρεμβαλεῖ οὖν ἄγγελος Κυρίου κύκλω τῶν φοβουμένων αὐτόν». Παντὶ πεπιστευκότι εἰς τὸν Κύριον ἄγγελος παρεδρεύει, ἐὰν μῆποτε αὐτόν ἡμεῖς ἐκ τῶν πονηρῶν ἔργων ἀποδιώξωμεν. Ὡς γὰρ τὰς μελίσσας καπνὸς φυγαδεύει, καὶ τὰς περιστεράς δυσωδία 25 ἐξελαύνει, οὕτω καὶ τὸν φύλακα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἄγγελον ἢ πολύδακρυς καὶ δυσώδης ἀφίστησιν ἁμαρτία. Ἐὰν ἔχῃς ἐν τῇ ψυχῇ ἀξια φυλακῆς ἀγγελικῆς ἔργα, καὶ νοῦς πλούσιος ἐν

ἄνθρωπον· «αὐτὸς ποὺ εἰρήνευσε διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ του εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς»⁴³. «Μακάριοι οἱ πτωχοί»⁴⁴. Αὐτὸς εἶνε ἐκεῖνος ποὺ ἐπτώχευσε καὶ ἄδειασε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν μορφήν τοῦ δούλου⁴⁵, ὥστε ὅλοι ἡμεῖς νὰ λάβωμεν ἐκ τοῦ πληρώματός του καὶ χάριν ἀντὶ τῆς πρώτης χάριτος⁴⁶. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος κατευθύνεται ἀπὸ τὸ ἅγιον καὶ φιλόανθρωπον Πνεῦμα, χωρὶς νὰ ὑπερηφανεύεται διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ ταπεινώνει τὸν ἑαυτὸν του, διὰ νὰ ὑψώσῃ τοὺς ἄλλους, κράζει μὲ τὸ πνεῦμά του καὶ εὐχεται διὰ τὰ μεγάλα, καὶ δὲν ἐκφέρει τίποτε μικροπρεπῆς οὔτε ταπεινόν, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι ζητεῖ ἐπίγεια καὶ κοσμικὰ πράγματα, τοῦ τοιοῦτου ἀνθρώπου ἡ κραυγὴ εἰσακούεται ἀπὸ τὸν Κύριον. Ποῖον λοιπὸν τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ θὰ εἰσακουσθῇ ἀπὸ τὸν Θεόν; Τὸ νὰ διασωθῇ ἀπρόσβλητος ἀπὸ ὅλας τὰς θλίψεις, χωρὶς νὰ ὑποχωρήσῃ, οὔτε νὰ ὑποδουλωθῇ εἰς τὸ φρόνημα τῆς σαρκός. Ποῖος λοιπὸν εἶνε καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον σώζεται ὁ πτωχός; «Παρεμβλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ῥύσεται αὐτούς». Ἐξήγησε ποῖον λέγει πτωχόν, ἐκεῖνον ποὺ φοβεῖται τὸν Κύριον. Διότι ὁ φοβούμενος εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς τὴν τάξιν τοῦ δούλου. Ἐκεῖνος ὁμως ποὺ ἔχει τελειωθῆ διὰ τῆς ἀγάπης ἀνέβηκε πλέον εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ υἱοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ δούλος ὀνομάζεται καὶ πτωχός, διότι δὲν ἔχει τίποτε ἰδικόν του· ὁ δὲ υἱὸς εἶνε ἤδη πλούσιος, διότι εἶνε κληρονόμος τῶν πατρικῶν ἀγαθῶν⁴⁷. «Παρεμβλεῖ» λοιπὸν «ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν». Κοντὰ εἰς τὸν καθένα ποὺ πιστεύει εἰς τὸν Κύριον εὐρίσκεται ἄγγελος, ἐὰν δὲν τὸν ἀπομακρύνωμεν ποτὲ μὲ τὰ πονηρὰ μας ἔργα. Διότι ὅπως τὰ μελίσσια τὰ φυγαδεύει ὁ καπνὸς καὶ τὰ περιστέρια τὰ ἐκδιώκει ἡ δυσωδία, ἔτσι καὶ τὸν ἄγγελον ποὺ εἶνε φύλαξ τῆς ζωῆς μας τὸν ἀπομακρύνει ἡ θρηνώδης καὶ βρωμερὴ ἀμαρτία. Ἐὰν ἔχῃς μέσα εἰς τὴν ψυχὴν σου ἔργα ποὺ ἀξίζουν ἀγγελικῆς προ-

45. Φιλ. 2, 7.

46. Ἰωάν. 1, 16.

47. Γαλ. 4, 7.

τοῖς τῆς ἀληθείας θεωρήμασιν ἐνοικῆ σοι, διὰ τὸν πλοῦτο
 τῶν τιμίων ἔργων τῆς ἀρετῆς, ἀναγκαίως φρουρός σοι καὶ φύ
 λακας παρακαθίστησιν ὁ Θεός, καὶ περιτειχίζει σε φυλακ
 ἀγγέλων. Σκόπει δὲ ἡλικία ἐστὶ τῶν ἀγγέλων ἢ φύσις· ὅτι ὅλε
 5 στρατοπέδῳ καὶ παρεμβολῇ πολυανθρώπων παρεικάζεται
 εἰς ἄγγελος. Διὰ μὲν οὖν τὸ μέγεθος τοῦ φυλάσσοντός σε, πα
 ρεμβολὴν σοι χαρίζεται ὁ Κύριος· διὰ δὲ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀγγέλου
 οἶονεὶ περιτειχίζει σε πάντοθεν τῇ ἀπ' αὐτοῦ ἀσφαλείᾳ. Τοῦτ
 γὰρ σημαίνει τὸ «κύκλω». Ὡσπερ γὰρ οἱ τῶν πόλεων περιβο
 10 λοι, κύκλω πᾶσαις περικείμενοι, πάντοθεν τὰς τῶν πολεμίων
 προσβολὰς ἀπειροῦσιν· οὕτω καὶ ὁ ἄγγελος, καὶ προτειχίζε
 ἐκ τῶν ἔμπροσθεν, καὶ ὀπισθοφυλακεῖ, καὶ οὐδὲ τὰ ἑκατέρω
 θεν ἀφύλακτα καταλείπει. «Διὰ τοῦτο πεσεῖται ἐκ τοῦ κλί
 τος σου χιλιάς, καὶ μυριάς ἐκ δεξιῶν σου»· πρὸς σέ δὲ οὐδ
 15 πληγὴ τινος τῶν ἐχθρῶν ἐγγιεῖ, «ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐν
 τελεῖται περὶ σοῦ»).

6. «Γεύσασθε, καὶ ἴδετε ὅτι χρηστός ὁ Κύριος». Πολλαχο
 τετηρήκαμεν, ὅτι τοῖς ἔξωθεν μέλεσιν ὁμωνύμως αἱ τῆς ψυχῆ
 προσαγορεύονται δυνάμεις. Ἐπεὶ δὲ ἄρτος ἐστὶν ἀληθινὸς
 20 Κύριος ἡμῶν, καὶ ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἀληθὴς ἐστὶ βρωσίς, ἀνάγκη
 τὴν ἡδονὴν τῆς εὐφροσύνης τοῦ ἄρτου διὰ γεύσεως ἡμῖν νοη
 τῆς ἐγγίνεσθαι. Ὡς τοῦ μέλιτος ἡ φύσις οὐ τοσοῦτον τῷ λό
 γῳ δύναται παραστήναι τοῖς ἀπείροις, ὅσον ἀπ' αὐτῆς τῆς κατι
 τὴν γεῦσιν αἰσθήσεως· οὕτως οὐδὲ ἡ χρηστότης τοῦ οὐρανίου
 25 λόγου ἐναργῶς παραδοθῆναι διδασκαλίαις δύναται, εἰ μὴ τι
 τῆς ἀληθείας δόγματα ἐπὶ πλέον βασάνισαντες, δυννηθῶμε
 τῇ οἰκείᾳ πείρᾳ τὴν χρηστότητα καταλαβεῖν τοῦ Κυρίου. Γεύσα
 σθε δὲ εἶπε, καὶ οὐχὶ ἐμπλήσθητε· διότι νῦν μὲν ἐκ μέρους γι

στασίας καὶ κατοικῆ μέσα σου νοῦς πλούσιος εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, ἐξ αἰτίας τοῦ πλούτου τῶν τιμίων ἔργων τῆς ἀρετῆς, θὰ ἐγκαταστήσῃ ἀναγκαίως ὁ Θεὸς φρουροὺς καὶ φύλακας πλησίον σου καὶ θὰ σὲ περιβάλλῃ μὲ ἀγγελικὴν φρουράν. Σκέψου δὲ πόσον μεγάλη εἶνε ἡ φύσις τῶν ἀγγέλων· ὅτι ὁ ἓνας ἄγγελος παρομοιάζεται μὲ ὀλόκληρον στρατόπεδον καὶ μὲ πολυάριθμον παράταξιν. Ἄπὸ τὸ μέγεθος λοιπὸν αὐτοῦ πού σὲ φυλάσσει, σοῦ χαρίζει ὁ Κύριος παράταξιν· λόγῳ δὲ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀγγέλου, σὲ περιβάλλει τρόπον τινὰ ἀπὸ παντοῦ καὶ σὲ ἀσφαλίζει. Αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει τὸ «κύκλω». Διότι ὅπως τὰ τείχη τῶν πόλεων κτίζονται γύρω ἀπὸ αὐτάς, καὶ ἐμποδίζουν τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ παντοῦ, ἔτσι καὶ ὁ ἄγγελος, καὶ τὸν προφυλάσσει ὡς τοῖχος ἀπὸ τοὺς ἔμπροσθεν κινδύνους καὶ φυλάσσει καὶ τὰ ὀπισθεν, καὶ οὔτε τὰς ἄλλας δύο πλευρὰς ἐγκαταλείπει ἀφυλάκτους. Διὰ τοῦτο «πεσεῖται ἐκ τοῦ κλίτους σου χιλιάς, καὶ μυριάς ἐκ δεξιῶν σου»· ἐσένα ὁμως δὲν θὰ σὲ πλησιάσῃ καμμία προσβολὴ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς, διότι «τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ»⁴⁸.

6. «Γεῦσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος». Ἐχομεν παρατηρήσει εἰς πολλὰ μέρη ὅτι αἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἔχουν τὰ ἴδια ὀνόματα μὲ τὰ ἐξωτερικὰ μέλη. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κύριός μας εἶνε ὁ ἀληθινὸς ἄρτος καὶ ἡ σὰρξ του εἶνε ἡ ἀληθὴς βρῶσις, εἶνε ἀνάγκη νὰ γευθοῦμεν νοητῶς τὴν ἡδονὴν τῆς ἀπολαύσεως τοῦ ἄρτου. Ὅπως ἡ γλυκύτης τοῦ μέλιτος δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ παρασταθῇ μὲ λόγια εἰς τοὺς ἀγνοοῦντας, ὅσον ὅταν γευθοῦν διὰ τῆς αἰσθήσεως, ἔτσι οὔτε ἡ χρηστότης τοῦ οὐρανοῦ λόγου εἶνε δυνατὸν νὰ παραδοθῇ μὲ σαφήνειαν διὰ τῆς διδασκαλίας, ἐὰν δὲν βασανίσωμεν ἀκόμη περισσότερον τὰ δόγματα τῆς ἀληθείας καὶ ἔτσι δυνηθοῦμεν νὰ κατανοήσωμεν τὴν χρηστότητα τοῦ Κυρίου ἐξ ἰδίας πείρας. Γευθεῖτε εἶπε καὶ ὄχι χορτάσατε· διότι τώρα γνωρίζομεν μέρος τῆς ἀληθείας καὶ βλέπομεν τὴν ἀλήθειαν διὰ μέσου κατόπτρου καὶ αἰνίγματος⁴⁹, θὰ ἔλ-

49. Α' Κορ. 13, 9· 12.

νώσκομεν, καὶ δι' ἐσόπτρου βλέπομεν καὶ αἰνίγματος τὴν ἀλη-
 θειαν, ἥξει δέ ποτε ὅτε ὁ νῦν ἀραβῶν, καὶ τὸ γεῦμα τοῦτο τῆς
 χάριτος εἰς τελειότητα ἡμῖν τῆς ἀπολαύσεως καταντήσει.
 Ὡσπερ δὲ οἱ στομαχοῦντες καὶ οἱ κακόσιτοι, ἀποστρεφόμενοι
 5 τὰ σιτία, ὑπὸ τῶν ἰατρῶν θεραπεύονται τὸ δυσάρεστον, διεγει-
 ρόντων τὰς ὀρέξεις διὰ τινος ἐπιτηδεύσεως τῆς ἐν τοῖς βρώμα-
 σιν, ὥστε, ὑπὸ τῆς καρυκείας ἐκείνης ἐρεθιζομένης τῆς αἰσθή-
 σεως, αἰεὶ πρὸς τὸ πλεῖον ἐπιτείνεσθαι τὰς ὀρέξεις· οὕτω καὶ
ἐπὶ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, αὐτῆ, φησὶν, ὑμᾶς ἢ πείρα πρὸς
 10 τὸ ἀκόρεστον τῆς ἐπιθυμίας αἰεὶ προσκαλέσεται. Διὰ τοῦτο,
 φησί, «Γεύσασθε», ἵνα μακάριοι γένησθε αἰεὶ πεινῶντες καὶ δι-
 ψῶντες τὴν δικαιοσύνην. «Μακάριος ἀνὴρ ὃς ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν».
 Ὁ αἰεὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ ὢν τοῦ λόγου, ἐπ' οὐδὲν ἕτερον θήσεται τὴν
 ἐλπίδα ἢ ἐπὶ τὸν Κύριον. «Φοβήθητε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ἄ-
 15 γιοι αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν».
 Ἐὰν μὴ φόβος παιδεύῃ ἡμῶν τὴν ζωὴν, ἀμήχανον κατορθωθῆ-
 γαι τὸν ἀγιασμόν ἐν τῷ σώματι. «Καθήλωσον γὰρ, φησὶν, ἐκ
 τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου». Ὡς γὰρ οἱ ὑπὸ τῶν ἡλῶν δια-
 πεπαρμένοι τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀκίνητα ἔχουσι πρὸς ἐνέρ-
 20 γειαν, οὕτως οἱ τῷ θεῷ φόβῳ τὴν ψυχὴν κατειλημμένοι πᾶ-
 σαν τὴν ἐκ τῶν παθῶν τῆς ἁμαρτίας ἐνόχλησιν διαφεύγουσι.
 Τῷ οὖν φοβουμένῳ οὐκ ἔστιν ὑστέρημα· τουτέστι, πρὸς οὐ-
 δεμίαν ἀρετὴν ἔστιν ἐλλιπὴς ὁ ὑπὸ τοῦ φόβου ἀπὸ πάσης ἀτό-
 που πράξεως κωλυόμενος, ἀλλὰ τέλειός ἐστι, μηδενὸς τῶν ἐπι-
 25 βαλλόντων τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει καλῶν ἀπολειπόμενος. Ὡς
 γὰρ οὐκ ἔστι τέλειος ἐν τῷ σώματι ὁ ἐν τινι μέρει τῶν ἀναγκαίων
 ἐλλιμπάνων, ἀλλ' ἀτελής ἐστι καθ' ὃ ἐλλείπει, οὕτω καὶ ὁ περι-
 μίαν τῶν ἐντολῶν καταφρονητικῶς διακείμενος, διὰ τὸ ὑστε-

θη ὁμως κάποτε καιρός, ὅταν ὁ τωρινὸς ἄρραβὼν⁵⁰ καὶ αὐτὸ τὸ γεῦμα τῆς χάριτος θὰ τὸ ἀπολαύσωμεν ἡμεῖς εἰς τὸν τέλειον βαθμὸν. Ὅπως δὲ ἐκεῖνοι ποῦ ὑποφέρουν ἀπὸ τὸν στόμαχον καὶ εἶνε κακόφαγοι ἀποστρέφονται τὰς τροφὰς καὶ ἀπὸ τὴν δυσάρεστον αὐτὴν κατάστασιν θεραπεύονται ἀπὸ τοὺς ἱατροὺς οἱ ὁποῖοι διεγείρουν τὰς ὀρέξεις των μὲ κάποιον ὀρεκτικὸν ποῦ βάζουν εἰς τὰ φαγητά, ὥστε ἀπὸ τὸ καρύκευμα ἐκεῖνο νὰ ἐρεθίζεται ἡ αἴσθησις, καὶ νὰ αὐξάνη ὅλο καὶ περισσότερον τὰς ὀρέξεις, ἔτσι καὶ αὐτὴ ἡ πείρα τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, λέγει, μᾶς ὀδηγεῖ εἰς ἀχόρταγον ἐπιθυμίαν. Διὰ τοῦτο, λέγει, «γεύσασθε», ὥστε νὰ γίνετε μακάριοι ἐσεῖς ποῦ πεινᾶτε καὶ διψᾶτε τὴν δικαιοσύνην⁵¹. «Μακάριος ἀνὴρ ὃς ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν». Ἐκεῖνος ποῦ εἶνε πάντοτε ἔραστής τοῦ λόγου, τὴν ἐλπίδα του δὲν τὴν στηρίζει εἰς κανένα ἄλλον παρὰ εἰς τὸν Κύριον. «Φοβήθητε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ἅγιοι αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν». Ἐὰν ὁ φόβος δὲν διαπαιδαγωγῇ τὴν ζωὴν μας, εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχωμεν τὸν ἁγιασμόν εἰς τὸ σῶμα μας. Διότι λέγει· «Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου»⁵². Καὶ ὅπως ἐκεῖνοι ποῦ ἔχουν καρφωμένα τὰ μέλη τοῦ σώματος δὲν ἐκτελοῦν καμμίαν κίνησιν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἔχουν τὴν ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ξεφεύγουν κάθε ἐνόχλησιν ποῦ προκαλεῖται ἀπὸ τὰ ἁμαρτωλὰ πάθη. Εἰς ἐκεῖνον λοιπὸν ποῦ φοβεῖται δὲν ὑπάρχει καμμία ἔλλειψις· δηλαδὴ δὲν λείπει καμμία ἀρετὴ εἰς ἐκεῖνον ποῦ ἀπὸ τὸν φόβον ἐμποδίζεται νὰ διαπράξη κάθε ἀνάρμοστον πράξιν, ἀλλὰ εἶνε τέλειος, χωρὶς νὰ τοῦ λείπη τίποτε ἀπὸ τὰ καλὰ ποῦ εἶνε ἀπαραίτητα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Καὶ ὅπως δὲν εἶνε τέλειος εἰς τὸ σῶμα ἐκεῖνος ποῦ εἰς κάποιον μέρος τοῦ λείπει κάτι ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, ἀλλὰ εἶνε ἀτελής ὡς πρὸς ἐκεῖνο ποῦ τοῦ λείπει, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποῦ περιφρονεῖ μίαν ἀπὸ τὰς ἐντολάς, ἐπειδὴ στερεῖται αὐτῆς εἶνε ἀτελής ὡς πρὸς αὐτὴν

ρεῖν αὐτῆς ἀτελής ἐστὶ κατὰ τὸ ἐλλεῖπον. Ὁ δὲ τὸν τέλειον φόβον ἀνειληφώς, καὶ πάντα καταπιτήσσει δι' εὐλάβειαν, οὐδὲν μὲν ἀμαρτήσεται τῷ μηδενὸς ὑπερορᾶν· οὐχ ἔξει δὲ ὑστέρημα τῷ ἐπὶ πάντα διαρκῶς παρεῖναι αὐτῷ τὸν φόβον.

5 7. «Πλοῦσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπέινασαν· οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ». Οἰκοδομείτω μὲν ἡμᾶς καὶ πρὸς τὴν καταφρόνησιν τοῦ σωματικοῦ πλούτου ὁ λόγος, τὸ ἀβέβαιον τῆς τῶν χρημάτων περιουσίας ἐκδιδάσκων. Εὐμετάπτωτος γὰρ ὁ πλοῦτος, καὶ οἶονεὶ κῦμα
10 ὑπὸ τῆς βίας τῶν ἀνέμων ἄλλοτε πρὸς ἄλλα μέρη πεφυκῶς μεταρρεῖν. Καὶ πλούσιον λέγει τάχα τὸν Ἰσραήλ· ὧν ἡ υἰοθεσία καὶ ἡ λατρεία, ὧν αἱ ἐπαγγελίαι, ἐξ ὧν οἱ πατέρες. Οὗτοι τοίνυν διὰ τὴν εἰς τὸν Κύριον ἀμαρτίαν ἐπτώχευσαν. Οἱ δὲ ἀντ' ἐκείνων ἐκζητήσαντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς
15 ἀγαθοῦ. Ἐπτώχευσαν δὲ πως καὶ ἐπέινασαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπέκτειναν τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, ἦλθεν ἐπ' αὐτοὺς ὁ λιμὸς τοῦ ἄρτου· καὶ ἐπειδὴ ἐπεβούλευσαν τῇ πηγῇ τοῦ ὕδατος τοῦ ζῶντος, ἦλθεν αὐτοῖς ἡ δίψα, καὶ ἐπετέθη αὐτοῖς ἡ ἐκ τῆς δίψης κόλασις· λιμὸς δέ, οὐχὶ ἄρτου αἰσθητοῦ, οὐδὲ δίψα ὕδατος, ἀλ-
20 λὰ «λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου». «Ἐπτώχευσαν μὲν οὖν καὶ ἐπέινασαν». Οἱ μέντοι ἀπὸ τῶν ἐθνῶν μαθόντες ἐκζητεῖν τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ. Τὸ παντέλειον ἀγαθὸν αὐτός ἐστιν ὁ Θεός· οὐ οὐκ ἐλαττωθήσονται πάντες οἱ ἐκζητοῦντες αὐτόν. Μὴ γὰρ μοί τις ἀπαίδευτος ἀδιάκρι-
25 τον ἔχων τὸν περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ τόπον, ἀγαθὸν ὀνομαζέτω τὸν πρόσκαιρον ἔχοντα τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ τῇ φθορᾷ τοῦ σώματος συναπερχομένην. Ὁ γὰρ τὸν σωματικὸν πλοῦτον καὶ τὰ σωματικὰ προτερήματα εἰς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ τάξιν κα-

πού λείπει. Ἐκεῖνος ὅμως πού ἔχει ἀποκτήσει τὸν τέλειον φόβον καὶ εἶνε συνεσταλμένος εἰς ὅλα ἀπὸ εὐλάβειαν δὲν θὰ ἀμαρτήσῃ καθόλου, ἐπειδὴ καὶ τίποτε δὲν περιφρονεῖ· δὲν θὰ ἔχη καμμίαν ἔλλειψιν, διότι εἰς ὅλα πάντοτε ὑπάρχει εἰς αὐτὸν ὁ φόβος.

7. «Πλούσιοι ἐπτώχυσαν καὶ ἐπέινασαν, οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθῆσονται παντὸς ἀγαθοῦ». Ὁ λόγος αὐτὸς ὅς μᾶς οἰκοδομεῖ καὶ εἰς τὴν περιφρόνησιν τοῦ ὑλικοῦ πλοῦτου, διότι μᾶς διδάσκει τὴν ἀβεβαιότητα τῆς ἀφθονίας τῶν χρημάτων. Διότι ὁ πλοῦτος εὐκόλως μεταβάλλεται καὶ σὰν κῦμα μεταφέρεται ἀπὸ τὴν βίαν τῶν ἀνέμων ἄλλοτε πρὸς τὸ ἓνα μέρος καὶ ἄλλοτε πρὸς τὸ ἄλλο. Ἴσως δὲ ὀνομάζει πλούσιον τὸν Ἰσραήλ, οἱ ὅποιοι εἶχαν τὴν υἰοθεσίαν καὶ τὴν λατρείαν, οἱ ὅποιοι εἶχαν τὰς ὑποσχέσεις, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦσαν οἱ πατέρες⁵⁸. Αὐτοὶ λοιπὸν, ἐπειδὴ ἠμάρτησαν εἰς τὸν Κύριον, ἐπτώχυσαν. Ἐναντὶ ἐκείνων δὲ ἐκεῖνοι πού ἐζήτησαν τὸν Κύριον δὲν θὰ στερηθοῦν κανενὸς ἀγαθοῦ. Νὰ δὲ πῶς ἐπτώχυσαν καὶ ἐπέινασαν. Ἐπειδὴ ἐφόνευσαν τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς⁵⁴, ἦλθεν εἰς αὐτοὺς ἡ πείνα τοῦ ἄρτου, καὶ ἐπειδὴ ἐσκέφθησαν πονηρὰ διὰ τὴν πηγὴν τοῦ ζωντανοῦ ὕδατος⁵⁵, ἦλθεν εἰς αὐτοὺς ἡ δίψα καὶ προσετέθη εἰς αὐτοὺς ἡ τιμωρία τῆς δίψης· πείνα δὲ ὄχι ὑλικοῦ ἄρτου οὔτε δίψα ὕδατος, ἀλλὰ «λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου»⁵⁶. Ἐπτώχυσαν λοιπὸν καὶ ἐπέινασαν. Ὅσοι ὅμως ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς ἔμαθαν νὰ ζητοῦν τὸν Κύριον δὲν θὰ στερηθοῦν κανενὸς ἀγαθοῦ. Τὸ τελειότατον ἀγαθὸν εἶνε αὐτὸς ὁ Θεός· τὸν ὁποῖον δὲν θὰ στερηθοῦν ὅλοι πού τὸν ζητοῦν μὲ πόθον. Μὴ λοιπὸν κανεὶς ἀμόρφωτος πού δὲν διακρίνει μεταξὺ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, μοῦ ὀνομάζει ἀγαθὸν ἐκεῖνο πού ἔχει πρόσκαιρον ἀπόλαυσιν καὶ ἐξαφανίζεται μαζὶ μὲ τὴν φθορὰν τοῦ σώματος. Ἐκεῖνος πού κατεβάσει εἰς τὴν τάξιν τοῦ ἀγαθοῦ τὸν ὑλικὸν πλοῦτον καὶ τὰ

55. Ἰωάν. 4, 14.

56. Ἀμὼς 8, 11.

τάγων, εἰς πράγματα εὐτελεῖ καὶ οὐδενὸς λόγου ἄξια ἄγει τὸ σεμνὸν καὶ μόνω Θεῷ πρόπον ὄνομα, καὶ ἅμα ἐναντιώματι χαλεπωτάτῳ περιπεσεῖται. Ἡ γὰρ τοὺς ἀποστόλους ἐρεῖ, παρὰ τὸ μὴ ἐκζητῆσαι τὸν Κύριον, μὴ τετυχηκέναι 5 τῶν σωματικῶν ἀγαθῶν· ἢ εἰ ἐκζητοῦντες ἀπετύγχανον τῶν τοιούτων ἀγαθῶν, τῆς Γραφῆς αὐτῆς κατηγορήσει λεγούσης, μηδενὸς ἀγαθοῦ ἐλαττοῦσθαι τοὺς ἐκζητοῦντας τὸν Κύριον. Ἀλλά, καὶ ἐξεζήτουν οἱ ἅγιοι τὸν Κύριον, καὶ τῆς αὐτοῦ τοῦ ζητουμένου καταλήψεως οὐκ ἤλαττοῦντο, οὐδὲ τῶν ἀποκειμέ- 10 νων ἐν τῇ αἰωνίᾳ ἀναπαύσει ἀγαθῶν ἐστερήθησαν. Περὶ ἐκείνων γὰρ λέγοιτο ἂν κυρίως τὸ «παντὸς ἀγαθοῦ». Αἱ γὰρ σωματικαὶ ἀπολαύσεις πλεῖον τὸ ὀδυνηρὸν ἔχουσι τοῦ ἡδέος· οἱ γάρ μοι τὰς ἀπαιδίας, τὰς χηρείας, τὰς διαφθοράς· αἱ γεωργίαι τὴν ἀκαρπίαν· αἱ ἐμπορίαι τὰ ναύαγια· οἱ πλοῦτοι τὰς ἐπιβουλάς· 15 αἱ τροφαὶ καὶ οἱ κόροι, καὶ αἱ συνεχεῖς ἀπολαύσεις τὸ ποικίλον τῶν νοσημάτων, καὶ τὸ πολυειδὲς τῶν παθῶν. Παῦλος μέντοι καὶ ἐξεζήτει τὸν Κύριον, καὶ οὐδὲν αὐτῷ ἔλειπε τῶν ἀγαθῶν. Καίτοι τίς ἂν ἐξαριθμήσαιτο τὰ τοῦ σώματος ὀχληρά, οἷς παρὰ πάντα τὸν ἑαυτοῦ βίον συνέζη; Τρεῖς ἐραβδίσθη, 20 ἅπαξ ἐλιθάσθη, τρεῖς ἐνανάγησε, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκεν, ἐν ὁδοιπορίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀνάγκαις πολλάκις. Μέχρι τῆς ἐσχάτης ὥρας καὶ πεινῶν ἀνθρώπος, καὶ διψῶν, καὶ γυμνητεύων, καὶ κολαφιζόμενος, πῶς οὐκ ἤλαττοῦτο τῶν σωμα- 25 τικῶν ἀγαθῶν; Ἀνάγαγε οὖν μοι τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὸ ὄντως ἀγαθόν, ἵνα καὶ τὴν συμφωνίαν τῆς Γραφῆς ἐπιγνῶς, καὶ σεαυτὸν μὴ καταβάλης τῇ ἀμφιβολίᾳ τῆς ἐννοίας.

8. «Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου· φόβον Κυρίου διδάξω

σωματικά προτερήματα, ἀποδίδει τὸ ὄνομα τὸ σεμνὸν καὶ ποῦ ἀρμόζει εἰς μόνον τὸν Θεὸν εἰς πράγματα εὐτελεῖ καὶ ἀνάξια λόγου καὶ συγχρόνως θὰ περιπέσει εἰς δυσχερεστάτην ἀντίθεσιν. Διότι ἡ θὰ εἶπη ὅτι οἱ ἀπόστολοι, ἐπειδὴ δὲν ἐζήτησαν τὸν Κύριον, δὲν ἐπέτυχαν τὰ ὑλικά ἀγαθὰ· ἡ ἐὰν ζητοῦν καὶ δὲν ἐπιτυγχάνουν αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν, θὰ κατηγορήσῃ αὐτὴν τὴν Γραφὴν ποῦ λέγει ὅτι οἱ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον δὲν θὰ στερηθοῦν κανενὸς ἀγαθοῦ. Ἄλλὰ οἱ ἄγιοι καὶ ἐζητοῦσαν μὲ πόθον τὸν Κύριον καὶ δὲν ἐστερουῦντο τῆς κατανοήσεως αὐτοῦ ποῦ ζητοῦσαν, οὔτε ἐστερήθησαν τῶν ἀγαθῶν ποῦ εὐρίσκονται εἰς τὴν αἰώνιαν ἀνάπαυσιν. Περὶ ἐκείνων κυρίως θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆ τὸ «παντὸς ἀγαθοῦ». Αἱ ὑλικά ἀπολαύσεις ἔχουν τὸν πόνον περισσότερον ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησιν· οἱ γάμοι ἔχουν τὰς ἀτεκνίας, τὰς χηρείας, τοὺς θανάτους· αἱ γεωργικαὶ καλλιέργειαι τὴν ἀκαρπία· τὸ ἐμπόριον τὰ ναυάγια· τὰ πλούτη τὰς ἐπιβουλὰς· αἱ τρυφαί, οἱ χορτασμοὶ καὶ αἱ ἀδιάκοποι ἀπολαύσεις τὴν ποικιλίαν τῶν ἀσθενειῶν, καὶ τὰ παντὸς εἶδους πάθη. Ὁ Παῦλος λοιπὸν καὶ ἐζητοῦσε τὸν Κύριον καὶ τίποτε ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ δὲν τοῦ ἔλειψε. Καὶ ὁμως ποῖος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀπαριθμήσῃ τὰς ἐνοχλήσεις τοῦ σώματος μὲ τὰς ὁποίας ζοῦσε εἰς ὄλην τὴν ζωὴν; Τρεῖς φορές ἐραβδίσθη, μία ἐλιθάσθη, τρεῖς ἐναυάγησεν, ἓνα ἡμερονύκτιον ἦταν ναυαγὸς εἰς τὴν θάλασσαν, πολλὰς φορές ἐπέζοπόρησεν, ἔμεινε νηστικός καὶ διψασμένος, πολλὰς φορές ἐνήστευσεν, ἐκοπίασε καὶ ἐμόχθησεν, εὐρέθη πολλὰς φορές εἰς ἀνάγκας⁵⁷. Ἀφοῦ μέχρι τῆς τελευταίας ὥρας ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐπεινοῦσε καὶ ἐδιψοῦσε καὶ ἔμεινε γυμνὸς καὶ ἐρραπίζετο⁵⁸, πῶς δὲν ἐστερεῖτο τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν; Ἀνέβασε λοιπὸν τὴν σκέψιν σου εἰς τὸ ὄντως ἀγαθόν, ὥστε νὰ γνωρίσῃς καλῶς τὴν ἀρμονίαν τῆς Γραφῆς καὶ ἐσὺ νὰ μὴ νικηθῆς ἀπὸ τὴν ἀμφιβολίαν αὐτῆς τῆς ἐννοίας.

8. «Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου· φόβον Κυρίου διδάξω

58. Α' Κορ. 4, 11.

ὑμᾶς). Ἐνδιαθέτου διδασκάλου φωνή, προσκαλουμένου εἰς μά-
 θησιν, διὰ πατρικῆς εὐσπλαγχνίας. Καὶ γὰρ τέκνον ἐστὶ πνευ-
 ματικὸν τοῦ διδασκάλου ὁ μαθητής. Ὁ γὰρ παρὰ τινος τὴν
 μόρφωσιν τῆς εὐσεβείας δεχόμενος, οὗτος οἶονεὶ διαπλάττεται
 5 παρ' αὐτοῦ, καὶ εἰς σύστασιν ἄγεται, ὡσπερ καὶ ὑπὸ τῆς κυο-
 φορούσης τὰ ἐν αὐτῇ διαμορφούμενα βρέφη. Ὅθεν καὶ Παῦλος
 ὄλην τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Γαλατῶν ἐκ τῶν προτέρων διαπε-
 σοῦσαν μαθημάτων, καὶ οἶονεὶ ἀμβλωθεῖσαν, πάλιν ἀναλαμβά-
 νων, καὶ μορφῶν ἄνωθεν ἐν αὐτοῖς τὸν Χριστόν, τέκνα ἔλεγε·
 10 καὶ ἐπειδὴ μετ' ὀδύνης καὶ θλίψεως ἐποιεῖτο τῶν ἐσφαλμένων
 τὴν ἐπανόρθωσιν, ὠδίνειν ἔλεγε τῇ ψυχῇ, διὰ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀπο-
 πεσοῦσι λύπην. «Τεκνία μου, οὗς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ
 Χριστὸς ἐν ὑμῖν». «Δεῦτε οὖν, τέκνα, ἀκούσατέ μου». Τί ποτε
 ἄρα διδάσκειν μέλλει ὁ πνευματικὸς ἡμῶν πατήρ; «Φόβον, φησί,
 15 Κυρίου διδάξω ὑμᾶς». Ἐπειδὴ ἄνω προσέταξε φοβεῖσθαι τὸν
 Κύριον, καὶ τὸ ἐκ τοῦ φόβου κέρδος ὑπέδειξεν, εἰπὼν· «Ὅτι
 οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν»· νῦν καὶ διδασκα-
 λίαν τινὰ τοῦ θείου φόβου ἡμῖν παραδίδωσι. Τὸ μὲν γὰρ, ὅτι
 χρὴ ὑγιαίνειν, παντός ἐστιν εἰπεῖν, καὶ τοῦ ἰδιώτου· τὸ δὲ, πῶς
 20 χρὴ κτήσασθαι τὴν ὑγίειαν, τοῦτο ἴδιον ἤδη τοῦ τὴν ἰατρικὴν τέ-
 χνην ἐπισταμένου. Ὁδὲ πᾶς φόβος ἀγαθὸν ἐστὶ καὶ σωτήριον,
 ἀλλ' ἔστι τις καὶ ἐχθρὸς φόβος, ὃν ἀπεύχεται ὁ προφήτης ἐγ-
 γενέσθαι αὐτοῦ τῇ ψυχῇ, λέγων· («Ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξελοῦ
 τὴν ψυχὴν μου»). Ἐχθρὸς γὰρ φόβος ὁ θανάτου ἡμῖν δειλίαν
 25 ἐμπαιῶν, ὁ προσώπων ὑπεροχὰς καταπιτήσσειν ἡμᾶς ἀναπειθῶν.
 Πῶς γὰρ ὁ ταῦτα φοβούμενος δυνήσεται ἐν καιρῷ μαρτυρίου
 μέχρι θανάτου πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀντικαταστήναι, καὶ ἀπο-

ὕμᾱς». Εἶνε φωνὴ διδασκάλου ποῦ ὁμιλεῖ ἀπὸ τὰ μύχια τῆς καρδίας του, καὶ προσκαλεῖ εἰς μάθησιν μὲ πατρικὴν στοργήν. Ὁ μαθητὴς εἶνε πνευματικὸν τέκνον τοῦ διδασκάλου. Διότι ἐκεῖνος ποῦ δέχεται ἀπὸ κάποιον τὴν μόρφωσιν τῆς εὐσεβείας, αὐτὸς τρόπον τινὰ διαμορφώνεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ λαμβάνει ὑπόστασιν, ὅπως διαμορφώνονται τὰ βρέφη εἰς τὴν κοιλίαν αὐτῆς ποῦ κυοφορεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ὀλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Γαλατῶν, ἡ ὁποία ἐξέπεσεν ἐκ τῆς πρώτης διδασκαλίας καὶ ἀπεβλήθη ὡς ἔκτρωμα ἀναλαμβάνων πάλιν καὶ μορφώνοντας ἐξ ἀρχῆς ἐντὸς αὐτῶν τὸν Χριστόν, τέκνα τοὺς ὠνόμαζε· καὶ ἐπειδὴ μὲ πόνον καὶ θλίψιν ἐφρόντιζε διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν σφαλμάτων, ἔλεγεν ὅτι ἔνοιωθε πόνους τοκετοῦ εἰς τὴν ψυχὴν του, διὰ τὴν λύπην ποῦ ἠσθάνετο διὰ τοὺς πεπτωκότας. «Τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν»⁵⁹. Ἐλάτε λοιπὸν, παιδιὰ, ἀκοῦστέ μου. Ἄραγε τί πρόκειται νὰ διδάξῃ ὁ πνευματικὸς μας πατήρ; «Φόβον», λέγει, «Κυρίου διδάξω ὑμᾶς». Ἐπειδὴ παραπάνω διέταξε νὰ φοβούμεθα τὸν Κύριον, καὶ μᾶς ὑπέδειξε ποῖα ἡ ὠφέλεια ἐκ τοῦ φόβου, λέγων· «Ὅτι οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν», τώρα μᾶς παραδίδει καὶ κάποιαν διδασκαλίαν περὶ τοῦ θείου φόβου. Διότι τὸ ὅτι πρέπει νὰ εἴμεθα ὑγιεῖς ὁ καθένας δύναται νὰ τὸ εἶπη, καὶ ὁ ἰδιώτης· τὸ πῶς ὁμως πρέπει νὰ ἀποκτοῦμεν τὴν ὑγείαν, αὐτὸ εἶνε γνώρισμα τοῦ ἐπιστήμονος ἱατροῦ. Δὲν εἶνε ἀγαθὸς καὶ σωτήριος κάθε φόβος, ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ κάποιος φόβος ποῦ εἶνε ἐχθρὸς, διὰ τὸν ὁποῖον εὐχεται ὁ προφήτης νὰ μὴν παρουσιασθῆ εἰς τὴν ψυχὴν του, λέγων· «Ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξελοῦ τὴν ψυχὴν μου»⁶⁰. Ἐχθρὸς εἶνε ὁ φόβος τοῦ θανάτου, ὁ ὁποῖος προξενεῖ εἰς ἡμᾶς δειλίαν· ἐκεῖνος ποῦ μᾶς καταπιθεῖ νὰ εἴμεθα συνεσταλμένοι ἔμπρὸς εἰς τὰς ἐξουσίας τῶν προσώπων. Πῶς λοιπὸν αὐτὸς ποῦ φοβεῖται αὐτὰ θὰ δυνηθῆ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ μαρτυρίου νὰ ἀντισταθῆ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν μέχρι θανάτου, καὶ νὰ

60. Ψαλ. 63, 2.

δοῦναι τῷ Κυρίῳ τὴν ὀφειλὴν, τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ
 ἐγερθέντι; Καὶ ὁ ὑπὸ δαιμόνων εὐπτόητος τὸν ἐχθρὸν ἔχει
 φόβον ἐν ἑαυτῷ. Καὶ ὅλως, ὁ τοιοῦτος φόβος ἀπιστίας ἔοικεν
 ἔγγονον εἶναι πάθος. Οὐδεὶς γὰρ πιστεύων ἰσχυρὸν αὐτῷ πα-
 5 ρεῖναι τὸν βοηθόν, φοβεῖται ἀπὸ τινος τῶν ἐπιχειρούντων
 αὐτὸν ἐκταράσσειν. Φόβος δὲ ὁ σωτήριος, καὶ φόβος ἀγιασμοῦ
 ποιητικὸς, φόβος ὁ κατ' ἐπιτήδευσιν, καὶ οὐχὶ κατὰ πάθος ἐγ-
 γινόμενος τῇ ψυχῇ, ποῖός ἐστι βούλει διηγῆσομαι; "Ὅταν μέλ-
 λης ἐπὶ τινα ὁρμᾶν ἁμαρτίαν, ἐννόησόν μοι ἐκεῖνο τὸ φρικτὸν
 10 καὶ ἀνόπιστον τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον, ἐν ᾧ προκαθέζεται
 μὲν ἐπὶ θρόνον τινὸς ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρεμένου ὁ κριτῆς, παρέστη-
 κε δὲ πᾶσα ἡ κτίσις ὑποτρέμουσα τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ τὴν
 ἔνδοξον· παράγεσθαι δὲ μέλλομεν καθ' ἕνα εἰς ἐξέτασιν τῶν
 βεβιωμένων ἡμῖν. Εἶτα τῷ πολλὰ πονηρὰ πεποιηκότι κατὰ
 15 τὸν βίον φοβεροὶ τινες καὶ κατηφεῖς παρίστανται ἄγγελοι,
 πῦρ βλέποντες, πῦρ ἀναπνέοντες, διὰ τὴν πικρίαν τῆς προαι-
 ρέσεως, νυκτὶ ἐοικότες τὰ πρόσωπα, διὰ τὸ κατηφές καὶ μι-
 σάνθρωπον. Εἶτα βάραθρον βαθύ, καὶ σκότος ἀδιεξόδευτον,
 καὶ πῦρ ἀλαμπές· ἐν τῷ σκότει τὴν μὲν καυστικὴν δύναμιν
 20 ἔχον, τὸ δὲ φέγγος ἀφρημένον. Εἶτα σκωλήκων γένος ἰοβό-
 λον καὶ σαρκοφάγον, ἀπλήστως ἐσθίον, καὶ μηδέποτε κορεν-
 νύμενον, ἀφορήτους ὀδύνας ἐμποιοῦν τῇ καταβρώσει. Εἶτα τὴν
 πασῶν χαλεπωτάτην κόλασιν, τὸν ὄνειδισμόν ἐκεῖνον καὶ τὴν
 αἰσχύνην τὴν αἰώνιον. Ταῦτα φοβοῦ· καὶ τούτῳ τῷ φόβῳ παι-
 25 δεύόμενος, οἶονεὶ χαλινῷ τινι ἀνάκοπτε τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῆς
 πρὸς τὰ φαῦλα ἐπιθυμίας. Τοῦτον τὸν φόβον τοῦ Κυρίου δι-
 δάσκειν ἡμᾶς ὁ πατήρ ἐπηγγείλατο· οὐχ ἁπλῶς διδάσκειν,
 ἀλλὰ τοὺς ἀκούειν αὐτοῦ προαιρουμένους· οὐ τοὺς μακρὰν ἀ-
 ποπεσόντας, ἀλλὰ τοὺς δι' ἐπιθυμίαν τοῦ σωθῆναι προστρέ-
 30 χοντας· οὐ τοὺς ξένους τῶν διαθηκῶν, ἀλλὰ τοὺς ἐκ τοῦ βα-

ἀποδώσει εἰς τὸν Κύριον τὸ χρέος, ὃ ὁποῖος ἀπέθανε καὶ ἀνέστη δι' ἡμᾶς; Καὶ ἐκεῖνος ποῦ εὐκόλως πτοεῖται ἀπὸ τοὺς δαίμονας ἔχει μέσα του ὡς ἐχθρὸν τὸν φόβον. Καὶ γενικῶς ἓνας τέτοιος φόβος φαίνεται ὅτι εἶνε πάθος ποῦ γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν. Διότι κανεὶς πιστὸς ὃ ὁποῖος ἔχει ἰσχυρὸν βοηθὸν πλησίον του, φοβεῖται κάποιον ἀπὸ ἐκείνους ποῦ προσπαθοῦν νὰ τὸν τρομάξουν. Θέλεις νὰ σοῦ διηγηθῶ ποῖος εἶνε ὃ σωτήριος φόβος καὶ ὃ φόβος ποῦ ἀγιάζει, ὃ φόβος ποῦ δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ὄχι ἀπὸ πάθος; "Ὅταν πρόκηται νὰ διαπράξης κάποιαν ἀμαρτίαν, σκέψου ἐκεῖνο τὸ φρικτὸν καὶ ἀνυπόφορον δικαστήριον τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον κήθηται ἐμπρὸς εἰς ὄλους ἐπάνω εἰς κάποιον ὑψηλὸν καὶ ὑψωμένον θρόνον ὃ κριτὴς, παρίσταται δὲ ὀλόκληρος ἡ κτίσις τρέμουσα τὴν ἔνδοξον παρουσίαν του. Πρόκειται δὲ νὰ παρουσιασθοῦμεν ὃ καθένας διὰ νὰ ἐξετασθοῦν αἱ πράξεις μας. "Ἐπειτα εἰς ἐκεῖνον ποῦ εἰς τὴν ζωὴν του διέπραξε πολλὰς ἀμαρτίας παρίστανται μερικοὶ φοβεροὶ καὶ σκυθρωποὶ ἄγγελοι, βλέποντες πῦρ, ἀναπνέοντες πῦρ, διότι ἔχουν πικρὰν διάθεσιν, πρόσωπα ὅμοια μὲ τὴν νύκτα, διότι ἔχουν σκυθρωπότητα καὶ μισανθρωπίαν. "Ἐπειτα βαθὺ βάραθρον, καὶ σκότος χωρὶς διέξοδον, καὶ πῦρ χωρὶς λάμπιν· τὸ σκότος διατηρεῖ τὴν καυστικὴν δύναμιν, ἔχει χάσει δὲ τὴν φεγγοβολίαν. "Ἐπειτα ἓνα γένος δηλητηριωδῶν καὶ σαρκοφάγων σκωλήκων, ποῦ τρώγει λαίμαργα καὶ ποτὲ δέν χορταίνει, καὶ προκαλεῖ ἀβαστάκτους πόνους κατὰ τὸ φάγωμα. "Ἐπειτα τὴν κόλασιν ποῦ εἶνε φοβερωτέρα ἀπὸ ὄλας, τὸν ὄνειδισμὸν καὶ τὴν ἐντροπὴν τὴν αἰώνιον. Αὐτὰ νὰ φοβῆσαι· καὶ μὲ αὐτὸν τὸν φόβον, ἀφοῦ παιδαγωγηθῆς ὡσάν μὲ κάποιο χαλινόν, σταμάτα τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὴν φαύλην ἐπιθυμίαν. Αὐτὸν τὸν φόβον τοῦ Κυρίου διέταξε ὃ πατὴρ νὰ κηρύττωμεν· ὄχι νὰ κηρύττωμεν ἀπλῶς, ἀλλὰ ἐκείνους ποῦ ἔχουν διάθεσιν νὰ ἀκούσουν· ὄχι ἐκείνους ποῦ ἔχουν ξεπέσει μακριά, ἀλλὰ ἐκείνους ποῦ τρέχουν ἀπὸ ἐπιθυμίαν νὰ σωθοῦν· ὄχι ἐκείνους ποῦ εἶνε ξένοι πρὸς τὰς διαθήκας⁶¹, ἀλλὰ ἐκείνους ποῦ ἔχουν οἰκειωθῆ τὸν λόγον διὰ τοῦ βαπτί-

πίσματος τῆς υἰοθεσίας οικειουμένους τῷ λόγῳ. Διὰ τοῦτο, φησὶ, δεῦτε· τουτέστι, διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐγγίσατέ μοι, τέκνα, υἱοὶ φωτὸς γενέσθαι διὰ τῆς παλιγγενεσίας καταξιωθέντες. («Ἀκούσατε») οἱ ἔχοντες τὰ ὦτα τῆς καρδίας ἀνεωγμένα, 5 «φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς»· τοῦτον, ὃν μικρῷ πρόσθεν ὁ λόγος ὑμῖν ὑπέγραψε.

9. «Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθίας»; Ἐἴ τις θέλει, φησὶ, ζωὴν, οὐ τὴν κοινὴν ταύτην ἦν καὶ τὰ ἄλογα ζῆ, ἀλλὰ τὴν ὄντως ζωὴν τὴν θανάτῳ μὴ δια- 10 κοπτομένην. Νῦν γάρ, φησὶν, ἀποθνήσκετε, «καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ· ὅταν δὲ ὁ Χριστὸς φανερωθῆ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ». Οὐκοῦν καὶ ἡ ὄντως ζωὴ ὁ Χριστὸς, καὶ ἡ ἡμετέρα ἐν αὐτῷ διαγωγὴ ζωὴ ἐστὶν ἀληθινή. Ὅμοίως δὲ καὶ αἱ ἡμέραι 15 ἄλλαι εἰσὶν ἀγαθαί, ὡς ἐν ἐπαγγελίᾳ προτίθησιν ὁ προφήτης· «Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθίας;». Αἱ γὰρ τοῦ αἰῶνος τούτου ἡμέραι πονηραί, ἐπειδὴ καὶ ὁ αἰὼν οὗτος, τοῦ κόσμου μέτρον ὑπάρχων, περὶ οὗ εἴρηται, ὅτι «ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται», συναφομοιοῦται τῇ 20 φύσει τοῦ κόσμου ὃν ἐκμετρεῖ. Μέρη δὲ τοῦ χρόνου τούτου αἱ ἡμέραι αὗται. Διὰ τοῦτο φησὶν ὁ ἀπόστολος· («Ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραί εἰσι»). Καὶ ὁ Ἰακώβ δέ· «Αἱ ἡμέραι, φησὶ, τῶν ἐτῶν μου μικραὶ καὶ πονηραί». Οὐκοῦν νῦν μὲν οὐκ ἐσμὲν ἐν ζωῇ, ἀλλ' ἐν θανάτῳ. Διὸ καὶ ἤρχετο ὁ ἀπό- 25 στολος λέγων· «Τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;». Ἄλλη δὲ τίς ἐστὶ ζωὴ, πρὸς ἣν καλεῖ ἡμᾶς ὁ λόγος· καὶ νῦν μὲν αἱ ἡμέραι ἡμῶν πονηραί, ἄλλαι δὲ τινὲς εἰσιν ἀγαθαί, ὡς νῦν οὐ διακόπτει· ἔσται γὰρ ὁ Θεὸς αὐτῶν φῶς αἰώνι-

σματος τῆς υἰοθεσίας. Διὰ τοῦτο, λέγει, ἔλατε· δηλαδή πλησιάστε μου μὲ τὰ ἀγαθὰ ἔργα, παιδιά, διὰ νὰ καταξιωθῆτε νὰ γίνετε υἱοὶ φωτὸς διὰ τῆς ἀναγεννήσεως. «Ἀκούσατε» ἐκεῖνοι ποὺ ἔχετε ἀνοικτὰ τὰ αὐτιά τῆς καρδίας, «φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς»· αὐτόν, τὸν ὁποῖον ὀλίγον προηγουμένως σᾶς ὑπεγράμμισα.

9. «Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθὰς»; Ὅποιος θέλει, λέγει, ζωὴν, ὄχι τὴν κοινὴν ζωὴν τὴν ὁποῖαν ζοῦν καὶ τὰ ἀλογα ζῶα, ἀλλὰ τὴν ζωὴν ποὺ δὲν διακόπτεται ἀπὸ τὸν θάνατον. Διότι λέγει· Τώρα ἀποθνήσκετε «καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ· ὅταν δὲ ὁ Χριστὸς φανερωθῆ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ»⁶². Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Χριστὸς εἶνε ἡ ὄντως ζωὴ, καὶ ἡ ἰδική μας ἐν Χριστῷ ζωὴ εἶνε ἡ ἀληθινὴ ζωὴ. Παρομοίως καὶ αἱ ἡμέραι μερικαὶ εἶνε ἀγαθαὶ καὶ εἶνε αὐταὶ τὰς ὁποίας ὁ προφήτης παρουσιάζει εἰς τὴν ὑπόσχεσιν· «Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθὰς;». Διότι αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος τούτου εἶνε πονηραὶ, ἐπειδὴ καὶ ὁ αἰὼν αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶνε τὸ μέτρον μὲ τὸ ὁποῖον μετρεῖται ὁ κόσμος, διὰ τὸν ὁποῖον λέγεται, ὅτι «ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται»⁶³, ἀφομοιώνεται μὲ τὴν φύσιν τοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον μετρεῖ. Ὑποδιαίρεσεις αὐτοῦ τοῦ χρόνου εἶνε αὐταὶ αἱ ἡμέραι. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ ἀπόστολος· «Ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσι»⁶⁴. Καὶ ὁ Ἰακώβ λέγει· «Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν μου μικραὶ καὶ πονηραὶ»⁶⁵. Τώρα λοιπὸν δὲν εὕρισκόμεθα εἰς τὴν ζωὴν ἀλλὰ εἰς τὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀπόστολος ἠῤῥχето λέγων· «Τίς με ρύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;»⁶⁶. Ὑπάρχει ὁμως κάποια ἄλλη ζωὴ, εἰς τὴν ὁποῖαν μᾶς καλεῖ ὁ λόγος· καὶ τώρα μὲν αἱ ἡμέραι μας εἶνε πονηραὶ, μερικαὶ ὁμως ἄλλαι εἶνε καλαὶ, τὰς ὁποίας δὲν διακόπτει ἡ νύκτα· διότι θὰ εἶνε ὁ Θεὸς αὐτῶν φῶς αἰώνιον, τὸ ὁ-

65. Γέν. 47, 9.

66. Ρωμ. 7, 24.

ον, καταλάμπων αὐτὰς τῷ φωτὶ τῆς ἑαυτοῦ δόξης. Μὴ τοί-
 νον ὅταν ἀκούσης ἡμερῶν ἀγαθῶν, τὴν ἐνταυθα σοι νομίσης
 ζωὴν ἐν ἐπαγγελίαις προκειῖσθαι. Φθαρταὶ γὰρ εἰσιν αὐται,
 ἃς ὁ αἰσθητὸς ἥλιος ἀπεργάζεται· οὐδὲν δὲ φθαρτὸν ἀρμοζόν-
 5 τως ἂν δῶρον γένοιτο τῷ ἀφθάρτῳ. Εἰ γὰρ ἀφθαρτος ἡ ψυχὴ,
 ἀφθαρτα αὐτῆς καὶ τὰ χαρίσματα. Καὶ «παράγει τὸ σχῆμα
 τοῦ κόσμου τούτου». Εἰ δὲ σκιὰν ἔχει ὁ νόμος τῶν μελλόντων
 ἀγαθῶν, νόει μοί τινα σάββατα τρυφερά, ἅγια, ἐκ τῶν αἰωνί-
 ων ἡμερῶν, νεομησίας, ἑορτάς· καὶ νόει μοι ἀξίως τοῦ πνευμα-
 10 τικοῦ νόμου. «Παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ χεῖλη
 σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον». Εἰ βούλει ἐν ἡμέραις γενέσθαι ταῖς
 ἀγαθαῖς, εἰ ἀγαπᾷς τὴν ζωὴν, ποίησον τὴν ἐντολὴν τῆς ζωῆς.
 («Ὁ γὰρ ἀγαπῶν με, φησί, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει»). Πρώτη δὲ
 ἐντολὴ τό, «παῦσαι τὴν γλῶσσαν ἀπὸ κακοῦ, καὶ χεῖλη τοῦ μὴ
 15 λαλῆσαι δόλον». Σχεδὸν γὰρ ἡ προχειροτάτη καὶ πολύτροπος
 ἁμαρτία ἢ διὰ γλώσσης ἐστὶν ἐνεργουμένη. Ὁργίσθης; Καὶ
 ἡ γλῶσσα προτρέχει. Ἐν ἐπιθυμίαις εἶ; Καὶ τὴν γλῶσσαν ἔ-
 χεις πρὸ πάντων, οἶονεῖ τινα μαστροπὸν καὶ προαγωγὸν, συγ-
 καταπρασσομένην τῇ ἁμαρτίᾳ, καθυποκρινομένην τοὺς πλη-
 20 σίον. Καὶ ὄπλον σοι πρὸς τὴν ἀδικίαν ἡ γλῶσσα, μὴ τὰ ἀπὸ
 καρδίας φθεγγομένη, ἀλλὰ τὰ πρὸς ἀπάτην προφέρουσα. Καὶ
 τί δεῖ πάντα τῷ λόγῳ ἐπεξιέναι τῶν διὰ γλώσσης ἁμαρτανομέ-
 νων; Πεπλήρωται ἡμῶν ὁ βίος τῶν ἀπὸ γλώσσης πταισμάτων.
 Αἰσχρολογία, εἰτραπελία, μωρολογία, τὰ οὐκ ἀνήκοντα, κατα-
 25 λαλιαί, λόγος ἀργός, ἐπιπορκίαι, ψευδομαρτυρίαι, πάντα ταῦτα τὰ
 κακά, καὶ ἔτι πλείω τούτων, τῆς γλώσσης ἐστὶ δημιουργήμα-
 τα. Οἱ δὲ ἀνοίγοντες τὸ στόμα κατὰ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, καὶ
 ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλοῦντες, ἄλλω τινὶ τὴν ἀσέβειαν καὶ οὐ-

ποῖον θὰ τὰς φωτίζει μὲ τὸ φῶς τῆς ἰδικῆς του δόξης⁶⁷. Μὴ λοιπόν, ὅταν ἀκούσης ἀγαθὰς ἡμέρας, νομίσης ὅτι κάμνει λόγον διὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν εἰς τὰς ὑποσχέσεις. Αὐταὶ εἶνε φθαρταί, καὶ τὰς ἀποτελεῖώνει ὁ αἰσθητὸς ἥλιος· κανένα δὲ φθαρτὸν δὲν ἀρμόζει νὰ προσφέρεται ὡς δῶρον εἰς τὸν ἀφθαρτον. Διότι, ἐὰν ἡ ψυχὴ εἶνε ἀφθαρτος, καὶ τὰ χαρίσματα τῆς εἶνε ἀφθαρτα. Καὶ «παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου»⁶⁸. Ἐὰν δὲ ὁ νόμος ἀποτελεῖ σκιάν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν⁶⁹, σκέψου τότε κάποια σάββατα τρυφερά, ἅγια⁷⁰, ἀπὸ τὰς αἰωνίους ἡμέρας, νεομηνίας, ἑορτάς· καὶ σκέψου αὐτὰ ὅπως ἀξίζει εἰς πνευματικὸν νόμον. «Παῦσον τὴν γλῶσσαν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ χεῖλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον». Ἐὰν θέλῃς νὰ ζῆς εἰς τὰς ἀγαθὰς ἡμέρας, ἐὰν ἀγαπᾷς τὴν ζωὴν, ἐφάρμοσε τὴν ἐντολὴν τῆς ζωῆς. Διότι λέγει· «Ὁ ἀγαπῶν με τὰς ἐντολάς μου τηρήσει»⁷¹. Πρώτη δὲ ἐντολὴ εἶνε τὸ «παῦσαι τὴν γλῶσσαν ἀπὸ κακοῦ, καὶ χεῖλη τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον». Σχεδὸν ἡ πιὸ πρόχειρος καὶ πανοῦργος ἀμαρτία εἶνε ἐκείνη ποὺ ἐνεργεῖται διὰ τῆς γλώσσης. Ὁργίσθηκες; Καὶ ἡ γλῶσσα προτρέχει. Εὐρίσκεσαι εἰς ἐπιθυμίας; Ἐχεις πρὸ πάντων τὴν γλῶσσαν, σὰν κάποιαν μαστρωπὸν καὶ προαγωγόν, ποὺ συνεργεῖ μαζί σου εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ ὑποκρίνεται εἰς τοὺς πλησίον. Ἀκόμη ἡ γλῶσσα εἶνε ὄπλον ποὺ παρασύρει εἰς τὴν ἀδικίαν, διότι δὲν ἐκφράζει ὅσα ἔχει ἡ καρδία, ἀλλὰ προφέρει ὅσα ἐξαπατοῦν. Καὶ τί χρειάζεται νὰ ἀναφερθῶ εἰς ὅλα τὰ ἀμαρτήματα ποὺ γίνονται διὰ τῆς γλώσσης; Ἐχει γεμίσει ἡ ζωὴ μας ἀπὸ τὰ παραπτώματα τῆς γλώσσης. Αἰσχρολογία, εὐτραπελία, μωρολογία, τὰ ἄπρεπα, κατακρίσεις, λόγια ἀνωφελῆ, ἐπιπορκίαι, ψευδομαρτυρίαι, ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ καὶ ἀκόμη περισσότερα εἶνε δημιουργήματα τῆς γλώσσης. Ὅσοι δὲ ἀνοίγουν τὸ στόμα ἐναντίον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ λαλοῦν ἀδικίαν εἰς τὸν ὑψιστον⁷² μὲ κά-

69. Ἐβρ. 10, 1. 70. Ἦσ. 58, 13.

71. Ἰωάν. 14, 23. 72. Ψαλ. 72, 8.

χί τῷ ὄργάνῳ τῆς γλώσσης ἐργάζονται; Ἐπειδὴ οὖν «ἐκ τῶν λόγων σου δικαιοθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου κατακριθήσῃ», «παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ», καὶ μὴ ἐνεργήσῃς θησαυρίσματα γλῶσση ψευδεῖ μάταια. Παῦσον δὲ καὶ τὰ χεῖλη σου 5 τοῦ μὴ λαλήσαι δόλον· ἀντὶ τοῦ, ὅλον τὸ ὄργανον τὸ πρὸς τὴν διακονίαν τοῦ λόγου σοι δεδομένον σχολάζειν ἀπὸ τῆς πονηρᾶς ἐνεργείας ποιήσον. Ἔστι δὲ ὁ δόλος κακοποιία λαθραία ἐν προσποιήσει τῶν βελτιόνων τῷ πλησίον προσφερομένη.

10 10. «Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν». Στοιχειώδεις αἱ παραινέσεις, καὶ εἰσαγωγοὶ εἰς εὐσέβειαν· ἀκριβοῦσαι γλώσσης κρατεῖν, δολερῶν ἐπιβουλευμάτων ἀπέχεσθαι, ἐκκλίνειν ἀπὸ κακοῦ. Οὐ γὰρ τελείῳ πρόπουσα ἢ ἀποχὴ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ τῷ ἄρτι στοιχειομένῳ, ἐκνεῦσαι προσήκει ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὸ κακὸν φορᾶς, καὶ 15 οἰονεὶ ὁδοῦ κακῆς τῆς ἐν τῷ πονηρῷ βίῳ συνηθείας ἀπαλλαγέντα, οὕτως ἄφασθαι τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐνεργείας. Ἀμήχανον γὰρ ἄφασθαι τοῦ ἀγαθοῦ, μὴ ἀποστάντα πρότερον παντελῶς καὶ ἐκνεύσαντα τοῦ κακοῦ· ὡς ἀμήχανον ὑγίειαν ἀναλαβεῖν, μὴ τῆς νόσου ἀπαλλαγέντα· ἢ ἐν θερμότητι γενέσθαι τὸν μὴ 20 καθαρῶς πεπαυμένον τῆς καταψύξεως· ἀνεπίδεκτα γὰρ ταῦτα ἀλλήλοις. Οὕτω καὶ τὸν μέλλοντα ἐν ἀγαθῷ βίῳ γενέσθαι πάσης προσήκει τῆς ἐπὶ τὸ κακὸν συναφείας ἀπαλλαγῆναι. «Ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν». Περὶ ταύτης εἰρηκεν ὁ Κύριος· «Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ 25 καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν εἰρήνην, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν». Ζήτησον οὖν τὴν τοῦ Κυρίου εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν. Διώξεις δὲ οὐκ ἄλλως, ἢ κατὰ σκοπὸν τρέχων εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσε-

ποιο ἄλλο ὄργανον ἀσεβοῦν καὶ ὄχι μετὴν γλῶσσαν; Ἐπειδὴ λοιπὸν «ἐκ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου κατακριθήσῃ»⁷³, «παῦσον τὴν γλῶσσαν σου ἀπὸ κακοῦ», καὶ μὴ συγκεντρώσῃς ματαιοὺς θησαυροὺς διὰ τῆς ψευδοῦς γλώσσης⁷⁴. Ἀκόμη νὰ παύσουν καὶ τὰ χεῖλη σου νὰ λαλοῦν δολιότητα· ἀντὶ δηλαδὴ νὰ εἶπη, ὄλον τὸ ὄργανον, ποῦ σοῦ ἐδόθη διὰ νὰ συνομιλῆς, κάνε νὰ ἀπέχη ἀπὸ τὴν πονηρὰν ἐνέργειαν. Δόλος δὲ εἶνε ἡ ὑπουργία κακοποιήσεως ποῦ προσφέρεται εἰς τὸν πλησίον μετὴν μάσκα τῶν καλυτέρων.

10. «Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην καὶ δίωξον αὐτήν». Αἱ προτροπαὶ εἶνε βασικαὶ καὶ μᾶς εἰσάγουν εἰς τὴν εὐσέβειαν· μᾶς διδάσκουν με ἀκρίβειαν νὰ συγκρατοῦμεν τὴν γλῶσσαν, νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ δολίας ἐπιβουλάς, νὰ ἀποφεύγωμεν τὸ κακόν. Ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὸ κακόν δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν τέλειον, ἀλλὰ εἰς ἐκεῖνον ποῦ εὐρίσκεται εἰς τὰ πρῶτα μαθήματα ἀρμόζει νὰ παρεκκλίνῃ ἀπὸ τὴν ροπήν πρὸς τὸ κακόν, καὶ ἀφοῦ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν συνήθειαν τῆς πονηρᾶς ζωῆς σὰν ἀπὸ κακὸν δρόμον, ἔτσι νὰ πλησιάσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀγαθῶν. Εἶνε ἀδύνατον νὰ πλησιάσῃ κανεὶς τὸ ἀγαθόν, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἀπομακρυνθῇ καὶ δὲν ἀπαλλαγῇ παντελῶς ἀπὸ τὸ κακόν· ὅπως εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀναλάβῃ κάποιος τὴν ὑγείαν του, ἐὰν δὲν ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀρρώστειαν· ἢ νὰ εὐρίσκεται εἰς θερμότητα ἐκεῖνος ποῦ συνεχίζει ἀκόμη νὰ κρυώνει· αὐτὰ δὲν δύνανται νὰ συνυπάρχουν. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐκεῖνος ποῦ πρόκειται νὰ ἀρχίσῃ μίαν καλὴν ζωὴν πρέπει νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ κάθε ἐπαφήν μετὸ κακόν. «Ζήτησον εἰρήνην καὶ δίωξον αὐτήν». Περὶ αὐτῆς εἶπεν ὁ Κύριος· «Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν εἰρήνην, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν»⁷⁵. Ζήτησε λοιπὸν τὴν εἰρήνην τοῦ Κυρίου καὶ ἐπιδίωξε αὐτήν. Θὰ τὴν ἐπιδιώξῃς δὲ ὄχι μετ' ἄλλον τρόπον, παρὰ τρέχοντα με σκοπὸν νὰ λάβῃς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως⁷⁶. Ἐπάνω εἶνε ἡ ἀληθινὴ

75. Ἰωάν. 14, 27.

76. Φιλ. 3, 14.

ως. Ἄνω γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἢ ἀληθής. Ἐπεὶ ὅσον γε τῇ σαρκὶ
 συνδεδέμεθα χρόνον, πολλοῖς καὶ τοῖς ἐκταράσσουσιν ἡμᾶς
 συνεζεύγμεθα. Ζήτησον οὖν εἰρήνην, λύσιν τῶν τοῦ κόσμου
 τούτου θορύβων· κτῆσαι γαληνιῶντα νοῦν, ἀκύμονά τινα καὶ
 5 ἀτάραχον κατάστασιν τῆς ψυχῆς, μήτε ὑπὸ παθῶν σαλευομέ-
 νην, μήτε ὑπὸ τῶν ψευδῶν δογμάτων διὰ πιθανότητος προκα-
 λουμένων εἰς συγκατάθεσιν περιελκομένην, ἵνα κτήσῃ τὴν εἰ-
 ρήνην τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν, φρουροῦσαν τὴν
 καρδίαν σου. Ὁ ζητῶν εἰρήνην, Χριστὸν ἐκζητεῖ, ὅτι αὐτός
 10 ἐστὶν ἡ εἰρήνη, ὃς ἔκτισε τοὺς δύο εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον,
 ποιῶν εἰρήνην, («καὶ εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταν-
 ροῦ αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς»).

11. «Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς
 δέησιν αὐτῶν». Ὡσπερ οἱ ἅγιοι «σῶμά εἰσι Χριστοῦ καὶ μέλη
 15 ἐκ μέρους»· καὶ ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς μὲν ὀφθαλ-
 μοὺς, τοὺς δὲ γλώσσας, ἑτέρους τὸν τῶν χειρῶν, καὶ ἄλλους
 τὸν τῶν ποδῶν ἐπέχοντας λόγον· οὕτω καὶ αἱ ἅγιοι δυνάμεις
 αἱ πνευματικαὶ καὶ περὶ τὸν οὐράνιον οὖσαι τόπον, αἱ μὲν ὀ-
 φθαλμοὶ λέγονται, τῷ τὴν ἐπισκοπὴν ἡμῶν πιστευθῆναι, αἱ
 20 δὲ ὦτα, τῷ παραδέχεσθαι ἡμῶν τὰς δεήσεις. Νῦν οὖν τὴν ἐ-
 ποπτικὴν ἡμῶν δύναμιν, καὶ τὴν τῶν εὐχῶν ἀντιληπτικὴν,
 ὀφθαλμοὺς εἶπεν καὶ ὦτα. «Ὁφθαλμοὶ οὖν Κυρίου ἐπὶ δι-
 καίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν». Ἐπειδὴ πᾶσα
 πρᾶξις τοῦ δικαίου ἀξία τῆς θεωρίας τοῦ Θεοῦ, καὶ πᾶν ῥῆμα,
 25 τῷ μηδὲν ἀργῶς λέγεσθαι παρὰ τοῦ δικαίου, ἐνεργόν ἐστι καὶ
 ἔμπρακτον, διὰ τοῦτο ἀεὶ ἐφορᾶσθαι καὶ ἀεὶ εἰσακούεσθαι τὸν
 δίκαιον ὁ λόγος φησί. «Πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιῶντας κα-
 κά, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν». Πρόσωπον

εἰρήνην. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν διάρκειαν ποῦ συνδεόμεθα μὲ τὴν σάρκα, συνδεόμεθα καὶ μὲ πολλὰ ποῦ μᾶς ταρασσοῦν πολὺ. Ζήτησε λοιπὸν τὴν εἰρήνην, τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοὺς θορυβους τοῦ κόσμου αὐτοῦ· ἀπόκτησε γαλήνιον νοῦν, κάποιαν ἀκύμαντον καὶ ἀτάραχον κατάστασιν τῆς ψυχῆς, ποῦ δὲν σαλεύεται οὔτε ἀπὸ τὰ πάθη οὔτε παρασύρεται εἰς συμβιβασμὸν ἀπὸ ψευδεῖς δοξασίας ποῦ στηρίζονται εἰς πιθανότητας, ὥστε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ ποῦ ξεπερνᾷ κάθε νοῦν καὶ φρουρεῖ τὴν καρδίαν σου. Ἐκεῖνος ποῦ ζητεῖ εἰρήνην, ζητεῖ μὲ πόθον τὸν Χριστόν, διότι αὐτὸς εἶνε ἡ εἰρήνη, ὁ ὁποῖος ἦνωσε τοὺς δύο εἰς ἓνα καινούργιον ἄνθρωπον, φέροντας εἰρήνην «καὶ εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς»⁷⁷.

11. «Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν». Ὅπως οἱ ἅγιοι εἶνε «σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους»⁷⁸· καὶ ὁ Θεὸς ἔθεσεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἄλλους νὰ εἶνε ὀφθαλμοί, ἄλλους νὰ εἶνε γλῶσσαι, καὶ ἄλλους νὰ ἔχουν τὴν θέσιν τῶν χειρῶν καὶ ἄλλους τὴν θέσιν τῶν ποδῶν⁷⁹, ἔτσι καὶ αἱ ἅγιοι δυνάμεις αἱ πνευματικαὶ ποῦ διαβιοῦν εἰς τὸν οὐράνιον χῶρον, ἄλλαι μὲν λέγονται ὀφθαλμοί, διότι τοὺς ἐνεπιστεύθη τὸ ἔργον νὰ μᾶς ἐπιβλέπουν, ἄλλαι δὲ λέγονται ὦτα, διότι παραλαμβάνουν τὰς προσευχάς μας. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν δύναμιν ποῦ μᾶς παρακολουθεῖ καὶ παραλαμβάνει τὰς προσευχάς μας, τὴν ὠνόμασεν ὀφθαλμούς καὶ ὦτα. «Ὁφθαλμοί» λοιπὸν «Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν». Ἐπειδὴ κάθε πρᾶξις τοῦ δικαίου ἀξίζει νὰ τὴν βλέπη ὁ Θεός, καὶ κάθε λόγος, ἐπειδὴ δὲν λέγεται ἀνωφελῶς ἀπὸ τὸν δίκαιον, εἶνε δραστήριος καὶ ἐμπρακτος, διὰ τοῦτο λέγει ὁ ψαλμὸς ὅτι πάντοτε ὁ Θεὸς βλέπει ἀπὸ ἐπάνω τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀκούει. «Πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιούντας κακά, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν». Πρόσωπον νομίζω ὅτι λέ-

79. Α' Κορ. 12, 14 ἐξ.

οίμαι τὴν πεπαρησιασμένην καὶ φανερὰν τοῦ Κυρίου ἐπιδη-
 μίαν τὴν ἐπὶ τῆς κρίσεως λέγεσθαι. Διὸ καὶ ὀφθαλμοὶ Κυρίου,
 ὡς ἔτι πόρρωθεν ἐπισκοποῦντος ἡμᾶς, ἐπιβλέπειν τὸν δίκαιον
 εἴρηνται· αὐτὸ δὲ τὸ πρόσωπον ἐπιφανήσεσθαι, ἐπὶ τὸ ἐξολο-
 5 θρεῦσαι ἐκ γῆς πᾶν τὸ τῆς πονηρίας μνημόσυνον. Μὴ γὰρ μοι
 σωματικῶς διαπεπλασμένον τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ νοήσης,
 ἐπεὶ οὕτω γε καὶ ἄλογον εἶναι δόξει τὸ παρὰ τῆς Γραφῆς εἰ-
 ρημένον, ἰδίᾳ μὲν ὀφθαλμοὺς ὑπάρχειν ἐπιλάμποντας τῷ δι-
 καίῳ, ἰδίᾳ δὲ τὸ πρόσωπον ἐπιφερόμενον τοῖς πονηροῖς. Καί-
 10 τοι οὕτε ὀφθαλμοὶ χωρὶς προσώπου, οὕτε πρόσωπον ὀφθαλμῶν
 ἔστιν ἄμοιρον. Ἐάνθρωπος μὲν οὖν οὐ μὴ ἴδῃ τὸ πρόσωπον Κυ-
 ρίου, καὶ ζήσεται· οἱ δὲ ἄγγελοι τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μικρῶν
 διὰ παντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς. Διότι νῦν μὲν χωρῆσαι ἡμᾶς τὴν θεάν τῆς ἐνδό-
 15 ξου ἐπιφανείας, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς τὴν περικειμέ-
 νην ἡμῖν, ἀμήχανον· οἱ μὲντοι ἄγγελοι, τῷ μηδὲν ἔχειν προκά-
 λυμμα τοιοῦτον παραπλήσιον τῇ ἡμετέρᾳ σαρκί, ὑπ' οὐδενὸς
 ἐμποδίζονται διηνεκῶς ἐνατενίζειν τῷ προσώπῳ τῆς δόξης
 τοῦ Θεοῦ. Ὡστε καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴν γενώμεθα υἱοὶ τῆς ἀνα-
 20 στάσεως, τότε καταξιωθησόμεθα τῆς προσώπου πρὸς πρόσω-
 πον γνώσεως. Τότε δὲ οἱ μὲν δίκαιοι ἐν ἀγαλλιάσει τῆς θέας
 τοῦ προσώπου καταξιωθήσονται· οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ ἐν κρίσει,
 μελλούσης ἐξολοθρευέσθαι παρὰ τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θε-
 οῦ πάσης τῆς ἁμαρτίας.

25 12. (Ἐκέκραξαν οἱ δίκαιοι, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐ-
 τῶν, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς). Νοη-
 τῇ τῶν δικαίων ἢ κραυγῇ, ἐν τῷ κρουπτῷ τῆς καρδίας τὴν μεγα-
 λοφωνίαν ἔχουσα, δυναμένη ἐφικέσθαι καὶ αὐτῶν τῶν ὠτων τοῦ

γεται ἢ μετὰ παρρησίας καὶ φανερά παρουσία τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Διὰ τοῦτο ἔχει λεχθῆ ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπιβλέπουν τὸν δίκαιον, ἐπειδὴ μᾶς παρακολουθεῖ ἀκόμη καὶ ἀπὸ μακριᾶ· αὐτὸ τὸ πρόσωπον θὰ παρουσιασθῆ διὰ νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὴν γῆν δλόκληρον τὸ μνημόσυνον τῆς κακίας. Μὴ λοιπὸν θεωρήσης τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ με σωματικὴν μορφήν, διότι τότε θὰ φανῆ παράλογον αὐτὸ ποὺ λέγει ἡ Γραφή, ὅτι δηλαδὴ ξεχωριστὰ ὑπάρχουν οἱ ὀφθαλμοὶ ποὺ φωτίζουν τὸν δίκαιον, ξεχωριστὰ δὲ τὸ πρόσωπον ποὺ στρέφεται ἐναντίον τῶν πονηρῶν. Ἄν καὶ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν ὀφθαλμοὶ χωρὶς πρόσωπον οὔτε πρόσωπον χωρὶς ὀφθαλμούς. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν δὲν δύναται νὰ ἴδῃ τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου καὶ νὰ ζήσῃ⁸⁰. οἱ ἄγγελοι ὅμως τῶν μικρῶν ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν «διὰ παντὸς βλέπουσιν τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»⁸¹. Διότι τώρα, ἐπειδὴ μᾶς περιβάλλει τὸ ἀσθενὲς σῶμα, εἶνε ἀδύνατον νὰ συλλάβωμεν τὴν θέαν τῆς ἐνδόξου παρουσίας· οἱ ἄγγελοι ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν κανένα τέτοιο παραπέτασμα παρόμοιον μετὰ τὴν ἰδικὴν μας σάρκα, δὲν ἐμποδίζονται ἀπὸ τίποτε νὰ βλέπουν συνεχῶς τὸ ἐνδοξον πρόσωπον τοῦ Θεοῦ. Ὡστε καὶ ἡμεῖς, ὅταν γίνωμεν υἱοὶ τῆς ἀναστάσεως, τότε θὰ ἀξιωθοῦμεν νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν προσωπικὴν γνῶσιν⁸². Τότε οἱ μὲν δίκαιοι θὰ ἀξιωθοῦν νὰ εὐφραίνωνται ἀπὸ τὴν θεωρίαν τοῦ προσώπου, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ θὰ ἀναστηθοῦν διὰ τὴν καταδίκην, ποὺ πρόκειται νὰ ἐξολοθρευθῆ ὅλη ἡ ἁμαρτία μετὰ τὴν δικαίαν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ.

12. «Ἐκέκραξαν οἱ δίκαιοι, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτῶν, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς». Νοητὴ εἶνε ἡ κραυγὴ τῶν δικαίων, διότι ἡ μεγαλοφωνία εὐρίσκεται εἰς τὸ κρυπτὸν τῆς καρδίας, ἡ ὁποία δύναται νὰ φθάσῃ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ αὐτιά τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ μεγά-

· 82. Α' Κορ. 13, 12.

Θεοῦ. Ὁ γὰρ μεγάλα αἰτῶν, καὶ περὶ ἐπουρανίων εὐχόμενος, οὗτος κράζει, καὶ ἀκουστὴν ἀναπέμπει τῷ Θεῷ τὴν εὐχήν. «Ἐκέκραξαν οὖν οἱ δίκαιοι»· οὐδὲν μικροπρεπές, οὐδὲ γήινον, οὐδὲ ταπεινὸν ἐπεζήτησαν. Διὰ τοῦτο αὐτῶν παρεδέξατο τὴν φω-
 5 γὴν ὁ Κύριος, «καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτῶν ἐρρύσατο αὐ-
 τοὺς»· οὐ τοσοῦτον ἀπολύων αὐτοὺς τῶν δαχληρῶν, ὅσον κρείτ-
 τονας τῶν συμβαινόντων κατασκευάζων. «Ἐγγὺς Κύριος τοῖς
 συντετριμμένοις τὴν καρδίαν, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι
 σώσει». Τῇ ἑαυτοῦ ἀγαθότητι πᾶσιν ἐγγίζει· μακρύνομεν δὲ ἐ-
 10 αὐτοὺς ἡμεῖς διὰ τῆς ἁμαρτίας. «Ἴδου γὰρ, φησὶν, οἱ μακρύνοντες
 ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ, ἀπολοῦνται». Διὰ τοῦτο Μωϋσῆς ἐγγίζειν λέ-
 γεται τῷ Θεῷ· καὶ εἴ τις ἄλλος παραπλήσιος ἐκείνῳ, δι' ἀνδρα-
 γαθήματα καὶ πράξεις ἀγαθὰς ἐγγὺς γίνεται τοῦ Θεοῦ. Ἐπι-
 15 κρυσ δὲ προφητείαν ἔχει ὁ λόγος τῆς ἐπιδημίας τοῦ Κυρίου,
 καὶ σύμφωνος τῷ προάγοντι. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐλέγετο· «Πρόσω-
 πον Κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά»· τουτέστιν, ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ
 κατὰ τὴν κρίσιν ἐπὶ ἀφανισμῷ πάσης πονηρίας γενήσεται· ἐνταῦ-
 θα δέ· «Ἐγγὺς ὁ Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν». Τὴν
 ἐπιδημίαν τὴν τοῦ Κυρίου τὴν ἐν σαρκὶ προαγγέλλει, ἐγγίζου-
 20 σαν ἤδη καὶ οὐ μακρὰν ἀφεστηκυῖαν. Καὶ τοῦτό σοι πιστὸν ἐκ
 τῆς Ἡσαίου προφητείας γενέσθω· «Πνεῦμα γὰρ Κυρίου ἐπ' ἐμὲ,
 οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με·
 ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρῦσαι αἰχμαλώ-
 τοις ἄφρονας, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν». Ἐπειδὴ γὰρ ἰατρὸς ἀπε-
 25 στέλλετο τῶν συντετριμμένων τὴν καρδίαν, «Ἐγγὺς, φησί, Κύ-
 ριός ἐστιν»· ὑμῖν λέγω τοῖς ταπεινοῖς καὶ συντρίψασιν ἑαυτῶν
 τὸ φρόνημα, εὐθυμοποιῶν ὑμᾶς καὶ εἰς μακροθυμίαν ἐνάγων,
 τῇ χαρᾷ τῶν προσδοκωμένων. Συντριμμὸς δὲ καρδίας ἐστὶν ὁ

λα καὶ εὐχεται διὰ τὰ ἐπουράνια, αὐτὸς κράζει καὶ στέλλει προσευχὴν εἰς τὸν Θεὸν ποὺ ἀκούγεται. «Ἐκέκραξαν» λοιπὸν «οἱ δίκαιοι». Δὲν ἐζήτησαν τίποτε μικροπρεπές, οὔτε φθαρτὸν, οὔτε ταπεινόν. Διὰ τοῦτο ὁ Κύριος ἐδέχθη τὴν φωνὴν αὐτῶν καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς θλίψεις των τοὺς ἐγλύτωσεν· ὄχι τόσον μὲ τὸ νὰ τοὺς ἐλευθερώνη ἀπὸ τὰς θλίψεις, ὅσον μὲ τὸ νὰ τοὺς ἀναδεικνύη ἀνωτέρους ἀπὸ τὰ συμβάντα. «Ἐγγὺς Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι σώσει». Μὲ τὴν ἀγαθότητά του πλησιάζει ὅλους· ἀπομακρύνομεν δὲ ἡμεῖς τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὴν ἁμαρτίαν. Διότι λέγει· «Ἴδου οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ, ἀπολοῦνται»⁸³. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς, λέγεται, ὅτι ἐγγίζει τὸν Θεόν⁸⁴· καὶ ὁποιοσδήποτε ἄλλος εἶνε ὅμοιος μὲ ἐκεῖνον πλησιάζει τὸν Θεὸν ἐξ αἰτίας τῶν ἀνδραγαθημάτων καὶ τῶν καλῶν πράξεων. Ὁ λόγος περιέχει φανεράν προφητείαν τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου καὶ εἶνε σύμφωνος μὲ τὸν προηγούμενον. Ἐκεῖ ἐλέγετο· «Πρόσωπον Κυρίου ἐπὶ ποιῶντας κακά»· δηλαδή, ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως θὰ γίνῃ διὰ νὰ ἐξαφανισθῇ κάθε πονηρία· ἐδῶ δὲ· «Ἐγγὺς Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν». Προαναγγέλλει τὴν ἔνσαρκον ἔλευσιν τοῦ Κυρίου, ποὺ ἤδη πλησιάζει καὶ δὲν εὐρίσκεται μακριά. Καὶ αὐτὸ ὡς σοῦ γίνῃ ἀξιόπιστον ἀπὸ τὴν προφητείαν τοῦ Ἡσαΐου· «Πνεῦμα γὰρ Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με· ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν»⁸⁵. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπεστέλλετο ἰατρὸς εἰς τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐγγὺς Κύριός ἐστιν»· εἰς ἐσᾶς λέγω τοὺς ταπεινοὺς καὶ ποὺ ἔχετε συντρίψει τὸ φρόνημά σας, σᾶς χαροποιῶ καὶ σᾶς κάμνω μακροθύμους μὲ τὴν χαρὰν τῶν ἀναμενόμενων. Συντριβὴ καρδίας εἶνε ἡ ἐξαφάνισις τῶν ἀνθρωπίνων

85. Ἡσ. 61, 1· Λουκ. 4, 18 - 19.

ἀφανισμὸς τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν. Ὁ καταφρονήσας τῶν
 τῆδε, καὶ ἀποδεδωκὼς ἑαυτὸν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐμπαρέ-
 χων ἑαυτοῦ τὸ ἡγεμονικὸν τοῖς ὑπὲρ ἀνθρώπου καὶ θειότεροις
 νοήμασιν, οὗτος ἂν εἴη ὁ συντετριμμένην ἔχων τὴν καρδίαν,
 5 καὶ ποιήσας αὐτὴν θυσίαν οὐκ ἐξουδενωμένην ὑπὸ τοῦ Κυρίου.
 «Καρδίαν γὰρ συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ
 ἐξουδενώσει». («Ἐγγὺς οὖν Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρ-
 διάν, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι σώσει»). Ὁ μὴδὲν ἔχων
 ἔπαρμα, μὴδὲ φρονῶν ἐπὶ τινὶ τῶν ἀνθρωπίνων, οὗτος καὶ συντε-
 10 τριμμένος ἐστὶ τῇ καρδίᾳ καὶ ταπεινὸς τῷ πνεύματι. Ἔστι μὲν
 ταπεινὸς καὶ ὁ κατὰ τὴν ἁμαρτίαν πορευόμενος, διότι ταπεινω-
 τικὴ μάλιστα πάντων ἡ ἁμαρτία. Καθὸ καὶ τὴν ἐφθαρμένην καὶ
 ἀπολέσασαν τὸν τῆς παρθενίας ἁγιασμόν λέγομεν ταπεινοῦσθαι.
 Ὡς ὁ Ἄμων, φησὶν, «ἐπαναστὰς τῇ Θάμαρ, ἐταπεινώσεν αὐ-
 15 τήν». Ὅσοι οὖν τὸ ἀνάστημα καὶ τὸ διάγραμμα τῆς ψυχῆς ἀπολωλέ-
 κασιν, ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας καταβληθέντες εἰς γῆν, καὶ οἷον εἰ
 δαφισθέντες, ὁμοίως τῷ ὄφει συμπορευόμενοι συγκλύπτουσι, μὴ
 δυνάμενοι ἀνορθωθῆναι εἰς τὸ παντελές, οὗτοι τεταπεινῶνται
 20 Ὅσοι δὲ ἔχοντες τὴν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου χάριν, ἐκόντες
 ἑαυτοὺς ὑποταπεινοῦσι τοῖς ὑποδεεστέροις, κατὰ τὸν ἀπόστο-
 λον λέγοντες ἑαυτοὺς εἶναι δούλους τινῶν ἐν Χριστῷ, καὶ «πάντων
 περιήφημα ἕως ἄρτι» καὶ πάλιν, «ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου
 ἐγενήθημεν»· οἱ πνευματικῶς τῇ ταπεινώσει κεχηρμένοι, Πάντων
 25 ἑαυτοὺς ποιοῦντες ἐσχάτους, ἵνα πάντων πρῶτοι γένωνται ἐν
 τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Τούτους καὶ μακαρίζει ὁ Κύριος λέ-
 γων· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι». «Πολλαὶ αἰ θλίψεις τῶν
 δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος». («Ἐν

λογισμῶν. Ἐκεῖνος ποῦ κατεφρόνησε τὰ παρόντα καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ προσφέρει τὸν ἡγεμόνα νοῦν εἰς τὰ ὑπεράνθρωπα καὶ θεῖα νοήματα, αὐτὸς θὰ ἡδύνατο νὰ εἶνε ἐκεῖνος ποῦ ἔχει συντετριμμένην τὴν καρδίαν καὶ τὴν προσφέρει θυσίαν, ἡ ὁποία δὲν περιφρονεῖται ἀπὸ τὸν Κύριον. Διότι «καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει»⁸⁶. «Ἐγγύς» λοιπὸν «Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι σώσει». Ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἔχει καμμίαν ὑψηλοφροσύνην οὔτε ὑπερηφανεύεται διὰ κάτι ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, αὐτὸς καὶ συντετριμμένος εἰς τὴν καρδίαν εἶνε καὶ ταπεινὸς εἰς τὸ πνεῦμα. Εἶνε βέβαια ταπεινὸς καὶ ὁποῖος ζῆ εἰς τὴν ἁμαρτίαν, διότι περισσότερο ἀπὸ ὅλα ταπεινώνει ἢ ἁμαρτία. Διὰ τοῦτο λέγομεν ὅτι ἐταπεινώθη ἐκείνη ποῦ διεφθάρη καὶ ἔχασε τὸν ἁγιασμὸν τῆς παρθενίας της. Ὅπως ὁ Ἄμνών, λέγει, «ἐπαναστάς τῆ Ἰάμαρ, ἐταπεινώσεν αὐτήν»⁸⁷. Ὅσοι λοιπὸν ἔχουν χάσει τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ ὕψος τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ κατέπεσαν εἰς τὴν γῆν ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας καὶ σάν νὰ ἔγιναν ἓνα μὲ τὸ ἔδαφος, σέρνονται ὅπως ἀκριβῶς σέρνεται ὁ ὄφις, χωρὶς νὰ δυνηθοῦν νὰ ἀνορθωθοῦν τελείως, αὐτοὶ ἔχουν βέβαια ταπεινωθῆ, ὄχι ὁμως εἰς τὸ πνεῦμα· ἡ ταπεινωσις αὐτῶν δὲν εἶνε ἀξιέπαινος. Ὅσοι ὁμως ἔχουν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, θεληματικῶς ταπεινώνουν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τοὺς κατωτέρους, λέγοντες, ὅπως ὁ ἀπόστολος, ὅτι εἶνε δοῦλοι μερικῶν διὰ τὸν Χριστὸν⁸⁸ καὶ «πάντων περίφημα ἕως ἄρτι»⁸⁹· καὶ πάλιν, «ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν»⁹⁰· ὅσοι ἔχουν τὴν ταπεινωσι τοῦ πνεύματος, καθιστοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των ἐσχάτους ὄλων, διὰ νὰ γίνουν πρῶτοι ἀπὸ ὅλους εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Αὐτοὺς μακαρίζει καὶ ὁ Κύριος λέγων· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι»⁹¹. «Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος». «Ἐν παντί», λέγει,

89. Α' Κορ. 4, 13.

90. Α' Κορ. 4, 13.

91. Ματθ. 5, 3.

παντί, φησί, θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι). Διὰ τοῦτο φησι καὶ ὁ Κύριος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον». Ὡστε ἐὰν ἴδῃς ποτὲ ἐν νόσοις, ἐν πηρῶσεσι σώματος, ἐν ἀποβολῇ τῶν οἰκείων, ἐν πληγαῖς, ἐν ἀτιμίαις, ἐν πάσῃ ἐνδεΐα καὶ ὑστερήσει τῶν ἀναγκαίων τοὺς δικαίους ὑπάρχοντας, μνήσθητι, ὅτι «πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος». Ὁ δὲ λέγων μὴ πρέπειν τῷ δικαίῳ τὴν θλίψιν, οὐδὲν ἕτερον λέγει ἢ μὴ ἀρμόζειν τῷ ἀθλητῇ τὸν ἀνταγωνιστήν. Μὴ ἀγωνιζόμενος δὲ ὁ ἀθλητὴς τίνας ἐξει τῶν στεφάνων τὰς ὑποθέσεις; Ἡδὴ δὲ τέταρτον λέγεται ἐν τῷ ψαλμῷ τούτῳ, τίνα τρόπον ἀπὸ θλίψεως ῥύεται ὁ Κύριος, οὗς ἐὰν θέλῃ ῥύσασθαι. Πρῶτον μὲν γάρ· «Ἐξεξήτησα τὸν Κύριον, καὶ ἐπήκουσέ μου, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων μου ἐρρύσατό με». Δεύτερον δὲ πάλιν· «Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ ἔσωσεν αὐτόν». Καὶ τρίτον· «Ἐκέκραξαν οἱ δίκαιοι, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτῶν, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς». Καὶ τελευταῖον· «Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος».

13. «Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὄστα αὐτῶν, ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ συντριβήσεται». Πότερον δεῖ ἐπὶ τῆς λέξεως μεῖναι καὶ ἀρκεσθῆναι τῇ κατὰ τὸ πρόχειρον προσπιπτούσῃ ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν ἐννοίᾳ, ὅτι τὰ ὄστα ταῦτα, τὰ τῆς σαρκὸς ὑποστηρίγματα, οὐ συντριβήσεται τῶν δικαίων, διὰ τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου δεδομένην αὐτοῖς φυλακὴν; καὶ πότερον ζῶντος μόνον καὶ ἐν τῷ βίῳ τυγχάνοντος ἀσύντριπτα τοῦ δικαίου φυλαχθήσεται τὰ ὄστα; ἢ καὶ ἀπολυθέντος τοῦ δεσμοῦ τοῦ σωματικοῦ, μηδὲν αἰτίον ἐπισυμβῆσεσθαι συντριβῆς τῷ δικαίῳ; Καὶ μὴν πολλὰ μεμαθήκαμεν ἐπὶ τῆς πείρας ὄστα δικαίων συντετριμμένα, τῶν ἐν τοῖς ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν μαρτυρίας παραδόντων ἑαυτοὺς παντοίοις εἶδεσι παθημάτων. Ἡδὴ γάρ τινων καὶ σκέλη κατέα-

«θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι»⁹². Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Κύριος εἰς τοὺς μαθητάς του· «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον»⁹³. Ὡστε ἐὰν ἴδῃς ποτὲ τοὺς δικαίους νὰ εὐρίσκωνται εἰς ἀσθενείας, εἰς ἀναπηρίας τοῦ σώματος, εἰς τὸν θάνατον συγγενῶν, εἰς χτυπήματα, εἰς ἀτιμίας, εἰς κάθε πτωχείαν καὶ στέρησιν τῶν ἀναγκαίων, ἐνθυμήσου, ὅτι «πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος». Ἐκεῖνος ποὺ λέγει ὅτι δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν δίκαιον ἢ θλίψις, τίποτε ἄλλο δὲν λέγει παρὰ ὅτι δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν ἀθλητὴν ὁ ἀνταγωνιστής. Ἐὰν δὲν ἀγωνίζεται ὁ ἀθλητής, ποίας ἀφορμὰς θὰ ἔξη διὰ νὰ στεφανωθῇ; Ἦδη διὰ τετάρτην φορὰν λέγεται εἰς αὐτὸν τὸν ψαλμὸν, μέ ποῖον τρόπον γλυτώνει ὁ Κύριος ἀπὸ τὰς θλίψεις, ἐκείνους ποὺ θέλει νὰ γλυτώσῃ. Πρῶτον λοιπὸν· «Ἐξεζήτησα τὸν Κύριον, καὶ ἐπήκουσέ μου, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων μου ἐρρύσατό με». Δεύτερον πάλιν· «Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ ἔσωσεν αὐτόν». Καὶ τρίτον· «Ἐκέκραξαν οἱ δίκαιοι, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτῶν, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς». Καὶ τελευταῖον· «Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος».

13. «Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὀστᾶ αὐτῶν, ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ συντριβήσεται». Ποῖον ἐκ τῶν δύο; πρέπει νὰ μείνωμεν εἰς τὴν λέξιν καὶ νὰ ἀρκεσθοῦμεν εἰς τὸ νόημα ποὺ προχείρως προσπίπτει εἰς τὰς ἀκοάς μας, ὅτι τὰ ὀστᾶ αὐτὰ τῶν δικαίων, τὰ ὑποστηρίγματα τοῦ σώματος, δὲν θὰ συντριβοῦν, διότι τὰ φρουρεῖ ὁ Κύριος; Καὶ ποῖον ἐκ τῶν δύο, θὰ φυλαχθοῦν ἀσύντριπτα τὰ ὀστᾶ τοῦ δικαίου μόνον ὅταν ζῆ καὶ εὐρίσκειται εἰς τὴν ζωὴν; ἢ καὶ ὅταν ἀπελευθερωθῇ ἀπὸ τὸν σύνδεσμον μὲ τὸ σῶμα, καμμία αἰτία δὲν θὰ συμβῆ διὰ νὰ συντριψῇ τὰ ὀστᾶ τοῦ δικαίου; Καὶ ὁμως ἔχομεν μάθει ἀπὸ τὴν πείραν ὅτι πολλὰ ὀστᾶ δικαίων συνετρίβησαν, ἐκείνων ποὺ παρέδωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς παντὸς εἶδους βασανιστήρια χάριν τῆς πίστεώς των εἰς τὸν Χριστόν. Διότι ἤδη οἱ διώκται καὶ ὀστᾶ

ξαν οἱ διώκοντες, καὶ χεῖρας καὶ κεφαλὰς διέπειραν τοῖς ἡλοῖς
πολλάκις. Καίτοι τίς ἀντερεῖ μὴ οὐχὶ πάντων εἶναι δικαιοτά-
τους τοὺς ἐν τῷ μαρτυρίῳ τετελειωμένους; Ἄλλὰ μήποτε, ὡς-
περ ἄνθρωπος λέγεται, τουτέστιν, ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώ-
5 πινος, οὕτω καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ ὁμωνύμως ὀνομάζεται πρὸς τὰ
τῆς σαρκός· ὡς πολλάκις ὀνομάζει ἡ Γραφὴ τοῦ κρυπτοῦ ἀν-
θρώπου, ἐν τῷ λέγειν· «Τοῦ σοφοῦ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν κεφαλῇ αὐ-
τοῦ», τουτέστι προορατικόν ἐστι καὶ περιεσκεμμένον τὸ κρυ-
πτόν τοῦ σοφοῦ. Καὶ πάλιν ὀφθαλμοὺς ὁμοίως λέγει τοὺς τε
10 τῆς ψυχῆς καὶ τῆς σαρκός, οὐ μόνον ἐν ἧ παρεθέμεθα λέξει,
ἀλλ' ἐν τῷ φάσκειν· «Τὴν ἐντολὴν Κυρίου τηλαυγῆ εἶναι καὶ φω-
τίζουσαν ὀφθαλμούς». Τί δὲ δεῖ λέγειν περὶ τοῦ, «ὁ ἔχων ὦτα
ἀκούειν, ἀκουέτω»; Δῆλον γὰρ ὅτι κέκτηνται τινες ὦτα κρείτ-
τονα δυνάμενα ἀκούειν λόγον Θεοῦ. Πρὸς δὲ τοὺς μὴ ἔχοντας
15 ἐκεῖνα τὰ ὦτα, τί φησιν; «Οἱ κωφοὶ, ἀκούσατε, καὶ οἱ τυφλοὶ,
ἀναβλέψατε», καὶ· «Τὸ στόμα μου ἤνοιξα, καὶ εἴλκυσα πνεῦμα),
καὶ· «Ὁδόντας ἁμαρτωλῶν συνέτριψας». Ταῦτα γὰρ πάντα εἴ-
ρηται πρὸς τὰς ὑπουργούσας δυνάμεις, ἐπὶ τὴν νοητὴν τροφὴν
καὶ τὸν νοητὸν λόγον. Τοιοῦτον δὲ καὶ τό· «Τὴν κοιλίαν μου ἀλ-
20 γῶ», καὶ τό· «Ὁ ποδὲς τοῦ δικαίου οὐ μὴ προσκόφη». Πάντα γὰρ
ἐπὶ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου κατείλεκται τὰ τοιαῦτα. Κατὰ δὲ τὸν
αὐτὸν λόγον καὶ ὅσα ἂν τοῦ ἐν τῷ κρυπτῷ ἐν οἷς ὁ σύν-
δεσμος καὶ ἡ ἁρμονία τῶν ψυχικῶν ἐστι δυνάμεων συγκροτου-
μένη. Καὶ ὡςπερ τὰ ὅσα τῇ οικείᾳ ἐθτονίᾳ τῶν σαρκῶν πε-
25 ριστέλλει τὴν ἀπαλότητα, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσὶ τινες,
οἱ διὰ τὴν οικείαν στερερότητα τὰ ὑστερήματα δύνανται τῶν
ἀσθενούντων βαστάζειν. Καὶ ὡςπερ τὰ ὅσα συνάπτεται ἀλ-
λήλοις κατὰ τὰς διαρθρώσεις νεύροις καὶ συνδέσμοις ἐπιπεφυ-

μερικῶν ἔσπασαν καὶ χέρια καὶ κεφάλια πολλὰς φορὰς τὰ διεπέρασαν μὲ καρφιά. Ἄν καὶ ποῖος θὰ φέρῃ ἀντίρρησην, ὅτι δὲν εἶνε πιὸ δίκαιοι ἀπὸ ὅλους ἐκεῖνοι ποὺ ἔμαρτύρησαν; Ἄλλ' ἴσως, ὅπως ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος λέγεται ἀνθρώπος, ἔτσι καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ ἔχουν τὰ ἴδια ὀνόματα μὲ τὰ μέλη τῆς σαρκός· ὅπως ἀναφέρει πολλὰς φορὰς ἡ Γραφὴ τοῦ κρυπτοῦ ἀνθρώπου, ὅταν λέγῃ· «Τοῦ σοφοῦ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν κεφαλῇ αὐτοῦ»⁹⁴. δηλαδὴ τὸ κρυπτόν τοῦ σοφοῦ εἶνε προορατικὸν καὶ στοχαστικόν. Καὶ πάλιν ὀφθαλμοὺς ὀνομάζει ὁμοίως καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ὄχι μόνον εἰς τὴν λέξιν ποὺ παρεθέσαμεν, ἀλλὰ ὅταν λέγῃ, «ὅτι ἡ ἐντολὴ Κυρίου εἶνε τηλαυγῆς καὶ φωτίζει τοὺς ὀφθαλμοὺς»⁹⁵. Τί πρέπει νὰ εἴπωμεν ὁμῶς περὶ τοῦ «ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκούετω»⁹⁶; Εἶνε φανερόν ὅτι μερικοὶ ἔχουν ἀνώτερα αὐτιά ποὺ δύνανται ν' ἀκούουν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Τί λέγει ὁμῶς πρὸς ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν ἐκεῖνα τ' αὐτιά; «Οἱ κωφοί, ἀκούσατε, καὶ οἱ τυφλοί, ἀναβλέψατε»⁹⁷, καί· «Τὸ στόμα μου ἤνοιξα, καὶ εἴλκυσα πνεῦμα»⁹⁸, καί· «Ὁδόντας ἀμαρτωλῶν συνέτριψας»⁹⁹. Ὅλα αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ πρὸς τὰς δυνάμεις ποὺ ὑπηρετοῦν τὴν νοητὴν τροφὴν καὶ τὸν νοητὸν λόγον. Τέτοιο εἶνε καὶ τὸ «τὴν κοιλίαν μου ἀλγῶ»¹⁰⁰, καὶ τὸ «Ὁ πούς τοῦ δικαίου οὐ μὴ προσκόψῃ»¹⁰¹. Καὶ ὅλα τὰ παρόμοια ἀναφέρονται εἰς τὸν ἔσω ἀνθρώπον. Κατὰ τὸν ἴδιον λόγον δύνανται νὰ ὑπάρξουν καὶ μερικά ὅστ' αὐτοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου μὲ τὰ ὁποῖα συγκροτεῖται ὁ σύνδεσμος καὶ ἡ ἀρμονία τῶν ψυχικῶν δυνάμεων. Καὶ ὅπως τὰ ὅστ' αὐτὴν ἰδικὴν τῶν δυνάμιν συγκρατοῦν τὴν ἀπαλότητα τῶν σαρκῶν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπάρχουν μερικοὶ οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν σταθερότητα τῶν δυνάμιν νὰ βαστάζουν τὰς ἐλλείψεις τῶν ἀδυνάτων¹⁰². Καὶ ὅπως τὰ ὅστ' αὐτὴν συνδέονται μεταξύ των εἰς τὰς ἀρθρώσεις μὲ νεῦρα καὶ συνδέσμους ποὺ φύονται ἐπάνω εἰς αὐτὰ,

97. Ἦσ. 42, 18.

98. Ψαλ. 118, 131.

99. Ψαλ. 3, 8.

100. Ἱερ. 4, 19.

101. Παροιμ. 3, 23.

102. Ρωμ. 15, 1.

κόσιν, οὕτως ἂν εἴη καὶ ὁ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης σύνδεσμος, συμφύταν τινὰ καὶ ἔνωσιν τῶν πνευματικῶν ὀστέων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ κατεργαζόμενος. Περὶ τούτων τῶν ὀστέων τῶν λυομένων ἀπὸ τῆς ἁρμονίας, καὶ οἷονεὶ ἐξάρθρων 5 γυνομένων, φησὶν ὁ προφήτης· «Διεσκορπίσθησαν τὰ ὀστᾶ ἡμῶν παρὰ τὸν ἄδην». Καὶ εἰάν ποτέ γε ταραχὴ αὐτὰ καὶ κραδασμὸς καταλάβῃ, ἐδχόμενος λέγει· «*Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου*». Ὅταν δὲ σώζῃ τὴν οἰκείαν ἁρμονίαν, φυλαττόμενα ὑπὸ τοῦ Κυρίου, οὐδὲ ἐν αὐτῶν συντριβήσεται, ἀλλ' ἄξιά ἐστι 10 δόξαν ἀναφέρειν τῷ Θεῷ. «*Πάντα γάρ, φησί, τὰ ὀστᾶ μου ἐροῦσι, Κύριε, Κύριε, τίς ὁμοίός σοι*»; Εἶδες λογικῶν ὀστέων φύσιν; Τάχα δ' ἂν τοῦτο ἡ Ἐκκλησία λέγοι τὸ «*πάντα τὰ ὀστᾶ μου ἐροῦσι*», κατὰ τὸ τῆς ἀναστάσεως μυστήριον. «*Τάδε γάρ, φησί, λέγει Κύριος τοῖς ὀστέοις τούτοις· ἰδοὺ ἐγὼ φέρω 15 εἰς ὑμᾶς πνεῦμα ζωῆς, καὶ δώσω ἐφ' ὑμᾶς νεῦρα, καὶ ἀνάξω ἐφ' ὑμᾶς σάρκα, καὶ ζήσεσθε, καὶ γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι Κύριος*». Ταῦτα οὖν τὰ ὀστᾶ ἀπολαβόντα τὴν ζωὴν, εὐχαριστοῦντα τῷ ἀναστήσαντι, ἐροῦσι «*Κύριε, Κύριε, τίς ὁμοίός σοι*;».

14. Ἀκριβῶς πρόσκειται τὸ «*θάνατος ἁμαρτωλῶν πονηρός*», διότι ἐστὶ τις ἐπὶ τῶν δικαίων θάνατος, οὐ πονηρός τὴν φύσιν, ἀλλ' ἀγαθός. Οἱ γὰρ συναποθανόντες τῷ Χριστῷ, ἐν ἀγαθῷ θανάτῳ γεγόνασιν καὶ οἱ ἀποθανόντες τῇ ἁμαρτίᾳ, τὸν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον ἀποτεθνήκασιν θάνατον. Ὁ μέντοι τῶν ἁμαρτωλῶν, πονηρός. Διαδέχεται γὰρ αὐτοὺς ἡ κόλασις, ὡς 25 καὶ τὸν πλούσιον τὸν ἐνδεδυμένον πορφύραν καὶ βύσσον, καὶ εὐφραινόμενον καθ' ἡμέραν λαμπρῶς. «*Καὶ οἱ μισοῦντες τὸν δίκαιον πλημμελήσουσι*». Οἱ καὶ διὰ τὸ ἐν πλημμελείαις ζῆν μισοῦσι τὸν δίκαιον· ὡς ὑπὸ τῆς ἐν τῷ κανόνι εὐθύτητος, τῷ

ἔτσι δύναται νά εἶνε καί ὁ σύνδεσμος τῆς ἀγάπης καί τῆς εἰρήνης, ὁ ὁποῖος δημιουργεῖ κάποια συνάφεια καί ἔνωσιν τῶν πνευματικῶν ὀστέων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Περὶ αὐτῶν τῶν ὀστέων ποῦ ἀποδεσμεύονται ἀπὸ τὴν ἁρμονίαν καί τρόπον τινά ἐξαρθροῦνται, λέγει ὁ προφήτης: «Διεσκορπίσθησαν τὰ ὀστᾶ ἡμῶν παρὰ τὸν ᾄδην»¹⁰³. Καί ἐὰν ποτὲ κυριαρχήσῃ εἰς αὐτὰ ταραχὴ καί κραδασμός, εὐχόμενος λέγει· «Ἰασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου»¹⁰⁴. Καί ὅταν διατηρῇ τὴν ἰδικήν του ἁρμονίαν, διότι φυλάττονται ἀπὸ τὸν Κύριον, δὲν συντριβεται οὔτε ἓν, ἀλλὰ εἶνε ἄξια νά δοξολογήσουν τὸν Θεόν. Διότι λέγει· «Πάντα τὰ ὀστᾶ μου ἐροῦσι, Κύριε, Κύριε, τίς ὁμοιός σοι;»¹⁰⁵. Εἶδες τὸ γνώρισμα τῶν λογικῶν ὀστέων; Ἴσως διὰ τοῦτο νά λέγῃ καί ἡ Ἐκκλησία τὸ «πάντα τὰ ὀστᾶ μου ἐροῦσι», ὅταν θά φανερωθῇ τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως. Διότι λέγει· «Τάδε λέγει Κύριος τοῖς ὀστέοις τούτοις· ἰδοὺ ἐγὼ φέρω εἰς ὑμᾶς πνεῦμα ζωῆς, καί δώσω ἐφ' ὑμᾶς νεῦρα, καί ἀνάξω ἐφ' ὑμᾶς σάρκας, καί ζήσεσθε, καί γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι Κύριος»¹⁰⁶. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ ὀστᾶ ὅταν λάβουν πάλιν τὴν ζωὴν, θά εὐχαριστήσουν αὐτὸν ποῦ τὰ ἀνέστησε, καί θά εἶπουν· «Κύριε, Κύριε, τίς ὁμοιός σοι;».

14. Ταιριάζει ἀκριβῶς τὸ «θάνατος ἀμαρτωλῶν πονηρός», διότι ὑπάρχει κάποιος θάνατος διὰ τοὺς δικαίους, ποῦ δὲν εἶνε πονηρός εἰς τὴν φύσιν του, ἀλλὰ ἀγαθός. Διότι ἐκεῖνοι ποῦ ἀπέθαναν μαζί με τὸν Χριστόν, ἀπέθαναν τὸν ἀγαθὸν θάνατον· καί ὅσοι ἀπέθαναν διὰ τὴν ἀμαρτίαν, ἀπέθαναν τὸν ἀγαθὸν καί σωτήριο θάνατον¹⁰⁷. Ὁ θάνατος ὁμοῦ τῶν ἀμαρτωλῶν εἶνε πονηρός. Διότι τοὺς διαδέχεται ἡ κόλασις, ὅπως καί τὸν πλούσιον ποῦ ἦτο ἐνδεδυμένος πορφύραν καί βύσσον καί εὐφραίνετο καθημερινῶς πλουσίως¹⁰⁸. «Καί οἱ μισοῦντες τὸν δίκαιον, πλημμελήσουσιν». Αὐτοὶ καί ἐπειδὴ ζοῦν εἰς τὴν ἀμαρτίαν, μισοῦν τὸν δίκαιον· διότι αὐτοὶ ἐλέγχονται μετὰ τὴν ζωὴν

106. Ἰεζ. 37, 5-6.

107. Ρωμ. 6, 4.

108. Λουκ. 16, 19.

τρόπῳ τοῦ δικαίου, οὕτως αὐτοὶ τῇ παραθέσει τοῦ βελτίονος ἐλεγχόμενοι. Καὶ διότι ἐν ἁμαρτίαις ζῶσι, μισητικῶς διάγουσι πρὸς τὸν δίκαιον, φόβῳ τῶν ἐλέγχων· καὶ διότι μισοῦσι, πάν-
 5 σεις δι' ἃς ἂν μισηθεῖ ὁ δίκαιος· ἢ τε παρηγοσία ἢ ἐν τοῖς ἐ-
 λέγχοις. Μισοῦσι γὰρ ἐν πύλαις ἐλέγχοντα, καὶ λόγον ὅσιον βδελύσσονται. Καὶ ἡ φιλοπρωτία δὲ καὶ ἡ φιλαρχία πολλοὺς ἐκίνησεν εἰς τὸ μισεῖν τοὺς κρείττους· ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἄγνοια τοῦ περὶ τοῦ δικαίου λόγου, καὶ τοῦ, τίς ὁ δίκαιος. «Θάνατος
 10 ἁμαρτωλῶν πονηρός». Ἡ καὶ τὴν ζωὴν ἅπασαν θάνατον ὀνομά-
 ζει· διότι τὴν σάρκα ταύτην θάνατον προσηγόρευσε ὁ ἀπό-
 στολος, εἰπὼν· «Τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;». Οἱ δὲ κακῶς κεχρημένοι τῷ σώματι τούτῳ καὶ πά-
 σης ἁμαρτίας αὐτὸ ὑπηρεσίαν ποιούμενοι, πονηρὸν ἑαυτοῖς
 15 τὸν θάνατον κατασκευάζουσι. «Λυτρώσεται Κύριος ψυχὰς δού-
 λων αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ πλημμελήσουσι πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτῷ». Ἐπειδὴ κατείχοντο ὑπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ ἐχ-
 θροῦ οἱ κτισθέντες ἐπὶ τῷ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, τούτων τὰς
 ψυχὰς λυτρώσεται τῷ τιμίῳ αὐτοῦ αἵματι. Διὸ οὐδεὶς ἐν πλημ-
 20 μελείαις ἐξετασθήσεται τῶν ἐλπίζόντων ἐπ' αὐτόν.

τοῦ δικαίου σὰν μέ εὐθύ κανόνα, ὅταν συγκρίνωνται πρὸς τὸν καλύτερον. Καὶ ἐπειδὴ ζοῦν μέσα εἰς τὰς ἁμαρτίας, συμπεριφέρονται μέ μῖσος πρὸς τὸν δίκαιον, διότι φοβοῦνται τοὺς ἐλέγχους· καὶ ἐπειδὴ μισοῦν, περιβάλλουν πάλιν τοὺς ἑαυτοὺς των μέ ἁμαρτίας. Πολλοὶ εἶνε αἱ προφάσεις ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων δύναται νὰ μισηθῇ ὁ δίκαιος· κυρίως ἡ παρρησία εἰς τοὺς ἐλέγχους. Μισοῦν ἐκεῖνον ποὺ ἐλέγχει δημοσίως, καὶ σιχαίνονται τὸν ἅγιον λόγον¹⁰⁹. Ἀκόμη καὶ ἡ φιλοπρωτία καὶ ἡ φιλαρχία παρεκίνησε πολλοὺς νὰ μισοῦν τοὺς καλύτερους· καὶ καμμιά φορά καὶ ἡ ἄγνοια περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ δικαίου καὶ περὶ τοῦ, ποῖος εἶνε ὁ δίκαιος. «Θάνατος ἁμαρτωλῶν πονηρῶς». Ἰσως καὶ ὀλόκληρον τὴν ζωὴν τὴν ὀνομάζει θάνατον· διότι αὐτὴν τὴν σάρκα τὴν ἀπεκάλεσεν ὁ ἀπόστολος θάνατον, εἰπών· «Τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;»¹¹⁰. Ὅσοι χρησιμοποιοῦν κακῶς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ καθιστοῦν ὄργανον διὰ τὴν ἁμαρτίαν, προετοιμάζουν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των πονηρὸν θάνατον. «Λυτρώσεται Κύριος ψυχὰς δούλων αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ πλημμελήσουσι πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτῷ». Ἐπειδὴ ἐκρατοῦντο αἰχμάλωτοι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἐκεῖνοι ποὺ ἐκτίσθησαν διὰ νὰ δουλεύουν εἰς τὸν Κύριον, τὰς ψυχὰς αὐτῶν θὰ τὰς λυτρώσῃ μέ τὸ τίμιον αἷμά του. Διὰ τοῦτο κανεῖς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐλπίζουν εἰς αὐτὸν δὲν θὰ εὐρεθῇ εἰς παραπτώματα.

110. Ρωμ. 7, 24.

ΟΜΙΛΙΑ Η'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΔ' ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, τοῖς υἱοῖς Κορὲ
εἰς σύνεσιν, ᾧδῆ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ».

1. Φαίνεται μὲν καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς τελειωτικὸς τις ὢν
τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ εἰς τὸ προκείμενον τέλος τοῖς
5 κατ' ἀρετὴν βιοῦν προηρημένοις τὴν ὠφέλειαν παρεχόμενος.
Τοῖς γὰρ προκόπτουσι χρεία τῆς εἰς τὸ τελειωθῆναι διδασκα-
λίας, ἣν ὁ ψαλμὸς οὗτος παρέχεται, ἐπιγραφὴν ἔχων· «Εἰς τὸ
τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων». Κεκορυμένως δὲ εἶπεν,
ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων. Ἡμεῖς γὰρ ἔσμεν οἱ μάλιστα πάντων τῶν
10 λογικῶν ἀλλοιώσεσιν τε καὶ τροπαῖς ταῖς ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας
καὶ ὥρας σχεδὸν ὑποκείμενοι. Οὔτε γὰρ σῶματι οὔτε γνώμῃ
οἱ αὐτοὶ ἔσμεν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα ἡμῶν αἰεὶ ῥέον καὶ
σκεδαννύμενον, ἐν κινήσει ἐστὶ καὶ μεταβολῇ, ἢ ἀπὸ μικροῦ
εἰς τὸ μείζον αὐξόμενον, ἢ ἀπὸ τοῦ τελείου πρὸς τὸ ἔλαττον
15 συστελλόμενον. Οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς ἐστὶ τῷ ἀρτιγενεῖ παιδίῳ ὁ
εἰς διδασκαλεῖον φοιτῶν ἤδη παῖς, καὶ πρὸς τὰς τῶν τεχνῶν
καὶ μαθημάτων ἀναλήψεις ἐπιτηδείως ἔχων· ἕτερος δὲ πάλιν
παρὰ τοῦτον ὁμολογουμένως ἐστὶν ὁ ἔφηβος, ἤδη τῶν νεανι-
κῶν ἀπτεσθαι δυνάμενος. Καὶ παρὰ τὸν ἔφηβον ὁ ἀνὴρ ἄλλος
20 τίς ἐστὶ καὶ στερορότητι καὶ μεγέθει σώματος, καὶ τῇ τοῦ λό-
γου συμπληρώσει. Εἰς ἀκμὴν δὲ ἔλθων, καὶ τὸ στάσιμον τῆς
ἡλικίας ἀπολαβὼν, πάλιν ἀρχεται κατὰ μικρὸν ὑφαιρεῖν πρὸς

ΟΜΙΛΙΑ Η΄

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΔ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, τοῖς υἱοῖς Κορὲ εἰς σύνεσιν, ᾧδῆ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ».

1. Εἶνε φανερόν ὅτι καὶ ὁ ψαλμὸς αὐτὸς συντελεῖ εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἶνε ὠφέλιμος δι’ ἐκείνους ποὺ ἐπροτίμησαν νὰ ζήσουν τὴν ἐνάρετον ζωὴν. Διότι εἰς ὅσους προοδεύουν εἶνε ἀναγκαῖα ἡ διδασκαλία ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὴν τελειότητα, τὴν ὁποῖαν προσφέρει καὶ αὐτὸς ὁ ψαλμὸς, ἔχων τὴν ἐπιγραφὴν· «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων». Μυστικῶς ὅμως ἐννοεῖ, ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων. Διότι ἡμεῖς εἴμεθα ἐκείνοι ποὺ περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ λογικὰ ὄντα ὑφιστάμεθα ἀλλοιώσεις καὶ μεταβολὰς σχεδὸν κάθε ἡμέραν καὶ ὥραν. Οὔτε εἰς τὸ σῶμα οὔτε εἰς τὴν ψυχὴν παραμένομεν οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμά μας, ἐπειδὴ μεταβάλλεται καὶ φθίρεται, εὐρίσκεται πάντοτε εἰς ἐξέλιξιν καὶ μεταβολήν, καὶ ἡ ἀπὸ μικρὸν αὐξάνει καὶ γίνεται μεγαλύτερον, ἡ ἀπὸ τὸ τέλειον περιέρχεται εἰς παρακμὴν. Ἐκεῖνο τὸ παιδίον ποὺ φοιτᾷ ἤδη εἰς τὸ σχολεῖον καὶ εἶνε ἱκανὸν νὰ μαθῆται τέχνας καὶ γράμματα δὲν εἶνε ὅμοιον μὲ τὸ ἀρτιγέννητον βρέφος· διαφορετικὸς πάλιν ἀπὸ τὸ παιδίον εἶνε κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν ὁ ἔφηβος, ὁ ὁποῖος ἤδη ἠμπορεῖ νὰ ἀσχοληθῆ μὲ ὅσα ἀρμόζουν εἰς νέους. Καὶ ὁ ἄνδρας πάλιν εἶνε τελείως διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν ἔφηβον λόγῳ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ μεγέθους τοῦ σώματος, καὶ τῆς ὀλοκληρώσεως τοῦ λογικοῦ του. Καὶ ὅταν φθάσῃ εἰς τὴν ὠριμότητα καὶ ἀποκτήσῃ στάσιμον ἀνάστημα, ἀρχίζει πάλιν ὀλίγον κατ’ ὀλίγον νὰ ἐλαττοῦται

τὸ ἔλαττον, ὑπορρεούσης αὐτῷ λεληθότως τῆς τοῦ σώματος
 ἕξεως, καὶ τῶν σωματικῶν τόνων ἔλαττουμένων, ἕως ἂν ὑ-
 πὸ γήρως κατακαμφθεῖς, τὴν εἰς ἔσχατον δυνάμεως ὑφαίρε-
 σιν ὑπομείνη. Ἡμεῖς τοίνυν ἐσμὲν οἱ ἀλλοιούμενοι, καὶ σο-
 5 φῶς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς φωνῆς ταύτης ὁ ψαλμὸς
 παρηγίζατο. Οὐ γὰρ ἄγγελοι ἐπιδέχονται τὴν ἀλλοίωσιν. Οὐ-
δεις γὰρ παρ' ἐκείνοις παῖς, οὐδὲ νεανίσκος, οὐδὲ πρεσβύτης,
ἀλλ' ἐν ἧπερ ἐξ ἀρχῆς ἐκτίσθησαν καταστάσει, ἐν ταύτῃ δι-
αμένουσιν, ἀκεραίας αὐτοῖς καὶ ἀτρέπτου τῆς συστάσεως σω-
 10 ζομένης. Ἡμεῖς δὲ ἀλλοιούμεθα, κατὰ μὲν τὸ σῶμα, ὡς δέ-
 δεικται· κατὰ δὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, τοῖς αἰεὶ
 προσπίπτουσι πράγμασι συμμετατιθέντες τὰς διανοίας. Ἄλ-
 λοι μὲν γὰρ ἐσμεν εὐθυμούμενοι, καὶ πάντων ἡμῖν τῶν κατὰ
 τὸν βίον κατὰ ῥοὴν προϊόντων· ἄλλοι δὲ ἐν τοῖς περιστάτι-
 15 κοῖς καιροῖς, ἐπειδὴν τιμὴ τῶν ἀβουλήτων προσπταίσωμεν.
 Ἄλλοιούμεθα δὲ καὶ κατὰ τὰς ὁργὰς, θηριώδη τιὰ κατὰστα-
 σιν ἀναλαμβάνοντες. Ἄλλοιούμεθα καὶ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας,
 κτηνώδεις γινόμενοι διὰ τοῦ καθ' ἡδονὴν βίου. Ἴπποι θηλυ-
 μανεῖς ἐγενήθησαν οἱ ταῖς γυναιξὶ τῶν πλησίον ἐπιμαινόμε-
 20 νοι. Καὶ ὁ μὲν δολερὸς ἀλώπεκι παρεικάζεται, ὡς Ἡρώδης·
 ὁ δὲ ἀναιδῆς, κύων προσαγορεύεται, ὡς Νάβαλ ὁ Καρμήλιος.
 Ὅρας τὸ ποικίλον καὶ πολυειδὲς τῆς ἀλλοιώσεως ἡμῶν; Θαύ-
 μασον οὖν τὸν προσφόρος τὴν προσηγορίαν ταύτην ἡμῖν ἐ-
 φαρμόσαντα.

25 2. Διόπερ δοκεῖ μοί τις τῶν ἐρμηνευτῶν καλῶς καὶ εὐθυ-
 βόλως τὴν αὐτὴν διάνοιαν δι' ἑτέρας προσηγορίας ἐκδεδωκέναι,
 ἀντὶ τοῦ, «ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων», εἰπὼν αὐτός, «ὑ-
 πὲρ τῶν κρίνων». Τὸ ὠκύμορον τῶν ἀνθέων ἄξιον ἐνόμισε συγ-

1. Ἱερ. 5, 8.

2. Λουκ. 13, 32.

πρὸς τὸ κατώτερον, διότι φθίρεται ἀνεπαισθήτως ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις τοῦ σώματος καὶ ὀλιγοστεύουν αἱ σωματικαὶ δυνάμεις, ἕως ὅτου, καταβληθεὶς ἀπὸ τὸ γῆρας, ὑποστῆ τὴν ἀπώλειαν τῶν τελευταίων δυνάμεών του. Ἡμεῖς λοιπὸν εἴμεθα ἐκεῖνοι ποὺ μεταβαλλόμεθα καὶ ὀρθῶς ὑπονοεῖ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ὁ ψαλμὸς διὰ τῆς λέξεως αὐτῆς. Οἱ ἄγγελοι δὲν ὑφίστανται ἀλλοίωσιν. Οὔτε ὑπάρχει μεταξὺ ἐκείνων παιδίον οὔτε νέος οὔτε γέρον, ἀλλὰ παραμένουν εἰς τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν ἐπλάσθησαν ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἡ ὑπαρξις των διατηρεῖται ἀκεραία καὶ ἀμετάτρεπτος. Ἡμεῖς ὅμως μεταβαλλόμεθα, κατὰ μὲν τὸ σῶμα, μὲ τὸν τρόπον ποὺ ἔχει ἀποδειχθῆ· κατὰ δὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν ἐσωτερικὸν ἀνθρώπον, μὲ τὸ νὰ ἀλλάσσωμεν σκέψεις κάθε φοράν ἀναλόγως πρὸς τὰς περιστάσεις. Ἄλλοι εἴμεθα ὅταν χαιρώμεθα, καὶ ὅλα τὰ βιοτικὰ βαίνουμ καλῶς· ἄλλοι εἴμεθα εἰς δυσκόλους περιστάσεις, ὅταν συμβῆ κάτι ἀπὸ τὰ ἀνεπιθύμητα. Ἀλλάσσομεν ἀκόμη καὶ ὅταν ὀργιζώμεθα, περιερχόμενοι εἰς κάποιαν θηριώδη κατάστασιν. Ἀλλάσσομεν τέλος καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιθυμίας καὶ γινόμεθα σὰν τὰ κτήνη ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς ἡδονῆς. Ἐγίναν ἵπποι θηλυμανεῖς ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιθυμοῦν μανιωδῶς τὰς γυναῖκας τῶν πλησίον¹. Καὶ ὁ μὲν πονηρὸς παρομοιάζεται μὲ τὴν ἄλεπου, ὅπως ὁ Ἡρώδης²· ὁ δὲ ἀναιδὴς ὀνομάζεται σκύλος, ὅπως ὁ Ναβάλ ὁ Καρμήλιος³. Βλέπετε πόσον ποικίλαι καὶ πολυειδεῖς εἶνε αἱ ἀλλοιώσεις μας; Θαύμασε λοιπὸν αὐτὸν ποὺ εὐστόχως ἀπέδωκεν εἰς ἡμᾶς αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν.

2. Διὰ τοῦτο μοῦ φαίνεται ὅτι κάποιος ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὰς ὀρθῶς καὶ εὐστόχως ἀπέδωκε τὸ ἴδιον νόημα μὲ κάποιαν ἄλλην ὀνομασίαν λέγων αὐτὸς «ὑπὲρ τῶν κρίνων» ἀντὶ «ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων». Ἐνόμισεν ὅτι εἶνε ἄξιον νὰ συγκριθοῦν ὁ γρήγορος μαρασμὸς τῶν ἀνθέων μὲ τὸ φθαρτὸν τῆς

3. Α΄ Βασ. 25 3.

κρίνεσθαι τῷ ἐπικήρῳ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον ἐγκέκλιται ἡ φωνή, εἴρηται γὰρ «Ἐπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων», ὡς ὕστερόν ποτε τῆς ἀλλοιώσεως ταύτης ἀναφαινομένης ἡμῖν, ἐπισκεψώμεθα μήποτε τὸν τῆς
 5 ἀναστάσεως ἡμῖν παραινίσσεται λόγον, ἐν ᾗ ἡ ἀλλοίωσις ἡμῖν δοθήσεται· ἀλλοίωσις δὲ ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ πνευματικόν. «Σπείρεται γὰρ, φησὶν, ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ». Ὁρᾷς τὴν ἀλλοίωσιν; «Σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει. Σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν»· ὅτε καὶ
 10 πᾶσα ἡμῖν ἡ σωματικὴ κτίσις συναλλοιοῦται. Καὶ γὰρ καὶ «οἱ οὐρανοὶ ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἀλλάξει αὐτοὺς ὁ Θεός, καὶ ἀλλαγῆσονται». Τότε καὶ ὁ ἥλιος ἔσται ἐπταπλασίῳν ἑαυτοῦ, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν· καὶ ἡ σελήνη κατὰ τὸ νῦν ὑπάρχον μέγεθος τοῦ ἡλίου. Ἐπειδὴ δὲ οὐ πᾶσι
 15 γέγραπται τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τοῖς ἔχουσιν ὧτα κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, τοῖς ἀλλοιωθησομένοις ἐπέγραψεν· ὡς οἶμαι, τοῖς ἑαυτῶν ἐπιμελομένοις, καὶ αἰεὶ διὰ τῶν γυμνασίων τῆς εὐσεβείας ἐπὶ τὸ μείζον προκόπτουσιν. Αὕτη γὰρ ἔστιν ἡ καλλίστη ἀλλοίωσις, ἣν ἡ δεξιὰ χαρίζεται τοῦ Ὑψίστου· ἣς
 20 καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἐπήσθητο, ὅτε γενεσάμενος τῶν καλῶν τῆς ἀρετῆς, τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεξέτεινε. Τί γὰρ φησιν; «Καὶ εἶπα, νῦν ἠρξάμην· αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου». Ὡστε ὁ προκόπτων εἰς ἀρετὴν οὐκ ἔστιν ὅτε οὐκ ἀλλοιοῦται. «Ὅτε γὰρ ἤμην, φησὶ, νήπιος, ἐλάλουν ὡς νήπιος, ἐφρόνον
 † ὡς νήπιος, ἐλογιζόμην ὡς νήπιος. Ὅτε δὲ γέγονα ἀνήρ, κατήγγηκα τὰ τοῦ νηπίου». Καὶ πάλιν γενόμενος ἀνήρ, οὐκ ἴστατο τῆς ἐνεργείας, ἀλλὰ «τῶν ὀπισθεν ἐπιλανθανόμενος, καὶ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν ἐδίωκεν ἐπὶ τὸ βρα-

ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐπειδὴ δὲ ἡ λέξις εὐρίσκεται εἰς χρόνον μέλλοντα, διότι λέγει· «Ἵπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων», σὰν νὰ ἐμφανίζεται ἡ ἀλλαγὴ εἰς τὸ μέλλον, ὡς ἐξετάσωμεν μήπως ὑπαινίσσεται δι' ἡμᾶς τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀναστάσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ συμβῆ εἰς ἡμᾶς ἡ ἀλλαγὴ· καὶ μάλιστα ἀλλαγὴ πρὸς τὸ καλύτερον καὶ πνευματικόν. Διότι λέγει· «Σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ». Βλέπεις τὴν ἀλλαγὴν; «Σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει. Σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν»⁴. τότε θὰ ἀλλάξῃ μαζί με ἡμᾶς καὶ ὁλόκληρος ἡ ὑλικὴ δημιουργία. Καὶ «οἱ οὐρανοὶ ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἀλλάξῃ αὐτοὺς ὁ Θεός, καὶ ἀλλαγῆσονται»⁵. Τότε καὶ ὁ ἥλιος θὰ γίνῃ ἐπτὰ φοράς μεγαλύτερος ἀπὸ ὃ,τι εἶνε, ὅπως λέγει ὁ Ἡσαΐας, καὶ ἡ σελήνη θὰ ἔχη τὸ μέγεθος ποῦ ἔχει τώρα ὁ ἥλιος⁶. Ἐπειδὴ δὲ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ δὲν ἐγράφησαν δι' ὅλους, ἀλλὰ δι' ἐκείνους μόνον ποῦ ἔχουν αὐτιὰ εἰς τὸν ἐσωτερικόν ἀνθρώπον, ἔθεσε τὴν ἐπιγραφὴν δι' ἐκείνους ποῦ θὰ ἀλλαγοῦν· καθὼς νομίζω, δι' ἐκείνους ποῦ φροντίζουν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των, καὶ πάντοτε προοδεύουν πρὸς τὸ καλύτερον με τὴν ἀσκησιν τῆς εὐσεβείας. Αὐτὴ λοιπὸν εἶνε ἡ καλυτέρα ἀλλαγὴ, αὐτὴ τὴν ὁποίαν χαρίζει ἡ δεξιὰ τοῦ Ἵψίστου· αὐτὴν συνησθάνθη καὶ ὁ μακάριος Δαυΐδ, ὅταν, ἀφοῦ ἐγεύθη τὰ καλὰ τῆς ἀρετῆς, ηὔξησε τὰς προσπάθειάς του πρὸς τὰ ἐμπρός. Τί λέγει λοιπὸν; «Καὶ εἶπα»· νῦν ἠρξάμην· αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ἵψίστου»⁷. Ὡστε ἐκεῖνος ποῦ προκόπτει εἰς τὴν ἀρετὴν, δὲν ὑπάρχει στιγμή ποῦ νὰ μὴν ἀλλάσῃ. Διότι λέγει· «Ὅτε ἤμην νήπιος, ἐλάλουν ὡς νήπιος, ἐφρόνουν ὡς νήπιος, ἐλογιζόμην ὡς νήπιος. Ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου»⁸. Καὶ πάλιν ὅταν ἐγίνεν ἀνδρας, δὲν ἐσταμάτησε τὴν προσπάθειαν, ἀλλὰ «τῶν ὀπισθεν ἐπιλανθανόμενος, καὶ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν ἐδίωκεν ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλή-

7. Ψαλ. 76, 11.

8. Α' Κορ. 13, 11.

βειον τῆς ἄνω κλήσεως». Ἀλλοίωσις οὖν ἐστὶ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου ἀνακαινουμένου ἡμέρα καὶ ἡμέρα. Ἐπεὶ οὖν ἀπαγγέλλειν ἡμῖν μέλλει τὰ περὶ τοῦ ἀγαπητοῦ ὃς τὴν οἰκονομίαν τῆς σαρκώσεως ὑπὲρ ἡμῶν ἀνεδέξατο, ὑπὲρ τῶν ἀξίων τῆς χάριτος 5 ταύτης τὴν ᾧδὴν ταύτην ἐκδεδωκέναι τοῖς υἱοῖς Κορῆ φησὶν ὁ προφήτης. ᾠδὴ γὰρ ἐστὶ, καὶ οὐχὶ ψαλμός· διότι γυμνῆ φωνῆ, μὴ συνηχοῦντος αὐτῇ τοῦ ὄργανου, μετ' ἐμμελοῦς τῆς ἐκφωνήσεως, παρεδίδοτο. ᾠδὴ δὲ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ. Ἄρά σοι διηγῆσομαι τὸν ἀγαπητόν, ὅτινα ὁ λόγος εἶναι φησιν; ἢ 10 καὶ πρὸ τῶν ἡμῶν λόγων ἐπίστασαι, μεμνημένος τῆς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ φωνῆς· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε»; Ἀγαπητός γὰρ τῷ Πατρὶ μέν, ὡς Μονογενής· τῇ κτίσει δὲ πάση, ὡς πατὴρ φιλόανθρωπος καὶ ἀγαθὸς προστάτης. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐστὶ τῇ φύσει καὶ ἀγαπητόν 15 καὶ ἀγαθόν. Διότι καλῶς ὤρισαντο ἤδη τινές, ἀγαθὸν εἶναι οὐ πάντα ἐφίεται. Οὐ τοῦ τυχόντος δὲ ἐστὶν εἰς τὸ τέλειον χωρῆσαι τῆς ἀγάπης, καὶ τὸν ὄντως ἀγαπητόν ἐπιγνώναι· ἀλλὰ τοῦ ἐκδυσαμένου ἤδη τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, «τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης», καὶ ἐνδυσασμένου τὸν νέον, 20 «τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος». Ἐπεὶ ὁ γε χρῆματα ἀγαπῶν, καὶ περὶ τὸ φθαρτὸν τῶν σωμάτων κάλλος ἐπτοημένος, καὶ τὸ δοξάριον τοῦτο ὑπερτιμῶν, τὴν τοῦ ἀγαπᾶν δύναμιν ἐφ' ἧ μὴ προσῆκεν ἀναλώσας, πρὸς τὴν τοῦ ἀληθινῶς ἀγαπητοῦ θεῶν ἀπετυφλώθη. Διὰ τοῦτό φη- 25 σιν· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου». Τὸ

9. Φιλ. 3, 14. 10. Β' Κορ. 4, 16. 11. Ματθ. 17, 5.

12. «Πᾶσα τέχνη καὶ πᾶσα μέθοδος, ὁμοίως δὲ πρᾶξις τε καὶ προαίρε-

σεως»⁹. Ἀλλαγὴ λοιπὸν συμβαίνει, ὅταν ἀνανεοῦται ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος ἡμέρα μετὴν ἡμέραν¹⁰. Ἐπειδὴ λοιπὸν πρόκειται νὰ μᾶς ἀναγγεῖλη τὰ σχετικὰ μετὸν ἀγαπητόν, ὁ ὁποῖος χάριν ἡμῶν ἐδέχθη τὸ σχέδιον τῆς ἐνσαρκώσεως, λέγει ὁ προφήτης ὅτι ἀφιέρωσε τὴν ᾠδὴν αὐτὴν εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Κορέ δι' ἐκείνους ποὺ εἶνε ἄξιοι αὐτῆς τῆς δωρεᾶς. Εἶνε ᾠδὴ καὶ ὄχι ψαλμός· διότι ἀπηγγέλλετο μετὰ μελωδικὴν φωνὴν καὶ χωρὶς τὴν συνοδείαν μουσικοῦ ὄργανου. Ὡδὴ δὲ ἀφιερωμένη εἰς τὸν ἀγαπητόν. Ἄραγε θὰ δυνηθῶ νὰ σοῦ διηγηθῶ περὶ τοῦ ἀγαπητοῦ, ὅπως ἀκριβῶς τὸν παρουσιάζει ὁ λόγος; ἢ τὸν γνωρίζεις καλῶς προτοῦ νὰ σοῦ διηγηθῶ, ἐνθυμούμενος τὴν φωνὴν τοῦ Εὐαγγελίου· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε»¹¹; Εἶνε ἀγαπητός εἰς μὲν τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ εἶνε Μονογενής· εἰς ὄλην δὲ τὴν κτίσιν, ἐπειδὴ εἶνε φιλόανθρωπος πατήρ καὶ ἀγαθὸς προστάτης. Ἔχουν τὴν ἰδίαν φύσιν τὸ ἀγαπητόν καὶ τὸ ἀγαθόν. Πολὺ ὠραία ἔδωσαν ὄρισμόν μερικοὶ ὅτι ἀγαθὸν εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπιθυμοῦν ὅλοι¹². Δὲν δύναται δὲ ὁ ὁποιοσδήποτε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελειότητα τῆς ἀγάπης καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸν πράγματι ἀγαπητόν, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνος ποὺ ἀπέβαλε ἤδη τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον «τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης», καὶ ἐνεδύθη τὸν νέον, «τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος»¹³. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἀγαπᾷ τὰ χρήματα καὶ συγκινεῖται ἀπὸ τὸ φθαρτὸν κάλλος τῶν σωμάτων καὶ ὑπερτιμᾷ αὐτὴν τὴν ψεύτικην δόξαν, ἐξώδευσε τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης εἰς ὅσα δὲν ἔπρεπε, καὶ κατέστη τελείως τυφλὸς διὰ νὰ ἴδῃ τὸν πράγματι ἀγαπητόν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου»¹⁴. Αὐτὸ τὸ «ἐξ ὅλης» δὲν ἐπι-

σις ἀγαθοῦ τινος ἐφίεσθαι δοκεῖ· διὸ καλῶς ἀπεφήναντο τὰγαθόν, οὐ πάντ' ἐφίεται» Ἀριστοτέλους, Ἠθικὰ Νικομάχεια 1, 1 (1094α).

13. Ἐφ. 4, 22 - 24· Κολ. 3, 10. 14. Μαρ. 12, 30.

δὲ «ἐξ ὄλης», μερισμὸν εἰς ἕτερα οὐκ ἐπιδέχεται. Ὅσον γὰρ ἂν τῆς ἀγάπης παραναλώσης ἐπὶ τὰ κάτω, τοσοῦτόν σοι λείπει ἐξ ἀνάγκης ἀπὸ τοῦ ὅλου. Διὰ τοῦτο ὀλίγοι ἐκ πάντων φίλοι Θεοῦ προσηγορεύθησαν· ὡς Μωϋσῆς ἀναγέγραπται εἶναι 5 φίλος· ὡς Ἰωάννης· («Ὁ γὰρ φίλος, φησί, τοῦ νυμφίου, ἐστώς, χαρᾶ χαίρει»)· τουτέστιν, ὁ τὸ στάσιμον ἔχων καὶ ἀμετακίνητον τῆς εἰς Χριστὸν φιλίας, οὗτος ἄξιος τῆς αὐτοῦ φιλίας. Διὸ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἤδη τελειομένοις ὁ Κύριος, «Οὐκέτι, φησὶν, ὑμᾶς λέγω δούλους, ἀλλὰ φίλους· ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε 10 τί ποιεῖ ὁ κύριος αὐτοῦ». Τελείου τοίνυν ἐστί, τὸ τὸν ὄντως ἀγαπητὸν ἐπιγινῶναι. Καὶ τῷ ὄντι, μόνοι φίλοι Θεοῦ καὶ ἀλλήλοις οἱ ἅγιοι· οὐδεὶς δὲ τῶν πονηρῶν καὶ ἀμαθῶν φίλος. Οὐδὲ γὰρ πίπτει τὸ τῆς φιλίας καλὸν εἰς μοχθηρὰν διάθεσιν· διότι οὐδὲν αἰσχρὸν καὶ ἀνάρμοστον εἰς συμφωνίαν δύναται 15 χωρῆσαι φιλίας. Τὸ γὰρ κακὸν οὐ τῷ ἀγαθῷ ἐναντίον ἐστὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἐαυτῷ. Ἦδη δὲ καὶ ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν ῥημάτων προῖομεν.

3. («Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν»). Ἦδη μὲν τινες φήθησαν ἐκ προσώπου τοῦ Πατρὸς λέγεσθαι ταῦτα, περὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος πρὸς αὐτὸν Λόγου, ὃν ἐκ τῆς οἰονεὶ καρδίας καὶ αὐτῶν τῶν σπλάγχχνων, φασί, προήγαγε· καὶ ἀπὸ ἀγαθῆς καρδίας ἀγαθὸς λόγος προῆλθεν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ταῦτα ἐπὶ τὸ προφητικὸν ἀναφέρεσθαι πρόσωπον. Τὰ γὰρ ἐφεξῆς τοῦ ῥητοῦ οὐκέτι ὁμοίως ἐξομαλίζει ἡμῖν τὴν περὶ τοῦ Πατρὸς ἐξήγησιν. Οὐτε γὰρ ἂν περὶ τῆς ἐαυτοῦ γλώσσης ὁ Πατὴρ εἶπεν, ὅτι («ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγρά- 25 φον· ὠραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»). Οὐ γὰρ

δέχεται ἐπὶ μέρους διαίρεσιν. Διότι ὅσον μέρος τῆς ἀγάπης θὰ ἐξοδεύσης διὰ τὰ κατώτερα πράγματα, τόσον θὰ σοῦ λείψῃ ἀναγκαιῶς ἀπὸ τὸ σύνολον τῆς ἀγάπης. Διὰ τοῦτο ὀλίγοι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὠνομάσθησαν φίλοι Θεοῦ· ὅπως ἐγράφη ὅτι ὁ Μωϋσῆς εἶνε φίλος Θεοῦ¹⁵. ὅπως καὶ ὁ Ἰωάννης· «Ὁ γὰρ φίλος», λέγει, «τοῦ νυμφίου, ἐστῶς, χαρᾶ χαίρει»¹⁶. δηλαδή, ἐκεῖνος ποὺ ἔχει σταθερὰν καὶ ἀμετακίνητον τὴν φιλίαν εἰς τὸν Χριστόν, αὐτὸς εἶνε ἄξιος τῆς φιλίας τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅταν ἐφθασαν ἤδη εἰς τὴν τελειότητα, λέγει· «Οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους, ἀλλὰ φίλους· ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ ὁ κύριος αὐτοῦ»¹⁷. Γνώρισμα λοιπὸν τοῦ τελείου εἶνε νὰ γνωρίζῃ τὸν ὄντως ἀγαπητόν. Καὶ πράγματι, φίλοι μὲ τὸν Θεὸν καὶ μεταξύ των εἶνε μόνον οἱ ἅγιοι· κανεὶς δὲ ἀπὸ τοὺς πονηροὺς καὶ ἀμαθεῖς δὲν εἶνε φίλος. Τὸ καλὸν αὐτό, ἡ φιλία, δὲν παρουσιάζεται εἰς ἄνθρωπον μὲ μοχθηρὰν διάθεσιν· καὶ τίποτε αἰσχρὸν καὶ ἀνάρμοστον δὲν δύναται νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὴν φιλίαν. Διότι τὸ κακὸν δὲν ἀντιτίθεται μόνον πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν του. Ἄς προχωρήσωμεν ὁμῶς καὶ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν λόγων.

3. «Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν». Ἦδη μερικοὶ ἐνόμισαν ὅτι αὐτὰ λέγονται ἐκ μέρους τοῦ Πατρὸς περὶ τοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρχεν ἐν ἀρχῇ πλησίον του, τὸν ὁποῖον λέγουσιν ὅτι παρουσίασε τρόπον τινὰ ἀπὸ τὴν καρδίαν καὶ αὐτὰ τὰ σπλάγχνα του· καὶ ἀπὸ ἀγαθὴν καρδίαν προῆλθεν ἀγαθὸς λόγος. Ἐγὼ ὁμῶς νομίζω ὅτι αὐτὰ ἀναφέρονται εἰς τὸν προφήτην. Τὰ λόγια ποὺ ἀκολουθοῦν δὲν μᾶς σαφηνίζουν τὴν ἐξήγησιν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Πατρὸς. Διότι δὲν θὰ ἔλεγε περὶ τῆς γλώσσης του ὁ Πατήρ, ὅτι «ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου· ὠραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ κάλλους του δὲν φαί-

17. Ἰωάν. 15, 15.

ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους συγκρίσεως τὴν ὑπεροχὴν τοῦ κάλλους ἔχει. Καὶ προΐων φησι· «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως». Οὐ γὰρ εἶπεν· Ἐχρισά σε ἐγὼ ὁ Θεός, ἀλλ', («Ἐχρισέ σε») ὥστε ἐκ τούτου παρίστασθαι, 5 ἕτερον εἶναι τὸ διαλεγόμενον πρόσωπον. Ποῖον οὖν ἐστι τοῦτο, ἢ ὁ προφήτης ὁ χωρήσας τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς αὐτὸν γενομένην ἐνέργειαν; («Ἐξηρεύξατο, φησὶν, ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν»). Ἐπειδὴ γὰρ ἡ ἐρυγὴ ἐστὶ πνεῦμα κρύφιον κατὰ τὴν ζέσιν τῆς τροφῆς ἀπορρηγνυμένων τῶν πομφολύγων 10 ἐπὶ τὸ ἄνω διαπνεόμενον, ὁ τραφεὶς τῷ ζῶντι ἄρτῳ τῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάντι καὶ διδόντι ζωὴν τῷ κόσμῳ, καὶ ὁ ἐμπλησθεὶς παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ, κατὰ τὴν τῆς Γραφῆς συνήθη τροπολογίαν, ἢ τραφεῖσα τοῖς ἱεροῖς μαθήμασι ψυχῇ, πρόσφορον τοῖς βρώμασι προίεται τὴν ἐρυ- 15 γήν. Διὰ τοῦτο ἐπειδὴ λογικὴ ἦν καὶ ἀγαθὴ ἡ τροφή, λόγον ἀγαθὸν ἐξερεύγεται ὁ προφήτης. («Ὁ γὰρ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγαθόν»). Ζητήσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου τροφήν, εἰς πλήρωσιν τῶν ψυχῶν ἡμῶν («Δίκαιος γάρ, φησὶν, ἐσθίων, 20 ἐμπίπλησι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ»), ἵνα κατὰ τὴν ἀναλογίαν ὧν τρεφόμεθα, οὐ τὸν τυχόντα λόγον, ἀλλὰ ἀγαθὸν ἀναπέμπωμεν. Ὁ γὰρ πονηρὸς ἄνθρωπος, ὑπὸ μοχθηρῶν δογμάτων ἀνατραφεὶς ἐξερεύγεται τῇ καρδίᾳ λόγον πονηρόν. Οὐχ ὀρεῖς ὅποια τὰ στόματα τῶν αἰρετικῶν ἀπερεύγεται; ὡς χαλεπὰ καὶ δυ- 25 σῶδη, πολλὴν τινα τὴν ἐν τῷ βάθει νόσον τῶν ἀθλίων κατηγοροῦντα; («Ὁ γὰρ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ πονηρόν»). Μὴ δὴ οὖν κνηθόμενος τὴν ἀκοὴν ἐπισωρεύσης σεαυτῷ διδασκάλους νόσον

νεται ἐκ τῆς συγκρίσεως πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ παρακάτω λέγει· «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως». Δὲν εἶπε· Σὲ ἔχρισα ἐγὼ ὁ Θεός, ἀλλὰ «Ἐχρισέ σε» ὥστε ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι εἶνε παρὸν ἄλλο πρόσωπον τὸ ὁποῖον ὀμιλεῖ. Ποῖον λοιπὸν εἶνε αὐτό, παρὰ ὁ προφήτης ὁ ὁποῖος ἐδέχθη τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ποῦ τοῦ ἐχορηγήθη; Λέγει λοιπὸν· «Ἐξηρεύσατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν». Ἐπειδὴ τὸ ρέψιμον εἶνε ἐσωτερικὸς ἀτῆρ ποῦ ἐξέρχεται πρὸς τὰ ἄνω, ὅταν κατὰ τὸν βρασμὸν τῶν τροφῶν σπάζουν αἱ φυσαλίδες, ἐκεῖνος ποῦ ἐτράφη μὲ τὸν ζωντανὸν ἄρτον, ὁ ὁποῖος κατέβη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐχάρισε ζωὴν εἰς τὸν κόσμον, ἐκεῖνος ποῦ ἐχόρτασεν ἀπὸ κάθε λόγον ὁ ὁποῖος ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν συνήθη ἀλληγορίαν τῆς Γραφῆς, ἡ ψυχὴ ἡ ὁποία ἐτράφη μὲ τὰ ἱερὰ γράμματα ἐκβάλλει παρόμοιον ρέψιμον μὲ τὰ φαγητά. Διὰ τοῦτο ἐπειδὴ ἡ τροφή ἦταν λογικὴ καὶ ἀγαθὴ, καὶ ὁ προφήτης ἐκβάλλει λόγον ἀγαθόν. Διότι «ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγαθόν»¹⁸. Ἄς ζητήσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὴν τροφήν ποῦ χορηγεῖ ὁ λόγος διὰ νὰ χορτάσωμεν τὰς ψυχὰς μας, (διότι λέγει· «Ὁ δίκαιος ἐσθίων, ἐμπίπλησι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ»¹⁹), ὥστε ἀναλόγως μὲ τὰς τροφὰς ποῦ τρεφόμεθα νὰ ἐκβάλλωμεν ὄχι τὸν ὁποῖονδήποτε ἀλλὰ τὸν ἀγαθὸν λόγον. Ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀνετράφη μὲ κακοδόξους διδασκαλίας, ἐκβάλλει ἀπὸ τὴν καρδίαν λόγον πονηρόν. Δὲν βλέπεις τί λόγια ξερνοῦν τὰ στόματα τῶν αἰρετικῶν; Πόσον ἀπαίσια καὶ βρωμερὰ εἶνε, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν ὅτι κάποια πολὺ σοβαρὰ ἀσθένεια ὑπάρχει εἰς τὸ βάθος αὐτῶν τῶν ἀθλίων; Διότι «ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ πονηρόν»²⁰. Μὴ λοιπὸν γαργαλῆς τὴν ἀκοήν σου καὶ συγκεντρῶνῃς σωρὸν διδασκάλων διὰ τὸν ἑαυτὸν σου²¹, οἱ ὁποῖοι εἶνε δυνατὸν

20. Ματθ. 12, 35.

21. Β' Τιμ. 4, 3.

ἐνεργάσασθαι τοῖς σπλάγχνοις σου δυναμένους, καὶ πονηρῶν
 σοι ῥημάτων ἐρυγὴν προξενῆσαι, δι' ὧν μέλλεις ἐν τῇ ἡμέρᾳ
 τῆς κρίσεως καταδικάζεσθαι. «Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου, φησί,
 δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ». «Λέγω
 5 ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ». Πάνυ προσάγει ἡμᾶς τῇ διανοίᾳ
 τοῦ προφητικοῦ προσώπου καὶ τοῦτο τὸ ῥῆμα· «Λέγω ἐγὼ
 τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ»· ἀντὶ τοῦ, ἐξομολογήσομαι τῷ κρι-
 τῇ, καὶ προλαμβάνω τὸν κατήγορον, διὰ τῆς περὶ τῶν ἰδίων
 ἔργων ἀπαγγελίας. Ἐντολὴν γὰρ εἰλήφαμεν τὴν λέγουσαν·
 10 «Λέγε σὺ πρῶτος τὰς ἀνομίας σου, ἵνα δικαιωθῆς». «Ἡ γλῶσσά
 μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου». Ὡσπερ ὁ κάλαμος ὄργα-
 νόν ἐστι γραφικόν, τῆς χειρὸς τοῦ ἐπιστήμονος κινούσης αὐ-
 τὸν εἰς τὴν περὶ τῶν γραφομένων ἀποσημείωσιν, οὕτω καὶ
 ἡ τοῦ δικαίου γλῶσσα, κινούντος αὐτὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος,
 15 ἐγγράφει τὰ ῥήματα τῆς αἰωνίου ζωῆς ταῖς καρδίαις τῶν πι-
 στευνόντων· βαπτομένη οὐ μέλανι, ἀλλὰ Πνεύματι Θεοῦ ζῶν-
 τος. Γραμματεὺς οὖν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, διότι σοφόν ἐστι καὶ
 διδακτικόν ἀπάντων· ὀξυγράφου δέ, διότι ὀξεῖα τῆς διανοίας
 ἢ κίνησις. Νοήματα δὲ ἡμῖν ἐγγράφει τὸ Πνεῦμα, «οὐκ ἐν
 20 πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίνας». Κατὰ δὲ τὴν
 ἀναλογίαν τοῦ πλάτους τῆς καρδίας, πλείονα ἢ ἐλάττονα ἐγ-
 γράφει ταῖς καρδίαις τὸ Πνεῦμα, ἢ ἐκφανῆ πᾶσιν, ἢ ἀμυδρό-
 τερα, κατὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς καθαρότητος. Διὰ δὲ τὸ
 τάχος τῶν γραφομένων πλήρης πᾶσα λοιπὸν ἢ οἰκουμένη τοῦ
 25 Ἐθαγγελίου γεγένηται. Τὸ δὲ ἐφεξῆς τοῦ ῥητοῦ ἀπὸ ἰδίας ἀρ-
 χῆς ἔδοξεν ἡμῖν λαμβάνειν, καὶ μὴ συνάπτειν τοῖς προλαβοῦ-
 σιν, ἀλλὰ προστιθέναί τῳ ἐφεξῆς. Τὸ γάρ, «ὦραϊος κάλλει»,
 πρὸς τὸν Κύριον ἠγοούμεθα λέγεσθαι, κατὰ τὴν ἀποστροφὴν
 τοῦ προσώπου.

30 4. «Ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.» Ἐξ-

νά προκαλέσουν ἀσθένειαν εἰς τὰ σπλάγχνα σου καὶ νά σοῦ προξενήσουν τὸ ρέξιμον πονηρῶν λόγων, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων πρόκειται νά καταδικασθῆς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Διότι λέγει· «Ἐκ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ»²². «Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ». Καὶ πάλιν ὁ λόγος αὐτὸς μᾶς ὁδηγεῖ νά σκεφθοῦμεν τὸν προφήτην· «Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ»· ἀντὶ νά εἴπη· Θά ἐξομολογηθῶ εἰς τὸν κριτὴν, καὶ προλαμβάνω τὸν κατηγοροῦν μετὰ τὴν ἐξαγορεύσιν τῶν ἰδικῶν μου πράξεων. Διότι ἐλάβαμεν ἐντολὴν ποῦ λέγει· «Λέγε σὺ πρῶτος τὰς ἀνομίας σου, ἵνα δικαιωθῆς»²³. «Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου». Ὅπως ὁ κάλαμος εἶνε ὄργανον τῆς γραφῆς, τὸν ὁποῖον κινεῖ τὸ χεῖρ τοῦ ἐπιστήμονος διὰ νά σημειώσῃ ἀκριβῶς αὐτὰ ποῦ γράφει, ἔτσι καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ δικαίου, κινεῖται ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ γράφει μέσα εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν τὰ ρήματα τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἐμβαπτίζομένη ὄχι εἰς τὸ μελάνι, ἀλλὰ εἰς τὸ Πνεῦμα τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ. Γραμματεὺς λοιπὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, διότι ἔχει σοφίαν καὶ διδάσκει τοὺς πάντας· εἶνε δὲ καὶ ὀξυγράφον, διότι ταχεῖα εἶνε ἡ κίνησις τῆς σκέψεως. Χαράσσει δὲ τὸ Πνεῦμα νοήματα, «οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ’ ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίνας»²⁴. Ἀναλόγως δὲ πρὸς τὴν χωρητικότητα τῆς καρδίας ἐγγράφει τὸ Πνεῦμα εἰς τὰς καρδίας περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα, καὶ ἀναλόγως πρὸς τὴν καθαρότητα ποῦ ἔχει ἐτοιμασθῆ ἐγγράφει φανερά εἰς ὄλους ἢ σκοτεινότερα. Ἐξ αἰτίας δὲ τῆς ταχύτητος μετὰ τὴν ὁποίαν γράφονται ὀλόκληρος ἢ οἰκουμένη εἶνε γεμάτη ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον. Αὐτὰ ποῦ ἀκολουθοῦν νομίζω ὅτι πρέπει νά τὰ λάβωμεν ὡς μίαν ἰδιαιτέραν ἀρχὴν, καὶ νά μὴ τὰ συνδέσωμεν μετὰ τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ νά τὰ προσθέσωμεν εἰς τὰ ἐπόμενα. Διότι τὸ «ὠραῖος κάλλει», νομίζομεν ὅτι λέγεται πρὸς τὸν Κύριον, πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου στρέφει τὸν λόγον.

4. «Ὁραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.

24. Β΄ Κορ. 3, 3.

εχύθη ἡ χάρις ἐν χεῖλεσί σου». Προσᾶγεται δὲ ἡμᾶς τῇ διανοίᾳ ταύτῃ ὃ τε Ἀκύλας καὶ ὁ Σύμμαχος· ὁ μὲν εἰπὼν «Κάλλει ἐκαλλωπίσθης παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»· ὁ δὲ Σύμμαχος· «Κάλλει καλὸς εἶ παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ὁραῖ-
 5 ον οὖν κάλλει προσαγορεύει τὸν Κύριον ὁ ἐνατενίσας αὐτοῦ τῇ θεότητι. Οὐ γὰρ τὸ τῆς σαρκὸς ἀνυμνεῖ κάλλος. «Εἶδομεν γὰρ αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλείπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Δῆ-
 10 λον οὖν, ὅτι ἐνιδὼν αὐτοῦ τῇ λαμπρότητι καὶ τῶν ἐκεῖθεν μαρ-
 μαρυγῶν ἀναπλησθεῖς ὁ προφήτης, πληγεὶς τὴν ψυχὴν τούτῳ τῷ κάλλει, πρὸς τὸν ἔνθεον ἔρωτα τῆς νοητῆς ὠραιότητος ἐ-
 κινήθη, ἧς ἐπιφανείσης τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ πάντα αἰσχροῦ καὶ ἀπόβλητα τὰ τέως ἀγαπώμενα καταφαίνεται. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, ὅτε εἶδε τὸν ὠραῖον κάλλει, πάντα ἠγήσατο σκύ-
 15 βηλα, ἵνα Χριστὸν κερδήσῃ. Οἱ μὲν ἔξω τοῦ λόγου τῆς ἀλη-
 θείας μωρίαν ὀνομάζουσι τοῦ Εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα, τὴν εὐτέλειαν τῆς φράσεως τῶν Γραφῶν ἐξουθενοῦντες· ἡμεῖς δὲ οἱ καυχώμενοι ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, οἷς ἐφανερῶθη διὰ τοῦ Πνεύματος τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν, οὐκ ἐν
 20 διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, οἶδαμεν ὅτι πλουσία χά-
 ρις ἐστὶν ἐκκεχυμένη παρὰ Θεοῦ ἐπὶ τοῖς περὶ Χριστοῦ λό-
 γοις. Διὰ τοῦτο ἐν ὀλίγῳ τῷ χρόνῳ πᾶσαν σχεδὸν τὴν οἰκου-
 μένην διῆλθε τὸ κήρυγμα, ἐπειδὴ πλουσία καὶ ἄφθοнос ἡ χά-
 ρις ἐκκέχυται ἐπὶ τοὺς κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου, οὗς καὶ χεί-
 25 λη Χριστοῦ ὠνόμασεν ἡ Γραφή. Διὰ τοῦτο ἐν εὐκαταφρονή-
 τοις λεξιδίοις πολὺ τὸ ἀγωγὸν καὶ πρὸς σωτηρίαν ὄγκον ἔ-

25. Ἦσ. 53, 2-3. Ὁ Μ. Βασίλειος λέγει ὅτι αὐτὸς ὁ στίχος τοῦ ψαλμοῦ ἀναφέρεται εἰς τὸ κάλλος τῆς Θεότητος καὶ ὄχι εἰς τὸ σωματικὸν κάλλος καὶ

Ἐξεχύθη ἡ χάρις ἐν χεῖλεσί σου». Μᾶς ὁδηγοῦν εἰς τὸ νόημα αὐτὸ καὶ ὁ Ἀκύλας καὶ ὁ Σύμμαχος· ὁ πρῶτος εἰπὼν· «Κάλλει ἐκαλλωπίσθησιν παρά τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»· ὁ δὲ Σύμμαχος· «Κάλλει καλὸς εἶ παρά τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ὡ-
 ραῖον λοιπὸν ὡς πρὸς τὸ κάλλος ὀνομάζει τὸν Κύριον, αὐτὸς
 ποὺ ἀντίκρουσε τὴν θεότητά του. Δὲν ἀνυμνεῖ τὸ κάλλος
 τοῦ σώματος. Ἐπειδὴ «εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐ-
 δὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλείπον παρά τοὺς
 υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»²⁵. Εἶνε φανερόν λοιπὸν ὅτι, ὅταν ὁ προ-
 φῆτης ἀντίκρουσε τὴν λαμπρότητα αὐτοῦ καὶ ἐγένευσεν ἀπὸ τὰς
 ἀκτινοβολίας ποὺ προέρχονται ἀπὸ ἐκεῖ, ἐτρώθη ἡ ψυχὴ του
 ἀπὸ αὐτὸ τὸ κάλλος καὶ ἐκινήθη πρὸς τὸν θεῖον ἔρωτα τῆς
 νοητῆς ὠραιότητος· ὅταν ἐμφανισθῇ αὐτὴ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην
 ψυχὴν, ἀποδεικνύονται αἰσχρά καὶ ἀπόβλητα ὅσα μέχρι τώρα
 ἦσαν ἀγαπητά. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν εἶδε τὸν ὠραῖον
 εἰς τὸ κάλλος, ὅλα τὰ ἐθεώρησε σκύβαλα, διὰ νὰ κερδίσῃ τὸν
 Χριστόν²⁶. Ὅσοι δὲν γνωρίζουν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ὀνο-
 μάζουν τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου μωρίαν, διότι περιφρονοῦν
 τὴν ἐκφραστικὴν ἀπλότητα τῶν Γραφῶν· ἡμεῖς ὅμως ποὺ καυ-
 χόμεθα διὰ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, εἰς τοὺς ὁποίους ἐφα-
 νερώθησαν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐχάρισεν
 ὁ Θεός, ὄχι μὲ λόγια ποὺ διδάσκονται μὲ τὴν ἀνθρωπίνην σο-
 φίαν²⁷, γνωρίζομεν ὅτι πλουσία χάρις ἐχύθη ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς
 τὰ λόγια περὶ τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο εἰς ὀλίγον χρονικὸν διά-
 στημα ἔφθασε τὸ κήρυγμα εἰς ὀλόκληρον σχεδὸν τὴν οἰκουμέ-
 νην, ἐπειδὴ ἐχύθη πλουσία καὶ ἄφθονος ἡ χάρις εἰς τοὺς κή-
 ρυκας τοῦ Εὐαγγελίου, τοὺς ὁποίους καὶ χεῖλη Χριστοῦ ὠνό-
 μασεν ἡ Γραφή. Διὰ τοῦτο μέσα εἰς εὐκαταφρονήτους λέξεις
 περικλείει τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου μεγάλην δύναμιν ποὺ

φέρει ὡς μαρτυρίαν τὸ χωρίον τοῦ Ἡσαίου. Ἄλλοι ὅμως πατέρες λέγουν
 ὅτι ὁ Κύριος ἦτο ὠραῖος καὶ κατὰ τὸ σωματικὸν κάλλος καὶ ὅτι τὸ χωρίον
 τοῦ Ἡσαίου ἀναφέρεται εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου.

26. Φιλ. 3, 8. 27. Α' Κορ. 2, 12 - 13.

χει τοῦ Ἐὐαγγελίου τὸ κήρυγμα. Καὶ πᾶσα ψυχὴ κεκρατῆται δόγμασιν ἀκινήτοις, διὰ τῆς χάριτος πρὸς τὴν ἀσάλευτον εἰς Χριστὸν πίστιν βεβαιουμένη. Ὅθεν φησὶν ὁ ἀπόστολος· «Δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως». Καὶ 5 πάλιν· «Περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα· οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ σὺν ἐμοί».

5. «Ἐξεχύθη χάρις ἐν χεῖλεσί σου· διὰ τοῦτο ἐδλόγησέ σε ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα». Γέγραπται ἐν τῷ Ἐὐαγγελίῳ, ὅτι «Ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος τοῖς ἐκπορευομένοις 10 διὰ στόματος αὐτοῦ». Διόπερ ἐμφαντικῶς ὁ ψαλμὸς, τὸ πλῆθος τῆς χάριτος τῶν παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ῥημάτων παραστῆσαι βουλόμενος, «Ἐξεχύθη χάρις ἐν τοῖς χεῖλεσί σου», εἶπε, διὰ τὸ ἄφθορον τῆς ἐν τῷ λόγῳ χάριτος. «Ἐδλόγησέ σε, φησὶν, ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα». Δῆλον δὲ ὅτι ἐπὶ τὸ ἀνθρώπι- 15 νον χρῆ ἀναφέρεσθαι ταῦτα, καθὰ προκόπτει «σοφία καὶ ἡλικία καὶ χάριτι». Κατὰ τοῦτο δῆλον ὅτι καὶ ἄθλον ἀνδραγαθιμάτων αὐτῷ νοοῦμεν δεδόσθαι τὴν χάριν. Ὅμοιον δὲ τούτῳ τό· «Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιᾶσεως παρὰ 20 τοὺς μετόχους σου». Ὡ παραπλήσιόν ἐστι καὶ τὸ Φιλιπησί-οις παρὰ Παύλου γραφέν, ὅτι «Ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπῆκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερέψωσεν». Ὅστε δῆλον, ὅτι ταῦτα περὶ τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα ἀνθρώπου λέγεται· ἢ ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία 25 σῶμά ἐστι τοῦ Κυρίου, καὶ αὐτὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὥσπερ ἀποδεδώκαμεν χεῖλη εἶναι τοῦ Χριστοῦ τοὺς ὑπηρετουμένους τῷ οὐρανίῳ λόγῳ (ὥσπερ Παῦλος ἐν ἑαυτῷ ἔχων τὸν Χριστὸν λαλοῦντα, καὶ εἴ τις ἐκείνῳ τὴν ἀρετὴν παρα-

ἔλκει καὶ ὀδηγεῖ πρὸς τὴν σωτηρίαν. Καὶ κάθε ψυχὴ κρατεῖται σταθερὰ μὲ ἀμετακίνητα δόγματα καὶ διὰ τῆς χάριτος σταθεροποιεῖται εἰς τὴν ἀσάλευτον πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ ἀπόστολος· «Δι' οὗ ἔλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως»²⁸. Καὶ πάλιν· «περισσότερον αὐτῶν πάντων ἔκοπίασα· οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ σὺν ἐμοί»²⁹.

5. «Ἐξεχύθη χάρις ἐν χεῖλεσί σου· διὰ τοῦτο εὐλόγησέ σε ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα». Λέγει τὸ Εὐαγγέλιον, ὅτι «Ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος τοῖς ἐκπορευομένοις διὰ στόματος αὐτοῦ»³⁰. Διὰ τοῦτο ὁ ψαλμὸς θέλοντας νὰ παραστήσῃ ἐντόνως τὴν πλουσίαν χάριν ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου εἶπε· «Ἐξεχύθη χάρις ἐν χεῖλεσί σου», διότι εἶνε ἄφθονος ἡ χάρις εἰς τὸν λόγον. «Εὐλόγησέ σε», λέγει, «ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα». Εἶνε φανερὸν ὅτι πρέπει αὐτὰ νὰ ἀναφέρωνται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία προκόπτει «σοφία καὶ ἡλικία καὶ χάριτι»³¹. Κατὰ τοῦτο εἶνε φανερὸν ὅτι τὴν χάριν ποὺ ἐδόθη εἰς αὐτὸν τὴν ἐνγοῦμεν ὡς βραβεῖον διὰ τὰ κατορθώματα. Ὁμοιάζει δὲ μὲ αὐτὸ καὶ τὸ· «Ἐγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεὸς σου ἔλαιον ἀγαλλιᾶσεως παρά τοὺς μετόχους σου». Παραπλήσιον μὲ αὐτὸ εἶνε καὶ ἐκεῖνο ποὺ γράφει ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς Φιλιππησίους, ὅτι «Ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν»³². Ὡστε εἶνε φανερὸν, ὅτι αὐτὰ λέγονται διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Σωτῆρος· ἡ ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία εἶνε σῶμα τοῦ Κυρίου, καὶ αὐτὸς εἶνε ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας³³, ὅπως ὠνομάσαμεν χεῖλη τοῦ Χριστοῦ αὐτοὺς ποὺ ὑπηρετοῦν τὸν οὐράνιον λόγον (ὅπως ὁ Παῦλος καὶ ὁποῖος ἄλλος ὁμοιάζει ἐκεῖνον εἰς τὴν ἀρετὴν, εἶχε μέσα του τὸν Χριστὸν ὁμιλοῦντα³⁴), ἔτσι καὶ

31. Λουκ. 2, 52. 32. Φιλ. 2, 8 - 9.

33. Ἐφ. 5, 23. 34. Β' Κορ. 13, 3.

πλήσιος), οὕτω καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, οἱ καθεὶς τῶν πεπιστευκότων ἐσμέν. Τὴν οὖν τῇ Ἐκκλησίᾳ διδομένην ἐδλογίαν ἐπὶ τὸν Κύριον ὁ ἀναφέρων οὐχ ἁμαρτήσῃ. Τὸ οὖν «ἐδλόγησέ σε ὁ Θεός», τουτέστι, τὰ μέλη τὰ σὰ 5 καὶ τὸ σῶμα τὸ σὸν ἐπλήρωσε τῶν παρ' ἑαυτοῦ ἀγαθῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τουτέστιν, εἰς τὸ ἀπέραντον. «Περίζωσαι τὴν ὄμοφαιαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ. Τῇ ὠραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου». Ἐγούμεθα τοίνυν τροπικῶς ἀναφέρεσθαι εἰς τὸν ζῶντα τοῦ Θεοῦ λόγον, ὥστε συνάπτεσθαι τῇ σαρκί, ὅς 10 ἐστὶν «ἐνεργῆς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ δικνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας». Διότι ὁ μηρὸς σύμβολόν ἐστι τῆς κατὰ τὴν γένεσιν ἐνεργείας. «Ἄδται γάρ, φησὶν, αἱ ψυχαὶ αἱ ἐξελθοῦσαι ἐκ τῶν 15 μηρῶν Ἰακώβ». Ὡς οὖν ζωὴ ἐστὶ, καὶ ὁδός, καὶ ἄρτος, καὶ ἄμπελος, καὶ ἀληθινὸν φῶς, καὶ ἄλλα μυρία ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὀνομάζεται, οὕτω καὶ μάχαιρα διατέμνουσα τὸ παθητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς, καὶ νεκροῦσα τὰ πρὸς ἐπιθυμίαν κινήματα. Εἶτα, ἐπειδὴ μέλλει τῇ ἀσθενείᾳ συνάπτεσθαι 20 τῆς σαρκὸς ὁ Θεὸς Λόγος, καλῶς πρόσκειται τὸ «δυνατέ». διότι μεγίστης ἀπόδειξιν δυνάμεως ἔχει τὸ δυνηθῆναι Θεὸν ἐν ἀνθρώπου φύσει γενέσθαι. Οὐ γὰρ τοσοῦτον οὐρανοῦ καὶ γῆς σύστασις, καὶ θαλάσσης, καὶ ἀέρος, καὶ τῶν μεγίστων στοιχείων ἢ γένεσις, καὶ εἴ τι ὑπερκόσμιον νοεῖται, καὶ εἴ τι καταχ- 25 θόνιον, τὴν δύναμιν παρίστησι τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὅσον ἢ περὶ τὴν ἐνανθρώπησιν οἰκονομία, καὶ ἢ πρὸς τὸ ταπεινὸν καὶ ἀσθενὲς τῆς ἀνθρωπότητος συγκατάβασις. «Τῇ ὠραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου». Τὸ ὠραῖον τοῦ κάλλους διαφέρει· ὅτι τὸ

τὰ ὑπόλοιπα μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ τὰ ἀποτελοῦμεν ἡμεῖς ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς πιστοὺς. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ἀποδίδει εἰς τὸν Κύριον τὴν εὐλογίαν ποὺ δίδεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν θὰ ἀμαρτήσῃ. Τὸ «εὐλόγησέ σε ὁ Θεὸς» σημαίνει ὅτι ἐγέμισε τὰ μέλη σου καὶ τὸ σῶμά σου μετὰ τὰ ἰδικὰ του ἀγαθὰ, εἰς τὸν αἰῶνα, δηλαδή, ἀτελευτήτως. «Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρὸν σου, δυνατέ. Τῆ ὠραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου». Νομίζομεν λοιπὸν ὅτι αὐτὰ μεταφορικῶς ἀναφέρονται εἰς τὸν ζωντανὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ συνδεθοῦν μετὰ τὴν σάρκα του· ὁ λόγος αὐτὸς εἶνε «ἐνεργῆς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ διικνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας»³⁵. Ὁ μηρὸς εἶνε σύμβολον τῆς ἐνεργείας εἰς τὴν ὁποίαν προβαίνει ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν γέννησιν. Διότι λέγει· «Αὐταὶ αἱ ψυχαὶ αἱ ἐξεληθοῦσαι ἐκ τῶν μηρῶν Ἰακώβ»³⁶. Ὅπως λοιπὸν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ζωὴ, καὶ ὁδός, καὶ ἄρτος, καὶ ἄμπελος, καὶ ἀληθινὸν φῶς καὶ ὀνομάζεται καὶ μετὰ ἄπειρα ἄλλα ὀνόματα, ἔτσι ὀνομάζεται καὶ μάχαιρα, ἡ ὁποία κόπτει πέρα ὡς πέρα τὸ μέρος τῆς ψυχῆς ποὺ περιέχει τὰ πάθη, καὶ νεκρώνει τὰ σκιρτήματα τῆς ἐπιθυμίας. Ἐπειτα, ἐπειδὴ πρόκειται νὰ συνενωθῇ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν ἀδυναμίαν τῆς σαρκός, καλῶς τίθεται τὸ «δυνατέ»· διότι τὸ νὰ δυναθῇ ὁ Θεὸς νὰ λάβῃ ἀνθρωπίνην φύσιν εἶνε ἀπόδειξις μεγίστης δυνάμεως. Δὲν φανερώνει τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ Λόγου τόσον ἡ ὑπαρξις τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἀέρος, ἡ δημιουργία τῶν μεγαλύτερων στοιχείων καὶ ὅ,τι ὑπερουράνιον ἢ καταχθόνιον νοεῖται, ὅσον ἡ οἰκονομία τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ ἡ συγκατάβασις πρὸς τὴν ταπεινώσιν καὶ ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. «Τῆ ὠραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου». Τὸ ὠραῖον διαφέρει τοῦ κάλλους· διότι ὠραῖον λέγεται ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον

36. Ἔξ. 1, 5.

μὲν ὥραϊον λέγεται τὸ συμπεπληρωμένοι εἰς τὸν ἐπιτήδειον
 καιρὸν πρὸς τὴν οἰκείαν ἀκμὴν· ὡς ὥραϊος ὁ σῖτος, ὁ ὄριμος
 ἤδη πρὸς θερισμόν· καὶ ὥραϊος ὁ καρπὸς τῆς ἀμπέλου, ὁ τὴν
 οἰκείαν πέψιν εἰς τελείωσιν ἑαυτοῦ διὰ τῆς τοῦ ἔτους ὥρας
 5 ἀπολαβῶν, καὶ ἐπιτήδειος εἰς ἀπόλαυσιν· κάλλος δέ ἐστι τὸ
 ἐν τῇ συνθέσει τῶν μελῶν εὐάρμοστον, ἐπανθοῦσαν αὐτῷ τὴν
 χάριν ἔχον. «Περίζωσαι οὖν τὴν ρομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου,
 δυνατέ». «Τῇ ὠραιότητί σου», τουτέστιν, ἐν τῷ πληρώματι τῶν
 καιρῶν· «Καὶ τῷ κάλλει σου», τῇ θεωρητῇ καὶ νοητῇ θεότητι.
 10 Ἐκεῖνο γὰρ τὸ ὄντως καλόν, τὸ κατάληψιν πᾶσαν ἀνθρωπί-
 νην καὶ δύναμιν ὑπερβαῖνον, καὶ διανοία μόνη θεωρητόν. Καὶ
 ἐγνώριζον αὐτοῦ τὸ κάλλος οἱ μαθηταί, οἷς ἐπέλυε τὰ παρα-
 βολὰς κατ' ἰδίαν. Εἶδον δὲ αὐτοῦ τὸ κάλλος Πέτρος καὶ οἱ
 υἱοὶ τῆς βροντῆς ἐν τῷ ὄρει, ὑπερλάμπον τὴν τοῦ ἡλίου λαμ-
 15 πρότητα, καὶ τὰ προοίμια τῆς ἐνδόξου αὐτοῦ παρουσίας ὀ-
 φθαλμοῖς λαβεῖν κατηξιώθησαν. Καὶ «Ἐντεινον, φησί, καὶ κα-
 τευοδοῦ, καὶ βασιλεύε». Τουτέστιν, ἀρξάμενος τῆς τῶν ἀνθρώ-
 πων διὰ σαρκὸς ἐπιμελείας, σύντονον καὶ διαρκῆ καὶ μηδέπο-
 τε ὑπεκλυομένην ποιοῦ τὴν ἐπιμέλειαν. Τοῦτο γὰρ ὁδὸν καὶ
 20 δρόμον παρέξει τῷ κηρύγματι, καὶ πάντας ὑποτάξει τῇ βασι-
 λείᾳ σου. Μὴ ξενιζέτω δὲ ἡμᾶς τὸ προστακτικῶς λέγεσθαι τὸ
 «κατευοδοῦ», διὰ τὴν συνήθειαν τῆς Γραφῆς οὕτως αἰεὶ σχημα-
 τιστικῶς τὰ εὐκτικά. «Γενηθήτω γὰρ τὸ θέλημά σου», ἀντὶ τοῦ,
 γενηθεῖη. Καί· «Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου»· ἀντὶ τοῦ, ἔλθοι.
 25 6. «Ἐνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης· καὶ
 ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἢ δεξιὰ σου». Πάλιν ὁ λόγος ὁμοίως
 ἐσηματίζεται, ὡσπερὶ μισθὸν ταῦτα λαμβάνοντος τοῦ Κυ-
 ρίου τὸ κατευοδοῦσθαι καὶ βασιλεύειν ὑπὲρ ἀληθείας, καὶ
 πραότητος, καὶ δικαιοσύνης. Δεῖ δὲ οὕτω νοεῖν· ὅτι ἐπειδὴ
 30 τῷ ψεύδει προδιέστραπται τὰ ἀνθρώπινα, ἵνα ἐπισπείρησιν τὴν
 ἀλήθειαν, βασιλεύε ἐν τοῖς ἀνθρώποις τοῖς βασιλενομένοις

ώλοκληρώθη εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκμὴν του· ὅπως ὠραῖος εἶνε ὁ σῖτος, ὁ ὠριμος ἤδη διὰ θερισμόν· ὠραῖος εἶναι καὶ ὁ καρπὸς τῆς ἀμπέλου, ὁ ὁποῖος ὠρίμασε τελείως εἰς τὴν κατάλληλον ἐποχὴν τοῦ ἔτους, καὶ εἶνε κατάλληλος πρὸς ἀπόλαυσιν. Κάλλος δὲ εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχει ἀρμονίαν εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν μελῶν καὶ ἀνθίζει ἐπάνω του ἢ χάρις. «Περίζωσαι» λοιπὸν «τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρὸν σου, δυνατέ». «Τῆ ὠραιότητί σου», δηλαδή εἰς τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν· «καὶ τῷ κάλλει σου», δηλαδή μὲ τὴν θεότητά σου ποὺ βλέπομεν καὶ ἐννοοῦμεν. Διότι ὄντως καλὸν εἶνε ἐκεῖνο ποὺ ξεπερνᾷ κάθε ἀνθρωπίνην κατανόησιν καὶ δύναμιν καὶ θεωρεῖται μόνον μὲ τὸν νοῦν. Καὶ τὸ κάλλος αὐτοῦ τὸ ἐγνώριζον οἱ μαθηταὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἐξηγοῦσεν ἰδιαιτέρως τὰς παραβολὰς. Εἶδαν δὲ τὸ κάλλος του ὁ Πέτρος καὶ οἱ υἱοὶ τῆς βροντῆς εἰς τὸ ὄρος³⁷, νὰ λάμπη περισσότερο ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου καὶ ἤξιώθησαν νὰ ἴδουν μὲ τοὺς ὀφθαλμούς των τὸ προοίμιον τῆς ἐνδόξου παρουσίας του. Καὶ λέγει· «Ἐντεινον, καὶ κατευοδοῦ, καὶ βασιλευε». Δηλαδή, ἀφοῦ ἤρχισες νὰ φροντίζης διὰ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν ἐνανθρώπησίν σου, συνέχισε τὴν φροντίδα ἐντατικὴν, διαρκῆ καὶ ἀμείωτον. Διότι αὐτὸ θὰ ἀνοίξη γρήγορον δρόμον εἰς τὸ κήρυγμα, καὶ θὰ ὑποτάξῃ τοὺς πάντας εἰς τὴν βασιλείαν σου. Ἄς μὴ μᾶς παραξενεύῃ δὲ τὸ ὅτι τὸ «κατευοδοῦ» λέγεται προστακτικῶς, διότι ἔτσι συνηθίζει ἡ Γραφὴ νὰ ἐκφέρῃ πάντοτε τὰς εὐχὰς. Λέγει· «Γενηθήτω τὸ θέλημά σου» ἀντί, ὡς γίνῃ τὸ θέλημά σου. Καί· «Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου» ἀντί, ὡς ἔλθῃ ἡ βασιλεία σου³⁸.

6. «Ἐνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης· καὶ ὀδηγήσει σε θαυμαστῶς ἢ δεξιὰ σου». Καὶ πάλιν ὁ λόγος ἐκφέρεται παρομοίως, ὡσάν ὁ Κύριος νὰ τὰ λαμβάνῃ αὐτὰ ὡς ἀμοιβήν, δηλαδή τὴν εὐόδωσιν καὶ τὴν βασιλείαν, χάριν τῆς ἀληθείας, τῆς πραότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ὡς ἐξῆς πρέπει νὰ τὸ ἐννοήσωμεν· ὅτι, ἐπειδὴ ὅσα ἔχουν σχέσιν μὲ τὸν ἀνθρώπον ἔχουν διαστραφῆ μὲ τὸ ψεῦδος, διὰ νὰ σπεύρῃς ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὴν ἀλήθειαν, βασίλευε εἰς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ κατεῖχοντο

ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας· σὺ γὰρ εἶ ἡ ἀλήθεια. Καὶ «ἔνεκεν πραό-
 τητος», ἵνα τῷ κατὰ σέ ὑποδείγματι πάντες εἰς ἐπιείκειαν καὶ
 χρησιμότητα προαχθῶσι. Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε· «Μάθετε
 ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ». Καὶ ἀπό-
 5 δειξιν παρείχεται τῆς πραότητος ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων· λουδο-
 ρούμενος, ἐσιώπα· μαστιζόμενος, ἠγείχεται. «Καὶ ὁδηγήσει σε
 θαυμασιῶς ἢ δεξιὰ σου». Οὐχὶ στῦλος νεφέλης, οὐδὲ φωτισμὸς
 πυρός, ἀλλ' αὐτὴ ἡ δεξιὰ σου. «Τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνα-
 τέ». Βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα ἐστίν, οἱ εὐστοχοὶ λόγοι, οἱ
 10 καθικνούμενοι τῆς καρδίας τῶν ἀκροωμένων, βάλλοντες καὶ
 τιτρώσκοντες τὰς εὐαισθήτους ψυχάς. «Λόγοι γάρ, φησί, σο-
 φῶν, ὡς τὰ βούκεντρα». Διὸ καὶ ὁ ψαλμωδὸς ῥυσθῆναι ποτε
 ἀπὸ τῶν δολερῶν τῶν κατὰ τὴν γενεὰν αὐτοῦ εὐχόμενος, εἰς
 θεραπείαν γλώσσης δολίας τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα
 15 ζητεῖ. Ἐπιζητεῖ δὲ καὶ τοὺς ἄνθρακας παρῆναι τοὺς ἐρημι-
 κούς· ὥστε ὄσων ἂν μὴ καθάψηται διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρ-
 δίας τὰ λογικὰ βέλη, τούτοις ἐτοίμην εἶναι τὴν κόλασιν, ἣν
 καὶ ἐρημικοὺς ἄνθρακας προσηγόρευσεν. Ὅσοι γὰρ ἐρήμους
 τοῦ Θεοῦ κατέστησαν ἑαυτούς, τούτοις ἀναγκαῖος ὁ εὐτρε-
 20 πισμὸς τῶν ἐρημικῶν ἀνθράκων. Νῦν οὖν «τὰ βέλη σου ἠκο-
 νημένα». Ἐκ τούτων τῶν βελῶν τιτρώσκονται αἱ παραδεξάμε-
 ναι τὴν πίστιν ψυχαί, καὶ εἰς τὴν ἄκραν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην ἐκ-
 κωνθεῖσαι λέγουσι παραπλησίως τῇ νύμφῃ τό· «Τετρωμένη ἀ-
 γάπης ἐγὼ εἰμι». Ἀνεκδιήγητον δὲ καὶ ἄρρητον τὸ τοῦ λόγου
 25 κάλλος, καὶ ἡ τῆς σοφίας ὠραιότης, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ εἰ-
 κόνι αὐτοῦ μορφή. Μακάριοι οὖν, οἱ τοῦ ἀληθινοῦ κάλλους
 φιλοθεάμονες. Οἷονεὶ γὰρ προσδεθέντες αὐτῷ διὰ τῆς ἀγά-
 πης, καὶ τὸν ἐπουράνιον καὶ μακαριστὸν ἐρῶντες ἔρωτα, ἐ-

ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, διότι ἐσὺ εἶσαι ἡ ἀλήθεια. Καὶ «ἐνεκεν πραότητος», ὥστε μὲ τὸ ἰδικόν σου παράδειγμα νὰ ὀδηγηθοῦν ὅλοι εἰς τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν καλωσύνην. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε: «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πραῶός εἰμι καὶ ταπεινός τῆ καρδία»³⁹. Καὶ ἀπεδείκνυε τὴν πραότητά του μὲ τὰ ἴδια του τὰ ἔργα· ὅταν ὑβρίζετο, ἐσιωποῦσεν· ὅταν ἐμαστιγώνετο, ὑπέμενε. «Καὶ ὀδηγήσει σε θαυμαστῶς ἢ δεξιὰ σου». Ὁχι στῦλος νεφέλης, οὔτε φῶς πυρός, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ δεξιὰ σου. «Τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατέ». Ἄκονισμένα βέλη τοῦ δυνατοῦ εἶνε οἱ εὔστοχοι λόγοι, οἱ ὅποιοι φθάνουν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀκροατῶν, καὶ κτυποῦν καὶ τραυματίζουν τὰς εὐαισθήτους ψυχάς. Διότι λέγει: «Λόγοι σοφῶν ὡς τὰ βούκεντρα»⁴⁰. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ψαλμωδὸς εὐχόμενος νὰ γλυτώσῃ κάποτε ἀπὸ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς του, ζητεῖ τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ νὰ εἶνε ἀκονισμένα διὰ νὰ θεραπεύσουν τὴν πονηρὰν γλῶσσαν. Ἐπιζητεῖ ἀκόμη νὰ παρευρίσκωνται οἱ ἄνθρακες οἱ ἔρημικοί⁴¹, ὥστε ὅσους δὲν θὰ ἐγγίσουν τὰ λογικὰ βέλη λόγῳ τῆς πωρώσεως τῆς καρδίας των, δι' αὐτοὺς νὰ εἶνε ἔτοιμη ἡ κόλασις τὴν ὁποίαν καὶ ἄνθρακας ἔρημικοὺς ὠνόμασεν. Ὅσοι ἐρήμωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τὸν Θεόν, δι' αὐτοὺς εἶνε ἀνάγκη νὰ εἶνε ἔτοιμοι οἱ ἔρημικοὶ ἄνθρακες. Τώρα λοιπὸν «τὰ βέλη σου ἠκονημένα». Ἀπὸ αὐτὰ τὰ βέλη πληγώνονται αἱ ψυχαὶ πού ἐδέχθησαν τὴν πίστιν καὶ ἀφοῦ ἐπυρπολήθησαν ἀπὸ τὴν ἄπειρον ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν λέγουν παρομοίως μὲ τὴν νύμφην τό· «Τετρωμένη ἀγάπης ἐγὼ εἰμι»⁴². Ἀνεκδιήγητον καὶ ἀνέκφραστον εἶνε τὸ κάλλος τοῦ λόγου, καὶ ἡ ὠραιότης τῆς σοφίας, καὶ ἡ μορφή τοῦ Θεοῦ πού παρουσιάζεται εἰς τὴν εἰκόνα αὐτοῦ. Μακάριοι λοιπὸν ἐκεῖνοι πού ἀγαποῦν νὰ βλέπουν τὸ ἀληθινόν κάλλος. Διότι ὡσὰν νὰ ἔχουν δεθῆ μὲ αὐτὸν σφιχτὰ διὰ τῆς ἀγάπης καὶ ἐπεθύμησαν τὸν ἐπουράνιον καὶ μακαριστὸν ἔρωτα, λησμονοῦν τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους· λησμονοῦν οἰκίαν καὶ περιουσίαν ὀλόκληρον·

41. Ψαλ. 119, 4.

42. Ἄσμ. 5, 8.

πιλανθάνονται μὲν οἰκείων καὶ φίλων· ἐπιλανθάνονται δὲ οἴκου καὶ περιουσίας ἀπάσης· ἐκλαθόμενοι δὲ καὶ τῆς σωματικῆς εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν ἀνάγκης, μόνῳ τῷ θεῷ καὶ καθαρῷ προστετήκασιν ἔρωτι. Νοήσεις δὲ ἠκονημένα βέλη καὶ
 5 τοὺς ἀποστελλομένους ἐπὶ τὸ ἐπισπεῖραι πάση τῇ οἰκουμένη τὸ Εὐαγγέλιον, οἳ διὰ τὸ ἠκονῆσθαι ἔλαμπον τοῖς δικαιοσύνης ἔργοις, καὶ λεπτιῶς ἐπὶ τὰς τῶν διδασκομένων ψυχὰς παρεδύοντο· τὰτα γὰρ τὰ βέλη πανταχοῦ προπεμπόμενα, παρεσκεύαζε τοὺς λαούς, ὑποκάτω πίπτειν τοῦ Χριστοῦ. Δοκεῖ
 10 δέ μοι ἀκολουθότερον ἢ λέξις ἀποκαθίστασθαι δι' ὑπερβατοῦ, ὥστε τοιοῦτον εἶναι τὸν νοῦν· «Ἐντεινον καὶ κατενοδοῦ καὶ βασίλευε, καὶ ὀδηγήσει σε θαυμαστῶς ἢ δεξιὰ σου, καὶ λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται· τῷ τὰ βέλη σου ἠκονημένα εἶναι ἐν καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως. Οὐδεὶς θεομάχος καὶ ἀλα-
 15 ζὼν καὶ ὑπερήφανος ὑποκάτω πίπτει τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οἱ τὴν ἐκ πίστεως ὑποταγὴν καταδεξάμενοι. Τὰ δὲ βέλη ταῖς καρδίαις ἐμπεσόντα τῶν ποτε ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως, ἔλκει αὐτοὺς εἰς τὸν περὶ τῆς ἀληθείας πόθον, ἔλκει αὐτοὺς πρὸς τὸν Κύριον, ὥστε ἐχθροὺς ὄντας τῷ Θεῷ καταλλαγῆναι αὐτῷ διὰ
 20 τῶν διδαγμάτων.

7. «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος ἐθύτητας, ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιύσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου).
 25 Ἐπειδὴ πολλὰ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ἀνατεινόμενος διελέχθη, ἐπανάγει νῦν ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς περὶ τοῦ Μονογενοῦς δόξης τὸν λόγον. «Ὁ θρόνος σου, φησὶν, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»· τουτέστι, ἢ βασιλεία σου ἐπέκεινα τῶν αἰῶνων, καὶ ἐννοίας πάσης ἐστὶ πρεσβυτέρα. Καὶ καλῶς μετὰ τὴν τῶν λαῶν
 30 ὑποταγὴν τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἀνυμνεῖ. «Ῥάβδος ἐθύτητας, ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου). Διὰ τοῦτο καὶ ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν ἰδίαν προσηγορίαν, σαφῶς αὐτὸν ἀναγορεύσας Θεόν· «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός». Παιδευτικὴ τίς ἐ-

ἀφοῦ δὲ λησμονήσουν καὶ τὴν σωματικὴν ἀνάγκην τῆς τροφῆς καὶ τοῦ ποτοῦ, προσκολλῶνται μόνον εἰς τὸν θεὸν καὶ ἀγνὸν ἔρωτα. Νὰ ἐννοήσης ἀκόμη ὡς ἀκονισμένα βέλη τοὺς ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι στέλλονται διὰ νὰ σπείρουν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, οἱ ὅποιοι, ἐπειδὴ εἶχαν ἀκονισθῆ, ἔλαμπον μὲ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης, καὶ μὲ λεπτότητα εἰσῆρχοντο εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν των· αὐτὰ τὰ βέλη στελλόμενα παντοῦ, προετοίμαζον τοὺς λαοὺς νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὸν Χριστόν. Μοῦ φαίνεται δὲ ὅτι ἀποκαθίσταται τὸ νόημα τῆς φράσεως πρὸ ταιριαστὸν μὲ ἓνα σχῆμα ὑπερβατόν, ὥστε νὰ ἔχη τὸ ἕξῃς νόημα· «Ἐντεινον καὶ κατευοδοῦ καὶ βασίλευε, καὶ ὀδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιὰ σου, καὶ λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται»· διότι τὰ βέλη σου ἀκονισμένα πηγνύονται εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως. Κανεὶς θεομάχος καὶ ἀλαζῶν καὶ ὑπερήφανος δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ ὅσοι ἐδέχθησαν τὴν ὑποταγὴν ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν πίστιν. Καὶ τὰ βέλη, ὅταν πίπτουν μέσα εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν ποὺ κάποτε ἦσαν ἐχθροὶ τοῦ βασιλέως, ἔλκουν αὐτοὺς νὰ ποθήσουν τὴν ἀλήθειαν, τοὺς ἔλκουν πρὸς τὸν Κύριον, ὥστε, ἐνῶ ἦσαν ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ, νὰ συμφιλιωθοῦν μὲ αὐτὸν διὰ τῆς διδασκαλίας.

7. «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος, ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας. Ἐγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρά τοὺς μετόχους σου». Ἐπειδὴ εἶπε πολλὰ ἐγκωμιάζων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἐπαναφέρει τώρα τὸν λόγον εἰς τὰ ὕψη περὶ τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς. «Ὁ θρόνος σου», λέγει, «ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος» δηλαδὴ ἡ βασιλεία σου ἐκτείνεται πέρα ἀπὸ τοὺς αἰῶνας, καὶ εἶνε παλαιότερα ἀπὸ ὅσον δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν. Καὶ πολὺ σωστά μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν λαῶν ἐξυμνεῖ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. «Ῥάβδος εὐθύτητος, ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου». Διὰ τοῦτο καὶ τοῦ ἀπέδωσε τὴν ἴδιαν ὄνομασίαν καὶ τὸν ἀπεκάλεσεν ὀρθῶς Θεόν· «Ὁ θρόνος

στιν ἡ ῥάβδος τοῦ Θεοῦ παιδεύουσα δέ, εὐθείας καὶ οὐ παρα-
 τετραμμένης ἐπάγει τὰς κρίσεις. Διὰ τοῦτο ῥάβδος εὐθύτητος
 ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας αὐτοῦ προσηγόρευται. («Ἐὰν γὰρ ἐγ-
 καταλίπωσιν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὸν νόμον μου, καὶ τοῖς κρίμασί
 5 μου μὴ πορευθῶσιν, ἐπισκέψομαι ἐν ῥάβδῳ τὰς ἀνομίας αὐ-
 τῶν»). Ὁρᾷς τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ; Οὐκ ἐπὶ τῶν τυχόν-
 των χρῆται, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἁμαρτανόντων. Αὕτη δὲ καὶ παρα-
 κλήσεως λέγεται ῥάβδος: («Ἡ ῥάβδος γὰρ σου, φησί, καὶ ἡ βα-
 κτηρία σου, αὐταὶ με παρεκάλεσαν»). Αὕτη καὶ συντριμμοῦ
 10 ἔστι ῥάβδος: («Ποιμανεῖς γὰρ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, ὡς σκεῦ-
 ος κεραμέως συντρίψεις αὐτούς»). Συντρίβεται δὲ τὰ χοῖκὰ καὶ
 πῆλινα ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῶν ποιμαινομένων, καθὼ καὶ παραδί-
 δοται «εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ»).

8. «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε, ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλ-
 15 λιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου». Ἐπειδὴ ἔδει σχηματίσαι
 τὸ τυπικὸν χρίσμα, καὶ τοὺς τυπικοὺς ἀρχιερέας καὶ βασιλέ-
 ας, ἐχρίσθη τῷ ἀληθινῷ χρίσματι ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου, τῇ τοῦ
 ἁγίου Πνεύματος εἰς αὐτὴν ἐπιδημία, ὅπερ ἀγαλλιάσεως ἔ-
 λαιον προσηγόρευται. Ἐχρίσθη δὲ παρὰ τοὺς μετόχους αὐ-
 20 τοῦ· τουτέστιν, ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους τοὺς μετέχοντας τοῦ
 Χριστοῦ. Διότι ἐκείνοις μὲν μερικὴ τις ἐδίδοδοτο Πνεύματος
 κοινωνία, ἐπὶ δὲ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ κατελθὸν τὸ Πνεῦμα τὸ
 ἅγιον, ὡς φησιν Ἰωάννης, («ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν»). Καλῶς δὲ ἀ-
 γαλλιάσεως ἔλαιον τὸ Πνεῦμα προσαγορεύεται, ἐπειδὴ καὶ
 25 εἰς τῶν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἁγίου γεωργομένων καρπῶν ἐ-
 στιν ἡ χαρὰ. Ἐπειδὴ δὲ μικτός ἐστιν ὁ περὶ τοῦ Σωτῆρος λό-
 γος, διὰ τε τὴν φύσιν τῆς θεότητος, καὶ τὴν οἰκονομίαν τῆς
 ἐνανθρωπήσεως, πάλιν εἰς τὸ ἀνθρώπινον τοῦ Θεοῦ ἀποβλέ-

σου, ὁ Θεός». Ἡ ράβδος τοῦ Θεοῦ εἶνε μία σωφρονιστικὴ ράβδος· ὅταν δὲ τιμωρῆ ἔκφέρει δικαίας ἀποφάσεις καὶ ὄχι διεστραμμένας. Διὰ τοῦτο ἡ ράβδος τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὠνομάσθη ράβδος δικαιοσύνης. «Ἐάν γάρ ἐγκαταλίπωσιν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὸν νόμον μου, καὶ τοῖς κρίμασί μου μὴ πορευθῶσιν, ἐπισκέψομαι ἐν ράβδῳ τὰς ἀνομίας αὐτῶν»⁴³. Βλέπεις τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ; Δὲν τὴν χρησιμοποιεῖ εἰς τοὺς τυχόντας, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἀμαρτωλοὺς. Αὐτὴ δὲ ὀνομάζεται καὶ ράβδος παρακλήσεως· διότι λέγει· «Ἡ ράβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου, αὐταῖ με παρεκάλεσαν»⁴⁴. Αὐτὴ ἀκόμη εἶνε καὶ ράβδος καταστροφῆς· διότι «ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ράβδῳ σιδηρᾶ, ὡς σκεῦος κεραμέως συντρίψεις αὐτούς»⁴⁵. Συντρίβονται δὲ τὰ χωμάτινα καὶ πήλινα σκεύη πρὸς ὄφελος αὐτῶν πού ποιμαίνονται, καὶ διὰ τοῦτο παραδίδονται «εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ»⁴⁶.

8. «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρά τοὺς μετόχους σου». Ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ παραστήσῃ τὸ τυπικὸν χρίσμα, καὶ τοὺς τυπικοὺς ἀρχιερεῖς καὶ βασιλεῖς, διὰ τοῦτο ἐχρίσθη ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου τὸ ἀληθινὸν χρίσμα μετὴν παραμονῆν εἰς αὐτὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη ἔλαιον ἀγαλλιάσεως. Καὶ ἐχρίσθη «παρὰ τοὺς μετόχους αὐτοῦ»· δηλαδή, περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πού ἔχουν σχέσιν μετὸν Χριστόν. Διότι εἰς ἐκεῖνους μὲν ἐδίδετο ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τοῦ Πνεύματος, εἰς τὸν Υἱὸν ὅμως τοῦ Θεοῦ κατελθὼν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὼς λέγει ὁ Ἰωάννης, «ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν»⁴⁷. Καὶ πολὺ ὀρθῶς ὀνομάζεται τὸ Πνεῦμα «ἔλαιον ἀγαλλιάσεως», ἐπειδὴ ἓνας ἀπὸ τοὺς καρποὺς πού καλλιεργεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶνε ἡ χαρὰ⁴⁸. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ τοῦ Σωτῆρος εἶνε σύνθετος ἐξ αἰτίας τῆς θείας φύσεως καὶ τῆς κατ' οἰκονομίαν ἐνανθρωπήσεως, πάλιν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Θεοῦ καὶ λέγει·

45. Ψαλ. 2, 9. 46. Α' Κορ. 5, 5.

47. Ἰωάν. 1, 32. 48. Γαλ. 5, 22.

φας φησίν· («*Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν*»)·
 ἀντὶ τοῦ, οἳ μὲν λοιποὶ ἄνθρωποι πόνῳ καὶ ἀσκήσει καὶ προσ-
 οχῆι πολλάκις κατορθοῦσι τὴν πρὸς τὸ καλὸν διάθεσιν, καὶ
 τὴν τῶν φαύλων ἀποστροφὴν· σοὶ δὲ φυσικὴ τίς ἐστὶ πρὸς τὸ
 5 ἀγαθὸν ἢ οἰκείωσις, καὶ πρὸς τὴν ἀνομίαν ἢ ἄλλοτριώσις.
 Καὶ ἡμῖν δὲ οὐ χαλεπὸν βουληθεῖσιν ἀναλαβεῖν τὴν πρὸς τὴν
 δικαιοσύνην ἀγάπην, καὶ τὸ πρὸς τὴν ἀνομίαν μῖσος. Πᾶσαν
 γὰρ δύναμιν ὁ Θεὸς χρησίμως ἔδωκε τῇ λογικῇ· ὥσπερ τὴν
 τοῦ ἀγαπᾶν, οὕτω καὶ τὴν τοῦ μισεῖν· ἵνα λόγῳ εὐθηνόμενοι
 10 ἀγαπῶμεν μὲν τὴν ἀρετὴν, μισῶμεν δὲ τὴν κακίαν. *Ἔστι γάρ
 ποτε καὶ ἐπαινετῶς τῷ μίσει χρήσασθαι. «Οὐχὶ τοὺς μισοῦν-
 τὰς σε, Κύριε, ἐμίσησα, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς σου ἐξετηκό-
 μην; Τέλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτούς»).

9. «*Σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασσία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου*
 15 *ἀπὸ βάρσεων ἐλεφαντίνων, ἐξ ὧν εὐφρανάν σε θυγατέρες βα-*
λέων ἐν τῇ τιμῇ σου». Ὑποκαταβαίνων ἀκολουθῶν ὁ προφητι-
 κὸς λόγος, καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν οἰκονομίαν προεπιβαλῶν,
 τῷ ἐνατενισμῷ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀποκαλύπτοντος αὐτῷ τὰ
 κρυπτά, ἦλθεν ἐπὶ τὸ πάθος· «*Σμύρνα γάρ, φησί, καὶ στακτὴ*
 20 *καὶ κασσία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου*». Ἡ μὲν οὖν σμύρνα διὰ τα-
 φῆς ἐστὶ σύμβολον καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ἡμᾶς Ἰωάννης ἐδίδα-
 ξεν, εἰπὼν ὑπὸ Ἰωσήφ τοῦ Ἀριμαθαίου ἐντεταφιάσθαι μετὰ
 σμύρνης καὶ ἀλόης. Ἡ δὲ στακτὴ καὶ αὐτὴ σμύρνης ἐστὶν εἶ-
 δος τὸ λεπτότατον. Ἐκθλιβέντος γὰρ τοῦ ἀρώματος, ὅσον μὲν
 25 αὐτοῦ ἄνθος, εἰς τὴν στακτὴν ἀπομερίζεται· τὸ δὲ παχύτερον
 ἀπομένον, σμύρνα προσαγορεύεται. Οὐκοῦν καὶ ἀποπνέει ἡ
 τοῦ Χριστοῦ εὐωδία σμύρνης μὲν, διὰ τὸ πάθος, στακτῆς δέ,
 διὰ τὸ μὴ ἀκίνητον μεῖναι μηδὲ ἀνενέργητον ἐν ταῖς τρισὶν

«Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν»· ἀντὶ νὰ εἶπη, οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι μὲ κόπον καὶ ἀσκησιν καὶ μὲ προσοχὴν ἐπι-
 τυγχάνουν πολλὰς φορές νὰ ἀποκτήσουν τὴν διάθεσιν πρὸς
 τὸ καλὸν καὶ τὴν ἀποστροφήν τῶν κακῶν· σὲ σένα ὁμως εἶνε
 φυσικὴ ἰδιότης ἢ συγγένεια πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἡ ἀποξένωσις
 πρὸς τὸ κακόν. Καὶ εἰς ἡμᾶς δὲν εἶνε δύσκολον, ἐὰν θέλωμεν,
 νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν δικαιοσύνην, καὶ τὸ
 μῖσος πρὸς τὴν ἀνομίαν. Κάθε δύναμιν τὴν ἔδωκεν ὁ Θεὸς
 εἰς τὴν λογικὴν ψυχὴν πρὸς ὠφέλειαν· ὅπως τὴν δύναμιν τοῦ
 νὰ ἀγαπᾷ, ἔτσι καὶ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ μισῇ· ὥστε κατευθυνό-
 μενοι ἀπὸ τὸ λογικόν νὰ ἀγαπᾶμεν τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ μισῶ-
 μεν τὴν κακίαν. Διότι ὑπάρχει περίπτωσις πού τὸ μῖσος χρη-
 σιμοποιεῖται ἀξιεπαίνως. «Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε,
 ἐμίσησα, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς σου ἐξετηκόμην; Τέλειον μῖσος
 ἐμίσουν αὐτούς»⁴⁹.

9. «Σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασσία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου
 ἀπὸ βάρων ἐλεφαντίνων, ἐξ ὧν εὐφραίναν σε θυγατέρες βασι-
 λέων ἐν τῇ τιμῇ σου». Ἐν συνεχείᾳ ὁ προφητικὸς λόγος κα-
 τερχόμενος κατ' ὀλίγον εἰς τὰ κατώτερα καὶ μὲ τὴν προσήλωσιν
 πρὸς τὸ Πνεῦμα πού ἀποκαλύπτει εἰς αὐτὸν τὰ ἀπόκρυφα, ἀφοῦ
 ὠμίλησε δι' ὄλην τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν, ἤλθε καὶ εἰς τὸ πάθος.
 Διότι λέγει· «Σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασσία ἀπὸ τῶν ἱματίων
 σου». Τὸ ὅτι ἡ σμύρνα εἶνε σύμβολον τῆς ταφῆς μᾶς τὸ ἐδίδαξε
 καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης εἰπὼν ὅτι ὁ Χριστὸς ἐνεταφιάσθη
 ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ ἐξ Ἀριμαθαίας μὲ σμύρναν καὶ ἀλόην⁵⁰. Καὶ αὐ-
 τὴ ἡ στακτὴ εἶνε ἓνα εἶδος σμύρνης πιὸ ἀραιόν. Διότι, ὅταν
 συμπιεσθῇ τὸ ἄρωμα, ὅσον μέρος αὐτοῦ εἶνε ρευστόν, ξεχωρί-
 ζεται εἰς τὴν στακτὴν· τὸ δὲ παχύτερον, πού ἀπομένει, ὀνομά-
 ζεται σμύρνα. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ εὐωδία τοῦ Χριστοῦ σκορπίζει
 σμύρναν μὲν λόγῳ τοῦ πάθους, στακτὴν δέ, διότι δὲν ἔμεινε
 ἀκίνητος καὶ ἀδρανὴς κατὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας καὶ τὰς τρεῖς νύ-

50. Ἰωάν. 19, 38 - 39.

ἡμέραις καὶ ταῖς τρισὶ νυξίν, ἀλλὰ κατελθεῖν εἰς ἄδου, τῆς πε-
 ρὶ τὴν ἀνάστασιν οἰκονομίας ἔνεκεν, ἵνα πληρώσῃ ἑαυτοῦ τὰ
 σύμπαντα. Κασσίας δὲ ἀποπνέει, διότι ἡ κασσία φλοιός τις
 ἐστὶ λεπτότατος καὶ εὐώδης, ξυλῶδει κάρφει περιτεινόμενος.
 5 Μήποτε οὖν τὸ τοῦ σταυροῦ πάθος ἐπ' εὐεργεσία τῆς κτίσε-
 ως πάσης παραληφθέν, βαθέως ἡμῖν καὶ σοφῶς ὁ λόγος διὰ
 τοῦ τῆς κασσίας ὀνόματος παρηγίζατο. Ἐχεις οὖν σμύρναν
 μὲν διὰ τὴν ταφήν· στακτὴν δὲ διὰ τὴν εἰς ἄδου κάθοδον (ἐ-
 πειδὴ πᾶσα σταγὼν ἐπὶ τὰ κάτω φέρεται)· κασσίαν δὲ
 10 διὰ τὴν τῆς σαρκὸς περὶ τὸ ξύλον οἰκονομίαν. Ἐκ δὲ ταύτης
 τῆς αἰτίας «Εὐφρανάν σε, φησί, θυγατέρες βασιλέων ἐν τῇ τι-
 μῇ σου». Θυγατέρες δὲ βασιλέων τίνες ἂν εἴεν ἢ εὐγενεῖς καὶ
 μεγάλαι καὶ βασιλικαὶ ψυχαί, αἱ διὰ τὴν πρὸς τὰ ἀνθρώπινα
 συγκατάβασιν ἐπιγνοῦσαι τὸν Χριστόν, εὐφραναν αὐτὸν ἐν
 15 τῇ τιμῇ, ἐν ἀληθινῇ πίστει καὶ ἀγάπῃ τελεία, δοξάζουσαι αὐ-
 τοῦ τὴν θεότητα; Τὰ δὲ ἀρώματα ταῦτα οὐ μικρολόγως φησὶ
 προσεῖναι τοῖς ἱματίοις τοῦ Χριστοῦ (τουτέστιν, ἢ παραβολὴ
 τῶν λόγων καὶ ἢ τῶν δογμάτων κατασκευή), ἀλλ' ἀπὸ ὄλων
 τῶν οἰκοδομημάτων φέρεσθαι. Βάρεις γὰρ τοὺς μεγίστους τῶν
 20 οἴκων λέγει, καὶ τούτους ἐξ ἐλέφαντος εἶναι κατεσκευασμένους,
 τὸ πλούσιον οἶμαι τῆς τοῦ Χριστοῦ περὶ τὸν κόσμον ἀγάπης,
 τοῦ προφήτου διδάσκοντος. «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν
 σου, ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη».

Περὶ τῆς Ἐκκλησίας ἤδη διαλέγεται, περὶ ἧς ἐν τῷ Ἄσματι
 25 μεμαθήκαμεν, ὅτι μία ἐστὶ τελεία τοῦ Χριστοῦ περιστερά, ἡ-
 τις εἰς τὴν δεξιὰν χώραν τοῦ Χριστοῦ λαμβάνει τοὺς ἐπ' ἔρ-
 γοις ἀγαθοῖς γνωριζομένους, διακρίνουσα ἀπὸ τῶν φαύλων,
 ὡσπερ ὁ ποιμὴν διακρίνει τοὺς ἄρνους ἀπὸ τῶν ἐρίφων. Πα-
 ρίσταται οὖν ἡ βασίλισσα, ἡ τῷ νυμφικῷ Λόγῳ καθηρμοσμέ-
 30 νη ψυχῇ, ἡ μὴ βασιλευομένη ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ τῆς τοῦ
 Χριστοῦ βασιλείας μετέχουσα, ἐκ δεξιῶν τοῦ Σωτῆρος ἐν ἱ-
 ματισμῷ διαχρύσῳ, τουτέστιν, ἐν δόγμασι νοεροῖς καθυφα-

κτας, ἀλλὰ κατήλθεν εἰς τὸν ἄδην ἐξ αἰτίας τῆς οἰκονομίας τῆς ἀναστάσεως, διὰ τὴν γεμίση τὰ σύμπαντα⁵¹. Σκορπίζει δὲ καὶ κασσίαν, διότι ἡ κασσία εἶνε πολὺ λεπτὸς καὶ ἀρωματικὸς φλοιός, ὁ ὁποῖος περιβάλλει ἓνα κομμάτι ξύλου. Ἴσως λοιπὸν διὰ τῆς λέξεως κασσία ὑπαινίσσεται μὲ βαθύτητα καὶ σοφίαν τὸ πάθος τοῦ Σταυροῦ, τὸ ὁποῖον ὑπέστη διὰ τὴν εὐεργεσίαν ὅλης τῆς κτίσεως. Ἐχεις λοιπὸν σμύρναν μὲν διὰ τὴν ταφήν· στακτὴν δὲ διὰ τὴν κάθοδον εἰς τὸν ἄδην (ἐπειδὴ κάθε σταγὼν πίπτει πρὸς τὰ κάτω)· καὶ τέλος κασσίαν διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς σταυρώσεως τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ ξύλου. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰτίαν λέγει· «Εὐφρανάν σε θυγατέρες βασιλέων ἐν τῇ τιμῇ σου». Ποῖαι δὲ ἄλλαι δύνανται νὰ εἶνε θυγατέρες βασιλέων παρὰ εὐγενεῖς καὶ μεγάλαι καὶ βασιλικαὶ ψυχαί; Αὐταὶ ἐπειδὴ ἐγνώρισαν τὸν Χριστὸν λόγῳ τῆς συγκαταβάσεώς του πρὸς τὰ ἀνθρώπινα, τὸν εὐχαρίστησαν μὲ τὴν τιμὴν ποῦ τοῦ ἀπέδωσαν, καὶ μὲ ἀληθινὴν πίστιν καὶ τελείαν ἀγάπην ἐδόξασαν τὴν θεότητά του. Τὰ δὲ ἀρώματα (δηλαδὴ ἡ παραβολὴ τῶν λόγων καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν δογμάτων), λέγει ὅτι δὲν εἶνε ὀλιγοστά εἰς τὰ ἱμάτια τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἀναδίδονται ἀπὸ ὅλα τὰ οἰκοδομήματα. Διότι «βάρεις» ὀνομάζει τὰς πιὸ μεγάλας ἀπὸ τὰς οἰκίας, αἱ ὁποῖαι εἶνε κατεσκευασμέναι ἀπὸ ἐλεφαντοστοῦν, καὶ νομίζω ὅτι ὁ προφήτης θέλει νὰ διδάξη τὴν πλουσίαν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ διὰ τὸν κόσμον. «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου, ἐν ἱματισμῶ διαχρύσω περιβεβλημένη, πεπτοικιλημένη». Ἦδη ὁμιλεῖ περὶ τῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς ὁποίας ἔχομεν μάθει καὶ εἰς τὸ Ἄσμα, ὅτι εἶνε μία, τελεία περιστέρα τοῦ Χριστοῦ⁵², ἡ ὁποία τοποθετεῖ εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Χριστοῦ ὅσους διακρίνονται διὰ τὰ καλὰ ἔργα, καὶ τοὺς ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς κακοὺς, ὅπως ὁ βοσκὸς ξεχωρίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τὰ ἔρφια. Παραστέκεται λοιπὸν ἡ βασίλισσα, ἡ ψυχὴ ποῦ εἶνε ἀρραβωνιασμένη μὲ τὸν Νυμφίου Λόγον, ἡ ὁποία δὲν κυβερνᾶται ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ εἶνε μέτοχος τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Σωτῆρος μὲ ὀλόχρυσον ἐνδυμασίαν, δηλαδὴ μὲ δόγματα θεῖα καλοῦφα-

σμένοις καὶ πεποικιλμένοις, σοβαρῶς ἑαυτὴν καὶ ἱεροπρεπῶς κατακοσμοῦσα. Ἐπειδὴ δὲ οὐ μονοειδῆ τὰ δόγματα, ἀλλὰ ποικίλα καὶ πολὺτροπα, ἠθικούς τε καὶ φυσικούς καὶ τοὺς ἐποπτικούς λεγομένους περιέχοντα λόγους, διὰ τοῦτο πεποι-
5 κιλμένον εἶναι τὸν ἱματισμὸν τῆς νύμφης ὁ λόγος φησίν.

10. («Ἀκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάβου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου· καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου· ὅτι αὐτός ἐστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ»). Προσκαλεῖται τὴν Ἐκ-
10 κλησίαν ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν καὶ τὴν τήρησιν τῶν προστασομένων, καὶ προσοικειοῦται αὐτὴν διὰ τῆς προσηγορίας, θυγατέρα αὐτὴν προσαγορεύων· οἶονεὶ τεκνοποιούμενος αὐτὴν διὰ τῆς ἀγάπης. («Ἀκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε»). Διδάσκει αὐτὴν γε-
15 γυμνασμένον ἔχειν τὸν νοῦν πρὸς θεωρίαν διὰ τοῦ ἴδε. Κατα-
15 νόησον, φησί, τὴν κτίσιν, καὶ ὠφεληθεῖσα ἀπὸ τῆς κατ' αὐτὴν τάξεως, οὕτως ἀνάβαινε πρὸς τὴν τοῦ κτίσαντος θεωρίαν. Ἐἶτα κάμπτων αὐτῆς τὸν ὑψηλὸν τῆς ἀλαζονείας τράχηλον, «Κλῖνον, φησί, τὸ οὖς σου». Μὴ ἀποδράμης πρὸς τοὺς ἔξω μύ-
20 θους, ἀλλὰ κατὰδεξαι τὸ ταπεινὸν τῆς ἐν τῷ εὐαγγελικῷ λό-
20 γῳ φωνῆς· Κλῖνον τὸ οὖς σου πρὸς τὴν ὧδε διδασκαλίαν, ἵνα ἐπιλάβῃ τῶν μοχθηρῶν ἐθῶν ἐκείνων, καὶ τῶν πατρικῶν δι-
δαγμάτων. Διὸ «ἐπιλάβου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου». «Πᾶς γὰρ ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται». Ἐκβαλέ μοι, φησί, τὰς τῶν δαιμόνων διδασκα-
25 λίας, ἐπιλάβου θυσιῶν, χορείας νυκτερινῆς, μύθων εἰς πορνεί-
αν καὶ πᾶσαν ἀσέλγειαν ἐκκαιόντων. Διὰ τοῦτο θυγατέρα σε ἔμαντοῦ προσηγόρευσα, ἵνα μισήσης τὸν πατέρα τὸν πρότε-
ρόν σε γεννήσαντα εἰς ἀπώλειαν. Ἐὰν γὰρ διὰ τῆς λήθης ἀ-
παλείψης τοὺς σπίλους τῶν πονηρῶν μαθημάτων, ἀπολαβοῦ-
30 σα τὸ ἴδιον ἑαυτῆς κάλλος, ἐπιθυμητὴ φανήσῃ τῷ νυμφίῳ καὶ βασιλεῖ. («Ὅτι αὐτός ἐστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσουσιν αὐ-
τῷ»). Τὸ ἀναγκαῖον τῆς ὑποταγῆς παραδηλοῖ διὰ τοῦ «αὐτός ἐστι Κύριός σου». Προσκυνήσουσι δὲ αὐτῷ, πᾶσα ἡ κτίσις. Δι-

σμένα καὶ κεντημένα, στολίζει τὸν ἑαυτὸν τῆς μὲ σοβαρότητα καὶ ἱεροπρέπειαν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ δόγματα δὲν εἶνε ἑνὸς εἶδους, ἀλλὰ ποικίλα καὶ πολύπλοκα καὶ περιέχουν τοὺς ἠθικοὺς καὶ φυσικοὺς καὶ τοὺς λεγομένους ἐποπτικοὺς λόγους, διὰ τοῦτο ὁ λόγος λέγει ὅτι ὁ ἱματισμὸς τῆς νύμφης εἶνε «πεποικιλμένος».

10. «Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου· καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου· ὅτι αὐτός ἐστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ». Προσκαλεῖ τὴν Ἐκκλησίαν διὰ νὰ ἀκούσῃ καὶ τηρήσῃ τὰς ἐντολάς, καὶ τὴν καθιστᾷ οἰκείαν μὲ τὴν ὀνομασίαν τὴν ὁποίαν ὀνομάζει αὐτὴν «θυγατέρα»· σὰν νὰ τὴν κάμνῃ τέκνον διὰ τῆς ἀγάπης. «Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε». Διὰ τοῦ «ἴδε» τὴν διδάσκει νὰ ἔχῃ ἐξησκημένον τὸν νοῦν διὰ νὰ βλέπῃ. Παρατήρησε, λέγει, τὴν κτίσιν, καὶ ἀφοῦ ὠφελῆθῃς ἀπὸ τὴν τάξιν πού ὑπάρχει εἰς αὐτὴν, τότε προχώρει εἰς τὴν θεάν τοῦ δημιουργοῦ. Ἐπειτα λυγίζων τὸν ὑψηλὸν καὶ ὑπερήφανον τράχηλόν τῆς λέγει· «Κλῖνον τὸ οὖς σου». Μὴ καταφύγῃς εἰς τοὺς μύθους τῶν ἔξω, ἀλλὰ καταδέξου ν' ἀκούσῃς τὴν ταπεινὴν φωνὴν τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου. Στρέψε τὸ αὐτί σου εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν διδασκαλίαν, διὰ νὰ λησμονήσῃς τὰς πονηρὰς συνηθείας ἐκείνων καὶ τὰς πατρικὰς διδασκαλίας. Διὰ τοῦτο «ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου». Διότι «πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται»⁵⁸. Ἐκδίωξέ μου, λέγει, τὰς διδασκαλίας τῶν δαιμόνων, λησμόνησε θυσίας, νυκτερινούς χορούς, μύθους πού ἐξάπτουν πρὸς τὴν πορνείαν καὶ κάθε ἀσέλγειαν. Διὰ τοῦτο σὲ ἀπεκάλεσα θυγατέρα μου, διὰ νὰ μισήσῃς τὸν πατέρα πού προηγουμένως σὲ ἐγέννησε διὰ τὴν ἀπώλειαν. Ἐὰν μὲ τὴν λησμονιαν ἐξαλείψῃς τὰ στίγματα τῶν πονηρῶν μαθημάτων, ἀφοῦ ἀποκτήσῃς καὶ πάλιν τὸ ἰδικόν σου κάλλος, θὰ φανῆς ποθητὴ εἰς τὸν νυμφίον καὶ βασιλέα. «Ὅτι αὐτός ἐστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ». Διὰ τοῦ «αὐτός ἐστι Κύριός σου» φανερῶνει τὴν ἀνάγκην τῆς ὑποταγῆς. Καὶ θὰ

ὅτι «ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρα-
 νίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων». «Καὶ θυγάτηρ Τύρου ἐν
 δώροις. Τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύσουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λα-
 οῦ». Δοκεῖ ἡ ὑπερβολὴ τῆς εἰδωλολατρίας ἐν τῇ Χανανίτιδι
 5 χώρα ἐπιτετηδεῦσθαι. Μητρόπολις δὲ τῆς Χαναὰν ἡ Τύρος.
 Προτρεπόμενος οὖν εἰς ὑπακοὴν τὴν Ἐκκλησίαν ὁ λόγος, καὶ
 θυγάτηρ, φησί, Τύρου ἤξει ποτὲ μετὰ δώρων. Καὶ τὸ σὸν δὲ
 πρόσωπον οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ προσκυνήσουσιν ἐν δώροις.
 Οὐκ εἶπεν· Σὲ προσκυνήσουσιν ἐν δώροις, ἀλλὰ, τὸ πρόσωπον
 10 τὸ σὸν. Οὐ γὰρ Ἐκκλησία προσκυνεῖται, ἀλλὰ τῆς Ἐκκλησί-
 ας ἡ κεφαλὴ, ὁ Χριστός, ὃν πρόσωπον ὠνόμασεν ἡ Γραφή.

11. «Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν,
 ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη, πεποικιλμένη. Ἄπε-
 νεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς». Ἐπειδὴ ἕκα-
 15 θάρθη ἀπὸ τῶν παλαιῶν διδαγμάτων τῆς πονηρίας, ὑπακού-
 σασα τῷ διδάγματι, καὶ ἐπιλαθομένη τοῦ λαοῦ αὐτῆς, καὶ τοῦ
 οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτῆς, διηγεῖται τὰ περὶ αὐτῆς τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον. Καὶ ἐπειδὴ εἶδε τὴν ἐν τῷ κρουπιῷ καθαρότητα, «Πᾶ-
 σα», φησὶν, «ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως», τουτέστι, τῆς
 20 Χριστοῦ νύμφης, τῆς γενομένης λοιπὸν διὰ τῆς νύμφης θυ-
 γατρὸς τοῦ βασιλέως, ἔσωθεν ἔστι. Προτρέπει ὁ λόγος ἐπὶ τὰ
 ἐνδοτάτω χωρεῖν τῆς ἐκκλησιαστικῆς δόξης μυστήρια, ὡς ἐν-
 δον ὄντος τοῦ κάλλους τῆς νύμφης. Ὁ γὰρ ἐντρεπίζων ἑαυτὸν
 τῷ Πατρὶ τῷ βλέποντι ἐν τῷ κρουπιῷ, καὶ προσευχόμενος,
 25 καὶ πάντα πράσων, οὐ πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις ἀλ-
 λά πρὸς τὸ μόνῳ φανερωθῆναι Θεῷ, οὗτος ἔχει πᾶσαν τὴν δό-
 ξαν ἔσωθεν, ὡς καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως. Καὶ τὰ κροσσω-
 τὰ τοίνυν τὰ χρυσαῖ, οἷς περιβέβληται καὶ πεποικιλταὶ ὅλη,

τὸν προσκυνήσῃ ὅλη ἡ κτίσις. Διότι «ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων»⁵⁴. «Καὶ θυγάτηρ Τύρου ἐν δώροις. Τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύσουσιν οἱ πλοῦσιοι τοῦ λαοῦ». Φαίνεται ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ εἰδωλολατρία ἐσημειώθη εἰς τὴν γῆν τῆς Χαναάν. Πρωτεύουσα δὲ τῆς Χαναάν ἦτο ἡ Τύρος. Παρακινῶν λοιπὸν τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν ὑπακοήν, λέγει, ὅτι καὶ ἡ θυγάτηρ τῆς Τύρου θὰ ἔλθῃ κάποτε μὲ δῶρα. Καὶ τὸ ἰδικόν σου πρόσωπον θὰ τὸ προσκυνήσουν οἱ πλοῦσιοι τοῦ λαοῦ μὲ δῶρα. Δὲν εἶπεν Ἐσένα θὰ προσκυνήσουν μὲ δῶρα, ἀλλὰ, τὸ ἰδικόν σου πρόσωπον. Διότι δὲν προσκυνεῖται ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Χριστός, τὸν ὁποῖον ἡ Γραφὴ ὠνόμασε πρόσωπον.

11. «Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν, ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη, πεποικιλμένη. Ἄπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς». Ἄφου ἐκαθαρίσθη ἀπὸ τὰς παλαιὰς πονηρὰς διδασκαλίας μὲ τὴν ὑπακοήν εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ ἐλησμόνησε τὸν λαόν της καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς της, διηγεῖται τὸ ἅγιον Πνεῦμα τὰ σχετικὰ μὲ αὐτήν. Καὶ ἐπειδὴ εἶδε τὴν ἐσωτερικὴν καθαρότητα λέγει: «Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως», δηλαδὴ τῆς νύμφης τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία διὰ τῆς υἰοθεσίας ἔγινε θυγάτηρ τοῦ βασιλέως εἶνε ἔσωθεν. Μᾶς παρακινεῖ ὁ λόγος νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὰ ἐνδότερα μυστήρια τῆς ἐκκλησιαστικῆς δόξης, διότι καὶ τὸ κάλλος τῆς νύμφης εὐρίσκεται εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Διότι ἐκεῖνος ποῦ προετοιμάζει τὸν ἑαυτόν του διὰ τὸν Πατέρα, ὁ ὁποῖος βλέπει εἰς τὸ κρυπτὸν μέρος, καὶ προσεύχεται, καὶ κάμνει τὰ πάντα, ὄχι διὰ νὰ τὸν ἴδουν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ διὰ νὰ φανερωθῇ μόνον εἰς τὸν Θεόν⁵⁵, αὐτὸς ἔχει ὅλην τὴν δόξαν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὅπως καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ καὶ τὰ χρυσαῖ κρόσσια, μὲ τὰ ὁποῖα εἶνε ὁλόκληρος ἐνδεδυμένη καὶ στολισμένη, εἶνε ἐσωτερικά. Τίποτε νὰ μὴν ζητῆς εἰς τὸν

55. Ματθ. 6, 6.

ἔσωθεν. Μηδὲν ζητεῖ ἐν τῷ ἔξω χρυσῷ καὶ τῇ σωματικῇ ποικιλίᾳ· ἀλλὰ περιβολὴν νόει τινὰ ἀξίαν κοσμηῆσαι τὸν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος, ὡς φησὶν ὁ ἀπόστολος· «Ἐκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, τὸν ἀνακαι-
 5 νούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος». Καὶ ὁ ἐνδυσάμενος δὲ «σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, μακροθυμίαν, πραότητα», ἐνδοθεν περιβέβληται, καὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον κεκόσμηται. Καὶ ὁ Παῦλος δὲ παραινεῖ ἐνδύσασθαι τὸν Κύριον Ἰησοῦν, οὐ κατὰ τὸν ἔξω ἄνθρωπον,
 10 ἀλλ' ἵνα τὸν νοῦν ἡμῶν ἢ τοῦ Θεοῦ μνήμη περισκεπάσῃ. Οἴμαι δὲ τὸ πνευματικὸν ἱμάτιον ἐξυφαίνεσθαι, ὅταν τῷ διδακτικῷ λόγῳ ἢ ἀκόλουθος ἐπιπλέκηται πρᾶξις. Ὡσπερ γὰρ τῷ στήμονι τῆς κρόκης ἐπιπλεκομένης τὸ σωματικὸν ἱμάτιον ἐξυφαίνεται, οὕτω τοῦ λόγου προὔφεστῶτος, εἰ ἀκολούθως αἱ
 15 πρᾶξεις ἐπάγοντο, σεμνοτάτη τις ἂν γένοιτο περιβολὴ τῆς ψυχῆς, λόγῳ καὶ ἔργῳ τὸν κατ' ἀρετὴν βίον συμπεπληρωμένον ἐχούσης. Κροσσοὶ δὲ ἀπαιωροῦνται τοῦ ἱματίου, νοητοὶ καὶ οὗτοι· διὸ καὶ χρυσοὶ εἶναι λέγονται. Ἐπειδήπερ ὁ λόγος πλείων ἐστὶ τοῦ ἔργου, οἶονεὶ κροσσός τις ἐστὶν ἀπὸ τοῦ πρὸς
 20 τὴν πρᾶξιν ὑφάσματος περισσεύων. Ἐπονται δὲ τῇ νύμφῃ τοῦ Κυρίου ψυχαὶ τινες, αἱ μὴ παραδεξάμεναι σπέρματα λόγων ἄλλοτριῶν, αἵτινες ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ, ἀκολουθοῦσαι τῇ νύμφῃ. Ἀκουέτωσαν δὲ καὶ αἱ τὴν παρθενίαν ἐπαγγελλόμεναι τῷ Κυρίῳ, ὅτι παρθένοι ἀπενεχθήσονται τῷ βασι-
 25 λεῖ· παρθένοι δέ, αἱ πλησίον οὔσαι τῆς Ἐκκλησίας, αἱ ὀπίσω αὐτῆς ἐπόμεναι, καὶ μὴ ἀποπλανώμεναι τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας. «Ἀπενεχθήσονται» δὲ αἱ παρθένοι «ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀ-

ὕλικὸν χρυσὸν καὶ τὸν στολισμὸν τοῦ σώματος· ἀλλὰ νὰ ἐννοήσης κάποιαν στολὴν ποῦ εἶνε ἀξία νὰ κοσμήσῃ ἐκεῖνον ποῦ ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ, ὅπως λέγει ὁ ἀπόστολος· «Ἐκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος»⁵⁶. Καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἐνεδύθη «σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, μακροθυμίαν, πραότητα»⁵⁷, ἔχει ἐνδυθῆ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἔχει στολίσει τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον. Καὶ ὁ Παῦλος μᾶς συμβουλεύει νὰ ἐνδυθοῦμεν τὸν Κύριον Ἰησοῦν⁵⁸, ὄχι ἐξωτερικῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ φρουρῇ τὸν νοῦν μας ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Νομίζω δὲ ὅτι ὑφαίνεται τὸ πνευματικὸν ἱμάτιον, ὅταν μαζί με τὴν διδασκαλίαν συνδυάζεται καὶ ἡ ἀνάλογος πράξις. Καὶ ὅπως τὸ ὑφάδι συμπλέκεται με τὸ στημόνι καὶ ὑφαίνεται τὸ ἱμάτιον τοῦ σώματος, ἔτσι ἐὰν ἐπακολουθήσουν πράξεις ἀνάλογοι με τὴν διδασκαλίαν ποῦ προϋπάρχει, τότε εἶνε δυνατὸν νὰ δημιουργηθῇ σεμνοτάτη στολὴ τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία νὰ ἔχη ὀλοκληρωμένον τὸν ἐνάρετον βίον με λόγια καὶ ἔργα. Καὶ τὰ κρόσσια ποῦ κρέμονται ἀπὸ τὸ ἱμάτιον, καὶ αὐτὰ εἶνε νοητὰ· διὰ τοῦτο λέγονται ὅτι εἶνε χρυσᾶ. Ἐπειδὴ βεβαίως ὁ λόγος εἶνε ἀνώτερος ἀπὸ τὸ ἔργον, εἶνε ὡσάν ἓνας κροσσὸς ποῦ περισσεύει ἀπὸ τὸ ὑφασμα ποῦ παριστᾷ τὴν πράξιν. Ἀκολουθοῦν δὲ τὴν νύμφην τοῦ Κυρίου μερικαὶ ψυχαί, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐδέχθησαν σπέρματα ξένων διδασκαλιῶν, καὶ αἱ ὁποῖαι θὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὸν βασιλέα, συνοδεύουσαι ἀπὸ πίσω τὴν νύμφην. Ἄς ἀκούσουν ἐκεῖνοι αἱ ὁποῖαι ὑπεσχέθησαν εἰς τὸν Κύριον τὴν παρθενίαν, ὅτι παρθένοι θὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὸν βασιλέα· καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι αἱ παρθένοι ποῦ εὐρίσκονται πλησίον τῆς Ἐκκλησίας, ποῦ ἀκολουθοῦν πίσω ἀπὸ αὐτὴν καὶ δὲν ἀπομακρύνονται διὰ τῆς πλάνης ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν. «Ἀπενεχθήσονται» δὲ αἱ παρθένοι «ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει,

γαλλιάσει, ἀχθήσονται εἰς ναὸν βασιλέως». Οὐχ αἱ κατηραγ-
 κασμένως ὑπελθοῦσαι τὴν παρθενίαν, οὐδὲ αἱ ἐκ λύπης ἢ ἐξ
 ἀνάγκης καταδεξάμεναι τὸν σεμνὸν βίον, ἀλλ' αἱ ἐν εὐφροσύ-
 νῃ καὶ ἀγαλλιῶσαι ἐπὶ τῷ τοιούτῳ κατορθώματι χαίρουσαι,
 5 αὗται ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ, καὶ ἀχθήσονται οὐκ εἰς τὸν
 τυχόντα τόπον, ἀλλ' εἰς τὸν ναὸν τοῦ βασιλέως. Τὰ γὰρ ἱερα-
 τικὰ σκεύη, ἃ οὐκ ἐμόλυνεν ἀνθρωπίνη χρῆσις, εἰς τὰ ἅγια τῶν
 ἁγίων εἰσενεχθήσεται, καὶ ἐξουσίαν ἔξει τῆς εἰς τὰ ἄδυστα πα-
 ρόδου, ὅπου βέβηλοι πόδες οὐ περιπατήσουσιν. Ἐλίγον δέ
 10 ἔστι τὸ ἀχθῆναι εἰς ναὸν βασιλέως ὁ προφήτης δείκνυσιν ὑ-
 πὲρ ἑαυτοῦ προσευχόμενος καὶ λέγων· «Μίαν ἡττησάμην παρὰ
 Κυρίου, ταύτην ζητήσω· τὸ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου πά-
 σας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, τοῦ θεωρεῖν με τὴν τερπνότη-
 τα Κυρίου, καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὸν ναὸν αὐτοῦ».

15 12. «Ἐντὶ τῶν πατέρων σου ἐγενήθησαν οἱ υἱοὶ σου· κα-
 ταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν». Ἐπειδὴ ἄνω
 προσετάχθη ἐπιλαθέσθαι τοῦ λαοῦ, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς,
 εἰς ἀντίδοσιν τῆς ὑπακοῆς νῦν ἀντὶ τῶν πατέρων λαμβάνει
 υἱούς, ἐν τηλικούτοις ἀξιώμασι διαπρέποντας, ὥστε καταστή-
 20 ναι αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Τίνες οὖν οἱ υἱοὶ τῆς
 Ἐκκλησίας; Ἦτοι οἱ υἱοὶ τοῦ Ἐθαγγελίου, οἱ πάσης τῆς γῆς
 ἄρξαντες. «Ἐἰς πᾶσαν γὰρ, φησί, τὴν οἰκουμένην ἐξῆλθεν ὁ
 φθόγγος αὐτῶν», καὶ· «Καθεστήσονται ἐπὶ δώδεκα θρόνους, καὶ
 κρινοῦσι τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ». Ἐὰν δέ τις πατέρας
 25 τῆς νύμφης λάβῃ τοὺς πατριάρχας, καὶ οὕτως ὁ λόγος τῶν ἀ-
 ποστόλων οὐ διαπίπτει. Ἐντὶ γὰρ ἐκείνων ἐγενήθησαν αὐ-
 τῇ υἱοὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ, οἱ ποιοῦντες τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ·
 καὶ διὰ τοῦτο ἰσότιμοι αὐτοῖς χρηματίζοντες, ἐκ τοῦ πεποιη-

ἀχθήσονται εἰς ναὸν βασιλέως». Ὅχι ὅσαι ἠναγκάσθησαν νὰ φυλάξουν παρθενίαν, οὔτε ἐκεῖναι ποὺ ἀπὸ λύπην ἢ ἀνάγκην ἠκολούθησαν τὸν σεμνὸν βίον, ἀλλὰ ὅσαι μὲ εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν χαίρουν δι' αὐτὸ τοὺς τὸ κατόρθωμα, αὐταὶ θὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὸν βασιλέα, καὶ θὰ ὀδηγηθοῦν ὄχι εἰς ὅποιονδήποτε τόπον, ἀλλὰ εἰς τὸν ναὸν τοῦ βασιλέως. Διότι ὅσα ἱερατικά σκεύη δὲν τὰ ἐμόλυνεν ἀνθρωπίνη χρῆσις, θὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων, καὶ θὰ ἔχουν τὴν ἐξουσίαν νὰ εἰσέρχωνται, ὅπου βέβηλα πόδια δὲν θὰ περιπατήσουν. Πόσον δὲ μεγάλον εἶνε νὰ εἰσαχθῇ κάποιος εἰς τὸν ναὸν τοῦ βασιλέως μᾶς τὸ φανερώνει ὁ προφήτης προσευχόμενος διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ λέγων· «Μίαν ἡτησάμην παρὰ Κυρίου, ταύτην ἐκζητήσω· τὸ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, τοῦ θεωρεῖν με τὴν τερπνότητα Κυρίου, καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὸν ναὸν αὐτοῦ»⁵⁹.

12. «Ἐντὶ τῶν πατέρων σου ἐγενήθησαν οἱ υἱοὶ σου· καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν». Ἐπειδὴ παραπάνω διετάχθη νὰ λησμονήσῃ τὸν λαόν, καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ πατρός, δι' ἀνταμοιβὴν τῆς ὑπακοῆς, τώρα λαμβάνει υἱοὺς ἀντὶ τῶν πατέρων, οἱ ὅποιοι διεκρίθησαν εἰς τόσον μεγάλη ἀξιώματα, ὥστε νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἄρχοντας εἰς ὅλοκληρον τὴν γῆν. Ποῖοι λοιπὸν εἶνε οἱ υἱοὶ τῆς Ἐκκλησίας; Εἶνε οἱ υἱοὶ τοῦ Εὐαγγελίου, οἱ ὅποιοι ἐγιναν ἄρχοντες ὅλης τῆς γῆς. Διότι λέγει· «Εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν»⁶⁰, καὶ· «Καθεστήσονται ἐπὶ δώδεκα θρόνους, καὶ κρινούσι τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ»⁶¹. Ἐὰν δὲ κάποιος ἐκλάβῃ τοὺς πατριάρχας ὡς πατέρας τῆς νύμφης, καὶ πάλιν ὁ λόγος δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους. Διότι εἰς τὴν θέσιν ἐκείνων ἀπέκτησεν υἱοὺς διὰ τοῦ Χριστοῦ, οἱ ὅποιοι κάνουν τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ· καὶ διὰ τοῦτο γίνονται ἰσότιμοι μὲ ἐκεῖνους, ἐπειδὴ πράττουν τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους ἔργα, ἀπὸ τὰ ὅποια

61. Ματθ. 19, 28.

κέναι τὰ αὐτὰ ἐκείνοις, ἀφ' ὧν τῶν μεγάλων τιμῶν ἠξιώθησαν οἱ πατέρες. Ἄρχοντες μέντοι εἰσὶν ἀπάσης τῆς γῆς οἱ ἄγιοι, διὰ τὴν πρὸς τὸ καλὸν οἰκείωσιν, αὐτῆς τῆς τοῦ καλοῦ φύσεως περιτιθείσης αὐτοῖς τὸ πρωτεῖον, ὡς περιέθηκε τῷ Ἰ-5 ἀκὼβ τὴν κατὰ τοῦ Ἡσαῦ ἐξουσίαν. «Γίνου γάρ, φησί, κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου». Οἱ τοίνυν ἰσότημοι τοῖς πατράσι γενόμενοι, καὶ τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχὴν διὰ τὴν τῆς ἀρετῆς ἀσκησιν προσλαβόντες καὶ υἱοὶ τῆς Χριστοῦ νύμφης εἰσὶ καὶ παρὰ τῆς ἰδίας μητρὸς καθίστανται ἄρχοντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

10 Σκόπει δέ μοι τὴν ἐξουσίαν τῆς βασιλίδος, ὅση τις ἐπ' αὐτῆς ἐστὶ χειροτονεῖν ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. «Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ. Διὰ τοῦτο λαοὶ ἐξομολογήσονται σοὶ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰ-ῶνος». Ἐπὶ πᾶσιν ὡς ἐκ προσώπου τῆς Ἐκκλησίας ὁ λόγος

15 εἴρηται, ὅτι «Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματος σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ». Τίς δέ ἐστὶν ἡ τῆς Ἐκκλησίας μνήμη; Ἡ ἐξομολόγησις τῶν λαῶν.

οί πατέρες ἠξιώθησαν νὰ λάβουν μεγάλας τιμᾶς. Οἱ ἀγιοιβεβαίως εἶνε ἄρχοντες ὀλοκλήρου τῆς γῆς, ἐξ αἰτίας τῆς οἰκειώσεώς των πρὸς τὸ καλόν, ἡ ἰδία δὲ ἡ φύσις τοῦ καλοῦ ἐχάρισεν εἰς αὐτοὺς τὸ πρωτεῖον, ὅπως περιέβαλε τὸν Ἰακώβ μὲ τὴν ἐξουσίαν κατὰ τοῦ Ἡσαῦ. Διότι λέγει· «Γίνου κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου»⁶². Ὅσοι λοιπὸν ἔγιναν ἰσότιμοι μὲ τοὺς πατέρας καὶ ὑπερέβησαν τοὺς πάντας μὲ τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς, αὐτοὶ καὶ υἱοὶ τῆς νύμφης τοῦ Χριστοῦ εἶνε, καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν μητέρα καθίστανται ἄρχοντες εἰς ὅλην τὴν γῆν. Σκέψου δὲ πόσον μεγάλη εἶνε ἡ ἐξουσία τῆς βασιλείσης ἐπάνω της, ὥστε νὰ χειροτονῇ ἄρχοντας εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν. «Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ. Διὰ τοῦτο λαοὶ ἐξομολογήσονται σοι εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Τέλος σὰν νὰ λέγεται ὁ λόγος ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι «Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ». Ποία δὲ εἶνε ἡ μνήμη τῆς Ἐκκλησίας; Ἡ ἐξομολόγησις τῶν λαῶν.

ΟΜΙΛΙΑ Θ'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕ' ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ· ὑπὲρ τῶν κρυφίων ψαλμός».

1. Προφητείαν μοι δοκεῖ περιέχειν ὁ ψαλμός περὶ τῶν κατὰ τὸ τέλος. Ὅπερ τέλος εἰδὼς καὶ ὁ Παῦλος, φησὶν· «Εἶτα 5 τὸ τέλος, ὅταν παραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ». Ἡ ἐπειδὴ αἱ πράξεις ἡμῶν ἀπάγουσιν ἡμᾶς πρὸς τὸ τέλος, ἐκαστη τὸ οἰκεῖον ἑαυτῇ, ἢ μὲν ἀγαθὴ πρὸς τὴν μακαριότητα, ἢ δὲ φαῦλη πρὸς τὴν αἰωνίαν κατάκρισιν, αἱ δὲ παρὰ τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ ψαλμῷ τούτῳ παραδιδόμεναι συμβουλαὶ πρὸς τὸ 10 ἀγαθὸν τέλος ἀπάγουσι τοὺς πειθομένους, τούτου ἕνεκεν ἐπιγέγραπται· «Εἰς τὸ τέλος»· ὡς τῆς ἀναφορᾶς τῶν διδαγμάτων ἐπὶ τὸ μακάριον τέλος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ὑπαρχούσης. («ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ»). Τοῖς δὲ υἱοῖς Κορέ καὶ οὗτος εἴρηται ὁ ψαλμός, οὗς οὐ διαιρεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, διότι ὥσπερ μὲν 15 ψυχῇ καὶ μὲν φωνῇ, μετὰ πάσης τῆς πρὸς ἀλλήλους συμφωνίας, τοὺς προφητικούς λόγους προῖεντο· μηδὲν τοῦ ἑτέρου αὐτῶν παρὰ τοὺς λοιποὺς προφητεύσαντος, ἀλλ' ἴσου αὐτοῖς τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος δωρηθέντος, διὰ τὸ ἴσον αὐτῶν τῆς πρὸς ἀλλήλους εἰς τὰ καλὰ διαθέσεως. Ὑπὲρ δὲ τῶν κρυφίων 20 εἴρηται ὁ ψαλμός· τουτέστιν, ὑπὲρ ἀπορρητῶν, καὶ τῶν ἐν μυστηρίῳ κεκρυμμένων. Γενόμενος δὲ ἐν τοῖς κατὰ μέρος ῥητοῖς τοῦ ψαλμοῦ, μαθήσῃ τὸ κεκρυμμένον τῶν λόγων· καὶ ὅτι οὐ τοῦ τυχόντος ἐστὶν ἐνιδεῖν τοῖς θεοῖς μυστηρίοις, ἢ μόνου τοῦ δυναμένου γενέσθαι τῆς ἐπαγγελίας ἐναρμόνιον ὄργανον, 25 ὥστε ἀντὶ ψαλτηρίου κινεῖσθαι αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ ἐ-

ΟΜΙΛΙΑ Θ'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕ' ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ· ὑπὲρ τῶν κρυφίων ψαλμός».

1. Μοῦ φαίνεται ὅτι ὁ ψαλμός περιέχει προφητείαν δι' ὅσα θὰ συμβοῦν εἰς τὸ τέλος· τὸ ὁποῖον τέλος γνωρίσας καὶ ὁ Παῦλος ἐκ τῶν προτέρων λέγει· «Εἶτα τὸ τέλος, ὅταν παραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ»¹. Ἡ ἐπειδὴ αἱ πράξεις μας μᾶς ὀδηγοῦν ἢ κάθε μία πρὸς τὸ ἰδικόν της τέλος, ἢ μὲν καλὴ πρὸς τὴν μακαριότητα, ἢ δὲ κακὴ εἰς τὴν αἰωνίαν καταδίκην, αἱ δὲ συμβουλαὶ ποὺ δίδονται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦ ψαλμοῦ αὐτοῦ ὀδηγοῦν πρὸς τὸ καλὸν τέλος ὅσους ὑπακούουσιν, διὰ τοῦτο ἐτέθη ἡ ἐπιγραφή· «Εἰς τὸ τέλος»· ἐπειδὴ τὰ διδάγματα ἀναφέρονται εἰς τὸ μακάριον τέλος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. «ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ». Καὶ αὐτὸς ὁ ψαλμός ἔχει λεχθῆ ἀπὸ τοὺς υἱοὺς Κορέ, τοὺς ὁποίους δὲν διαχωρίζει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, διότι σὰν μία ψυχὴ καὶ μία φωνή, μὲ ὄλην τὴν ἁρμονίαν ποὺ ἔχουν μεταξύ των ἐπρόφεραν τοὺς προφητικούς λόγους· καὶ δὲν προεφήτευσεν ὁ ἕνας κάτι ποὺ δὲν τὸ προεφήτευσαν οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ ἐχαρίσθη εἰς αὐτοὺς ἐξ ἴσου τὸ προφητικὸν χάρισμα, διότι εἶχον ἐξ ἴσου καὶ τὴν καλὴν διάθεσιν μεταξύ των. Ἐλέχθη δὲ «ὑπὲρ τῶν κρυφίων»· δηλαδὴ διὰ τὰ ἀπόρρητα, καὶ δι' ὅσα εἶνε κρυμμένα μέσα εἰς μυστήριον. Ὅταν δὲ ἐξετάσης ἰδιαιτέρως ἕκαστον ρητὸν τοῦ ψαλμοῦ, θὰ μάθης τὸ μυστικὸν τῶν λόγων· καὶ ὅτι δὲν δύναται ὁ καθένας νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὰ θεῖα μυστήρια, παρὰ μόνον ἐκεῖνος ποὺ δύναται νὰ γίνῃ ἐναρμόνιον ὄργανον τῆς ἐπαγγελίας, ὥστε ἡ ψυχὴ του νὰ κινῆται ἀντὶ ψαλτηρίου διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

νεργοῦντος αὐτῇ ἁγίου Πνεύματος.

«Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις, βοηθὸς ἐν θλίψεσι ταῖς εὐρούσαις ἡμᾶς σφόδρα». Πολλῆς βοηθείας δεῖται πᾶς ἄνθρωπος διὰ τὴν ἐκ φύσεως προσοῦσαν αὐτῷ ἀσθένειαν, πολλῶν
 5 αὐτῷ προσπιπτότων ἀνιαρῶν καὶ ἐπιπόνων. Τὴν οὖν ἐκ πάντων τῶν περιστατικῶν καταφυγὴν ἐπιζητῶν, ὥσπερ ἐπὶ ἄσυλον φεύγων χωρίον, ἢ ἐπὶ τινα κορυφὴν ὄξειαν καρτερῶ τείχει περιειλημμένην καταφεύγων, διὰ τὴν τῶν πολεμίων ἐπιδρομὴν, οὕτως ἐπὶ τὸν Θεὸν καταφεύγει, μόνην εἶναι ἠγούμενος ἀνάπαυσιν τὴν ἐν
 10 αὐτῷ διαμονήν. Ὅτι μὲν οὖν ἐπὶ τὸν Θεὸν ἡ καταφυγὴ παρὰ πᾶσιν ὁμολόγηται, πολλὴν δὲ πλάνην καὶ σύγχυσιν ὁ ἐχθρὸς ἐνεποίησε περὶ τὴν τοῦ σόζοντος ἐκλογὴν. Ἐπιβουλεύων γὰρ ὡς πολέμιος, πάλιν τοὺς ἐπιβουλευθέντας ἐξαπατᾷ αὐτῷ προσφεύγειν ὡς φύλακι, ὥστε διπλοῦν αὐτοῖς περιστασθαι τὸ
 15 κακόν· ἢ βιαίως ληφθεῖσιν, ἢ ἐξ ἀπάτης ἀπολομένοις. Διὰ τοῦτο πρὸς δαίμονας καὶ εἰδωλα καταφεύγουσιν οἱ ἄπιστοι, τοῦ ὄντως Θεοῦ τὴν γνῶσιν ὑπὸ τῆς παρὰ τοῦ διαβόλου γενομένης αὐτοῖς συγχύσεως ἀφαιρεθέντες. Καὶ οἱ ἐπιγινώσκοντες δὲ τὸν Θεὸν περὶ τὴν τῶν πραγμάτων διάκρισιν σφάλλονται,
 20 ἀπαιδευτῶς τὰς αἰτήσεις τῶν συμφερόντων ποιούμενοι, καὶ αἰτοῦντές τινα ὡς ἀγαθά, οὐκ ἐπὶ συμφέροντι πολλάκις αὐτῶν, καὶ φεύγοντες ἄλλα ὡς πονηρὰ πολλὴν αὐτοῖς ἐνίοτε τὴν ὠφέλειαν φέροντα. Οἶον, νοσεῖ τίς; Φεύγων τὸ ἐκ τῆς νόσου ἐπίπονον εὐχεται τὴν ὑγίειαν. Ἀπέβαλε χρήματα; Περι-
 25 ὠδυνός ἐστι τῇ ζημίᾳ. Ἔστι δὲ πολλάκις καὶ ἡ νόσος ὠφέλιμος, ὅταν παιδαγωγεῖν μέλλῃ τὸν ἁμαρτάνοντα· καὶ ἡ ὑγίεια βλαβερά, ὅταν ἐφόδιον γίνηται πρὸς ἁμαρτίαν τῷ ἔχοντι. Οὕτω καὶ χρήματα ἤδη τισὶν ὑπηρεσία πρὸς ἀκολασίαν ἐγένετο· καὶ πενία πολλοὺς ἐσωφρόνισε τῶν ὠρμημένων κακῶς.

«Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγή καὶ δύναμις, βοηθὸς ἐν θλίψεσι ταῖς εὐρούσαις ἡμᾶς σφόδρα». Ὁ κάθε ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ πολλὴν βοήθειαν, ὅταν τοῦ συμβαίνουν πολλὰ δυσάρεστα καὶ δυσβάστακτα, ἐξ αἰτίας τῆς φυσικῆς ἀδυναμίας ποῦ ἔχει. Ὅπως λοιπὸν ἐπιζητῶν τὴν σωτηρίαν ἀπὸ ὅλας τὰς περιστάσεις ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιθέσεως τῶν ἐχθρῶν, φεύγει εἰς τόπον ἀπαραβίαστον, ἢ καταφεύγει εἰς κάποιαν ἀπτότομον κορυφὴν ὄχυρωμένην μὲ ἰσχυρὸν τεῖχος, ἔτσι καταφεύγει καὶ εἰς τὸν Θεόν, μὲ τὴν πίστιν ὅτι ἡ ζωὴ μὲ αὐτὸν εἶνε ἢ μοναδικὴ ἀνάπαυσις. Τὸ ὅτι ὁ Θεὸς εἶνε ἢ καταφυγὴ τὸ ὁμολογοῦν ὅλοι, ὁ ἐχθρὸς ὅμως ἐπροξένησε πολλὴν πλάνην καὶ σύγχυσιν διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ σωτῆρος. Διότι, ἐνῶ ἐπιβουλεύεται ὡς ἐχθρὸς, πάλιν ξεγελᾷ αὐτοὺς ποῦ ἐπεβουλεύθη, νὰ προσφύγουν εἰς αὐτὸν ὡς φύλακα, ὥστε νὰ περιπέσουν εἰς διπλοῦν κακόν· ἢ συλληφθέντες διὰ τῆς βίας ἢ καταστραφέντες διὰ τῆς ἀπάτης. Διὰ τοῦτο οἱ ἄπιστοι καταφεύγουν εἰς δαίμονας καὶ εἰδῶλα, ἐπειδὴ ἔχασαν τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ μὲ τὴν σύγχυσιν ποῦ ἐπροξένησεν εἰς αὐτοὺς ὁ διάβολος. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποῦ γνωρίζουν καλὰ τὸν Θεὸν σφάλλουν εἰς τὸ θέμα τῆς διακρίσεως τῶν πραγμάτων, διότι τὰ αἰτήματα ποῦ κάνουν διὰ τὰ συμφέροντά των τὰ κάνουν ἀγροίκως, καὶ ζητοῦν μερικὰ ὡς καλὰ, ποῦ πολλὰς φορὰς δὲν εἶνε πρὸς τὸ συμφέρον των καὶ φεύγουν ἄλλα ὡς κακὰ, ποῦ ἀποδίδουν ὅμως εἰς αὐτοὺς ἐνίοτε πολλὴν ὠφέλειαν. Π.χ. εἶνε κάποιος ἄρρωστος; Εὐχεται νὰ ἀποφύγῃ τὸν πόνον ποῦ προκαλεῖ ἢ ἀσθένεια καὶ νὰ εὕρῃ τὴν ὑγείαν. Ἐχασε χρήματα; Εἶνε περίλυτος διὰ τὴν ζημίαν. Εἶνε ὅμως πολλὰς φορὰς καὶ ἡ ἀρρώστεια ὠφέλιμος, ὅταν πρόκηται νὰ συνετίσῃ τὸν ἁμαρτωλόν· καὶ ἡ ὑγεία εἶνε βλαβερὰ, ὅταν γίνεται ἀφορμὴ διὰ νὰ ἁμαρτήσῃ ἐκεῖνος ποῦ τὴν ἔχει. Ἔτσι καὶ τὰ χρήματα ἤδη εἰς μερικοὺς ἔγιναν μέσα ἐξυτηρητέσεως διὰ τὴν ἀκολασίαν· καὶ ἡ πτωχεία πάλιν συνεκράτησε πολλοὺς ποῦ εἶχαν κακὰς ὁρμάς. Οὔτε λοιπὸν νὰ ἀποφύγῃς ἐκεῖνα ποῦ δὲν πρέπει, οὔτε

Μήτε οὖν φύγης ἢ μὴ δεῖ, μήτε προσφύγης ᾧ μὴ δεῖ. Ἄλλ' ἔν σοι φευκτὸν ἦτω, ἢ ἁμαρτία, καὶ μία καταφυγή ἐκ τῶν κακῶν, ὁ Θεός. «Μὴ πεποιθᾶτε ἐπ' ἄρχοντας»· μὴ ἐπαίρεσθε ἐπὶ πλοῦτου ἀδηλότητι· μὴ φρονεῖτε ἐπὶ δυνάμει σώματος· μὴ τῆς 5 ἀνθρωπίνης δόξης τὸ περιφανές διώκετε. Οὐδὲν τούτων σφίξει· πάντα πρόσκαιρα, πάντα ἀπατηλά. Μία καταφυγή, ὁ Θεός. «Ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὁ τὴν ἐλπίδα ἔχων ἐπ' ἄνθρωπον ἢ ἐπὶ τι τῶν ἀνθρωπίνων».

2. «Ὁ Θεὸς οὖν ἡμῶν καταφυγή καὶ δύναμις». Τῷ δυναμένῳ λέγειν· «Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ», 10 δύναμις ἐστὶν ὁ Θεός. Πολλῶν μὲν οὖν ἐστὶν εἰπεῖν· «Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγή», καὶ τό· «Κύριε, καταφυγή ἐγενήθης ἡμῖν»· τὸ δὲ ἀπὸ τῆς αὐτῆς διαθέσεως εἰπεῖν τῷ προφήτῃ πάνυ ὀλίγων. Ὀλίγοι γάρ οἱ μὴ τεθαυμακότες τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλ' ὄλοι ἠρτημένοι 15 τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸν ἀναπνέοντες, καὶ πᾶσαν ἐλπίδα καὶ πεποίθησιν ἔχοντες. Καὶ ἐλέγχει γε ἡμᾶς τὰ πράγματα, ὅταν ἐν ταῖς θλίψεσιν ἐπὶ πάντα μᾶλλον ἢ ἐπὶ τὸν Θεὸν τρέχωμεν. Νοσεῖ τὸ παιδίον; Καὶ σὺ τὸν ἐπαιδὸν περισκοπεῖς, ἢ τὸν τοὺς περιέργους χαρακτῆρας τοῖς τραχήλοις τῶν ἀναιτίων νηπίων περι- 20 τιθέντα· ἢ τόγε τελευταῖον ἐπὶ τὸν ἰατρὸν ἔρχῃ καὶ τὰ φάρμακα, τοῦ δυναμένου σφίξειν καταμελήσας. Κἂν ἐνὸ πνιόν σε ἐκταράξῃ, πρὸς τὸν ὄνειροσκόπον τρέχεις. Κἂν φοβηθῆς ἐχθρόν, προστάτην ἓνα τῶν ἀνθρώπων περινοεῖς. Καὶ ὅλως ἐφ' ἐκάστης χρείας ἐλέγχει, ὅηματι μὲν τὸν Θεὸν ὀνομάζων καταφυγὴν, ἔργῳ δὲ 25 τὴν ἐκ τῶν ἀνωφελῶν καὶ ματαίων βοήθειαν ἐπισπώμενος. Ἔστι δὲ τῷ δικαίῳ ἀληθινὴ βοήθεια ὁ Θεός. Ὡσπερ τις στρατηγὸς ὀπλιτικὸν γενναῖον ἐξηρτημένος ἐτοιμὸς αἰεὶ βοηθεῖν

νά καταφύγῃς εἰς ἐκεῖνο ποῦ δὲν πρέπει. Ἄλλὰ ἓνα νὰ σοῦ εἶνε ἐκεῖνο ποῦ πρέπει νὰ ἀποφύγῃς, ἡ ἀμαρτία, καὶ μία σωτηρία ἀπὸ τὰ κακὰ, ὁ Θεός. «Μὴ πεποιθήατε ἐπ' ἄρχοντας»²· μὴ ὑπερηφανεύεσθε διὰ τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ πλοῦτου· μὴ ἔχετε πεποιθήσιν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ σώματος· μὴ ἐπιδιώκετε τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀνθρωπίνης δόξης. Κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν σώζει· ὅλα εἶνε πρόσκαιρα, ὅλα ἀπατηλά. Μία ἡ σωτηρία, ὁ Θεός. «Ἐπικατάρατος ἀνθρώπος ὁ τὴν ἐλπίδα ἔχων ἐπ' ἀνθρώπων, ἢ ἐπὶ τι τῶν ἀνθρωπίνων»³.

2. «Ὁ Θεὸς οὖν καταφυγὴ καὶ δύναμις». Δι' αὐτὸν ποῦ δύναται νὰ λέγῃ· «Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ»⁴ δύναμις εἶνε ὁ Θεός. Πολλοὶ λοιπὸν δύνανται νὰ εἴπουν· «Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ», καὶ τό· «Κύριε, καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν»⁵· ἀλλὰ πολὺ ὀλίγοι εἶνε ἐκεῖνοι ποῦ θὰ τὸ εἴπουν μὲ τὴν ἴδιαν διάθεσιν μὲ τὸν προφήτην. Ὅλιγοι εἶνε ἐκεῖνοι ποῦ δὲν ἐθαύμασαν τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ ἐξαρτῶνται ὀλόκληροι ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ αὐτὸν ἀναπνέουν, καὶ εἰς αὐτὸν ἔχουν στηρίζει ὅλην τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν πεποίθησίν των. Καὶ μᾶς ἐλέγχουν τὰ πράγματα, ὅταν εἰς τὰς θλίψεις τρέχωμεν εἰς κάθε ἀνθρώπου παρὰ εἰς τὸν Θεόν. Ἀσθενεῖ τὸ παιδίον; Σὺ ψάχνεις νὰ εὔρησ μάγον, ἢ ἐκεῖνον ποῦ τοποθετεῖ εἰς τραχήλους τῶν ἀνευθύνων παιδίων τὰ περιττὰ φυλαχτὰ ἢ τελευταῖα ἔρχεσαι εἰς τὸν ἰατρὸν καὶ εἰς τὰ φάρμακα ἀδιαφορώντας δι' ἐκεῖνον ποῦ δύναται νὰ σέ σώσῃ. Ἄν σέ ταραξῇ ὄνειρον, τρέχεις εἰς τὸν ὄνειροκρίτην. Ἄν φοβηθῇς κάποιον ἐχθρόν, ψάχνεις ὡς προστάτην ἓναν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ γενικῶς ἐλέγχεσαι εἰς κάθε ἀνάγκην, ἐπειδὴ μὲ τὰ λόγια ὀνομάζεις βοηθὸν τὸν Θεόν, εἰς τὴν πράξιν ὅμως προσπαθεῖς νὰ ἐπισύρῃς τὴν βοήθειαν τῶν ἀνωφελῶν καὶ ματαίων. Διὰ τὸν δίκαιον ὅμως ἀληθινὴ βοήθεια εἶνε ὁ Θεός. Καὶ ὅπως κάποιος στρατηγὸς ἐξωπλισμένος μὲ γενναῖον στρατόν, εἶνε πάντοτε ἕτοιμος νὰ βοηθήσῃ τὸ μέρος

4. Φιλ. 4, 13.

5. Ψαλ. 89, 1.

τῷ καταπονουμένῳ μέρει, οὕτως ὁ Θεὸς βοηθὸς ἡμῶν ἐστὶ, καὶ σύμμαχος παντὶ τῷ στρατευομένῳ κατὰ τῆς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, ἀποστέλλων τὰ λειτουργικὰ πνεύματα πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν δεομένων. Εὕρισκει δὲ ἡ θλίψις πάντα τὸν δίκαιον 5 διὰ τὴν τοῦ βίου ἐπιτήδευσιν. Ὁ γὰρ ἐκκλίνων μὲν τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον ὁδόν, ὀδεύων δὲ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην, εὕρισκεται ὑπὸ τῶν θλίψεων. Ἐμφύχως τὸν λόγον ἐσχημάτισεν ὁ προφήτης εἰπών· «Ἐν θλίψεσι ταῖς εὐρούσαις ἡμᾶς σφόδρα». Ὡσπερ γὰρ ζῶα ἔμφυχα καταλαμβάνουσιν ἡμᾶς, 10 ἐργαζόμενα ὑπομονήν, καὶ διὰ τῆς ὑπομονῆς δοκιμήν, καὶ διὰ τῆς δοκιμῆς ἐλπίδα. Ὅθεν καὶ ὁ ἀπόστολός φησι «Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ». Καί· «Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων». Ἄλλ' ὁ γενναίως καὶ ἀταράχως τὸν ἐκ τῆς θλίψεως πειρασμὸν ὑπομείνας ἐρεῖ, ὅτι «Ἐν 15 τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς». Καὶ τοσοῦτον ἀπέχει ἀπανδᾶν καὶ ἀποκνεῖν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ὅτι καὶ καυχήματος ἀφορμὴν τὸ ὑπερβάλλον τῶν κακῶν ποιεῖται λέγων, ὅτι «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν ταῖς θλίψεσι».

3. «Διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῷ ταράσσεσθαι τὴν 20 γῆν καὶ μετατίθεσθαι ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν». Μέγα ἐπιδείκνυται τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πεποιθήσεως ὁ προφήτης, ὅτι κἂν πάντα ἄνω καὶ κάτω γίνηται, κἂν ἡ γῆ στρέφηται ταρασσομένη, κἂν τὰ ὄρη τὴν οἰκειάν ἕδραν καταλιπόντα πρὸς τὰ μέσα μεθίσταται τῆς θαλάσσης, οὐ φοβηθησόμεθα, διὰ τὸ 25 ἔχειν τὸν Θεὸν καταφυγὴν καὶ δύναμιν καὶ βοηθὸν ἐν θλίψεσι ταῖς εὐρούσαις ἡμᾶς σφόδρα. Τίνος οὕτως ἀπτόητος ἡ καρδία, τίνος οὕτως ἀτάραχοι οἱ λογισμοί, ὥστε ἐν τῇ τηλικαύτῃ συγχύσει τετάσθαι τῇ διανοίᾳ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ διὰ τὴν πρὸς

ἐκείνο πού βάλλεται, ἔτσι καί ὁ Θεὸς εἶνε βοηθός μας καί σύμμαχος εἰς τὸν καθένα πού μάχεται ἐναντίον τῶν τεχνασμάτων τοῦ διαβόλου, καί ἀποστέλλει τὰ λειτουργικὰ πνεύματα διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν πού ἔχουν ἀνάγκην. Εὐρίσκει δὲ ἡ θλίψις τὸν κάθε δίκαιον ἐξ αἰτίας τῆς φροντίδος διὰ τὴν ζωὴν. Διότι ἐκεῖνος πού ἀποφεύγει τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον ὁδόν, καὶ βαδίζει τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην, εὐρίσκεται νὰ κατέχεται ἀπὸ θλίψεις. Ζωηρὰ παρουσίασεν ὁ προφήτης τὸν λόγον, εἰπών· «Ἐν θλίψεσι ταῖς εὐρούσαις ἡμᾶς σφόδρα». Διότι αἱ θλίψεις μᾶς κυριεύουν ὡς ἔμψυχα ζῶα καὶ μᾶς ἔξασκουῦν τὴν ὑπομονήν, καὶ διὰ τῆς ὑπομονῆς τὴν δοκιμήν, καὶ διὰ τῆς δοκιμῆς τὴν ἐλπίδα⁹. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀπόστολος λέγει· «Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ»⁷. Καί· «Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων»⁸. Ἀλλὰ ἐκεῖνος πού θὰ ὑπομείνῃ μὲ γενναιότητα καὶ γαλήνην τὸν πειρασμὸν πού προκαλεῖ ἡ θλίψις, θὰ εἶπη, ὅτι «Ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς»⁹. Καὶ τόσον ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ ἀποκάμῃ καὶ νὰ διστάζῃ εἰς τὰς θλίψεις, ὥστε τὰ ὑπερβολικὰ κακὰ νὰ τοῦ παρέχουν ἀφορμὴν καυχήματος λέγων, ὅτι «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν ταῖς θλίψεσι»¹⁰.

3. «Διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῷ ταρασσεσθαι τὴν γῆν, καὶ μετατίθεσθαι ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν». Ὁ προφήτης μᾶς παρουσιάζει ὅτι εἶνε μεγάλη δύναμις ἡ πεποιθήσις εἰς τὸν Χριστόν, διότι, καὶ ἂν τὰ πάντα γίνουν ἀνω κάτω, καὶ ἂν ἡ γῆ περιστρέφεται τεταραγμένη, καὶ ἂν τὰ βουνὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἰδικήν των βάσιν καὶ μετατεθοῦν εἰς τὸ κέντρον τῆς θαλάσσης, δὲν θὰ φοβηθοῦμεν, διότι ἔχομεν τὸν Θεὸν καταφυγὴν καὶ δύναμιν καὶ βοηθὸν εἰς τὰς θλίψεις πού μᾶς εὗρον βιαίως. Ποίου ἡ καρδιά εἶνε τόσον ἀπτόητος, ποίου οἱ λογισμοὶ εἶνε τόσον εἰρηνικοί, ὥστε εἰς τόσον μεγάλην σύγχυσιν νὰ ἔχη τὸν νοῦν του σταθερῶς ἐστραμμένον πρὸς τὸν Θεόν, καὶ λόγῳ τῆς

9. Ρωμ. 8, 37.

10. Ρωμ. 5, 3.

αὐτὸν ἐλπίδα, ἐπὶ μηδενὶ τῶν γινομένων ἐκπλήττεσθαι; Ἡμεῖς δὲ ἀνθρώπου ὀργὴν οὐχ ὑπομένομεν· ἢ κυνὸς ἐπιδραμόντος, ἢ ἄλλου τινὸς θηρίου, οὐ πρὸς Θεὸν ἀποβλέπομεν τὸν βοηθὸν ἡμῶν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ διαπτοηθέντες πρὸς ἑαυτοὺς ἐπι-
 5 στρεφόμεθα. «Ἡχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν». Εἶπε γῆς ταραχὴν, καὶ ὄρῶν μετάρθῃσιν. Λέγει καὶ θαλάσσης σάλον καὶ ἀνατροπὴν, μέσον τῶν ὄρέων τοῖς πελάγεσιν ἐμπιπτόντων. «Ἡχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν»· τῶν θαλασσῶν δη-
 λονότι. Ἐπὶ πλέον δὲ ποιεῖται τὴν ἐν τοῖς ὕδασι ταραχὴν αὐτὰ
 10 τὰ ὄρη μὴ ἐνιδρυμένα τῇ θαλάσσει, ἀλλὰ τῷ οἰκείῳ σάλῳ πολὺ ἐμποιοῦντα τὸν κλόνον τοῖς ὕδασι. Ὅτε τοίνυν ἡ μὲν γῆ τα-
 ράσσεται, ὕδατα δὲ θαλασσῶν ἠχῆσει καὶ ἀναβρασθήσεται ἐκ βυθῶν, ὄρη δὲ μετατίθεται καὶ πολλὴν ὑπομένει τὸν ταραχὸν διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου, τότε, φησὶν,
 15 ἀπίστος ἡμῶν ἡ καρδία διὰ τὸ ἀσφαλεῖς καὶ βεβαίως ἔχειν ἐπὶ Θεὸν τὰς ἐλπίδας. «Ἐταράχθησαν τὰ ὄρη ἐν τῇ κραταιότητι αὐτοῦ». Δύνασαι καὶ τροπικῶς ἐκλαβεῖν τὴν διάνοιαν τοῦ ἡτοῦ, ὄρη ὀνομάζων τοὺς μεγαλοφρονοῦντας ἐπὶ τῷ ἑαυτῶν μεγέθει, ἀγνοοῦντας δὲ τὴν τοῦ Θεοῦ κραταιότητα, καὶ ὑπερυψουμένους
 20 κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, εἶτα νικωμένους ὑπὸ τῶν μετὰ δυνάμεως καὶ σοφίας πρεσβυόντων τὸν τῆς σοφίας λόγον, καὶ μετὰ τὴν συναίσθησιν τῆς ἑαυτῶν πτωχείας φοβουμένους τὸν Κύριον, καὶ ὑποταπεινουμένους τῇ κραταιότητι αὐτοῦ. Ἡ τάχα καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ πατέρες τῆς ἀπολλυ-
 25 μένης σοφίας ὄρη καὶ αὐτοὶ λέγονται, ταρασσόμενοι ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ κραταιότητι, ἦν ἐν τῷ ἀγῶνι τῷ διὰ τοῦ σταυροῦ πρὸς τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου ἐπεδείξατο. Ἀπεκδυσάμενος

ἐλπίδος πρὸς αὐτόν, νὰ μὴ τὰ χάνῃ εἰς κανένα ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν; Ἡμεῖς ὁμως δὲν ἀνεχόμεθα τὴν ὀργὴν ἑνὸς ἀνθρώπου· ἢ ἕαν μᾶς ἐπιτεθῆ σκύλος, ἢ κάποιο ἄλλο θηρίον, δὲν ἀποβλέπομεν εἰς τὸν Θεὸν τὸν βοηθὸν μας εἰς τὰς θλίψεις, ἀλλὰ ἀνησυχήσαντες στρέφομεν τὴν προσοχὴν μας εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας. «Ἦχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν». Ἀνέφερε ταραχὴν γῆς καὶ μετάβασιν βουνῶν. Τώρα λέγει σάλον καὶ ἀναποδογύρισμα τῆς θαλάσσης, ἕξ αἰτίας τῆς πτώσεως τῶν βουνῶν εἰς τὸ μέσον τῶν θαλασσῶν. «Ἦχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν», δηλαδὴ τῶν θαλασσῶν. Ἐπὶ πλεόν τὰ ὄρη δημιουργοῦν τὴν ταραχὴν εἰς τὰ ὕδατα, ἐπειδὴ δὲν εἶνε τοποθετημένα εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ μὲ τὸν ἰδικὸν των σάλον προξενοῦν μεγάλον κλονισμόν εἰς τὰ ὕδατα. Ὅταν λοιπὸν ταρασσεται ἡ γῆ, καὶ τὰ ὕδατα τῶν θαλασσῶν θὰ ἠχῆσουν καὶ θὰ τιναχθοῦν πρὸς τὰ ἐπάνω ἀπὸ τὰ βάθη, καὶ τὰ βουνὰ μετατοπίζονται καὶ ὑπομένουν μεγάλην ταραχὴν, ἕξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, τότε, λέγει, ἡ καρδιά μας μένει ἀπτώητος, διότι ἔχομεν ἀσφαλεῖς καὶ βεβαίας τὰς ἐλπίδας μας εἰς τὸν Θεόν. «Ἐταράχθησαν τὰ ὄρη ἐν τῇ κραταιότητι αὐτοῦ». Δύνασαι νὰ ἐννοήσης καὶ μεταφορικῶς τὸ νόημα τοῦ ρητοῦ, ὀνομαζῶν ὄρη ἐκείνους ποὺ ὑπερηφανεύονται διὰ τὴν δυνάμιν των, ἀγνοοῦν ὁμως τὴν δυνάμιν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑπερυψώνονται κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ¹¹, ἔπειτα ὁμως νικῶνται ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κηρύττουν τὸν λόγον τῆς σοφίας μὲ δυνάμιν καὶ σοφίαν, καὶ μετὰ τὴν συναίσθησιν τῆς πτωχείας των φοβοῦνται τὸν Κύριον, καὶ ταπεινώνονται κάτω ἀπὸ τὴν δυνάμιν του. Ἴσως καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ οἱ πατέρες τῆς ματαίας σοφίας, ὀνομαζόνται καὶ αὐτοὶ ὄρη, οἱ ὁποῖοι ταρασσονται μὲ τὴν δυνάμιν τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποίαν ἐφανέρωσεν εἰς τὸν ἀγῶνα του διὰ τοῦ σταυροῦ ἐναντίον τοῦ κυριάρχου τοῦ θανάτου¹². Διότι ἐξεδύθη, σὰν ἕνας γενναῖος ἀγωνιστής,

12. Ἐβρ. 2, 14.

γάρ, ὡσπερ τις γενναῖος ἀγωνιστής, κατεπάλαυσε τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ «ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν τῷ ξύλῳ».

4. «Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὀρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ
5 Θεοῦ». Τὰ μὲν ἄλμυρὰ ὕδατα σφοδρῶς ὑπὸ τῶν πνευμάτων ἐκ-
ταρασσόμενα ἤχησαν καὶ ἐταράχθησαν· τὰ δὲ τοῦ ποταμοῦ
ὀρμήματα ἀφοφητὶ προϊόντα, καὶ ἡσυχῇ τοῖς ἀξίοις τῆς ὑπο-
δοχῆς ἐπιρρέοντα, εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ νῦν
ὁ δίκαιος πίνει τὸ ζῶν ὕδωρ, καὶ ὕστερον δὲ πίνεται ἀφθονώτερον,
10 ἥνικα ἂν πολιτογραφηθῇ ἐν τῇ πόλει τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ νῦν μὲν
δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν ἀνίγματι πίνει, διὰ τὴν καταβραχὺν κατά-
ληψιν τῶν θείων θεωρημάτων· τότε δὲ ὁμοῦ πλημμυροῦντα τὸν
ποταμὸν ὑποδέξεται, πᾶσαν δι' εὐφροσύνης ἐπικλύζειν δυνά-
μενον τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Τίς δ' ἂν εἶη ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ,
15 ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τῆς πίστεως τῶν εἰς Χριστὸν πεπι-
στευκότων ἐγγινόμενον τοῖς ἀξίοις; («Ὁ γὰρ πιστεύων, φησί, εἰς
ἐμέ, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσι»). Καὶ πάλιν·
«Ἐάν τις πίη ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δίδωμι, γενήσεται ἐν αὐτῷ
πηγὴ ὕδατος ἄλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον». Οὗτος τοίνυν ὁ πο-
20 ταμὸς εὐφραίνει πᾶσαν ὁμοῦ τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, ἥτοι τὴν Ἐκ-
κλησίαν τῶν τὸ πολίτευμα ἐχόντων ἐν οὐρανοῖς· ἢ πᾶσαν τὴν
νοητὴν κτίσιν, ἀπὸ τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων μέχρι τῶν
ἀνθρωπίνων ψυχῶν, πόλιν χρῆ νοεῖν εὐφραινομένην ὑπὸ τῆς
ἐπιρροῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅρίζονται γὰρ τινες πόλιν
25 εἶναι σύστημα ἰδρυμένον, κατὰ νόμον διοικουμένον. Ἐφαρμό-
ζει δὲ καὶ τῇ ἄνω Ἱερουσαλὴμ τῇ ἐπουρανίῳ πόλει ὁ ἀποδοθεὶς
ὄρος τῆς πόλεως. Σύστημα γὰρ καθεῖ τῶν πρωτοτόκων, τῶν
ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς· καὶ ἰδρυμένον τοῦτο, διὰ τὸ ἀμε-

καὶ ἐνίκησεν εἰς τὴν πόλιν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ «ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν τῷ ξύλῳ»¹³.

4. «Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὀρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ». Τὰ ἄλμυρά ὕδατα, ὅταν ἀνακατεύθησαν βιαίως ἀπὸ τοὺς ἀνέμους ἤχησαν καὶ ἐταράχθησαν· τὰ ρεύματα ὁμως τοῦ ποταμοῦ ποὺ τρέχουν ἀθορύβως, καὶ μὲ ἡσυχίαν ρέουν εἰς ἐκείνους ποὺ εἶνε ἀξιολογὰ τὰ ὑποδεχθῶν, εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ τώρα ὁ δίκαιος πίνει τὸ ζωντανὸν ὕδωρ¹⁴, ἀλλὰ καὶ ὕστερα θὰ τὸ πίνη πλουσιώτερον, ὅταν θὰ ἐγγραφῆ ὡς πολίτης εἰς τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ τώρα μὲν πίνει δι' ἐσόπτρου καὶ δι' αἰνίγματος, ἐπειδὴ κατανοεῖ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ θεῖα μυστήρια· τότε ὁμως θὰ ὑποδεχθῆ συγχρόνως πλημμυρισμένον τὸν ποταμόν, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ καλύψῃ μὲ εὐφροσύνην τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Ποῖος δύναται νὰ εἶνε ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ, παρὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον γεννᾶται εἰς τοὺς ἀξίους διὰ τῆς πίστεως ἐκείνων ποὺ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν; Διότι λέγει· «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσι»¹⁵. Καὶ πάλιν· «Ἐάν τις πίνη ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δίδωμι, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον»¹⁶. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ποταμὸς εὐφραίνει συγχρόνως ὀλόκληρον τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν ἐκείνων ποὺ ἔχουν τὴν πατρίδα των εἰς τοὺς οὐρανοὺς· ἢ πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ὡς πόλιν ποὺ εὐφραίνεται ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὀλόκληρον τὴν νοητὴν κτίσιν, ἀπὸ τὰς ὑπερκοσμίου δυνάμεις μέχρι καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν. Μερικοὶ δίδουν ὀρισμὸν ὅτι πόλις εἶνε ἓνα ὄργανωμένον σύστημα, ποὺ διοικεῖται σύμφωνα μὲ τὸν νόμον. Αὐτὸς δὲ ὁ ὀρισμὸς ποὺ ἐδόθη εἰς τὴν πόλιν ταιριάζει καὶ διὰ τὴν ἀνω Ἱερουσαλήμ, τὴν ἐπουράνιον πόλιν. Διότι καὶ ἐκεῖ ὑπάρχει συγκέντρωσις πρωτοτόκων, ποὺ ἔχουν ἀπογραφῆ εἰς τοὺς οὐρανοὺς· καὶ αὐτὸ εἶνε θεμελιωμένον, διότι εἶνε ἀμετάβλητος

15. Ἰωάν. 7, 38.

16. Ἰωάν. 4, 14.

τακίνητον τῆς διαγωγῆς τῶν ἀγίων, καὶ κατὰ νόμον τὸν οὐρά-
 νιον διοικούμενον. Τὴν τοίνυν διάταξιν ἐκείνης τῆς πολιτείας
 καὶ πᾶσαν τὴν διακόσμησιν καταμαθεῖν, οὐδεμιᾶς ἐστὶν ἀνθρω-
 πίνης φύσεως. Ἐκεῖνα γὰρ ἐστὶν, «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὔτε
 5 οὐς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ
 Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν»· πλὴν ὅτι «μυριάδες ἀγγέλων ἐκεῖ,
 καὶ πανήγυρις ἀγίων, καὶ Ἐκκλησία πρωτοτόκων ἀπογεγραμ-
 μένων ἐν οὐρανοῖς». Περὶ ἐκείνης φησὶν ὁ Δαβὶδ· «Δεδοξασμένα
 ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ». Ἐκείνη τῆ πόλει διὰ τοῦ
 10 Ἡσαίου ἐπαγγέλλεται ὁ Θεός, ὅτι «θήσω σε ἀγαλλίαμα αἰώ-
 νιον, εὐφροσύνην γενεῶν γενεαῖς· καὶ οὐκ ἔσται σύντριμμα οὐδὲ
 τάλαιπωρία ἐν τοῖς ὅροις σου· ἀλλὰ κληθήσεται σωτήριον τὰ
 τείχη σου». Ἐπᾶρας οὖν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς, ἀξίως τῶν
 ἄνω ζῆτει τὰ περὶ τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ. Τί δ' ἂν τῆς ἐκεῖ μα-
 15 καριότητος ἐπάξιόν τις ἐννοηθεῖη, ἣν εὐφραίνει μὲν ὁ ποταμὸς
 τοῦ Θεοῦ, τεχνίτης δὲ καὶ δημιουργός ἐστιν ὁ Θεός; («Ἠγίασε
 τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος». Τάχα τὴν σάρκα λέγει τὴν θεο-
 φόρον, ἀγιασθεῖσαν διὰ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν συναφείας. Ὡστε
 νοήσεις σκῆνωμα τοῦ Ὑψίστου τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιφάνειαν τοῦ
 20 Θεοῦ.

5. («Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται. Βοηθή-
 σει αὐτῇ ὁ Θεός, τὸ πρὸς πρῶτῳ πρῶτῳ). Καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐν μέ-
 σω τῆς πόλεως ἐστὶ, τὸ ἀσάλευτον χαριεῖται αὐτῇ, τὴν βοήθειαν
 αὐτῇ παρεχόμενος ἐν ταῖς πρώταις ἀνατολαῖς τοῦ φωτός. Εἴτε
 25 οὖν τῆ ἄνω Ἱερουσαλήμ, εἴτε τῆ κάτω Ἐκκλησίᾳ, τὸ τῆς πό-
 λεως ἐφαρμόσει ὄνομα, («ἠγίασεν ἐν αὐτῇ τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ
 ὁ Ὑψιστος. Καὶ διὰ τοῦ σκηνώματος τούτου, ᾧ κατεσκῆνωσεν
 ὁ Θεός, ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐγένετο, χαριζόμενος αὐτῇ τὸ μὴ σα-

ἡ ζωὴ τῶν ἁγίων, καὶ διοικεῖται σύμφωνα μὲ τὸν οὐράνιον νόμον. Τὸν κανονισμόν λοιπὸν ἐκείνης τῆς πολιτείας καὶ τὴν ὄλην διαρρῦθμισιν δὲν δύναται νὰ τὰ γνωρίσῃ καμμία ἀνθρωπίνη ὑπαρξις. Ἐκεῖνα εἶνε «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν»¹⁷. πλὴν ὁμως ὑπάρχουν ἐκεῖ «μυριάδες ἀγγέλων, καὶ πανήγυρις ἁγίων, καὶ Ἐκκλησία πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς»¹⁸. Περί ἐκείνης λέγει ὁ Δαυὶδ· «Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ»¹⁹. Ἐκείνην τὴν πόλιν ὑπόσχεται καὶ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἡσαΐου, ὅτι «θήσω σε ἀγαλλίαμα αἰώνιον, εὐφροσύνην γενεῶν γενεαῖς· καὶ οὐκ ἔσται σύντριμμα οὐδὲ ταλαιπωρία ἐν τοῖς ὁρίοις σου· ἀλλὰ κληθήσεται σωτήριον τὰ τείχη σου»²⁰. Ἀφοῦ λοιπὸν ὑψώσης τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ ἄνω, ζῆτει ἐπαξίως τὰ ἄνω τὰ σχετικὰ μὲ τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Τί θὰ ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς ὡς ἰσάξιον τῆς ἐκεῖ μακαριότητος, τὴν ὁποίαν εὐφραίνει μὲν ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ, τεχνίτης δὲ καὶ δημιουργὸς εἶνε ὁ Θεός;²¹ «Ἠγίασε τὸ σκήνωμα αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος». Ἴσως ἐννοεῖ τὴν θεοφόρον σὰρκα, ἡ ὁποία ἡγιασθῆ διὰ τῆς ἐνώσεώς της μὲ τὸν Θεόν. Ὡστε νὰ ἐννοήσῃς κατοικίαν τοῦ Ὑψίστου τὴν ἔνσαρκον παρουσίαν τοῦ Θεοῦ.

5. «Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται. Βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεός, τὸ πρὸς πρῶτῃ πρῶτῃ». Καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶνε εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, χαρίζει εἰς αὐτὴν τὴν σταθερότητα, προσφέροντας εἰς αὐτὴν τὴν βοήθειαν εἰς τὰς πρώτας ἀνατολάς τοῦ φωτός. Εἴτε λοιπὸν εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ εἴτε εἰς τὴν κάτω Ἐκκλησίαν ἀποδώσει κανεὶς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἡγίασεν ὁ Ὑψιστος τὴν κατοικίαν του μέσα εἰς αὐτὴν. Καὶ διὰ τῆς κατοικίας αὐτῆς, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ἐγκατεστάθη ὁ Θεός, εὐρέθη ὁ Θεὸς εἰς τὸ μέσον αὐτῆς, χαρίζοντας εἰς αὐτὴν τὴν δυ-

20. Ἡσ. 60, 15· 18.

21. Ἐβρ. 11, 10.

- λεύεσθαι. Ἐν μέσῳ δέ ἐστι τῆς πόλεως ὁ Θεός, ἴσας πανταχόθεν ἐπὶ τὰ πέρατα τοῦ κύκλου τῆς ἑαυτοῦ προνοίας τὰς ἀκτίνας ἐκπέμπων. Οὕτω γὰρ τὸ δίκαιον τοῦ Θεοῦ διασφύζεται, τὸ αὐτὸ μέτρον τῆς ἀγαθότητος διανέμοντος ἅπασιν. «Βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεός τὸ πρὸς πρῶτῳ πρῶτῳ». Τὴν μὲν οὖν παρ' ἡμῖν πρῶταν ὁ αἰσθητός ἥλιος ποιεῖ, ἐπειδὴν τὸν καθ' ἡμᾶς ὀρίζοντα ὑπερκύψῃ τὴν δὲ ἐν τῇ ψυχῇ πρῶταν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἀποτελεῖ τῇ ἀνατολῇ τοῦ φωτός τοῦ νοητοῦ ποιῶν ἡμέραν ἐν τῷ παραδεξαμένῳ αὐτόν. Ἐν νυκτὶ γὰρ ἐσμεν παρὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀγνωσίας οἱ ἄνθρωποι. Ἐπειδὴν οὖν ἀναπετάσαντες ἑαυτῶν τὸ ἡγεμονικόν, ὑποδεξώμεθα τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ περιλαμφθῶμεν τῷ φωτὶ τῷ αἰδίῳ, «βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεός τὸ πρὸς πρῶτῳ πρῶτῳ». Ἐπειδὴν γενώμεθα τέκνα φωτός, καὶ ἡ νύξ μὲν ἡμῖν προκόψῃ, ἡ δὲ ἡμέρα ἐγγίσῃ, τότε ἄξιοι τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας γινόμεθα.
- 15 Βοηθεῖ οὖν τῇ πόλει ὁ Θεός, διὰ τῆς ἰδίας ἀνατολῆς καὶ ἐπιφανείας πρῶταν αὐτῇ ἐμποιῶν. «Ἴδου γὰρ ἄνθρωπος, φησὶν, ἀνατολῇ ὄνομα αὐτῷ». Οἷς ἂν οὖν ἐπανατείλῃ τὸ νοητὸν φῶς, λυομένου τοῦ ἐκ τῆς ἀγνοίας καὶ πονηρίας σκότους, πρῶτα τούτοις ἐγγίνεται. Ἐπεὶ οὖν φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθεν, ἵνα ὁ περι-
- 20 πατῶν ἐν αὐτῷ μὴ προσκόπτῃ, ἡ βοήθεια αὐτοῦ πρῶτας ἐστὶ παρεκτικῆ. Ἡ τάχα ἐπειδὴ ὄρθρου βαθέος ἡ ἀνάστασις ἦν, βοηθήσει ὁ Θεός τῇ πόλει τὸ πρὸς πρῶτῳ πρῶτῳ, ὁ τὴν κατὰ τοῦ θανάτου νίκην πρῶτα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως ἐργασάμενος.
- 25 6. «Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἔκλιναν βασιλείαι, ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος, ἐσαλεύθη ἡ γῆ». Νόησόν μοι τινα πόλιν ἐπιβουλενομένην παρὰ τῶν ἐπιστρατευόντων αὐτῇ πολεμίων, τέως μὲν περικαθεζομένων αὐτὴν ἔθνῶν πολλῶν καὶ βασιλέων τῶν

νατότητα νὰ μὴ σαλεύεται. Καὶ ὁ Θεὸς εἶνε εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, στέλλοντας εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κύκλου ἐξ ἴσου τὰς ἀκτίνας τῆς προστασίας του. Ἔτσι διατηρεῖται ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, διότι μὲ τὸ ἴδιον μέτρον διαμοιράζει εἰς ὅλους τὴν ἀγαθότητά του. «Βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεὸς τὸ πρὸς πρῶτῃ πρῶτῃ». Τὴν ἰδικὴν μας πρῶϊαν μᾶς τὴν χαρίζει ὁ αἰσθητὸς ἥλιος, ὅταν ἀνεβῆ ἔπάνω ἀπὸ τὸν ἰδικὸν μας ὀρίζοντα, τὴν δὲ πρῶϊαν εἰς τὴν ψυχὴν τὴν φέρει ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης²² ποὺ μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ νοητοῦ φωτὸς χαρίζει τὴν ἡμέραν εἰς ἐκεῖνον ποὺ τὸν δέχεται. Διότι εἴμεθα εἰς τὸ σκότος οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀγνοίας. Ὅταν λοιπὸν ἀνοίξωμεν τὸν νοῦν μας καὶ ὑποδεχθοῦμεν τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης²³, καὶ φωτισθοῦμεν μὲ τὴν λάμψιν τοῦ ἀιδίου φωτὸς, «βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεὸς τὸ πρὸς πρῶτῃ πρῶτῃ». Ὅταν γίνωμεν τέκνα φωτὸς, καὶ ἡ μὲν νύξ προχωρεῖ πρὸς τὸ τέλος, ἡ δὲ ἡμέρα πλησιάζει²⁴, τότε θὰ γίνωμεν ἄξιοι τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ. Βοηθεῖ λοιπὸν ὁ Θεὸς τὴν πόλιν, μὲ τὴν ἰδικὴν του ἀνατολὴν καὶ παρουσίαν καὶ δημιουργεῖ εἰς αὐτὴν πρῶϊαν. Διότι λέγει· «Ἴδου ἄνθρωπος, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ»²⁵. Εἰς ὄσους λοιπὸν θὰ ἀνατείλῃ τὸ νοητὸν φῶς, ὅταν διαλυθῇ τὸ σκότος τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς πονηρίας, εἰς αὐτοὺς γίνεται πρῶϊα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἤλθεν εἰς τὸν κόσμον φῶς, ὥστε ἐκεῖνος ποὺ περιπατεῖ εἰς αὐτὸ νὰ μὴ σκοντάφτη, ἡ βοήθεια αὐτοῦ ἔγκειται εἰς τὸ δόσιμον τῆς πρῶϊας. Ἡ ἴσως ἐπειδὴ ἡ ἀνάστασις ἔγινε βαθειὰ χαράματα, θὰ βοηθήσῃ ὁ Θεὸς τὴν πόλιν «τὸ πρὸς πρῶτῃ πρῶτῃ», ἐκεῖνος ποὺ ἐπραγματοποίησε τὴν νίκην κατὰ τοῦ θανάτου τὴν πρῶϊαν τῆς τρίτης ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως.

6. «Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἐκλιναν βασιλεῖαι, ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος, ἐσαλεύθη ἡ γῆ». Σκέψου κάποιαν πόλιν τὴν ὁποῖαν ἐπιβουλεύονται ἐχθροὶ ποὺ ἐξεστράτευσαν ἐναντίου της, καὶ ἐπὶ ἄρκετὸν χρόνον τὴν εἶχαν περικυκλώσει πολλὰ ἔθνη

24. Ρωμ. 13, 12.

25. Ζαχ. 6, 12.

καθ' ἕκαστον ἔθνος τὰ σκῆπτρα διαλαχόντων· εἰτά τινα στρατηγόν, ἄμαχον τὴν ῥώμην, ἀθρόως ἐπιφανέντα εἰς βοήθειαν τῇ πόλει ταύτῃ, λύοντα μὲν τὴν πολιορκίαν, σκεδαννόντα δὲ τὴν συστροφὴν τῶν ἔθνων, εἰς φυγὴν δὲ τοὺς βασιλεῖς συνελαύνον-

5 τα ἕκ μόνου τοῦ ἐμβοῆσαι αὐτοῖς μετὰ δυνάμεως, καταπληξαίτε αὐτῶν τὰς καρδίας τῇ στερορότητι τῆς φωνῆς. Πόσῃν οὖν εἰκὸς ταραχὴν συστήναι, τῶν ἔθνων διωκομένων, καὶ τῶν βασιλέων εἰς φυγὴν ἐκκλινάντων; θροῦν δέ τινα ἄσημον καὶ ἤχον ἀκατάπαυστον ἕκ τῆς τεθορυβημένης αὐτῶν φυγῆς ἀναπέμπεσθαι,

10 πάντα δὲ τόπον πλήρη εἶναι τῶν ὑπὸ δειλίας φυγαδευθέντων, ὥστε σάλον ἐγγίνεσθαι πανταχοῦ ταῖς ὑποδεχομέναις αὐτοὺς πόλεσιν ἢ κώμαις. Τὴν τοιαύτην οὖν παρίστησι τῇ πόλει τοῦ Θεοῦ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἀντίληψιν ἐν τῷ λέγειν· «Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἔκλιναν βασιλεῖαι, ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος,

15 ἐσαλεύθη ἡ γῆ». «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ». Εἶδε τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεόν, εἶδε τὸν ἕκ παρθένου ἁγίας γεννηθέντα Ἐμμανουήλ, «ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον, μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός»· καὶ διὰ τοῦτο προφητικῶς ἐκβοᾷ· «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν», δεικνύς, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ τοῖς

20 ἁγίοις προφήταις καὶ πατριάρχαις ἐμφανισθείς. «Ἀντιλήπτωρ ἡμῶν», φησὶν, οὐχὶ ἄλλος Θεὸς παρὰ τὸν ὑπὸ τῶν προφητῶν παραδιδόμενον· ἀλλ' ὁ Θεὸς Ἰακώβ, ὃ ἐν τῷ χρηματισμῷ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ θεράποντα διαλεχθείς· «Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ».

25 7. «Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἃ ἔθετο τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀνταναιρῶν πολέμους μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς». Τοὺς μακρὰν ὄντας τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας εἰς τὴν διὰ τῆς ἐπιγνώσεως ἐγγύτητα προσκαλεῖται ὁ λόγος λέγων· «Δεῦτε καὶ ἴδετε».

καὶ βασιλεῖς ποῦ ἔτυχε νὰ κρατοῦν τὰ σκῆπτρα εἰς τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἔθνη· ἔπειτα κάποιος στρατηγός, ἀκαταμάχητος εἰς τὴν δύναμιν, ἐπαρουσιάσθη ξαφνικὰ εἰς βοήθειαν αὐτῆς τῆς πόλεως, καὶ ἔλυσε μὲν τὴν πολιορκίαν, διεσκόρπισε δὲ τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἔθνῶν, καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς βασιλεῖς μὲ μόνον ποῦ ἐφώνασε μὲ δύναμιν πρὸς αὐτούς, καὶ κατετρόμαξε τὰς καρδίας των μὲ τὴν σταθερότητα τῆς φωνῆς. Πόση λοιπὸν ταραχὴ ἦτο φυσικὸν νὰ δημιουργήσῃ, ὅταν τὰ ἔθνη ἐδιώκοντο, καὶ οἱ βασιλεῖς ἐτρέποντο εἰς φυγὴν; Κάποιος δὲ ἄγνωστος θόρυβος καὶ ἀκατάπαυστος ἤχος θὰ βγῆ ἀπὸ τὴν θορυβώδη φυγὴν των, κάθε δὲ τόπος θὰ εἶνε γεμάτος ἀπὸ τὴν δειλίαν τῶν φυγάδων, ὥστε νὰ προξενηθῆ σάλος παντοῦ εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας ποῦ θὰ τοὺς ὑποδεχθοῦν. Τὴν τοιαύτην λοιπὸν βοήθειαν ἐκ μέρους τοῦ Σωτῆρος διὰ τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ παρουσιάζει, ὅταν λέγῃ· «Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἔκλιναν βασιλεῖαι, ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος, ἐσαλεύθη ἡ γῆ». «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ». Εἶδε τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεόν, εἶδε τὸν Ἐμμανουήλ ποῦ ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου, «ὃ ἔστι μεθερμηνευόμενον, μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός»²⁶. καὶ διὰ τοῦτο προφητικῶς φωνάζει· «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν», θέλοντας νὰ δείξῃ, ὅτι αὐτὸς εἶνε ἐκεῖνος ποῦ ἐνεφανίσθη εἰς τοὺς ἀγίους προφήτας καὶ πατριάρχας. Βοηθός μας, λέγει, ὄχι κάποιος ἄλλος Θεὸς ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ μᾶς κηρύττουν οἱ προφῆται, ἀλλὰ ὁ Θεὸς Ἰακώβ, ὁ ὁποῖος εἰς τὸν χρησμόν, ὅταν συνωμιλοῦσε μὲ τὸν δοῦλόν του εἶπε· «Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ»²⁷.

7. «Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἃ ἔθετο τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀνταναιρῶν πολέμους μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς». Αὐτοὺς ποῦ εὐρίσκονται μακριὰ ἀπὸ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας τοὺς προσκαλεῖ ὁ λόγος νὰ πλησιάσουν διὰ τῆς ἐπιγνώσεως λέγων· «Δεῦτε καὶ ἴδετε». Διότι ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς σωμα-

27. Ἔξ. 3, 6.

Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν αἱ μὲν ἐπὶ πολὺ ἀποστάσεις ἀμυδρὰν ποιοῦσι τὴν τῶν ὄρωμένων κατάληψιν, οἱ δὲ προσεγγισμοὶ τῶν θεωρούντων ἐναργῆ παρέχονται τῶν βλεπομένων τὴν ἐπίγνωσιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ νοῦν θεωρη-
 5 μάτων· ὁ μὴ διὰ τῶν ἔργων οἰκειωθείς καὶ πλησιᾶσας Θεῷ ἰδεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ καθαροῖς τῆς διανοίας ὀφθαλμοῖς οὐ δύναται. Διὰ τοῦτο, δεῦτε, προσεγγίσατε πρότερον, εἶτα ἴδετε τὰ ἔργα Κυρίου τεράστια ὄντα καὶ παράδοξα· ὅφ' ὧν καταπλαγέ-
 10 βαλε. «Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου», καί· «Δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι». Πατρικὴ ἢ φωνή, ἠπλωμέναις ἀγκάλαις πρὸς ἑαυτὸν καλοῦντος τοὺς τέως ἀφηνιάζοντας. Ὁ οὖν ἀκούσας τῆς κλήσεως, καὶ ἐγγίσας, καὶ κολληθεὶς τῷ προστάξαντι, ὄψεται τὸν εἰρηνοποιήσαντα τὰ πάντα διὰ τοῦ σταυροῦ,
 15 «εἶτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἶτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». «Τόξον συντρίβει, καὶ συνθλάσει ὄπλον, καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρὶ». Ὁρᾶς τὸ εἰρηρικὸν Κυρίου τῶν δυνάμεων, ὅτι ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἀοράτους δυνάμεις ἀγγελικῶν καταλόγων; Ὁρᾶς τὸ ἀνδρεῖον ὁμοῦ καὶ φιλόανθρωπον τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν δυνάμεων; ὅς γε Κύ-
 20 ριος ὢν τῶν δυνάμεων, καὶ πάντα ἔχων τὰ συστήματα τῶν ἀγγελικῶν καταλόγων, οὐδαμοῦ τινα τιτρώσκει τῶν πολεμίων, οὐδένα καταβάλλει, οὐδενὸς ἀπτεται· ἀλλὰ τόξα συντρίβει, καὶ ὄπλα, καὶ θυρεοὺς κατακαίει ἐν πυρὶ. Τόξον μὲν συντρίβει, ὥστε μηκέτι τὰ πεπυρωμένα βέλη ἐκπέμπεσθαι δι' αὐτῶν· ὄπλα
 25 δὲ συνθλάσει τὰ ἀγγέμαχα, ὡς μὴ δύνασθαι τοὺς σύνεγγυς τραύματα δέχεσθαι ἐπιβουλενομένους. Καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρὶ, γυμνῶν τοὺς ἀντικειμένους ἀπὸ τῶν προβλημάτων, καὶ πάντα ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῶν ἐχθρῶν ἐνεργῶν.

τικούς ὀφθαλμούς αἱ μὲν μακριναὶ ἀποστάσεις κάμνουν τὴν κατανόησιν τῶν πραγμάτων ἀμυδράν, τὰ δὲ πλησιάζματα αὐτῶν ποὺ βλέπουν δίδουν καθαρὰν γνῶσιν τῶν βλεπομένων, ἔτσι συμβαίνει καὶ εἰς τὰς θεωρίας τοῦ νοῦ· ἐκεῖνος ποὺ δὲν οἰκειώθη καὶ ἐπλησίασε τὸν Θεὸν μὲ τὰ ἔργα του, δὲν δύναται νὰ ἴδῃ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς καθαρὸς ὀφθαλμούς τῆς διανοίας του. Διὰ τοῦτο, ἔλατε, πλησιάσατε προηγουμένως, ἔπειτα δέστε τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου ποὺ εἶνε μεγάλα καὶ παράδοξα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατεπλάγησαν τὰ ἔθνη ποὺ προηγουμένως ἦσαν ἐχθρικά καὶ ἐπαναστατικά καὶ τὰ μετέβαλεν εἰς ἡσυχά. «Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου»²⁸, καὶ «Δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι»²⁹. Πατρικὴ εἶνε ἡ φωνή, μὲ ἀνοικτὰς τὰς ἀγκάλας καλεῖ πρὸς τὸν ἑαυτὸν του αὐτοὺς ποὺ ἕως τῶρα παρεκτρέποντο. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ θὰ ἀκούσῃ τὴν κλήσιν, καὶ θὰ πλησιάσῃ καὶ θὰ προσκολληθῇ εἰς αὐτὸν ποὺ προσέταξε, θὰ ἴδῃ αὐτὸν ποὺ εἰρήνευσε τὰ πάντα διὰ τοῦ σταυροῦ, «εἶτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἶτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»³⁰. «Τόξον συντρίψει, καὶ συνθλάσει ὄπλον, καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρὶ». Βλέπεις τὴν εἰρηνευτικὴν διάθεσιν τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων, παρ' ὅλον ὅτι ἔχει μαζί του ἀοράτους δυνάμεις ἀγγελικῶν ταγμάτων; Βλέπεις τὴν ἀνδρείαν καὶ μαζί τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν δυνάμεων; ὁ ὁποῖος ἂν καὶ εἶνε Κύριος τῶν δυνάμεων καὶ ἔχει εἰς τὴν ἐξουσίαν ὅλα τὰ σώματα τῶν ἀγγελικῶν ταγμάτων, κανένα δὲν φονεύει, κανένα δὲν ἐγγίζει· ἀλλὰ τόξα συντρίβει καὶ ὄπλα, καὶ κατακαίει μὲ τὸ πῦρ τὰς ἀσπίδας. Καὶ συντρίβει τὸ τόξον, διὰ νὰ μὴ ρίπτωνται εἰς τὸ ἐξῆς δι' αὐτῶν τὰ πυρακτωμένα βέλη· καὶ τὰ ὄπλα τὰ ἀγγέμαχα θὰ θραύσῃ, διὰ νὰ μὴ δύνανται νὰ δέχωνται τραύματα ἐκεῖνοι ποὺ εἶνε πλησίον τῶν ἐχθρῶν. Καὶ θὰ κατακαύσῃ μὲ πῦρ τὰς ἀσπίδας, ἀπογυμνῶν τούς ἐχθροὺς ἀπὸ τὰ προπετάσματα, καὶ μεταχειριζόμενος ὅλα διὰ τὸ καλὸν τῶν ἐχθρῶν.

30. Κολ. 1, 20.

8. «Σχολάσατε καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός». Ἐφ' ὅσον μὲν τοῖς ἔξω Θεοῦ σχολάζομεν πράγμασιν, οὐ δυνάμεθα χωρῆσαι γνῶσιν Θεοῦ. Τίς γάρ μεριμνῶν τὰ τοῦ κόσμου, καὶ ἐμβαθύνων τοῖς περισπασμοῖς τῆς σαρκός, δύναται τοῖς περὶ Θεοῦ 5 λόγοις προσέχειν, καὶ τῇ ἀκριβεῖα τῶν τηλικούτων θεωρημάτων ἀρκεῖν; Οὐχ ὀρθῶς, ὅτι ὁ εἰς τὰς ἀκάνθας ἐμπεσὼν λόγος ὑπὸ τῶν ἀκανθῶν συμπίγεται; Ἄκανθαι δὲ εἰσιν ἡδοναὶ σαρκός καὶ πλοῦτος καὶ δόξα καὶ βιοτικά καὶ μέριμναι. Πάντα δὲ τούτων ἔξω δεήσει γενέσθαι τὸν ἐπιδεδόμενον τῆς γνώσεως τοῦ 10 Θεοῦ, καὶ σχολάσαντα ἀπὸ τῶν παθῶν, οὕτως ἀναλαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ. Πῶς γὰρ εἰσέλθη εἰς ψυχὴν στενοχωρομένην ὑπὸ τῶν προκαταλαβόντων αὐτὴν διαλογισμῶν ἢ περὶ Θεοῦ ἔννοια; Οἶδε δὲ καὶ φαραῶ, ὅτι ἰδιὸν ἐστὶ τοῦ σχολάζοντος ἐκζητεῖν τὸν Θεόν, καὶ διὰ τοῦτο ὄνειδίζει τὸν Ἰσραήλ· 15 «Σχολάζετε, σχολασταὶ ἐστε, καὶ λέγετε· Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν προσευξόμεθα». Αὕτη μὲν οὖν ἡ σχολὴ ἀγαθὴ τῷ σχολάζοντι καὶ ὠφέλιμος, ἡσυχίαν ἐμποιοῦσα πρὸς τὴν τῶν σωτηρίων διδασμάτων ἀνάληψιν. Πονηρὰ δὲ σχολὴ ἡ τῶν Ἀθηναίων, οἷς «εἰς οὐδὲν ἄλλο εὐκαίρουν, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον»· 20 ἦν καὶ νῦν τινες μιμοῦνται, τῇ τοῦ βίου σχολῇ πρὸς τὴν αἰετινος καινοτέρου δόγματος εὐρεσιν ἀποχρώμενοι. Ἡ τοιαύτη σχολὴ φίλη ἐστὶν ἀκαθάρτοις καὶ πονηροῖς πνεύμασιν. «Ὅταν ἐξέλθη, φησί, τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, λέγει· Πορεύσομαι εἰς τὸν τόπον ὅθεν ἐξῆλθον. Καὶ ἔλθὼν εὕρισκει 25 τὸν οἶκον ἐκεῖνον σχολάζοντα καὶ σεσαρωμένον». Μὴ γένοιτο οὖν ἡμᾶς σχολὴν ποιῆσαι τῷ ἀντικειμένῳ πρὸς τὴν εἴσοδον, ἀλλὰ ἀσχολήσωμεν ἡμῶν τὸν ἔσω οἶκον, προενοικίσαντες ἐν ἑαυτοῖς διὰ τοῦ Πνεύματος τὸν Χριστόν. Μετὰ γοῦν τὸ χαρί-

8. «Σχολάσατε καὶ γινῶτε, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός». Ἐφ' ὅσον ἀσχολούμεθα μὲ τὰ ξένα πρὸς τὸν Θεὸν πράγματα, δὲν δυνάμεθα νὰ χωρέσωμεν τὴν γινῶσιν τοῦ Θεοῦ. Διότι ποῖος μεριμνῶν διὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, καὶ ἀπορροφημένος εἰς τὰς φροντίδας τῆς σαρκός, δύναται νὰ προσέχη εἰς τοὺς λόγους περὶ Θεοῦ καὶ νὰ κατανοῇ μὲ ἀκριβείαν τὰς τόσον ὑψηλὰς θεωρίας; Δὲν βλέπεις ὅτι ὁ λόγος ποῦ ἔπεσεν εἰς τὰς ἀκάνθας συμπνίγεται ἀπὸ τὰς ἀκάνθας³¹; Ἄκανθαι δὲ εἶνε αἱ ἡδοναὶ τῆς σαρκός καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα καὶ αἱ βιοτικά μέρηματα. Ὁ καθένας δὲ ποῦ στερεῖται τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἔξωτερικὰ καὶ ἀφοῦ ξεκοπῆ ἀπὸ τὰ πάθη, τότε ν' ἀναλάβῃ νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεόν. Πῶς δύναται νὰ εἰσέλθῃ ἡ περὶ Θεοῦ ἔννοια εἰς ψυχὴν ποῦ θλίβεται ἀπὸ σκέψεις ποῦ τὴν ἐκυρίευσαν προηγουμένως; Ἦξερε δὲ καὶ ὁ φαραῶ, ὅτι γνώρισμα τοῦ ἀργοῦ εἶνε νὰ ζητῆ τὸν Θεόν, καὶ διὰ τοῦτο ὄνειδίζει τὸν Ἰσραήλ· «Σχολάζετε, σχολασταὶ ἔστε, καὶ λέγετε· Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν προσευξόμεθα»³². Αὐτὴ λοιπὸν ἡ ἀργία εἶνε καλὴ καὶ ωφέλιμος εἰς αὐτὸν ποῦ μένει ἀργός, διότι χαρίζει ἡσυχίαν διὰ τὴν ἀποδοχὴν τῶν σωτηρίων διδασμάτων. Πονηρὰ εἶνε ἡ ἀργία τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὅποιοι «εἰς οὐδὲν ἄλλο εὐκαίρουν, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον»³³. αὐτὴν καὶ τῶρα μερικοὶ μιμοῦνται, καὶ μεταχειρίζονται τὴν ἀργίαν τοῦ βίου εἰς τὸ νὰ ἐφευρίσκουν πάντοτε κάποιαν καινούργιαν διδασκαλίαν. Αὐτὴ ἡ ἀργία εἶνε ἀγαπητὴ εἰς τὰ ἀκάθαρτα καὶ πονηρὰ πνεύματα. «Ὅταν ἐξέλθῃ», λέγει, «τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, λέγει· Πορεύσομαι εἰς τὸν τόπον ὅθεν ἐξῆλθον. Καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει τὸν οἶκον ἐκεῖνον σχολάζοντα καὶ σεσαρωμένον»³⁴. Μὴ γένοιτο λοιπὸν νὰ ἀργήσωμεν διὰ νὰ ἀνοίξωμεν εἴσοδον εἰς τὸν ἐχθρόν, ἀλλὰ νὰ ἀπασχολήσωμεν τὸν ἐσωτερικόν μας οἶκον, ἀφοῦ ἐγκαταστήσωμεν προηγουμένως τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ Πνεύματος. Μετὰ

33. Πράξ. 17, 21.

34. Ματθ. 12, 43 - 44.

σασθαι τὴν εἰρήνην τοῖς τέως ταρασσομένοις ὑπὸ τῶν πολεμίων, τότε λέγει τό· Σχολάσατε ἀπὸ τῶν περισπώντων ὑμᾶς ἐχθρῶν, ἵνα ἐν ἡσυχίᾳ τοὺς περὶ τῆς ἀληθείας θεωρήσητε λόγους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος, «Πᾶς ὅστις οὐκ ἀποτάσσεται, φησί, πᾶσι 5 τοῖς ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής». Σχολάσαι οὖν δεῖ ἀπὸ τῶν γαμικῶν ἔργων, ἵνα σχολάσωμεν τῇ προσευχῇ· σχολάσαι ἀπὸ τῶν περὶ τὸν πλοῦτον σπουδῶν, ἀπὸ τῆς περὶ τὸ δοξάριον τοῦτο ἐπιθυμίας, ἀπὸ τῶν πρὸς ἀπόλαυσιν ἡδονῶν, ἀπὸ φθόνου καὶ πάσης τῆς εἰς τὸν πλησίον ἡμῶν πονηρίας, ἵνα

10 γαληνιώσης ἡμῶν τῆς ψυχῆς καὶ ὑπ' οὐδενὸς πάθους ταρασσομένης, οἷον ἐν κατόπτρῳ τινὶ καθαρὰ γένηται καὶ ἀνεπισκόπητος ἢ ἔλλαμψις τοῦ Θεοῦ. «Ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῆ». Σαφῶς ταῦτα λέγει περὶ τοῦ καθ' ἑαυτὸν πάθους ὁ Κύριος, καθὼς ἐν τῷ Ἐδαγγελίῳ γέγραπται· «Κἀγὼ δταν

15 ὑψωθῶ, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν». Καὶ διὰ τοῦτο ὡς περὶ Μωϋσῆς ὑψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτω δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς». Ἐπεὶ οὖν ὑπὲρ τῶν ἔθνῶν ἔμελλεν ὑψοῦσθαι πρὸς τὸν σταυρόν, καὶ ὑπὲρ πάσης τῆς γῆς τὴν ὑψωσιν καταδέχεσθαι, διὰ τοῦτο φησιν· «Ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν,

20 ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῆ». «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ». Ἐπαγαλλόμενος τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ, δις τὴν αὐτὴν φωνὴν ἐξεβόησε· «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν»· οἰονεὶ ἐπεμβαίνων καὶ ἐναλλόμενος τῷ ἐχθρῷ, διὰ τὴν τελείαν ἐπὶ τὸν Σωτῆρα τῶν ψυχῶν ἡμῶν πεποιθήσιν, ὡς

25 οὐδὲν πεισόμενος παρ' αὐτοῦ. «Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν»; Ὁ τῷ Ἰακώβ τὴν νίκην χαρισάμενος, καὶ μετὰ τὴν πάλιν ἀποδείξας αὐτὸν Ἰσραὴλ, οὗτός ἐστιν ἀντιλήπτωρ ἡμῶν· αὐτὸς πολεμεῖ ὑπὲρ ἡμῶν. Ἡμεῖς δὲ ἡσυχάσωμεν, διὰ «Αὐτός ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρω ἐν, ἵνα

30 τοὺς δύο κτίσῃ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον».

35. Λουκ. 14, 33.

36. Ἡ λέξις «σχολάζω» ἔχει δύο ἀντιθέτους σημασίας. Ἄφ' ἑνὸς μὲν σημαίνει παύω τὴν ἐργασίαν μου, ἀργῶ, διακόπτω, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀσχολοῦμαι μὲ κάτι, ἀφοσιώνομαι εἰς τι.

λοιπὸν τὴν εἰρήνην ποὺ χαρίζει εἰς ὅσους ἕως τῶρα ἐταράσσοντο ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, τότε λέγει τὸ Ἐκοπεῖτε ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς ποὺ σᾶς ἀπασχολοῦν, ὥστε μὲ ἡσυχίαν νὰ μελετήσετε τοὺς λόγους τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος λέγει· «Πᾶς ὅστις οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής»³⁵. Πρέπει λοιπὸν νὰ σταματήσετε καὶ ἀπὸ τὰς γαμικὰς πράξεις, διὰ νὰ ἀσχοληθῆτε μὲ τὴν προσευχήν³⁶. νὰ σταματήσετε ἀπὸ τὰς φροντίδας διὰ τὸν πλοῦτον, ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν δι' αὐτὴν τὴν δόξαν, ἀπὸ τὰς ἡδονὰς ποὺ παρέχουν ἀπόλαυσις, ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ ἀπὸ κάθε πονηρίαν σας πρὸς τὸν πλησίον, ὥστε ὅταν ἡ ψυχὴ μας θὰ εἶνε γαλήνια καὶ δὲν θὰ ταράσσεται ἀπὸ κανένα πάθος ὡσὰν εἰς κάποιο κάτοπτρον νὰ φανῆ καθαρὰ καὶ χωρὶς σύγχυσις ὁ φωτισμὸς τοῦ Θεοῦ. «Ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσι, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῆ». Ὁλοφάνερα τὰ λέγει αὐτὰ ὁ Κύριος διὰ τὸ ἰδικὸν του πάθος, καθὼς ἔχει γραφῆ καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον· «Κἀγὼ ὅταν ὑψωθῶ, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν»³⁷. Καὶ ὅτι «ὡσπερ Μωϋσῆς ὑψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτω δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς»³⁸. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ὑψωθῆ ἑπάνω εἰς τὸν σταυρὸν χάριν τῶν ἔθνῶν καὶ νὰ δεχθῆ τὴν ὑψωσιν χάριν ὅλης τῆς γῆς, διὰ τοῦτο λέγει, «Ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῆ». «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ». Ἐπειδὴ ἐχάρη πολὺ διὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, δύο φορὰς ἄφησε νὰ βγῆ ἡ ἴδια φωνή· «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν»· ὡσὰν νὰ πατῆ καὶ νὰ πηδᾷ ἑπάνω εἰς τὸν ἐχθρόν, διὰ τὴν ἀπόλυτον πίστιν τῶν ψυχῶν μας εἰς τὸν Σωτῆρα, ἐπειδὴ δὲν ἔπαθε τίποτε ἀπὸ αὐτόν. «Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν»³⁹; Ἐκεῖνος ποὺ ἐχάρισε τὴν νίκην εἰς τὸν Ἰακώβ, καὶ μετὰ τὴν πάλην τὸν ὠνόμασε Ἰσραὴλ⁴⁰, αὐτὸς εἶνε ὁ βοηθὸς μας· αὐτὸς μάχεται ὑπὲρ ἡμῶν. Ἡμεῖς ὡς μένωμεν ἡσυχοί, διότι «αὐτὸς ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἐν, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον»⁴¹.

37. Ἰωάν. 12, 32.

38. Ἰωάν. 3, 14.

39. Ρωμ. 8, 31.

40. Γέν. 32, 28.

41. Ἐφ. 2, 14 - 15.

ΟΜΙΛΙΑ Γ'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΗ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορὲ ψαλμός».

1. Ἐφαντάσθησαν μὲν τινες καὶ τῶν ἔξω περὶ τοῦ ἀν-
θρωπέου τέλος, καὶ διαφόρως ἠνέχθησαν εἰς τὴν περὶ τοῦ τέ-
λους ἔννοιαν. Οἱ μὲν γὰρ ἀπεφήναντο τέλος εἶναι τὴν ἐπιστή-
5 μην· οἱ δὲ τὴν πρακτικὴν ἐνέργειαν· ἄλλοι τὸ διαφόρως χρῆσθαι
τῷ βίῳ καὶ τῷ σώματι· οἱ δὲ βοσκηματώδεις ἡδονὴν ἀπεφή-
ναντο εἶναι τὸ τέλος. Ἡμῖν δὲ τέλος, οὗ ἔνεκεν πάντα πράττο-
μεν, καὶ πρὸς δὲ ἐπειγόμεθα, ἡ μακαρία διαγωγὴ ἐν τῷ μέλλον-
τι αἰῶνι. Αὕτη δὲ συμπληροῦται ἐν τῷ βασιλεύεσθαι ὑπὸ τοῦ
10 Θεοῦ. Τούτου γὰρ οὐδὲ μέχρις ἐπινοίας βέλτιόν τι ἐξευρεθείη
τῇ λογικῇ φύσει· καὶ πρὸς ταύτην κινεῖ ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος, λέ-
γων· «Εἶτα τὸ τέλος, ὅταν παραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ
Πατρὶ». Ὅπερ καὶ ὁ Σοφορίας ἐν τῇ προφητεῖα παρίστησι, λέ-
γων ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ· «Ὅτι τὸ κρῖμα μου εἰς συναγωγὰς
15 ἔθνων, τοῦ εἰσδέξασθαι βασιλεῖς, τοῦ ἐκχεῖν ἐπ' αὐτοὺς τὴν
ὀργὴν μου. Ἐν γὰρ πυρὶ ζήλου μου καταναλωθήσεται πᾶσα ἡ
γῆ· ὅτι τότε μεταστρέψω ἐπὶ λαοὺς πολλοὺς γλῶσσαν εἰς γε-
νεὰν αὐτῆς, τοῦ ἐπικαλεῖσθαι πάντας τὸ ὄνομα Κυρίου, τοῦ
δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν ἕνα». Εἰς τοῦτο οὖν οἶμαι τὸ τέλος
20 ἀναφέρεσθαι τὰς ἀπὸ τῶν ψαλμῶν ὠφελείας, τῶν ταύτην ἐχόν-

1. Ὑπῆρχον πολλοὶ φιλόσοφοι οἱ ὅποιοι ὠρίζον, ὅτι τὸ ὑψιστον ἀγα-
θὸν εἶνε ἡ ἡδονή. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Κυρηναῖκοι καὶ κυρίως οἱ Ἐπικούρειοι,

ΟΜΙΛΙΑ Ι΄

«ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΗ΄ ΨΑΛΜΟΝ»

«Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορὲ ψαλμός».

1. Περὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐφιλοσόφησαν καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτραις, ἀλλὰ κατήντησαν εἰς διαφορετικὰς ἀντιλήψεις περὶ αὐτοῦ. Διότι ἄλλοι ἀπεφάνθησαν ὅτι σκοπὸς εἶνε ἡ ἐπιστήμη· ἄλλοι ὅτι εἶνε ἡ τέχνη· ἄλλοι ὅτι εἶνε ἡ διάφορος χρῆσις τῆς ζωῆς καὶ τοῦ σώματος· οἱ δὲ κτηνώδεις ἀπεφάνθησαν ὅτι σκοπὸς εἶνε ἡ ἡδονή¹. Δι' ἡμᾶς ὁμως σκοπός, χάριν τοῦ ὁποίου κάμνομεν τὰ πάντα, καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον ἐπειγόντως τρέχομεν, εἶνε ἡ μακαρία ζωὴ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Αὕτη τελειοποιεῖται μὲ τὸ νὰ βασιλεύῃ σ' αὐτὴν ὁ Θεός. Οὔτε μὲ τὴν φαντασίαν του ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ συλλάβῃ κάτι καλύτερον ἀπὸ αὐτὸ διὰ λογικὰ ὄντα· καὶ πρὸς αὐτὴν μᾶς παρακινεῖ ὁ ἀπόστολος ὅταν λέγῃ· «Εἶτα τὸ τέλος, ὅταν παραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί»². Αὐτὸ τὸ προφητεύει παραστατικὰ καὶ ὁ Σοφονίας, ὅταν λέγῃ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ· «Ὅτι τὸ κρίμα μου εἰς συναγωγὰς ἔθνῶν, τοῦ εἰσδέξασθαι βασιλεῖς, τοῦ ἐκχεῖν ἐπ' αὐτοὺς ὄργην μου. Ἐν γὰρ πυρὶ ζήλου μου καταναλωθήσεται πᾶσα ἡ γῆ· ὅτι τότε μεταστρέψω ἐπὶ λαοὺς πολλοὺς γλώσσαν εἰς γενεὰν αὐτῆς, τοῦ ἐπικαλεῖσθαι πάντας τὸ ὄνομα Κυρίου, τοῦ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν ἕνα»³. Νομίζω λοιπὸν ὅτι ἡ ὠφέλεια τῶν ψαλμῶν ποὺ ἔχουν αὐτὴν τὴν ἐπιγραφὴν ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν τὸν

καὶ διὰ τοῦτο ὁ Μ. Βασίλειος τοὺς ὀνομάζει βοσκηματώδεις, δηλαδὴ κτηνώδεις, διότι δὲν βλέπουν τίποτε πέραν τῆς ὕλης.

2. Α' Κορ. 15, 24.

3. Σοφ. 3, 8 - 9.

των τὴν προγραφὴν. Συνάδουσι δὲ τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ καὶ οἱ ἐπιγράφαντες, Εἰς νίκος, ἢ Ἐπινίκιον, ἢ Τῶ νικοποιῶ, ἐπειδὴ γὰρ «κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος», καὶ ἐξηναλώθη ὑπὸ τοῦ εἰπόντος· «Ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον»· καὶ ἐπειδὴ πάντα νενίκηται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, καὶ «ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ πᾶν γόνυ κάμψει, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων», εἰκότως τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν ἐπινικίσις ὄψαῖς τὰ ἀποκείμενα προαναφωνεῖ.

«Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε, πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην· οἱ τε γηγενεῖς, καὶ οἱ υἱοὶ τῶν
10 ἀνθρώπων, ἐπὶ τὸ αὐτὸ πλούσιος καὶ πένης». Τὸ μὲν ἀκροατήριον μέγιστον, πάντα τὰ ἔθνη συγκαλοῦντος εἰς τὴν ἀκρόασιν τοῦ ψαλμοῦ, καὶ πάντας τοὺς τὴν οἰκουμένην ταῖς οἰκήσεσιν ἐκπληροῦντας. Ἐλκει δέ, οἶμαι, καὶ γηγενεῖς, καὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, καὶ πλουσίους, καὶ πένητας, καὶ τῷ ὑψηλῷ κηρύγματι
15 τούτῳ πρὸς τὴν ἀκρόασιν συγκαλεῖται. Ποία σκοπιὰ τῆς γῆς τοσοῦτον ἀπάσης ὑπερανέστηκεν, ὥστε ἐξ ἀπόπτου πάντα ἰδεῖν τὰ ἔθνη, καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὀφθαλμῷ περιλαβεῖν; Τίς οὕτω μεγαλοφρονότατος κῆρυξ, ὥστε τοσαύταις ὁμοῦ ἀκοαῖς ἐξάκουστον ἐμβοῆσαι; Τίς ὁ δέχεσθαι δυνάμενος χῶρος τοὺς
20 ἐκκλησιάζοντας; Πηλίκος δὲ ὁ διδάσκαλος καὶ ποταπὸς τὴν σοφίαν, ὥστε ἄξια τῆς τηλικαύτης ἐκκλησίας ἐξευρεῖν τὰ διδάγματα; Μικρὸν ἀνάμεινον, καὶ μαθήση, ὅτι ἄξια τοῦ ἐπαγγέλματος ἐστὶ τὰ ἐφεξῆς. Ὁ μὲν γὰρ ἐκκλησιάζων καὶ πάντα συγκαλῶν τῷ κηρύγματι ὁ Παράκλητός ἐστι, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθ
25 θείας, διὰ προφητῶν καὶ ἀποστόλων συνάγων τοὺς σφωζομένους· ὧν ἐπειδὴ «εἰς ἅπασαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν»), διὰ τοῦτο

σκοπόν. Μὲ τὴν γνώμην αὐτὴν συμφωνοῦν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔθεσαν ὡς ἐπιγραφὴν, «Εἰς νίκος», ἢ «Ἐπινίκιον», ἢ «Τῷ νικοποιῷ». Καὶ ἐπειδὴ «κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος»⁴, καὶ ἐξηφανίσθη ἀπὸ τὸν εἰπόντα· «Ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον»⁵· καὶ ἀφοῦ τὰ πάντα ἔχουν νικηθῆ ἀπὸ τὸν Χριστόν, καὶ «ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ πᾶν γόνυ κάμψει, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων»⁶, εὐλόγως τὸ ἅγιον Πνεῦμα προαναγγέλλει μὲ ἐπινίκια ἄσματα τὰ ἀναμενόμενα.

«Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην· οἱ τε γηγενεῖς, καὶ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ τὸ αὐτὸ πλοῦσιος καὶ πένης». Τὸ ἀκροατήριον εἶνε πολὺ μεγάλο, ἀφοῦ ὁ ψαλμὸς προσκαλεῖ ν' ἀκούσουν ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ ὅλους ὅσοι ἐγέμισαν τὴν οἰκουμένην μὲ τὰς κατοικίας των. Νομίζω δὲ ὅτι ἔλκυει καὶ γηγενεῖς, καὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, καὶ πλουσίους καὶ πτωχοὺς, καὶ μὲ τὸ ὑψηλὸν αὐτὸ κήρυγμα προσκαλεῖ ὅλους εἰς τὸ αὐτὸ μέρος διὰ νὰ ἀκούσουν. Ποία τοποθεσία τῆς γῆς ἔξέχει τόσον πολὺ ἀπὸ ὅλην τὴν γῆν, ὥστε ἀπὸ μακρὰν νὰ ἴδῃ κανεὶς ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ νὰ συλλάβῃ μὲ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ὅλην τὴν οἰκουμένην; Ποῖος κῆρυξ ἔχει τόσον μεγάλην φωνήν, ὥστε νὰ φωνάξῃ καὶ νὰ ἀκουσθῆ καθαρὰ ἀπὸ τόσα αὐτιά; Ποῖος χῶρος δύναται νὰ χωρέσῃ τοὺς συγκεντρωθέντας; Πόσον μεγάλο εἶνε ὁ διδάσκαλος καὶ τί εἶδους σοφίαν ἔχει, ὥστε νὰ εὖρη διδάγματα ἀντάξια μιᾶς τόσον μεγάλης συγκεντρώσεως; Πέριμενε ὀλίγον, καὶ θὰ μάθῃς, ὅτι ἀντάξια τῆς ὑποσχέσεως εἶνε τὰ ἔξῃς. Διότι ἐκεῖνος ποὺ κάμνει τὴν συγκέντρωσιν καὶ προσκαλεῖ ὅλους μὲ τὸ κήρυγμα εἶνε ὁ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας⁷, ποὺ συγκεντρώνει αὐτοὺς ποὺ εἶνε διὰ τὴν σωτηρίαν διὰ μέσου τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων· τῶν ὁποίων ἐπειδὴ «εἰς ἅπασαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν»⁸, διὰ τοῦτο λέγει· «Ἄ-

6. Φιλ. 2, 10.

7. Ἰωάν. 14, 16 - 17.

8. Ψαλ. 18, 5.

φησιν· «Ἀκούσατε, πάντα τὰ ἔθνη, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες
τὴν οἰκουμένην». Διὸ καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐκ παντοδαπῶν ἐπιτηδευ-
 μάτων συνείλεται, ἵνα μηδεὶς ἔξω τῆς ὠφελείας ἀπολειφθῆ.
 Τρεῖς γάρ εἰσι συζυγία τῶν κεκλημένων, ἐν αἷς ἅπαν τὸ τῶν
 5 ἀνθρώπων περιέχεται γένος· ἔθνη καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκου-
 μένην· γηγενεῖς καὶ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων· πλούσιοι καὶ πένη-
 τες. Τίνα τοίνυν ἔξω καταλέλοιπε τῆς ἀκροάσεως; Οἱ ἀλλότριοι
 τῆς πίστεως διὰ τῶν ἐθνῶν ἐκλήθησαν. Οἱ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰ-
 σίν, οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην. Γηγενεῖς, οἱ τὰ γήινα φρο-
 10 νοῦντες, καὶ τῶν θελημάτων τῆς σαρκὸς ἀντεχόμενοι. Υἱοὶ
τῶν ἀνθρώπων, οἱ ἐπιμέλειάν τινα καὶ ἄσκησιν τοῦ λόγου ποι-
οῦμενοι· ἴδιον γὰρ τοῦ ἀνθρώπου τὸ λογικόν· πλούσιοι καὶ πέ-
 νητες αὐτόθεν ἔχουσι γνωριζομένην τὴν ιδιότητα· οἱ μὲν ὑπερ-
 βαίνοντες τὴν κτῆσιν τῶν ἀναγκαίων, οἱ δὲ ἐν ἐνδείᾳ τούτων
 15 καθεστηκότες. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἰατρός τῶν ψυχῶν οὐκ ἤλθε καλέσαι
 δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν, πρῶτον ἔταξεν ἐν
 τῇ κλήσει ἐν ἐκάστη συζυγίᾳ τὸ κατεγνωσμένον. Χείρονα γὰρ
 τὰ ἔθνη τῶν κατοικούντων τὴν οἰκουμένην· ἀλλ' ὁμως προτε-
 τίμηται εἰς τὴν κλήσιν, ἵνα οἱ κακῶς ἔχοντες, πρότερον μεταλά-
 20 βωσι τῆς ἐκ τοῦ ἰατροῦ ὠφελείας. Πάλιν οἱ γηγενεῖς πρὸ τῶν
 υἱῶν τῶν ἀνθρώπων ἐτάχθησαν· καὶ πλούσιοι πρὸ τῶν πενή-
 των. Τὸ ἀπεγνωσμένον τάγμα καὶ δύσκολον ἔχον τὴν σωτη-
 ρίαν πρότερον κέκληται τῶν πτωχῶν. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ ἰατροῦ
 φιλανθρωπία· τοῖς ἀσθενεστέροις προτέροις μεταδίδωσι τῆς
 25 ὠφελείας. Ὁμοῦ δὲ καὶ εἰρήνης ἐστὶ συναγωγὸν ἢ κοινωνία
 τῆς κλήσεως, ὥστε τοὺς ἔχοντας τέως ἐκ τῶν ἐπιτηδευμάτων
 πρὸς ἀλλήλους ὑπεναντίως, τούτους διὰ τῆς ἐκκλησίας προσε-
 θισθῆναι ἀλλήλοις εἰς τὴν ἀγάπην. Γινωσκέτω γὰρ ὁ πλούσιος,
 30 ὅτι ὁμοτίμῳ κηρύγματι κέκληται πρὸς τὸν πένητα. «Ἐπὶ τὸ
αὐτὸ γάρ, φησί, πλούσιος καὶ πένης». Ἐξω καταλιπὼν τὴν πρὸς

κούσατε, πάντα τὰ ἔθνη, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἐκκλησία συνηρμόσθη ἀπὸ ἀνθρώπων μὲ παντὸς εἶδους ἑπαγγέλματα, ὥστε νὰ μὴν ἀπομείνη κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν ὠφέλειαν. Τρία εἶνε τὰ ζεύγη τῶν προσκεκλημένων μέσα εἰς τὰ ὁποῖα περιέχεται ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος· τὰ ἔθνη καὶ ὅσοι κατοικοῦν τὴν οἰκουμένην· οἱ γηγενεῖς καὶ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων· οἱ πλούσιοι καὶ οἱ πτωχοί. Ποῖον λοιπὸν ἄφησεν ἔξω ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν; Οἱ ξένοι πρὸς τὴν πίστιν, ἐκλήθησαν διὰ τῶν ἔθνῶν. Ὅσοι εἶνε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, αὐτοὶ εἶνε πού κατοικοῦν τὴν οἰκουμένην. Γηγενεῖς, ὅσοι σκέπτονται τὰ γήινα, καὶ εἶνε προσηλωμένοι εἰς τὰ θελήματα τῆς σαρκός. Υἱοὶ ἀνθρώπων, ὅσοι φροντίζουν διὰ κάτι καὶ ἀσκοῦν τὸ λογικόν· διότι τὸ λογικόν εἶνε ἰδιαίτερον γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ πλούσιοι καὶ πτωχοὶ ἔχουν ἀφ' ἑαυτῶν τὸ γνώρισμα μὲ τὸ ὁποῖον διακρίνονται· οἱ μὲν ἔχουν ἀποκτήσει περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, οἱ δὲ στεροῦνται καὶ τὰ ἀναγκαῖα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἰατρὸς τῶν ψυχῶν δὲν ἤλθε νὰ καλέσῃ δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν⁹, κατὰ τὴν κλήσιν εἰς κάθε ζευγὸς ἐτοποθέτησε πρῶτον τὸ καταδικασμένον. Τὰ ἔθνη λοιπὸν εἶνε χειρότερα ἀπὸ ἐκείνους πού κατοικοῦν τὴν οἰκουμένην· ἀλλ' ὁμως ἔχουν προτιμηθῆ εἰς τὴν πρόσκλησιν, ὥστε οἱ κακῶς ἔχοντες νὰ λάβουν πρῶτοι τὴν ὠφέλειαν ἐκ τοῦ ἰατροῦ. Καὶ πάλιν οἱ γηγενεῖς ἐτοποθετήθησαν πρὶν ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· καὶ οἱ πλούσιοι πρὶν ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς. Τὴν ἀπηλπισμένην παράταξιν πού εἶνε δύσκολον νὰ σωθῆ, τὴν καλεῖ πρὶν ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς. Τέτοια εἶνε ἡ φιλανθρωπία τοῦ ἰατροῦ, χαρίζει τὴν ὠφέλειαν πρῶτα εἰς τοὺς περισσότερον ἀσθενεῖς. Συγχρόνως δὲ ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν πρόσκλησιν εἶνε μέσον πού ὀδηγεῖ εἰς τὴν εἰρήνην, ὥστε ὅσοι ἕως τώρα ἦσαν ἐχθροὶ μεταξύ των λόγῳ τῶν ἑπαγγελμάτων, αὐτοὶ διὰ τῆς συγκεντρώσεως νὰ συνηθίσουν εἰς τὴν ἀγάπην μεταξύ των. Ἄς γνωρίζῃ λοιπὸν ὁ πλούσιος, ὅτι ἔχει κληθῆ μὲ ἰσότιμον κήρυγμα πρὸς τὸν πτωχόν. Διότι λέγει· «Ἐπὶ τὸ αὐτὸ πλούσιος καὶ πένης». Ἀφοῦ ἀφήσῃς ἔξω τὴν ὑπερο-

τοὺς καταδεεστέρους ὑπεροχῆν, καὶ τὸ ἐκ τοῦ πλοῦτου φρύαγμα, οὕτως εἰσέρχου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Μήτε οὖν ὁ πλούσιος τὸν πένητα ὑπερηφανεῖτω, μήτε ὁ πένης τὴν δυναστείαν τῶν εὐπορούντων ὑποπησέτω· μήτε οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς γηγενεῖς ἐξουθενεῖτωσαν, μήτε οἱ γηγενεῖς τούτων πάλιν ἀπαλλοτριούσθωσαν. Καὶ τὰ ἔθνη ἐθιζέσθω πρὸς τοὺς κατοικοῦντας τὴν οἰκουμένην, καὶ οἱ τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντες τοὺς ξένους τῶν διαθηκῶν διὰ τῆς ἀγάπης προσλαμβανέσθωσαν.

10 2. «Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν, καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας μου σύνεσιν». Ἐπειδὴ, κατὰ τὸν ἀπόστολον· «Καρδίᾳ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν», καὶ ἡ ἀμφοτέρων ἐν τούτοις ἐνέργεια ὑποβάλλει τὴν τελειότητα, διὰ τοῦτο ἀμφοτέρω ὁ λόγος ἐν τῷ αὐτῷ συνείληφε, τὴν τε 15 τοῦ στόματος ἐνέργειαν καὶ τὴν τῆς καρδίας μελέτην. Ἐὰν τε γὰρ μὴ ἦ τὸ ἀγαθὸν ἐν τῇ καρδίᾳ προαποκείμενον, πῶς προενέγκῃ τὸν θησαυρὸν διὰ τοῦ στόματος ὁ μὴ κεκτημένος ἐν τῷ κρυπτῷ; ἐὰν τε ἔχων τὰ τῆς καρδίας ἀγαθὰ μὴ δημοσιεύῃ τῷ λόγῳ, λεχθήσεται αὐτῷ· «Σοφία κεκρυμμένη, καὶ θησαυρὸς 20 ἀφανής, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις;». Διόπερ εἰς μὲν τὸ ἐτέρων ὠφέλιμον τὸ στόμα μου λαλεῖτω σοφίαν, εἰς δὲ τὴν ἡμετέραν αὐτῶν προκοπὴν ἡ καρδία μελετάτω σύνεσιν. «Κλινῷ εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου, ἀνοίξω ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημά μου». Ἐτι τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον συνίστησιν ὁ προφήτης, ἵνα μὴ εὐκατα- 25 φρόνητοι ᾧσιν οἱ λόγοι ὡς ἀπὸ ἀνθρωπίνης εὐρέσεως προφερόμενοι. Ἐὰν διδάσκομαι, φησί, παρὰ τοῦ Πνεύματος, ταῦτα ὑμῖν ἀναγγέλλω, οὐδὲν ἐμόν, οὐδὲν ἀνθρώπινον λέγων· ἀλλ' ἐπειδὴ κατήκοος ἐγενόμην τῶν προβλημάτων τοῦ Πνεύματος, ἐν μυ-

χὴν ἔναντι τῶν κατωτέρων, καὶ τὴν αὐθάδη ἔπαρσιν ποῦ σοῦ φέρει ὁ πλοῦτος, τότε νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Οὔτε λοιπὸν ὁ πλοῦσιος νὰ περιφρονῇ τὸν πτωχόν, οὔτε ὁ πτωχὸς νὰ τρέμῃ τὴν ἐξουσίαν τῶν πλουσίων· οὔτε οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων νὰ περιφρονοῦν τοὺς γηγενεῖς, οὔτε πάλιν οἱ γηγενεῖς νὰ ἀποξενώνωνται ἀπὸ αὐτούς. Καὶ τὰ ἔθνη ὡς συνηθίσουν μὲ ἐκείνους ποῦ κατοικοῦν τὴν οἰκουμένην, καὶ ἐκείνοι ποῦ κατοικοῦν τὴν οἰκουμένην ὡς δέχωνται μὲ ἀγάπην ἐκείνους ποῦ εἶνε ξένοι πρὸς τὰς διαθήκας¹⁰.

2. «Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν, καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας μου σύνεσιν». Ἐπειδὴ, σύμφωνα μὲ τὸν ἀπόστολον· «Καρδιά πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν»¹¹, καὶ ἡ πραγματοποίησις αὐτῶν τῶν δύο ὑποβοηθεῖ τὴν τελειότητα, διὰ τοῦτο ὁ λόγος καὶ τὰ δύο τὰ συνεκέντρωσεν εἰς τὸ αὐτό, τὴν ἐνέργειαν τοῦ στόματος καὶ τὴν μελέτην τῆς καρδίας. Διότι ἔαν δὲν ὑπάρχη τὸ ἀγαθὸν ἐκ τῶν προτέρων τοποθετημένον εἰς τὴν καρδίαν, πῶς θὰ ἐκφέρῃ τὸ ἀγαθὸν διὰ τοῦ στόματος ἐκεῖνος ποῦ δὲν τὸ κατέχει ἐν τῷ κρυπτῷ; καὶ ἔαν ἔχη τὰ ἀγαθὰ τῆς καρδίας καὶ δὲν τὰ δημοσιεύῃ μὲ τὸν λόγον, θὰ λεχθῇ εἰς αὐτόν· «Σοφία κεκρυμμένη, καὶ θησαυρὸς ἀφανής, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις;»¹². Διὰ τοῦτο πρὸς μὲν τοὺς ἄλλους τὸ στόμα μου ὡς λαλή σοφίαν, διὰ τὴν ἰδικήν μας δὲ προκοπὴν ἡ καρδιά ὡς μελετᾷ σύνεσιν. «Κλινῶ εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου, ἀνοίξω ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημά μου». Ἀκόμη ὁ προφήτης συστήνει τὴν προσωπικότητά του, διὰ νὰ μὴ καταφρονηθοῦν εὐκόλως οἱ λόγοι, ὡσὰν νὰ προφέρωνται ἀπὸ ἀνθρωπίνην ἐπιπόνησιν. Ὅσα, λέγει, διδάσκομαι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, αὐτὰ ἀναγγέλλω καὶ εἰς ἑσᾶς, χωρὶς νὰ λέγω τίποτε ἰδικόν μου τίποτε ἀνθρώπινον· ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔγινα ἀκροατὴς τοῦ ἀκατανοήτου θέματος τοῦ Πνεύματος, τὸ ὁποῖον μᾶς παραδίδει

12. Σοφ. Σειρ. 20, 30.

στηρίω παραδιδόντος ἡμῖν τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν, ἀνοίγω ὑμῖν καὶ φανερόν καθίστημι τὸ πρόβλημα, ἀνοίγω δὲ οὐχ ἑτέροις ἢ διὰ ψαλτηρίου. Ἔστι δὲ τὸ ψαλτήριον ὄργανον μουσικόν, ἐναρμονίως τοὺς φθόγγους ἀποδίδόν πρὸς τὴν ἐκ φωνῆς μελωδίαν.

5 Τὸ τοίνυν λογικὸν ψαλτήριον τότε ἀνοίγεται μάλιστα, ὅταν αἱ πράξεις ὡς συμφώνως τοῖς λόγοις ἀποδιδόμεναι. Κακεῖνός ἐστι πνευματικὸν ψαλτήριον, ὃ ποιήσας καὶ διδάξας. Οὗτος ἐν ψαλμοῖς ἀνοίγει τὸ πρόβλημα, τὸ δυνατόν τῶν διδαγμάτων ἐκ τοῦ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματος προτιθείς. Ὡς οὖν μηδὲν

10 ἀνάρμοστον, μηδὲ ἐκμελὲς ἑαυτῷ συνειδῶς κατὰ τὸν βίον, οὕτως ἐν πεποιοθήσει ποιεῖται τοὺς λόγους τοὺς ἐφεξῆς. «Ἴνα τί φοβοῦμαι ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾶ; Ἡ ἀνομία τῆς πτέρνης μου οὐ κυκλώσει με». Πονηρὰν ἡμέραν τὴν τῆς κρίσεως λέγει, περὶ ἧς εἴρηται («Ἡμέρα Κυρίου ἀνιάτος ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη» ἐν ἧ, φησὶν ὁ προ-

15 φήτης, ὅτι κυκλώσει ἕκαστον τὰ διαβούλια αὐτοῦ. Τότε οὖν, διὰ τὸ μηδὲν μοι πεπράχθαι ἄνομον ἐν τῇ ὁδῷ τῇ κατὰ τὸν βίον, οὐ φοβοῦμαι τὴν ἡμέραν τὴν πονηρὰν. Οὐ γὰρ περιστήσεται μοι τὰ ἴχνη τῶν ἡμαρτημένων, οὐδὲ κυκλώσει με, ἐν τῇ σιωπῇ κατηγορίᾳ τὸν ἔλεγχόν μοι ἐπάγοντα. Οὐδεὶς γὰρ σου

20 ἕτερος κατήγορος στήσεται, ἢ αὐταὶ αἱ πράξεις μετὰ τῆς ἰδίας μορφῆς ἐκάστη παρισταμένη· ἡ μοιχεία, ἡ κλοπή, ἡ πορνεία, μετὰ τῆς νυκτός, μετὰ τοῦ τρόπου, μετὰ τῶν χαρακτηριζόντων αὐτὴν ἰδιωμάτων, καὶ ἀπαξαιπῶς, ἐκάστη ἁμαρτία μετὰ τοῦ ἰδίου χαρακτηῆρος ἐναργῆ φέρουσα τὴν ὑπόμνησιν παραστή-

25 σεται. Ἐμὲ οὖν οὐ κυκλώσει τὰ ἴχνη τῶν ἡμαρτημένων· διότι («ἔκλινον εἰς παραβολὴν» τὸ οὖς μου, ἤνοιξα ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημα μου).

3. «Οἱ πεποιοθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει

13. Τὸ κείμενον τῶν Ο' ἔχει «κυκλώσει με» ἐνῶ ὁ Μ. Βασίλειος τὸ ἔχει

τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ μέσα εἰς μυστήριον, σᾶς ἀποκαλύπτω καὶ σᾶς φανερώνω τὸ αἰνίγμα, καὶ σᾶς τὸ ἀποκαλύπτω ὄχι μὲ κανέναν ἄλλον τρόπον παρά διὰ ψαλτηρίου. Εἶνε δὲ τὸ ψαλτήριον μουσικὸν ὄργανον, ποῦ ἀποδίδει τοὺς φθόγγους ἁρμονικὰ συγχρόνως πρὸς τὴν μελωδίαν τῆς φωνῆς. Τὸ λογικὸν λοιπὸν ψαλτήριον τότε κυρίως ἀνοίγεται, ὅταν αἱ πράξεις συμφωνοῦν μὲ τὰ λόγια. Καὶ ἐκεῖνος εἶνε πνευματικὸν ψαλτήριον, ὃ ὁποῖος πράττει καὶ διδάσκει. Αὐτὸς μὲ ψαλμούς ἀποκαλύπτει τὸ αἰνίγμά του καὶ παρουσιάζει τὴν δυνατότητα τῶν διδαγμάτων μὲ τὸ ἰδικόν του παράδειγμα. Ἐπειδὴ λοιπὸν γνωρίζει ὅτι δὲν ἔπραξε τίποτε ἀνάρμοστον, τίποτε ἀπρεπὲς εἰς τὴν ζωὴν του, ἔτσι μὲ πεποιθήσιν ἀναφέρει τοὺς ἐπομένους λόγους. «Ἴνα τί φοβοῦμαι ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾶ; Ἡ ἀνομία τῆς πτέρνης μου οὐ κυκλώσει με»¹³. Πονηρὰν ἡμέραν ὀνομάζει τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, περὶ τῆς ὁποίας λέγεται· «Ἡμέρα Κυρίου ἀνιάτος ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη»¹⁴, κατὰ τὴν ὁποίαν, λέγει ὁ προφήτης, ὅτι τὸν καθένα θὰ τὸν κυκλώσουν οἱ διαλογισμοὶ του¹⁵. Τότε λοιπὸν, ἐπειδὴ δὲν ἔπραξα τίποτε ἀνομον εἰς τὴν πορείαν τῆς ζωῆς μου, δὲν φοβοῦμαι τὴν ἡμέραν τὴν πονηρὰν. Διότι δὲν θὰ παρουσιασθοῦν τὰ ἴχνη τῶν ἁμαρτιῶν μου, οὔτε θὰ μὲ κυκλώσουν, ὥστε νὰ μὲ ἐλέγξουν μὲ τὴν σιωπηρὰν κατηγορίαν. Κανεὶς ἄλλος δὲν θὰ σταθῆ κατήγορος, παρά αἱ ἴδιαι αἱ πράξεις ἐμφανιζομένη ἢ κάθε μία μὲ τὴν ἰδικὴν τῆς μορφῆν· ἡ μοιχεία, ἡ κλοπὴ, ἡ πορνεία, μαζί μὲ τὴν νύκτα, μὲ τὸν τρόπον ποῦ ἔγινε, μὲ τὰ γνωρίσματα ποῦ τὴν διακρίνουν, καὶ ἐν γένει κάθε ἁμαρτία θὰ παρουσιασθῆ μὲ τὸν ἰδικόν της χαρακτηριστῆρα καὶ θὰ εἶνε μία φανερά ὑπενθύμησις. Ἐμένα λοιπὸν δὲν θὰ μὲ κυκλώσουν τὰ ἴχνη τῶν ἁμαρτιῶν μου· διότι «ἐκλινον εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου, ἤνοιξα ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημα μου».

3. «Οἱ πεποισθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῷ πλή-

μὲ ἄρησιν «οὐ κυκλώσει με».

14. Ἦσ. 13, 9. 15. Ὠσ. 7, 2.

τοῦ πλούτου αὐτῶν καυχώμενοι). Πρὸς δύο πρόσωπα τῷ προ-
 φήτῃ ὁ λόγος ἐστίν· πρὸς τε γηγενεῖς, καὶ πρὸς τοὺς πλουσίους.
 Τοῖς μὲν γὰρ διαλέγεται, καθαιρῶν τὴν ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν
 οἰήσιν· τοῖς δέ, τὴν ἐπὶ τῇ περιουσίᾳ τῶν κτημάτων ἔπαρσιν.
 5 Ὑμεῖς, φησὶν, οἱ πεποισθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν. Ὅτιοι γὰρ
 οἱ γηγενεῖς, οἱ ἰσχύϊ σώματος ἐπελπίζοντες, καὶ οἰόμενοι αὐ-
 τάρκη εἶναι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πρὸς τὸ δυνατῶς ἐπιτελεῖν
 ἃ βούλεται. Καὶ ὑμεῖς, φησὶν, οἱ πεποισθότες ἐπὶ πλούτου ἀδη-
 λότητι, ἀκούσατε. Λύτρων ὑμῖν χρεῖα πρὸς τὸ εἰς τὴν ἐλευθε-
 10 ρίαν ἐξαιρεθῆναι, ἣν ἀφηρέθητε νικηθέντες τῇ βίᾳ τοῦ διαβόλου,
 ὃς ὑποχειρίους ὑμᾶς λαβὼν, οὐ πρότερον τῆς ἑαυτοῦ τυραννί-
 δος ἀφίησι, πρὶν ἂν τιμὴν λύτρω ἀξιολόγῳ πεισθεῖς ἀνταλλάξασθαι
 ὑμᾶς ἔληται. Δεῖ οὖν τὸ λύτρον μὴ ὁμογενὲς εἶναι τοῖς κατεχο-
 μένοις, ἀλλὰ πολλῷ διαφέρειν τῷ μέτρῳ, εἰ μέλλοι ἐκὼν ἀφή-
 15 σειν τῆς δουλείας τοὺς αἰχμαλώτους. Διόπερ ἀδελφὸς ὑμᾶς
 λυτρώσασθαι οὐ δύναται. Ἄνθρωπος γὰρ οὐδεὶς δυνατὸς ἐστι
 πείσαι τὸν διάβολον πρὸς τὸ τὸν ἅπαξ αὐτῷ ὑποπεσόντα ἐξε-
 λέσθαι ἀπὸ τῆς ἐξουσίας· ὃς γε οὐδὲ περὶ τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων
 οἶός τέ ἐστι ἐξίλασμα δοῦναι τῷ Θεῷ. Πῶς οὖν ἰσχύσει τοῦτο
 20 ὑπὲρ ἐτέρον πράξαι; Τί δ' ἂν καὶ τοσοῦτον κτήσαιοτο ἐν τῷ αἰῶνι
 τούτῳ, ὡς αὐταρκες ἔχειν τῆς ψυχῆς ἀντάλλαγμα τῆς φύσει
 τιμίας, διότι κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτὴ ἐγένετο; Ποῖος
 δὲ κάματος τοῦ ἐνεστώτος αἰῶνος αὐταρκες ἐφόδιον τοῦ μέλ-
 λοντος αἰῶνος τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ; Τοσοῦτον μὲν οὖν ἀπλού-
 25 στερον ταῦτα νενοήκαμεν. Κἂν τῶν μέγα τις δυναμένων ἐν τῷ
 βίῳ τούτῳ εἶναι δοκῇ, κἂν πλῆθος κτήσεως περιβεβλημένος ᾖ,
 διδάσκει καθεῖναι τῆς οἰήσεως ὁ λόγος, καὶ ταπεινωθῆναι ὑπὸ
 τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, καὶ μήτε ἐπὶ νομιζομένη δυνάμει

θει τοῦ πλοῦτου αὐτῶν καυχώμενοι». Πρὸς δύο πρόσωπα ἀπευθύνεται ὁ λόγος τοῦ προφήτου· πρὸς τοὺς γηγενεῖς καὶ πρὸς τοὺς πλουσίους. Καὶ πρὸς τοὺς πρώτους ὁμιλεῖ διὰ νὰ κατεβάσῃ τὴν ἀλαζονείαν ποῦ ἔχουν διὰ τὴν δύναμίν των, πρὸς δὲ τοὺς δευτέρους τὴν ἔπαρσιν ποῦ ἔχουν διὰ τὰ πολλὰ κτήματά των. Ἐσεῖς, λέγει, ποῦ ἔχετε πεποιθήσιν εἰς τὴν δύναμίν σας. Αὐτοὶ εἶνε οἱ γηγενεῖς, ὅσοι ἐλπίζουσιν εἰς τὴν δύναμίν των, καὶ νομίζουσιν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶνε ἀρκετὴ ἀπὸ μόνῃ της διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ πράξῃ αὐτὰ ποῦ θέλει. Καὶ ἐσεῖς, λέγει, ποῦ ἔχετε ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ πλοῦτου, ἀκούσατε. Ἐσεῖς ἔχετε ἀνάγκην ἀπὸ λύτρα διὰ νὰ ἀποκτήσετε τὴν ἐλευθερίαν σας, τὴν ὁποίαν ἐχάσατε, ἐπειδὴ νικηθήκατε ἀπὸ τὴν βίαν τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ σᾶς ἔκανεν ὑποχείριους, δὲν σᾶς ἀφήνει ἀπὸ τὴν τυραννίαν του προηγουμένως, προτοῦ πεισθῇ μὲ κάποιον ἀξιόλογον λύτρον καὶ θελήσῃ νὰ σᾶς ἀνταλλάξῃ. Πρέπει λοιπὸν τὸ λύτρον νὰ μὴ εἶνε ὁμοιον μὲ τοὺς αἰχμαλώτους, ἀλλὰ νὰ διαφέρῃ πολὺ κατὰ τὸ μέτρον, ἀφοῦ πρόκειται μὲ τὴν θέλησίν του νὰ ἀπελευθερώσῃ τοὺς αἰχμαλώτους. Διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ σᾶς ἐλευθερώσῃ ἀδελφός. Κανεὶς ἄνθρωπος δὲν εἶνε ἱκανὸς νὰ πείσῃ τὸν διάβολον νὰ ἀφήσῃ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐκεῖνον ποῦ ἄπαξ συνελήφθη ἀπὸ αὐτόν· ὁ ὁποῖος βέβαια οὔτε διὰ τὰ ἰδικὰ του ἁμαρτήματα δὲν δύναται νὰ δώσῃ ἐξιλαστήριον προσφορὰν εἰς τὸν Θεόν. Πῶς λοιπὸν εἶνε δυνατόν νὰ τὸ κάνῃ διὰ κάποιον ἄλλον; Καὶ τί τόσον μεγάλο θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκτήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα αὐτόν, ὥστε νὰ τὸ ἔχῃ ὡς ἐπαρκές ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς ποῦ ἐκ φύσεως εἶνε πολύτιμος, διότι ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος; Ποῖος δὲ κόπος τοῦ παρόντος αἰῶνος εἶνε ἀρκετόν ἐφόδιον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν διὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα; Τόσον λοιπὸν ἀπλᾶ τὰ κατενόησαμεν αὐτὰ. Καὶ ἂν κανεὶς νομίζῃ ὅτι εἶνε ἀπὸ τοὺς πολὺ δυνατοὺς εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν, καὶ ἂν ἀποκτήσῃ πλῆθος περιουσίας, ὁ λόγος διδάσκει νὰ ἀφήσῃ τὴν ἀλαζονείαν του καὶ νὰ ταπεινωθῇ κάτω ἀπὸ τὸ δυνατόν χέρι τοῦ Θεοῦ¹⁶, καὶ οὔτε νὰ ἔχῃ πεποιθήσιν εἰς τὴν ὑποτιθεμέ-

πεποιθέναι, μήτε ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου καυχᾶσθαι. Δυνατόν μέντοι, καὶ μικρόν τι προσαναβῆναι τῇ διανοίᾳ, καὶ τοὺς πεποιθότας ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτῶν καυχωμένους, νοῆσαι ἐπὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, 5 ὡς οὐκ αὐτοτελοῦς οὕσης οὐδ' αὐτῆς πρὸς σωτηρίαν. Καὶ γὰρ ἐὰν τέλειός τις ἦ ἐν νίοις ἀνθρώπων, τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ σοφίας ἀπούσης, εἰς οὐδὲν λογισθῆσεται. Κἂν πλήθος ἢ περιπεποιημένος ἑαυτῷ θεωρημάτων ἐκ τῆς τοῦ κόσμου σοφίας, καὶ πλοῦτόν τινα γνώσεως συνειληγώς, ἀκονέτω πᾶσαν τοῦ πράγματος τὴν

10 ἀλήθειαν· ὅτι πᾶσα ἀνθρωπίνη ψυχὴ ὑπέκυψε τῷ πονηρῷ τῆς δουλείας ζυγῷ, τοῦ κοινοῦ πάντων ἐχθροῦ· καὶ τὴν παρὰ τοῦ κτίσαντος αὐτὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθεῖσα, αἰχμάλωτος ἤχθη διὰ τῆς ἁμαρτίας. Παντὶ δὲ αἰχμαλώτῳ λύτρωσις χρεῖα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Ὅτε οὖν ἀδελφὸς τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν δύναται λυ-

15 τρώσασθαι, οὔτε αὐτὸς ἕκαστος ἑαυτόν· διότι πολλῶ βελτίονα δεῖ εἶναι τὸν λυτρούμενον τοῦ κεκρατημένου καὶ δουλεύοντος ἡδῆ. Ἄλλὰ καὶ οὐδὲ ὅλως ἄνθρωπος ἐξουσίαν ἔχει πρὸς Θεόν, ὡς καὶ ἐξιλασθαι περὶ ἡμαρτηκότος, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἁμαρτίας ὑπόδικος. «Πάντες γὰρ ἡμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ

20 Θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν».

4. «Ὅθ' δώσει οὖν τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ, καὶ τὴν τιμὴν τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ». Μήτε οὖν τὸν ἀδελφὸν ζῆτει εἰς ἀπολύτρωσιν, ἀλλὰ τὸν ὑπερβαίνοντα σοῦ τὴν φύσιν· μήτε

25 ἄνθρωπον ψιλόν, ἀλλ' ἄνθρωπον Θεόν Ἰησοῦν Χριστόν, ὃς καὶ μόνος δύναται δοῦναι ἐξίλασμα τῷ Θεῷ ὑπὲρ πάντων ἡμῶν, ὅτι αὐτὸν «προέθετο ὁ Θεὸς ἱλαστήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι». Ἀδελφὸς ἦν τοῦ Ἰσραὴλ ὁ Μωϋσῆς· καὶ ὁμοῦς

νην δύναμίν του, οὔτε νά καυχᾶται διὰ τὰ πολλά πλοῦτη του. Εἶνε δυνατὸν λοιπὸν νά ἀνυψωθῶμεν ὀλίγον μὲ τὴν σκέψιν καὶ νά θεωρήσωμεν αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πεποιθήσιν εἰς τὴν δύναμίν των καὶ καυχῶνται διὰ τὰ πολλά πλοῦτη των ὡσάν τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, διότι δὲν εἶνε δυνατὸν καὶ αὐτὴ μόνη τῆς νά ἐπιτύχη τὴν σωτηρίαν. Ἐὰν κάποιος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων εἶνε τέλειος, ἀπουσιάζει ὅμως ἀπ' αὐτὸν ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, θὰ θεωρηθῆ ὡς τίποτε. Καὶ ἐὰν κανεὶς ἔχη ἀποκτήσει διὰ τὸν ἑαυτὸν των πλῆθος θεωριῶν ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν κοσμικὴν σοφίαν, καὶ ἔχη συγκεντρώσει κάποιον πλοῦτον γνώσεως, ὡς ἀκούση ὅλην τὴν ἀλήθειαν τοῦ πράγματος· ὅτι δηλαδὴ κάθε ἀνθρωπίνη ψυχὴ ὑπέκυψεν εἰς τὸν πονηρὸν ζυγὸν τῆς δουλείας τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ ὄλων· καὶ ἀφοῦ ἔχασε τὴν ἐλευθερίαν ποὺ τῆς ἔδωσεν ὁ κτίστης, ὠδηγήθη αἰχμάλωτος διὰ τῆς ἁμαρτίας. Διὰ τὸν κάθε δὲ αἰχμάλωτον χρειάζονται λύτρα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του. Οὔτε λοιπὸν ὁ ἀδελφὸς δύναται νά ἐλευθερώσῃ τὸν ἀδελφόν του, οὔτε ὁ καθένας τὸν ἴδιον του τὸν ἑαυτὸν· διότι πολὺ ἀνώτερος πρέπει νά εἶνε ὁ λυτρωτὴς ἀπὸ ἐκείνον ποὺ ἤδη εἶνε αἰχμάλωτος καὶ δούλος. Ἄλλὰ καὶ ἐν γένει κανένας ἀνθρωπος δὲν ἔχει ἐξουσίαν πρὸς τὸν Θεόν, ὥστε νά ζητήσῃ συγχώρησιν διὰ τὸν ἁμαρτωλόν, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος εἶνε ὑπόδικος ἁμαρτίας. Διότι «πάντες ἡμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιοῦμενοι δωρεὰν τῆ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν»¹⁷.

4. «Οὐ δώσει» λοιπὸν «τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ, καὶ τὴν τιμὴν τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ». Μὴ ζητῆς λοιπὸν τὸν ἀδελφόν διὰ τὴν ἀπολύτρωσίν σου, ἀλλὰ ἐκείνον ποὺ ξεπερνᾷ τὴν φύσιν σου· οὔτε ἀνθρωπον ἀπλοῦν, ἀλλὰ ἀνθρωπον Θεόν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ ὁποῖος καὶ μόνος δύναται νά δώσῃ ἐξιλαστήριον θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ ὄλων ἡμῶν, διότι αὐτὸν «προέθετο ὁ Θεὸς ἰλαστήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι»¹⁸. Ἀδελφὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἦτο ὁ Μωϋσῆς· καὶ ὅμως

λυτρώσασθαι αὐτὸν οὐκ ἠδυνήθη. Πῶς οὖν ὁ τυχὼν λυτρώσεται
 ἄνθρωπος; Διὸ τὸ μὲν ἀποφαίνεται· «Ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται»·
 τὸ δὲ ἐρωτηματικῶς μετὰ βαρύτητος ἐπιφέρει· «Λυτρώσεται ἄν-
 5 θρωπος;». Οὐ γὰρ τῆς ἁμαρτίας ἠλευθέρωσε τὸν λαόν, ἀλλὰ τοῦ
 Θεοῦ τὴν ἐπὶ τῇ ἁμαρτία παρητήσατο κίνησιν. Οὗτος δὲ οὐδὲ
 δοῦναι ἠδυνήθη ἐξίλασμα ἑαυτοῦ, γενόμενος ἐν παραπτώματι·
 ὅτι μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα τέρατα καὶ σημεῖα ἃ εἶδε
 τὴν διστακτικὴν ἐκείνην ἀφήκε φωνήν· «Ἀκούσατέ μου, οἱ
 ἀπειθεῖς. Μὴ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐξάξομεν ὑμῖν ὕδωρ;». Διό-
 10 περ καὶ ὁ Κύριος ἐπὶ τῷ ῥήματι τούτῳ εἶπε πρὸς Μωϋσῆν καὶ
 Ἀαρὼν· «Ὅτι οὐκ ἐπιστεύσατε ἐν ἐμοί, τοῦ ἁγιάσαι με ἐναντίον
 υἱῶν Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο οὐκ εἰσάξετε ὑμεῖς τὴν συναγωγὴν
 ταύτην εἰς τὴν γῆν ἣν ἔδωκα αὐτοῖς». «Οὐ δώσει οὖν τῷ Θεῷ ἐξί-
 15 λασμα ἑαυτοῦ». Τί γὰρ δύναται ἄνθρωπος εὑρεῖν τηλικότιον,
 ἵνα δῶ ὑπὲρ λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; Ἀλλ' εὐρέθη ἐν
 ὁμοῦ πάντων ἀνθρώπων ἀντάξιον, ὃ ἐδόθη εἰς τιμὴν λυτρώσεως
 τῆς ψυχῆς ἡμῶν, τὸ ἅγιον καὶ πολυτίμητον αἷμα τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃ ὑπὲρ ἡμῶν ἐξέχεε πάντων· διόπερ καὶ
 20 τιμῆς ἠγοράσθημεν. Εἰ οὖν ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται, λυτρώσεται
 ἄνθρωπος; Εἰ δὲ ἄνθρωπος λυτρώσασθαι ἡμᾶς οὐ δύναται, ὃ
 λυτρωσάμενος ἡμᾶς οὐκ ἄνθρωπος. Μὴ οὖν, διὰ τὸ ἐν ὁμοιώ-
 ματι σαρκὸς ἁμαρτίας ἐπιδεδημηκέναι ἡμῖν, ἄνθρωπον μόνον
 ὑπολάβης τὸν Κύριον ἡμῶν, τὴν τῆς θεότητος δύναμιν ἀγνοή-
 25 σας· ὃς οὐ χρεῖαν ἔσχε δοῦναι τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ, οὐδὲ
 τὴν ἰδίαν ἀπολυτρώσασθαι ψυχὴν, διότι «ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίη-
 σεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ». Ἐξωνήσασθαι

19. *Εξ. 32, 10 - 14.

20. Ἀριθ. 20, 10.

21. Ἀριθ. 20, 12.

22. Α' Κορ. 6, 20.

δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν λυτρώσῃ. Πῶς λοιπὸν θὰ σώσῃ ἓνας τυχαῖος ἄνθρωπος; Διὰ τοῦτο τὸ ἕνα τὸ λέγει καταφατικῶς· «Ἄδελφός οὐ λυτροῦται»· τὸ δὲ ἄλλο ἐρωτηματικῶς τὸ προσθέτει μὲ κάποιαν βαρύτητα· «Λυτρώσεται ἄνθρωπος;». Διότι δὲν ἠλευθέρωσε τὸν λαὸν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ ἀπέτρεψε τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἁμαρτίαν¹⁹. Αὐτὸς δὲ οὔτε ἐξιλαστήριον προσφορὰν ἠδυνήθη νὰ δώσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὅταν ἔπαισεν εἰς τὸ παράπτωμα· διότι μετὰ ἀπὸ τόσον πολλὰ καὶ τόσον μεγάλα τέρατα καὶ σημεῖα τὰ ὅποια εἶδεν, ἄφησεν ἐκείνην τὴν διστακτικὴν φωνήν· «Ἀκούσατέ μου, οἱ ἀπειθεῖς. Μὴ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐξάξομεν ὑμῖν ὕδωρ;»²⁰. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος δι' αὐτὸν τὸν λόγον εἶπε πρὸς τὸν Μωϋσῆν καὶ Ἀαρών· «Ὅτι οὐκ ἐπιστεύσατε ἐν ἐμοί, τοῦ ἁγιάσαι με ἐναντίον υἱῶν Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο οὐκ εἰσάξετε ὑμεῖς τὴν συναγωγὴν ταύτην εἰς τὴν γῆν ἣν ἔδωκα αὐτοῖς»²¹. Δὲν θὰ δώσῃ λοιπὸν κανεὶς ἐξιλαστήριον προσφορὰν εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Διότι τί μέγαλον δύναται νὰ εὕρῃ ὁ ἄνθρωπος, διὰ νὰ τὸ δώσῃ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του; Ἀλλὰ εὕρεθη ἓνα τὸ ὅποῖον εἶνε ἀντάξιον ὄλων μαζί τῶν ἀνθρώπων, τὸ ὅποῖον ἐδόθη ὡς τίμημα διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς ψυχῆς μας, τὸ ἅγιον καὶ πολυτίμητον αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ ὅποῖον ἔχουσε δι' ὅλους ἡμᾶς· διὰ τοῦτο καὶ ἠγοράσθημεν μὲ τίμημα²². Ἐὰν λοιπὸν «ἀδελφός οὐ λυτροῦται, λυτρώσεται ἄνθρωπος;». Ἐὰν δὲ δὲν δύναται νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἄνθρωπος, ὁ λυτρωτὴς μας δὲν εἶνε ἄνθρωπος. Μὴ λοιπὸν, ἐπειδὴ ἐνεφανίσθη μὲ τὸ ὁμοίωμα τῆς ἁμαρτωλῆς σαρκός²³, θεωρήσῃς τὸν Κύριόν μας μόνον ἄνθρωπον καὶ ἀγνοήσῃς τὴν δύναμιν τῆς θεότητός του· αὐτὸς δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ δώσῃ ἐξιλαστήριον προσφορὰν εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὸν ἑαυτὸν του οὔτε εἶχεν ἀνάγκην νὰ ἀπελευθερώσῃ τὴν ἰδικὴν του ψυχὴν, διότι «ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὔδ' εὕρεθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ»²⁴. Κανεὶς λοιπὸν

23. Ρωμ. 8, 3.

24. Α' Πέτρ. 2, 22· Ἦσ. 53, 9.

μὲν οὖν ἑαυτὸν οὐδεὶς ἱκανός, ἐὰν μὴ ἔλθῃ ὁ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ ἐπιστρέφων, οὐ μετὰ λύτρων, οὐδὲ μετὰ δώρων, ὡς ἐν Ἡσαΐα γέγραπται, ἀλλ' ἐν τῷ ἑαυτοῦ αἵματι. Οὗτος δὲ οὐχὶ ἀδελφοὺς ἡμᾶς ὄντας, ἀλλ' ἐχθροὺς ἡμᾶς γενομένους τοῖς πα-
 5 ραπτώμασιν, οὔτε ἄνθρωπος ψιλὸς ὢν, ἀλλὰ Θεός, μετὰ τὴν ἐλευθερίαν ἣν χαρίζεται ἡμῖν, καὶ ἀδελφοὺς ἡμᾶς ἑαυτοῦ προσ-
 αγορεύει. «Ἀπαγγελῶ γὰρ, φησί, τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου». Ὁ οὖν λυτρωσάμενος ἡμᾶς, ἐὰν μὲν τὴν φύσιν αὐτοῦ σκο-
 πῆς, οὔτε ἀδελφός, οὔτε ἄνθρωπος· ἐὰν δὲ τὴν ἐκ χάριτος αὐ-
 10 τοῦ πρὸς ἡμᾶς συγκατάβασιν, καὶ ἀδελφοὺς ἡμᾶς ὀνομάζει, καὶ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον καταβαίνει, δς «οὐ δώσει τῷ Θεῷ ἐξι-
 λασμα ἑαυτοῦ», ἀλλὰ τοῦ κόσμου παντός. Οὐ γὰρ ἱλασμοῦ δεῖ-
 ται, ἀλλ' αὐτός ἐστιν ἱλαστήριον. «Τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς ὄσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν
 15 ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος· δς οὐκ ἔχει καθ' ἡμέραν ἀνάγκην, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς, πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν προσφέρειν θυσίας, ἔπειτα τῶν τοῦ λαοῦ ἄγνοημάτων». Εἰτά φησι· «Καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζήσεται εἰς τέλος». Ἡ αὐτοζωή, ἡ δύναμις, ἡ ἀκάματος φύσις,
 20 ἐκοπίασεν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἥνίκα «κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοπορίας ἐκαθέζετο ἐπὶ τῆς πηγῆς».

5. «Ὅς οὐκ ὄφεται καταφθοράν, ὅταν ἴδῃ σοφὸς ἀποθνήσκοντα» («οὐ δώσει γὰρ τὸν ὄσιον αὐτοῦ ὁ Πατήρ ἰδεῖν διαφθοράν»), ὅταν οἱ τὴν καταργουμένην σοφίαν ἀρχοῦντες ἀποθνήσκω-
 25 σιν. Εἰ δὲ βούλει καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων δικαίων λαβεῖν τὰ εἰρημένα, μνήσθητι τοῦ Ἰὼβ λέγοντος· «Ἄνθρωπος γεννᾶται κόπῳ· καὶ πάλιν τοῦ ἀποστόλου, ὅτι «Περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα»·

δὲν εἶνε ἱκανὸς νὰ ἐξαγοράσῃ τὸν ἑαυτὸν του, ἐὰν δὲν ἔλθῃ ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἐπαναφέρῃ τὸν λαὸν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν, ὄχι μὲ λύτρα, οὔτε μὲ δῶρα, ὅπως εἶνε γραμμένον εἰς τὸν Ἡσαΐαν, ἀλλὰ μὲ τὸ αἷμα τοῦ ἑαυτοῦ του²⁵. Αὐτὸς δέ, ἐνῶ δὲν εἶμεθα ἀδελφοί του, ἀλλὰ ἐγίναμεν ἐχθροὶ μὲ τὰ παραπτώματά μας, καὶ ἐνῶ δὲν ἦτο ἓνας ἀπλοῦς ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεός, μετὰ τὴν ἐλευθερίαν τὴν ὁποῖαν χαρίζει εἰς ἡμᾶς, μᾶς ὀνομάζει καὶ ἀδελφούς του. Διότι λέγει· «Ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου»²⁶. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ μᾶς ἠλευθέρωσεν, ἐὰν μὲν προσέχῃς τὴν φύσιν του, δὲν εἶνε οὔτε ἀδελφός, οὔτε ἄνθρωπος· ἐὰν δὲ προσέχῃς τὴν συγκατάβασιν πρὸς ἡμᾶς ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἔλεός του, καὶ ἀδελφούς μᾶς ὀνομάζει καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους κατεβαίνει, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ δώσῃ ἐξιλαστήριον προσφορὰν εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ δι' ὅλον τὸν κόσμον. Δὲν ἔχει ἀνάγκην ἰλασμοῦ, ἀλλὰ ὁ ἴδιος εἶνε ἰλαστήριον. «Τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος· ὃς οὐκ ἔχει καθ' ἡμέραν ἀνάγκην, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς, πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν προσφέρειν θυσίας, ἔπειτα τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων»²⁷. Ἐπειτα λέγει· «Καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζήσεται εἰς τέλος». Ἡ αὐτοζωή, ἡ δύναμις, ἡ ἀκαταπόνητος φύσις, ἐκοπίασεν εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν, ὅταν «κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἐκαθέζετο ἐπὶ τῆς πηγῆς»²⁸.

5. «Ὁς οὐκ ὄψεται καταφθοράν, ὅταν ἴδῃ σοφοὺς ἀποθνήσκοντας» (διότι ὁ Πατὴρ «οὐ δώσει τὸν ὅσιον αὐτοῦ ἰδεῖν διαφθοράν»²⁹), ὅταν ἀποθνήσκουν ἐκεῖνοι ποὺ καυχῶνται διὰ τὴν καταργουμένην σοφίαν. Ἐὰν θέλῃς νὰ ἐφαρμόσῃς τὰ ὅσα λέγονται καὶ εἰς τοὺς δικαίους ἀνθρώπους, ἐνθυμήσου τὸν Ἰωβ ποὺ λέγει· «Ἀνθρώπος γεννᾶται κόπῳ»³⁰. ἐπίσης τοῦ ἀποστόλου τό· «Περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα»³¹. καὶ τό·

28. Ἰωάν. 4, 6. 29. Ψαλ. 15, 10· Πράξ. 2, 27.

30. Ἰωβ 5, 7. 31. Α' Κορ. 15, 10.

καὶ τό· (Ἐν κόποις περισσοτέρως). Ὁ οὖν κοπιάσας ἐν τῷ αἰῶνι
τούτῳ, οὗτος ζήσεται εἰς τέλος· ὁ δὲ ἐν τρυφῇ καὶ πάσῃ ἐκλύσει
διάγων, διὰ τὸ ἀβροδίαυτον «πορφύραν καὶ βύσσον ἐνδνόμενος,
καὶ εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς», καὶ φεύγων τοὺς
5 ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς καμάτους, οὔτε ἐκοπίασεν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ,
οὔτε ζήσεται ἐν τῷ μέλλοντι, ἀλλὰ μακρὰν ὄψεται τὴν ζωὴν,
βασανιζόμενος ἐν τῇ φλογὶ τῆς καμίνου. Ὁ δὲ μυρίοις τοῖς
ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἀγῶσιν ἐνιδρώσας, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀναλαβεῖν
αὐτὴν ἐν κόποις περισσοτέρως ἐξετασθεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ ζήσειν
10 μέλλων εἰς τέλος, ὡς ὁ πολλὰ κοπιάσας ἐν θλίψεσι Λάζαρος·
ὡς ὁ κατάκοπος γενόμενος ἐν τοῖς πρὸς τὸν ἐναντίον ἀγῶσιν
Ἰώβ. («Ἐκεῖ γάρ, φησί, κατάκοποι ἀνεπαύσαντο»). Διὸ καὶ ὁ
Κύριος καλεῖ πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν «τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορ-
τισμένους». Πῶς οὖν οἱ κοπιῶντες ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς πεφορτι-
15 σμένοι λέγονται; Ὅτι «πορευόμενοι ἐπορευόντο καὶ ἔκλειον,
βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν· ἐρχόμενοι δὲ ἤξουσιν ἐν ἀγαλ-
λιάσει, αἶροντες τὰ δράγματα αὐτῶν» πεπληρωμένα καρπῶν,
τῶν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐσπαρμένων ἀποφοθέντων αὐτοῖς.
Πεφορτισμένοι οὖν λέγονται, οἱ διὰ τὸ σπεῖραι ἐπ' εὐλογίας
20 ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίζοντες, καὶ μετ' εὐφροσύνης αἰωνίου τὰ
τῶν πνευματικῶν καρπῶν ἑαυτοῖς ἐπαναθέμενοι δράγματα.
Ὁ οὖν λυτρωθεὶς διὰ τοῦ δεδοκότος Θεοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐξίλασμα,
οὗτος ἐκοπίασε μὲν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον, μετὰ δὲ ταῦτα ζήσε-
ται εἰς τέλος. Οὗτος καὶ «οὐκ ὄψεται καταφθοράν, ὅταν ἴδῃ σο-
25 φοὺς ἀποθνήσκοντας». Ὁ τὴν στενὴν καὶ ἔγκοπον ὁδὸν πρὸ τῆς
λείας καὶ ἀνειμένης ἐκλεξάμενος, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐπισκοπῆς
τοῦ Θεοῦ, ἀπαγομένων εἰς τὴν αἰωνίαν κόλασιν τῶν ἀπιστη-

«Ἐν κόποις περισσοτέρως»³². Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ἐκοπίασεν εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν, αὐτὸς θὰ ζήσῃ εἰς τὴν αἰωνιότητα· ὅποιος ὁμως ἐξοδεύει τὴν ζωὴν του εἰς ἀπολαύσεις καὶ ἀσωτίαν καὶ ἐξ αἰτίας τῆς μαλθακότητος «ἐνδύεται πορφύραν καὶ βύσσον, εὐφραινόμενος καθ’ ἡμέραν λαμπρῶς»³³, καὶ φεύγει τοὺς κόπους διὰ τὴν ἀρετὴν, αὐτὸς, ἀφοῦ δὲν ἐκοπίασεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, δὲν θὰ ζήσῃ εἰς τὴν μέλλουσαν, ἀλλὰ θὰ ἴδῃ ἀπὸ μακριὰ τὴν ζωὴν, ὅταν θὰ βασιανίζεται εἰς τὴν φλόγα τῆς καμίνου. Ἐκεῖνος ὁμως ποὺ ἰδρωσε μυριάκις εἰς τοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς, καὶ ἐδοκιμάσθη εἰς πολλοὺς κόπους διὰ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ, αὐτὸς εἶνε ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ ζήσῃ εἰς τὴν αἰωνιότητα, ὅπως ὁ Λάζαρος ποὺ ἐκοπίασε πολὺ εἰς τὰς θλίψεις· ὅπως ὁ Ἰώβ ποὺ ἔγινε κατάκοπος εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐναντίον τοῦ ἀντιπάλου. Διότι λέγει· «Ἐκεῖ κατάκοποι ἀνεπαύσαντο»³⁴. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος καλεῖ νὰ ἀναπαύσῃ «τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους»³⁵. Διατί λοιπὸν ὀνομάζονται «πεφορτισμένοι» ὅσοι κοπιᾶζουσι εἰς τὰ καλὰ ἔργα; Διότι «πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον, βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν· ἐρχόμενοι δὲ ἤξουσιν ἐν ἀγαλλίασει, αἶροντες τὰ δράγματα αὐτῶν»³⁶ γεμάτα ἀπὸ καρπούς, ποὺ τοὺς ἀπεδόθησαν ἀναλόγως πρὸς ἐκεῖνα ποὺ ἔσπειραν. Πεφορτισμένοι λοιπὸν λέγονται, ὅσοι, ἐπειδὴ ἔσπειραν μὲ εὐλογίαν, θερίζουσι καὶ μὲ εὐλογίαν³⁷, καὶ μὲ αἰώνιον εὐφροσύνην ἀποθηκεύουσι διὰ τοὺς ἑαυτῶν τῶν τὰ δράγματα τῶν πνευματικῶν καρπῶν. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἐλυτρώθη μὲ τὴν ἐξιλαστήριον προσφορὰν ποὺ ἔδωκεν ὁ Θεὸς ὑπὲρ αὐτοῦ, αὐτὸς ἐκοπίασεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ ζήσῃ εἰς τὴν αἰωνίαν ζωὴν. Αὐτὸς «οὐκ ὄψεται καταφθορὰν, ὅταν ἴδῃ σοφοὺς ἀποθνήσκοντας». Ὅποιος ἐδιάλεξε τὴν στενὴν καὶ κοπιαστικὴν ὁδὸν ἀντὶ τῆς ὁμαλῆς καὶ πλατείας, κατὰ τὴν ὥραν τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ, ὅταν θὰ ὀδηγῶνται εἰς τὴν αἰωνίαν κόλασιν ὅσοι ἠπίστησαν

35. Ματθ. 11, 28.

36. Ψαλ. 125, 6.

37. Β΄ Κορ. 9, 6.

σάντων μὲν τοῖς λόγοις τοῦ Θεοῦ, πορευθέντων δὲ ὀπίσω τῶν
 θελημάτων τῆς καρδίας αὐτῶν τῆς ματαίας, οὗτος τὴν αἰώνιον
 καταφθοράν, τὴν εἰς τὸ διηνεκές κακοπάθειαν οὐκ ὄφεται. Σο-
 5 φοὺς δὲ λέγει ἦτοι τοὺς δεινοὺς ἐν πανουργίᾳ, περὶ ὧν φησι Ἱερε-
 5 μίας, ὅτι «Σοφοὶ εἰσι τοῦ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλὸν ποιῆσαι οὐ
 γινώσκουσιν»· ἢ σοφοὺς λέγει καὶ τοὺς μαθητὰς «τῶν ἀρχόντων
 τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων», οἵτινες «φάσκοντες εἶ-
 ναι σοφοί, ἐμωράνθησαν». Διότι «ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου,
 10 μωρία παρὰ τῷ Θεῷ». Καὶ διὰ τὸ εἶναι μωροποιὸν τὴν σοφίαν
 ταύτην ἀπολέσειν φησὶν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ
 τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσειν. Αἱ οὖν πιθανότητες τῆς
 «ψευδωνύμου γνώσεως», θανάτου αἰτίαν τοῖς παραδεξαμένοις
 παρέχονται· ὄντινα θάνατον οὐκ ὄφεται ὁ λυτρωθεὶς ὑπὸ τοῦ
 εὐδοκῆσαντος ἐν τῇ μωρίᾳ τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύ-
 15 οντας.

6. «Ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἄφρων καὶ ἄνους ἀπολοῦνται, καὶ κατα-
 λείψουσιν ἄλλοτριόις τὸν πλοῦτον αὐτῶν. Καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν
 οἰκίαι αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα. Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεὰν καὶ
 γενεάν. Ἐπεκαλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν». Ἄνω
 20 ἐνὶ ὀνόματι τῷ γενικῷ προσηγόρευσε σοφοὺς, οὓς νῦν ὑποδαιριῶν
 ἄφρονας καὶ ἄνους λέγει. Δῆλον ὅτι σοφοὺς μὲν αὐτοὺς εἶπεν
 ἀπὸ τῆς οἰήσεως τῆς ἐκείνων συγχερησάμενος τῷ ὀνόματι. Ὡς
 καὶ θεοὺς ὀνομάζει τοὺς μὴ φύσει ὄντας, τῇ συνηθείᾳ τῶν ἡπα-
 τημένων ἐπόμενος· οὕτω καὶ σοφοὺς εἶπε τοὺς ἄφρονας καὶ ἀνοή-
 25 τούς. Δυνατὸν οὖν τῇ ἐπινοίᾳ διελεῖν τὸν ἄφρονα ἀπὸ τοῦ ἀνοή-
 του. Ἄφρων μὲν γάρ ἐστιν ὁ ἐστερημένος φρονήσεως καὶ ὁ
 πρὸς τὰ κοινὰ καὶ ἀνθρώπινα διορατικῶς μὴ ἔχων. Οὕτω καὶ
 ἡ συνηθεια φρονίμους καλεῖ τοὺς ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμα-

εἰς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπορεύθησαν ὀπίσω ἀπὸ τὰ θελήματα τῆς ματαιᾶς καρδίας των, αὐτὸς δὲν θὰ ἴδῃ τὴν αἰώνιον φθοράν, τὴν συνεχῆ κακοπάθειαν. «Σοφοὺς» δὲ λέγει, ἢ τοὺς φοβεροὺς εἰς τὴν πανουργίαν, περὶ τῶν ὁποίων λέγει ὁ Ἱερεμίας, ὅτι «Σοφοὶ εἰσι τοῦ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλὸν ποιῆσαι οὐ γινώσκουσιν»³⁸. ἢ σοφοὺς λέγει καὶ τοὺς μαθητὰς «τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων»³⁹, καὶ οἱ ὅποιοι «φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν»⁴⁰. Διότι «ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, μωρία παρὰ τῷ Θεῷ»⁴¹. Καὶ ἐπειδὴ ἡ σοφία αὐτὴ ἀποβλακώνει, λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ἐξαφανίσῃ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ θὰ ἀπορρίψῃ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν⁴². Αἱ πιθανολογίαι λοιπὸν «τῆς ψευδωνύμου γνώσεως»⁴³, γίνονται αἰτία θανάτου εἰς ἐκείνους πού τὰς παραδέχονται· τὸν ὁποῖον θάνατον δὲν θὰ ἴδῃ ὁ λυτρωμένος ἀπὸ ἐκείνον πού εὐδόκησε νὰ σώσῃ τοὺς πιστοὺς μετὰ τὴν μωρίαν τοῦ κηρύγματος⁴⁴.

6. «Ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἄφρων καὶ ἄνους ἀπολοῦνται, καὶ καταλείψουσιν ἄλλοτρίοις τὸν πλοῦτον αὐτῶν. Καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν οἰκίαι αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα. Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεάν καὶ γενεάν. Ἐπεκαλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν». Ὅσους παραπάνω μετὰ εἶνα γενικὸν ὄνομα ὠνόμασε σοφοὺς, αὐτοὺς τώρα ὑποδιαίρει καὶ ὀνομάζει ἄφρονες καὶ ἄμυαλους. Εἶνε φανερόν ὅτι τοὺς ὠνόμασε σοφοὺς, χρησιμοποιοῦν τὸ ὄνομα σύμφωνα μετὰ τὴν ἔπαρσιν ἐκείνων. Ὅπως καὶ θεοὺς ὀνομάζει ἐκείνους πού ἐκ φύσεως δὲν εἶνε θεοί, ἀκολουθῶν τὴν συνήθειαν τῶν ἀνθρώπων πού ἐπλανήθησαν· ἔτσι καὶ σοφοὺς ὠνόμασε τοὺς ἄφρονες καὶ ἀνοήτους. Εἶνε λοιπὸν δυνατὸν μετὰ τὴν σκέψιν νὰ ξεχωρίσωμεν τὸν ἄφρονα ἀπὸ τὸν ἀνόητον. Ἄφρων εἶνε ἐκεῖνος πού στερεῖται φρονήσεως, καὶ δὲν διαβλέπει τὰ κοινὰ καὶ ἀνθρώπινα. Ἐτσι πάλιν ἡ συνήθεια ἀποκαλεῖ φρονίμους ἐκείνους πού ξεχωρίζουν τὸ ὠφέλιμον καὶ τὸ βλαβε-

41. Α΄ Κορ. 3, 19.

42. Ἑβρ. 29, 14· Α΄ Κορ. 1, 19.

43. Α΄ Τιμ. 6, 20.

44. Α΄ Κορ. 1, 21.

σι τὸ ὠφέλιμον καὶ βλαβερόν διακρίνοντας· καθὸ εἴρηται καὶ ἐν τῷ Ἐδαγγελίῳ· («Ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰσιν»). Οὐ γὰρ ἀπλῶς φρονιμώτεροι, ἀλλ' εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς ζωῆς 5 ταύτης τῆς ἐν τῇ σαρκί. Οὗτοι δὲ καὶ οἰκονόμοι ἀδικίας λέγονται διὰ τὸ φρόνιμον τῆς περὶ τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομίας. Κατὰ τοῦτο τὸ σημαίνόμενον φρόνιμοι εἰσιν καὶ οἱ ὄφεις, καταδύσεις ἑαυτοῖς ἐντρεπίζοντες, καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις παντὶ τρόπῳ τὰς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν πληγὰς ἀποφεύγοντες. * Ἄνους δὲ λέγεται ὁ 10 οὐκ ἔχων τὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐξαιρέτα. Ταῦτα δὲ ἐστὶ, Θεοῦ Πατρὸς κατανόησις, καὶ ἡ τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος πρὸς τὸν Θεὸν Λόγου παραδοχὴ· καὶ ὁ παρὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐγγινόμενος φωτισμός· ὅντινα νοῦν ἔχουσιν οἱ δυνάμενοι μετὰ Παύλου λέγειν· («Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν»). Κέχρηται μέντοι καὶ ἐνηλλα- 15 γμένως τοῖς ῥήμασι τούτοις ἡ συνήθεια τῆς Γραφῆς, τὸν μὲν ἄφρονα ἄφρονα λέγουσα ἐν τῷ, «εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός»· καὶ πάλιν τὸ περὶ τὴν ζωὴν βλαβερόν ἀνόητοι ὀνομάζουσα, ὡς ὁ ἀπόστολος περὶ τῶν ἐμπιπτόντων εἰς ἐπιθυμίας ἀνόητους καὶ βλαβεράς. Οὕτω μέντοι ὁ ἄφρων καὶ ὁ 20 ἄνους πρὸς ἐν κοινὸν τέλος, τὴν ἀπώλειαν, καταφέρονται. Δύναται δὲ τις εἰπεῖν ἄφρονα μὲν ὀνομάσθαι τὸν ἐθνικῶς ζῶντα, ἄνουν δὲ τὸν ἰουδαϊκῶς κατὰ τὴν ψιλὴν τοῦ νόμου τήρησιν πολιτευόμενον. Τούτῳ γὰρ τῷ ἄφρονι εἶπεν ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἐν-πάρχουσαν αὐτῷ ἀθεοῦτητα· («Ἄφρον, ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυ- 25 χὴν σου ἀφαιροῦσιν ἀπὸ σοῦ»). * Ἄνους δὲ ὁ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ ὀνόμασται κατὰ τὸν προφήτην, ὃς φησὶ· «Καὶ ἦν Ἐφραΐμ ὡς περιστερὰ ἄνους· Αἴγυπτον ἐπεκαλεῖτο καὶ εἰς Ἀσσυρίους ἐπορεύετο». Τούτων οὖν κοινῇ ὑπὸ τῆς ἰδίας ἀγνοίας συντριβομένων, ἡμεῖς οἱ ἀλλότριτοι αὐτῶν κληρονόμοι τοῦ πλοῦτου γι- 30 νόμεθα. Ἡμῶν γὰρ αἱ ἐντολαί, ἡμέτεροι οἱ προφηταί, ἡμῶν

45. Λουκ. 16, 8.

46. Λουκ. 16, 8.

47. Ἰωάν. 1, 1· 12.

48. Α' Κορ. 2, 16.

49. Ψαλ. 13, 1.

50. Α' Τιμ. 6, 9.

ρόν εἰς τὰ πράγματα τοῦ βίου· καθὼς ἔχει λεχθῆ καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον· «Ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτὸς εἰς τὴν γενεάν τὴν ἑαυτῶν εἰσιν»⁴⁵. Αὐτοὶ λέγονται καὶ οἰκονόμοι ἀδικίας⁴⁶, διότι μὲ σύνεσιν διαχειρίζονται τὰ τοῦ βίου των. Μὲ αὐτὴν τὴν σημασίαν, φρόνιμοι εἶνε καὶ οἱ ὄφεις, οἱ ὁποῖοι ἐτοιμάζουν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των κρύπτας, καὶ εἰς τοὺς κινδύνους ἀποφεύγουν μὲ κάθε τρόπον τὰ κτυπήματα εἰς τὴν κεφαλὴν. Ἄνους ἐπίσης λέγεται ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει τὰ ἀνθρώπινα γνωρίσματα· καὶ αὐτὰ εἶνε ἡ κατανόησις τοῦ Θεοῦ Πατρός, ἡ παραδοχὴ τοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν⁴⁷, καὶ ὁ φωτισμὸς πού χαρίζεται ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν νοῦν ἔχουν ὅσοι δύνανται νὰ λέγουν μαζὶ μὲ τὸν Παῦλον· «Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν»⁴⁸. Συνηθίζει ὁμως ἡ Γραφὴ νὰ χρησιμοποιοῖ τὰς αὐτὰς λέξεις μὲ διαφορετικὴν σημασίαν, ὀνομάζουσα τὸν ἄθεον ἄφρονα εἰς τὸ, «εἶπεν ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός»⁴⁹· καὶ πάλιν ὀνομάζει ἀνόητον αὐτὸ πού εἶνε βλαβερὸν εἰς τὴν ζωὴν, ὅπως ὁ ἀπόστολος ὀνομάζει ἐκεῖνους πού πίπτουν εἰς ἐπιθυμίας ἀνόητους καὶ βλαβεράς⁵⁰. Ἔτσι λοιπὸν ὁ ἄφρων καὶ ὁ ἄμυαλος κατανοῦν εἰς ἓνα κοινὸν τέλος, τὴν καταστροφήν. Δύναται κάπως νὰ εἴπη ὅτι ἄφρων μὲν ὀνομάσθη ἐκεῖνος πού ζῆ εἰδωλολατρικῶς, ἄμυαλος δὲ ἐκεῖνος πού ζῆ Ἰουδαϊκῶς σύμφωνα μὲ τὴν τυπικὴν τήρησιν τοῦ νόμου. Εἰς αὐτὸν τὸν ἄφρονα, πού μέσα του εἶχε τὴν ἀθείαν, εἶπεν ὁ Θεός· «Ἄφρων, ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀφαιροῦσιν ἀπὸ σοῦ»⁵¹. Ἄμυαλον ὀνόμασεν ὁ προφήτης τὸν κατὰ σάρκα Ἰσραήλ, λέγοντας· «Καὶ ἦν Ἐφραΐμ ὡς περιστερὰ ἄνους· Αἴγυπτον ἐπεκαλεῖτο καὶ εἰς Ἀσσυρίους ἐπορεύετο»⁵². Ἄφοῦ λοιπὸν αὐτοὶ ἀπὸ κοινοῦ συντρίβονται ἀπὸ τὴν ἀγνοίαν των, ἡμεῖς οἱ ξένοι γινόμεθα κληρονόμοι τοῦ πλοῦτου των. Διότι ἰδικαί μας εἶνε αἱ ἐντολαί, ἰδικοὶ μας οἱ προφήται, ἰδικοὶ μας οἱ πατριάρχαι, ὅπως καὶ ὄλοι οἱ

51. Λουκ. 12, 20.

52. Ὅσ. 7, 11.

οἱ πατριάρχαι, οἱ ἀπ' αἰῶνος δίκαιοι. Ἡμῖν κατέλιπον τὸν πλοῦτον ἑαυτῶν οἱ ἐν τῇ ἀφροσύνῃ-ἑαυτῶν ἀπολλύμενοι. Τούτων δὲ αἱ οἰκίαι, τοῦ ἀφρονος καὶ τοῦ ἀνοήτου, τάφοι εἰσὶν εἰς τὸν αἰῶνα. Ὡν γὰρ ὁ βίος νεκρῶν ἔργων τῶν ἀπὸ πάσης ἀμαρ-
 5 τίας πεπλήρωται, τούτων τάφοι εἰσὶν αἱ οἰκίαι εἰς τὸν αἰῶνα. Ὁ γὰρ νεκρὸς γενόμενος τοῖς παραπτώμασιν οὐκ οἰκίαν οἰκεῖ, ἀλλὰ τάφον, τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς νενεκρωμένης. Οἰκίαν μὲν γὰρ οἰκεῖ ὁ ἄδολος τὸ ἦθος καὶ ἀπλοῦς Ἰακώβ, περὶ οὗ γέγραπται, «*ὅτι ἦν ἀνθρώπος ἄπλαστος καὶ ἀγαθός, οἰκῶν οἰκίαν*». Τάφον
 10 δὲ οἰκεῖ ὁ παμπόνηρος, μηδὲ θεμέλιον μετανοίας καταβαλλόμενος ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, ἀλλὰ παρομοιάζων τάφῳ κεκοιμημένῳ· ὃς ἔξωθεν μὲν ἐμφανῆς ὢν, ἔσωθεν δὲ γέμων ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας. Διόπερ ὁ τοιοῦτος φθεγγόμενος οὐχὶ στόμα ἀνοίγει λόγῳ Θεοῦ, ἀλλὰ τάφον ἔχει ἀνεωγμένον
 15 τὸν λάρυγγα αὐτοῦ. Εἴ τις οὖν εἰς Χριστὸν πιστεύων μὴ ἀκολουθῶς τῇ πίστει τὰς πράξεις ἀποδίδωσιν, οὗτος διὰ τὸ μοχθηροῖς δόγμασι προσεσχηκέναι καὶ διὰ τὸ παρεκδέχεσθαι τὸ βούλημα τῆς Γραφῆς λατομεῖ ἑαυτῷ ἐν τῇ πέτρᾳ μνημεῖον.

7. «*Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν*»· τουτέστιν,
 20 οἱ τάφοι οἰκίαι αὐτῶν εἰσὶν εἰς τὸν αἰῶνα. Εἴτα ἐρμηνεύων τίνος βούλεται εἶναι τάφοις, ἵνα δείξῃ ὅτι περὶ τῶν σωμάτων λέγει, οἷς αἱ διὰ τὴν πονηρίαν ἐναπονεκρωθεῖσαι ψυχαὶ ἐνοικοῦσι, προσέθηκεν αὐτοῖς, «*σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν*», κατὰ τὴν συνήθειαν σκηνωμάτων τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων
 25 ἀεὶ λεγομένων. Οὗτοι δὲ καὶ ἐπικαλοῦνται τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν. Οὐ γὰρ ἐγγράφεται ἀσεβοῦς ὄνομα ἐν βίβλῳ ζώντων, οὐδὲ ἀριθμεῖται μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρωτοτόκων

δίκαιοι⁵³. Εἰς ἡμᾶς ἄφησαν τὸν πλοῦτόν των ἐκεῖνοι ποῦ κατεστράφησαν ἀπὸ τὴν τρέλλαν των. Αἱ οἰκίαι αὐτῶν, δηλαδὴ τοῦ ἀφρονος καὶ τοῦ ἀνοήτου, εἶνε τάφοι ποῦ θὰ παραμείνουν εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐκεῖνων ποῦ ἡ ζωὴ εἶνε γεμάτη ἀπὸ νεκρὰ ἔργα ποῦ προέρχονται ἀπὸ κάθε ἁμαρτιαν⁵⁴, αὐτῶν αἱ οἰκίαι εἶνε τάφοι ποῦ θὰ παραμείνουν εἰς τὸν αἰῶνα. Διότι ἐκεῖνος ποῦ ἔγινε νεκρὸς μὲ τὰ παραπτώματα, δὲν κατοικεῖ εἰς οἰκίαν, ἀλλὰ εἰς τάφον, ἀφοῦ ἡ ψυχὴ του εἶνε νεκρά. Εἰς οἰκίαν κατοικεῖ ὁ ἀγνὸς εἰς τὸ ἦθος καὶ ἀπλοῦς Ἰακώβ, περὶ τοῦ ὁποῖου ἔχει γραφῆ ὅτι ἦταν «ἄνθρωπος ἀπλαστος καὶ ἀγαθός, οἰκῶν οἰκίαν»⁵⁵. Εἰς τάφον δὲ κατοικεῖ ὁ παμπόνηρος, ὁ ὁποῖος δὲν θέτει ὡς θεμέλιον τῆς μετανοίας νὰ ἀφήσῃ τὰ νεκρὰ ἔργα, ἀλλὰ ὁμοιάζει μὲ τάφον ἀσβεστωμένον, ὁ ὁποῖος ἐξωτερικῶς μὲν εἶνε ἐμφανίσιμος, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως εἶνε γεμάτος ἀπὸ νεκρὰ ὅσα καὶ ἀπὸ κάθε ἀκαθαρσίαν⁵⁶. Διὰ τοῦτο ὁ τοιοῦτος, ὅταν ὁμιλῇ, δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα διὰ νὰ εἴπῃ λόγον Θεοῦ, ἀλλὰ ἔχει τὸν λάρυγγά του τάφον ἀνοικτόν⁵⁷. Ἐάν λοιπὸν κάποιος πιστεύῃ εἰς τὸν Χριστόν, δὲν συμφωνοῦν ὅμως αἱ πράξεις μὲ τὴν πίστιν του, αὐτός, ἐπειδὴ προσέχει εἰς πονηρὰ δόγματα, καὶ παρερμηνεύει τὸ νόημα τῆς Γραφῆς, σκάπτει εἰς τὴν πέτραν μνήμα διὰ τὸν ἑαυτὸν του.

7. «Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεάν καὶ γενεάν»· δηλαδὴ οἱ τάφοι των εἶνε οἰκίαι ποῦ θὰ παραμείνουν εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐπειτα ἐξηγῶν ποίους ἐννοεῖ ὅτι εἶνε τάφοι, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὁμιλεῖ περὶ τῶν σωμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα κατοικοῦν ψυχαὶ ποῦ ἐνεκρώθησαν ἀπὸ τὴν πονηρίαν, προσέθεσεν εἰς αὐτά, «σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεάν καὶ γενεάν», ἐπειδὴ σκηνώματα συνήθως ὀνομάζονται πάντοτε τὰ ἀνθρώπινα σώματα. Αὐτοὶ δὲ καὶ «ἐπικαλοῦνται τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν». Δὲν γράφεται τὸ ὄνομα τοῦ ἀσεβοῦς εἰς τὸ βιβλίον τῶν ζώντων, οὔτε συναριθμεῖται μαζί μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πρωτο-

τῶν ἀριθμουμένων ἐν οὐρανοῖς· ἀλλὰ τῇ γῇ αὐτῶν ἐναπομένει τὰ ὀνόματα, διότι τὴν παροδικὴν ταύτην ζωὴν καὶ ὀλιγοχρόνιον τῶν αἰωνίων σκηρῶν προετίμησαν. Οὐχ ὀρᾶς τοὺς οἰκοδομοῦντας ἐν ταῖς πόλεσιν ἀγορὰς καὶ γυμνάσια, τείχη ἀνίστασθαι, ὑδραγωγοὺς ἐπισκευάζοντας, πῶς τὰ ὀνόματα αὐτῶν τούτοις ἐπικέκληται τοῖς γηϊνοῖς κατασκευάσμασιν; Ἦδη δέ τινες καὶ ἀγέλαις ἵππων τὰς ἑαυτῶν προσηγορίας ἐνσημνύμενοι ἐπὶ πολὺ συμπαραταθῆναι τῷ βίῳ τὴν μνήμην ἑαυτῶν ἐπενόησαν· καὶ ἐν τάφοις δὲ μεγαλοουργίαν ἐπιδειξάμενοι τοῖς μνήμασιν ἑαυτῶν ἐναφῆκαν τὰ ὀνόματα. Οὗτοι εἰσι οἱ τὰ γήινα φρονοῦντες, καὶ τὴν ἐνταῦθα δόξαν καὶ τὸ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις μνημονεύεσθαι αὐταρκες ἑαυτοῖς εἰς μακαριότητα λογιζόμενοι. Κἂν ἴδῃς δέ τινα τῶν ἐπὶ ψευδωνύμῳ γνώσει μέγα φρονούντων, καὶ προσνεμόντων ἑαυτοὺς μοχθηρῶν τινῶν δογμάτων συγκαταθέσει, καὶ ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τῶν Χριστιανῶν, ἀφ' ἐνός τινος τῶν αἰρεσιάρχῆσαντων ἑαυτοὺς ὀνομάζοντας, Μαρκίωνος, ἢ Οὐαλεντίνου, ἢ τῶν νῦν ἐπιπολαζόντων τινός, γίνωσκε ὅτι καὶ οὗτοι ἐπεκαλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν, φθαρτοῖς ἀνθρώποις καὶ τὸ ὄλον γηϊνοῖς ἑαυτοὺς προσνείμαντες.

8. «Καὶ ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὄν, οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήγεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς. Αὕτη ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκάνδαλον αὐτοῖς· καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν εὐδοκήσουσι». «Μέγα ἄνθρωπος, καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων», τὸ τίμιον ἐν τῇ φυσικῇ κατασκευῇ ἔχων. Τί γὰρ τῶν ἐπὶ γῆς ἄλλο κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος γέγονε; Τίτι ἢ κατὰ πάντων ἀρχὴ καὶ ἐξουσία τῶν τε χερσαίων καὶ ἐνδῶρων καὶ ἐναερίων ζώων

58. Ὁ Μαρκίων ἦτο αἰρεσιάρχης τοῦ 2ου αἰῶνος καὶ τὸ σύστημά του ἦτο δυαρχικό.

τόκων πού εἶνε ἀριθμημένοι εἰς τοὺς οὐρανοὺς· ἀλλὰ τὰ ὀνόματα τῶν μένουσιν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, διότι ἐπροτίμησαν ἀπὸ τὰς αἰωνίους σκηνὰς τὴν πρόσκαιρον καὶ ὀλιγοχρόνιον αὐτὴν ζωὴν. Δὲν βλέπεις αὐτοὺς πού κτίζουσιν εἰς τὰς πόλεις ἀγορὰς καὶ γυμναστήρια, ἀνυψώνουσιν τείχη, ἐπιδιορθώνουσιν ὑδραγωγεία, πῶς τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἶνε γραμμένα εἰς αὐτὰ τὰ γήινα οἰκοδομήματα; Ἡδη δὲ μερικοὶ διὰ τὴν ἐξακολουθηθεῖσαν ὑπάρξειν ἢ μνήμη τῶν ἐπὶ πολὺ μαζί με τὴν ζωὴν ἐπενόησαν νὰ ἀποτυπώσουσιν τὰ ὀνόματά τῶν εἰς κοπάδια ἵππων· καὶ ἀφοῦ ἔδειξαν τὴν μεγαλουργίαν τῶν εἰς τοὺς τάφους, ἄφησαν τὰ ὀνόματά τῶν ἐπάνω εἰς τὰ μνημεῖα τῶν. Αὐτοὶ εἶνε ἐκεῖνοι πού φρονοῦν τὰ γήινα καὶ σκέπτονται ὅτι ἡ παροῦσα δόξα καὶ τὸ μνημόσυνόν τῶν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἶνε ἄρκετὰ διὰ νὰ τοὺς κάνουν μακαρίους. Καὶ ἐὰν ἴδῃς κάποιον ἀπὸ ἐκείνους πού μεγαλοφρονοῦν διὰ τὴν ψευδῶνυμον γνῶσιν, καὶ προσαρμύζονται εἰς συγκαταθέσεις κακῶν δοξασιῶν, καὶ ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τῶν Χριστιανῶν, λαμβάνουσιν τὸ ὄνομα κάποιου αἰρεσιάρχου, τοῦ Μαρκίωνος⁵⁸, ἢ τοῦ Οὐαλεντίνου⁵⁹, ἢ κάποιου ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, νὰ γνωρίζῃς ὅτι καὶ αὐτοὶ «ἐπεκαλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν», ἐπειδὴ προσηρμόσθησαν πρὸς ἀνθρώπους φθαρτοὺς καὶ ὀλοκληρωτικὰ γήινους.

8. «Καὶ ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὦν, οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς. Αὕτη ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκάνδαλον αὐτοῖς· καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν εὐδοκήσουσι». «Μεγάλον πρᾶγμα εἶνε ὁ ἄνθρωπος, καὶ πολῦτιμον ὁ ἐλεήμων ἄνθρωπος»⁶⁰, ἐπειδὴ ἔχει ἐκ φυσικῆς κατασκευῆς τὸ πολῦτιμον. Ποῖον ἀπὸ τὰ δημιουργήματα τῆς γῆς ἔγινε κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος⁶¹; Εἰς ποῖον ἐχαρίσθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ἐξουσία ἐπὶ πάντων τῶν χερσαίων καὶ θαλασσίων καὶ ἐναερίων ζώων⁶²; Εἶνε ὀλίγον κατώτερος ἀπὸ τὴν ἀξίαν τῶν

59. Ὁ Οὐαλεντίνος ἦτο γνωστικὸς αἰρεσιάρχης τοῦ 2ου αἰῶνος.

60. Παρ. 20, 6. 61. Γέν. 1, 27. 62. Γέν. 1, 28.

κεχάρισται; Βραχὸν μὲν ὑποβέβηκε τὴν τῶν ἀγγέλων ἀξίαν
 διὰ τὴν πρὸς τὸ γεῶδες σῶμα συνάφειαν. Τὸν μὲν οὖν ἄνθρωπον
 ἐποίησεν ἀπὸ τῆς γῆς «καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλό-
 γα». Ἄλλ' ὅμως ἦγε τοῦ νοεῖν καὶ συνιέναι τὸν ἑαυτῶν κτίστην
 5 καὶ δημιουργὸν δύναμις καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις ὑπάρχει. Ἐνεφύ-
 σησε γὰρ εἰς τὸ πρόσωπον τουτέστι, μοῖρᾶν τινα τῆς ἰδίας χά-
 ριτος ἐναπέθετο τῷ ἀνθρώπῳ, ἵνα τῷ ὁμοίῳ ἐπιγινώσκη τὸ
 ὅμοιον. Ἄλλ' ὅμως ἐν τιμῇ ὧν τηλικαύτη, ἐκ τοῦ δεδημιουργ-
 γῆσθαι κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος, ὑπὲρ οὐρανόν, ὑπὲρ ἥλιον,
 10 ὑπὲρ τὰς τῶν ἀστέρων χορείας τετιμημένος (τίς γὰρ τῶν οὐ-
 ρανῶν εἰκὼν εἴρηται τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου; ποίαν δὲ ἥλιος εἰ-
 κόνα σφύζει τοῦ κτίσαντος; τί ἡ σελήνη; τί οἱ λοιποὶ ἀστέρες;
 ἄψυχα μὲν καὶ ὕλικά, διαφανῆ δὲ μόνον τὰ σώματα κεκτημέ-
 νοι, ἐν οἷς οὐδαμοῦ διάνοια, οὐ προαιρετικαὶ κινήσεις, οὐκ αὐτε-
 15 ξουσιότητος ἐλευθερία· ἀλλὰ δοῦλὰ ἐστὶ τῆς ἐπικειμένης ἀνάγ-
 κης, καθ' ἣν ἀπαραλλάκτως αἰεὶ περὶ τὰ αὐτὰ ἀναστρέφεται)·
 ὑπὲρ οὖν ταῦτα ταῖς τιμαῖς προηγμένος ὁ ἄνθρωπος οὐ συνῆ-
 κεν, ἀλλὰ καταλιπὼν τὸ ἔπεσθαι Θεῷ καὶ ὁμοιοῦσθαι τῷ κτίσαν-
 τι δοῦλος γενόμενος τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς («παρασυνεβλήθη
 20 τοῖς κτήγεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς»)· νῦν μὲν ὡς
 ἵππος θηλυμανῆς χρεμετίζων ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον
 αὐτοῦ· νῦν δὲ ὡς λύκος ἄρπαξ ἐφεδρεύων τοῖς ἀλλοτρίοις· ἄλλοτε
 δὲ διὰ τοῦ πρὸς τὸν ἀδελφὸν δόλου τῆ πανουργία τῆς ἀλώπε-
 κος εἰκαζόμενος. Ὑπερβολὴ δὲ τῆς ἀνοίας καὶ τῆς κτηνώδους
 25 ἀλογίας τῷ ὄντι μῆτε τῆς ἐξ ἀρχῆς ἑαυτοῦ κατασκευῆς ἐπαι-
 σθάνεσθαι, δημιουργηθέντα κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος, μῆτε
 τὰς τηλικαύτας ὑπὲρ αὐτοῦ γενομένας οἰκονομίας νοεῖν βούλε-
 σθαι καὶ ἀπ' ἐκείνων γοῦν ἑαυτοῦ γνωρίζειν τὸ τίμιον· ἀλλ' ἄ-

ἀγγέλων⁶³, ἐπειδὴ συνδέεται μὲ χωματίνον σῶμα. Τὸν ἄνθρωπον λοιπὸν τὸν ἔπλασεν ἀπὸ τὴν γῆν⁶⁴, «καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα»⁶⁵. Ἡ δύναμις ὁμως τοῦ νὰ σκέπτεται καὶ νὰ κατανοῇ κανεὶς τὸν κτίστην καὶ δημιουργὸν του, ὑπάρχει εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Διότι ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον⁶⁶. δηλαδή, ἔθεσε μέσα εἰς τὸν ἄνθρωπον ἓνα μέρος τῆς ἰδικῆς του χάριτος, ὥστε τὸ ὅμοιον νὰ γνωρίζῃ καλὰ τὸ ὅμοιον. Ἄλλ’ ὁμως ἐνῶ εὐρίσκετο εἰς τόσον μεγάλην τιμὴν, ἐπειδὴ ἔδημιουργήθη κατ’ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος, τιμημένος περισσότερον ἀπὸ τὸν οὐρανόν, περισσότερον ἀπὸ τὸν ἥλιον, περισσότερον ἀπὸ τοὺς χοροὺς τῶν ἀστέρων (διότι ποῖος ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς λέγεται εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου; ποῖαν εἰκόνα τοῦ κτίστου διατηρεῖ ὁ ἥλιος; τί ἡ σελήνη; τί οἱ ὑπόλοιποι ἀστέρες; εἶνε ἄψυχα καὶ ὑλικά, ἔχουν διαφανῆ μόνον τὰ σώματα, μέσα εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει νοῦς, οὔτε ἐλεύθεραι κινήσεις, οὔτε ἐλευθερία αὐτεξουσιότητος· ἀλλὰ εἶνε ὑπόδουλα εἰς τὴν ἀνάγκην πού τὰ ἀπειλεῖ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποῖαν στρέφονται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πάντοτε περὶ τὸν ἑαυτὸν των). ἐνῶ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος τιμᾶται περισσότερον ἀπὸ αὐτά, δὲν τὸ ἀντελήφθη, ἀλλὰ ἀφοῦ ἔπαυσε νὰ ἀκολουθῇ τὸν Θεὸν καὶ ὁμοιάσῃ τὸν κτίστην, ἔγινε δοῦλος τῶν παθῶν τῆς σαρκός, «παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς»· ἄλλοτε ὡς ἵππος θηλυμανῆς χλιμιντρίζων πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον⁶⁷· ἄλλοτε ὡς ἀρπακτικὸς λύκος πού στήνει ἐνέδραν εἰς τὰ ξένα πράγματα⁶⁸· ἄλλοτε δὲ παρομοιαζόμενος μὲ τὴν πονηρίαν τῆς ἀλεπούς ἐξ αἰτίας τῆς δολιότητος πρὸς τὸν ἀδελφόν⁶⁹. Εἶνε πράγματι ὑπερβολικὴ τρέλλα καὶ κτηνώδης παραλογισμὸς νὰ μὴν αἰσθάνεται τὴν πρώτην του δημιουργίαν, ὅτι δηλαδή ἔδημιουργήθη κατ’ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος, οὔτε νὰ θέλῃ νὰ κατανοήσῃ τὰ τόσον μεγάλα σχέδια πού ἔγιναν χάριν αὐτοῦ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα νὰ γνωρίσῃ τὸ πολῦτιμον τοῦ ἑαυτοῦ του· ἀλλὰ ξεχνᾷ ὅτι ἐφόρεσε τὴν

66. Γέν. 2, 7. 67. Ἰερ. 5, 8.

68. Ἰεζ. 22, 27. 69. Ἰεζ. 13, 4· Λουκ. 13, 32.

μνημονεῖν ὅτι ἀποβαλὼν τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, ἀνέλαβε τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ. Καὶ ἵνα μὴ ἐναπομείνη τῇ ἁμαρτία, δι' αὐτὸν «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν», καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἑαυτὸν ἐταπεινώσεν, ὥστε γενέσθαι «ὑπῆκοος 5 μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ». Εἰ μὴ τῆς πρώτης σεαυτοῦ γενέσεως μέμνησαι, ἐκ τῆς καταβληθείσης ὑπὲρ σοῦ τιμῆς λάβε τοῦ ἀξιώματος ἔννοιαν ἀπόβλεψόν σου πρὸς τὸ ἀντάλλαγμα, καὶ γινῶθι σεαυτοῦ τὴν ἀξίαν. Τῷ πολυτιμῆτι αἵματι τοῦ Χρισμοῦ ἠγοράσθης· μὴ γίνου δοῦλος τῆς ἁμαρτίας.

10 Σύνες σεαυτοῦ τῆς τιμῆς, ἵνα μὴ παρεικασθῆς τοῖς ἀνοήτοις κτήγεσι. «Ἄβτη ἡ ὁδὸς αὐτῶν, σκάνδαλον αὐτοῖς». Ὁ οἰκονομῶν τὰ ἡμέτερα Θεὸς ἐμποδίζει ἡμῖν διὰ τῆς κακίας βαδίζουσι, προσκόμματα ἡμῖν καὶ κωλύματα τιθεῖς, ἵνα ἀποστάντες τῆς κατὰ ἀλογίαν ζωῆς μετὰ ταῦτα ἐν τῷ στόματι ἡμῶν

15 εὐδοκήσωμεν, καρδίᾳ μὲν πιστευσάντων εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογησάντων εἰς σωτηρίαν. Ἐδίωκε Παῦλος, ἐπόρθει τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἐνήκεν αὐτοῦ τὸν δρόμον τὸν ἐπὶ τὴν πονηρίαν· μετὰ ταῦτα ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ εὐδόκησε καταγγέλλων ἐν ταῖς συναγωγαῖς, «ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός».

20 9. «Ὡς πρόβατα ἐν ἄδη ἔθετο, θάνατος ποιμανεῖ αὐτούς». Τοὺς δὲ κτηνώδεις καὶ παρασυμβληθέντας τοῖς κτήγεσι τοῖς ἀνοήτοις, ὡς πρόβατα οὔτε σύνεσιν ἔχοντα οὔτε τὴν πρὸς τὸ ἀμύνασθαι δύναμιν, ὁ διαρπάζων εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, ἐχθρὸς ὢν, ἤδη κατέβαλεν εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ δχύρωμα, καὶ παρέδωκε

25 τῷ θανάτῳ ποιμαίνειν. Ἐποίμαине γὰρ ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι τῆς κατὰ Μωϋσέα πολιτείας, ἕως οὗ ἦλθεν ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν, ὁ θεὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων, καὶ οὕτως

εἰκόνα τοῦ χοῖκοῦ, ἀφοῦ ἔχασε τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου⁷⁰. Καὶ διὰ νὰ μὴ παραμείνη εἰς τὴν ἁμαρτίαν, χάριν αὐτοῦ «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν»⁷¹, καὶ τόσοσιν πολὺν ἑταπεινώσῃ τὸν ἑαυτὸν του, ὥστε νὰ γίνῃ «ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ»⁷². Ἐὰν δὲν ἐνθυμῆσαι τὴν πρώτην σου δημιουργίαν, κατανόησε τὴν ἀξίαν σου ἀπὸ τὴν τιμὴν ποὺ ἐπληρώθη πρὸς χάριν σου· ἀναλογίσου τὸ ἀντάλλαγμα, καὶ γνώρισε τὴν ἀξίαν σου. Μὲ τὸ πολυτίμητον αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἡγοράσθη· μὴ γίνεσαι δοῦλος τῆς ἁμαρτίας. Κατανόησε τὴν τιμὴν τοῦ ἑαυτοῦ σου, διὰ νὰ μὴ παρομοιασθῆς μὲ τὰ ἀνόητα κτήνη. «Αὕτη ἡ ὁδὸς αὐτῶν, σκάνδαλον αὐτοῖς». Ὁ Θεὸς ποὺ κυβερνᾷ τὰ ἰδικὰ μας μᾶς ἐμποδίζει, ὅταν βαδίζομεν τὴν ὁδὸν τῆς κακίας, βάζοντας προσκόμματα καὶ ἐμπόδια, διὰ νὰ ἀπομακρυνθοῦμεν ἀπὸ τὴν παράλογον ζωὴν καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἐκφράσωμεν τὴν εὐαρέσκεϊαν μὲ τὸ στόμα μας, ἡμεῖς ποὺ ἐπιστεῦσαμεν μὲ τὴν καρδίαν διὰ νὰ δικαιωθοῦμεν καὶ ὡμολογήσαμεν μὲ τὸ στόμα διὰ νὰ σωθοῦμεν⁷³. Ἐδίωκεν ὁ Παῦλος, ἐλεηλατοῦσε τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἐνέπνεε τὸν δρόμον του τὸν πονηρόν⁷⁴· μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὁμῶς ἐξέφρασε τὴν εὐαρέσκεϊάν του κηρύττων εἰς τὰς συναγωγὰς, «ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός»⁷⁵.

9. «Ὡς πρόβατα ἐν ἄδη ἔθετο⁷⁶, θάνατος ποιμανεῖ αὐτούς». Τοὺς κτηνώδεις καὶ ἐξομοιωθέντας πρὸς τὰ ἀνόητα κτήνη, ὡσάν πρόβατα ποὺ δὲν ἔχουν σύνεσιν, οὔτε δύναμιν διὰ νὰ ἀμυνθοῦν, ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἀρπάζει διὰ νὰ τὰ αἰχμαλωτίσῃ, ἐπειδὴ εἶνε ἐχθρός, τὰ ἔρριψεν ἤδη εἰς τὸ ἰδικόν του φρούριον, καὶ τὰ παρέδωκεν εἰς τὸν θάνατον διὰ νὰ τὰ ποιμαίνῃ. Καὶ ὁ θάνατος ἐποίμαινε ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου⁷⁷, ἕως ὅτου ἦλθεν ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν, ὁ ὁποῖος θυσιάζει τὴν ζωὴν του ὑπὲρ τῶν προβάτων⁷⁸, καὶ ἔτσι ἀφοῦ τοὺς ἀνέ-

73. Ρωμ. 10, 10.

74. Πράξ. 8, 3.

75. Πράξ. 17, 3.

76. Οἱ-Ο' ἔχουν «ἔθεντο» ἀντὶ «ἔθετο».

77. Ρωμ. 5, 14.

78. Ἰωάν. 10, 11.

εαυτῷ συναναστήσας καὶ ἐξαγαγῶν ἐκ τῆς φυλακῆς τοῦ ἄδου
 εἰς τὴν τῆς ἀναστάσεως πρωΐαν, παρέδωκε τοῖς εἰσθεῖσι, του-
 τέστι, τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ ἄγγελοις, εἰς τὸ ποιμαίνειν αὐτούς.
 «Καὶ κατακυριεύσουσιν αὐτῶν οἱ εἰσθεῖς τὸ πρωῒ». Ἐκάστῳ
 5 γὰρ τῶν πιστῶν ἐστὶν ἄγγελος παρεξευγμένος, ἄξιος τοῦ βλέ-
 πειν τὸν Πατέρα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Οὗτοι οὖν οἱ εἰσθεῖς κατα-
 κυριεύσουσιν αὐτῶν ἐκ τῆς πικροτάτης δουλείας ἐλευθερωθέν-
 των, καὶ κατακυριεύσουσι τῶν γενομένων ἐν τῇ πρωΐᾳ τουτέ-
 στι, τῶν ὑπελθόντων τὴν ἀνατολὴν τοῦ φωτός. Θεᾶσαι πάντα
 10 τὸν εἰρημὸν τῶν γραφικῶν ῥημάτων. («Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν,
 οὐδὲ συνῆκε παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις»). Ὁ
 διὰ μὲν τὴν κατασκευὴν ἔχων τὸ τίμιον, διὰ δὲ τὴν ἐνοικοῦσαν
 ἐν αὐτῷ ἁμαρτίαν οὐκ αἰσθανόμενος ἑαυτοῦ οὗτος παρασυνε-
 βλήθη τοῖς κτήνεσιν. Εἶτα διὰ τὸ ἀλλοτριῶσαι ἑαυτὸν τοῦ Θεοῦ
 15 λόγου γενόμενον ἄλογον, ὡς πρόβατον ἀποίμαντον, ὁ ἐχθρὸς
 διαρπάσας ἐν τῷ ἄδῃ ἔθετο, καὶ παρέδωκε τῷ θανάτῳ ποιμαί-
 νειν. Διὰ τοῦτο ὁ ἐκεῖθεν ῥυσθεῖς, καὶ τοῦ πονηροῦ ποιμένος
 ἀπαλλαγείς, λέγει τὸ «Κύριος ποιμαίνει με». Καὶ οὐκέτι θά-
 νατος, ἀλλὰ ζωὴ· οὐκέτι πτώσις, ἀλλ' ἀνάστασις· οὐκέτι τὸ
 20 ψεῦδος, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια. «Καὶ ἡ βοήθεια αὐτῶν παλαιωθήσεται
 ἐν τῷ ἄδῃ». Ἦτοι περὶ τοῦ θανάτου λέγει, τοῦ μὴ δυνηθέντος
 μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς βοήθειας ἀντισχέσθαι τῶν ὑπ' αὐτοῦ
 ποιμαινομένων διὰ τὸν καταλύοντα τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ
 θανάτου· ὧν πᾶσα ἡ βοήθεια παλαιὰ καὶ ἀσθενής. Καὶ τότε
 25 ἐξελεγχθήσεται ἡ βοήθεια τῶν ἀνθρώπων τῶν ἡπατημένων τῇ
 διανοίᾳ, τῷ πλούτῳ, καὶ δόξῃ, καὶ δυναστείᾳ μέγα φρονούντων.
 Ἐν τῷ ἄδῃ παλαιωθήσεται ἐλεγχομένης αὐτῶν τῆς ἀσθενείας.
 Ἦ μήποτε ἡ βοήθεια τῶν δικαίων τῶν λυτρωθέντων παρὰ

στησε μαζί με τὸν ἑαυτὸν του καὶ τοὺς ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν φυλακὴν τοῦ ἄδου εἰς τὴν πρωΐαν τῆς ἀναστάσεως, τοὺς παρέδωσεν εἰς τοὺς εὐθεῖς, δηλαδή, εἰς τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, διὰ νὰ τοὺς ποιμαίνουν. «Καὶ κατακυριεύσουσιν αὐτῶν οἱ εὐθεῖς τὸ πρωΐ». Πλησίον κάθε πιστοῦ ὑπάρχει ἄγγελος, ἄξιος νὰ βλέπῃ τὸν οὐράνιον Πατέρα. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ εὐθεῖς θὰ ἐξουσιάσουν αὐτοὺς ποὺ ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τὴν πικροτάτην δουλείαν, καὶ θὰ ἐξουσιάσουν αὐτοὺς ποὺ ἔφθασαν εἰς τὴν πρωΐαν· δηλαδή αὐτοὺς ποὺ τοὺς κατέλαβεν ἡ ἀνατολὴ τοῦ φωτός. Παρατήρησε ὅλην τὴν σειρὰν τῶν γραφικῶν λόγων. «Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν, οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις». Ἐκεῖνος ποὺ ἀπὸ τὴν δημιουργίαν του ἔχει τὴν τιμὴν, ἐξ αἰτίας ὅμως τῆς ἁμαρτίας ποὺ κατοικεῖ εἰς αὐτὸν δὲν συναισθάνεται τὸν ἑαυτὸν του, αὐτὸς ἐξωμοιώθη μετὰ τὰ κτήνη. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἀπεξένωσε τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἔγινεν ἄλογος, καὶ ἀφοῦ τὸν ἄρπαξεν ὁ ἐχθρὸς ὡς πρόβατον ἀδέσποτον τὸν ἔβαλεν εἰς τὸν ἄδην καὶ τὸν παρέδωσεν εἰς τὸν θάνατον διὰ νὰ τὸν ποιμαίνῃ. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνος ποὺ ἐγλύττωσεν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν πονηρὸν ποιμένα, λέγει τὸ «Κύριος ποιμαίνει με»⁷⁹. Καὶ ὄχι πλέον θάνατος, ἀλλὰ ζωὴ· ὄχι πλέον πτώσις, ἀλλὰ ἀνάστασις· ὄχι πλέον ψεῦδος, ἀλλὰ ἀλήθεια. «Καὶ ἡ βοήθεια αὐτῶν παλαιωθήσεται ἐν τῷ ἄδην». Δηλαδή τὸ λέγει περὶ τοῦ θανάτου, ὁ ὁποῖος δὲν ἠδυνήθη μετὰ ὅλην του τὴν βοήθειαν νὰ κρατήσῃ αὐτοὺς ποὺ ἐποιμαίνοντο ὑπ' αὐτοῦ, ἐξ αἰτίας ἐκείνου ποὺ καταλύει τὸν ἐξουσιαστὴν τοῦ θανάτου⁸⁰. αὐτῶν ὅλη ἡ βοήθεια εἶνε παλαιὰ καὶ ἀδύνατος. Καὶ τότε θὰ ἀποδειχθῇ ἀδύνατος ἡ βοήθεια τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἐπλανήθησαν εἰς τὴν σκέψιν, καὶ μεγαλοφρονοῦν διὰ τὸν πλοῦτον, καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν ἐξουσίαν. Θὰ παλαιωθῇ εἰς τὸν ἄδην, ὅταν ἀποδειχθῇ ἡ ἀδυναμία των. Ἡ ἴσως ἡ βοήθεια τῶν δικαίων ποὺ ἐλυτρώθησαν ἀπὸ τὸν Κύριον θὰ παρα-

80. Ἐβρ. 2, 14.

Κυρίου παραταθήσεται ἐν τῷ ἄδῃ. «Ὁὕτω γὰρ ἐκομίσαντο τὰς ἐπαγγελίας, τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεϊττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν» οἱ προειληφότες. «Πλὴν ὁ Θεὸς λυτρῶσεται τὴν ψυχὴν μου ἐκ χειρὸς ἄδου, ὅταν λαμβάνῃ με».

5 Σαφῶς προφητεύει τὴν τοῦ Κυρίου κάθοδον εἰς ἄδου, δε μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτοῦ λυτρῶσεται τοῦ προφήτου τὴν ψυχὴν, ὡς μὴ ἐναπομείναι ἐκεῖ.

10 «Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ». «Μὴ φοβοῦ, φησὶν, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος». Ἀναγκαῖον καὶ τοῦτο τὸ κήρυγμα τοῖς τὴν οἰκουμένην κατοικοῦσι, τοῖς τε γηγενέσι, καὶ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, πλουσίοις τε ὁμοῦ καὶ πένησι. «Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος». Ὅταν ἴδῃς, φησὶν, ἄδικον μὲν πλουτοῦντα, δίκαιον δὲ πενόμενον, μὴ φοβηθῆς κατὰ σεαυτὸν· μὴ πτοη-

15 θῆς τῇ διανοίᾳ, ὡς ἄρα οὐδαμοῦ ἐστὶ πρόνοια Θεοῦ ἐπισκοποῦσα τὰ ἀνθρώπινα· ἢ ἐστὶ μὲν που τάχα ἡ θεία ἐπισκοπή, οὐ μὴν καὶ πρὸς τὸν περιγέιον τόπον φθάνει, ὥστε καὶ τὰ ἡμέτερα ἐφορᾷ. Εἰ γὰρ πρόνοια ἦν, ἐκάστῳ μερίζουσα τὰ οἰκεία, ὥστε

20 πλουτεῖν μὲν τοὺς δικαίους, τοὺς ἐπισταμένους τῷ πλούτῳ χρήσασθαι, πένεσθαι δὲ τοὺς πονηροὺς τοὺς ἔχοντας ὄργανον τῆς οἰκείας πονηρίας τὸν πλοῦτον. Ἐπεὶ οὖν πολλοὶ εἰσιν ἐν τοῖς ἔθνεσι καὶ τοῖς γηγενέσιν οἱ τὰ τοιαῦτα φρονοῦντες, καὶ διὰ τὴν φαινομένην ἀνωμαλίαν τοῦ ἐπιμερισμοῦ τῶν βιοτικῶν πραγμάτων ἀπρονόητον εἶναι τὸν κόσμον ὑπολαμβάνοντες· τού-

25 τοις διαλέγεται ὁ λόγος, καταστέλλων αὐτῶν τὴν ἀπαίδευσιν κίνησιν· οὗς καὶ ἐν προοιμίῳ ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν διδαγμάτων ἐκάλει. Ἦπον καὶ πρὸς μόνον ἰδίως τὸ πρόσωπον τοῦ πένητος ἀποτείνεται λέγων· «Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος». Οὗτοι γὰρ καὶ μάλιστα παραμυθίας δέονται πρὸς τὸ μὴ

30 ὑποπτῆσεν τοὺς ὑπερέχοντας. Οὐδὲν γὰρ, φησὶν, ὄφελος τῷ πλουσίῳ ἀποθνήσκοντι, μὴ δυναμένῳ λαβεῖν τὸν πλοῦτον σὺν

ταθῆ εἰς τὸν ἄδην. Ἐκεῖνοι ποὺ ἐπρόλαβαν καὶ ἀπέθαναν δὲν «έκομίσαντο τὰς ἐπαγγελίας, τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρείττον τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι»⁸¹. «Πλὴν ὁ Θεὸς λυτρῶσεται τὴν ψυχὴν μου ἐκ χειρὸς ἕδου, ὅταν λαμβάνῃ με». Ὁλοφάνερα προφητεύει τὴν κάθοδον τοῦ Κυρίου εἰς τὸν ἄδην, ὁ ὁποῖος θὰ ἐλευθερώσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ προφήτου μαζί μὲ τῶν ἄλλων, διὰ νὰ μὴ παραμείνῃ ἐκεῖ.

10. «Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν πληθυνθῆ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ». Μὴ φοβᾶσαι, λέγει, ὅταν πλουτήσῃ κάποιος ἄνθρωπος. Εἶνε ἀναγκαῖον αὐτὸ τὸ κήρυγμα δι' ἐκείνους ποὺ κατοικοῦν τὴν οἰκουμένην, διὰ τοὺς γηγενεῖς, καὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, διὰ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς πτωχοὺς μαζί. «Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος». Ὅταν ἴδῃς, λέγει, κάποιον ἄδικον νὰ εἶνε πλούσιος, καὶ κάποιον δίκαιον νὰ εἶνε πτωχός, μὴ φοβηθῆ ὁ ἑαυτὸς σου· μὴ τρομάξῃ ἡ σκέψις σου, ὅτι δὲν ὑπάρχει πουθενὰ πρόνοια Θεοῦ ποὺ νὰ ἐπιβλέπῃ τὰ ἀνθρώπινα· ἢ ἴσως μὲν ὑπάρχει κάπου ἡ θεία πρόνοια, δὲν φθάνει ὁμοῦς εἰς τὸν ἐπίγειον τόπον, ὥστε νὰ ἐπιβλέπῃ καὶ τὰ ἰδικά μας. Διότι ἐὰν ἦταν πρόνοια, ποὺ νὰ μοιράζῃ εἰς τὸν καθένα τὰ ἰδικά του, τότε οἱ δίκαιοι θὰ ἦσαν πλούσιοι, οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν νὰ χρησιμοποιοῦν καλῶς τὸν πλοῦτον, οἱ δὲ πονηροὶ θὰ ἦσαν πτωχοὶ οἱ ὁποῖοι εἶχον τὸν πλοῦτον ὡς ὄργανον τῆς κακίας των. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπάρχουν πολλοὶ ἀνάμεσα εἰς τὰ ἔθνη καὶ τοὺς γηγενεῖς, οἱ ὁποῖοι πιστεύουν αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ ἐξ αἰτίας τῆς φαινομενικῆς ἀνωμαλίας τοῦ μοιρασμοῦ τῶν βιοτικῶν πραγμάτων, θεωροῦν ὅτι ὁ κόσμος εἶνε χωρὶς πρόνοιαν· πρὸς αὐτοὺς ὁμιλεῖ ὁ λόγος διὰ νὰ καταπραῦνῃ τὴν κίνησιν τῆς ἀμαθείας· τοὺς ὁποῖους καὶ ἐκάλεσεν εἰς τὴν ἀρχὴν διὰ νὰ ἀκούσουν τὴν διδασκαλίαν. Ἴσως δὲ ἀπευθύνεται ἰδιαιτέρως εἰς μόνον τὸ πρόσωπον τοῦ πτωχοῦ λέγων· «Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος». Αὐτοὶ πρὸ πάντων ἔχουν ἀνάγκην παρηγορίας, διὰ νὰ μὴ τρομάξουν τοὺς ἀνωτέρους των. Δὲν ὑπάρχει καμία ὠφέλεια εἰς τὸν πλούσιον ποὺ πεθαίνει, ἐφ' ὅσον δὲν δύναται νὰ πάρῃ

ἑαυτῶ· ὅς γε τοσοῦτον ἀπὸ τῆς ἀπολαύσεως ἐκέρδαινε μόνον,
 ὅσον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ παρὰ τῶν κολάκων μα-
 καρισθῆναι. Ἐν δὲ τῷ ἀποθνήσκειν, οὐ λήφεται, φησί, πᾶσαν
 ταύτην τὴν περιβολήν· μόλις ἔνδυμα λήφεται καλύπτον αὐτοῦ
 5 τὰ ἄσχήμονα· καὶ τοῦτο, ἐὰν δόξη τῶν οἰκετῶν τοῖς περιστέλ-
 λουσιν. Ἀγαπητὸν αὐτῷ γῆς ὀλίγης λαχεῖν· καὶ ταύτης δι'
 οἴκτον διδομένης αὐτῷ παρὰ τῶν κηδευόντων, οἵτινες αὐτῷ
 παρέχονται ταῦτα, αἰδοῖ τῆς κοινῆς καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως,
 οὐκ αὐτῷ χαριζόμενοι, ἀλλὰ τιμῶντες τὴν ἀνθρωπότητα. Μὴ
 10 μικροψύχει οὖν περὶ τὰ παρόντα, ἀλλὰ ἀνάμενε τὴν μακαρίαν
 ἐκείνην ζωὴν καὶ ἀπέραντον. Ὅψει γὰρ τότε, ὅτι πρὸς καλοῦ
 γίνεται τῷ δικαίῳ ἢ πενία καὶ ἢ ἀδοξία καὶ ἢ στέρησις τῆς
 τροφῆς. Καὶ μὴ ταραχθῆς νῦν ἐπὶ τοῖς νομιζομένοις ἀγαθοῖς,
 ὡς ἀδίκως μεριζομένοις. Ἀκούσῃ γὰρ πῶς τῷ μὲν πλουσίῳ
 15 λεχθήσεται· («Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου»)· τῷ δὲ
 πένητι, ὅτι ἀπέχει τὰ κακὰ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. Διόπερ ἀκολού-
 θως ὁ μὲν παρακαλεῖται, ὁ δὲ ὀδυνᾶται. («Ἐξομολογήσεταιί σοι,
 ὅταν ἀγαθύνῃς αὐτῷ»). Περὶ τοῦ χοϊκοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀγαθὰ
 νομίζοντος εἶναι μόνα τὰ τοῦ βίου τούτου προτερήματα, πλου-
 20 τον, καὶ ὑγίειαν, καὶ δυναστείαν, περὶ τούτου φησὶν, ὅτι ἐξο-
 μολογήσεται τῷ Θεῷ, ὅταν ἀγαθύνῃται· ἐν δὲ τοῖς περιστατι-
 κοῖς πᾶσαν ἀφίησι δυσφημίαν. Καταλιπὼν γὰρ τὸν πένητα,
 πρὸς τὸν Θεὸν ἤδη ποιεῖται τὸν λόγον· ἐν κατηγορίᾳ τῇ τοῦ
 πλούτου παραλαμβάνων καὶ τὸ ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μόνη εὐχαριστεῖν
 25 τῷ Θεῷ, σκυθρωποτέρων δὲ τινων περιστάσεων, μηκέτι τὸν
 αὐτὸν διαμένειν. Τοιοῦτον γὰρ ἐστὶ καὶ τὸ τοῦ διαβόλου εἰς
 κατηγορίαν προσφερόμενον τῷ Ἰώβ, ὅτι «οὐ δωρεὰν σέβεται
 Ἰώβ τὸν Κύριον», ἀλλὰ μισθὸν ἔχει τῆς εὐσεβείας τὸν πλοῦτον·

μαζί του τὸν πλοῦτον· αὐτὸς βεβαίως τόσον μόνον ἐκέρδη-
 σεν ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν, ὅσον νὰ μακαρισθῆ ἡ ψυχὴ του εἰς
 τὴν ζωὴν αὐτὴν ἀπὸ τοὺς κόλακας. Ὅταν δὲ ἀποθάνῃ, δὲν
 θὰ πάρῃ, λέγει, ὄλα αὐτὰ πού τὸν περιβάλλουν· μόλις ἓνα ἔν-
 δυμα θὰ ἐνδυθῆ πού θὰ καλύπτῃ τὰ ἄσχημα μέρη του· καὶ αὐτὸ
 ἔαν φανῆ καλὸν εἰς τοὺς σπιτικούς πού θὰ τὸν ἐνδύσουν. Εἶνε
 ἄρκετόν εἰς αὐτὸν νὰ τύχῃ ὀλίγησ γῆς· καὶ αὐτὴ δίδεται εἰς
 αὐτὸν ἀπὸ οἶκτον ἀπὸ ἐκείνους πού τὸν κηδεύουν, οἱ ὅποιοι
 τοῦ παρέχουν αὐτὰ ἀπὸ ἐντροπὴν πρὸς τὴν κοινὴν ἀνθρωπίνην
 φύσιν, ὄχι διότι τοῦ κάνουν χάριν, ἀλλὰ διότι θέλουν νὰ τιμή-
 σουν τὴν ἀνθρωπότητα. Νὰ μὴ δείχνῃς λοιπὸν μικροψυχίαν
 διὰ τὰ παρόντα, ἀλλὰ περιμένε τὴν εὐτυχισμένην καὶ ἀτελεύ-
 τητον ἐκείνην ζωὴν. Τότε θὰ ἴδῃς, ὅτι ἡ πτωχεία καὶ
 ἡ αἰσχύνη καὶ ἡ στέρησις τῆς ἀπολαύσεως γίνονται πρὸς
 ὠφέλειαν τοῦ δικαίου. Καὶ μὴ ταραχθῆς τῶρα δι' αὐτὰ πού
 θεωροῦνται καλὰ, ὅτι διαμοιράζονται μὲ ἀδικίαν. Διότι θὰ
 ἀκούσῃς πῶς εἰς μὲν τὸν πλοῦσιον θὰ λεχθῆ· «Ἀπέλαβες τὰ ἀ-
 γαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου»⁸²· εἰς δὲ τὸν πτωχόν, ὅτι ἀπέλαβε
 τὰ κακὰ εἰς τὴν ζωὴν του. Διὰ τοῦτο κατόπιν ὁ μὲν ἕνας
 παρηγορεῖται, ὁ δὲ ἄλλος ὑποφέρει. «Ἐξομολογήσεται σοι,
 ὅταν ἀγαθῦνης αὐτῶ». Περὶ τοῦ χοϊκοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὅποιος
 θεωρεῖ ὡς μόνον ἀγαθὰ τὰ προσόντα αὐτῆς τῆς ζωῆς, ὁ
 πλοῦτος, ἡ ὑγεία, ἡ ἐξουσία, περὶ αὐτοῦ λέγει, ὅτι θὰ δοξο-
 λογήσῃ τὸν Θεόν, ὅταν θὰ εὐφραίνεται· εἰς τὰς δυσκόλους ὁμως
 περιστάσεις ἀφήνει νὰ ἐξέλθῃ κάθε βλασφημία. Ἄφοῦ λοιπὸν
 ἀφήνει τὸν πτωχόν, ἀποτείνει τὸν λόγον πρὸς τὸν Θεόν· καὶ
 εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ πλοῦτου προσθέτει ἀκόμη μίαν, ὅτι ὁ
 πλοῦσιος εἰς τὴν εὐτυχίαν μόνον εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν, ὅταν δὲ
 συμβοῦν ὠρισμένα δυσάρεστα, δὲν παραμένει πλέον ὁ ἴδιος.
 Τέτοια ἀκριβῶς εἶνε ἡ κατηγορία τὴν ὁποίαν ἀπέδωσεν ὁ διά-
 βολος εἰς τὸν Ἰώβ, ὅτι «οὐ δωρεάν σέβεται Ἰώβ τὸν Κύριον»⁸³,

83. Ἰώβ 1, 9.

καὶ τὰ λοιπά. Διὸ καὶ εἰς ἀπόδειξιν τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς ἐγύν-
μνωσεν αὐτὸν ὁ Θεὸς ὧν εἶχεν, ἵνα διὰ πάντων διαφανῇ τὸ πρὸς
Θεὸν εὐχάριστον τοῦ ἀνθρώπου.

11. «Εἰσελεύση ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ». Οἴμαι λέγειν
5 περὶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὅτι τοσοῦτον ἐπιγινώσκει Θεόν, ὅσον ἡ
τῶν πατέρων αὐτοῦ συνήθεια παραδέδωκε· τῇ δὲ οἰκείᾳ τοῦ
φρονεῖν δυνάμει οὐδὲν πλέον προσκτᾶται, οὐδὲ προστίθῃσιν
ἑαυτῷ εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν. Τοσοῦτον οὖν, φησί,
παραγίνῃ σὺ, ὁ Θεός, καὶ τοσαύτη ἐστὶν ἐν αὐτῷ ἡ περὶ σοῦ ἐν-
10 νοια, ὅση ἐν τῇ γενεᾷ τῶν πατέρων αὐτοῦ ὑπῆρχε. Καὶ ἐνταῦθα
τὸ ἄργον πολὺ τῆς διανοίας καὶ ὄλον γήινον καὶ φιλόσαρκον τοῦ
ἐν πλούτῳ καὶ τρυφῇ κυλιομένου παρίστησιν, καὶ τοῦ ὑπὲρ τῶν
βιοτικῶν μεριμνῶν καταπεπνιγμένον τὸν νοῦν ἔχοντος. Διὰ
τοῦτο «ἕως αἰῶνος οὐκ ὄψεται φῶς». Οἱ γὰρ τυφλοῖς διδασκάλοις
15 τὴν ὁδηγίαν ἑαυτῶν ἐπιτρέψαντες ἐστέρησαν ἑαυτοὺς τῆς τοῦ
φωτὸς ἀπολαύσεως. Ἔχει δὲ καὶ τινα τοιοῦτον νοῦν τὸ «εἰσ-
ελεύση ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ». Τουτέστι, τοὺς ἐν πονηρῷ
βίῳ καὶ δόγμασι πατέροις μὲν, ἀλλοτρίως δὲ ἔχουσι πρὸς τὴν
εὐσέβειαν, καταληφθέντας, οὐκ αὐτοὺς ἐκδικεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ
20 τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν μοχθηρῶν διδασκάλων ἐπιζητεῖς. Καὶ τοῦτό
ἐστὶ τὸ λεγόμενον· «Εἰσελεύση ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ».
Οὐ γὰρ μόνον ὁ πονηρὰς ἔχων περὶ Θεοῦ ἐννοίας ὑπαίτιος,
ἀλλὰ καὶ ὁ τούτων πρὸς τὴν ἀπώλειαν ταύτην καθηγησάμενος.
Τοιοῦτοι δὲ οἱ καὶ τὴν προγόνων κακίαν διαδεξάμενοι, καὶ δυσέκ-
25 νιπτον ἔχοντες διὰ τὸ χρονίῳ ἔθει βεβαιωθῆναι. («Ἔως αἰῶνος
οὐκ ὄψεται φῶς»). Πέμπονται γὰρ «εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον,
ἐκεῖ ἐστὶ ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων»· καὶ τοῦτο
κατὰ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ ὑπομένουσιν, ἐπειδὴ ἐν τῷ

ἀλλὰ λαμβάνει μισθὸν διὰ τὴν εὐσέβειάν του τὸν πλοῦτον· καὶ τὰ ὑπόλοιπα. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς διὰ ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ἀφήρεσεν ὅσα εἶχε, διὰ νὰ φανερωθῇ δι' ὄλων ἡ εὐχαριστία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν.

11. «Εἰσελεύση ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ». Νομίζω ὅτι ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὅτι δηλαδὴ τόσον γνωρίζει τὸν Θεόν, ὅσον τοῦ παρέδωσεν ἡ συνήθεια τῶν πατέρων του· μετὰ τὴν ἰδικὴν του δὲ διανοητικὴν δύναμιν δὲν ἀποκτᾷ τίποτε περισσώτερον, οὔτε προσθέτει εἰς τὸν ἑαυτὸν του κάτι διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πλήρη γνῶσιν τῆς ἀληθείας. Τόσον λοιπὸν, λέγει, ἔρχεσαι σὺ ὁ Θεὸς εἰς τὸν νοῦν του καὶ τόση εἶνε ἡ γνῶσις περὶ σοῦ, ὅση ἦτο καὶ εἰς τὴν γενεάν τῶν πατέρων του. Καὶ ἐδῶ παρουσιάζει τὴν μεγάλην ἀδιαφορίαν τοῦ νοῦ καὶ ἐν γένει τὸ γήινον καὶ φιλόσαρκον ἐνδιαφέρον ἐκείνου ποῦ κυλίνεται εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ ἔχει τὸν νοῦν του πνιγμένον ἐξ αἰτίας τῶν βιοτικῶν μεριμνῶν. Διὰ τοῦτο «ἕως αἰῶνος οὐκ ὄψεται φῶς». Ἐκεῖνοι ποῦ ἐπέτρεψαν νὰ τοὺς ὀδηγοῦν τυφλοὶ διδάσκαλοι, ἐστέρησαν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ φωτός. Ἐχει δὲ καὶ ἓνα τέτοιο νόημα τὸ «εἰσελεύση ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ». Δηλαδή, δὲν ἐκδικεῖσαι μόνον αὐτοὺς ποῦ ζοῦν ἁμαρτωλὴν ζωὴν καὶ ἐκυριεύθησαν ἀπὸ πατροπαραδότους δοξασίας, ξένας ὁμως πρὸς τὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ ἐπιζητεῖς καὶ τοὺς διδασκάλους τῶν πονηρῶν διδασκαλιῶν. Καὶ αὐτὸ τὸ νόημα ἔχει ὁ λόγος· «Εἰσελεύση ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ». Δὲν εἶνε κατηγορούμενος μόνον ἐκεῖνος ποῦ ἔχει πονηρὰς ιδέας περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ποῦ εἶνε ἀρχηγὸς αὐτῶν καὶ ὀδηγεῖ εἰς αὐτὴν τὴν καταστροφὴν. Τέτοιοι εἶνε ἐκεῖνοι ποῦ εἶνε διάδοχοι τῆς κακίας τῶν προγόνων, καὶ δυσκόλως ἐξαλείφεται, ἐπειδὴ ἐσταθεροποιήθη μετὰ τὴν μακροχρόνιον συνήθειαν. «Ἐως αἰῶνος οὐκ ὄψεται φῶς». Διότι στέλλονται «εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων»⁸⁴· καὶ αὐτὸ τὸ δέχονται ἀπὸ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν ἐμισοῦσαν τὸ φῶς μετὰ τὸ νὰ

βίω τούτω διὰ τοῦ τὰ φαῦλα πράσσειν ἐμίσουν τὸ φῶς. «Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήγεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς». Σχετλιαστικὴ ἢ φωνή. Ἄνθρωπος, ὁ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἐλαττωθεὶς, περὶ οὗ καὶ 5 ὁ Σολομών φησι· «Μέγα ἄνθρωπος, καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων»· οὗτος διὰ τὸ μὴ αἰσθανθῆναι τοῦ οἰκείου ἀξιώματος, ἀλλ' ὑποκίψαι τοῖς πάθεσι τῆς σαρκός, «παρασυνεβλήθη τοῖς κτήγεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς».

ἐκτελοῦν πονηρὰ ἔργα. «Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν, οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς». Παραπονιάρικη ἡ φωνή. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος εἶνε ὀλίγον κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, περὶ τοῦ ὁποῖου καὶ ὁ Σολομών λέγει· «Μέγα ἄνθρωπος, καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων»⁸⁵. αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ δὲν ἀντελήφθη τὴν ἀξίαν του, ἀλλὰ ὑπέκυψεν εἰς τὰ πάθη τῆς σαρκός, «παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς».

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΘ' ΨΑΛΜΟΝ

1. Πρὸς τὸ πρόθυμον ἀφορῶντα τῆς ὑμετέρας ἀκοῆς καὶ τὸ τῆς ἔμαντοῦ δυνάμεως ἀσθενὲς ὑπῆλθέ μέ τις εἰκὼν παιδίου νεανικωτέρου λοιπόν, οὕτω μέντοι ἀπογεγαλακτισμένον, διόχλουτος δὲ τὴν μητροῦαν θηλὴν ὑπ' ἀρρωστίας κατεψυγμένην·
 5 ᾧ κἂν αἰσθάνηται ἡ μήτηρ ξηρὰς ἔχουσα τὰς πηγὰς τοῦ γάλακτος, ἔλκομένη καὶ σπαρασσομένη παρ' αὐτοῦ τὸν μαζὸν ἐπιδίδωσιν· οὐχ ἵνα θρέψῃ τὸ νήπιον, ἀλλ' ἵνα παύσῃ κλαιθμυριζόμενον. Καὶ τοίνυν εἰ καὶ τὰ ἡμέτερα κατεξηριμμένα τῇ μακροῦ ταύτῃ καὶ ποικίλῃ τοῦ σώματος ἀρρωστία, ὁμως πρό-
 10 κείται ὑμῖν, οὐκ ἀπόλαυσιν ἀξιόλογον, ἀλλὰ πληροφορίαν τινὰ παρεχόμενα, διότι τῆς ἀγάπης ὑμῶν τὸ ὑπερβάλλον ἀρκεῖται καὶ μόνη τῇ φωνῇ τὸν ἔφ' ἡμῖν πόθον καταπραῖνει. Προσειρήσθω τοίνυν ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, καὶ διδασκέσθω λέγειν ὅπερ ἀρτίως ἐλέγομεν· «Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως, καὶ
 15 ματαία σωτηρία ἀνθρώπου». Ὡστε τάχα οὐδὲ τὸ προφασίζεσθαι ἀρρωστίαν ἡμῖν ἢ τοῦ ψαλμοῦ διάνοια συγχωρεῖ, εἴτερ ἢ θλίψις βοηθείας πρόξενος, ἀλλ' οὐκ ἀσθενείας ἐστὶν ἀφορμὴ. Τοῖς οὖν ἀπωσμένοις διὰ τὰς ἁμαρτίας, εἶτα διὰ φιλανθρωπίαν Θεοῦ πάλιν προσδεχθεῖσιν εὐκαιρον λέγειν· «Ὁ Θεός, ἀπόσω

1. Εἰς τοὺς Ο' ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή· «Εἰς τὸ τέλος· τοῖς ἀλλοιωθησομένοις ἔτι, εἰς στηλογραφίαν τῷ Δαυίδ, εἰς διδασχὴν, ὁπότε ἐνεπύρισε τὴν Μεσοποταμίαν Συρίας καὶ τὴν Συρίαν Σοβά, καὶ ἐπέστρεψεν Ἰωάβ, καὶ ἐπάταξε τὴν φάραγγα τῶν ἁλῶν, δώδεκα χιλιάδας».

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ΄
ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΘ΄ ΨΑΛΜΟΝ΄

1. Ἀποβλέποντας ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν προθυμίαν σας διὰ νὰ μὲ ἀκούσετε, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἑξασθένεισιν τῆς δυνάμεώς μου, μοῦ ἤλθεν εἰς τὴν σκέψιν κάποια εἰκὼν παιδίου ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένου, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν ἀποκοπῆ ἀκόμη ἀπὸ τὸ γάλα καὶ ἐνοχλοῦσε τὴν θηλὴν τῆς μητρός του ποῦ ἦτο ἤδη ξηρὰ λόγῳ ἀσθενείας· εἰς τὸ ὁποῖον, κι ἂν ἀκόμη καταλαβαίνοι ἡ μητέρα ὅτι ἔχει ξηρὰς τὰς πηγὰς τοῦ γάλακτος, ἐπειδὴ σύρεται καὶ σπαράσσεται ἀπὸ αὐτὸ, τοῦ προσφέρει τὸν μαστόν· ὄχι διὰ νὰ θρέψῃ τὸ νήπιον, ἀλλὰ διὰ νὰ σταματήσῃ τὰ κλάματα. Ἔτσι λοιπόν, ἂν καὶ τὰ ἰδικὰ μας εἶνε τελείως κατάξερα ἀπὸ τὴν πολυχρόνιον αὐτὴν καὶ πολύμορφον ἀσθένειαν τοῦ σώματος, ὅμως παρουσιασθήκαμεν ἐμπρὸς σας, ὄχι διὰ νὰ σᾶς προσφέρωμεν κάποιαν ἀξιόλογον ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ κάποιαν πληροφορίαν, διότι ἡ ὑπερβολικὴ σας ἀγάπη ἀρκεῖται καὶ μὲ μόνην τὴν φωνὴν μας νὰ καθησυχάσῃ τὴν ἐπιθυμίαν σας δι' ἡμᾶς. Ἄς μνημονεύῃ λοιπόν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ καὶ ἄς μάθῃ νὰ λέγῃ αὐτὸ ποῦ πρὸ ὀλίγου ἐλέγομεν· «Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως, καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου»². Ὡστε ἴσως τὸ νόημα τοῦ ψαλμοῦ δὲν ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς οὔτε πρόφασιν ἀσθενείας, ἀφοῦ εἶνε βέβαιον ὅτι ἡ θλίψις εἶνε πρόξενος βοηθείας καὶ ὄχι ἀφορμὴ ἀσθενείας. Εἰς ὅσους λοιπόν ἀπεμακρύνθησαν ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἔγιναν πάλιν δεκτοὶ ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ εἶνε ἡ κατάλληλος εὐκαιρία νὰ λέγουν·

2. Ψαλ. 59, 13.

ἡμᾶς, καὶ καθεῖλες ἡμᾶς· ὠργίσθης, καὶ ὤκτειρήσας ἡμᾶς). Μᾶλλον δέ, ἐπειδὴ εἰς ἀκολουθίαν ὁ λόγος τῆς τοῦ ψαλμοῦ διανοίας ἐνέπεσε, δεῦρο μετρίως ἀφώμεθα αὐτοῦ τῆς ἐξηγήσεως.

2. Ἡ ἱστορία τοῦ προκειμένου ψαλμοῦ, αὐτολεξεῖ μὲν, 5 κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν, οὐδέπω καὶ νῦν εἴρηται που κειμένη τῶν θεοπνεύστων ἱστοριῶν. Τὰ μέντοι ἰσοδυναμοῦντα αὐτῇ τοῖς φιλοπόνως ἐρευνῶσιν ἐν τῇ δευτέρᾳ βίβλῳ τῶν Βασιλειῶν εὑρεθήσεται, ἐν ἣ γέγραπται. «Καὶ ἐπάταξε Δαβὶδ τὸν Ἀδραζᾶρ υἱὸν Ῥαᾶβ, βασιλέα Σωβᾶ, πορευομένου αὐτοῦ ἐπιστῆσαι τὴν 10 χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ποταμὸν Εὐφράτην. Καὶ προκατελάβετο Δαβὶδ τῶν αὐτοῦ χίλια ἄρματα, καὶ ἑπτὰ χιλιάδας ἰππέων, καὶ εἴκοσι χιλιάδας ἀνδρῶν πεζῶν. Καὶ παρέλυσεν Δαβὶδ πάντα τὰ ἄρματα, καὶ ὑπελείπετο ἐξ αὐτῶν ἑκατὸν ἄρματα». Καὶ μετὰ βραχέα λέγει «Καὶ ἐβασίλευσε Δαβὶδ ἐπὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἦν Δαβὶδ 15 ποιῶν κρῖμα καὶ δικαιοσύνην, καὶ Ἰωᾶβ υἱὸς Σαρουίας ἐπὶ τῆς στρατιᾶς». Καὶ μετ' ὀλίγα· «Καὶ ἀπέστειλαν οἱ υἱοὶ Ἀμμών, καὶ ἐμισθώσαντο τὴν Συρίαν Ῥοῶβ, καὶ τὴν Συρίαν Σωβᾶ εἴκοσι χιλιάδας ἀνδρῶν· καὶ εἶδεν Ἰωᾶβ, ὅτι ἐγενήθη πρὸς αὐτὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ πολέμου, καὶ ἐπέλεξεν ἐκ πάντων τῶν 20 υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ παρετάξαντο ἐξεναντίας Συρίας. Καὶ εἶδον οἱ δοῦλοι Ἀδραζᾶρ, ὅτι ἔπταισαν ἀπέναντι Ἰσραὴλ, καὶ ἠτόμωσαν ἐπὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἐδούλευσαν αὐτοῖς». Ταύτῃ τῇ περικοπῇ τῆς ἱστορίας εὐρίσκομεν τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ψαλμοῦ συμβαίνουσαν· πλὴν γε ὅτι ὁ χρόνος ἐστὶ τῆς στηλογραφίας ταύτης, 25 καθ' ὃν λαμπρότατος ἑαυτοῦ καὶ περιφανέστατος ἦν ἐν τοῖς κατὰ πόλεμον ἀνδραγαθήμασιν ὁ Δαβίδ. Ὡστε ζητήσεως ἄξιον, πῶς ἀπὸ ὀδυρμῶν καὶ θρήνων ἄρχεται, δέον περιχαρῆ εἶναι καὶ εὐθυμον ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν. Ἄλλαι γὰρ ἔορτα-

«Ὁ Θεός, ἀπώσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖλες ἡμᾶς· ὠργίσθης, καὶ ῥκτείρησας ἡμᾶς». Ἡ καλύτερον ἐπειδὴ ὁ λόγος μᾶς ἔφερεν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ νοήματος τοῦ ψαλμοῦ, ἔλα νὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ τὸν ἐξηγήσωμεν ὅσον δυνάμεθα.

2. Ἡ ἱστορία τοῦ παρόντος ψαλμοῦ, κατὰ λέξιν, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν, ποτὲ μέχρι τώρα δὲν ἔχει εὐρεθῆ νὰ εἶνε γραμμένη εἰς τὰς θεοπνεύστους ἱστορίας. Ὅσα ὁμως ἀντιστοιχοῦν εἰς αὐτὴν θὰ τὰ εὔρουν οἱ φιλόπονοι ἐρευνηταὶ εἰς τὸ δεύτερον βιβλίον τῶν Βασιλειῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει γραφῆ· «Καὶ ἐπάταξε Δαβὶδ τὸν Ἀδραζάρ υἱὸν Ῥαάβ, βασιλέα Σωβᾶ, πορευομένου αὐτοῦ ἐπιστῆσαι τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ποταμὸν Εὐφράτην. Καὶ προκατελάβετο Δαβὶδ τῶν αὐτοῦ χίλια ἄρματα, καὶ ἑπτὰ χιλιάδας ἵππέων, καὶ εἴκοσι χιλιάδας ἀνδρῶν πεζῶν. Καὶ παρέλυσεν Δαβὶδ πάντα τὰ ἄρματα, καὶ ὑπελείπετο ἐξ αὐτῶν ἑκατὸν ἄρματα»³. Καὶ μετὰ ἀπὸ ὀλίγα λέγει· «Καὶ ἐβασίλευσε Δαβὶδ ἐπὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἦν Δαβὶδ ποιῶν κρῖμα καὶ δικαιοσύνην, καὶ Ἰωάβ υἱὸς Σαρουίας ἐπὶ τῆς στρατιᾶς»⁴. Καὶ μετὰ ἀπὸ ὀλίγα· «Καὶ ἀπέστειλαν οἱ υἱοὶ Ἀμμών, καὶ ἐμισθώσαντο τὴν Συρίαν Ῥοώβ, καὶ τὴν Συρίαν Σωβᾶ εἴκοσι χιλιάδας ἀνδρῶν· καὶ εἶδεν Ἰωάβ, ὅτι ἐγενήθη πρὸς αὐτὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ πολέμου, καὶ ἐπέλεξεν ἐκ πάντων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ παρετάξαντο ἐξεναντίας Συρίας. Καὶ εἶδον οἱ δοῦλοι Ἀδραζάρ, ὅτι ἔπταισαν ἀπέναντι Ἰσραὴλ, καὶ ἠύτομόλησαν ἐπὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἐδούλευσαν αὐτοῖς»⁵. Εἰς αὐτὴν τὴν περικοπὴν τῆς ἱστορίας εὐρίσκομεν νὰ συμφωνῆ ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ψαλμοῦ· πλὴν ὁμως ὁ χρόνος εἰς τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται ἡ ἐπιγραφὴ αὐτή, εἶνε ἐκεῖνος κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Δαυὶδ ἦτο εἰς τὴν μεγαλύτεραν δόξαν καὶ αἴγλην διὰ τὰ πολεμικὰ του κατορθώματα. Ὡστε ἀξίζει νὰ ἐξετάσωμεν διατί ἀρχίζει ἀπὸ θρήνους καὶ κλάματα, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ εἶνε χαροῦμενος καὶ εὐθυμος διὰ τὰ κατορθώματά του. Ἄλλαι εἶνε αἱ φωναὶ ἐκείνων

5. Β' Βασ. 10, 8 - 9· 19.

ζόντων φωναί, καὶ ἄλλαι σκυθρωπαζόντων. Ἐπινίκια δέ, ἐορτῆς
 ὑπόθεσις πανδήμου, οὐ στρατιώταις μόνον, ἀλλὰ καὶ γεωργοῖς,
 καὶ ἐμπόροις, καὶ χειροτέχναις, καὶ πᾶσι τοῖς μετέχουσι τῶν
 ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης. Πῶς οὖν ἡ Θεὸς ἀπίσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖ-
 5 λες ἡμᾶς»; Καὶ μὴν προσελάβετο τοὺς νενικηκότας. Πῶς
 δὲ καθεῖλεν οὗς τοσοῦτον ἠϋξῆσε, προσθεῖς αὐτοῖς ὄπλα, καὶ
 ἄρματα, καὶ ἵππους, καὶ ὑπηκόους, καὶ χώραν ὑπόφορον, τὴν
 Ἀραβίαν πᾶσαν, τὴν Φοινίκην, τὴν Μέσην τῶν ποταμῶν; Ἄ-
 ξιον ἐπιστῆσαι, μὴ τινα ἀχαριστίαν ἔχει τὰ ῥήματα. Ὁ γὰρ
 10 ἀνελὼν μὲν πρότερον τὸν Ἀδραζᾶρ βασιλέα Σωβᾶ, λαβὼν δὲ
 παρ' αὐτοῦ χίλια ἄρματα, καὶ ἑπτὰ χιλιάδας ἵππέων, καὶ εἴκοσι
 χιλιάδας πεζῶν, πάλιν δὲ τὸν Συρίας βασιλέα ἐπιβοηθοῦντα
 τῷ ἐπταικότι δουλωσάμενος, καὶ ὑπόφορον καταστήσας, καὶ
 ἐν μᾶ καιροῦ ῥοπῇ εἴκοσι καὶ δύο χιλιάδας αὐτοῦ καταφονεύ-
 15 σας, καὶ τρίτην νίκην τοὺς υἱοὺς Ἀμμὼν νικήσας παραταξαμέ-
 νους παρὰ τὴν θύραν τῆς πόλεως, διὰ Ἰωᾶβ τοῦ ἀρχιστρατή-
 γου, δς διελὼν δίχα τὴν δύναμιν, τοῖς μὲν ἀπὴντα κατὰ πρόσω-
 πον, τοὺς δὲ κατὰ νότον περιελθὼν ἐχειρώσατο· πῶς ἐπὶ τοῖς
 τοιοῦτοις ἀνδραγαθήμασι στιγνὰ οὕτως καὶ κατηφῆ φθέγγε-
 20 ται, λέγων· ἡ Θεός, ἀπίσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖλες ἡμᾶς· ὠρ-
 γίσθης, καὶ ὤκτειρῆσας ἡμᾶς»; Ἄλλ' ὁ μὲν καιρὸς τῆς στηλο-
 γραφίας οὗτος ἦν ὁ τῶν κατορθωμάτων, ἡ δὲ δύναμις τῶν γε-
 γραμμένων εἰς τὸ τέλος ἔχει τὴν ἀναφορὰν· τέλος δὲ λέγει τὸ
 ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἐκβήσεσθαι μέλλον. Διὸ καὶ τοῖς
 25 ἀλλοιωθησομένοις γεγραφθαι φησὶ τὸν ψαλμόν. Ἔστι δὲ ἀπα-
 ξαπλῶς περὶ παντὸς τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων νοῆσαι, ὡς εἰς
 πάντας τῆς ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ διαβαινούσης ὠφελείας. Ἀλλοιού-
 μενοι γὰρ καὶ ἀλλοιωθησόμενοι οἱ μῆτε τὴν τοῦ σώματος ἔξιν
 τὴν αὐτὴν διασφύζοντες, μῆτε ἐπὶ τῆς γνώμης ἀεὶ τῆς αὐτῆς
 30 βεβηκότες, ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα κατὰ τὰς τῶν ἡλικιῶν μεταβολὰς

6. Μέσην ὀνομάζει τὴν Μεσοποταμίαν, ἐπεὶ δὲ κείται μεταξὺ τῶν ποταμῶν Τίγρητος καὶ Εὐφράτου.

πού ἑορτάζουν καὶ ἄλλαι αὐτῶν πού θρηνοῦν. Ἄλλωστε τὰ ἐπινίκια τραγούδια εἶνε ὑπόθεσις χαρᾶς ὄλου τοῦ λαοῦ, ὄχι μόνον εἰς τοὺς στρατιώτας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς γεωργούς, καὶ ἐμπόρους, καὶ χειροτέχνας, καὶ εἰς ὄλους ὅσους συμμετέχουν εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης. Πῶς λοιπόν, «ὁ Θεός, ἀπώσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖλες ἡμᾶς»; Καὶ ὁμως ὁ Θεὸς ἐβοήθησε τοὺς νικητάς. Πῶς ἐγκρέμισεν ἐκείνους πού τοὺς ἐξύψωσε τόσο, ἀφοῦ προσέθεσεν εἰς αὐτοὺς καὶ ὄπλα, καὶ ἄρματα, καὶ ἵππους, καὶ ὑπηκόους, καὶ χώραν φόρου ὑποτελῆ, ὀλόκληρον τὴν Ἀραβίαν, τὴν Φοινίκην, τὴν Μεσοποταμίαν⁶; Ἀξίζει νὰ ἐξετάσωμεν καλά, μήπως τὰ λόγια αὐτὰ κρύπτουν κάποιαν ἀχαριστίαν. Διότι ἐκεῖνος πού ἐφόνευσε πρῶτον τὸν Ἀδραζάρ τὸν βασιλέα Σωβᾶ, καὶ ἔλαβεν ἀπὸ αὐτὸν χίλια ἄρματα, καὶ ἑπτὰ χιλιάδας ἵππεις καὶ εἴκοσι χιλιάδας πεζούς, καὶ πάλιν ὑπεδούλωσε τὸν βασιλέα τῆς Συρίας, ὁ ὁποῖος ἐβοήθησε τὸν πταίστην, καὶ τὸν ἔκανε φόρον ὑποτελῆ, καὶ ἐφόνευσεν εἰς μίαν στιγμὴν τοῦ χρόνου εἴκοσι δύο χιλιάδας, καὶ ἐνίκησε διὰ τρίτην φορὰν τοὺς υἱοὺς Ἀμμών, ὅταν παρετάχθησαν πλησίον τῆς πύλης τῆς πόλεως μὲ τὸν ἀρχιστράτηγον Ἰωᾶβ, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ διεχώρισεν εἰς δύο τὴν δύναμιν, πρὸς ἄλλους ἐπετέθη κατὰ πρόσωπον, τοὺς ἄλλους δὲ τοὺς ἠχμαλώτισεν, ἀφοῦ τοὺς ἐκύκλωσεν ἐκ τῶν ὀπισθεν· πῶς λοιπόν διὰ τέτοια κατορθώματα ὁμιλεῖ μὲ τόσο ἄθυμα καὶ σκυθρωπὰ λόγια, λέγων· «Ὁ Θεός, ἀπώσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖλες ἡμᾶς· ὠργίσθης, καὶ ὤκτειρησας ἡμᾶς»; Ὡστε ὁ χρόνος εἰς τὸν ὁποῖον ἀνεφέρετο ἡ ἐπιγραφὴ ἦτο αὐτὸς τῶν κατορθωμάτων, ἡ δύναμις δὲ τοῦ περιεχομένου ἀναφέρεται εἰς τὸ τέλος· τέλος ἐννοεῖ ἐκεῖνο πού πρόκειται νὰ συμβῆ εἰς τὴν συντέλειαν τῶν αἰώνων. Διὰ τοῦτο, λέγει, ὅτι ἔχει γραφῆ ὁ ψαλμὸς δι' ἐκείνους πού θὰ ἀλλάξουν. Εἶνε δὲ δυνατόν νὰ τὸ ἐννοήσωμεν γενικῶς περὶ ὄλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, διότι ἡ ὠφέλεια πού προέρχεται ἀπὸ τὸν ψαλμὸν διαβαίνει εἰς ὄλους. Ἐκεῖνοι πού ἀλλάσσουν καὶ θὰ ἀλλάξουν εἶνε ἐκεῖνοι πού οὔτε τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν τοῦ σώματος διατηροῦν, οὔτε ἐπὶ τῆς ἰδίας γνώμης βαδίζουν, ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα ἀλλάσσουν

ἄλλοιούμενοι, τὴν δὲ διάνοιαν πρὸς τὰς ποικιλίας τῶν συμπτω-
 μάτων μετατιθέμενοι. Ἄλλοι μὲν γάρ ἐσμεν παῖδες, καὶ ἄλλοι
 ἔφηβοι, καὶ ἀνδρωθέντες ἔτεροι, καὶ ἀπογηράσαντες πάλιν
 παντελῶς ἄλλοιούμεθα. Καὶ ἄλλοι μὲν ἐν ταῖς φαιδρотеραῖς
 5 ἐσμὲν καταστάσει τῶν πραγμάτων ἄλλοι δὲ ἐξ ἄλλων γινόμεθα
 τραχυτέρα συντυχία καιρῶν κεχρημένοι ἄλλοι νοσοῦντες, καὶ
 ἄλλοι εὐπαθοῦντες ἄλλοι ἐν γάμοις, καὶ ἄλλοι ἐν πένθεσιν.
 Ἡ δὲ διὰ τὸ μὴ εἰρηῆσθαι τοῖς ἀλλοιουμένοις, ἀλλά, «τοῖς ἀλλοιω-
 θησομένοις», καὶ τὴν φωνὴν ἐνδειξιν ἔχειν προφητείας, τῷ εἰς
 10 τὸ μέλλον ἐκκεκλίσθαι τὸν χρόνον, ἀκολουθότερον ἐννοεῖν τοὺς
 ἀλλοιωθησομένους τοὺς μέλλοντας, τὴν πρὸς τὰ μάταια τῶν
 πατέρων συνήθειαν ἀφέντας, τῇ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἀκριβεῖα
 κανονίζειν τὴν πολιτείαν. Οὐδ' οἶνον τοῖς τότε Ἰουδαίοις ὁ
 ψαλμὸς γέγραπται, ἀλλ' ἡμῖν τοῖς ἀλλοιωθησομένοις, τοῖς τὴν
 15 πολυθείαν εἰς εὐσέβειαν διαμείβουσι, τὴν περὶ τὰ εἰδῶλα πλά-
 νην εἰς τὴν τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς ἐπίγνωσιν τοῖς ἀντὶ ἡδονῆς
 παρανόμου σωφροσύνην ἐννομον αἰρουμένοις ἀντὶ αὐτῶν καὶ
 χορῶν καὶ μέθης, ψαλμὸν καὶ νηστείαν καὶ προσευχὴν μετα-
 λαμβάνουσι. Ἡμῖν οὖν γεγράφθαι τὸν ψαλμὸν εἰπὼν τις, οὐκ
 20 ἂν ἁμάρτοι τῆς ἀληθείας. Αἰὸ καὶ ἡμέτερά ἐστι τὰ θεῖα λόγια,
 καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, ὡς θεόπεμπτα δῶρα, καθ' ἕκαστον
 σύλλογον ὑπαναγινώσκειται, οἷόν τις τροφή ψυχῶν χορηγουμένη
 διὰ τοῦ Πνεύματος. Ἄλλὰ καὶ εἰς στηλογραφίαν γέγραπται ὁ
 ψαλμὸς· τουτέστι, μὴ πάρεργος ἔστω αὐτοῦ ἢ ἀκρόασις· μηδέ,
 25 ὡσπερ τὰ ἐν τῇ εὐφθάρτῳ ὕλη γραφόμενα ταχὺν λαμβάνει τὸν
 ἀφανισμόν, οὕτως ἐν τῇ σεαυτοῦ διανοίᾳ πρὸς ὀλίγον ἐγχαρά-
 ξας τῇ μνήμῃ, εἶτα συγχωρήσης αὐτὰ συγχυθῆναι καὶ ἀφανι-
 σθῆναι· ἀλλ' ἔχε ἐνεστηλιτευμένα σοῦ τῇ ψυχῇ· τουτέστιν, ἀκί-
 νητα καὶ πάγια εἰς πάντα τὸν χρόνον ἐνιδρυμένα τῇ μνήμῃ.

κατὰ τὰς μεταβολὰς τῶν ἡλικιῶν, τὴν δὲ γνώμην μεταβάλλουν ἀναλόγως πρὸς τὰς διαφόρους περιστάσεις. Διότι διαφορετικοὶ εἴμεθα εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, καὶ διαφορετικοὶ εἰς τὴν ἐφηβικὴν, καὶ διαφορετικοὶ ὅταν γίνωμεν ἄνδρες, καὶ πάλιν ἀλλάσσομεν ἐντελῶς ὅταν γηράσωμεν. Καὶ ἄλλοι εἴμεθα εἰς τὰ εὐτυχηγέγονότα τῆς ζωῆς μας· ἄλλοι δὲ ἀντὶ ἄλλων γινόμεθα, ὅταν δοκιμάζωμεν ἀλλεπαλλήλους σκληρὰς περιστάσεις· ἄλλοι, ὅταν εἴμεθα ἀσθενεῖς, καὶ ἄλλοι ὅταν εἴμεθα ὑγιεῖς· ἄλλοι εἰς τοὺς γάμους, καὶ ἄλλοι εἰς τὰ πένθη. Ἡ, ἐπειδὴ δὲν ἐλέχθη δι' αὐτοὺς ποὺ ἀλλάσσουν, ἀλλά, δι' αὐτοὺς ποὺ θὰ ἀλλάξουν, καὶ ἡ ἐπιγραφή περιέχει ἔνδειξιν προφητείας, ἐπειδὴ ἔχει κλιθῆ ἢ λέξις εἰς μέλλοντα χρόνον, εἶνε ἐπόμενον νὰ ἐννοήσωμεν αὐτοὺς ποὺ πρόκειται νὰ ἀλλάξουν, ἀφοῦ ἀφήσουν τὴν συνήθειαν τῶν πατέρων τους διὰ τὰ μάταια καὶ ρυθμίσουν τὴν ζωὴν των μετὴν ἀκρίβειαν τοῦ Εὐαγγελίου. Δὲν ἔχει γραφῆ λοιπὸν ὁ ψαλμὸς διὰ τοὺς τότε Ἰουδαίους, ἀλλά δι' ἡμᾶς ποὺ θὰ ἀλλάξωμεν, ποὺ μετατρέπομεν τὴν πολυθειᾶν εἰς εὐσέβειαν, τὴν πλάνην τῆς εἰδωλολατρίας εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ πλάστου μας· οἱ ὅποιοι ἀντὶ τῆς παρανόμου ἡδονῆς προτιμῶμεν τὴν σωφροσύνην ποὺ λέγει ὁ νόμος· ἀντὶ αὐλῶν, καὶ χορῶν, καὶ μέθης, δεχόμεθα μετὰ χαρᾶς ψαλμόν, καὶ νηστείαν, καὶ προσευχήν. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος εἶπη ὅτι ὁ ψαλμὸς ἐγράφη δι' ἡμᾶς, δὲν θὰ ξεφύγη ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. Διὰ τοῦτο ἰδικὰ μας εἶνε τὰ θεῖα λόγια, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ διαβάζονται εἰς ἑκάστην συγκέντρωσιν, ὡς θεόσταλτα δῶρα, ὡσὰν κάποια ψυχικὴ τροφή, ἡ ὁποία χορηγεῖται διὰ τοῦ Πνεύματος. Ἀλλὰ ὁ ψαλμὸς ἐγράφη καὶ «εἰς στηλογραφίαν»· δηλαδή, ἡ ἀκρόασις τοῦ ψαλμοῦ νὰ μὴ θεωρῆται δευτερευούσης σημασίας· οὔτε, ὅπως ἐκεῖνα ποὺ γράφονται εἰς εὐκόλως φθειρομένην ὕλην καὶ ἐξαφανίζονται γρήγορα, ἔτσι ἀφοῦ τὰ τυπώσῃς δι' ὀλίγον εἰς τὸν νοῦν σου μετὴν μνήμην, ἔπειτα τὰ ἀφήσῃς νὰ ταραχθοῦν καὶ ἐξαφανισθοῦν· ἀλλὰ νὰ τὰ ἔχῃς χαραγμένα εἰς τὴν ψυχὴν σου ὡσὰν εἰς στήλην· δηλαδή, ἀμετακίνητα καὶ σταθερὰ νὰ παραμένουν εἰς τὴν μνήμην σου καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς

Ἐάν δὲ παρωθῆται ἡμᾶς ὁ Ἰουδαῖος ὡς ἀλλοτρίους τῶν γεγραμμένων, ἐκ τῶν γεγραμμένων αὐτὸν δυσωπήσωμεν· δηλοῦντες τὸ σύμμικτον τῆς κλήσεως· ὅπως τὰ διεστῶτα συνάγει, τὰ μακρὰν συγκαλεῖ, ἕνα ποιεῖ τοὺς πολλοὺς διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. «Ἐμός ἐστι, φησί, Γαλααδ· καὶ ἐμός ἐστι Μαρσσης». Καὶ τὸν Ἐφραῖμ εἶπε, καὶ τὸν Ἰούδαν προσελάβετο· καὶ συνηρίθμησε τὸν Μωάβ. Καὶ τῆς Ἰδουμαίας ἐπιβήσεσθαι ἀπειλεῖ· καὶ πάντων ὁμοῦ τὴν ὑποταγὴν εὐαγγελίζεται. «Ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν».

10 3. «Ὁ Θεὸς οὖν ἀπόσω ἡμᾶς». Τοὺς μακρῶντας ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἁμαρτημάτων ἀπόσω. Τὰ συστήματα τῆς πονηρίας ἡμῶν καθεῖλες, εὐεργετῶν ἡμᾶς διὰ τῆς ἀσθενείας. Ὁργίσθης, ὅτε ἡμεν φύσει τέκνα ὀργῆς, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ. Ὁκτείρησας ἡμᾶς, ὅτε
15 τὸν Μονογενῆ σου προέθου ἰλαστήριον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἵνα ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ τὴν ἀπολύτρωσιν εὐρωμεν. Ἄ οὐκ ἂν ἐγνωρίζαμεν εὐεργετούμενοι, εἰ μὴ («ἐπότισας ἡμᾶς οἶνον κατανύξεως»). Οἶνον λέγει τὸν λόγον τὸν τὴν πεπωρωμένην καρδίαν εἰς συναίσθησιν ἄγοντα. «Ἐδωκας τοῖς φοβουμένοις σε ση-
20 μείωσιν, τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου». Μωϋσῆς μὲν τὰς φλιάς τῶν Ἰσραηλιτῶν τῷ αἵματι τοῦ προβάτου κατεσημίηνατο· σὺ δὲ ἔδωκας ἡμῖν σημείωσιν, αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ ἀμώμου ἀμνοῦ τοῦ σφαγιασθέντος ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου. Καὶ Ἰεζεκιὴλ ἐπὶ τὰ μέτωπα τῶν προσώπων δίδοσθαι λέγει τὸ
25 σημεῖον. «Πορεύεσθε γάρ, φησὶν, ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ κόπτετε· μὴ φεῖσηθε· μηδὲ ἐλεήσητε. Πρεσβύτερον, καὶ νεανίσκον, καὶ νήπιον καὶ παρθένον, καὶ γυναῖκας ἀποκτείνετε εἰς ἐξάλειψιν· ἐπὶ δὲ πάντα, ἐφ' οὓς ἐστι τὸ σημεῖον, μὴ ἐγγίσητε». «Ὁ Θεὸς

σου. Ἐάν δὲ ὁ Ἰουδαῖος μᾶς παραμερίζει ὡς ξένους πρὸς τὰς Γραφάς, μὲ τὰς Γραφάς νὰ τὸν ἀποκρούσωμεν· φανερώνοντες ὅτι ἡ κλήσις εἶνε κοινή· διὰ νὰ συνενώσῃ τὰ χωρισμένα μεταξύ των, νὰ καλέσῃ τοὺς μακρὰν εὐρισκομένους, νὰ κἀνῃ ἓνα τοὺς πολλοὺς διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸν Χριστόν. «Ἐμός ἐστι», λέγει, «Γαλααδ· καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς»⁷. Καὶ τὸν Ἐφραῖμ ἀνέφερε, καὶ τὸν Ἰούδαν τὸν ἐδέχθη· καὶ τὸν Μωάβ τὸν συναρίθμησε. Καὶ ἀπειλεῖ ὅτι θὰ καταπατήσῃ τὴν Ἰδουμαίαν· καὶ εὐαγγελίζεται τὴν ὑποταγὴν ὄλων μαζί· «ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν»⁸.

3. «Ὁ Θεός» λοιπὸν «ἀπώσω ἡμᾶς». Ἀπεμάκρυνες ἐκείνους πού ἀπομακρύνουν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ σὲ ἀναλόγως τῶν ἀμαρτημάτων των. Κατέλυσες τὰς μεθόδους τῆς πονηρίας μας, μὲ τὸ νὰ μᾶς εὐεργετῆς μὲ τὴν ἀδυναμίαν μας. Ὠργίσθης, ὅταν ἐκ φύσεως εἴμεθα παιδιὰ ὀργῆς, καὶ δὲν εἶχαμεν καμμίαν ἐλπίδα καὶ χωρὶς Θεὸν ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου. Μᾶς εὐσπλαγχνίσθης, ὅταν προσέφερες τὸν Μονογενῆ σου ἐξιλαστήριον προσφορὰν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν μας, διὰ νὰ τύχωμεν τὴν τελείαν λύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ. Τὰς εὐεργεσίας σου αὐτὰς δὲν θὰ τὰς ἀπελαμβάνομεν, ἐάν δὲν «ἐπότισας ἡμᾶς οἶνον κατανύξεως». Οἶνον ὀνομάζει τὸν λόγον πού ὀδηγεῖ τὴν πεπωρωμένην καρδίαν εἰς συναίσθησιν. «Ἔδωκας τοῖς φοβουμένοις σε σημείωσιν, τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου». Ὁ Μωϋσῆς ἔθεσε σημάδι εἰς τὰς παραστάδας τῶν θυρῶν τῶν Ἰσραηλιτῶν μὲ τὸ αἷμα τοῦ προβάτου⁹· ἐσὺ δὲ ἔδωσες εἰς ἡμᾶς σημάδι, αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ ἀνώμου ἀνοῦ, ὁ ὁποῖος ἐθυσιάσθη ὑπὲρ τῆς ἀμαρτίας τοῦ κόσμου. Καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ λέγει ὅτι τὸ σημεῖον δίδεται ἐπάνω εἰς τὰ μέτωπα τῶν προσώπων. Διότι λέγει· «Πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ κόπτετε· μὴ φείσησθε· μὴδὲ ἐλεήσητε. Πρεσβύτερον, καὶ νεανίσκον, καὶ νήπιον, καὶ παρθένον, καὶ γυναῖκα ἀποκτείνετε εἰς ἐξάλειψιν· ἐπὶ δὲ πάντας, ἐφ' οὓς ἐστι τὸ σημεῖον, μὴ ἐγγίσητε»¹⁰. «Ὁ Θεὸς ἐλάλησεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ,

9. Ἔξ. 12, 7.

10. Ἰεζ. 9, 5 - 6.

ἐλάλησεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ, ἀγαλλιάσομαι, καὶ διαμεριῶ Σίκιμα». Σίκιμα τὸ ἐξαιρετον χωρίον, τῷ Ἰωσήφ παρὰ τοῦ Ἰακώβ δεδομένον, τύπος τῆς διαθήκης τῆς μόνῃ δοκούσης τῷ Ἰσραὴλ δεδορῆσθαι. Τὴν τοίνυν ἐξαιρετον διαθήκην καὶ κληρονομίαν 5 τοῦ λαοῦ ταύτην εἰς μερισμὸν ἄξω, καὶ κοινὴν ποιήσω πρὸς τοὺς λοιπούς. Διαμερισθείσης οὖν τῆς διαθήκης εἰς πάντας, καὶ τοῦ ἀπ' αὐτῆς ὠφελίμον κοινῶ πᾶσι τοῖς ἐδεογετουμένοις παρὰ Θεοῦ γινομένου, τότε καὶ ἡ κοιλὰς τῶν σκηρῶν διαμετρηθήσεται· τουτέστιν, ἡ οἰκουμένη πᾶσα, οἶονεὶ κλήροις τισί, 10 ταῖς καθ' ἕκαστον τόπον παροικίαις διαιρεθήσεται. Τότε καὶ τὰ διεστῶτα συνάψει «ὁ εἰρηνοποιῶν εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»: «καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὰ ἀμφότερα ποιήσει ἓν».

4. «Ἐμός ἐστι Γαλαὰδ, καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς». Ἐγ- 15 γονος τοῦ Μανασσῆ ὁ Γαλαὰδ· ἵνα δείξῃ τὴν τῶν πατριαρχῶν ἀκολουθίαν παρὰ Θεοῦ καθήκουσαν, ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα. «Καὶ Ἐφραΐμ ἀντίληψις τῆς κεφαλῆς μου. Ἰούδας βασιλεύς μου». Τὰ ἀπορραγέντα μέρη συνάπτει διὰ τῆς ὁμοιοῦσας. «Ὁ Μωάβ τῆς ἐλπίδος λέβης». Ἡ, λέβης, φησί, λουτροῦ, 20 ἄλλος τις τῶν ἐρμηνευσάντων· ἢ, λέβης ἀμεριμνίας· τουτέστιν, ὁ ἀπόβλητος ἄνθρωπος, ὁ ἀπειλὴν ἔχων μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς Ἐκκλησίαν Κυρίου. «Οὐκ εἰσελεύσεται γὰρ Μωαβίτης καὶ Ἀμμανίτης ἕως τρίτης καὶ ἕως δεκάτης γενεᾶς, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον». Ὅμως ἐπειδὴ τὸ βάπτισμα ἄφρασιν ἔχει ἁμαρτημάτων, 25 καὶ ἀμεριμνίας πρόξενον γίνεται τοῖς καταχρέοις, τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀπολύτρωσιν καὶ πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν ἐνδεικνύμενος, Μωάβ, φησί, λέβης ἐστὶ λουτροῦ, ἢ, λέβης ἀμεριμνίας. Πάντες οὖν ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν τῷ ζυγῷ τοῦ Χριστοῦ ὑπο-

ἀγαλλιάσομαι, καὶ διαμεριῶ Σίκιμα». Τὰ Σίκιμα, ἡ ἐξαιρετικὴ ἐκείνη περιοχὴ, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ Ἰακώβ εἰς τὸν Ἰωσήφ¹¹, εἶνε τύπος τῆς διαθήκης, ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι ἐδόθη ὡς δῶρον εἰς μόνον τὸν Ἰσραὴλ. Τὴν ἐξαιρετικὴν λοιπὸν διαθήκην καὶ κληρονομίαν τοῦ λαοῦ, αὐτὴν θὰ τὴν διαμοιράσω καὶ θὰ κάνω μετόχους εἰς αὐτὴν καὶ τοὺς ὑπολοίπους. Ἀφοῦ λοιπὸν διαμοιρασθῆ ἡ διαθήκη εἰς ὄλους, καὶ ἡ ὠφέλεια ποῦ προέρχεται ἀπ' αὐτὴν γίνῃ κοινὸν ἀγαθὸν εἰς ὄλους ποῦ εὐεργετοῦνται ἀπὸ τὸν Θεόν, τότε καὶ ἡ κοιλάδα τῶν σκηνῶν θὰ διαμοιρασθῆ· δηλαδὴ ὁλόκληρος ἡ οἰκουμένη θὰ διαιρεθῆ εἰς τὰς παροικίας ποῦ εἶνε εἰς κάθε τόπον, τρόπον τινὰ εἰς μερικοὺς κλήρους. Τότε θὰ συνενώσῃ τὰ διαχωρισμένα «ὁ εἰρηνοποιῶν εἶτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἶτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»¹². «καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὰ ἀμφοτέρωτα ποιήσῃ ἓν»¹³.

4. «Ἐμὸς ἐστὶ Γαλαὰδ, καὶ ἐμὸς ἐστὶ Μανασσῆ». Ὁ Γαλαὰδ εἶνε ἕγγονος τοῦ Μανασσῆ· διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ γενεαλογία τῶν πατριαρχῶν ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους κατάγεται καὶ ὁ Χριστὸς ὡς ἄνθρωπος. «Καὶ Ἐφραΐμ ἀντίληψις τῆς κεφαλῆς μου· Ἰούδας βασιλεὺς μου». Τὰ μέρη ποῦ διεσπάσθησαν τὰ συνενώνει διὰ τῆς ὁμοιοῦσας. «Ὁ Μωὰβ τῆς ἐλπίδος λέβης». Ἡ ὁπως λέγει κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὰς¹⁴ «λέβης λουτροῦ»· ἢ, «λέβης ἀμεριμνίας»· δηλαδὴ, ὁ ἀξιοκαταφρόνητος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀπειλεῖται νὰ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου. Διότι «οὐκ εἰσελεύσεται Μωαβίτης καὶ Ἀμμωνίτης ἕως τρίτης καὶ ἕως δεκάτης γενεᾶς, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον»¹⁵. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ βάπτισμα δίδει ἄφεσιν ἀμαρτιῶν, καὶ γίνεται πρόξενον ἀμεριμνίας εἰς τοὺς καταχρεωμένους, διὰ νὰ δείξῃ τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀπολύτρωσιν καὶ τὴν συμφιλίωσιν μὲ τὸν Θεόν, λέγει, ὁ Μωὰβ εἶνε λέβης λουτροῦ, ἢ, λέβης ἀμεριμνίας. Ὅλοι λοιπὸν οἱ ἀλλόφυλοι ὑπήκουσαν, ἀφοῦ ἔσκυψαν τὸ κεφάλι κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ Χρι-

14. Κατὰ τὸν Θεοδώρητον αὐτὸς εἶνε ὁ Σύρος ἐρμηνευτὴς

15. Δευτ. 23, 4.

κύφαντες· διὰ τοῦτο ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἐπιβαλεῖ τὸ ἑαυτοῦ ὑπόδημα. Ὑπόδημα δὲ τῆς θεότητος ἢ σὰρξ ἢ θεοφόρος, δι' ἧς ἐπέβη τοῖς ἀνθρώποις. Ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐλπίδι μακαρίζων τὸν καιρὸν τῆς τοῦ Κυρίου ἀποδημίας ὁ προφήτης φησί· «Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς;». Τάχα τὴν Ἐκκλησίαν λέγει πόλιν μὲν, διὰ τὸ σύστημα εἶναι νομίμως οἰκούμενον· περιοχῆς δέ, διὰ τὴν τῆς πίστεως περιβολήν. Ὅθεν εὐσημότατά τις τῶν ἐρμηνευσάντων ἐκδέδωκεν, «εἰς πόλιν περιπεφραγμένην». Τίς οὖν δώσει μοι τὸ μέγα τοῦτο θέαμα ἰδεῖν, Θεὸν ἀνθρώποις 10 ἐπιδημοῦντα; Τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Κυρίου· «Ὅτι πολλοὶ προφήται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον».

5. «Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως». Μὴ ἀπὸ ἰσχύος ζητήσωμεν τὴν βοήθειαν· μὴ ἀπὸ εὐπαθείας σαρκός· ἀπὸ μηδενός τῶν παρὰ ἀνθρώποις νενομισμένων περιφανῶν ἀξιόσωμεν τυχεῖν τῆς ἀντιλήψεως. Οὐκ ἐν περιβολῇ χρημάτων, οὐκ ἐν δυνάμει ὄγκω, οὐκ ἐν ὑψώματι δόξης τὸ κρατεῖν περιγίνε- 15 ται, ἀλλ' ἐκ τῆς καθ' ὑπερβολὴν θλίψεως χαρίζεται Κύριος τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν τὴν βοήθειαν. Τοιοῦτος ἦν καὶ ὁ Παῦλος, 20 καυχήματα ἑαυτοῦ τὰς θλίψεις ποιούμενος. Διὰ τοῦτο ἠδύνατο λέγειν· «Ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι». «Δὸς οὖν ἡμῖν, Κύριε, βοήθειαν ἐκ θλίψεως», ἐπειδὴ «ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει». Ὅρῳς ποῦ ἀνάγει σε ἡ θλίψις; Εἰς 25 τὴν ἀκαταίσχυντον ἐλπίδα. Νοσεῖς; Εὐθθύμει, ὅτι «ὄν ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει». Πτωχεύεις; Εὐφραίνου, ὅτι Λαζάρου σε τὰ

16. Πρόκειται περὶ τοῦ ἰδίου Σύρου ἐρμηνευτοῦ, πού καθὼς φαίνεται εἶνε ὁ Σύμμαχος, ὁ ὁποῖος ὁμοίως γράφει «πεφραγμένην».

στοῦ· διὰ τοῦτο θὰ πατήσῃ τὸ ὑπόδημά του ἐπάνω εἰς τὴν Ἰδουμαίαν. Ὑπόδημα τῆς θεότητος εἶνε ἡ θεοφόρος σὰρξ, διὰ τῆς ὁποίας ἐνεφανίσθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Δι' αὐτὴν τὴν ἐλπίδα μακαρίζει ὁ προφήτης τὸν καιρὸν τῆς ἀποδημίας τοῦ Κυρίου καὶ λέγει· «Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς;». Ἴσως ἐννοεῖ τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ τὴν ὀνομάζει πόλιν, διότι εἶνε σύνολον τὸ ὁποῖον διοικεῖται μὲ νόμους· περιοχὴν δέ, διότι περιβάλλεται ἀπὸ τὴν πίστιν. Διὰ τοῦτο σαφέστατα κάποιος ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὰς¹⁸ ἀπέδωκεν, «εἰς πόλιν περιπεφραγμένην». Ποῖος λοιπὸν θὰ μὲ βοηθήσῃ νὰ ἶδω αὐτὸ τὸ μεγάλο θέαμα, ὁ Θεὸς νὰ ἔρχεται ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους; Αὐτὸ εἶνε ἐκεῖνο ποῦ ἐλέχθη ἀπὸ τὸν Κύριον, «ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον»¹⁷.

5. «Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως». Ἄς μὴ ζητήσωμεν τὴν βοήθειαν ἀπὸ τὴν δύναμιν· οὔτε ἀπὸ τὴν ὑγίαν τοῦ σώματος· ἄς μὴ ἔχωμεν τὴν ἀξίωσιν νὰ λάβωμεν βοήθειαν ἀπὸ κανένα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἔνδοξα. Ἡ ἐξουσία δὲν διασώζεται οὔτε ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν τῶν χρημάτων, οὔτε ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως, οὔτε ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς δόξης, ἀλλὰ τὴν χαρίζει ὁ Κύριος εἰς ἐκείνους ποῦ ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς θλίψεως ζητοῦν τὴν βοήθειάν του. Τέτοιοι ἦταν καὶ ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἐθεωροῦσε καυχήματα τὰς θλίψεις¹⁸. Διὰ τοῦτο ἠδύνατο νὰ λέγῃ· «Ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι»¹⁹. «Δὸς» λοιπὸν «ἡμῖν, Κύριε, βοήθειαν ἐκ θλίψεως»· ἐπειδὴ «ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ κατασχύνει»²⁰. Βλέπεις ποῦ οὐ ὁδηγεῖ ἡ θλίψις; Εἰς τὴν ἐλπίδα ποῦ δὲν σὲ ἐντροπιάζει. Εἶσαι ἀσθενής; Νὰ εἶσαι εὐθυμος, διότι «ὄν ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει»²¹. Εἶσαι πτωχός; Νὰ χαίρῃσαι, διότι θὰ σὲ διαδεχθοῦν τὰ ἀγαθὰ τοῦ Λαζάρου. Ἀτιμάζεσαι διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χρι-

17. Ματθ. 13, 17.

18. Ρωμ. 5, 3.

19. Β' Κορ. 12, 10.

20. Ρωμ. 5, 3-4.

21. Ἐβρ. 12, 6.

ἀγαθὰ διαδέξεται. Ἀτιμάζη διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ; Μακάριος εἶ, ὅτι σου ἡ αἰσχὺνὴ εἰς ἀγγέλου δόξαν μεταβληθήσεται. Πείσωμεν ἑαυτούς, ἀδελφοί, ἐν καιρῷ πειρασμοῦ, μὴ πρὸς ἀνθρωπίνας ἐλπίδας ἀποτρέχειν, μηδὲ ἐκεῖθεν ἑαυτοῖς τὰς βοη-

5 θείας θηρᾶσθαι, ἀλλ' ἐν δάκρουσι καὶ στεναγμοῖς καὶ φιλοπό-

νω προσευχῇ, καὶ ἀγρυπνίᾳ εὐτόνω τὰς δεήσεις ποιῆσθαι. Οὗ-

τος γὰρ λαμβάνει βοήθειαν ἐκ θλίψεως, ὁ τῆς ἀνθρωπίνης βο-

θείας ὡς ματαίας καταφρονῶν, καὶ τῇ ἐπὶ τὸν σῶζειν δυνάμενον

ἡμᾶς ἐλπίδι στηριζόμενος, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν,

10 ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στοῦ; Εἶσαι εὐτυχής, διότι ἡ ἀτίμωσίς σου θὰ μετατραπῇ εἰς δόξαν ἀγγέλου. Ἄς πείσωμεν, ἀδελφοί, τοὺς ἑαυτοῦς μας, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πειρασμοῦ, νὰ μὴ καταφεύγωμεν εἰς τὰς ἀνθρωπίνας ἐλπίδας, οὔτε ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἐπιζητοῦμεν βοήθειαν διὰ τοὺς ἑαυτοῦς μας, ἀλλὰ μὲ δάκρυα, καὶ στεναγμοὺς, καὶ κοπιώδη προσευχήν, καὶ ἔντονον ἀγρυπνίαν νὰ κάμνωμεν τὰς δεήσεις μας. Ἐκεῖνος λαμβάνει βοήθειαν εἰς τὴν θλίψιν, ὁ ὁποῖος περιφρονεῖ τὴν ἀνθρωπίνην βοήθειαν ὡς ματαίαν καὶ στηρίζεται εἰς τὴν ἐλπίδα ἐκείνου πού δύναται νὰ μᾶς σώσῃ, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου μας, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ΄

ΕΙΣ ΤΟΝ ΞΑ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ Ἰδιθοῦμ, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

1. Δύο ψαλμοὺς ἔγνωμεν «ὑπὲρ Ἰδιθοῦμ» ἔχοντας τὴν ἐπιγραφὴν· τὸν τε τριακοστὸν ὄγδοον καὶ τὸν ἐν χερσί. Καὶ λογιζόμεθα μὲν Δαβὶδ εἶναι τὴν σύνταξιν τῆς πραγματείας· τῷ μὲν 5 τοι Ἰδιθοῦμ δεδόσθαι εἰς ὠφέλειαν αὐτοῦ, ἐπὶ διορθώσει τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων, καὶ εἰς μελωδίαν τὴν ἐπὶ τοῦ λαοῦ· δι' ἧς καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάζετο, καὶ οἱ ἀκούοντες τῆς ἁρμονίας ἐπινωροῦντο τὰ ἦθη. Ἦν γὰρ καὶ ὁ Ἰδιθοῦμ ἱεροψάλτης, ὡς μαρτυρεῖ ἡμῖν ἡ ἱστορία τῶν Παραλειπομένων λέγουσα· «Καὶ 10 μετ' αὐτῶν Αἰμάν καὶ Ἰδιθοῦμ, σάλπιγγές τε καὶ κύμβαλα τοῦ ἀναφωνεῖν, καὶ ὄργανα τῶν ψδῶν τοῦ Θεοῦ». Καὶ μετ' ὀλίγα φησί· «Καὶ ἔστησε Δαβὶδ βασιλεὺς καὶ οἱ ἄρχοντες τῆς δυνάμεως εἰς τὰ ἔργα τοὺς υἱοὺς Ἀσάφ, καὶ Αἰμάν, καὶ Ἰδιθοῦμ, τοὺς ἀποφθεγγομένους ἐν κινύραις, καὶ ἐν νάβλαις, καὶ ἐν τυμ- 15 πάνοις». Περὶ ὑπομονῆς τοίνυν ἐκάτερος ψαλμὸς τὴν πλείστην ποιεῖται πραγματείαν, δι' ἧς καταστέλλεται μὲν τῆς ψυχῆς τὸ θυμούμενον, ὑπερηφανίας δὲ πάσης ἐξορισθείσης κατορθοῦται ταπεινώσις. Ἀμήχανον γὰρ τὸν μὴ καταδεξάμενον τὸ πρὸς πάντας ὑποδεῆς καὶ ἔσχατον δυνηθῆναι ποτε ἢ λοιδοροῦ- 20 μενον θυμοῦ κρατῆσαι, ἢ θλιβόμενον διὰ μακροθυμίας περιγενέσθαι τῶν πειρασμῶν. Ὁ γὰρ τὴν ἄκραν ταπεινώσιν κατορ-

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ΄

ΕΙΣ ΤΟΝ ΞΑ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ Ἰδιθούμ, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

1. Γνωρίζομεν δύο ψαλμούς οἱ ὅποιοι ἔχουν τὴν ἐπιγραφὴν «ὑπὲρ Ἰδιθούμ»· τὸν τριακοστὸν ὄγδοον καὶ τὸν ἀνὰ χεῖρας. Καὶ φρονοῦμεν ὅτι ὁ Δαυΐδ εἶνε ὁ συντάκτης τῶν ψαλμῶν· ἀλλὰ ἐδόθη εἰς τὸν Ἰδιθούμ πρὸς ὠφέλειαν αὐτοῦ, διὰ νὰ διορθώσῃ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, καὶ νὰ τὸν ψάλλῃ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ· διὰ τῆς ὁποίας καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάζετο καὶ οἱ ἄκροαταὶ διὰ τῆς ἀρμονικῆς μελωδίας διώρθωναν τὰ ἦθη. Διότι καὶ ὁ Ἰδιθούμ ἦτο ἱεροψάλτης, καθὼς μαρτυρεῖ εἰς ἡμᾶς ἡ ἱστορία τῶν Παραλειπομένων, ποῦ λέγει· «Καὶ μετ' αὐτῶν Αἰμάν καὶ Ἰδιθούμ, σάλπιγγές τε καὶ κύμβαλα τοῦ ἀναφωνεῖν, καὶ ὄργανα τῶν ᾠδῶν τοῦ Θεοῦ»¹. Καὶ μετὰ ἀπὸ ὀλίγα λέγει· «Καὶ ἔστησε Δαβὶδ βασιλεὺς καὶ οἱ ἄρχοντες τῆς δυνάμεως εἰς τὰ ἔργα τοὺς υἱοὺς Ἀσάφ, καὶ Αἰμάν, καὶ Ἰδιθούμ, τοὺς ἀποφθεγγομένους ἐν κινύραις, καὶ ἐν νάβλαις, καὶ ἐν τυμπάνοις»². Περὶ τῆς ὑπομονῆς λοιπὸν πραγματεύονται καὶ οἱ δύο ψαλμοὶ κατὰ τὸ πλεῖστον, διὰ τῆς ὁποίας καθησυχάζεται ὁ θυμὸς τῆς ψυχῆς, καὶ ἀφοῦ ἐξορισθῇ κάθε ὑπερηφανεῖα, κατορθώνεται ἡ ταπείνωσις. Εἶνε ἀδύνατον, ἐκεῖνος ποῦ δὲν κατεδέχθη νὰ εἶνε κατώτερος καὶ τελευταῖος ἀπὸ ὅλους, νὰ δυνηθῇ ποτε ἢ ὅταν εἰρωνεύεται νὰ συγκρατήσῃ τὸν θυμὸν του, ἢ ὅταν θλίβεται νὰ ὑπερνικήσῃ τοὺς πειρασμοὺς διὰ τῆς μακροθυμίας. Διότι ἐκεῖνος ποῦ κατώρθωσε τὴν ἄκραν ταπείνωσιν, ὅταν ὑβρίζεται, ἐπειδὴ

2. Α΄ Παρ. 25, 1.

θώσας ἐν μὲν ταῖς λοιδορίαις πλείονα ἑαυτοῦ προκαταγνοῦς τὴν εὐτέλειαν οὐ κινήσεται τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῶν ῥημάτων τῆς ἀτιμίας· ἀλλ' ἐὰν μὲν ἀκούσῃ πένθης, οἶδεν ἑαυτὸν πτωχὸν ὄντα, καὶ πάντων ἐνδεῆ, καὶ τῆς καθ' ἡμέραν παρὰ τοῦ Κυρίου χο-
 5 ρηγίας ἐπιδεδόμενον· ἐὰν δὲ ἀκούσῃ δυσγενῆς καὶ ἐξ ἀφανῶν, προειλημμένον ἔχει ἐν τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ τὸ ἐκ πηλοῦ γεγενῆσθαι. Διὰ τοῦτο ἐκεῖ μὲν φησιν· «Εἶπα, φυλάξω τὰς ὁδοὺς μου», καὶ διηγεῖται τοῦ ἁμαρτωλοῦ τὴν ἐπισύστασιν, καὶ τὴν οἰκίαν μακροθυμίαν. «Ἐν τῷ συστῆναι γὰρ, φησί, τὸν ἁμαρτωλὸν
 10 ἐναντίον μου, ἐκωφώθην καὶ ἐταπεινώθην, καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν». Εἶτα προῖὼν λέγει· «Πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιότης, πᾶς ἄνθρωπος ζῶν», εἶτα· «Θησαυρίζει, καὶ οὐ γνώσκει τίνι συνάξει αὐτά». Ἐν δὲ τῷ προκειμένῳ ψαλμῷ ἄρχεται διαπορητικῶς, οἶονεὶ τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ διαλεγόμενος, ὡς ἐξ ἀκολουθίας
 15 τῶν προειρημένων. Ἴνα γὰρ μὴ τῷ φρονήματι τῆς σαρκὸς ἢ ψυχῇ ὑποταγείσῃα πρὸς ὄργας καὶ λύπας διερεθίζηται, ἵνα τί, φησί, δούλην ποιούμαι πονηρῶν παθῶν τὴν ψυχὴν, παρὰ τοῦ κτίσαντος αὐτὴν Θεοῦ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐν αὐτῷ παθημάτων πεπιστευμένην; Δεῖ τοίνυν ἄρχειν μὲν τῶν
 20 παθῶν, δουλεύειν δὲ τῷ Θεῷ. Ἀμήχανον γὰρ αὐτὴν καὶ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας βασιλεύεσθαι, καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ δεῖ κακίας μὲν ἐπικρατεῖν, τῷ Δεσπότην δὲ τῶν ὅλων ὑποτετάχθαι. Διὰ τοῦτο ἀποτεινόμενος ὁ προφήτης τῷ ἐπάγοντι τοὺς πειρασμούς, καὶ τὸν πολλὸν ὄχλον αὐτῷ τῶν κακῶν ἐπεγείροντι,
 25 καὶ σπουδὴν ἔχοντι δουλαγωγῆσαι τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος, καὶ ὑπορριψαίαι αὐτὸ τῇ σαρκί, οἷον ἐλέγχων αὐτοῦ ματαίαν οὖσαν τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπίνοιαν, ταῦτά φησι· τί με βιάζῃ δουλεύειν οἷς μὴ θέμις; Ἐχω Δεσπότην· γνωρίζω τὸν ἀληθῶς βασιλέα.

γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων ὅτι εἶνε περισσότερον τιποτένιος, δὲν θὰ ἐξεγερθῆ ἡ ψυχὴ του ἀπὸ τὰ ὑβριστικά λόγια· ἀλλὰ ἐὰν ἀκούσῃ ὅτι εἶνε πτωχός, γνωρίζει τὸν ἑαυτὸν του ὅτι εἶνε πτωχός, καὶ στερεῖται τὰ πάντα, καὶ ἔχει ἀνάγκην κάθε ἡμέραν ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου· ἐὰν ἀκόμη ἀκούσῃ ὅτι κατάγεται ἀπὸ ἀσήμεους καὶ ἀφανεῖς γονεῖς, ἔχει ἐκ τῶν προτέρων μέσα εἰς τὴν καρδίαν του ὅτι ἐπλάσθη ἀπὸ τὸ χῶμα. Διὰ τοῦτο ἐκεῖ μὲν λέγει· «Εἶπα, φυλάξω τὰς ὁδοὺς μου»³, καὶ διηγεῖται τὴν ἐξεγερσιν τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ τὴν ἰδικὴν του μακροθυμίαν. Διότι λέγει· «Ἐν τῷ συστῆναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου, ἐκωφώθην καὶ ἔταπεινώθην, καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν»⁴. Ἐπειτα προχωρῶν λέγει· «Πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιότης, πᾶς ἄνθρωπος ζῶν»⁵, ἔπειτα· «Θησαυρίζει, καὶ οὐ γινώσκει τίμι συνάξει αὐτά»⁶. Εἰς δὲ τὸν παρόντα ψαλμὸν ἀρχίζει μὲ ἀπορίαν, ὡσάν νὰ συνομιλῆ μὲ τὴν ψυχὴν του, ὥστε νὰ φαίνωνται ὡς συνέχεια τῶν προλεχθέντων. Καὶ διὰ νὰ μὴ ὑποταγῆ ἡ ψυχὴ εἰς τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς καὶ ἐρεθίζεται πρὸς τὴν ὀργὴν καὶ τὴν λύπην, λέγει, διατί ὑποδουλώνω τὴν ψυχὴν εἰς τὰ πονηρὰ πάθη, ἐνῶ ὁ δημιουργὸς Θεὸς ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὴν τὴν κυβέρνησιν τοῦ σώματος καὶ τῶν παθημάτων ποὺ ὑπάρχουν εἰς αὐτὸ; Πρέπει λοιπὸν νὰ κυβερνᾷ τὰ πάθη καὶ νὰ δουλεύῃ εἰς τὸν Θεόν. Εἶνε ἀδύνατον νὰ βασιλεύῃ εἰς αὐτὴν συγχρόνως καὶ ἡ ἁμαρτία καὶ ὁ Θεός· ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑπερισχύῃ τῆς κακίας, νὰ ὑποταχθῆ δὲ εἰς τὸν Δεσπότην τῶν ὄλων. Διὰ τοῦτο ἀπευθυνόμενος ὁ προφήτης πρὸς ἐκείνον ποὺ ἐπιφέρει τοὺς πειρασμούς, καὶ ξησηκῶνει ἐναντίον του πολὺν ὄγκον ἀπὸ κακὰ καὶ ἔχει τὴν φροντίδα νὰ ὑποδουλώσῃ τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος⁷ καὶ νὰ τὸ ὑποτάξῃ εἰς τὴν σάρκα, καὶ τρόπον τινὰ ἐλέγχων ὡς μάταιον τὸ σχέδιόν του ἐναντίον του, λέγει αὐτά· διατί μὲ πιέζεις νὰ ὑποδουλωθῶ εἰς ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει; Ἐχω Δεσπότην, γνωρίζω τὸν ἀληθινὸν βασιλέα.

6. Ψαλ. 38, 7.

7. Ρωμ. 8, 6.

2. «Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται ἡ ψυχὴ μου; παρ' αὐτοῦ γὰρ τὸ σωτήριόν μου». Τὴν αἰτίαν εἶπε τῆς περὶ τὴν ὑποταγὴν σπουδῆς· ὅτι τὸ σωτήριον παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἰδιον γὰρ δημιουργοῦ τὸ τῶν ἑαυτοῦ ποιημάτων τῆς ἀσφαλείας φροντίζειν. Ἡ, 5 «παρ' αὐτοῦ τὸ σωτήριον», ἐπειδὴ προφητικῶς προορῶμενος τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι χάριν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου, ταῦτά φησιν· ὅτι δουλεύειν δεῖ τῷ Θεῷ, καὶ ἀγαπᾶν αὐτόν, δς τηλικαύτην εὐεργεσίαν εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων προκατεβάλετο, ὡς μηδὲ τοῦ ἰδίου Υἱοῦ φείσασθαι, ἀλλ' ὑπὲρ πάντων 10 ἡμῶν παραδοῦναι. Σωτήριον γὰρ ἔθος ὀνομάζειν τῇ Γραφῇ τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ· ὡς πού καὶ Συμεὼν φησι· «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου». Ὑποταγησώμεθα οὖν τῷ Θεῷ, διότι παρ' αὐτοῦ τὸ σωτήριον. Τί δέ ἐστι τὸ σωτήριον ἐρμηνεύει. Οὐκ ἐνέργειά 15 τις ψιλῆ, χάριν τινὰ ἡμῖν παρεχομένη εἰς ἀπαλλαγὴν ἀσθενείας, καὶ σώματος εὐεξίαν. Ἀλλὰ τί ἐστι τὸ σωτήριον; «Καὶ γὰρ αὐτὸς Θεὸς μου καὶ Σωτὴρ μου, ἀντιλήπτωρ μου· οὐ μὴ σαλευθῶ ἐπὶ πλεῖον». Θεὸς ἡμῶν ἐστὶν ὁ ἐκ τοῦ Θεοῦ Υἱός. Ὁ αὐτὸς καὶ Σωτὴρ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ὁ τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν ὑπε- 20 ρεῖδων, ὁ τὸν ἐκ τῶν πειρασμῶν ἐγγινόμενον ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν σάλον ἐπανορθώμενος. «Οὐ μὴ σαλευθῶ ἐπὶ πλεῖον». Ἀνθρωπίνως ὁμολογεῖ τὸν σάλον. «Ἐπὶ πλεῖον». Ἀμήχανον γὰρ ἐν ἀνθρώπου ψυχῇ μὴ γενέσθαι τινὰ σάλον ἀπὸ τῶν πειρασμῶν. Ἔως μὲν οὖν μικρὰ ἁμαρτάνομεν καὶ ὀλίγα, ὥσπερ τὰ φυτὰ 25 ὑπὸ πραείας αἰθρας περιδοινοῦμενοι, ἠρέμα πως σαλευόμεθα· ἐπειδὴν δὲ πλείω καὶ μείζονα ἢ τὰ κακὰ, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἀδξήσεως καὶ ὁ σάλος ἐπιτείνεσθαι πέ-

2. «Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται ἡ ψυχὴ μου; παρ' αὐτοῦ γὰρ τὸ σωτήριόν μου». Ἀναφέρει τὴν αἰτίαν τῆς φροντίδος του διὰ τὴν ὑποταγήν· διότι ἡ σωτηρία μου προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἰδιαίτερον γνώρισμα τοῦ δημιουργοῦ εἶνε νὰ φροντίζη διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν δημιουργημάτων του. Ἡ, λέγει «παρ' αὐτοῦ τὸ σωτήριον», ἐπειδὴ προφητικῶς προβλέπων τὴν μέλλουσαν χάριν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου, λέγει αὐτά· ὅτι δηλαδὴ πρέπει νὰ δουλεύη εἰς τὸν Θεόν, καὶ νὰ ἀγαπᾷ αὐτόν, ὁ ὁποῖος τόσον μεγάλην εὐεργεσίαν ἔθεσεν ὡς προκαταβολὴν διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὥστε νὰ μὴ εὐσπλαγχνισθῇ οὔτε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ του, ἀλλὰ νὰ τὸν παραδώσῃ ὑπὲρ ὄλων ἡμῶν⁸. Διότι συνηθίζει ἡ Γραφή νὰ ὀνομάζη τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ σωτήριον· ὅπως καὶ ὁ Συμεὼν κάπου λέγει· «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου»⁹. Ἄς ὑποταχθοῦμεν λοιπὸν εἰς τὸν Θεόν, διότι ἀπὸ αὐτὸν θὰ ἔλθῃ ἡ σωτηρία. Ἐρμηνεύει δὲ τί εἶνε τὸ σωτήριον. Δὲν εἶνε μία ἀπλῆ ἐνέργεια, ποῦ χορηγεῖ κάποια βοήθειαν εἰς ἡμᾶς διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦμεν ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν καὶ νὰ ἀποκτήσωμεν ἄκραν ὑγείαν. Ἀλλὰ τί εἶνε τὸ σωτήριον; «Καὶ γὰρ αὐτὸς Θεὸς μου καὶ Σωτὴρ μου, ἀντιλήπτωρ μου· οὐ μὴ σαλευθῶ ἐπὶ πλεῖον». Θεὸς μας εἶνε ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ αὐτὸς εἶνε καὶ Σωτὴρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει τὴν ἀδυναμίαν μας καὶ ἐπανορθώνει τὸν σάλον ποῦ προκαλοῦν οἱ πειρασμοὶ εἰς τὰς ψυχὰς μας. «Οὐ μὴ σαλευθῶ ἐπὶ πλεῖον». Μὲ ἀνθρώπινον τρόπον ὁμολογεῖ τὸν σάλον. «Ἐπὶ πλεῖον». Διότι εἶνε ἀδύνατον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν νὰ μὴ δημιουργηθῇ σάλος ἀπὸ τοὺς πειρασμούς. Μέχρις οὗτοι λοιπὸν διαπράττομεν μικρὰς καὶ ὀλίγας ἀμαρτίας, σαλευόμεθα κάπως ἐλαφρά, ὅπως τὰ φυτὰ ποῦ κινοῦνται ἀπὸ ἐλαφρὰν αὔραν, ὅταν ὁμως τὰ κακὰ εἶνε περισσότερα καὶ μεγαλύτερα, τότε φυσικὸν εἶνε νὰ μεγαλώνη ὁ σάλος ἀναλόγως τῆς αὐξήσεως τῶν

9. Λουκ. 2, 29 - 30.

φυκε. Καὶ οἱ μὲν ἐπὶ πλεῖον σαλεύονται, οἱ δὲ μέχρι τοῦ καὶ
 αὐτόρριζοι ἀνατραπέντες καταβληθῆναι, δταν λαίλαπος πάσης
 βιαιότερον τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας τὰς οἰονεὶ ῥίζας τῆς
 ψυχῆς, αἷς ἐπεστήρικτο τῇ πίστει τῇ κατὰ Θεόν, ἀπορρήξη.
 5 Ἐγὼ τοίνυν, φησὶν, ἐσαλεύθην μὲν ὡς ἄνθρωπος· ἐπὶ πλεῖον
 δὲ οὐ μὴ σαλευθῶ, διὰ τὸ ἀντιστηρίζεσθαι τῇ δεξιᾷ χειρὶ τοῦ
 Σωτῆρος.

3. «Ἔως πότε ἐπιτίθεσθε ἐπ' ἄνθρωπον; φονεύετε πάν-
 τες ὑμεῖς, ὡς τοίχῳ κεκλιμένῳ καὶ φραγμῶ ὠσμένῳ»; Πάλιν
 10 τοῖς πονηροῖς ὑπηρέταις τοῦ διαβόλου μάχεται, τὴν ἀμετρίαν
 αἰτιώμενος ὁ λόγος τῆς παρ' αὐτῶν ἐπαγομένης ἐπιβουλῆς.
 Ὅτι οἱ μὲν ἄνθρωποι εἰσι ζῶον ἀσθενές· ὑμεῖς δὲ ἐπιτίθεσθε,
 οὐκ ἀρκούμενοι τῇ πρώτῃ προσβολῇ· ἀλλὰ καὶ δευτέραν καὶ
 τρίτην ἐπάγετε, ἕως ἂν οὕτω τὴν ψυχὴν τοῦ παραπεσόντος
 15 ὑμῖν καταστρέψητε, ὥστε γενέσθαι παραπλησίαν τοίχῳ κλι-
 θέντι καὶ φραγμῶ ἀνατραπέντι. Τοῖχος δέ, ἕως μὲν δτε τὴν ὀρ-
 θὴν διαφυλάσσει στάσιμ, πάγιος μένει· ἐπειδὰν δὲ κλιθῆ, ἀνάγκη
 πᾶσα αὐτὸν διαλυθέντα πεσεῖν. Τὰ μὲν γὰρ ἠνωμένα βάρη
 20 ἐπειδὰν ἐφ' ἐν τὴν ῥοπὴν πάθῃ, οὐκέτι δέχεται τὴν ἐπανόρθω-
 σιν. Ἐνδείκνυται τοίνυν ὁ λόγος, ὅτι ἢ φύσις ἢ τοῦ ἀνθρώπου
 σύνθετος οὐσα, ἐκλήθη μὲν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, λυθῆναι δὲ πάν-
 τως αὐτὴν χρῆ· ὥστε ὑπὸ τοῦ ἐξ ἀρχῆς οἰκοδομήσαντος αὐτὴν
 τεχνίτου πάλιν ἀνασκευασθεῖσαν, τὸ ἀσφαλές καὶ ἀκατάλυτον
 25 καὶ πρὸς δευτέραν πτώσιν ἀνεπιβούλευτον ἀπολαβεῖν. «Θεοῦ
 γεώργιον, φησί, Θεοῦ οἰκοδομὴ ἔστε». Τὴν οἰκοδομὴν ταύτην
 κατέσεισεν ὁ ἐχθρός· τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ῥήγματα ἀνεσκεύασεν
 ὁ δημιουργός. Οὕτως ἀναγκαία μὲν ἢ πτώσις διὰ τὴν ἁμαρτίαν,

ἀμαρτημάτων. Καὶ ἄλλοι μὲν σαλεύονται περισσότερο, ἄλλοι δὲ μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἀνατρέπωνται ἀπὸ τὰς ρίζας καὶ νὰ καταπίπτουν, ὅταν τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας¹⁰ μὲ μεγαλυτέραν βίαν καὶ ἀπὸ κάθε καταιγίδα ἀποκόψουν τρόπον τινὰ τὰς ρίζας τῆς ψυχῆς, μὲ τὰς ὁποίας ἐστηρίζετο εἰς τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν. Ἐγὼ λοιπόν, λέγει, ἐσαλεύθην ὡς ἄνθρωπος· δὲν θὰ σαλευθῶ ὅμως περισσότερο, διότι θὰ μὲ στηρίξῃ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὸ δεξιὸν χέρι τοῦ Σωτῆρος.

3. «Ἔως πότε ἐπιτίθεσθε ἐπ' ἄνθρωπον; φονεύετε πάντες ὑμεῖς, ὡς τοίχῳ κεκλιμένῳ καὶ φραγμῶ ὠσμένῳ»; Πάλιν ὁ λόγος μάχεται τοὺς πονηροὺς ὑπηρέτας τοῦ διαβόλου, κατηγορώντας τὰ ἀμέτρητα πονηρὰ σχέδια ποὺ ἐπιφέρονται ἀπ' αὐτοὺς. Ὅτι δηλαδή οἱ μὲν ἄνθρωποι εἶνε ζῶον ἀδύνατον· ἐσεῖς δὲ ἐπιτίθεσθε χωρὶς νὰ ἀρκῆσθε εἰς τὴν πρώτην ἐπίθεσιν· ἀλλὰ ἐπιφέρετε καὶ δευτέραν καὶ τρίτην, ἕως ὅτου καταστρέψετε τὴν ψυχὴν ἐκείνου ποὺ ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖράς σας εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε νὰ ὁμοιάσῃ μὲ τοίχον ποὺ ἔγειρε διὰ νὰ πέσῃ καὶ μὲ φράχτην ποὺ ἀνετράπη. Τοίχος δὲ εἶνε, ἕως ὅτου μὲν διατηρεῖ τὴν ὀρθίαν στάσιν, μένει σταθερός· ὅταν δὲ γείρῃ, εἶνε ἀνάγκη νὰ πέσῃ καὶ νὰ διαλυθῇ. Διότι τὰ μὲν ἐνιαῖα βάρη καὶ μετὰ τὴν κλίσιν ἐπανορθοῦνται, ὅσα ὅμως ἀποτελοῦνται ἀπὸ περισσότερα, ὅταν εἰς ἓνα συμβῆ ἡ ροπή πρὸς τὰ κάτω, δὲν ἐπιδέχεται πλέον ἐπανόρθωσιν. Ἀποδεικνύει λοιπόν ὁ λόγος, ὅτι ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία εἶνε σύνθετος, ἔγειρε μὲν ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν, πρέπει δὲ ὅπωςδὴποτε νὰ διαλυθῇ· ὥστε ἀφοῦ ἐπιδιορθωθῆ ἄλλοις ἀπὸ τὸν τεχνίτην, ὁ ὁποῖος τὴν ἔπλασεν ἐξ ἀρχῆς, νὰ ἀποκτήσῃ ἀσφάλειαν, καὶ στερεότητα καὶ νὰ μὴν ὑφίσταται ἐπιβουλήν διὰ δευτέραν πτώσιν. «Θεοῦ γεώργιον», λέγει, «Θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστε»¹¹. Τὴν οἰκοδομὴν αὐτὴν τὴν ἐκρήμνισεν ὁ ἐχθρός· ὁ δημιουργὸς ἐπιδιόρθωσε τὰ ρήγματα ποὺ συνέβησαν εἰς αὐτήν. Ἔτσι εἶνε μὲν ἀναγκαῖα ἡ πτώσις

11. Α' Κορ. 3, 9.

μεγάλη δὲ ἡ ἀνάστασις διὰ τὴν ἀθανασίαν. «Πλὴν τὴν τιμὴν μου ἐβουλεύσαντο ἀπώσασθαι· ἔδραμον ἐν δίψει, τῷ στόματι αὐτῶν εὐλόγουν, καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο». Τιμὴ ἀνθρώπου τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ (Τιμῆς γὰρ, φησὶν, ἠγοράσθητε· μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων). Ταύτην οὖν τὴν τιμὴν ἐβουλεύσαντο ἄχρηστον ἡμῖν καταστήσαι, τοὺς ἄταξ ἐλευθερωθέντας πάλιν εἰς δουλείαν ἐνάγοντες οἱ στρατιῶται τοῦ πονηροῦ. «Ἐδραμον ἐν δίψει». Τὸ σύντονον λέγει τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλῆς, ὅτι τρέχουσι καθ' ἡμῶν, διψῶντες ἡμῶν τὴν ἀπώλειαν.

10 «Τῷ στόματι αὐτῶν εὐλόγουν, καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο». Πολλοὶ εἰσι τὰς πονηρὰς πράξεις ἀποδεχόμενοι, καὶ χαριέντα μὲν τὸν εὐτράπελον λέγοντες, τὸν δὲ αἰσχρολόγον πολιτικόν· τὸν πικρὸν καὶ ὀργίλον ἀκαταφρόνητον ὀνομάζουσι· τὸν φειδωλὸν καὶ ἀκοινώνητον ὡς οἰκονομικὸν ἐπαινοῦσι·

15 τὸν ἄσωτον ὡς ἐλευθέριον· τὸν πόρνον καὶ ἀσελγῆ ἀπολαυστικόν τινα καὶ ἀνειμένον· καὶ ἀπαξιαπλῶς πᾶσαν κακίαν ἐκ τῆς παρακειμένης ἀρετῆς ὑποκορίζονται. Οἱ τοιοῦτοι τῷ στόματι μὲν εὐλογοῦσι, τῇ δὲ καρδίᾳ καταρῶνται. Ἐν γὰρ τῇ τῶν ῥημάτων εὐφημίᾳ πᾶσαν κατάραν ἐπάγουσιν αὐτῶν τῇ ζωῇ, ὑπο-

20 δίκους αὐτοὺς τῇ αἰωνίᾳ κατακρίσει δι' ὧν ἀποδέχονται καθιστῶντες. Πάλιν τῇ ψυχῇ διαλέγεται, τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιτείνων. «Πλὴν τῷ Θεῷ, φησὶν, ὑποτάγηθι, ἡ ψυχὴ μου, ὅτι παρ' αὐτοῦ ἡ ὑπομονή μου». Ἐνδείκνυται τὸ μέγεθος τῶν πειρασμῶν, καὶ τὸ τοῦ ἀποστόλου λέγει· ὅτι οὐκ

25 ἔασει ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα ὑπενεγκεῖν. «Παρ' αὐτοῦ γὰρ ἡ ὑπομονή μου».

4. «Ἐπὶ τῷ Θεῷ τὸ σωτήριόν μου, καὶ ἡ δόξα μου· ὃ

ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας, μεγάλη ὁμως ἡ ἀνάστασις ἐξ αἰτίας τῆς ἀθανασίας. «Πλὴν τὴν τιμὴν μου ἐβουλεύσαντο ἀπώσασθαι· ἔδραμον ἐν δίψει, τῷ στόματι αὐτῶν εὐλόγουν, καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο». Τιμὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ· διότι λέγει· «Τιμῆς ἠγοράσθητε· μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων»¹². Αὐτὴν λοιπὸν τὴν τιμὴν ἐσχεδιάσαν οἱ στρατιῶται τοῦ πονηροῦ νὰ τὴν καταστήσουν ἀχρηστον δι' ἡμᾶς, καὶ νὰ ὀδηγήσουν πάλιν εἰς τὴν δουλείαν ἐκείνους ποὺ ἠλευθερώθησαν ἅπαξ διὰ παντός. «Ἐδραμον ἐν δίψει». Ἐννοεῖ τὴν συνεχῆ προσπάθειαν ποὺ δεικνύουν οἱ δαίμονες εἰς τὰ σχέδιά των, ὅτι δηλαδὴ τρέχουν ἐναντίον ἡμῶν, διότι διψοῦν τὴν καταστροφὴν μας. «Τῷ στόματι αὐτῶν εὐλόγουν καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο». Ὑπάρχουν πολλοὶ οἱ ὁποῖοι ἐπιδοκιμάζουν τὰς πονηρὰς πράξεις καὶ τὸν μὲν εὐτράπελον τὸν ὀνομάζουν χαριτωμένον, τὸν δὲ αἰσχρολόγον, κοινωνικόν· τὸν σκληρὸν καὶ ὀργίλον τὸν ὀνομάζουν σπουδαῖον· τὸν φιλάργυρον καὶ ἀκοινωνήτον τὸν ἐπαινοῦν ὡς οἰκονομικόν· τὸν ἄσωτον, ὡς ἐλεύθερον· τὸν πόρνον καὶ ἀσελγῆ, ὡς κάποιον διασκεδαστικόν καὶ ἐλεύθερον· καὶ γενικῶς κάθε κακίαν τὴν συγκαλύπτουν μὲ τὴν πλησιεστέραν ἀρετὴν. Οἱ τοιοῦτοι μὲ τὸ στόμα εὐλογοῦν καὶ μὲ τὴν καρδίαν καταρῶνται. Διότι μὲ τὰ κολακευτικὰ λόγια ἐπιφέρουν εἰς τὴν ζωὴν των κάθε κατάραν, μὲ τὸ νὰ κάμνουν τοὺς ἑαυτοῦ των ὑποδίκους εἰς τὴν αἰωνίαν καταδίκην ἐξ αἰτίας ἐκείνων ποὺ παραδέχονται. Καὶ πάλιν συνομιλεῖ μὲ τὴν ψυχὴν, ἐπαυξάνων τὴν ὑποταγὴν τῆς πρὸς τὸν Θεόν. «Πλὴν τῷ Θεῷ», λέγει, «ὑποτάγηθι, ἡ ψυχὴ μου, ὅτι παρ' αὐτοῦ ἡ ὑπομονὴ μου». Παρουσιάζει τὸ μέγεθος τῶν πειρασμῶν, καὶ λέγει ἐκεῖνο τοῦ ἀποστόλου· ὅτι δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ νὰ πειρασθοῦμεν περισσότερον ἀπὸ ὅσον δυνάμεθα νὰ σηκώσωμεν¹³. «Παρ' αὐτοῦ γὰρ ἡ ὑπομονὴ μου».

4. «Ἐπὶ τῷ Θεῷ τὸ σωτήριόν μου, καὶ ἡ δόξα μου· ὁ Θεὸς

13. Α' Κορ. 10, 13.

Θεὸς τῆς βοηθείας μου, καὶ ἡ ἐλπίς μου ἐπὶ τῷ Θεῷ». Μακάριος ὁ μηδενὶ τῶν κατὰ τὸν βίον ὑψηλῶν ἐπαγαλλόμενος, ἀλλὰ Θεὸν ἔχων τὴν ἑαυτοῦ δόξαν· ὁ καύχημα ἔχων ἑαυτοῦ τὸν Χριστόν· ὁ δυνάμενος λέγειν κατὰ τὸν ἀπόστολον· «Ἐμοὶ δὲ μὴ
 5 γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ». Νῦν δὲ πολλοὶ μὲν ἐνδοξάζονται σώματι, οἱ περὶ τοὺς γυμνικοὺς ἐσχολακότες ἀγῶνας· ἢ ὅλως οἱ ἐπὶ τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας σφριγῶντες· πολλοὶ δὲ τῇ κατὰ τοὺς πολέμους ἀνδρίᾳ, οἱ καὶ τὸ φονεύειν τοὺς ὁμοφύλους ἀρετὴν τιθέμενοι. Ἡ γὰρ ἐν τοῖς πο-
 10 λέμοις ἀριστεία καὶ τὰ τρόπαια ὑπὸ στρατηγοῦ καὶ πόλεων ἐγειρόμενα κατὰ τὴν τοῦ φονεύειν περιουσίαν γίνεται. Ἄλλοι δοξάζονται, τείχη πόλεσι περιβάλλοντες· καὶ ἄλλοι ἐν ὑδραγωγῶν κατασκευαῖς καὶ γυμνασίων μεγάλων οἰκοδομήμασιν. Ὁ δεῖνα δὲ τὸν πλοῦτον ἑαυτοῦ θηριομάχοις προσαναλίσκων,
 15 καὶ ταῖς ματαίαις τῶν δήμων φωναῖς ἐπαγαλλόμενος, φυσᾶται τοῖς ἐπαίνοις, καὶ μέγα φρονεῖ, τὴν δόξαν ἔχων ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτοῦ· ὅς γε καὶ ἔγγραφον ἐν τοῖς περιφανέσι τῆς πόλεως τὴν ἑαυτοῦ ἀμαρτίαν ἐπὶ τῶν πινάκων δείκνυσιν. Ἄλλος ἐπὶ πλούτῳ δοξάζεται· καὶ ἄλλος, ὅτι ῥήτωρ ἐστὶ δεινός τις καὶ ἄμα-
 20 χος· ἢ τῆς κατὰ τὸν κόσμον σοφίας ἔμπειρος. Ὡν πάντων ἐλεεῖν τὴν δόξαν προσῆκε· μακαρίζειν δὲ τοὺς τὸν Θεὸν ἑαυτῶν δόξαν ποιουμένους. Εἰ γὰρ ὁ δεῖνα μέγα φρονεῖ ὅτι δοῦλός ἐστι βασιλέως, τιμώμενος παρ' αὐτοῦ τὰ μεγάλα, πόσον σοι προσῆκεν ἐπὶ σαυτῷ μεγαλύνεσθαι, ὅτι δοῦλος εἶ τοῦ μεγάλου βασι-
 25 λέως, προσκληθεὶς παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἄκραν οἰκείωσιν, λαβὼν τὸ Πνεῦμα τῆς ἐπαγγελίας, ὥστε σφραγισθεὶς ἐν αὐτῷ υἱὸς ἀποδειχθῆναι Θεοῦ; Ἐν ἑαυτῷ δὲ γνοὺς τὸ ὄφελος τῆς γνησίας

τῆς βοηθείας μου, καὶ ἡ ἐλπίς μου ἐπὶ τῷ Θεῷ». Μακάριος εἶνε ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν χαίρεται διὰ κανέν ἀπὸ ὅσα θεωροῦνται μεγάλα εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλὰ δόξα τοῦ ἑαυτοῦ του εἶνε ὁ Θεός· ἐκεῖνος ποὺ ἔχει καύχημά του τὸν Χριστόν· ἐκεῖνος ποὺ δύναται νὰ λέγῃ ὅπως καὶ ὁ ἀπόστολος· «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ»¹⁴. Τώρα πολλοὶ μὲν δοξάζονται διὰ τὸ σῶμά των, ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τοὺς γυμνικούς ἀγῶνας· ἢ γενικῶς ὅσοι ὑπερηφανεύονται διὰ τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας των· πολλοὶ ἀκόμη δοξάζονται διὰ τὴν πολεμικὴν ἀνδρείαν, οἱ ὁποῖοι τοποθετοῦν εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρετῆς τὸ νὰ φονεύουν τοὺς ὁμοφύλους των. Διότι τὰ πολεμικὰ ἀνδραγαθήματα καὶ τὰ τρόπαια ποὺ ὑψώνονται ἀπὸ τὸν στρατηγὸν καὶ τὰς πόλεις, γίνονται ἀναλόγως πρὸς τὸ πλῆθος τῶν φόνων. Ἄλλοι δοξάζονται, διότι ὠχύρωσαν πόλεις μὲ τείχη· καὶ ἄλλοι διὰ τὴν κατασκευὴν ὑδραγωγείων καὶ διὰ οἰκοδομήματα μεγάλων γυμναστηρίων. Ὁ δεῖνα δὲ ὁ ὁποῖος ἐξόδευσε τὸν πλοῦτον του εἰς θηριομάχους καὶ χαίρεται μὲ τὰς ματαίας φωνὰς τοῦ ὄχλου, φουσκώνει μὲ τοὺς ἐπαίνους καὶ ὑψηλοφρονεῖ, ἐνῶ τὴν δόξαν τὴν ἔχει εἰς τὴν ἐντροπὴν του· ὁ ὁποῖος μάλιστα ἐπιδεικνύει γραμμένην ἐπάνω εἰς πίνακας τὴν ἁμαρτίαν του εἰς τὰ κεντρικώτερα σημεῖα τῆς πόλεως. Ἄλλος δοξάζεται διὰ τὸν πλοῦτον· καὶ ἄλλος, διότι εἶνε ἱκανὸς καὶ ἀκαταμάχητος ρήτωρ· ἢ διότι κατέχει τὴν κοσμικὴν σοφίαν. Ὅλων αὐτῶν τὴν δόξαν ἀρμόζει νὰ τὴν εὐσπλαγχνιστοῦμεν· νὰ μακαρίσωμεν δέ, ἐκείνους ποὺ θεωροῦν δόξαν τὸν Θεόν των. Καὶ ἐὰν ὁ δεῖνα ὑψηλοφρονῆ, διότι εἶνε δοῦλος τοῦ βασιλέως, καὶ τιμᾶται μεγάλως ἀπὸ αὐτόν, πόσον ἀρμόζει εἰς σέ νὰ ὑπερηφανεύσαι διὰ τὸν ἑαυτόν σου, διότι εἶσαι δοῦλος τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὁ ὁποῖος ἐκλήθη ἀπὸ αὐτόν νὰ συνδεθῆς μὲ ἄκραν οἰκειότητα, ἀφοῦ ἔλαβες τὸ Πνεῦμα τῆς ἐπαγγελίας, ὥστε σφραγισθεῖς μὲ αὐτὸ νὰ καταστῆς υἱὸς Θεοῦ¹⁵; Ἄφοῦ δὲ ἀνεγνώρισεν εἰς τὸν

15. Ἐφ. 1, 13.

ἐπὶ Θεὸν ἐλπίδος, ἐπὶ τὸν ἴσον ἑαυτοῦ ζῆλον παρακαλεῖ τὸν λαόν, λέγων· «Ἐλπίσατε ἐπ' αὐτόν, πᾶσα συναγωγή λαῶν, ἐκχέετε ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς καρδίας ὑμῶν». Ἀμήχανόν ἐστι χωρητικούς ἡμᾶς γενέσθαι τῆς θείας χάριτος, μὴ τὰ ἀπὸ κακίας πάθη προ-
5 κατασχόντα τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐξελάσαντας. Εἶδον ἰατροὺς ἐγὼ μὴ πρότερον διδόντας τὰ σωτήρια φάρμακα, πρὶν ἐμέτοις ἀποκενωῶσαι τὴν νοσοποιὸν ὕλην, ἣν ἐκ πονηρᾶς διαίτης ἑαυτοῖς οἱ ἀκόλαστοι ἐναπέθεεντο. Ἀλλὰ καὶ ἀγγεῖον προκατελιημμένον ὑπὸ τινος δυσώδους ὑγροῦ, μὴ ἐκπλυθέν, οὐ μὴ δέξεται τοῦ μύ-
10 ρου τὴν ἐπιρροήν. Δεῖ τοίνυν ἐκχυθῆναι τὰ προϋπάρχοντα, ἵνα δυναθῆ ἡ χωρηθῆναι τὰ ἐπαγόμενα. «Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». Εἶδε μὴ πάντας ἀκολουθοῦντας αὐτοῦ τῷ παραγγέλματι, μηδὲ καταδεχομένους ἐλπίζειν ἐπὶ τὸν Θεόν, ἀλλ' ἔχοντας τὴν ἐλπίδα ἐπὶ τὰ μάταια τοῦ βίου. Διὰ τοῦτο φησι
15 «Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ψευδεῖς οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». Διὰ τί μάταιοι; Ἐπειδὴ ψευδεῖς. Ποῦ μάλιστα αὐτῶν τὸ ψεῦδος ἐλέγχεται; Ἐν ζυγοῖς, φησί, τοῦ ἀδικῆσαι. Ποίοις φησὶ ζυγοῖς; Μὴ γὰρ πάντες ἄνθρωποι ζυγοστατοῦσι; μὴ πάντες ἐριοπῶλαι, ἢ κρεοπῶλαι, ἢ χρυσὸν ἢ ἄργυρον δια-
20 τίθενται, ἢ ὅλως περὶ ταύτας τὰς ὕλας τὴν σπουδὴν ἔχουσιν, ἃς ζυγοῖς καὶ σταθμοῖς πεφύκασιν οἱ ἔμποροι διαμείβειν; Ἀλλὰ πολὺ μὲν τὸ τῶν βαναύσων γένος, ζυγῶν οὐδὲν εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτῶν προσδεόμενον· πολλοὶ δὲ οἱ ναυτιλλόμενοι· πολλοὶ δὲ οἱ περὶ τὰ δικαστήρια καὶ τὸ ἄρχεῖν στρεφόμενοι, παρ'
25 οἷς μὲν τὸ ψεῦδος ἐστίν, ὃ δὲ διὰ τῶν ζυγῶν ὁλόγος οὐκ ἐπιτηδεύεται. Τί οὖν ἐστίν ὃ λέγει; Ὅτι ἐκάστου ἡμῶν ἐν τῷ κρυπτῷ ζυγός τις ἐστὶ παρὰ τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς ἐγκατασκευασθεῖς, ἐφ' οὗ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων δυνατόν ἐστι διακριθεῖσθαι. Ἐθῆκα πρὸ προσώπου σου τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον,

ἑαυτὸν τοῦ τὴν ὠφέλειαν τῆς ἀληθινῆς ἐλπίδος εἰς τὸν Θεόν, παρακαλεῖ τὸν λαὸν νὰ ἀποκτήσῃ ἴδιον ζῆλον μὲ τὸν ἰδικόν του, λέγων· «Ἐλπίσατε ἐπ’ αὐτόν, πᾶσα συναγωγή λαῶν, ἐκχέατε ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς καρδίας ὑμῶν». Εἶνε ἀδύνατον νὰ χωρέσωμεν ἐντὸς μας τὴν θείαν χάριν, ἐὰν δὲν ἐκδιώξωμεν τὰ πάθη τῆς κακίας τὰ ὁποῖα προκατέλαβον τὰς ψυχὰς μας. Εἶδα ἐγὼ ἰατροὺς οἱ ὁποῖοι δὲν διδουν τὰ σωτήρια φάρμακα, ἐὰν δὲν ἀδειάσουν προηγουμένως ἀπὸ τὸ σῶμα μὲ τοὺς ἐμέτους τὴν ὕλην ποὺ προξενεῖ τὴν νόσον, τὴν ὁποῖαν καταθέτουν οἱ ἀκόλαστοι εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των ἐξ αἰτίας τῆς πονηρᾶς ζωῆς. Ἄλλὰ καὶ ἓνα ἀγγεῖον ποὺ ἦτο πρῶτα γεμάτο ἀπὸ κάποιον δυσῶδες ὑγρὸν, ἐὰν δὲν πλυθῆ, δὲν δέχεται τὴν εισροὴν τοῦ μύρου. Πρέπει λοιπὸν νὰ χυθοῦν τὰ προϋπάρχοντα, διὰ νὰ δυνηθῆ νὰ χωρέσῃ τὰ ἐπόμενα ποὺ θὰ ριφθοῦν. «Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». Εἶδεν ὅτι ὅλοι δὲν ἀκολουθοῦν τὸ παράγγελμα αὐτοῦ, οὔτε καταδέχονται νὰ ἐλπίζουν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἐλπίζουν εἰς τὰ μάταια τῆς ζωῆς. Διὰ τοῦτο λέγει· «Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ψευδεῖς οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». Διατί εἶνε μάταιοι; Ἐπειδὴ εἶνε ψευδεῖς. Ποῦ κυρίως φαίνεται τὸ ψεῦδος αὐτῶν; «Ἐν ζυγοῖς», λέγει, «τοῦ ἀδικῆσαι». Ποίους ὀνομάζει ζυγούς; Μήπως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ζυγίζου; μήπως ὅλοι εἶνε ἐριοπῶλαι, ἢ κρεοπῶλαι, ἢ ἐμπορεύονται χρυσὸν ἢ ἄργυρον, ἢ γενικῶς ἢ μέριμνὰ των στρέφεται εἰς αὐτὰς τὰς ὕλας, τὰς ὁποίας οἱ ἔμποροι, ὡς εἶνε φυσικόν, ἀνταλλάσσουν μὲ ζυγούς καὶ σταθμούς; Ἄλλὰ καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς χειροτέχνους δὲν ἔχουν ἀνάγκην ζυγαριᾶς εἰς τὴν ἐργασίαν των· πολλοὶ εἶνε οἱ ναυτικοί· πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀσχολοῦνται εἰς τὰ δικαστήρια καὶ εἰς τὸ νὰ κυβερνοῦν, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπάρχει μὲν τὸ ψεῦδος, δὲν χρησιμοποιεῖται ὁμως μὲ ζυγαριάν. Τί λοιπὸν εἶνε αὐτὸ ποὺ λέγει; Ὅτι ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς ἔχει εἰς τὸ κρυπτὸν κάποιαν ζυγαριάν, τὴν ὁποῖαν κατεσκεύασεν ἐντὸς μας ὁ κτίστης, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποῖαν εἶνε δυνατὸν νὰ γνωρίσωμεν καλὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. «Ἔθηκα πρὸ προσώπου σου τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, τὸ

- τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν»· δύο φύσεις ἀντικειμέναι ἀλλήλαις· ἀντιστάθησον αὐτὰς ἐπὶ τοῦ οἰκείου σεαυτοῦ κριτηρίου· ζυγοστάτησον ἀκριβῶς, τί σοι λυσιτελέστερον, τὴν πρόσκαιρον ἐλθεῖν ἡδονὴν καὶ δι' αὐτῆς τὸν αἰώνιον λαβεῖν θάνατον, ἢ τὴν
- 5 ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς ἀρετῆς ἐλόμενον κακοπάθειαν ταύτη προξένω χρήσασθαι τῆς αἰωνίου τρυφῆς. Ψευδεῖς οὖν οἱ ἄνθρωποι, διεφθαρμένα ἔχοντες τῆς ψυχῆς τὰ κριτήρια, οὕτως καὶ ταλανίζει ὁ προφήτης λέγων· «Οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος· οἱ λέγοντες τὸ πικρὸν γλυκὺ, καὶ τὸ γλυκὺ πικρόν».
- 10 Ἐμοί, φησί, τὰ παρόντα· τίς δὲ οἶδε τὰ μέλλοντα; Κακῶς ζυγοστατεῖς, πονηρὰ τῶν ἀγαθῶν ἀνθαιρούμενος· τὰ μάταια τῶν ἀληθινῶν προτιμῶν· τὰ πρόσκαιρα τῶν αἰωνίων προτάσσω· τὴν παρερχομένην ἡδονὴν ἀντὶ τῆς ἀπαύστου εὐφροσύνης καὶ διηνεκοῦς ἐκλεγόμενος. «Ψευδεῖς οὖν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων
- 15 ἐν ζυγοῖς τοῦ ἀδικῆσαι». Ἀδικοῦσι δὲ προηγουμένως μὲν ἑαυτούς, ἔπειτα δὲ καὶ τοὺς πλησιάζοντας, οἱ καὶ ἑαυτοῖς πονηροὶ σύμβουλοι ἐπὶ τῶν πράξεων γινόμενοι, καὶ ἑτέροις μοχθηρὸν ὄντες ὑπόδειγμα. Οὐκ ἔστι σοι εἰπεῖν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως οὐκ ἤδειν τὸ ἀγαθόν. Προφέρεται σοι τὰ ἴδιά σου ζυγὰ ἱκανῆν
- 20 παρεχόμενα διάκρισιν ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ. Τὰ μὲν γὰρ τοῦ σώματος βάρη ταῖς ἐπὶ τῆς τρυτάνης ῥοπαῖς δοκιμάζομεν, τὰ δὲ τοῦ βίου ἐκλεκτὰ τῷ αὐτεξονσίῳ τῆς ψυχῆς διακρίνομεν· ὁ καὶ ζυγὸν ὠνόμασεν διὰ τὸ ἴσην δύνασθαι λαμβάνειν τὴν ῥοπήν ἐφ' ἑκάτερα.
- 25 5. «Μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν, καὶ ἐπὶ ἄρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε». Ἄνω εἶπεν· «Ἐλπίζετε ἐπ' αὐτὸν πᾶσα συναγωγὴ λαῶν». Εἶδε τὸ ὀκνηρὸν τῆς ὑπακοῆς, καὶ ἀπεφήνατο, ὅτι «πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». Πάλιν ἀπαγορεύει μὴ ἐλπί-

ἀγαθόν καὶ τὸ κακόν»¹⁶. δύο φύσεις ποὺ εἶνε ἀντίθετοι μεταξύ των· Ἰσοφάρισε αὐτὰς ἐπάνω εἰς τὸ κριτήριον τοῦ ἑαυτοῦ σου· ζύγισε ἀκριβῶς, ποῖον εἶνε ὠφελιμώτερον δι' ἐσέ, νὰ προτιμήσης τὴν πρόσκαιρον ἡδονήν, καὶ δι' αὐτῆς νὰ λάβῃς τὸν αἰώνιον θάνατον, ἢ, ἀφοῦ προτιμήσης τὴν κακοπάθειαν εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς, χρησιμοποιήσεις αὐτὴν ὡς πηγὴν τῆς αἰωνίου ἀπολαύσεως. Ψευδεῖς λοιπὸν εἶνε οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἔχουν κατεστραμμένα τὰ κριτήρια τῆς ψυχῆς, τοὺς ὁποίους ταλανίζει ὁ προφήτης λέγων· «Οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος· οἱ λέγοντες τὸ πικρὸν γλυκύ, καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸν»¹⁷. Δι' ἐμένα, λέγει, ὑπάρχουν τὰ παρόντα· ποῖος γνωρίζει τὰ μέλλοντα; Κακῶς ζυγίζεις, διότι ἐκλέγεις τὰ πονηρὰ ἀντὶ τῶν ἀγαθῶν· προτιμᾷς τὰ μάταια ἀντὶ τῶν ἀληθινῶν· προβάλλεις τὰ πρόσκαιρα ἀντὶ τῶν αἰωνίων· ἐκλέγεις τὴν ἡδονὴν ποὺ παρέρχεται ἀντὶ τῆς ἀπαύστου καὶ συνεχοῦς εὐφροσύνης. «Ψευδεῖς» λοιπὸν «οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν ζυγοῖς τοῦ ἀδικῆσαι». Ἄδικοῦν πρῶτον τοὺς ἑαυτοῦς των, ἔπειτα καὶ ὄσους τοὺς πλησιάζουν, οἱ ὅποιοι καὶ διὰ τοὺς ἑαυτοῦς των γίνονται κακοὶ σύμβουλοι εἰς τὰς πράξεις καὶ εἶνε κακὸν παράδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους. Δὲν δύνασαι νὰ εἴπῃς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, δὲν ἐγνώριζα τὸ ἀγαθόν. Σοῦ προσφέρεται ἡ ἰδική σου ζυγαριὰ, ἡ ὁποία σοῦ δίδει ἐπαρκῆ τὴν διάκρισιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Τὰ μὲν βάρη τοῦ σώματος τὰ εὐρίσκομεν μὲ τὰς κλίσεις τοῦ ζυγοῦ, τὰ διαλεκτὰ ὁμως τῆς ζωῆς τὰ διακρίνομεν μὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς· αὐτὴν τὴν ὠνόμασε ζυγαριάν, ἐπειδὴ δύναται νὰ λαμβάνῃ ἴσην κλίσιν καὶ πρὸς τὰς δύο κατευθύνσεις.

5. «Μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν, καὶ ἐπὶ ἄρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε». Ἄνωτέρω εἶπεν· «Ἐλπύσατε ἐπ' αὐτὸν πᾶσα συναγωγὴ λαῶν». Εἶδε τὴν ἀδιαφορίαν τῆς ὑπακοῆς καὶ ἀπεφάνθη, ὅτι «πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». Πάλιν ἀπαγορεύει

17. Ἦσ. 5, 20.

ζειν ἐπ' ἀδικίαν. Ὁ τὸν ἐξ ἀδικίας ἠθροισμένον πλοῦτον ἱκανὴν
 ἑαυτῷ πρὸς τὸ ἰσχύειν καὶ κρατεῖν ἀφορμὴν εἶναι κρίνων, ὁ-
 μοιός ἐστιν ἀρρώστῳ ἐν τῇ περιουσίᾳ τῆς νόσου τὴν ἐδεξίαν
 τιθεμένῳ. «Μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν». Αὕτη σοι ἐμποδίζει
 5 πρὸς πᾶσαν ἐνέργειαν. «Καὶ ἐπὶ ἄρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε». Μὴ
 εἶναι τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμητὰς παραινεῖ. «Πλοῦτος εἴαν ῥέη,
 μὴ προστίθεσθε καρδίᾳ». Ἐάν ἴδῃς τινὰ τῶν ὑπερπλουτούν-
 των, μὴ μακαρίσῃς αὐτοῦ τὴν ζωὴν. Ἐάν σοι πολλαχόθεν καὶ
 ἐξ ἀφθόνων πηγῶν περιορέῃ τὰ χρήματα, μὴ προσδέξῃ αὐτῶν
 10 τὴν περιουσίαν. «Πλοῦτος εἴαν ῥέη». Θαύμασον τὴν φωνήν. Ῥευ-
 στή ἢ φύσις τοῦ πλοῦτου· χειμάρρου ὀξύτερον τοὺς ἔχοντας
 παρατρέχει, ἄλλοτε ἄλλον πέφυκε παραμείβεσθαι. Ὡσπερ
 ποταμὸς ἀφ' ὑψηλοῦ φερόμενος ἐγγίζει μὲν τοῖς παρεστῶσι
 τῇ ὄχθῃ, ὁμοῦ δὲ ἤψατο καὶ εὐθὺς ἀνεχώρησεν, οὕτω καὶ ἡ
 15 τοῦ πλοῦτου εὐκολία ὀξυτάτην ἔχει καὶ ὀλισθηρὰν τὴν παρου-
 σίαν, ἄλλους ἐξ ἄλλων παραμείβεσθαι πεφυκυῖα. Σήμερον τοῦδε
 ὁ ἀγρός, καὶ αὐριον ἐτέρον, καὶ μετ' ὀλίγον ἄλλου. Ἀπόβλεπον
 πρὸς τὰς ἐν τῇ πόλει οἰκίας, πόσα ἤδη, ἀφ' οὗ γεγόνασιν, ὄνο-
 ματα μετειλήφασιν, ἄλλοτε ἀπ' ἄλλου τῶν κεκτημένων ὄνομα-
 20 ζόμεναι. Καὶ χρυσὸς αἰεὶ τὰς τοῦ ἔχοντος χεῖρας διαρρέων,
 ἐφ' ἕτερον μεταβαίνει, καὶ ἀπ' ἐκείνου πρὸς ἄλλον. Μᾶλλον
 δύνασαι ὕδωρ τῇ χειρὶ περιλαβὼν κατασχεῖν, ἢ πλοῦτον σεαυ-
 τῷ διαρκῶς συντηρεῖσθαι. Καλῶς οὖν εἴρηται τό· «Πλοῦτος εἴαν
 ῥέη, μὴ προστίθεσθε καρδίᾳ». Μὴ τῇ ψυχῇ σου προσπάθῃς,
 25 ἀλλὰ τὸ ἀπ' αὐτοῦ χρήσιμον καταδέχου, μὴ ὡς ἐν τι τῶν ἀγα-
 θῶν ὑπεραγαπῶν καὶ θαυμάζων, ἀλλ' ὡς ὀργανικὴν αὐτοῦ τὴν
 ὑπηρεσίαν αἰρούμενος. Εἴτα ἐπάγει πᾶσι τοῖς εἰρημένοις ἀπό-
 φασιν οὐκέτι ἰδίων ῥημάτων, ἀλλ' ἦν παρ' αὐτοῦ ἤκουσε τοῦ

νά μή ἐλπίζωμεν εἰς τὴν ἀδικίαν. Ἐκεῖνος ποῦ θεωρεῖ τὸν πλοῦτον ποῦ συνεκέντρωσεν ἀπὸ ἀδικίαν ἰκανὴν ἀφορμὴν διὰ τὸν ἑαυτὸν του διὰ νὰ ὑπερισχύσῃ καὶ ἐπικρατήσῃ, εἶνε ὁμοῖος μὲ ἄρρωστον, ὁ ὁποῖος τὸ πλῆθος τῆς νόσου του τὸ θεωρεῖ ἄκραν ὑγείαν. «Μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν». Αὕτῃ σοῦ ἐμποδίζει πρὸς κάθε ἐργασίαν. «Καὶ ἐπὶ ἄρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε». Μᾶς συμβουλεύει νὰ μὴ ἐπιθυμοῦμεν τὰ ξένα πράγματα. «Πλοῦτος ἐάν ῥῆῃ, μὴ προστίθεσθε καρδίᾳ». Ἐάν ἴδῃς κάποιον ἀπὸ τοὺς ὑπερπλουσίους, μὴ μακαρίσῃς τὴν ζωὴν του. Ἐάν ἀπὸ πολλὰ μέρη καὶ ἀπὸ ἀφθόνοους πηγὰς σὲ περικυκλώνουν τὰ χρήματα, μὴ ἀποδέχεσαι τὴν ἀφθονίαν αὐτῶν. «Πλοῦτος ἐάν ῥῆῃ». Θαύμασε τὴν φωνήν. Ρευστὴ εἶνε ἡ φύσις τοῦ πλοῦτου· γρηγορώτερα ἀπὸ τὸν χειμάρρον διέρχεται ἀπὸ τοὺς πλουσίους, καὶ φυσικὰ διαβαίνει πότε εἰς τὸν ἕνα καὶ πότε εἰς τὸν ἄλλον. Ὅπως ἕνας ποταμὸς ποῦ κατεβαίνει ἀπὸ ὑψηλὸν μέρος πλησιάζει ὅσους παρίστανται κοντὰ εἰς τὴν ὄχθην, συγχρόνως τοὺς ἄγγιξε καὶ ἀμέσως ἔφυγεν, ἔτσι καὶ ἡ εὐκολία τοῦ πλοῦτου γρήγορη καὶ φευγαλέα ἔχει τὴν παρουσίαν, διότι ἐκ φύσεως διαβαίνει ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἰς τοὺς ἄλλους. Σήμερα τὸ χωράφι εἶνε τοῦ τὰδε, καὶ αὖριον τοῦ ἄλλου, καὶ ὕστερα ἀπ' ὀλίγον ἄλλου. Στρέψε τὸ βλέμμα σου πρὸς τὰς οἰκίας τῆς πόλεως, πόσα ὀνόματα ἤδη ἔχουν ἀλλάξει ἀπὸ τότε ποῦ ἐκτίσθησαν, ὀνοματισμένοι πότε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἑνὸς καὶ πότε μὲ τοῦ ἄλλου ἰδιοκτητοῦ. Καὶ ὁ χρυσὸς πάντοτε διερχόμενος ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ κατόχου, μεταβαίνει εἰς τὸν ἄλλον, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον πρὸς τὸν ἄλλον. Περισσότερον δύνασαι, ἀφοῦ λάβῃς ὕδωρ εἰς τὸ χέρι σου, νὰ τὸ κρατήσῃς παρὰ νὰ διατηρήσῃς τὸν πλοῦτον διαρκῶς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου. Καλῶς λοιπὸν ἐλέχθη τό· «Πλοῦτος ἐάν ῥῆῃ, μὴ προστίθεσθε καρδίᾳ». Μὴ ἀποκτήσῃς σφοδρὰν ἐπιθυμίαν εἰς τὴν ψυχὴν σου, ἀλλὰ νὰ δέχεσαι τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτόν, καὶ μὴ τὸν ἀγαπᾷς ὑπερβολικὰ καὶ τὸν θαυμάζῃς ὡς ἕνα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ νὰ τὸν προτιμᾷς ὡς ὄργανον ποῦ θὰ σὲ ὑπηρετῇ. Ἐπειτα ἀπὸ ὅλα ποῦ ἐλέχθησαν ἐπιφέρει ἀπόφασιν, ὄχι πλεόν ἰδικὴν του, ἀλλὰ ἐκείνην ποῦ ἤκουσεν ἀπὸ αὐτόν τὸν Θεόν.

Θεοῦ. («Ἄπαξ γάρ, φησίν, ἐλάλησεν ὁ Θεός, δύο ταῦτα ἤκουσα»).
 Καὶ μηδένα ταρασσέτω ὡς παράδοξον τὸ εἰρημένον, πῶς ὁ μὲν
 Θεὸς ἅπαξ ἐλάλησεν, ὁ δὲ προφήτης δύο ἤκουσε. Δυνατὸν γάρ
 ἅπαξ μὲν τινα λαλῆσαι, ἐν δὲ τῷ ἅπαξ πολλὰ εἶναι τὰ λαλη-
 5 θέντα. Ἄνθρωπος γάρ τις, συντυχῶν τινι ἅπαξ, περὶ πολλῶν
 διελέχθη· καὶ δύναται ὁ ἀκούσας αὐτοῦ τῶν ῥημάτων εἰπεῖν,
 ὅτι ἅπαξ μὲν μοι ἐφθέγγετο, περὶ πολλῶν δὲ ἐλάλησε. Τοῦτό
 ἐστὶ τὸ εἰρημένον νῦν· ἢ μὲν Θεοῦ ἐπιφάνεια ἅπαξ μοι γέγονε,
 δύο δὲ πράγματά ἐστιν ἃ ἐλάλησεν. Οὐκ εἶπεν· Ἐν ἐλάλησεν ὁ
 10 Θεός, δύο δὲ ταῦτα ἤκουσα· οὕτω γάρ ἂν ἔδοξέ τινα ἔχειν ὁ λό-
 γος πρὸς ἑαυτὸν ἐναντίωσιν. Τίνα οὖν ἦν τὰ δύο ἃ ἤκουσεν; («Ὅτι
 τὸ κράτος τοῦ Θεοῦ, καὶ σοῦ, Κύριε, τὸ ἔλεος»). («Ὅτι δυνατός,
 φησίν, ὁ Θεὸς ἐν τῇ κρίσει, καὶ ὁ αὐτὸς ἐλεήμων»). Μῆτε οὖν
 ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν· μῆτε πλούτῳ προστίθεσθε· μῆτε αἰρεῖ-
 15 σθε ματαιότητα· μῆτε τὸ τῆς ψυχῆς κριτήριον διεφθαρμένον
 περιφέρετε. Εἰδότες ὅτι κραταῖος ἡμῶν ὁ Δεσπότης, φοβήθητε
 αὐτοῦ τὸ ἰσχυρόν, καὶ μὴ ἀπογνῶτε αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας.
 Πρὸς μὲν οὖν τὸ μὴ ἀδικεῖν ἀγαθὸς ὁ φόβος· πρὸς δὲ τὸν ἅπαξ
 εἰς ἁμαρτίαν ὀλισθήσαντα μὴ ἑαυτὸν προέσθαι διὰ τῆς ἀνελλι-
 20 στίας ἀγαθῆ ἢ ἐλπίς τοῦ ἔλεους. Τὸ γὰρ κράτος τοῦ Θεοῦ, καὶ
 παρ' αὐτοῦ τὸ ἔλεος. («Ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα
 αὐτοῦ»). («Ἦ γὰρ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν»).
 Ἔθλιψας τὸν ἀδελφόν; Ἐκδέχου τὸ ἴσον. Ἦρπασας τὰ τῶν
 ὑποδεεστέρων; κατεκονδύλισας πένητας; κατήσχυνας ἐν λοι-
 25 δοχαῖς; ἐσυκοφάντησας; κατεψεύσω; ἄλλοτρίοις ἐπεβούλευσας
 γάμοις; ἐπιώρκησας; ὄρια πατέρων μετέθηκας; κτήμασιν ὄρ-
 φανῶν ἐπῆλθες; χήρας ἐξέθλιψας; τὴν παροῦσαν ἡδονὴν τῶν

Διότι λέγει· «Ἄπαξ ἐλάλησεν ὁ Θεός, δύο ταῦτα ἤκουσα». Κανέναν ἄς μὴ ταρασσοῦ ὡς παράδοξον αὐτὸ πού ἐλέχθη, πῶς δηλαδή ὁ Θεὸς ἐλάλησεν ἄπαξ, ὁ δὲ προφήτης ἤκουσε δύο. Εἶνε δυνατόν κάποιος νὰ ὁμιλήσῃ μίαν φοράν, εἰς τὴν μίαν ὁμως φοράν νὰ εἶνε πολλὰ αὐτὰ πού εἶπε. Διότι, ἐάν κάποιος ἄνθρωπος συνήντησε κάποιον μίαν φοράν, διὰ πολλὰ συνωμίλησε· καὶ δύναται ἐκεῖνος πού ἤκουσε τὰ λόγια του νὰ εἴπῃ, ὅτι μίαν φοράν συνωμίλησε μαζί του, ἐλάλησεν ὁμως διὰ πολλὰ θέματα. Αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει αὐτὸ πού ἐλέχθη τώρα· ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ μίαν φοράν συνέβη εἰς ἔμένα, δύο δὲ πράγματα εἶνε ἐκεῖνα πού ἐλάλησε. Δὲν εἶπεν· Ἔνα ἐλάλησεν ὁ Θεός, ἐγὼ ὁμως ἤκουσα δύο· διότι ἔτσι θὰ ἐφαίνετο ὅτι ὁ λόγος περιέχει ἀντίθεσιν. Ποῖα λοιπὸν ἦσαν τὰ δύο τὰ ὁποῖα ἤκουσεν; «Ὅτι τὸ κράτος τοῦ Θεοῦ, καὶ σοῦ, Κύριε, τὸ ἔλεος». «Ὅτι δυνατός», λέγει, «ἐν τῇ κρίσει, καὶ αὐτὸς ἐλεήμων». Μὴ λοιπὸν ἐλπίζετε εἰς τὴν ἀδικίαν· οὔτε νὰ προσκολλᾶσθε εἰς τὸν πλοῦτον· οὔτε νὰ προτιμᾶτε τὴν ματαιότητα¹⁸· οὔτε νὰ περιφέρετε κατεστραμμένον τὸ κριτήριον τῆς ψυχῆς σας. Ἀφοῦ γνωρίζετε ὅτι ὁ Δεσπότης εἶνε κραταῖός, νὰ φοβηθῆτε τὴν δύναμίν του, καὶ νὰ μὴ ἀπορρίψετε τὴν φιλανθρωπίαν του. Διὰ νὰ μὴ ἀδικῆ λοιπὸν κάποιος, καλὸς εἶνε ὁ φόβος· δι' ἐκείνον ὁμως πού ἄπαξ ἔπεσεν εἰς τὴν ἀμαρτίαν διὰ νὰ μὴν ἐγκαταλείψῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν, καλὴ εἶνε ἡ ἐλπίς τοῦ ἔλεους. Διότι ἡ δύναμις εἶνε τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ αὐτὸν πηγάζει τὸ ἔλεος. «Ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ». «ᾧ γὰρ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν»¹⁹. Ἔστενοχώρησες τὸν ἀδελφόν; Δέξου τὸ ἴσον. Ἄρπαξες τὰ ὑπάρχοντα τῶν κατωτέρων σου; ἐκτύπησες τοὺς πτωχοὺς; ἐντρόπιασες μὲ ὕβρεις; ἐσυκοφάντησες; εἶπες ψέμματα; ἐσχεδίασες πονηρὰ διὰ τοὺς ξένους γάμους; ἐπιώρκησες; μετέθεσες τὰ ὄρια τῶν πατέρων σου²⁰; εἰσέβαλες εἰς κτήματα ὄρφανῶν; κατεπίεσες χήρας; ἐπροτίμησες τὴν

ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν προετίμησας; Ἐκδέχου τούτων τὴν ἀντιμέτρον. Οἷα γὰρ σπείρει ἕκαστος, τοιαῦτα καὶ θερίσει. Καὶ μέντοι καὶ εἴ τι τῶν ἀγαθῶν πέπρακται σοι, κάκεινων ἐκδέχου πολλαπλασίους τὰς ἀντιδόσεις. «Ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἑκά-
 5 στω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ». Ταύτης μεμνημένος παρὰ πάντα σου τὸν βίον τῆς ἀποφάσεως, δυνήσῃ τὰ πολλὰ τῶν ἁμαρτημάτων διαφυγεῖν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

παροῦσαν ἡδονὴν ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τῶν ἐπαγγελιῶν; Δέξου τὴν ἀνταπόδοσιν αὐτῶν. Διότι ὅ,τι λογῆς σπείρει ὁ καθένας, τέτοια καὶ θὰ θερίσῃ²¹. Καὶ βέβαια καὶ ἐὰν κάτι ἀγαθὸν ἔχῃς πράξει, καὶ δι' ἐκεῖνα δέξου πολλαπλασίας τὰς ἀνταμοιβάς. «Ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ». Ἐὰν ἐνθυμῆσαι αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν εἰς ὅλην σου τὴν ζωὴν, θὰ δυνηθῆς νὰ ἀποφύγῃς πολλὰς ἁμαρτίας, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΙΔ' ΨΑΛΜΟΝ

1. Πάλαι προκαταλαβόντες τὸν ἱερὸν τοῦτον τῶν μαρτύρων σηκόν, ἐκ μέσης νυκτὸς τὸν Θεὸν τῶν μαρτύρων διὰ τῶν ὕμνων ἐξιλεούμενοι, διεκαρτερήσατε μέχρι τῆς μεσημβρίας ταύτης, τὴν ἡμετέραν ἄφιξιν ἀναμένοντες. Ὑμῖν μὲν οὖν καὶ 5 ὕπνου καὶ ἀναπαύσεως τὴν εἰς τοὺς μάρτυρας τιμὴν καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ λατρείαν προτιμῶσιν ἔτοιμος ὁ μισθός. Εἰ δὲ δεῖ καὶ ἡμᾶς ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἀπολογήσασθαι, τῆς διατριβῆς ἕνεκεν καὶ τῆς ἐπὶ πλείστον ἀπολείψεως ὑμῶν, ἐροῦμεν τὴν αἰτίαν, ὅτι ἄλλην ὁμότιμον ταύτη τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν οἰκονομοῦντες, 10 οὐκ ὀλίγῳ πρὸς ὑμᾶς διειργασμένην τῷ διαστήματι, τὸν χρόνον τοῦτον τῆς ἡμέρας κατηναλώσαμεν. Ἐπεὶ οὖν ἔδωκεν ὁ Κύριος κἀκεῖνοις πληρῶσαι τὴν λειτουργίαν, καὶ μὴ διαμαρτεῖν τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἀπόδοτε μεθ' ἡμῶν τὴν εὐχαριστίαν τῷ εὐεργέτῃ, τῷ τὴν ὀρωμένην ταύτην τοῦ σώματος ἡμῶν ἀσθένειαν 15 τῇ ἀοράτῳ αὐτοῦ δυνάμει χειραγωγοῦντι. Ὡς ἂν δὲ μὴ ἐπὶ πλείον παρακατέχοντες ὑμᾶς ἀνιῶμεν, βραχέα ἐξ οὗ κατελάβομεν ἀδόμενον ὑμῖν ψαλμοῦ διαλεχθέντες, καὶ τῷ λόγῳ τῆς παρακλήσεως κατὰ τὴν προσοῦσαν ἡμῖν δύναμιν τὰς ψυχὰς ὑμῶν θρέψαντες, ἐπὶ τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν ἕκαστον δια- 20 φήσομεν. Τί τοίνυν ἦν τὸ ἀδόμενον; («Ἠγάπησα, φησὶν, ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου»). Οὐ παντός ἐστιν εἰπεῖν τὸ «Ἠγάπησα», ἀλλὰ τοῦ τελειουμένου ἤδη καὶ ὑπερβαίνοντος τὸν τῆς δουλείας φόβον, καὶ ἐν τῷ πνεύματι

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ΄
ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΙΔ΄ ΨΑΛΜΟΝ

1. Πρὸ πολλοῦ ἔχετε κατακλύσει τὸν ἱερὸν αὐτὸν ναὸν τῶν μαρτύρων, ζητοῦντες ἀπὸ τὸν Θεὸν τῶν μαρτύρων συγγνώμην διὰ τῶν ὕμνων ἀπὸ τὸ μεσονύκτιον, καὶ περιμένετε μέχρι τὸ μεσημέρι αὐτῆς τῆς ἡμέρας, ἀναμένοντες τὸν ἐρχομὸν μας. Διὰ σᾶς λοιπὸν ποῦ ἐπροτιμήσατε καὶ ἀπὸ τὸν ὕπνον καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάπαυσιν τὴν τιμὴν εἰς τοὺς μάρτυρας καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, εἶνε ἕτοιμος ὁ μισθός. Ἐὰν δὲ πρέπη καὶ ἡμεῖς ν' ἀπολογηθοῦμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἐξ αἰτίας τῆς ἀργοπορίας καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως ἐπὶ ἄρκετὸν χρόνον, θὰ εἴπωμεν τὴν αἰτίαν, ὅτι δηλαδὴ ἐξωδεύσαμεν τὸν χρόνον αὐτῆς τῆς ἡμέρας εἰς τὴν διοίκησιν κάποιας ἄλλης Ἐκκλησίας ποῦ τιμᾶται ὅπως καὶ αὐτή, καὶ ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς μακρινὴν ἀπόστασιν ἀπὸ σᾶς. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Κύριος ἐπέτρεψε καὶ εἰς ἐκείνους νὰ ἐκπληρώσωμεν τὴν διακονίαν, καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σας ἀγάπην νὰ μὴ ἐκπέσωμεν, εὐχαριστεῖστε μαζί μας τὸν εὐεργέτην, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἀόρατον δύναμιν του βοηθεῖ αὐτὴν τὴν σωματικὴν ἀδυναμίαν ποῦ εἶνε ὀρατὴ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς σας. Καὶ διὰ νὰ μὴ σᾶς κρατοῦμεν περισσότερο καὶ σᾶς κουράσωμεν, θὰ εἴπωμεν ὀλίγα ἀπὸ τὸν ψαλμὸν ποῦ σᾶς εὐρῶμεν νὰ ψάλλετε, καὶ ἀφοῦ θρέψωμεν τὰς ψυχὰς σας μὲ τὸν λόγον τῆς παρακλήσεως ἀναλόγως μὲ τὴν ἰδικὴν μας δύναμιν, θὰ ἀφήσωμεν ἐλεύθερον τὸν καθένα νὰ φροντίσῃ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος. Ποῖον λοιπὸν ψαλμὸν ἐψάλατε; «Ἠγάπησα», λέγει, «ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου». Δὲν δύναται ὁ καθένας νὰ εἴπῃ τὸ «Ἠγάπησα», ἀλλὰ ἐκεῖνος ποῦ ἤδη τελειοῦται καὶ ξεπερνᾷ τὸν φόβον τῆς δουλείας καὶ ἔφθασεν εἰς

γενομένον τῆς υἱοθεσίας. Οὐ πρόσκειται μὲν οὖν τῷ, ἠγάπησα, τό, τινά· προσυπακούεται δὲ παρ' ἡμῶν, ὅτι τὸν Θεὸν τῶν ὄλων. Τὸ γὰρ κυρίως ἀγαπητὸν ὁ Θεός· ἐπειδήπερ ἀγαπητὸν ὀρίζονται εἶναι οὗ πάντα ἐφίεται. Ἀγαθὸν δὲ ὁ Θεός, καὶ πρῶτον καὶ τελειότατον τῶν ἀγαθῶν. Αὐτόν τε οὖν ἠγάπησα τὸν Θεόν, τῶν ὀρεκτῶν ὄντα τὸ ἔσχατον, καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ παθήματα μετὰ χαρᾶς ὑπεδεξάμην. Τίνα δὲ ἐστὶ ταῦτα μικρὸν ὕστερον διεξέρχεται, τὰς ὠδύνας τοῦ θανάτου, τοὺς κινδύνους τοῦ ἄδου, τὴν θλίψιν, τὴν ὀδύνην, ἅπερ πάντα αὐτῷ ἀγαπητὰ 10 διὰ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην καὶ τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀποκειμένην τοῖς τὰ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας πάθη καταδεχομένοις, ἐφαίνετο. Οὐ γὰρ παρὰ προαίρεσιν, οὐδὲ βιαίως καὶ κατηναγκασμένως ὑπέμεινα, φησί, τοὺς ἀγῶνας, ἀλλὰ στοργῇ τινι καὶ διαθέσει ὑπεδεξάμην τὰ ἐπίπονα· ὥστε ἔχειν με λέγειν· «Ὅτι ἕνεκά σου 15 θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν». Καὶ ἔοικε ταῦτα ἰσοδυναμεῖν τοῖς τοῦ ἀποστόλου, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς αὐτῷ διαθέσεως λέγεσθαι τό· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις; ἢ στενοχωρία; ἢ διωγμός; ἢ λιμός; ἢ γυμνότης; ἢ κίνδυνος; ἢ μάχαιρα;». ἠγάπησα οὖν ταῦτα πάντα, εἰδώς, ὅτι 20 ὑπὸ θεατῆ καὶ ἀθλοθέτῃ τῷ Δεσπότη τῶν ὄλων, τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας διαφέρω κινδύνους. «Ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου». Οὕτω γὰρ καὶ ἕκαστος ἡμῶν δύναται τὸ ἐν ταῖς ἐντολαῖς ἐπίπονον διανύειν, ὅταν οἰοῖναι θεατῆ τῷ Θεῷ τῶν ὄλων ἐπιδεικνύμενος ἢ τὴν ἑαυτοῦ πολιτείαν.

25 2. «Ὅτι ἐκλινε τὸ οὖς αὐτοῦ ἔμοι». Ἐκλινεν, εἶπεν, οὐχ ἵνα σωματικὴν τινὰ ἔννοιαν λάβῃς περὶ Θεοῦ ὧτα ἔχοντος, καὶ ταῦτα πρὸς τὸ ἠρεμαῖον τῆς φωνῆς ἐπικλίνοντος, ὅπερ ἡμεῖς

1. Ρωμ. 8, 15.

2. «Πᾶσα τέχνη καὶ πᾶσα μέθοδος, ὁμοίως δὲ πρᾶξις τε καὶ προαίρεσις

τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας¹. Δὲν ταιριάζει λοιπὸν εἰς τὸ «ἠγάπησα» τὸ «τινά»: ἐξυπακούεται δὲ ἀπὸ ἡμᾶς, ὅτι τὸν Θεὸν τῶν ὄλων. Διότι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀγαπητὸν εἶνε ὁ Θεός· ἄλλωστε δίδοντας τὸν ὀρισμὸν τῆς λέξεως «ἀγαπητὸν» λέγουν ὅτι εἶνε ἐκεῖνο πού τὰ πάντα τὸ ἐπιθυμοῦν². Ἀγαθὸν ὁμοῦς εἶνε ὁ Θεός, καὶ τὸ πρῶτον καὶ τελειότερον ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν Θεὸν ἠγάπησα, πού εἶνε τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ ἐπιθυμητά, καὶ μὲ χαρὰν ἐδέχθη τὰ παθήματα χάριν αὐτοῦ. Ποῖα δὲ εἶνε αὐτά, τὰ ἀναφέρει ὕστερα ἀπ' ὀλίγον, αἱ ὠδῖναι τοῦ θανάτου, οἱ κίνδυνοι τοῦ ἄδου, ἡ θλίψις, ὁ πόνος, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐφαίνοντο ὅλα ἀγαπητά, διότι ἀγαποῦσε τὸν Θεὸν καὶ εἶχε ἐλπίδα, τὴν ὁποῖαν ἀναμένουν ὅσοι ὑπομένουν τὰ παθήματα ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας. Διότι, λέγει, δὲν ὑπέμεινα τοὺς ἀγῶνας χωρὶς τὴν θέλησίν μου, οὔτε διὰ τῆς βίας καὶ διὰ ἐξαναγκασμοῦ, ἀλλὰ ἐδέχθη τὰ θλιβερά μὲ κάποιαν στοργὴν καὶ καλὴν διάθεσιν· ὥστε νὰ δύναμαι νὰ λέγω· «Ὅτι ἐνεκά σου θανατούμεθα ὄλην τὴν ἡμέραν»³. Καὶ φαίνεται ὅτι αὐτὰ ἔχουν τὴν ἴδιαν δύναμιν μὲ ἐκεῖνα πού λέγει ὁ ἀπόστολος καὶ λέγεται μὲ τὴν ἴδιαν μὲ ἐκείνου διάθεσιν τό· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις; ἡ στενοχωρία; ἡ διωγμός; ἡ λιμός; ἡ γυμνότης; ἡ κίνδυνος; ἡ μάχαιρα;»⁴. Ἀγάπησα λέγει, ὅλα αὐτὰ γνωρίζοντας ὅτι ὑποφέρω τοὺς κινδύνους ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἔχοντας θεατὴν καὶ ἀθλοθέτην τὸν Δεσπότην τῶν πάντων. «Ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου». Ἔτσι καὶ ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς δύναται νὰ ἐκτελῇ τὰς δυσκόλους ἐντολάς, ὅταν ἐπιδεικνύῃ τὴν ζωὴν του σάν εἰς θεατὴν τὸν Θεὸν τὸν ὄλων.

2. «Ὅτι ἔκλινε τὸ οὖς αὐτοῦ ἐμοί». Εἶπεν, ἔκλινεν, ὄχι διὰ νὰ νομίσης πὼς ὁ Θεὸς ἔχει σῶμα, πὼς ἔχει αὐτιά καὶ αὐτὰ τὰ κατεβάζει πρὸς τὴν σιγανὴν φωνήν, τὸ ὁποῖον κάμνομεν

ἀγαθοῦ τινος ἐφίεσθαι δοκεῖ· διὸ καλῶς ἀπεφήναντο τὰγαθὸν, οὗ πάντ' ἐφίεται», Ἀριστοτέλους, Ἠθικὰ Νικομάχεια, 1, 1 (1094α).

3. Ψαλ. 43, 23.

4. Ρωμ. 8, 35.

ποιούμεν πρὸς τοὺς μικρὸν φθειγγομένους προσεγγίζοντες ἡμῶν
 τὴν ἀκοήν, ἵνα ἐκ τοῦ σύνεγγυς τῇ αἰσθήσει παραδεξώμεθα τὸ
 λαλούμενον, ἀλλ' «ἐκκλινεν», εἶπεν, ἵνα τὸ ἑαυτοῦ ἀσθενὲς ἐπι-
 5 δείξηται. Ὅτι χαμαὶ κειμένῳ μοι συγκατέβη διὰ φιλάνθρω-
 πίας· οἶονεῖ, ἀρρώστου τινὸς ἐκ πολλῆς ἀσθενείας οὐδὲ φθέγγ-
 γεσθαι τρανῶς δυναμένου, φιλάνθρωπος ἰατρὸς προσαγαγὼν
 ἑαυτοῦ τὴν ἀκοήν ἐκ τοῦ σύνεγγυς μανθάνοι τὰ ἀναγκαῖα τῷ
 κάμνοντι. «Ἐκκλινεν οὖν τὸ οὖς αὐτοῦ ἐμοί». Ἡ γὰρ θεία ἀκοή
 οὐ φωνῆς δεῖται πρὸς αἰσθησιν· οἶδε γὰρ καὶ ἐν τῷ κινήματι
 10 τῆς καρδίας γνωρίσαι τὰ ἐπιζητούμενα. Ἡ οὐκ ἀκούεις ὅτι
 Μωϋσῆς μηδὲν φθειγγομένος, ἀλλὰ τοῖς ἀλαλήτοις ἑαυτοῦ στε-
 ναγμοῖς ἐντυγχάνων τῷ Κυρίῳ, ἠκούετο παρὰ τοῦ Κυρίου λέ-
 γοντος: «Τί βοᾷς πρὸς με;». Οἶδεν ὁ Θεὸς καὶ αἵματος ἀκοῦσαι
 δικαίου, ᾧ γλῶσσα οὐ πρόσεστιν, οὐδὲ φωνὴ τὸν ἄερα περῶσα.
 15 Ἔργων δὲ δικαίων παρουσία μεγαλοφωνία ἐστὶ παρὰ Θεῷ.
 «Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις μου ἐπικαλέσομαι». Ἡμεῖς μὲν ἐν μιᾷ
 προσευξάμενοι ἡμέρᾳ, ἢ ἐν μιᾷ ὥρᾳ βραχύ τι ταῖς ἀμαρτίαις
 ἡμῶν ἐπιστυγνάσαντες, ἀμεριμνῶμεν ὡς ἤδη τι ποιήσαντες
 ἐφάμιλλον τῇ κακίᾳ ἡμῶν. Ὁ μέντοι ἅγιος παντὶ τῷ χρόνῳ
 20 τῆς ζωῆς ἑαυτοῦ παραμετρουμένην ἐπιδείκνυσθαι λέγει τὴν
 ἔξομολόγησιν. «Ἐν ταῖς ἡμέραις γὰρ μου, φησί, πάσαις ἐπι-
 καλέσομαι». Εἶτα ἵνα μὴ οἰηθῆς ὅτι ἐνενημερῶν τῷ βίῳ τού-
 τῳ καὶ πάντων αὐτῷ τῶν πραγμάτων κατὰ ῥοῦν προϊόντων
 ἐπεκαλεῖτο τὸν Θεόν, διηγεῖται τὸ μέγεθος τῶν περιστάσεων,
 25 ἐν αἷς ὧν οὐκ ἐπελάθετο τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. «Περιέσχον
 γὰρ με, φησὶν, ὠδῖνες θανάτου, κίνδυνοι ἄδου εὐροσάν με».
 Κυρίως μὲν αἱ ὠδῖνες ἐπὶ τῶν κατὰ τὰς κνήσεις ὀδονῶν εἰσι
 τεταγμένα, δταν πρὸς ὄγκον ἢ γαστήρ διεγειρομένη ὠθῆ τὸ
 ἔμβρονον πρὸς τὸ ἔξω· εἶτα θλιβόμενα τὰ γεννητικὰ μέρη, καὶ
 30 περιτεινόμενα τῷ κινήματι σπασμοῖς καὶ συνολκαῖς τῶν ἰνῶν,
 ὀξυτάτας ἀλγηδόνας καὶ δριμείας ὀδύνας ἐμποιεῖ ταῖς τικτού-
 σαις. Μετήνεγκε δὲ τὰς ὠδῖνας καὶ ἐπὶ τοῦ θανάτου, τὰς περι-

καὶ ἡμεῖς πλησιάζοντες τὰ αὐτιά μας πρὸς ἐκείνους ποῦ ὁμιλοῦν σιγανά, ὥστε νὰ ἀκούσωμεν ἀπὸ κοντὰ τὰ λόγια τους, ἀλλὰ εἶπεν «ἐκλινεν» διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἰδικὴν του ἀδυναμίαν. Διότι, ἐνῶ ἦτο πεσμένος κάτω, κατέβη πρὸς αὐτὸν ἀπὸ ἀγάπην· ὅπως ἓνας φιλόθρωπος ἰατρός πηγαίνει κοντὰ τὸ αὐτί του, ὥστε ἀπὸ κοντὰ νὰ μάθῃ αὐτὰ ποῦ χρειάζεται ὁ ἄρρωστος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν πολλὴν του ἀσθένειαν δὲν δύναται νὰ ὁμιλήσῃ δυνατὰ. Ἔσκυψε λοιπὸν τὸ αὐτί του εἰς ἔμένα. Ἡ θεία ἀκοή βέβαια δὲν χρειάζεται ν' ἀκούσῃ φωνὴν διὰ νὰ καταλάβῃ· δύναται καὶ ἀπὸ τὴν κίνησιν τῆς καρδίας νὰ γνωρίσῃ ὅσα ἐπιζητοῦμεν. Ἡ δὲν ἀκοῦς ὅτι ὁ Μωϋσῆς χωρὶς νὰ προφέρῃ λόγια, ἀλλὰ προσευχόμενος μὲ ἀλαλήτους στεναγμούς εἰς τὸν Κύριον, ἠκούετο ἀπὸ τὸν Κύριον ποῦ τοῦ λέγει· «Τί βοᾶς πρὸς με;»^δ. Δύναται ἀκόμη ὁ Θεὸς νὰ ἀκούῃ καὶ αἷμα δικαίου, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει γλῶσσαν, οὔτε φωνὴν ποῦ νὰ διασχίζῃ τὸν ἀέρα. Ἡ ὑπαρξὶς δικαίων ἔργων εἶνε ἡ μεγαλυτέρα φωνὴ κοντὰ εἰς τὸν Θεόν. «Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις μου ἐπικαλέσομαι». Ἡμεῖς ἐὰν κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἡμέρας προσευχήθημεν ἢ κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ὥρας ἐλυπήθημεν ὀλίγον διὰ τὰς ἀμαρτίας μας, εἴμεθα ξένοιαστοὶ σὰν νὰ ἐκάναμεν ἤδη κάτι ποῦ νὰ εἶνε ἰσάξιον πρὸς τὴν κακίαν μας. Ὁ ἅγιος ὁμως λέγει ὅτι θὰ δεικνύῃ τὴν ἐξομολόγησιν του κατὰ τὴν διάρκειαν ὅλης τῆς ζωῆς του. Διότι λέγει· «Ἐν ταῖς ἡμέραις μου πάσαις ἐπικαλέσομαι». Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι ἐπεκαλεῖτο τὸν Θεόν, ὅταν ἐζοῦσεν εὐτυχῆς εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν, καὶ ὅλαι αἱ ὑποθέσεις του ἐπήγαιναν καλὰ, ἀναφέρει τὸ μέγεθος τῶν θλίψεων, εἰς τὰς ὁποίας καὶ, ὅταν ἦτο, δὲν ἐλησμόνησε τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Λέγει λοιπὸν· «Περίεσχόν με ὠδίνες θανάτου, κίνδυνοι ἄδου εὔροσάν με». Κυρίως ἡ λέξις ὠδίνες ἀναφέρεται εἰς τοὺς πόνους κατὰ τοὺς τοκετούς, ὅταν ἐξογκοῦται ἡ κοιλία καὶ σπρώχνη τὸ ἔμβρυον πρὸς τὰ ἔξω· ἔπειτα πιεζόμενα τὰ γεννητικὰ μέρη καὶ καθὼς τεντώνονται ἀπὸ τὸ κυοφορούμενον μὲ σπασμούς καὶ συσπάσεις τῶν μυῶν προξενοῦν διαπεραστικούς πόνους καὶ φοβερὰς ὠδίνας εἰς τὰς γυναῖκας ποῦ γεννοῦν. Μετέφερε δὲ τὰς ὠδίνας καὶ εἰς τὸν θά-

σταμένας τὸ ζῶον ἐν τῷ μερισμῷ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Οὐδὲν οὖν φησιν μέτριον πεπονθέναι, ἀλλὰ μέχρι καὶ αὐτῶν πεπειραῖσθαι τῶν ὠδίνων τοῦ θανάτου, καὶ εἰς κίνδυνον τῆς καταβάσεως τοῦ ἄδου ἀφίχθαι. Ἄρ' οὖν καὶ μόνα ταῦτα πέπονθεν 5 ἐφ' οἷς σεμνύεται, ἢ ταῦτα μὲν πολλάκις καὶ ἀκούσια; Οὐδὲν δὲ τῶν ἠγαγκασμένων ἐπαινετόν. Ἄλλα βλέπε τὸ μεγαλοφυές τοῦ ἀθλητοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ «περιέσχόν με ὠδίνες θανάτου, καὶ κίνδυνοι ἄδου εὐροσάν με», τοσοῦτον ἀπέσχον τοῖς πειρασμοῖς τούτοις ὑποπεσεῖν, ὅτι καὶ πολλῶ τούτων πλείοσι κατὰ τὸ ἐκού- 10 σιον πειρασμοῖς ἐμαυτὸν προεθέμην. Θλίψιν καὶ ὀδύνην ὡσπερ ἐκῶν ἐμαυτῷ ἐπεξεῦρον, οὐκ ἀκουσίως ὑπ' αὐτῶν κατελήφθην. Ἐν μὲν γάρ τοις κατόπιν («κίνδυνοι ἄδου εὐροσάν με»· ἐνταῦθα δὲ «θλίψιν καὶ ὀδύνην εὐρον»). Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖ ἀνευδότως ἔχων εὐρέθην πρὸς τὰ παρὰ τοῦ πειράζοντος ἐπαχθέντα, ἵνα δείξω 15 τὴν περιουσίαν τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης, προσέθηκα θλίψιν ἐπὶ τῇ θλίψει, καὶ ὀδύνην ἐπὶ τῇ ὀδύνῃ· οὐ τῇ ἐμαυτοῦ δυνάμει τῶν ἀλγεινῶν κατεπανιστάμενος, ἀλλὰ διότι τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπεκαλεσάμην. Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· «Ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς». Νικᾷ 20 μὲν γὰρ ὁ μὴ ἐνδιδόνς τοῖς πρὸς ἀνάγκην ἐπαγομένοις· ὑπερνικᾷ δὲ ὁ καὶ αὐθαιρέτως ὀδύνας εἰς ἐπίδειξιν τῆς ὑπομονῆς ἐπισπώμενος. Ὁ γενόμενος ἐν ἁμαρτίᾳ τινὶ τῇ πρὸς θάνατον λεγέτω· «Περιέσχόν με ὠδίνες θανάτου». «Πᾶς γάρ, φησίν, ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται». Ὅτε οὖν ἤμην, φη- 25 σίν, ἐργάτης τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐκνοφορούμην ὑπὸ τοῦ θανάτου, τότε καὶ εὐρέθην ὑπὸ τῶν τοῦ ἄδου κινδύνων. Πῶς οὖν ἐξιασάμην ἐμαυτόν; Ἐπειδὴ θλίψιν καὶ ὀδύνην εὐρον τὴν διὰ τῆς μετα-

νατον, αἱ ὁποῖαι κυκλώνουν τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὸν χωρισμὸν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Λέγει λοιπὸν ὅτι τίποτε τὸ μέτριον δὲν ἔπαθεν, ἀλλὰ ἔφθασε νὰ δοκιμάσῃ καὶ αὐτὰς τὰς ὠδίνας τοῦ θανάτου καὶ νὰ κινδυνεύσῃ νὰ κατεβῆ εἰς τὸν ᾄδην. Ἄρα λοιπὸν μόνον αὐτὰ ἔπαθε διὰ τὰ ὁποῖα καυχᾶται, ἢ αὐτὰ βέβαια, ἀλλὰ πολλὰς φορές καὶ χωρὶς τὴν θέλησίν του; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γίνονται ἀναγκαστικῶς δὲν εἶνε ἀξιέπαινον. Παρατήρησε ὁμως τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ ἀθλητοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν «περιέσχόν με ὠδίνες θανάτου, καὶ κίνδυνοι ᾄδου εὔροσαν με», τόσον πολὺ ἀπείχα ἀπὸ τὸ νὰ ὑποκύψω εἰς τοὺς πειρασμοὺς αὐτοὺς, ὥστε καὶ εἰς πολὺ περισσοτέρους πειρασμοὺς ἀπὸ αὐτοὺς ἐξέθεσα τὸν ἑαυτὸν μου μετὰ τὴν θέλησίν μου. Τὴν θλίψιν καὶ τὸν πόνον τὰ ἀνεκάλυψα μετὰ τὴν θέλησίν μου διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, δὲν συνελήφθη ὁμως ἀπὸ αὐτὰς χωρὶς τὴν θέλησίν μου. Διότι παρακάτω λέγει· «Κίνδυνοι ᾄδου εὔροσαν με»· ἐδῶ δὲ «θλίψιν καὶ ὀδύνην εὔρον». Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖ ἔμεινα ἀνένδοτος πρὸς τοὺς πειρασμοὺς τοῦ διαβόλου, διὰ νὰ δείξω τὴν πλουσίαν ἀγάπην μου πρὸς τὸν Θεόν, προσέθεσα θλίψιν ἐπάνω εἰς τὴν θλίψιν, καὶ ὀδύνην ἐπάνω εἰς τὴν ὀδύνην· καὶ δὲν ἀντεστάθη εἰς τοὺς πόρους μετὰ τὴν ἰδικήν μου δύναμιν, ἀλλὰ διότι ἐπεκαλέσθη τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Παρόμοιον εἶνε καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ ἀπόστολος· «Ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς»⁸. Νικᾷ βεβαίως ἐκεῖνος ποὺ δὲν ὑποχωρεῖ εἰς ὅσα τοῦ ἔρχονται ἀναγκαστικά· ὑπερνικᾷ ὁμως ἐκεῖνος ποὺ ἐπισύρει μόνος του τὰς θλίψεις διὰ νὰ δείξῃ τὴν ὑπομονὴν του. Αὐτὸς ποὺ ἔπεσεν εἰς κάποιαν θανάσιμον ἁμαρτίαν⁷, ἃς λέγῃ· «Περίεσχόν με ὠδίνες θανάτου». Διότι λέγει· «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται»⁸. Ὄταν λοιπὸν, λέγει, ἐδούλευα εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἤμουν ὡς ἔμβρυον εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ θανάτου, τότε καὶ εὔρέθη εἰς τοὺς κινδύνους τοῦ ᾄδου. Πῶς ἐθεράπευσα τὸν ἑαυτὸν μου; Ἐπειδὴ εὔρον τὴν θλίψιν

8. Α' Ἰωάν. 3, 8.

νοίας. Ἀναλογοῦσαν γὰρ τῷ μεγέθει τῆς ἁμαρτίας τὴν ἐκ τῆς μετανοίας κάκωσιν ἔμαντῶ ἐπενόησα, καὶ οὕτως ἐτόλμησα τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπικαλέσασθαι. Τίνα δὲ ἦν ἡ εἰσις; «ὦ Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου». Κατέχομαι ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ταύτῃ·
 5 σὺ δὲ δὸς τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ λύτρον, καὶ ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου.

3. «Ἐλεήμων ὁ Κύριος καὶ δίκαιος». Πανταχοῦ συνάπτει ἡ Γραφή τοῖς οἰκτιρμοῖς τοῦ Θεοῦ τὴν δικαιοσύνην, διδάσκουσα ἡμᾶς, ὅτι οὔτε ὁ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἄκριτος, οὔτε ἡ κρίσις ἀνελεήμων. Ἀλλὰ καὶ ἐλεῶν κεκριμένως τοῖς ἀξίοις ἐπιμετρεῖ τοὺς
 10 οἰκτιρμοὺς· καὶ κρίνων ἐστοχασμένως τῆς ἀσθενείας ἡμῶν ἐπάγει τὴν κρίσιν, φιλανθρωπία μᾶλλον ἢ τῇ τοῦ Ἰσοῦ ἀντιμετρήσει ἀμυνόμενος ἡμᾶς. «Καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ». Ἐλεός ἐστι πάθος ἐπὶ τοὺς παρ' ἀξίαν τεταπεινωμένους, παρὰ τῶν συμπαθῶς διατιθεμένων γινόμενον. Ἐλεοῦμεν τὸν ἐκ μεγάλου πλοῦτου
 15 πρὸς τὴν ἐσχάτην πενίαν μεταπεσόντα, τὸν ἐκ τῆς ἄκρας εὐεξίας τοῦ σώματος εἰς τὴν ἐσχάτην ἀσθένειαν καταβληθέντα, τὸν ἐπὶ κάλλει καὶ ὥρᾳ σώματος ἀγαλλόμενον καὶ ὑπὸ τῶν αἰσχίστων παθῶν διαφθαρέντα. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμεῖς ἡμὲν ποτε ἔνδοξοι ἐπὶ τῆς τοῦ παραδείσου διαγωγῆς, ἐγενόμεθα δὲ ἄδοξοι καὶ τα-
 20 πεινοὶ διὰ τὴν ἔκπτωσιν, («ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ»), ὁρῶν ἡμᾶς οἷοι ἀνθ' οἷων γεγόναμεν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀδὰμ ἀνεκαλεῖτο τῇ τοῦ ἐλέου φωνῇ, λέγων «Ἀδὰμ, ποῦ εἶ;». Οὐ γὰρ διδαχθῆναι ἐζήτει ὁ πάντα εἰδώς, ἀλλὰ νοῆσαι αὐτὸν ἐβούλετο οἷος ἀνθ' οἴου γέγονε. «Ποῦ εἶ;» ἀντὶ τοῦ, εἰς οἶον πτώμα κατελήλυθας
 25 ἀπὸ τηλικούτου ὕψους;

4. «Φυλάσσων τὰ νήπια ὁ Κύριος· ἐταπεινώθη», καὶ ἔσωσέ με». Εἴτε κατὰ τὸν φυσικὸν λόγον, οὐκ ἂν συνέστη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, μὴ τῶν κομιδῆ νηπίων καὶ ἔτι βρεφῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου

καὶ τὸν πόνον ποῦ προκαλεῖ ἡ μετάνοια. Ἐπενόησα διὰ τὸν ἑαυτὸν μου κακοπάθειαν ἐκ τῆς μετανοίας ἀνάλογον πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀμαρτίας, καὶ τότε ἐτόλμησα νὰ ἐπικαλεσθῶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Ποῖα ἦταν αὐτὰ ποῦ εἶπα; «ὦ Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου». Εἶμαι κρατούμενος εἰς αὐτὴν τὴν αἰχμαλωσίαν, ἐσύ δῶσε τὸ λύτρον ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ γλύτωσε τὴν ψυχὴν μου.

3. «Ἐλεήμων ὁ Κύριος καὶ δίκαιος». Παντοῦ ἡ Γραφή συνδέει τοὺς οἰκτιρισμοὺς τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν δικαιοσύνην, καὶ μᾶς διδάσκει, ὅτι οὔτε ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ εἶνε ἄκριτος, οὔτε ἡ κρίσις χωρὶς εὐσπλαγχνίαν. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐλεῇ δίδει τοὺς οἰκτιρισμοὺς του εἰς ἐκείνους ποῦ κρίνει ἀξίους· καὶ ὅταν κρίνη, ἐκφέρει τὴν ἀπόφασιν, ὑπολογίζοντας τὴν ἀδυναμίαν μας, καὶ μᾶς τιμωρεῖ περισσότερον μετὰ ἀγάπην παρὰ μετὰ τὴν ἀνταπόδοσιν τοῦ Ἰσοῦ. «Καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ». Ἐλεος εἶνε συμπάθεια πρὸς ἐκείνους ποῦ ἔχουν ταπεινωθῆ, ἐνῶ δὲν ἀξίζαν, ποῦ προέρχεται ἀπὸ ἐκείνους ποῦ στέκονται μετὰ συμπάθειαν, πρὸς αὐτοῦς. Ἐλεοῦμεν ἐκεῖνον ποῦ ἀπὸ τὰ πολλὰ πλοῦτη μετέπεσεν εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν, ἀπὸ τὴν ἄκραν ὑγείαν τοῦ σώματος κατεβλήθη εἰς τὴν χειροτέραν ἀσθένειαν, ἐκεῖνον ποῦ ἐχαίρετο διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν νεανικότητα τοῦ σώματος, καὶ διεφθάρη ἀπὸ τὰ χειρότερα πάθη. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς εἴμεθα κάποτε ἐνδοξοὶ, ὅταν ἐζούσαμεν εἰς τὸν παράδεισον, ἐγίναμεν ὁμοῦς ἄδοξοι καὶ ταπεινοὶ διὰ τῆς πτώσεως, «ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ», βλέπων ὅποιοι ἐγίναμεν, ἀντὶ ὅποιοι ἔπρεπε νὰ εἴμεθα. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀδάμ ἐπροσπαθοῦσε νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ μετὰ τὴν εὐσπλαγχνικὴν φωνὴν του, λέγων· «Ἀδάμ, ποῦ εἶ;»⁹. Διότι δὲν ἤθελε νὰ μάθῃ ἐκεῖνος ποῦ ἐγνώριζε τὰ πάντα, ἀλλὰ ἤθελε νὰ καταλάβῃ αὐτὸς ποῖος ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ ποῖος ἐγινε. Λέγει «ποῦ εἶ;» ἀντὶ τοῦ, εἰς ποίαν πτώσειν κατέπεσες ἀπὸ τόσοῦ μεγάλου ὕψους;

4. «Φυλάσσων τὰ νήπια ὁ Κύριος· ἐταπεινώθη καὶ ἔσωσέ με». Εἴτε τὸ ἐννοήσης κατὰ λέξιν, δὲν θὰ ὑφίστατο ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἐὰν δὲν ἐφύλασσαν ὁ Κύριος καὶ τὰ τελείως νήπια

φυλασσομένων. Πῶς γὰρ ἢ τὰ ἐν τῇ μήτρᾳ κνοφορούμενα ἡδύ-
 νατο τρέφεσθαι ἢ κινεῖσθαι ἐν οὕτω στενοῖς χωρίοις, καὶ μη-
 δεμίαν ἔχουσιν ἀναστροφὴν, ἀλλ' ἐν σκοτεινοῖς τόποις καὶ ἐνύ-
 γροις τὴν ζωὴν ἔχοντα, καὶ οὔτε ἀναπνεῖν δυνάμενα, οὔτε ζῆν
 5 τὴν τῶν ἀνθρώπων ζωὴν, ἀλλὰ δίκην ἰχθύων τοῖς ὑγροῖς ἐμφε-
 ρόμενα, εἰ μὴ τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ φυλακῇ διεκρατεῖτο; Πῶς
 δ' ἂν εἰς τὸν ἀήθη τοῦτον ἐκπεσόντα τόπον, καὶ ἀπὸ τῆς ἐν τῇ
 μήτρᾳ θερμότητος τῷ ἀέρι περιψυχόμενα κἂν πρὸς τὸ βραχὺ
 διήρκεσεν, εἰ μὴ παρὰ Θεοῦ διεσώζετο; «Φυλάσσω ὄν τὰ
 10 νήπια ὁ Κύριος· ἐταπεινώθη, καὶ ἔσωσέ με». Ἡ καὶ οὕτω νοή-
 σεις τὸν λόγον. Ὅτι ἐπειδὴ ἐστράφη, καὶ ἐγενόμην ὡς τὸ νή-
 πιον, καὶ ἐδεξάμην τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὡς παιδίον, καὶ
 διὰ τῆς ἀκακίας ἐμαυτὸν εἰς τὴν τῶν παιδίων ταπεινώσειν κατή-
 γαγον, «ὁ φυλάσσω τὰ νήπια Κύριος», ἐπειδὴ ἐταπεινώθη,
 15 ἔσωσέ με.

5. «Ἐπίστρεφον, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι
 Κύριος ἐδηγέτησέ σε». Ἐαυτῷ προσάγει τοὺς παρακλητικοὺς
 λόγους ὁ καλὸς ἀγωνιστής, παρακλησίως τῷ Παύλῳ λέγων·
 «Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν
 20 πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέ-
 φανος». Ταῦτα λέγει καὶ πρὸς ἑαυτὸν ὁ προφήτης· ἐπειδὴ ἰκανῶς
 τοῦ βίου τούτου τὸν δολιχὸν ἐξεπλήρωσας, «ἐπίστρεφον λοι-
 πὸν εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος ἐδηγέτησέ σε». Πρό-
κειται γὰρ ἀνάπαυσις αἰωνία τοῖς νομίμως τὸν ἐνταῦθα δια-
 25 θλήσασι βίον, οὐ κατὰ ὀφείλημα τῶν ἔργων ἀποδιδόμενη, ἀλλὰ
κατὰ χάριν τοῦ μεγαλοδώρου Θεοῦ τοῖς εἰς αὐτὸν ἠλπικόσι
παρεχομένη. Εἶτα, πρὶν τὰ ἐκεῖ ἀγαθὰ διηγῆσασθαι, τὴν ἀπο-
φυγὴν τῶν τοῦ κόσμου ὀχληρῶν διηγούμενος, ἐπὶ τούτοις εὐχα-

καί τὰ βρέφη ἀκόμη. Διότι πῶς θὰ ἠδύναντο τὰ κυοφορούμενα ἔμβρυα εἰς τὴν μήτραν ἢ νὰ τρέφονται ἢ νὰ κινουῦνται εἰς τόσον στενοῦς χώρους, καί χωρὶς νὰ κάμνουν καμμίαν στροφήν, ἀλλὰ νὰ ζοῦν εἰς σκοτεινοὺς καί ὑγροὺς τόπους, καί οὔτε νὰ δύνανται νὰ ἀναπνεύσουν, οὔτε νὰ ζήσουν τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ σάν ἰχθύες νὰ κολυμβοῦν μέσα εἰς τὰ ὑγρά, πῶς θὰ συνεκρατοῦντο, ἐὰν δὲν τὰ ἐφρουροῦσεν ὁ Θεός; Καί ἀκόμη πῶς θὰ ἐζοῦσαν ἔστω καί δι' ὀλίγον, ὅταν θὰ ἔβγαιναν εἰς τὸν ἀσυνήθιστον αὐτὸν τόπον καί θὰ ἠσθάνοντο τὸν ψυχρὸν ἀέρα ὕστερα ἀπὸ τὴν θερμότητα τῆς μήτρας, ἐὰν δὲν διεφυλάσσοντο ἀπὸ τὸν Θεόν; «Φυλάσσων οὖν τὰ νήπια ὁ Κύριος ἑταπεινώθην, καί ἔσωσέ με». Καί ἔτσι δύνασαι νὰ ἐννοήσης τὸν λόγον. Ὅτι δηλαδή ἐπειδὴ ἐστράφην καί ἔγινε σάν νήπιον, καί ἐδέχθη τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν σάν παιδίον¹⁰, καί διὰ τῆς ἀκακίας κατέβασα τὸν ἑαυτὸν μου εἰς τὴν ταπείνωσιν τῶν παιδιῶν, «ὁ Κύριος ποῦ φυλάσσει τὰ νήπια», ἐπειδὴ ἑταπεινώθην, μὲ ἔσωσεν.

5. «Ἐπίστρεψον, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε». Ὁ καλὸς ἀγωνιστὴς εἰς τὸν ἑαυτὸν του λέγει τὰ προτρεπτικὰ λόγια λέγων παρομοίως μὲ τὸν Παῦλον· «Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγωνίσαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος»¹¹. Αὐτὰ τὰ λέγει καί πρὸς τὸν ἑαυτὸν του ὁ προφήτης· ἐπειδὴ ἀρκετὰ διήνυσες τὸν ἀγωνιστικὸν δρόμον αὐτῆς τῆς ζωῆς, «ἐπίστρεψον» λοιπὸν «εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε». Εἰς ὅσους ἠγωνίσθησαν νομίμως εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν ἔχει ἐτοιμασθῆ ἕκ τῶν προτέρων αἰωνία ἀνάπαυσις, ἡ ὁποία τοὺς δίδεται ὄχι σάν χρέος διὰ τὰ ἔργα των, ἀλλὰ παρέχεται σάν δωρεὰ τοῦ μεγαλοδώρου Θεοῦ εἰς ὅσους ἠλπισαν εἰς αὐτόν. Ἐπειτα, προτοῦ ἀναφέρει τὰ ἐκεῖ ἀγαθὰ, ἀναφέρει τὰς ἐνοχλήσεις τοῦ κόσμου ἀπὸ τὰς ὁποίας διέφυγε

11. Β' Τιμ. 4, 7 - 8.

ριστεῖ τῷ ἐλευθερωτῇ τῶν ψυχῶν, τῷ τῆς ποικίλης αὐτὸν καὶ ἀπαραιτήτου δουλείας τῶν παθημάτων ἐξαιρουμένῳ. Τίνα δὲ ἐστὶ ταῦτα; («Ὅτι ἐξείλετο τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου, τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ δακρύων, καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθή-
 5 ματος»). Συγκρίσει τῶν ὧδε τὴν μέλλουσαν ἀνάπαυσιν διαγραφῆ-
 ρει. Ἐνταῦθα γὰρ με, φησί, περιέσχον ὧδινες θάνατον· ἐκεῖ δὲ ἐξείλετο τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου. Ἐνταῦθα οἱ ὀφθαλμοὶ τὸ ἐκ τῆς θλίψεως προχέουσι δάκρυον· ἐκεῖ δὲ οὐκέτι δάκρυον ἐπισκοτοῦν ταῖς κόραις τῶν εὐφροαινομένων τῇ θεωρίᾳ τοῦ κάλ-
 10 λους τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. («Ἀφείλε γὰρ ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου»). Ἐνταῦθα πολὺς ὁ κίνδυνος τοῦ ὀλισθήμα-
 τος· διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· («Ὁ δοκῶν ἐστάναι βλεπέτω μὴ πέση»). Ἐκεῖ δὲ πάγιοι αἱ βάσεις· ἀπερίτρεπτος ἡ ζωὴ. Οὐκέτι κίνδυνος πρὸς ἁμαρτίαν ὑπενεχθῆναι. Οὐτε γὰρ σαρκὸς ἐπανά-
 15 στασις, οὐτε γυναικὸς συνεργία πρὸς ἁμαρτίαν. Διότι οὐκ ἐν ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐν τῇ ἀναστάσει, ἀλλὰ μία τίς ἐστι ζωὴ καὶ μονότροπος, εὐαρεστούντων τῷ ἑαυτῶν Δεσπότη τῶν κατοικούντων ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ζώντων. Ὁ κόσμος οὗτος αὐτός τέ ἐστι θνητός, καὶ χωρίον ἀποθνησκόντων. Ἐπειδὴ γὰρ σύνθετός ἐστι
 20 τῶν ὀρωμένων ἢ σύστασις, τὸ δὲ σύνθετον ἅπαν διαλύεσθαι πέφυκεν, οἱ ἐν τῷ κόσμῳ ὄντες, μέρη ὄντες τοῦ κόσμου, ἀναγκαίως τῆς τοῦ παντὸς φύσεως ἀπολαύομεν. Διὰ τοῦτο καὶ πρὶν θανάτῳ τὴν ψυχὴν διαζευχθῆναι τοῦ σώματος, ἀποθνήσκομεν πολλακίς οἱ ἄνθρωποι. Καὶ μὴ παράδοξον φανῆ σοι τὸ λεγό-
 25 μενον, ἀλλὰ σκόπει τοῦ πράγματος τὴν ἀλήθειαν. Ἐν τρισὶ γὰρ ἑβδομάσιν ἐτῶν τρεῖς ὑφίστασθαι πέφυκεν ἀλλοιώσεις καὶ μεταβολὰς ἡλικιῶν καὶ βίων ὁ ἄνθρωπος, καὶ καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα, ἴδιος δρος περιγράφων τὰ παρελθόντα, καὶ ἐναργῆ παρέχων τὴν μεταποίησιν. Τοῦ παιδίου ἡ ἡλικία ἐν τῇ τῶν ὀδόντων
 30 ἀποβολῇ κατὰ τὴν πρώτην ἑβδομάδα περιορίζεται. Τοῦ παιδὸς λοιπὸν τοῦ πρὸς τὰς μαθήσεις ἐπιτηδείου ἢ προθεσμίας ἐστὶ

12. Ἦσ. 25, 8.

13. Α' Κορ. 10, 12.

14. Εἰς τὰς τρεῖς ἑπταετίας δὲν συμπεριλαμβάνεται ὁλόκληρος ὁ χρόνος τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον αὐξάνει.

καὶ δι' αὐτὰ εὐχαριστεῖ τὸν ἑλευθερωτὴν τῶν ψυχῶν, αὐτὸν ποῦ τὸν λυτρώνει ἀπὸ τὴν πολύμορφην καὶ ἀναπόφευκτην δουλείαν εἰς τὰ πάθη. Ποῖα δὲ εἶνε αὐτά; «Ὅτι ἐξείλετο τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου, τοὺς ὀφθαλμοὺς μου ἀπὸ δακρῶν, καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος». Ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ παρόντα περιγράφει τὴν μέλλουσαν ἀνάπαυσιν. Ἐδῶ, λέγει, «περιέσχόν με ὡδίνες θανάτου»· ἐκεῖ «ἐξείλετο τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου». Ἐδῶ οἱ ὀφθαλμοὶ χύνουν δάκρυα ἀπὸ τὴν θλίψιν· ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει πλέον δάκρυον ποῦ νὰ θολώνη τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκείνων ποῦ χαίρονται βλέποντας τὸ κάλλος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Διότι, «ἀφείλεν ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντός προσώπου»¹². Ἐδῶ ὑπάρχει μεγάλος κίνδυνος νὰ γλιστρήσῃς· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλεπέτω μὴ πέση»¹³. Ἐκεῖ ὁμως εἶνε σταθεραὶ αἱ βάσεις· ἀμετάβλητος ἡ ζωὴ. Δὲν ὑπάρχει πλέον κίνδυνος νὰ ξαναπέσῃς εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Οὔτε ἐπανάστασις σαρκὸς ὑπάρχει, οὔτε συνεργασία γυναικὸς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν. Δὲν ὑπάρχει ἀρσενικὸν καὶ θηλυκὸν εἰς τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ ἡ ζωὴ εἶνε μία καὶ ἀπλή, καὶ αὐτοὶ ποῦ κατοικοῦν εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων εὐχαριστοῦν τὸν ἰδικὸν των Δεσπότην. Αὐτὸς ὁ κόσμος καὶ ὁ ἴδιος εἶνε θνητὸς καὶ τόπος ὅπου οἱ ἄνθρωποι πεθαίνουν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ὑπόστασις τῶν ὁρατῶν πραγμάτων εἶνε σύνθετος, τὸ δὲ σύνθετον ἐκ φύσεως διαλύεται, ὅσοι ζοῦμεν εἰς τὸν κόσμον, εἴμεθα μέρος τοῦ κόσμου, καὶ ἀναγκαιῶς συμμετέχομεν εἰς τὴν φύσιν τοῦ παντός. Διὰ τοῦτο καὶ προτοῦ χωρισθῆ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα μετὰ τὸν θάνατον, πολλὰς φορές πεθαίνομεν οἱ ἄνθρωποι. Καὶ μὴ σοῦ φανῆ παράδοξον αὐτὸ ποῦ λέγω, ἀλλὰ ἐξέτασε τὴν ἀλήθειαν τοῦ πράγματος. Διότι εἰς τρεῖς ἐπτάδας ἐτῶν ὁ ἄνθρωπος εἶνε γεννημένος νὰ ὑφίσταται τρεῖς ἀλλοιώσεις καὶ μεταβολὰς ἡλικιῶν καὶ βίων, καὶ εἰς κάθε ἐπτάδα ὑπάρχει ἰδιαιτέρος ὄρος ποῦ διαγράφει τὰ παρελθόντα, καὶ δεικνύει φανερὴν τὴν ἀλλαγὴν¹⁴. Ἡ ἡλικία τοῦ παιδίου κατὰ τὴν πρῶτην ἐπταετίαν κλείει μετὰ τὸ χάσιμον τῶν δοντιῶν. Ἐν συνεχείᾳ εἶνε ἡ προθεσμία τοῦ παιδίου ποῦ εἶνε κατάλληλον διὰ

μέχρι τῆς ἐφηβείας. Ὁ ἐφηβος μέχρι πρώτου καὶ εἰκοστοῦ ἔ-
 5 τους συμπληρωθεὶς, ὅταν ἰούλοις ἄρξηται κατασκιάζειν τὰς
 παρειάς, ἀφανίζεται λεληθότως, πρὸς τὸν ἄνδρα ἤδη τοῦ νεα-
 νίσκου μεθισταμένον. Ὅταν τοίνυν ἴδῃς ἄνδρα ἀποθέμενον μὲν
 10 τὴν ἐπίδοσιν τῆς καθ' ἡλικίαν αὐξήσεως, βεβηκότα δὲ ἤδη τοῖς
 λογισμοῖς, καὶ μηδὲν ἴχνος τῆς νεότητος φέροντα, οὐχὶ τεθη-
 κέναι ἐν αὐτῷ λογίση τὰ παρελθόντα; Πάλιν ὁ πρεσβύτερος πρὸς
 ἕτερον σχῆμα καὶ ψυχῆς διάθεσιν μεθαρμοσθεὶς, ἕτερός ἐστι
 15 προδήλως παρὰ τοὺς προτέρους. Ὡστε καὶ ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώ-
 πων διὰ πολλῶν θανάτων συμπληροῦσθαι πέφυκεν, οὐ μόνον
 ἐν τῇ κατὰ τὰς μεθελικιώσεις μεταβολῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς καθ'
 ἁμαρτίαν πτώμασι τῶν ψυχῶν. Ὅπου δὲ οὐκ ἔστιν ἀλλοίωσις
 οὔτε σώματος οὔτε ψυχῆς (οὐδὲ γὰρ ἔστι λογισμοῦ παρατρο-
 20 πῆ, οὐδὲ μετὰθεσις γνώμης, οὐδεμιᾶς περιστάσεως τὸ εὐσταθὲς
 καὶ ἀτάραχον τῶν λογισμῶν ἀφαιρουμένης), χώρα ἐστὶν ἐκείνη
 τῷ ὄντι ζώντων, ὁμοίων ὄντων ἀεὶ αὐτῶν ἑαυτοῖς. Ἐν ἧ μάλιστα
 εὐάρεστήσειεν τῷ Θεῷ τῶν ὄλων ὁ προφήτης κατεπαγγέλλε-
 ται, ὡς ὑπ' οὐδενὸς μέλλον τῶν ἔξωθεν διακόπτεσθαι πρὸς
 25 τὸν σκοπὸν τῆς ἀληθινῆς καὶ ὁμοτίμου τοῖς ἀγγέλοις δουλείας.
 («Φιλοτιμούμεθα, φησὶν, εἴτε ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι, εἴτε
 ἐκδημοῦντες ἀπὸ τοῦ σώματος, εὐάρεστοι αὐτῷ εἶναι). Ζώντων
 ἐκείνη χώρα, ἐν ἧ οὐκ ἐνὶ νύξ, οὐκ ἐνὶ ὕπνος τὸ τοῦ θανάτου μί-
 μημα· ἐν ἧ οὐκ ἐνὶ βρωσις, οὐκ ἐνὶ πόσις, τὰ τῆς ἀσθενείας ἡμῶν
 ὑπερείσματα, οὐκ ἐνὶ νόσος, οὐκ ἐνὶ ἀλγῆματα, οὐκ ἰατρεία,
 25 οὐ δικαστήρια, οὐκ ἐμποροίαι, οὐ τέχναι, οὐ χρήματα, τῶν κα-
 κῶν ἢ ἀρχή, ἢ τῶν πολέμων ὑπόθεσις, ἢ ὄλιγα τῆς ἐχθρας, ἀλλὰ
 χώρα ζώντων, οὐκ ἀποθνησκόντων διὰ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ ζών-
 των τὴν ἀληθῆ ζωὴν τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ
 κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μάθησιν καὶ φθάνει μέχρι τοῦ ἐφήβου. Ὁ ἔφηβος μέχρις οὗτο συμπληρώσῃ τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος, ὅταν ἀρχίσῃ νὰ καλύπτῃ τὰ μάγουλά του μὲ γένεια, ἐξαφανίζεται χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ καὶ ὁ νεανίας γίνεται ἤδη ἄνδρας. Ὅταν λοιπὸν ἴδῃς ἕνα ἄνδρα ποὺ ἔπαυσε νὰ αὐξάνῃ εἰς τὴν ἡλικίαν, ἔχει δὲ ἤδη σταθερὴν σκέψιν, καὶ δὲν φέρει κανένα σημάδι τῆς νεότητος, δὲν θὰ σκεφθῆς ὅτι εἰς αὐτὸν ἔχουν ἀποθάνει τὰ παρελθόντα; Καὶ ὁ πρεσβύτες πάλιν ὁ ὁποῖος προσηρμόσθη πρὸς ἄλλο σχῆμα καὶ ψυχικὴν διάθεσιν, εἶνε ὀλοφάνερα ἀλλιώτικος ἀπὸ τοὺς προηγουμένους. Ὡστε καὶ ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ἐκ φύσεως συμπληροῦται ἀπὸ πολλοὺς θανάτους, ὄχι μόνον κατὰ τὰς μεταλλαγὰς τῶν ἡλικιῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς πτώσεις τῶν ψυχῶν εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ὅπου δὲ δὲν ὑπάρχει ἀλλοίωσις οὔτε σώματος οὔτε ψυχῆς (διότι οὔτε ὁ λογισμὸς λοξοδρομεῖ, οὔτε ἡ γνώμη ἀλλάζει, οὔτε ἡ σταθερότης καὶ ἡ γαλήνη τῶν λογισμῶν ἀφαιρεῖται ἀπὸ κάποιον περιστατικόν), ἐκείνη εἶνε πράγματι ἡ χώρα τῶν ζώντων, ἀφοῦ εἶνε πάντοτε ὅμοιοι οἱ ἴδιοι πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς των. Εἰς αὐτὴν μάλιστα διαβεβαιοῖ ὁ προφήτης ὅτι θὰ εὐαρεστήσῃ τὸν Θεὸν τῶν ὄλων, διότι δὲν πρόκειται νὰ διακόπτεται ἀπὸ κανένα ἀπὸ τοὺς ἔξω, διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀληθινῆς καὶ ὁμοτίμου μὲ τοὺς ἀγγέλους δουλείας. «Φιλοτιμούμεθα», λέγει, «εἶτε ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι, εἶτε ἐκδημοῦντες ἀπὸ τοῦ σώματος, εὐάρεστοι αὐτῷ εἶναι»¹⁵. Ζώντων εἶνε ἐκείνη ἡ χώρα, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει νύξ, δὲν ὑπάρχει ὕπνος, τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου· εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει φαγητόν, δὲν ὑπάρχει ποτόν, τὰ ὑποστηρίγματα τῆς ἀδυναμίας μας, δὲν ὑπάρχει ἀρρώστεια, δὲν ὑπάρχει πόνος, οὔτε θεραπεία, οὔτε δικαστήρια, οὔτε ἐμπόριον, οὔτε τέχναι, οὔτε χρήματα, ἡ ἀρχὴ τῶν κακῶν, ἡ ἀφορμὴ τῶν πολέμων, ἡ ρίζα τῆς ἐχθρας, ἀλλὰ χώρα ζώντων, ποὺ δὲν πεθαίνουν διὰ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ ζοῦν τὴν ἀληθινὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ζωὴν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

—Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὄνόματα τοῦ κειμένου οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας καὶ στίχους.

—Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὄνόματα τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῶν σχολίων οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας· εὐρίσκονται δὲ ἐντὸς παρενθέσεων.

1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις			Ἑξοδος		
			1	5	272,14.
1	27	22,6-7·	3	6	312,23-24.
	28	346,26.	4	5	140,15-16.
2	7	348,3·	5	17	316,15.
3	9	408,22.	12	7	370,21.
	19	174,7.		29	68,9-10·
11	5	188,23-25.	14	15	142,6.
15	4	108,7.	15	1	404,13.
18	20-21	188,20-23.	20	12	194,1.
	27	100,25.		13-15	50,14.
21	22	200,12-14.		18	24,23.
25	27	344,9.	24	2	108,8.
26	8	200,15-17.	32	10-14	242,11.
27	29	294,5.		20	334,5.
28	12	24,13-15.	33	17	118,15.
32	28	318,27.		20	262,4.
37	24	68,8·	34	29	240,11.
47	9	232,23.			150,22-23.
48	16	62,16.			
	22	372,2.			Ἄριθμοὶ
49	25	140,18.	12	3	208,18.

	8	262,4.	18	44	114,1.
20	10	334,8-9.			
	12	334,11-13.			
	Δευτερονόμιον		6	24-25	184,15
				25	184,16.
17	16	194,4.	7	1 εξ.	184,19-21.
23	4	372,22-24.			
	20	72,15.			
28	5	148,16.			
30	15	390,29.	16	41-42	378,10-11.
32	39	146,13· 146,14.	25	1	378,12-15.

Κριταί

Ψαλμοί

14	14	92,7-8.	1	5	52,2-3.
			2	9	280,10-11.
	Βασιλειῶν Α'		3	8	428,17.
			4	3	396,14.
21	1-10	198,10.	5	10	344,14-15.
	11	198,13-16.	6	3	140,10-11· 250,7.
	12-14	200,20-26.		8	210,15.
22	1	200,26-27.	8	2	116,1.
25	3	256,21.		3	192,19-20.
				6	348,1.
	Βασιλειῶν Β'		10	7	164,8.
			13	1	342,16.
8	3- 4	364,8-13.	15	10	336,23.
	15-16	364,14-16.	17	3	120,17-18.
10	8- 9	364,16-20.		34	142,16-17.
	19	364,20-22.	18	2	128,11.
12	14	244,14.		5	292,22· 322,26-27.
15	12	40,10.		9	248,11.
	31	184,24-25.	21	21-22	120,6-8.
16	16	42,14.		23	336,7.
17	14	40,16-17· 40,20-21.	22	1	352,18.
	16	40,23-24.		4	280,8-9.
			25	1	52,9.
	Βασιλειῶν Γ'			2	52,10.
			26	4	292,11-14.
3	1	200,8.	31	5	130,17.

	6	130,18.		19	112,13.
33	5	246,13-14.	79	11	118,4-5.
	7	246,15-16.	80	11	204,13.
	8	62,13-14.	81	1	52,5.
	12	314,10.	86	3	308,8-9.
	15	24,6.	87	5	68,11.
	16	194,9.	88	3	280,5.
	18	246,17-18.		31	280,3-5.
	20	212,11· 302,13.	89	1	300,12.
34	10	250,10-11· 250,18.	90	7	220,13-14.
35	7	178,16.		10	98,3-4.
36	27	24,6.		11	220,15.
	35	116,8-9.		13	124,5.
38	2	380,7.	91	11	120,10.
	2-3	380,9-10.		14	106,26.
	6	380,11-12.		16	164,7.
	7	380,12-13.	96	11	<u>214,7.</u>
40	5	140,11-12.	101	27	<u>258,11-12.</u>
41	2	124,8.	102	5	166,19.
43	23	402,14-15.	103	4	348,3.
	24	136,25.		18	124,7.
	25	138,1· 138,4.	111	9	120,16.
49	16	162,21.	114	7	196,26.
50	12	<u>164,15.</u>	118	1	22,18.
	19	244,6.		17	46,14.
54	12	<u>72,18.</u>		60	152,27.
59	9	370,5.		120	222,17-18.
	10	370,9.		131	204,10-11· 248,16.
	13	362,14-15.	119	4	276,15.
63	2	228,23.	120	4	136,24-25.
	7	212,7.	122	2	194,12-14.
64	5	188,6-7.	125	5	148,6.
68	26	106,13.		6	338,15-17.
70	5	44,2.	129	3	<u>170,26-27.</u>
	6	44,2.	131	1	208,3.
72	8	234,28.	138	21-22	282,11-13.
	27	242,10-11.	140	7	250,5.
74	6	64,12.	145	3	42,24· 300,3.
75	7	194,2.	148 (δλος)		126,24.
76	11	258,22.		14	120,15.

Γ δ β			Ἰσ μα Ἰσ μά τ ω ν		
1	9	356,27.	4	7	152,9.
2	98	140,1.	5	2	204,22.
3	17	338,12.		8	276,23-24.
5	7	336,26.	6	9	284,25.
14	4- 5	172,26.			
39	9-10	120,1.			
	11-12	120,2-3.			
				Σ ο φ ί α Σ ε ι ρ ά χ	
			11	28	22,15.
			20	30	326,19-20.
	Π α ρ ο ι μ ί α ι				
1	7	180,21.			Ἦ σ η è
3	9	102,7.			
	12	202,27-28.	7	2	328,15.
	23	248,20.	11		342,26-28.
5	15	68,18· 70,7-8.	13	14	322,3.
	19	124,19.			
9	18α	32,2-3.			Ἰ μ ώ ς
13	25	264,19-20.			
14	15	58,4.	8	11	224,20.
15	15	78,9.			
19	13	98,13-14.			Μ ι χ α ί α ς
	17	90,16.			
20	6	346,24· 360,5.	7	18-19	130,23-25.
21	1	192,7.			
	6	236,3-4.			Σ ο φ ο ν ί α ς
22	28	396,26.			
23	27	78,17.	3	8- 9	320,14-19.
24	34	80,19.			
29	13	78,2-4.			Ζ α χ α ρ ί α ς
			6	12	310,16.
	Ἐ κ κ λ η σ ι α σ τ ῆ ς				
					Μ α λ α χ ί α ς
1	15	62,26.			
2	14	248,7.	1	6	102,4-5.
10	4	12,4· 162,10-11.	3	6	20,13.
12	11	276,11-12.	4	2	214,4· 310,7.

	Ἡσαίας		32	17	52,13.
			45	6 ἐξ.	142,7.
3	1	132,2.			
5	20	92,4· 392,8-9.		Ἰεζεκιήλ	
9	2	212,24.			
13	9	328,14.	1	15-16	112,16-18.
25	8	412,10.	9	5- 6	370,25-28.
27	1	162,27.	13	4	348,23.
28	17	172,16.	22	12	72,14.
29	14	340,10-11.		27	348,22.
	21	252,6.	37	5- 6	250,13-17.
30	26	258,14.			
40	6	108,9.		Δαυιήλ	
	10	194,20.			
42	18	248,15.	Προσ. Ἀζαρ. 26		122,1.
43	26	266,10.	6	16	68,14.
45	3	180,1.			
52	3	336,2-3.		Ματθαῖος	
	5	104,1.			
53	2-3	268,6-8.	1	23	312,17-18.
	7	118,22-23.	3	17	110,14.
	9	334,25-26.	4	16	212,24.
54	1	122,20.	5	3	216,8-9· 218,3·
58	9	140,24.			244,27.
	13	234,8.		4	146,27-148,1.
60	15	308,10-11.		5	208,5· 216,23.
	18	308,11-13.		6	222,11.
	20	232,28-234,1.		9	216,25.
61	1	242,21-24.		16	100,27-29.
	10	156,25.		41	24,26.
				42	74,5-6.
	Ἱερεμίας		6	6	288,25-26.
				7	126,29.
2	13	68,12-14· 70,13-15.		9 ἐξ.	98,19.
4	19	248,19.		10	274,23-24.
	22	340,5.	7	14	212,10.
5	8	256,19· 348,21.		16-17	92,9-11.
9	6	72,16.		18	142,28.
	23-24	206,2-6.	8	12	358,26-27.
11	15	98,14-16.		13	44,11.
17	5	42,25· 300,7-8.	9	13	324,15-16.

	17	180,10· 180,13-14.		22	270,9-10.	
10	29-30	170,15-18.		41	162,18.	
	42	190,20.	6	21	148,1.	
11	19	42,11.		27-28	58,23-24.	
	28	314,10-11· 338,13.		34	90,8-9.	
	29	208,14· 216,24-25·		38	396,22.	
		276,3-4.	7	32	156,11-12· 156,16.	
12	33	144,1-2.		50	44,10.	
	35	264,16-18· 264,	8	8	248,12-13.	
		26-27.	10	6	42,12· 132,16.	
	36	190,20.		13	158,1-2.	
	37	236,1-2· 266,3-4.		19	124,2-4.	
	42	52,22-23.	12	20	342,24-25.	
	43-44	316,22-25.		46	104,17.	
13	7	316,6-7.	13	32	256,20· 348,23.	
	8	148,15.	14	33	318,4-5.	
	10	126,8-9.	16	8	342,2-3· 342,5.	
	17	374,11.		19	250,25· 338,3-4.	
15	11	26,19.		25	356,15.	
17	5	260,11-12.				
18	3	410,11-12.				
	10	240,13.				
19	19	24,24.	1	1	168,15· 174,19·	
	21	24,25.			342,11.	
	28	292,23-24.		9	214,4-5.	
20	16	188,5.		12	342,12.	
23	27	344,12-13.		14	350,3.	
25	29	132,4.		16	48,1· 218,5.	
28	19	110,18-20.		29	118,22.	
				32	280,23.	
			3	14	318,15-17.	
				17	172,24.	
				18	52,1.	
2	26	198,9.		20	214,12-13.	
3	17	112,10.		29	262,5.	
12	30	260,25-26.		4	6	336,20-21.
				11	306,9.	
				14	112,24· 224,17.	
					306,18-19.	
			6	33	204,9.	
				35	224,16.	

Ἰωάννης

68	144,1.		25		332,27.
38	112,20· 306,16-17.	5	3	196,9-10·	202,24·
11	350,27.			212,16·	302,18·
16	106,14-15.				374,20.
32	318,15.		3- 4	202,18-20·	302,
16-17	322,24.			10·	374,22-24.
23	234,13.		14		350,25.
27	236,24-25.	6	4		250,22.
30	44,28.		19		164,20.
5	118,7.	7	9-10 ✓		30,3.
15	262,8-10.		24	232,25·	252,12.
26	174,22.	8	3		334,21.
33	168,4-5· 246,2-3.		6	114,11·	132,15·
	322,4.				380,25.
5	50,25.		8		156,2-3.
12	42,9-10.		15		402,1.
38-39	282,22.		31		318,25.
28	140,19-20.		32		382,9.
			35	140,7·	402,17-19.
			37	196,8-9·	302,15.
					406,19.
Π ρ ά ξ ει ς					
27	336,23.	9	4- 5	224,11-12·	342,
3	350,17.				30-344,1.
22	212,12-13· 302,	10	10	326,11-12·	350,15.
	11-12.	11	5		188,12.
18	162,19.		25.		188,9.
3	350,19.	13	1		190,27.
21	316,19.		12	310,13-14.	
			14		290,9.
		15	1		248,26.
Ρ ω μ α ι ο υ ς					
5	270,4.		Κ ο ρ ι ν θ ο υ ς Α'		
22	340,7-8.				
23	104,12-13.	1	19	340,10-11.	
25	104,14.		21	340,14.	
4	174,2.		24	120,18.	
5	146,10.		27	192,18.	
17-18	54,29.	2	6	340,6.	
23	104,2.		9	32,10·	308,4-6.
24	104,1.		12-13		268,20.
23-24	332,19-21.		16		342,14.

3	7	192,5-6.	9	414,20-21.
	9	384,25-26.	15	230,1.
	19	340,8-9.	17	182,19.
4	5	60,20-21.	8	9
	11	140,3-4· 226,23-24.	9	6
	12	202,22-24.	10	5
	13	244,22· 244,23.	11	23
5	5	280,13.	25-27	226,19-22.
6	15	104,10.	12	10
	20	102,1· 334,19.	14	194,5-6· 374,21.
7	5	318,6.	13	3
	23	386,4-5.		270,28.
	31	234,6-7.		
9	27	154,10.		
10	12	412,12.		
	13	212,21· 386,25.	2	20
	31	204,20.	4	7
11	31	52,11.	19	228,12.
12	3	164,13.	27	122,20.
	14	238,16.	5	22
	27	238,14.	6	7
13	9	220,28-222,1.	14	162,3-4· 280,25.
	11	258,24-26.		130,2-3· 396,2.
	12	180,2· 222,1· 240,20.		380,4-5.
14	15	130,1.		
15	10	270,5-6· 336,27.		
	24	296,4-5· 320,12.	1	13
	42-44	258,6-9.	14	380,26.
	49	350,1.	2	5
	54	322,3.	12	174,8-9· 192,3.
			14-15	230,30· 326,8.
				318,29-30· 372,
				12-13.
			15	182,20· 216,27-218,1·
				238,10-11.
2	7	194,23.	4	10
3	3	266,20.	22-24	284,2.
	18	158,3-4.	27	260,18-19.
4	5	244,22.	5	2
	8	212,12· 246,1.	16	118,20.
	10	180,17.	23	232,21-22.
	16	260,2.	6	12
5	4	98,2-3.		270,25.
				384,3.

Γ α λ ά τ α ς

Ἐ φ ε σ τ ο υ ς

Κ ο ρ ι ν θ ί ο υ ς Β'

Φιλιππησίους			Τιμόθεον Β'			
2	7	218,4.	3	16	12,1.	
	8	350,4-5.	4	3	264,28.	
	8- 9	270,21-23.		7- 8	410,19-20.	
	10	288,1-2· 322,5-6.				
3	8	268,14.		Τίτον		
	14	124,10· 236,27· 258, 27-260,1.	2	3	152,25.	
	20	48,14.		13	20,9-10.	
	21	196,27-29.				
4	7	132,10· 152,18.		Έβραίους		
	13	114,5· 300,10.				
	Κολασσαεῖς		1	3	310,11.	
				14	302,3.	
1	20	218,1-2· 238,11-12· 314,14-15· 372,11-12.	2	14	142,2· 304,27· 352,23.	
2	15	306,2.	4	12	272,10-13.	
3	3	48,5.		24	126,12.	
	3- 4	232,10-13.		6	2	344,10.
	9-10	290,3-5.		7	26-27	336,13-18.
	10	260,20.		8	13	166,16.
	12	290,6-7.		9	14	344,4.
4	7	206,7.		10	1	234,7.
				11	10	308,16.
					39-40	354,1-3.
	Θεσσαλονικεῖς Α'		12	6	202,27-28· 374,25.	
				22-23	308,6-8.	
5	16-18	202,11-12.				
	Θεσσαλονικεῖς Β'			Ίακώβου		
2	3	42,7-8.	1	17	20,13.	
			5	16	172,5.	
	Τιμόθεον Α'					
1	11	20,9-10.		Πέτρου Α'		
3	15	106,25· 136,1-2.				
6	9	342,18.	1	2	132,13.	
	20	340,12.	2	9	188,22.	

	22	334,25-26.	'Ιωάννου Α'		
5	6	330,27.	3	8	66,29· 286,23· 406, 23-24.
	Πέτρου Β'		5	16	406,22.
1	17-18	274,13-16.	19		232,19.

2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

A

- 'Ααρὼν 334,11.
 'Αβεσσαλώμ 40,10· 40,20· 64,5.
 'Αβιάθαρ (198)· 40,22.
 'Αβιμέλεχ (198)· 198,7·
 ἀβιμέλεχ 198,19· 200,1· 200,10.
 'Αβραάμ 60,23· 68,16· 70,9· 108,6·
 200,10· 292,27.
 ἀγάπη τελεία 284,15.
 ἄγγελος, -οι 14,28· 30,17· 56,20·
 128,4· 176,11· 218,22· 220,
 4· 230,15· 240,12· 256,6·
 348,1· 352,3· 376,2· 414,19·
 ἄγγελοι τοῦ διαβόλου 122,8.
 ἅγια ἁγίων 292,7.
 ἁγιασμός 98,21· 100,31· 122,24·
 174,27· 176,12· 222,17· 244,
 13.
 ἅγιος, -οι 48,14· 138,22· 152,7·
 192,23· 212,14· 226,8· 238,
 14· 262,12· 308,1· 404,19.
 ἁγιότης 176,17.
 ἁγιωσύνη 144,9.
 ἀγνωσία 310,9.
 'Αγγούς 198,6· 198,19· 200,19.
 'Αδάμ 408,21.
 "Αδερ 184,13.
 ἄδης 142,1· 284,1· 352,1· 352,27·
 354,1.
 'Αδραζάρ 366,10.
 ἀθανασία 386,1.
 ('Αθανάσιος M. 9).
 'Αθηναῖοι 316,18.
 Αἰγύπτιοι 200,4.
 Αἴγυπτος 118,2· 200,7.
 (Αἰλιανὸς 85· 123).
 ✓ αἷμα 252,19· 336,3· 370,16· αἷ-
 μα Χριστοῦ 350,9· 386,4·
 αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
 σοῦ Χριστοῦ 334,17.
 αἴνεσις 162,16· 164,11· 204,2· 204,
 15.
 αἶνος (126)· 126,24· 164,13· 204,
 4.
 (αἵρεσιάρχης 346· γνωστικὸς αἵ-
 ρεσιάρχης 347).
 (ἀκολουθία ἱεραὶ 15).
 'Ακύλας (119· 131)· 268,2.
 ἁμάρτημα, -ατα 50,9· 52,19· 54,
 4· 56,4· 60,27· 114,24· 130,
 13· 156,21· 158,13· 174,1·
 330,18· 370,11· 382,27· 398,
 6.
 ἁμαρτία, -αι 20,22· 22,22· 26,14·
 30,8· 32,11· 34,6· 34,31·
 42,4· 44,21· 46,1· 48,24· 54,
 15· 58,21· 64,11· 64,31·
 66,28· 72,13· 76,13· 104,18·
 106,5· 106,13· 118,21· 126,

11· 128,19· 130,20· 142,10·
 148,4· 154,12· 156,7· 156,
 24· 158,9· 162,25· 164,22·
 166,28· 174,5· 192,11· 210,
 15· 214,24· 218,26· 222,21·
 224,13· 228,27· 230,9· 234,
 19· 240,24· 242,10· 244,11·
 252,2· 276,1· 284,30· 298,
 27· 300,2· 328,23· 332,13·
 334,4· 344,4· 350,9· 352,
 13· 362,18· 370,15· 380,21·
 384,22· 388,18· 404,17· 406,
 25· 408,1· 412,15· 414,12·
 414,27.

ἀμαρτωλός, -οί 26,19· 30,24· 48,
 8· 132,2· 178,17· 214,23·
 240,22· 250,24· 358,5· 380,
 8.

(Ἄμβρόσιος 9·10).

Ἄμμων 366,15.

ἄμπελος 118,6· 272,16.

ἀναγέννησις 182,23.

ἀνακαινώσις τοῦ νοῦ 136,3.

ἀνάπαυσις αἰωνία 226,10· 410,24.

ἀνάστασις 16,19· 146,23· 184,5·
 240,20· 258,5· 310,21· 352,
 2· 386,1· 412,16.

ἀνταπόδομα 46,28.

ἀνταπόδοσις 26,18· 46,12· 98,10·
 178,29.

(ἀντίχριστος 43).

ἀπιστία 26,14· 170,11· 172,8·
 230,3.

ἀποθνήσκει τοῦ Κυρίου 374,4.

ἀπόδοσις 90,10.

ἀπολύτρωσις 332,24· 370,16· 372,
 26.

ἀπόστολος, -οί 42,7· 98,2· 104,2·
 128,30· 132,12· 158,3· 192,
 8· 202,11· 206,6· 212,12·
 226,3· 232,21· 244,21· 252,

12· 270,3· 290,3· 302,11·
 320,11· 322,25· 326,11· 336,
 27· 342,18· 386,24· 388,4·
 402,16· 406,18.

Ἄραβια 366,8.

Ἄραχί 40,6.

ἀρεταί 148,21.

(Ἄριστοτέλης 261· 403).

ἄρτος 272,15.

ἀρχιερεῖς 184,7· ἀρχιερεῖς τυπι-
 κοί 280,16.

ἄσμα καινόν 166,17.

(Αὔγουστινος 9·10).

αὔγουστοι 200,3.

αὐλή (96)· 96,14· 108,1· αὐλή
 τοῦ Θεοῦ 106,10.

ἄφεςις ἁμαρτημάτων 372,24.

Ἄχαθ 184,12.

Ἄχιτόφελ 40,16· 184,23.

B

Βαβυλωνία 120,22.

βάπτισμα 112,7· 372,24· βάπτισμα
 ἀφέσεως τῶν παραπτωμά-
 των διὰ ὕδατος καὶ Πνεύμα-
 τος 130,21· βάπτισμα υλο-
 θεσίας 232,1.

βασιλεία 274,20· βασιλεία Θεοῦ
 278,30· βασιλεία Χριστοῦ
 284,31· βασιλεία οὐρανῶν
 130,4· 244,26· 410,12.

(Wachsmuth C. 193).

(βαττολογία 127).

βίος πονηρὸς 358,18.

(Vulgata 119).

Γ

Γαλαθ 372,15.

Γαλάται 228,7.

(Gatnier 10).

Γέθ 198,5.

γενεσιουργός 210,4.

Γετθαίοι 198,20.

γνώσις τοῦ Θεοῦ 116,27· 178,13·
298,17· 316,9.

γραμματεῖον 90,2.

γραμματεῖς 184,7.

Γραφή, -αί (9·43)· 42,4· 46,11·
46,27· 50,26· 52,7· 60,8·
62,21· 68,7· 72,12· 96,16·
108,5· 116,6· 120,5· 120,
14· 124,6· 144,26· 146,11·
160,3· 180,4· 226,6· 226,26·
240,7· 248,6· 264,13· 268,
17· 268,25· 274,22· 288,
11· 342,15· 344,18· 382,10·
408,7· Παλαιά Διαθήκη (9)·
92,25· Γένεσις 22,5· Ἔξοδος
118,14· 142,5· Βασιλείαι 40,
3· 364,7· Παραλειπόμενα
378,9· Παροιμίαι 58,4· 102,
6· Ἐκκλησιαστής 62,26·
162,10· Ἄσμα Ἀσμάτων
204,22· 284,24· Νέα Δια-
θήκη 92,25· Εὐαγγέλιον 42,
8· 112,7· 180,8· 186,12·
206,7· 260,11· 268,16· 270,
1· 270,8· 278,6· 292,21·
318,14· 342,2· 368,12· πρὸς
Τιμόθεον 136,1.

(Γρηγόριος Νύσσης 10).

Δ

δαίμων, -ονες 14,27· 30,15· 92,
14· 162,17· 230,2· 286,24·
298,16· 386,8.

δάνειον 86,28.

δάνεισμα 76,14· 88,17· 90,9.

δανειστής 78,23· 80,10· 84,9.

Δανιήλ 68,14.

Δαυτῖδ (9·16)· 40,4· 40,19· 42,1·
42,14· 184,24· 198,5· 198,
17· 200,12· 258,20· 308,8·
364,36· 378,4.

Δεσπότης 90,8· 140,19· 160,13·
206,16· 380,22· 396,16· 402,
20· 412,17.

δημιουργική δύναμις 174,12.

δημιουργός 110,4· 170,7· 176,11·
190,10· 348,5· 382,3· 384,
28.

διάβολος (43)· 42,7· 66,8· 68,2·
104,18· 122,8· 162,8· 298,
17· 330,10· 356,26· 384,10.

διαθήκη, -αι 186,22· 230,30· 326,
8· 372,6.

διακονία τοῦ λόγου 236,6.

διδάγματα 328,8· 354,26· 358,20·
διδάγματα τῆς πονηρίας 288,
15.

διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ 186,26·
διδασκαλία τοῦ Πνεύματος
128,26· πνευματική διδα-
σκαλία 100,14· 112,21.

δικαιοσύνη 56,18· δικαιοσύνη ἀγ-
γέλων 56,19· δικαιοσύνη ἀν-
θρώπων 56,19.

δικαστήριον τοῦ Χριστοῦ 230,10.

δίκη θεία 52,19.

(Διογένης Λαέρτιος 149).

δόγμα, -ατα 14,4· 22,13· 60,7·
70,5· 102,26· 186,8· 264,22·
270,2· 284,18· 284,32· 286,
2· 316,21· 344,17· 358,18.

δόγματα περὶ Θεοῦ 54,23·

δόγματα ἀληθείας 220,26·

δόγματα τῆς σοφίας 52,25·

δόγματα ψευδῆ 238,6.

δόξα τοῦ ἁγίου Πνεύματος 102,10.

δοξολογία (196)· 128,27· 130,3·
208,21.
(δυναρχικὸν σύστημα 346).
δυνάμεις ἅγιοι 238,17.

E

(Ἑβδομήκοντα 16· 33· 99· 131·
205· 362).
(Ἑβραῖοι 97).
ἐγκαινισμὸς 134,13· ἐγκαινισμὸς
τῆς Ἐκκλησίας 136,3.
εἶδωλα 368,15.
εἰδωλολατρία 54,25· 116,26· 118,
15· 182,28· 288,4.
εικὼν Θεοῦ 348,11· κατ' εἰκόνα
Θεοῦ 182,17· κατ' εἰκόνα
τοῦ κτίσαντος 330,22· 348,9.
εἰρήνη 216,26· 238,1· εἰρήνη τοῦ
Κυρίου 236,26.
(Ἑκάτων 148).
Ἐκκλησία, -αι (9)· 132,12· 228,7·
238,15· 240,12· 248,25· 250,
12· 270,24· 272,2· 284,24·
286,10· 288,6· 290,25· 292,
21· 294,14· 306,21· 308,25·
324,2· 344,27· 374,5· Ἐκ-
κλησία Θεοῦ 250,3· 326,2·
362,13· 368,21· 400,9· Ἐκ-
κλησία Χριστοῦ 134,22· 136,
5· 350,17· Ἐκκλησία Κυ-
ρίου 372,22.
ἐκτισις 76,16· 78,22· 82,6· 90,18.
ἐλευθερία 330,9· 332,14· 336,6.
Ἐλισαῖος 184,17.
ἐλλαμψίς τοῦ Θεοῦ 318,12.
Ἐμμανουὴλ 312,17.
ἐνανθρώπησις τοῦ Κυρίου 166,25·
382,6.

ἐνοια, -αι περὶ Θεοῦ 114,15·
204,15· 358,22· ἐνοια τοῦ
Θεοῦ 160,17· 212,2· 316,13·
ἐνοια περὶ τοῦ Πατρὸς 102,
9· ἐνοια περὶ τοῦ Χριστοῦ
118,6.
ἐνσωμάτωσις τοῦ Θεοῦ Λόγου
134,17.
ἐντολή, -αί 30,6· 114,5· 166,8·
222,28· 266,9· 402,23· ἐν-
τολή τοῦ Θεοῦ 182,23· ἐν-
τολή τοῦ Χριστοῦ 216,7· ἐν-
τολή τῆς ζωῆς 234,12.
(Ἐξαήμερος 10).
ἐξίλασμα 330,19· 332,26· 334,6·
336,11· 338,22.
ἐξόδιον 96,5· 98,4.
ἐξομολόγησις 144,8· 164,26· 294,
16· 404,21.
ἐπαγγελία, -αι 16,20· 232,15· 296,
24.
ἐπίγνωσις 312,27· ἐπίγνωσις τοῦ
Θεοῦ 316,11· ἐπίγνωσις τοῦ
κτίσαντος 368,16.
ἐπιδημία τοῦ Χριστοῦ διὰ σαρκὸς
16,18· ἐπιδημία τοῦ Κυρίου
240,1· 242,14· ἐπιδημία τοῦ
Κυρίου ἐν σαρκί 242,19·
ἐπιδημία τοῦ Πνεύματος εἰς
τὴν (σάρκα τοῦ Κυρίου)
280,18.
(Ἐπικούρειοι 320).
ἐπιφάνεια 230,12· 242,16· ἐπι-
φάνεια Θεοῦ 396,8· ἐπι-
φάνεια διὰ σαρκὸς 308,19.
(ἐρμηνευτῆς 373· 374).
ἐρωσ 276,28· 278,4· ἐρωσ τῆς
νοητῆς ὡραιότητος 268,11.
εὐαγγελιστῆς 282,21.
(Εὐσέβιος 9).

(Εὐφράτης 366).

εὐχαριστία 140,12· 144,8· 202,1.

εὐχή 242,2.

Εὐφρατιμ 370,6.

Z

(Ζυγαβηνός 9).

ζωή 146,6· 232,26· 272,15· 356,

11· 412,16· ζωή αιώνιος

266,15· ζωή μέλλουσα 44,

24· ζωή ἀληθῆς 414,28·

ζωή ἡ ὄντως 232,9· ζωή

ἐνταῦθα 44,24.

H

Ἡλίας 112,25.

ἡμέρα τῆς κρίσεως 266,2· 392,18·

ἡμέρα τῆς δικαιοκρισίας τοῦ

Θεοῦ 214,15.

Ἡσαίας (269)· 108,9· 172,16· 242,

21· 258,13· 308,10· 336,3.

Ἡσαῦ 60,28· 294,5.

Θ

θάνατος 250,20· 252,10· θάνατος

αἰώνιος 392,4.

θέα τῆς ἐνδόξου ἐπιφανείας 240,14.

(Θεοδώρητος 9· 373).

θεολογία 16,18· 124,12· 124,21·

134,7.

Θεός (97)· 14,24· 26,16· 38,2· 42,

26· 50,12· 60,4· 62,1· 66,

4· 70,12· 100,3· 104,8· 110,

5· 118,8· 124,23· 128,18·

130,1· 132,17· 136,18· 140,

14· 142,11· 146,5· 152,16·

156,6· 162,16· 174,19· 182,

2· 190,4· 196,2· 202,6· 220,

3· 238,15· 240,6· 242,13·

248,14· 250,10· 268,21· 272,

9· 276,19· 282,8· 300,3·

306,10· 308,10· 310,14· 312,

12· 318,21· 320,10· 330,28·

336,5· 358,2· 372,8· 374,9·

378,7· 386,22· 390,13· 402,

3· 402,24· 410,9· Θεός τῶν

μαρτύρων 400,2.

θεότης (268)· 212,25· 268,6· 274,

9· 284,16· 334,23· 374,2·

θεότης τοῦ Μονογενοῦς 102,

10.

θεωρήματα θεῖα 306,12.

θεωρία 134,7· 162,13· 286,14·

θεωρία τοῦ Θεοῦ 238,24·

θεωρία τοῦ κτίσαντος 286,

16· θεωρία τοῦ κάλλους τῆς

δόξης τοῦ Θεοῦ 412,9· θεω-

ρία τῆς ἀληθείας 210,14·

θεωρία τῶν νοητῶν 166,2.

Θωμᾶς 140,18.

I

Ἰακώβ 24,14· 60,26· 70,9· 140,

17· 232,22· 294,5· 312,22·

318,26· 344,8· 372,2.

Ἰδιθούμ 378,5.

Ἰδιότης τοῦ Θεοῦ 192,20.

Ἰδουμαία 370,7· 374,1.

Ἰεζεκιήλ 72,13· 112,16· 370,24.

Ἰερεΐς 96,7· 198,4.

Ἰερεμίας 68,12· 70,11· 98,14· 142,

7· 200,9· 340,4.

Ἰερουσαλήμ 208,7· 306,26· 308,

25.

Ἰησοῦς 110,13· Ἰησοῦς Χριστός

50,29· 94,2· 132,17· 196,

2· 332,25· 414,28.

(Ἰλάριος 9).

Ιλασμός 336,12.
 Ιλαστήριον 336,13· 370,15.
 Ἰουδαῖος, -οι 54,28· 106,12· 186,
 29· 368,13· 370,1.
 Ἰούδας 42,9· 370,6.
 Ἰσαάκ 60,25· 68,16· 70,9· 200,11.
 Ἰσραήλ 184,12· 188,11· 192,24·
 224,11· 316,14· 318,27· 332,
 28· 342,25· 372,3.
 Ἰσραηλίται (184)· 370,21.
 Ἰωάβ 366,16.
 Ἰωάννης βαπτ. 262,5.
 Ἰωάννης (εὐαγγ.) 66,29· 280,23·
 282,21.
 (Ἰωάννης Χρυσόστομος 9).
 Ἰώβ 118,26· 138,26· 336,26· 338,
 12· 356,27.
 Ἰωράμ 184,12.
 Ἰωσήφ 60,30· 142,8· 200,5· 372,2.
 Ἰωσήφ Ἀριμαθαίας 282,22.

Κ

(κάβος 185).
 Κάδης 122,24.
 κάθοδος εἰς ἄβην 284,8· κάθοδος
 τοῦ Κυρίου εἰς ἄβην 354,5.
 καίσαρες 200,2.
 Κάρμηλος 112,27.
 καρποὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος 280,
 25· καρποὶ πνευματικοὶ 338,
 21.
 κατάκρισις αἰωνία 296,8· 386,20.
 κατανόησις τοῦ Θεοῦ Πατρὸς 342,
 11.
 κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας 270,25·
 288,11.
 κληῖσις 314,13· 370,3.
 κοινωνία τῆς κλήσεως 324,25· κοι-
 νωνία τοῦ Πνεύματος 280,22.

κόλασις 16,19· 122,8· 194,22·
 250,24· κόλασις αἰωνία 338,
 27.
 Κορὴ 260,5· 296,13.
 κοσμογενεὶα 110,7.
 κρίματα τοῦ Θεοῦ 178,30.
 κρίσις 16,19· 26,18· 50,27· 62,
 1· 102,15· 128,20· 170,26·
 172,9· 172,21· 178,11· 240,
 2· 240,22· 242,17· 358,28·
 κρίσις τοῦ Θεοῦ 170,21.
 κριτῆς 50,9· 54,2· 64,13· 98,9·
 144,22· 178,29· 230,11.
 κτίσις 114,16· 128,13· 230,12·
 260,13· 284,5.
 κτίσματα 210,4.
 κτίστης 348,4.
 (Κυρηναῖοι 320).
 Κύριος (269)· 38,4· 26,12· 42,9·
 44,27· 62,12· 74,4· 90,7·
 90,24· 94,1· 96,14· 98,6·
 100,19· 102,4· 106,14· 108,
 1· 110,6· 110,18· 112,10·
 112,25· 114,6· 118,6· 122,
 4· 122,23· 128,4· 132,
 2· 134,21· 148,20· 154,1·
 156,4· 158,5· 162,5· 164,5·
 168,15· 178,1· 184,22· 186,
 2· 188,18· 190,22· 194,11·
 204,11· 206,15· 208,14· 210,
 8· 212,3· 216,8· 218,16·
 220,7· 220,20· 222,14· 224,
 22· 226,4· 226,17· 230,1·
 242,5· 246,2· 246,25· 250,
 9· 266,28· 268,5· 272,3·
 276,3· 304,14· 314,17· 318,
 14· 334,23· 338,13· 374,
 10· 400,11· 404,12· 408,28·
 Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρι-
 στὸς 272,17· 376,9· 398,7.

Α

Αάζαρος 338,10· 374,26.
 λατρεία (97)· 400,6.
 λειτουργία 400,12.
 λεύεται 96,7.
 Λόγος 152,8· 168,14· 174,16·
 176,3· 262,20· 272,20· 284,
 29· 342,11· λόγος τῆς ζώῃς
 204,8· λόγος οὐράνιος 220,
 25.
 λοιμός 32,15· 36,6.
 λύτρωσις 334,15.

Μ

μαθητής, -αι 132,10· 146,22· 228,
 3· 262,8· μαθητής, -αι Χρι-
 στοῦ 208,10· 216,16.
 μακαριότης 296,7· 308,15.
 μακαρισμοὶ 216,22.
 Μανασσῆς 372,15.
 Μαρκίων (346)· 346,16.
 (Μάρκος 198).
 μάρτυρες 400,1.
 (Μάρτυρες Τεσσαράκοντα 10).
 μαρτύριον 228,26· 248,3.
 Μέση βλ. Μεσοποταμία.
 Μεσοποταμία (366)· 366,8.
 μετάνοια 16,16· 64,20· 156,28·
 158,12· 408,2.
 Μιχαῖλας 130,22.
 μοιχεία 26,10· 328,21.
 Μονογενῆς 260,13· 278,26· 370,15.
 μυστήριον, -α 16,20· 166,7· 178,9·
 328,1· μυστήριον, -α τῆς
 ἀναστάσεως 48,23· 50,7·
 166,29· 250,13· μυστήρια
 θεῖα 68,20· 296,23.
 Μωάβ 370,7· 372,27.
 Μωυσῆς 68,17· 108,8· 118,15·

150,22· 194,3· 200,6· 208,
 17· 242,11· 262,4· 332,28·
 334,10· 370,20· 404,11.

Ν

Νομβῆ 198,4.
 νόμος 24,4· 72,14· 104,3· 166,11·
 194,3· νόμος πνευματικὸς
 234,10.
 νόμφη 290,20· 292,25· νόμφη Χρι-
 στοῦ 288,20· 294,8.
 νουμφίος 286,30.

Ο

ὄδδς 272,15.
 οικειώσις πρὸς τὸν Θεὸν 372,26·
 οικειώσις πρὸς τὸν ἄγιον
 98,22.
 οἰκονομία 50,24· 102,15· 282,17·
 οἰκονομία Θεοῦ 160,23· οἰ-
 κονομία τῆς σαρκώσεως 260,
 3· οἰκονομία περὶ τὴν ἐναν-
 θρώπησιν 272,26· οἰκονομία
 τῆς ἐνανθρωπήσεως 280,27·
 οἰκονομία τοῦ σταυροῦ 184,
 4· οἰκονομία τῆς σαρκὸς περὶ
 τὸ ξύλον 284,10· οἰκονομία
 περὶ τὴν ἀνάστασιν 284,2.
 οἶκος προσευχῆς 128,22.
 ὄνομα τοῦ Θεοῦ 128,28· 404,25·
 ὄνομα τοῦ Κυρίου 408,3.
 ὄσιοι 142,22.
 Οὐαλεντίνος (347)· 346,17.

Π

Ὡ πάθη σαρκὸς 30,4· πάθος ψυχῆς
 32,25.
 πάθος τοῦ Κυρίου (269)· 44,28·

- 120,9· 146,20· πάθος τοῦ
σταυροῦ 284,5.
παῖδες τρεῖς 120,22.
παλιγγενεσία 232,3.
πανοπλία τοῦ Θεοῦ 66,13.
παράδεισος 408,19.
Παράκλητος 322,24.
παρθενία 32,8· 244,13· 290,23·
292,2.
παρθένοι 290,24.
Παρθένος 312,17.
παρουσία 274,15.
(πατέρες 15· 269).
Πατήρ 98,19· 102,23· 120,20·
168,16· 176,5· 216,18· 260,
12· 262,19· 288,24· 352,6·
πατήρ πνευματικὸς 228,14.
πατριάρχαι 312,20· 372,15.
Παῦλος (43)· 20,8· 102,1· 134,22·
140,3· 162,19· 226,16· 228,
6· 268,14· 270,21· 270,27·
290,8· 296,4· 342,13· 350,
16· 374,19· 410,18· 412,12.
πειρασμοὶ 152,17.
Πέτρος 274,13.
Πλάτων 184,5.
πίστις 32,9· 44,10· 52,4· 168,7·
168,25· 276,22· 284,15· 306,
15· 324,8· 344,16· 374,7·
πίστις κατὰ Θεὸν 384,4·
πίστις εἰς τὸν Χριστὸν 270,
3· 370,5.
πιστοὶ (15)· 352,5.
πλεονασμὸς 90,25.
Πνεῦμα ἅγιον 12,2· 14,1· 16,24·
100,15· 110,25· 130,15· 136,
4· 156,15· 162,3· 168,16·
174,11· 176,1· 176,13· 180,
15· 218,6· 244,20· 264,6·
266,14· 268,19· 280,22· 282,
18· 288,17· 296,8· 298,1·
306,15· 316,28· 322,6· 326,
26· 342,15· 368,23· 388,
26· Πνεῦμα τῆς ἀληθείας
20,3· 322,24· Πνεῦμα υιο-
θεσίας 402,1· πνεύματα πο-
νηρὰ 136,8· πνεύματα τῆς
πονηρίας 36,1· πνεῦμα τῆς
πορνείας 36,1.
ποίησις Χριστοῦ 100,13.
πολυθεΐα 368,15.
(πολυλογία 127).
πορνεία 32,8· 54,6· 328,21.
πράδτης 208,4· 216,24· 276,5.
προεστῶτες 100,13.
πρόνοια 102,13· 114,17· πρόνοια
Θεοῦ 354,15.
προσευχὴ 32,7· 58,26· 106,20·
128,5· 318,6· 368,18· 376,
6· (προσευχὴ Κυριακῆ 99).
προφητεία 128,29· 130,22· 156,
18· 200,9· 242,14· 296,3·
320,13.
προφήτης, -αι 22,1· 48,24· 50,8·
56,16· 64,2· 72,10· 108,23·
124,5· 136,14· 144,18· 156,
14· 204,2· 228,22· 232,15·
250,5· 260,6· 264,6· 264,16·
268,10· 284,22· 292,10· 300,
13· 302,8· 312,20· 322,25·
326,24· 330,1· 342,26· 354,
6· 374,4· 380,23· 392,8·
396,3· 410,21· 414,17.
- Σ
- Σαδὼν 40,22.
(Σάκκος Σ. 93· 112· 159· 185·
190).
(Σαμάρεια 184,14.
Σαμαρείτις 68,19.
Σαμφὼν 92,6.

√ σάρξ 220,20· σάρξ τοῦ Κυρίου
 280,17· σάρξ θεοφόρος 308,
 17· 374,2.
 Συναχηρεῖμ 192,27· 194,2.
 Σίκιμα 372,2.
 (σίκλος 184· 185).
 σκηνή (96)· 96,5· 98,1.
 Σκύθης, -αι 54,28· 56,4.
 Σολομών 34,2· 68,17· 124,19·
 134,15· 200,7· 360,5.
 Σοφονίας 320,13.
 σταυρός 146,22· 184,6· 318,18·
 σταυρός τοῦ Χριστοῦ 268,
 18.
 (Στοβαῖος 193).
 συγκατάβασις 50,24· 272,27· 336,
 10.
 συγχώρησις 158,12.
 Συμεών 382,11.
 Σύμμαχος (374)· 268,2.
 συνάφεια πρὸς τὸν Θεὸν 308,18·
 συνάφεια τοῦ Πνεύματος
 πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸν
 Υἱὸν 174,13.
 Συρία 184,13· 366,12.
 (Σύρος 373· 374).
 Σωβᾶ 366,10.
 σῶμα Κυρίου 270,25· σῶμα Χρι-
 στοῦ 272,1.
 Σωτήρ 68,19· 162,17· 176,4· 270,
 24· 280,26· 284,31· 312,13·
 318,24· 382,19· 384,7.
 σωτηρία 32,14· 44,7· 52,18· 106,
 16· 190,26· 192,14· 194,19·
 206,2· 206,23· 206,26· 324,
 22· 332,5· 350,16.

T

ταπεινώσις 244,19.
 τελειότης 222,3.

τελειώσεις 26,3· 38,1.
 (Τίγρης 366).
 τοκογλύφοι 84,12.
 τόκος, -οι (84)· 74,16· 76,14·
 76,25· 78,2· 80,27· 82,7·
 82,17· 84,18· 86,2· 88,16·
 90,6· 92,10· 92,21· 94,1.
 τροπολογία 264,13.
 Τύρος 288,5.

Y

υιοθεσία 288,20.
 Υἱὸς 118,19· 168,16· 382,9· Υἱὸς
 Θεοῦ 280,22· 382,18.
 υἱοὶ βροντῆς 274,14.
 Ὑψιστος 258,19· 308,19· 318,
 18.
 ὕψωσις ἐπὶ τοῦ σταυροῦ 48,25.

Φ

φαραὼ 192,26· 194,1· 200,5· 316,
 13.
 φαρισαῖος 56,15.
 Φιλιππηῖοι 270,20.
 (φιλόσοφοι 320).
 φόβος 228,21· φόβος Κυρίου 230,
 26· φόβος ἀγιασμοῦ 230,
 6· φόβος σωτήριος 230,6.
 Φοινίκη 366,8.
 φρόνημα Πνεύματος 380,25· φρό-
 νημα σαρκὸς 210,25· 218,
 13· 380,15.
 φύσις τῆς θεότητος 280,27· φύσις
 θεία καὶ μακαρία 150,19.
 φῶς ἀληθινὸν 272,16.

X

Χαναάν 288,5.

Χαναανίτης 288,4.
 χάρις 208,2· χάρις θεία 192,2·
 192,21· 390,4.
 χαρίσματα 234,6· χάρισμα τῆς
 υιοθεσίας 102,3· χάρισμα
 προφητικὸν 296,18.
 (χειρόγραφα 9· 196).
 Χουσί 40,5.
 χρεώστης 84,5.
 χρῖσμα ἀληθινὸν 280,17· χρῖσμα
 τυπικὸν 280,16.
 Χριστιανοὶ (97)· 102,17· 346,15.
 Χριστὸς 20,9· 38,5· 44,23· 48,2·
 182,23· 216,16· 228,9· 232,
 13· 238,9· 246,31· 262,7·
 268,21· 270,26· 278,9· 280,
 21· 282,27· 284,14· 288,
 11· 292,27· 302,21· 304,
 26· 316,28· 322,5· 344,15·
 372,16· 376,1· 382,11.

Ψ

ψαλτήριον (10· 16· 17)· 134,2· 134,
 16· 164,27· 166,3· 296,25·
 328,3.
 ψευδώνυμος γινῶσις 346,13.

ψυχῆ, -α! 12,3· 14,11· 24,27·
 30,5· 36,10· 44,26· 48,4·
 60,10· 66,5· 66,22· 68,26·
 84,20· 112,8· 112,22· 114,
 7· 116,11· 116,27· 126,10·
 130,13· 132,11· 136,9· 148,
 11· 150,8· 152,1· 152,15·
 156,6· 160,4· 162,24· 186,
 15· 192,3· 202,4· 204,15·
 206,15· 208,17· 210,17· 214,
 25· 218,27· 222,20· 228,
 23· 238,15· 248,4· 248,10·
 252,19· 256,11· 264,19· 268,
 12· 270,1· 276,11· 276,22·
 278,7· 284,13· 284,30· 290,
 16· 296,15· 306,23· 308,
 13· 310,7· 316,11· 318,10·
 330,21· 332,4· 334,15· 344,
 7· 344,22· 354,6· 356,2·
 368,28· 380,2· 382,20· 384,
 14· 390,5· 392,7· 394,24·
 396,15· 408,5· 412,1· 414,
 12· ψυχῆ ἀφθαρτος 234,5.

Ω

ὠδὴ 134,6.
 (ὠριγένης 9).